

Sejjid Sabik

الفقه السنة FIKHUS-SUNNE

KNJIGA 5

ES-SEJJID SABIK

FIKSHUS-SUNNE

فقه السنة

FIKHUS - SUNNE

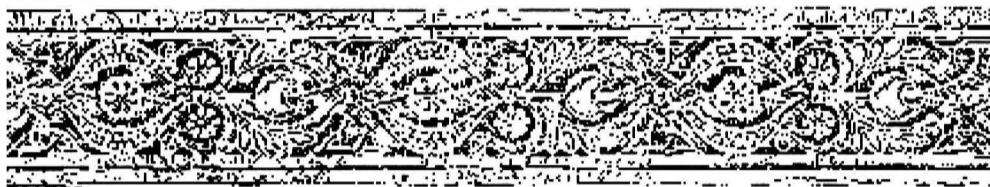
Es-Sejjid Sabik

KNJIGA 5

Sarajevo, 2008.

ZAKLETVE

ZAKLETVE (*EL-EJMAN*)

Definicija

Termin *el-ejman* množina je riječi *el-jemin*, a nosi značenje “ruka suprotna lijevoj.” Zakletva je tako nazvana zbog toga što bi se ljudi, kada su jedni drugima davali prisegu, rukovali desnom rukom. Neki kažu da je razlog taj što zakletva čuva stvar baš kao što je čuva desna ruka.

U islamskom pravu ovaj termin označava ispunjenje ili potvrđivanje nečega uz spomen Allahovog, dž.š., imena ili jednog od Njegovih svojstava.

To je ugovor kojim onaj koji se kune pojačava svoju volju da nešto učini ili ostavi.

Arapski nazivi za zakletvu jesu: *el-jemin*, *el-balef*, *el-ila* i *el-kašem*. Svi imaju isto značenje.

Uvjet za zakletvu je spomen Allahovog imena ili jednog od Njegovih svojstava

Zakletva postaje zakletvom samo ako se pri njenom izricanju spomene Allahovo ime ili jedno od Njegovih svojstava, bez obzira da li ona opisuju Njegovu bit ili Njegova djela. Naprimjer: “Allaha mi”; “Allahove mi moći”; “Njegove mi veličanstvenosti”; “Njegove mi veličine”; “Njegove mi svemoći”; “Njegovog mi htijenja”; “Njegovog mi znanja.” Isto je i sa zakletvom Mushafom, Kur’anom, nekom njegovom surom ili ajetom.

Allah, neka je slavljen, u Kur'anu časnom kaže:

﴿وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ * قَوْرِبِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطُقُونَ﴾

“...a na nebu je opskrba vaša i ono što vam se obećava. I, tako Mi Gospodara neba i Zemlje, to je istina, kao što je istina da govorite!”¹

Allah također kaže:

﴿فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ * عَلَى أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمُسْبُوقِينَ﴾

“I Ja se kunem Gospodarom istoka i zapada da ih možemo boljim od njih zamijeniti i niko Nas u tome ne može spriječiti.”²

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَتْ يَمِينُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا وَمُقَلِّبِ الْقُلُوبِ.

Prenosi se da je Ibn Omer rekao: “Vjerovjesnikova, s.a.v.s., zakletva bila je: ‘Ne, tako mi Onoga Koji srca okreće!’”

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اجْتَهَدَ فِي الدُّعَاءِ قَالَ: وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي الْقَاسِمِ بِيَدِهِ.

Od Ebu Seida el-Hudrija, r.a., prenosi se da je rekao: “Kada bi odužio dovu, Allahov Poslanik, s.a.v.s., govorio bi: ‘Tako mi Onoga u Čijoj je ruci Ebul-Kasimov život.’”³

Ejmullah, amrullah i aksemtu alejke jesu zakletve

Ejmullah je zakletva zbog toga što ima značenje: “Allaha mi” (*vallah*) i: “Allahove mi istine” (*ve hakekullah*).

Jeminullah, prema mišljenju pravnika hanefijskog i malikijskog mezheba, spada u zakletve, jer nosi značenje: “Kunem se Allahom.”

¹ Ez-Zarijat, 22-23.

² El-Mearidž, 40-41.

³ Bilježi ga Ebu Davud.

Pravnici šafijskog mezheba vele: "Taj će termin biti zakletva samo ako mu je takva namjera. Ako onaj ko se tim riječima kune ima namjeru zaklinjanja, zakletva vrijedi, a ako nema takvu namjeru, zakletva nije važeća."

Mišljenje imama Ahmeda glasi: "Vjerodostojniji je stav koji kaže da zakletva vrijedi."

Amrullah je zakletva, prema stavu koji zastupaju hanefijski i malikijski pravnici, zato što dolazi u značenju: "Allahovog mi života i Njegove mi vječnosti."

Imami Eš-Šafi, r.a., Ahmed i Ishak kazuju: "Te se riječi smatraju zakletvom samo ukoliko se njima namjerava zakletva."

Aksemtu alejk ("kunem ti se") i *aksemtu billah* ("kunem se Allahom"), prema mišljenju jednog broja islamskih učenjaka, jeste isključiva zakletva. Međutim, većina smatra da te riječi ne spadaju u zakletve, izuzev ako se njima ne namjerava iskazati zakletva.

Pravnici šafijskog mezheba smatraju da su važeće zakletve one u kojima se spominje Allahovo ime, a da zakletve u kojima nema Allahovog imena nisu zakletve, makar i imale namjeru zaklinjanja.

Imam Malik, r.a., kazuje: "Ako onaj ko se zaklinje kaže: 'Kunem se Allahom', zakletva vrijedi. Ako kaže: 'Kunem se', ili 'Kunem ti se', zakletve u takvoj formi vrijedjet će samo ako su izrečene s takvom namjerom."

Zakletva muslimanskim zakletvama

Već smo, u drugom tomu ovog djela, naveli da zakletva muslimanskim zakletvama ne povlači za sobom nikakve posljedice.

Međutim, onaj ko se zakune, rekavši: "Ako tako učinim, dužan sam postiti mjesec dana ili obaviti hadž"; ili kaže: "Ako tako učinim, i ono što je dozvoljeno bit će mi zabranjeno;" ili: "Ako tako učinim, sve što posjedujem podijelit ću kao sadaku", onda ove, ili slične, zakletve za sobom povlače iskup (*el-keffara*) ako se prekrše, prema mišljenju većine učenjaka. Neki opet kažu da takve zakletve ne iziskuju ništa.

Mišljenje jednog dijela ulemc glasi: “Ako čovjek prekrši takvu zakletvu, obavezan je izvršiti ono za šta se vezao i na šta se zakleo.”

Čovjekova zakletva da nije musliman i da nema ništa s islamom

Onaj ko se zakune da je jevrej, ili kršćanin, ili da nema ništa s Allahom i Njegovim Poslanikom, s.a.v.s., ako tako učini, nosi teret onoga što je rekao.

Jedna grupa učenjaka, uključujući i imama Eš-Šafija, veli: “Nije to zakletva i ne iziskuje iskup, jer tekstovi su tradicije ograničeni samo na prijetnju i žestoko kuđenje.”

عَنْ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ حَلَفَ فَقَالَ: إِنِّي بَرِيءٌ مِنَ
الْإِسْلَامِ فَإِنْ كَانَ كَاذِبًا فَهُوَ كَمَا قَالَ، وَإِنْ كَانَ صَادِقًا فَلَنْ يَرْجِعَ إِلَى الْإِسْلَامِ سَالِمًا.

Burejda od svoga oca prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao⁴: “Onaj ko se zakune kazavši: ‘Ja nemam ništa s islamom’ – ako je slagao, on je kao što je i rekao⁵, a ako je bio iskren, islamu se čitav neće vratiti (oštećuje svoj islam).”⁶

عَنْ ثَابِتِ بْنِ الصَّحَّاکِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ مِلَّةِ الْإِسْلَامِ
فَهُوَ كَمَا قَالَ.

Prenosi se od Sabita ibnud-Dahhaka da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Onaj ko se zakune da pripada nekoj neislamskoj zajednici, on je ono što je rekao.”

Ebu Hanifa, Ahmed, Ishak, Sufjan i El-Evzai smatraju da je to zakletva i da, u slučaju da se prekrši, iziskuje iskup.

⁴ Hadis bilježe Ebu Davud i En-Nesai.

⁵ “On je kao što je i rekao”: ima kaznu za svoju laž.

⁶ Ako je time želio prijeriti samome sebi, nije postao nevjernik. Neka kaže: “Samo je Allah Bog, Muhammed je Njegov poslanik, s.a.v.s.”, neka od Allaha zatraži oprost i neka se pokaje. Ako mu je namjera bila nevjerstvo i ako učini ono na šta se zakleo, nevjernik je, a Allahu se od toga utječemo.

Zabranjeno je zakleti se ičim drugim osim Allahom

Ako se zakletvama smatraju samo one zakletve u kojima se spominje Allahovo ime, ili jedno od Njegovih svojstava, onda se zabranjuje zaklinjanje nečim drugim, jer zakletva podrazumijeva veličanje onoga čijim se imenom kune, a samo je Allah dostojan veličanja.

Prema tome, ko se zakune ičim drugim osim Allahom – ko se zakune Vjerovjesnikom, vladarom, ocem, Kabom ili nečim sličnim – njegova zakletva ne vrijedi, i nije dužan, ako je prekrši, za nju dati iskup. Zgriješio je zato što je veličao nešto mimo Allaha.

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَدْرَكَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي رَكْبٍ وَهُوَ يَحْلِفُ بِأَبِيهِ، فَتَادَهُمُ الرَّسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَلَا إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَنْهَاكُمْ أَنْ تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ، فَمَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيَحْلِفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيَصْمُتْ. قَالَ عُمَرُ: فَوَاللَّهِ مَا حَلَفْتُ بِهَا مِنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْهَا، ذَاكِرًا وَلَا آثِرًا.

Ibn Omer, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zatekao Omera, r.a., dok je jahao, kako se kune svojim ocem. Poslanik ga je, s.a.v.s., upozorio: “Uistinu vam Allah zabranjuje da se kunete svojim očevima. Onaj ko se kunc neka se zakune Allahom ili neka šuti.” Omer veli: “Tako mi Allaha, tom se zakletvom nisam zakleo otkad sam čuo da ju je Poslanik, s.a.v.s., zabranio, ni u svoje ime, niti je prenoseći od drugoga.”

سَمِعَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا رَجُلًا يَحْلِفُ: لَا وَالْكَبَةِ، فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ أَشْرَكَ.

Ibn Omer čuo je nekog čovjeka kako se kune: “Ne, tako mi Kabel!”, pa je rekao: “Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: ‘Onaj ko se zakune ičim osim Allahom, druga je Allahu pripisao.’”

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ حَلَفَ مِنْكُمْ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ: بِاللَّاتِ وَالْعُزَّى، فَلْيَقُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَمَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ: تَعَالَ أَقَامِرُكَ، فَلْيَصَدُقْ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Ko se od vas zakune pa u svojoj zakletvi spomene Lata i Uzzu neka kaže: ‘Samo je Allah Bog’, a onaj ko svome drugu kaže: ‘Hajde da se kockamo’, neka podijeli sadaku.”

U Ebu Davudovoj zbirci stoji: “Ko se zakune emanetom (vjerom) ne pripada nama.” To znači da on ne ide našim putem.

Rekao je Vjerovjesnik, s.a.v.s.:

لَا تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ وَلَا بِأُمَّهَاتِكُمْ وَلَا بِالْأَنْدَادِ – أَيُّ الْأَصْنَامِ – وَلَا تَحْلِفُوا إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْلِفُوا إِلَّا وَأَنْتُمْ صَادِقُونَ.

“Ne kunite se očevima svojim, ni majkama svojim, ni ortacima – odnosno idolima. Zaklinjite se samo Allahom i pri zaklinjanju samo iskreni budite.”⁷

Zakletva nečim osim Allahom koja ne veliča ono čime se zaklelo

Bilo je već riječi o zabrani zaklinjanja ičim osim Allahom, ako se spominjanjem toga namjerava izraziti veličanje, kao što onaj koji se Allahom zaklinje Njegovim Ga spomenom namjerava veličati. Međutim, ako namjera nije veličanje, nego potvrda govora, onda je takva zakletva pokuđena (mekruh), zbog sličnosti i zbog toga što se osjeća veličanje nečega drugog osim Allaha.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je beduinu:

أَفْلَحَ وَأَبِيهِ.

“Uspio je, oca mi njegova.”

El-Bejheki veli: “Kod Arapa takva zakletva bila je uobičajena i izgovarali su je bez namjere da se zakunu.”

En-Nevevi je podržao to mišljenje kazavši: “Zaista je to zadovoljavajući odgovor.”

⁷ Bilježe ga Ebu Davud i En-En-Nesai, prenoseći ga od Ebu Hurejre.

Allahovo zaklinjanje stvorenjima

Arapci su vodili brigu o tome da govor započnu zakletvom, skrećući tako na njega pažnju, jer uvidjeli su da je zaklinjanje govornika dokaz da on pridaje pažnju onome što kazuje. On se kune kako bi potvrdio svoj govor. Zbog toga Kur'an stiže, zaklinjući se brojnim stvarima.

Allah, dž.š., kaže:

﴿وَالْقُرْآنَ الْمَجِيدِ﴾

“Tako mi Kur’ana slavnog.”

On, dž.š., kune se i nekim stvorenim stvarima:

﴿وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا﴾

“Tako mi Sunca i svjetla njegova,”⁸

﴿وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا * وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى﴾

“Tako mi noći kada tmine razastre, i dana kad svane,”⁹

U stvarima kojima se On, dž.š., zaklinje i stvarima na koje se zaklinje postoje brojni mudri razlozi.

Jedan od tih razloga jeste da se zakletvom usmjeri pažnja na pouke koje te stvari nose i da se potakne njihovo razumijevanje, kako bi se došlo do ispravnog stava prema njima.

Kur'anom se Allah, neka je slavljen i uzvišen, zakleo da bi pojasnio da je to uistinu Njegov govor i da u sebi sadrži uzroke sreće.

Melecima se zakleo da bi objasnio kako su oni Njegovi robovi i da su Njemu pokorni, a da nisu božanstva kojima se klanja.

Suncem, mjesecom i zvijezdama Allah se zakleo zbog koristi i dobra koje ta nebeska tijela nose. Njihova promjena iz stanja u stanje dokaz je njihova nastanka i toga da imaju svoga Stvoritelja, Tvorca i Upravljača. Nije dozvoljeno zanemariti iskazivanje zahvale Njemu i usmjeravanje Njegovim putem.

⁸ Feš-Šems, 1.

⁹ El-Lejl, 1-2.

Allah se zakleo vjetrom, gorom, perom i zvjezdanim nebom, jer sve su to Allahova znamenja, kojima se mora pristupiti s razmišljanjem i promatranjem.

Najvažnije od stvari na koje se zaklinje jeste Allahova, dž.š., jednoća, poslanstvo Njegovog Vjerovjesnika, s.a.v.s., ponovno oživljavanje tijela i Sudnji dan. Jer, riječ je o temeljima vjere, čiji se korijeni moraju usaditi duboko u čovjeka.

Zaklinjanje stvorenim stvarima samo je Allahova, dž.š., odlika, a nama, ljudima, dozvoljeno je zaklinjati se samo Allahom ili nekim Njegovim svojstvom, o čemu je već bilo riječi.

Uvjet i forma zakletve

Uvjeti zakletve jesu: razum, punoljetnost, islamsko opredjeljenje, mogućnost izbora i slobodna volja, jer zakletva pod prisilom pravno ne vrijedi. Njena forma jeste: uobičajeni izraz koji se za nju upotrebljava.

Propis vezan za zakletvu

Njen pravni propis jeste da onaj ko se zakune izvrši ono na šta se zakleo, čime biva pravno čist, ili da ga ne izvrši, i prekrši je, što ga obavezuje iskupom.

Vrste zakletvi

Postoje tri vrste zakletvi:

1. *el-jeminul-lagv* (isprazna zakletva)
2. *el-jeminul-mun'akada* (obavezujuća zakletva)
3. *el-jeminul-gamus* (krivokletstvo)

Isprazna zakletva (el-lagv) i propis vezan za nju

Isprazna zakletva jeste zakletva bez namjere zaklinjanja, kada, recimo, čovjek kaže: “Allaha mi, ima da jedeš”, ili: “...ima da piješ”, ili: “...ima da dođeš”, i slični izrazi u kojima čovjek nema namjeru zakletve, tako da te riječi ne obavezuju ničim.

Aiša, r.a., majka pravovjernih, kaže:

“Povod objave ajeta:

﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ﴾

‘Allah vas neće kazniti ako se zakunete nenamjerno’, riječi su čovjeka: ‘Ne, Boga mi’; ‘Nego, Boga mi’; ‘Nikako, Boga mi.’”¹⁰

Imam Malik, r.a., i pravnici hanefijske škole, El-Lejs i El-Evzai, vele: “Isprazna zakletva jeste ona kada se zakune na nešto za šta se misli da je istina, a zatim se pokaže suprotno. Takva zakletva spada u pogreške.”

Imam Ahmed kaže: “Predanja su u skladu s mezhebiga.”

Propis vezan za takvu zakletvu

Ova zakletva ne iziskuje iskup i zbog nje se ne kažnjava.

Obavezujuća zakletva (el-mun’akada)

Obavezujuća zakletva jeste zakletva koju namjerava i za koju se odlučio onaj ko se zaklinje, odnosno to je proračunata i namjerna zakletva, i nije nekakva isprazna riječ koju jezik izbacuje prema običaju i navici. Kaže se, također, da je obavezujuća zakletva kada se čovjek zakune na nešto u budućnosti, da će to učiniti ili da neće učiniti.

Pravni je propis vezan za nju: dužnost iskupa ako se prekrši.

Allah, dž.š., kaže:

﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ قُلُوبُكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ﴾

“Allah vas neće kazniti ako se nenamjerno zakunete, ali će vas kazniti ako pod zakletvom nešto namjerno učinite. – A Allah prašta i blag je.”¹¹

¹⁰ Hadis navode El-Buhari, Muslim i drugi.

¹¹ El-Bekara, 225.

Allah također kazuje:

﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

“Allah vas neće kazniti ako se zakunete nenamjerno, ali će vas kazniti ako se zakunete namjerno. Otkup za prekršenu zakletvu jeste: da deset siromaha običnom hranom kojom hranite čeljad svoju nahranite, ili da ih odjenete, ili da roba ropstva oslobodite. A onaj ko ne bude mogao – neka tri dana posti. Tako se za zakletve vaše otkupljujte kada se zakunete; a o zakletvama svojim brinite se! Eto tako vam Allah objašnjava propise Svoje da biste bili zahvalni.”¹²

Krivokletstvo (el-gamus)

Pored izraza *el-gamus*, ova se zakletva naziva i *es-sabira*, a radi se o lažnoj zakletvi kojom se uzurpiraju tuđa prava ili koja za namjeru ima grijeh i prevaru. Ona spada u velike grijeha, za nju nema iskupa¹³, jer i suviše je strašna da bi se za nju moglo iskupiti. Naziva se *el-gamus* (dubok, zagnjuren) zbog toga što onoga ko je izrekne gura duboko u vatru Džehennema. Za nju se mora učiniti pokajanje (*et-tevba*) i vratiti prava njihovim nosiocima, ako je ta zakletva uzrokovala gubljenje tih prava.

Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَا تَحْذَرُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلَا بَيْنَكُمْ قَتْلَ قَدَمٍ بَعْدَ بُيُوتِهَا وَتَذَوُّوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾

“I ne služite se zakletvama svojim zato da biste jedni druge varali, da se ne bi poskliznula noga koja čvrsto stoji, i da ne biste nesreću iskusili zato što ste od Allahova puta odvrćali; a patnja velika vas još čeka.”¹⁴

¹² El-Maida, 89.

¹³ Imam Eš-Šafi i jedno Ahmedovo predanje kazuju da se za nju daje iskup.

¹⁴ En-Nahl, 94.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: خُمْسٌ لَيْسَ لَهْنِ كَلَارَةٍ:
الشَّرْكَ بِاللَّهِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ بِغَيْرِ حَقٍّ، وَنَهَتْ مُؤْمِنٍ، وَيَمِينُ صَابِرَةٍ يَنْطَعُ بِهَا مَالًا بِغَيْرِ حَقٍّ.

Prenosi se od Ebu Hurejre, r.a., da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Za pet stvari nema iskupa: za pripisivanje Allahu ortaka, za bespravno ubijanje čovjeka, potvrdu vjernika i lažnu zakletvu pomoću koje se bespravno uzima nečija imovina."¹⁵

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْكِبَائِرُ:
الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ، وَالْيَمِينُ الْغَمُوسُ.

Abdullah ibn Omer prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: "Veliki grijesi jesu: pripisivanje Allahu druga, iskazivanje neposlušnosti roditeljima, ubijanje čovjeka i krivokletstvo."¹⁶

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ مَضْبُورَةٍ
كَاذِبًا، فَلْيَجِبُوا بِوَجْهِهِ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ.

Prenosi se od Imrana ibn Husajna da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Ko se zakune obavezujućom zakletvom lažući, sigurno će na svoje mjesto u vatri licem okrenut zasjesti."¹⁷

Zasnovanost zakletvi na uobičajenim izrazima i njihovoj namjeri

Zakletve su zasnovane na uobičajenim izrazima koje ljudi koriste, a ne na jezičkim ukazima ili na šerijatskopravnoj terminologiji. Onaj ko se zakune da neće jesti meso pa pojede ribu, nije prekršio zakletvu, iako je Allah ribu nazvao mesom, izuzev da je takvu namjeru imao ili da se riba, u tradiciji njegova naroda, smatra jednakom kao i ostalo meso.

Ko se na nešto zakune, a namjera mu bude nešto drugo, u obzir se uzima njegova namjera, a ne njegov izraz. Izuzetak se pravi u slučaju da ga je neko drugi na nešto zakleo, a onda se u obzir uzima namjera osobe

¹⁵ Hadis bilježe Ahmed, r.a., i Ebuš-Šejh.

¹⁶ Bilježi ga El-Buhari.

¹⁷ Hadis bilježi Ebu Davud.

koja ga je zaklela, a ne čovjeka koji se zakleo. U suprotnom, zakletve ne bi imale koristi u pravnim procesima.

En-Nevevi kaže: “Zakletva je utemeljena na namjeri onoga koji se zaklinje, u svim slučajevima, osim ako kadija ili njegov zamjenik ne zatraže od njega da se zakune prilikom tužbe podignute protiv njega. U tom se slučaju zakletva zasniva na namjeri kadije ili njegova zamjenika. Dvosmislenost je ovdje nedopustiva, a dopušta se u svim slučajevima i njome se zakletva ne krši, makar bila zbog neistine zabranjena.”

Dokaz da se u obzir uzima namjera onoga ko se zaklinje, izuzev u slučaju da ga neko drugi zakune, jeste hadis:

عَنْ سُؤَيْدِ بْنِ حَنْظَلَةَ قَالَ: خَرَجْنَا نُرِيدُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَنَا وَائِلُ بْنُ حُجْرٍ، فَأَخَذَهُ عَدُوُّ لَهُ، فَتَحَرَّجَ الْقَوْمُ أَنْ يَحْلِفُوا، وَحَلَفْتُ أَنَّهُ أَخِي فَحَلَّى سَبِيلَهُ، فَأَتَيْنَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّ الْقَوْمَ تَحَرَّجُوا أَنْ يَحْلِفُوا، وَحَلَفْتُ أَنَّهُ أَخِي قَالَ: صَدَقْتَ، الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ.

Suvejd ibn Hanzala kaže: “Izišli smo tražeći Vjerovjesnika, s.a.v.s., a s nama je bio Vail ibn Hudžr. Njega zarobi neki njegov neprijatelj. Ljudi su se ustručavali da se za njega zakunu, a ja se zakleh da mi je on brat te ga njegov neprijatelj oslobodi. Potom dođosmo Vjerovjesniku, s.a.v.s., pa ga obavijestih da su se ljudi ustručavali zakleti, a da sam se ja zakleo da mi je on brat. Poslanik reče: ‘Istinu si rekao, musliman je muslimanu brat.’”¹⁸

Argument za tvrdnju da se u obzir uzima namjera onoga koji zahtijeva zakletvu (*el-mustabliḥ*), u slučaju da postoji poziv na zakletvu, jeste hadis:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْيَمِينُ عَلَى بَيَّةِ الْمُسْحَلِفِ.

Ibn Hurejra, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Zakletva je zasnovana na namjeri onoga ko je zahtijeva.”

U drugom predanju stoji:

يَمِينُكَ عَلَى مَا يُصَدِّقُكَ عَلَيْهِ صَاحِبُكَ.

¹⁸ Hadis bilježe Ebu Davud i Ibn Madža.

“Tvoja zakletva zasnovana je na onome što ti tvoj drug prihvati.”¹⁹

Riječ drug (*es-sahib*), iz drugog predanja, označava onoga koji zahtijeva zakletvu.

Kršenje zakletve iz zaborava ili slučajne pogreške ne uzima se u obzir

Ko se zakune da neće učiniti neku stvar, a zatim je učini iz zaborava ili slučajnom greškom, nije prekršio svoju zakletvu, jer je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِي عَنْ أَمَّتِي: الْخَطَأَ وَالنِّسْيَانَ وَمَا اسْكُرَهُوا عَلَيْهِ.

“Allah je mome umetu prešao preko: slučajne greške, zaborava i djela pod prisilom učinjenog.”

Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ﴾

“Nije grijeh ako u tome pogriješite, grijeh je ako to namjerno učinite.”²⁰

Zakletva pod prisilom jeste neobavezujuća

Čovjek nije obavezan izvršiti zakletvu na koju je prisiljen niti snosi grijeh ako je prekrši, zbog ranije navedenog hadisa, a i zbog toga što je prisiljeni čovjek otrgnut od htijenja, a nemogućnost slobodne volje obara pravnu obavezu. Zato trojica imama smatraju da zakletva pod prisilom ne vrijedi, dok Ebu Hanifa misli drukčije.

Izuzimanje prilikom zakletve

Onaj ko se zakune, rekavši: “*inšallah*” izvršio je izuzimanje, i kršenje se zakletve na njega ne odnosi.

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَقَالَ: إِنْ شَاءَ اللَّهُ، فَلَا حَنْثَ عَلَيْهِ.

¹⁹ Bilježe ga Muslim, Ebu Davud i Et-Tirmizi.

²⁰ El-Ahzab, 5.

Ibn Omer prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ko izrekne zakletvu, a zatim kaže: ‘inšallah’, ne može je prekršiti.”²¹

Ponavljanje zakletve

Ako zakletva na jednu ili više stvari bude ponovljena i prekršena, Ebu Hanifa, Malik i jedno od dva Ahmedova predanja smatraju: “Za svaku zakletvu obavezan je iskup.” Pravnici hanbelijskog mezheba smatraju da je čovjek koji je obavezan zakletvama koje podrazumijevaju jedno te isto dužan dati jedan iskup, jer radi se o iskupima jedne vrste. Ako se povodi zakletvi razlikuju, a iziskuju iskup, poput *zihara* i zakletve Allahom, osoba koja se zaklela dužna je učiniti dva odvojena iskupa.

Iskup (el-keffare) za zakletvu

Definicija iskupa

El-keffare (iskup) jeste intenzivni oblik glagolske imenice *el-kufr*, što znači prikrivanje, a u ovom slučaju podrazumijeva djela koja zatiru i prikrivaju jedan dio grijeha, kako grijesi ne bi ostavili negativnog traga zbog kojeg bi čovjek bio kažnjen na dunjaluku i na ahiretu. Djela kojima se vrši iskup za obavezujuću zakletvu, ako je čovjek koji se zakleo prekrši, jesu sljedeća:

1. nahranjivanje siromaha;
2. njihovo odijevanje;
3. oslobađanje roba.

Ova se djela čine po čovjekovom izboru. Onaj ko ne može učiniti ništa od spomenutog, neka posti tri dana.

Ove tri stvari poredane su vertikalno, započinjući od najniže ka najvišoj. Hranjenje je najniži oblik, odijevanje je srednji, a oslobađanje roba jeste njihov najviši stupanj. Allah, dž.š., kaže:

²¹ Bilježe ga Ahmed i drugi, a Ibn Hibban svrstava ga među vjerodostojne hadise.

﴿فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ
فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ
اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

“Otkup za prekršenu zakletvu jeste: da deset siromaha običnom hranom kojom hranite čeljad svoju nahranite, ili da ih odjenete, ili da roba ropstva oslobodite. A onaj ko ne bude mogao – neka tri dana posti. Tako se za zakletve vaše otkupljujte kada se zakunete; a o zakletvama svojim brinite se! Eto tako vam Allah objašnjava propise Svoje da biste bili zahvalni.”²²

Razlog iskupljivanja

Kršenje zakletve predstavlja lažno obećanje i neispunjavanje dane riječi, tako da se iskup naređuje kako bi to ispravio.

Nahrinjivanje siromašnih

Ne navodi se nikakav šerijatski izvor koji govori o količini i vrsti te hrane. Svc što je u vezi s tim rečeno ukazuje da se ta hrana određuje prema uobičajenim mjerama, tako da je ona određena onim čime čovjek uglavnom hrani svoje ukućane – ne najkvalitetnijom kojom raspolaže prilikom praznika i prigoda, a ni najslabijom koju ponekad koristi.

Ako je čovjek u svojoj kući uglavnom uobičajio jesti meso, povrće i pšenični hljeb, onda neće udijeliti nešto što je gore od toga. Udijelit će samo ono što je istog ili boljeg kvaliteta, jer ono što je isto jeste sredina, a ono što je bolje sadrži isto i dodatak. Hrana se razlikuje od pojedinca do pojedinca, od zemlje do zemlje.

Imam Malik, r.a., smatrao je da se u Medini udjeljuje određena mjera. Kazao je: “Drugi gradovi imaju ishranu drukčiju od naše te smatram da trebaju dati iskup u hrani kojom se uobičajeno prehranjuju, jer On, neka je uzvišen, kaže:

²² El-Maida, 89.

﴿مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطِغَمُونَ أَهْلِيكُمْ﴾

‘...običnom hranom kojom hranite čeljad svoju’²³

Isto mišljenje zastupaju Davud i njegovi drugovi.

Vodeći islamski pravници uvjetuju da nahranjeno bude deset siromaha iz reda muslimana, izuzev Ebu Hanife, jer on dozvoljava da se iskup dadne siromasima iz reda zimija.

Ako iskupnik jednog siromaha hrani deset dana, to, prema mišljenju Ebu Hanife, nadomješta nahranjivanje deset siromaha. Drugi smatraju da takav čin zadovoljava samo jednog od deset siromaha.

Dužnost iskupa u formi nahranjivanja siromaha odnosi se samo na onoga koji ima takvu mogućnost, a to je osoba kod koje se nađe dovoljno hrane nakon podmirivanja njegove vlastite potrebe i potrebe njegovih ukućana.

Neki islamski učenjaci odredili su iznos “mogućnosti” – ako čovjek kod sebe ima pet stotina dirhema, prema mišljenju Katade, ili dvadeset, prema riječima En-Nehaija.

Odijevanje siromaha

El-kisva, odijevanje, sinonim je arapske riječi *el-libas*. Najslabija odjeća koja se za ovu svrhu može udijeliti jeste ona koju siromasi inače oblače. Jer, ajet ne precizira da to mora biti uobičajena odjeća ili ona koju oblači stanovništvo tog kraja, tako da su dovoljni košulja i hlače.²⁴

Dovoljno je, također, odjenuti ih ogrtačem ili plaštom, odnosno jaknom.²⁵

²³ El-Maida, 89.

²⁴ Ovdje se navodi riječ *el-kamisus-sabi'* (izraz preveden kao košulja), odjevni predmet nalik dugoj košulji koji je uobičajena nošnja diljem arapskog svijeta, kod nas poznatiji kao *galabija*. Riječ nakon nje jeste *seravil* (prevedeno kao hlače), množina riječi *surval*, a radi se o hlačama načinjenim od izuzetno laganih pamučnih materijala. Neizostavno se odijeva ispod *galabije*. *Surval* je veoma sličan našim dugim gaćama. Mislim da su riječi košulja i hlače, uzimajući u obzir naše podneblje, ispravni prijevodni ekvivalenti za navedene arapske termine. (op. prev.)

²⁵ Ovdje su upotrijebljena tri termina: *el-abaja*, *el-izār* i *er-rida*, svi u značenju ogrtača. U prijevodu je naveden ogrtač, kao osnovno značenje, te jakna, kao ispravan prijevodni ekvivalent, ponovno s obzirom na naše podneblje. (op. prev.)

U adekvatne odjevne premete za ovu svrhu ne spadaju kapa, turban, kaiš, šal i peškir.

El-Hasan i Ibn Sirin kažu: “Dužnost je odjenuti ih s dva odjevna predmeta.”

Scid ibn el-Muscijeb veli: “Turban kojim se obmotava glava i ogrtač za ogrtanje.”

Ata, Tavus i en-Nehai kazuju: “Jedan velik odjevni predmet, poput ogrtača i plašta.”

Ibn Abbas, r.a., kaže: “Za svakog siromaha po ogrtač, ili dovoljan komad čohē.”

Imami Malik i Ahmed, r.a., vele: “Svakom siromahu daje se ona odjeća u kojoj mu je dozvoljeno klanjati, posebna za muškarca, a posebna za ženu.”

Oslobađanje roba

To podrazumijeva puštanje roba i njegovo oslobađanje od ropstva, makar bio i nevjernik, u skladu s porukom kur’anskog ajeta, prema mišljenju Ebu Hanife, Ebu Sevra i Ibn el-Munzira.

Ipak, većina uvjetuje da rob mora biti vjernik, povodeći se za općom porukom, na uštrb precizirajuće, u vezi s iskupom za ubistvo i *zihar*, jer kur’anski ajet kaže:

﴿قَحْرِبْر رَقَبَةً مُّؤْمِنَةً﴾

“ mora osloboditi ropstva jednog roba – vjernika.”²⁶

Post u slučaju nemogućnosti izvršenja jedne od tri prethodno objašnjene stvari

Onaj ko ne mogne izvršiti jednu od tri prethodno objašnjene stvari dužan je postiti tri dana.

Ako ni to ne mogne, zbog bolesti ili nečega sličnog, donijet će odluku o postu kada bude mogao. Ako bude apsolutno nemoćan, Allahov će ga oprost prekriti.

²⁶ En-Nisa, 92.

Nc uvjetuje se neprekidnost pri postu, tako da je te dane dozvoljeno postiti i u slijedu, kao što ih je dozvoljeno postiti razdvojene.

Uvjetovanje kontinuiteta prilikom posta koji navode pravnici hanefijskog i hanbelijskog mezheba nije vjerodostojno, jer oni za dokaz uzimaju kiraet (način čitanja kur'anskog teksta) u kojem se nalazi riječ *mutetabiat* (neprekidni, koji idu jedan za drugim). Taj je kiraet *šaz*²⁷, a šaz kiraet ne može biti dokaz. To nije Kur'an, a u ovom se slučaju ne može smatrati vjerodostojnim ni kao hadis koji bi bio svojevrsno tumačenje ajeta od Vjerovjesnika, s.a.v.s.

Određivanje protuvrijednosti

Trojica imama slažu se da iskup za zakletvu ne može imati protuvrijednost koja bi se platila umjesto nahanjivanja i odijevanja. Ebu Hanifa, r.a., to dozvoljava.

Iskup prije i nakon kršenja zakletve

Ulema se složila da je iskup obavezan samo u slučaju kršenja zakletve, a mimoišli su se u vezi s njegovim davanjem unaprijed.

Većina smatra da je dozvoljeno dati iskup prije kršenja zakletve, a i nakon toga. U vjerodostojnom hadisu stoji:

مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ قَرَأَ غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَلْيَكْفُرْ عَنْ يَمِينِهِ وَلْيَفْعَلْ.

“Ko se na nešto zakune, a zatim uvidi da je nešto drugo bolje od toga neka se iskupi za svoju zakletvu i neka učini ono što je bolje.”²⁸ Ovaj hadis sadrži dopuštenost davanja iskupa prije kršenja zakletve.

Ako se iskup dadne unaprijed, kršenje se zakletve neće smatrati grijehom, jer davanje iskupa unaprijed čini dozvoljenim ono na šta se zaklelo.

²⁷ Šaz kiraet je onaj koji ne ispunjava uvjete mutevatira, tj. nije prenesen preko velikog broja prenosilaca koji onemogućava bilo kakvu pomisao o neautentičnosti.

²⁸ Hadis bilježe: Muslim, Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi.

Također u Muslimovoj zbirci hadisa nalazi se i hadis koji ukazuje na dozvoljenost davanja iskupa nakon kršenja zakletve. Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَلْيَأْتِهَا، وَلْيَكْفُرْ عَنْ يَمِينِهِ.

“Onaj ko se na nešto zakune, a zatim uvidi da je nešto drugo bolje od toga neka boljem pristupi, a neka se za svoju zakletvu iskupi.”²⁹

Zastupnici ovog mišljenja vele: “Onaj ko prekrši zakletvu upustio se u grijeh, a može se desiti da umre prije nego što bude u mogućnosti isкупiti se. Možda je baš to razlog što je Poslanik, s.a.v.s., uputio na davanje iskupa unaprijed.”

Ebu Hanifa smatra da je iskup dozvoljeno dati samo nakon kršenja zakletve, jer tada na snagu stupa njena obaveznost. Poslanikove, s.a.v.s., riječi: “Neka se iskupi za svoju zakletvu i neka učini ono što je bolje”, prema njegovom mišljenju, znače: neka namjeri izvršiti iskup, poput Allahovih, dž.š., riječi:

﴿وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ﴾

“Kada zaučiš Kur'an, zatraži od Allaha zaštitu od šejtana prokletog.”³⁰

To znači: kada htjedneš učiti Kur'an. Prvo je mišljenje vjerodostojnije.

Dopuštenost kršenja zakletve radi dobrobiti

Osnovno pravilo jeste da onaj ko se zakune mora ispuniti svoju zakletvu. Međutim, dozvoljeno mu je ne ispuniti je ako u tome uvidi općeprihvatljivu dobrobit. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْصَةً لِإِمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

“I neka vam zakletva Allahom ne bude prepreka u ispravnom životu, na putu čestitosti i u nastojanju da pomirite ljude.”³¹

²⁹ Bilježe ga: Ahmed, El-Buhari i Muslim.

³⁰ En-Nahl, 98.

³¹ El-Bekara, 224.

Ajet nosi poruku: nemojte zakletvu Allahom učiniti sredstvom za sprečavanje čestitosti, bogobojažnosti i uspostavljanja reda.

Allah, neka je moćan i uzvišen, kaže:

﴿قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ﴾

“Allah vam je propisao kako da svoje zakletve iskupite;”³²

A to znači: propisao vam je rješenje za vaše zakletve – čin davanja iskupa.

Zabilježeno je da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

إِذَا حَلَفْتَ عَلَى يَمِينٍ قَرَأْتَ غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا، فَأَتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وَكَفِّرْ عَنْ يَمِينِكَ.

“Ako se na nešto zakuneš, a zatim uvidiš da je nešto drugo bolje od toga, pristupi onome što je bolje, a za svoju se zakletvu iskupi.”

Vrste zakletvi s obzirom na čin na koji se zaklelo

Prema tome, zakletve se mogu, uzimajući u obzir ono na šta se zaklinje, podijeliti na sljedeće vrste:

1. zakletva da će se izvršiti šerijatska naredba (vadžib) ili ostaviti zabrana (haram). Kršenje takve zakletve zabranjeno je, jer ona je, ustvari, potvrda nečega čime je Allah, dž.š., obavezao Svoje robove;

2. zakletva da će se izostaviti izvršenje šerijatske naredbe ili učiniti šerijatska zabrana. Obavezno je kršenje takve zakletve, jer zaklelo se na grijeh. Također, mora se dati iskup;

3. zakletva da će se učiniti dozvoljena stvar, ili da će se ona izostaviti. Pokuđeno (*mekruh*) je prekršiti takvu zakletvu, a naređena je (potvrđena sunnetom, mendub) dosljednost;

4. zakletva da će se potvrđeni sunnet izostaviti (*mendub*) ili pokuđeno djelo (*mekruh*) učiniti. Takvu zakletvu treba, odnosno mendub je prekršiti. Pokuđeno je s njome otežati, a obaveza je za nju dati iskup;

³² Et-Tahrir, 2.

5. zakletva da će se sunnetom potvrđeno djelo učiniti ili pokuđeno ostaviti. Takav čin jeste iskazivanje pokornosti Allahu, dž.š. Takvu zakletvu treba (*mendul*) izvršiti, a pokuđeno ju je prekršiti.

ZAVJET (*EN-NEZR*)

Njegovo značenje

Zavjet je obavezivanje pobožnim činom koji je u osnovi šerijatskog prava neobavezan, pomoću izraza koji na to ukazuje, kao npr. kad bi čovjek rekao: “Dužan sam podijeliti sadaku u tolikom iznosu” ili: “Ako Allah moga bolesnika daruje zdravljem, dužan sam postiti tri dana”, i sl. Smatra se ispravnim samo ako je učinjen od punoljetnog, razumnog i čovjeka sa slobodnim izborom, makar bio nevjernik.

Zavjet je stari vjerski obred

Allah, dž.š., spomenuo je da je Merjemina majka na službu Njemu zavjetovala ono što joj je bilo u stomaku, rekavši:

﴿إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾

“Kada Imranova žena reče: ‘Gospodaru moj, ovo što je u trbuhu mome ja zavjetujem samo na službu Tebi, pa primi od mene, jer Ti, zaista, sve čuješ i znaš’”³³

Naredio je Allah zavjet i Merjemi. Rekao je:

﴿فَإِمَّا تَرَىٰ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا﴾

“Ako vidiš čovjeka kakva, ti reci: ‘Ja sam se zavjetovala Milostivom da ću šutjeti, i danas ni s kim neću govoriti.’”³⁴

³³ Alu Imran, 35.

³⁴ Merjem, 26.

Zavjet u neznabožačkom periodu

Allah spominje zavjete mnogobožaca iz džahilijetskog perioda pomoću kojih su se nastojali približiti svojim božanstvima, tražeći da se za njih zauzmu kod Allaha, dž.š., i da ih Njemu bliskim učine. Uzvišeni kaže:

﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِرَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾
 “Oni određuju za Allaha dio ljetine i dio stoke, koju je On stvorio, pa govore: ‘Ovo je za Allaha’ – tvrde oni - ‘a ovo za božanstva naša!’ Međutim, ono što je namijenjeno božanstvima njihovim ne stiže Allahu, dok ono što je određeno za Allaha stiže božanstvima njihovim. Kako ružno oni sude!”³⁵

Propisivanje zavjeta u islamu

Zavjet je propisan i Kur’anom i sunnetom. U Kur’anu, Allah, neka je slavljen, veli:

﴿وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ﴾
 “Za sve što potrošite i što zavjetujete – Allah, sigurno, za to zna!”³⁶
 On također kaže:

﴿ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾
 “Zatim, neka sa sebe prljavštinu uklone, neka svoje zavjete ispune i neka oko Hrama drevnog obilaze.”³⁷

Allah još dodaje:

﴿يُؤْفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسَطِيرًا﴾
 “Oni su zavjet ispunjavali i plašili se Dana, čija će kob svuda prisutna biti.”³⁸

³⁵ El-En'am, 136.

³⁶ El-Bekara, 270.

³⁷ El-Hadždž, 29.

³⁸ Ed-Dehr, 7. Prenosi se od Katade da je o ovome ajetu rekao: “Zavjetovali su se na pokornost Allahu: namazom, postom, zekatom, hadžom i umrom i ostalim stvarima koji su im naredene, pa ih je Allah nazvao ‘čestiti’.” Bilježi ga Et-Taberani s pouzdanim nizom prenosilaca.

Dokaz iz sunneta jesu Poslanikove, s.a.v.s., riječi:

مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِعهُ، وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يُعْصِيَهُ فَلَا يُعْصِهِ.

“Onaj ko se zavjetuje da će se Allahu pokoriti neka Mu se pokori, a onaj ko dadne zavjet da će Mu neposlušan biti neka Mu ne bude neposlušan.”³⁹

Islam ga, iako ga je propisao, ne smatra poželjnim.

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ النَّذْرِ وَقَالَ: إِنَّهُ لَا يَأْتِي بِخَيْرٍ، وَإِنَّمَا يُسَخَّرُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ.

Ibn Omer prenosi da ga je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio, rekavši: “On, uistinu, dobro ne donosi, njime se samo uzima od škrtog.”⁴⁰

Kada vrijedi a kada nije ispravan

Zavjet je ispravan i postaje važeći ako se zavjetovalo na pobožni čin kojim se približava Allahu, neka je slavljen. Tada se mora ispuniti.

Zavjet nije ispravan i neće važiti ako se čovjek zavjetuje da će Allahu nepokoran biti. Takvi su zavjeti grobovima i nepokornima i kada se neko zavjetuje da će piti alkohol, ili ubiti, ili namaz ostaviti, ili da će prema roditeljima biti neposlušan. Ako se zavjetuje na jednu od tih stvari, nije je dužan ispuniti, nego mu je zabranjeno bilo šta od toga učiniti. Nije dužan dati iskup jer zavjet nije važeći. Poslanik, s.a.v.s., kaže:

لَا نَذَرَ فِي مَعْصِيَةٍ.

“Ne zavjetuje se na nepokornost.”⁴¹

Postoji mišljenje⁴² da se iskup mora dati kao ukor i disciplinska mjera zavjetniku.

³⁹ Bilježe ga El-Buhari i Muslim, prenoseći ga od Aiše, r.a.

⁴⁰ El-Buhari i Muslim.

⁴¹ Bilježi ga Muslim, a prenosi Imran ibn el-Husajn.

⁴² Većina uleme, a među njima i pravnici malikijskog i šafijskog mezheba.

Dozvoljeni zavjet

Prethodno smo spomenuli da je zavjet ispravan ako je riječ o pobožnom činu, a da nije ako je riječ o neposlušnosti prema Bogu.

Primjer dozvoljenog zavjeta jesu riječi: “Allaha mi, moram putovati ovim vozom” ili “...moram obući ovu odjeću.” Većina uleme kaže: “To nije zavjet i ne povlači nikakvu odgovornost.”

نَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَخْطُبُ إِلَى أَعْرَابِيٍّ قَائِمٍ فِي الشَّمْسِ فَقَالَ: مَا شَأْنُكَ؟
قَالَ: نَذَرْتُ أَنْ لَا أَزَالَ فِي الشَّمْسِ حَتَّى يَفْرَغَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْخُطْبَةِ.
فَقَالَ الرَّسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَيْسَ هَذَا بِنَذْرٍ، إِنَّمَا التَّنَذُّرُ فِيمَا ابْتِغَى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ.

Dok je Vjerovjesnik, s.a.v.s., držao hutbu, pogledao je u jednog beduina koji je stajao na suncu pa mu je rekao: “Šta je s tobom?” Beduin odgovori: ‘Zavjetovao sam se da ću biti na suncu dok god Allahov Poslanik, s.a.v.s., ne završi hutbu.’ Poslanik mu reče: ‘Nije to zavjet. Zavjet je samo ono čime se želi postići Allahovo zadovoljstvo.’”⁴³

Ahmed veli: “Takav zavjet vrijedi, a zavjetnik bira hoće li ga ispuniti ili odbaciti. Obavezan je iskupiti se ako ga ne izvrši.”

Autor djela *Er-Revdatur-neddijje* daje prednost prethodnom mišljenju te kaže: “Zavjet na dozvoljen čin s pravom nosi naziv zavjet, tako da spada u općenitosti koje podliježu naredbi o ispunjenju. U prilog tome ide hadis koji bilježi Ebu Davud, a u kojem stoji:

إِنَّ امْرَأَةً قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي نَذَرْتُ إِذَا انْصَرَفَتْ مِنْ عَزْوِيكَ سَالِمًا أَنْ أَضْرِبَ عَلَى رَأْسِكَ بِالْذُّفِ، فَقَالَ: أَوْفِي بِنَذْرِكَ.

Neka je žena rekla: ‘O Allahov Poslaniče, zarekla sam se da ću, ako se zdrav iz bitke vratiš, nad glavom ti u def udarati.’ On joj reče: ‘Ispuni svoj zavjet.’”

Udaranje u def, kada već nije mubah⁴⁴, onda je ili pokuđeno djelo ili strožije od toga, a ni u kojem slučaju nije pobožan čin. Ako bi to

⁴³ Prenosi ga Ahmed.

⁴⁴ Mubah je djelo koje nije ni naredeno ni zabranjeno, nego je prepušteno čovjekovoj volji.

bilo dozvoljeno, bio bi to dokaz za dužnost ispunjavanja dozvoljenoga, a ako bi bilo pokućeno, onda bi dopuštenje da se ispuni ukazivalo da je dozvola ispunjavanja dozvoljenog zavjeta još sigurnija.

Uvjetovani i neuvjetovani zavjet

Zavjet može biti uvjetovan ili neuvjetovan.

Prvi podrazumijeva obavezivanje pobožnim činom prilikom dešavanja neke blagodati ili otklanjanja neke nesreće, npr. da čovjek kaže: "Ako Allah podari zdravlje mome bolesniku, dužan sam nahraniti troje siromaha, ili ako mi Allah ostvari ovo čemu se nadam, dužan sam učiniti to i to." Ovakvi zavjeti iziskuju da budu ispunjeni ako se dogodi traženo.

Drugi je apsolutni zavjet, tj. da se čovjek obaveže na nešto bez ikakva obrazloženja: "Allaha mi, dužan sam klanjati dva rekata." Takav zavjet iziskuje ispunjenje, jer podliježe Poslanikovim, s.a.v.s., riječima:

مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِيعْهُ.

"Onaj ko se zavjetuje da će se Allahu pokoriti neka Mu se pokori."

Zavjetovanje mrtvima

U djelima pravnika hanefijske škole stoji: "Zavjet koji se daje mrtvima česta je pojava, kao i novčići, svijeće, ulja i slične stvari koje se stavljaju na mezarove plemenitih evlija da bi im se približilo – da, naprimjer, čovjek kaže: 'Gospodine moj, taj i taj, ako mi se vrati onaj koga sam izgubio'; ili 'Ako ozdravi moj bolesnik', ili 'Ako nestane ova moja nedaća, dobit ću toliko i toliko novca, ili hrane, ili svijeća, ili ulja.' Takvo što, prema većinskom mišljenju uleme, neispravno je i zabranjeno iz više razloga, među kojima su sljedeći:

- zavjetovao se stvorenju, a zavjetovanje stvorenju nije dozvoljeno, jer riječ je o ibadetu, a ibadet pripada samo Allahu;
- onaj kome se zavjetovalo mrtav je, a mrtvi ne vladaju;
- ako zavjetnik misli da mrtvi odlučuju o stvarima, umjesto Allaha

Uzvišenog, to njegovo uvjerenje jeste nevjerstvo, Allahu se od njega utječemo.”

Bože moj, drugo je ako kaže: “O Allahu, Tebi se zavjetujem da ću, ako zdravlje podariš mome bolesniku”; ili: “...učiniš da mi se vrati nestali; ili: “...riješiš me muke, nahraniti siromahe koji stoje na vratima tog i tog gazde”, ili: “...kupiti prostirku za džamiju”; ili: “...ulje za njenu rasvjetu”, ili: “...dati plaću onome ko u njoj obrede izvršava”, ili: “...urediti nešto drugo što sadrži korist za sirotinju.” Zavjet se daje Allahu, dž.š., a gazda se spominje samo zato što se zavjetuje u korist onih koji ga zaslužuju – posluge gazdinog konačišta ili džamije. U takvom je kontekstu dozvoljen. Nije dozvoljeno zavjetovati se u korist bogataša, uglednika, poglavara, ljudi plemenitog roda i učenjaka, ako se ne radi o siromahu.

Zavjet na vjerski čin u određenom mjestu

Ako se osoba zavjetuje na izvršenje namaza, ili post, ili učenje Kur’ana, ili boravak u i’tikafu u nekom određenom mjestu, onda je, ako to mjesto ima poseban značaj u islamskom učenju, poput namaza u trima džamijama, dužna to i ispuniti. U protivnom, nije postupila prema zavjetu za koji je Allah, dž.š., naredio da se ispuni.

Pravnici šafijskog mezheba kažu: “Ako se čovjek zavjetuje da će podijeliti neku sadaku stanovništvu određenog mjesta, to mu stavlja na dužnost da ispuni ono čime se obavezao. Ako pak da zavjet da će postiti u nekom mjestu, dužan je postiti – jer je post pobožni čin – a ne precizira da će mjesto njegova posta biti u tom i tom mjestu, ima pravo postiti i u drugim mjestima.

Ako se zavjetuje da će obaviti namaz u nekom mjestu, nije ograničen samo na to mjesto i može ga obaviti i drugim mjestima, jer među njima nema razlike, izuzev Harema u Meki (cjelokupno područje Harema), Poslanikove, s.a.v.s., džamije u Medini i Mesdžidul-aksaa u Jerusalemu. Ako se zavjetuje na obavljanje namaza u jednoj od ove tri džamije, onda je dužan u njima ga i obaviti zbog njihovog ogromnog značaja, jer Poslanik, s.a.v.s., kaže:

لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِي هَذَا وَالْمَسْجِدِ الْأَقْصَى.

‘Posebno se priprema samo za put u tri džamije: Harem u Meki, ovu moju džamiju i Mesdžidul-aksa.’”

Povode se za dokazom analognog rješenja o određenosti mjesta podjele sadake zavjetom. Tako kazuje i hadis:

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ امْرَأَةً أَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ:
يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي نَذَرْتُ أَنْ أَذْبَحَ كَذَا وَكَذَا لِمَكَانٍ يَذْبَحُ فِيهِ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ. قَالَ: لِمَ صَمٌّ؟
قَالَتْ: لَا، قَالَ: لَوْثِنْ؟ قَالَتْ: لَا، قَالَ: أَوْفٍ يَنْذِرُكَ.

Omer ibn Šuajb prenosi od svoga oca, a ovaj od djeda: “Neka je žena došla Poslaniku, s.a.v.s., te mu rekla: ‘Allahov Poslaniče, ja sam se zavjetovala da ću zaklati takav i takav kurban na mjestu gdje su ga klali neznabošci.’ Poslanik reče: ‘Za idola?’ – ‘Ne’, odgovori ona. ‘Za kipa?’, upita on. ‘Ne’, reče mu žena. – ‘Ispuni svoj zavjet’, kaza joj Vjerovjesnik.”

Pravnici hanefijskog mezheba vele: “Ko kaže: ‘Allaha mi, moram klanjati dva rekata na tom i tom mjestu’ ili: “...podijeliti sadaku sirotinji tog i tog naselja’, dozvoljeno mu je izvršiti zavjet i u drugim mjestima.” Tako smatra Ebu Hanifa i njegovi istomišljenici, jer namjera je zavjeta približavanje Allahu, dž.š., a mjesto, samo po sebi, nema ništa s pobožnim činom.

Ako se čovjek zavjetovao na dva rekata namaza u Haremu u Meki, pa ih htjedne klanjati u manje časnom mjestu ili mjestu bez posebnog značaja, dopušteno mu je, prema njihovom mišljenju, jer poenta jeste u pobožnom činu, a on je ostvarljiv u bilo kojem mjestu.

Zavjet u korist nekog šejha

Onaj ko se zavjetuje u korist nekog šejha – ako je šejh živ i ako je zavjetnik imao namjeru udijeliti mu sadaku zbog njegovog siromaštva i radi potreba tokom njegovog života, takav zavjet ispravan je i spada u dobročinstvo koje je u islamu poželjno.

Ako je šejh mrtav, a namjera zavjetnika bude traženje pomoći od njega i molba da ga riješi muka, takav zavjet bit će grešan i nije g dozvoljeno ispuniti.

Ko se zavjetuje na post, a ne mogne ga izvršiti

Onaj ko se zavjetuje na propisani post, a ne mogne ga izvršiti, zbog starosti ili neizlječive bolesti, ima pravo omrsiti se. Dat će iskup kao i za kršenje zakletve ili će nahraniti po jednog siromaha za svaki dan. Postoji mišljenje da treba učiniti i jedno i drugo – iz predostrožnosti.

Zakletva na darivanje cjelokupne imovine

Onaj ko se zakune da će kao sadaku podijeliti cijelu imovinu, ili kaže: “Moj je imetak na Allahovom putu” – njegova će se izjava smatrati nepopustljivim zavjetom. Dužan je dati iskup, kao i za zakletvu, prema mišljenju imama Eš-Šafija.

Imam Ahmed veli: “Izdvojit će trećinu svoje imovine.”

Ebu Hanifa kaže: “Odnosi se na sve za šta se mora izdvojiti zekat iz gotovine u imovini, ne uzimajući u obzir ono na šta se ne daje zekat, poput nekretnina, stoke i sl..”

Iskup za neispunjeni zavjet

Ako zavjetnik prekrši danu riječ, ili ako odustane od svog zavjeta, obavezan je dati iskup jednak iskupu za prekršenu zakletvu.

عَنْ عُثْبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كَفَّارَةُ النَّذْرِ إِذَا لَمْ يَسْمِ كَفَّارَةُ يَمِينٍ.

Ukba ibn Amir prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Iskup za zavjet, kada se ne ispuni, jeste iskup za zakletvu.”⁴⁵

⁴⁵ Bilježe ga Ibn Madža i Et-Timizi, smatrajući ga hasen-hadisom: i vjerodostojnim (*sahih*) i čudnim (*garib*).

Ko umre, a ostane dužan ispuniti zavjet na post

إِنَّ امْرَأَةً سَأَلَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: إِنَّ أُمِّي تَوَفَّيْتُ وَعَلَيْهَا نَذْرٌ صِيَامٍ
فَتَوَفَّيْتُ قَبْلَ أَنْ تَقْضِيَهُ، فَقَالَ: لِيُصْمَ عَنْهَا الْوَلِيُّ.

Prenosi se da je neka žena upitala Vjerovjesnika, s.a.v.s., rekavši: “Moja je majka umrla, a ostala je dužna ispuniti zavjet na post. Umrла je prije nego što ga je izvršila.’ Poslanik, s.a.v.s, reče: ‘Neka umjesto nje posti staratelj!’”⁴⁶

⁴⁶ Hadis bilježi Ibn Madža.

KUPOPRODAJA

Rano kretanje za opskrbom

عَنْ صَخْرٍ الْغَامِدِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَأُمِّي فِي بُكُورِهَا.

Od Sahra el-Gamidija prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Bože moj, blagoslovi moj ummet pri njihovom ranom ustajanju.”⁴⁷

Prenosilac dodaje: “Kada bi Poslanik slao patrolu ili vojsku, slao bi je početkom dana. A Sahr je bio čovjek trgovac i kada bi slao trgovačke karavane, slao bi ih početkom dana. Obogatio se i imetak mu se umnogostručio.”

Dozvoljena zarada

عَنْ عَلِيٍّ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ أَنْ يَرَى عَبْدَهُ يَسْعَى فِي طَلَبِ الْحَلَالِ.

Prenosi se od Alije, Allah mu lice oplemenio, da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Allah, neka je uzvišen, voli vidjeti Svoga roba kako nastoji na dozvoljen način zaraditi.”⁴⁸

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: طَلَبُ الْحَلَالِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ.

Od Malika ibn Enesa, r.a., prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Traganje za dozvoljenom zaradom obaveza je svakog muslimana.”⁴⁹

⁴⁷ Bilježi ga Et-Tirmizi, prenoseći ga od Sahra el-Gamidija.

⁴⁸ Bilježe ga Et-Taberani i Ed-Dejleml.

⁴⁹ Hadis bilježi Et-Taberani, a El-Munziri veli da mu je niz prenosilaca dobar (*hasen*).

عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ أَنَّهُ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْكُتُبِ أَطْيَبُ؟ قَالَ: عَمَلُ الْمَرْءِ بِيَدِهِ
وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ.

Prenosi se od Rafija ibn Hadidža da je neko upitao: “O Allahov Poslaniče, koji je način zarade najbolji?”⁵⁰ Poslanik odgovori: ‘Čovjekov rad vlastitim rukama i svaka čestita kupoprodaja.’”⁵¹

Dužnost poznavanja propisa o prodaji i kupnji

Svako ko se prihvata privređivanja dužan je poznavati i ispravan i pogrešan (loš) način na koji se do opskrbe dolazi kako bi njegov poslovni odnos bio legalan, a njegovi postupci bili daleko od svakog nereda.

Postoji predanje da je Omer, r.a., obilazio pijacu i da je neke trgovce udarao bičem, govoreći: “Na našoj će pijaci prodavati samo onaj ko je upućen u trgovinske propise. U suprotnom, jest će kamatu, htio ili ne htio.”

Danas se veliki broj muslimana nemarno odnosi prema učenju trgovinskih propisa i zanemaruju tu oblast. Počeli su ne pridavati pažnju konzumiranju harama koliko god rastao profit i umnožavala se zarada. To je velika greška koje se moraju kloniti svi koji se bave trgovinom, kako bi im se razaznalo dozvoljeno od zabranjenoga, kako bi im zarada lijepa bila i kako bi bili, koliko je to moguće, udaljeni od sumnjivih stvari.

Allahov Poslanik, s.a.vs., rekao je:

طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ.

“Učenje je obaveza svakog muslimana i muslimanke.”

Neka ovo smatra upozorenjem svako ko želi jesti halal, na lijep način zarađivati i zadobiti povjerenje ljudi i Allahovo zadovoljstvo.

⁵⁰ Odnosno u najvećoj mjeri legalan i blagodaren.

⁵¹ Kupoprodaja u kojoj nema zabranjenog poslovanja ni prevare. Osnovni načini zarade jesu: poljoprivreda, trgovina, proizvodnja – najbolje je zanatstvo, odnosno rad vlastitim rukama - zarada iz plijena koji je osvojen džihadom. Hadis bilježe Ahmed, El-Bezzar i Ft-Taberani od Ibn Omera uz pouzdan niz prenosilaca.

عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْحَلَالُ بَيْنَ وَالْحَرَامِ بَيْنَ، وَبَيْنَهُمَا أُمُورٌ مُشْتَبِهَةٌ، فَمَنْ تَرَكَ مَا يَشْتَبِهُ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ كَانَ لِمَا اسْتَبَانَ أَتَرَكَ، وَمَنْ اجْتَرَأَ عَلَى مَا يَشْكُ فِيهِ مِنَ الْإِثْمِ أَوْشَكَ أَنْ يَوَاقِعَ مَا اسْتَبَانَ. وَالْمَعَاصِي حِمَى اللَّهِ، مَنْ يَزِغْ حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَوَاقِعَهُ.

En-Nu'man ibn Bešir veli da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Jasno je šta je dozvoljeno,⁵² a jasno je i šta je zabranjeno.⁵³ Između toga su sumnjive stvari.⁵⁴ Onaj ko se kloni stvari što mu nalikuju grijehu još će se više kloniti jasnih mu zabrana. A ko se osmjeli na ono za šta postoji sumnja da spada u grijeh ima mogućnost da upadne u jasnu zabranu. Grijesi su Allahov zabranjeni posjed; za onoga ko stado oko zabranjenog posjeda čuva postoji bojazan da će mu stado u njega i upasti."⁵⁵

Značenje termina kupoprodaja (el-bej'u)

Riječ *el-bej'u* u jeziku nosi značenje slobodne trampe.

Izraz *el-bej'u veš-širau* – objema se riječima može imenovati isto, tako da spadaju u složene izraze satkane od suprotnih značenja.

U šerijatskom pravu pod izrazom *el-bej'u* podrazumijeva se razmjena robe za robu⁵⁶ uz obostrano zadovoljstvo, ili prenošenje vlasništva⁵⁷ uz naknadu⁵⁸ i na dopušten način.⁵⁹

Njena pravna propisanost

Kupoprodaja je propisana Kur'anom, Poslanikovim sunnetom i ulemanskim konsenzusom.

⁵² Dozvoljeno: ono što Zakonodavac zahtijeva da se uradi.

⁵³ Zabranjeno: ono što Zakonodavac izričito zahtijeva da se ne čini.

⁵⁴ Sumnjive stvari: one čiji su argumenti međusobno oprečni i oko čega se ulema razila.

⁵⁵ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

⁵⁶ Roba, odnosno imovina, a to je sve ono što se može posjedovati i koristiti. U arapskom se naziva māl, od arapskog glagola māle – *jamilu* ("biti sklon", "naginjati", "težiti nečemu"), jer njemu teži čovjekova priroda.

⁵⁷ Predostrožnost od onoga što nije u vlasništvu.

⁵⁸ Predostrožnost od poklona i svega što nije dopušteno da bude naknada.

⁵⁹ Predostrožnost od trgovanja koja su zabranjena.

U Kur'anu, Allah, neka je uzvišen, kaže:

﴿وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾

“A Allah je dozvolio trgovinu, a zabranio kamatu.”⁶⁰

Potvrda Poslanikove tradicije jesu njegove, s.a.v.s., riječi:

أَفْضَلُ الْكَسْبِ عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ، وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٌ .

“Najbolji je način zarade čovjekov rad vlastitim rukama i svaka čestita kupoprodaja.”⁶¹

Cijela islamska zajednica složila se oko dopuštenosti kupoprodaje i poslovanja na njenom osnovu, od vremena Allahovog Poslanika, s.a.v.s., do dana današnjeg.

Razlog njenog propisivanja

Allah je propisao kupoprodaju iz Svog širokog milosrđa prema Svojim robovima, jer svaka jedinka iz reda ljudske vrste ima potrebu za hranom, odjećom i drugim stvarima od kojih čovjek zavisi dok god je živ. On ih sam ne može sebi privrijediti i prinuđen je pribavljati ih od drugih. Za to ne postoji savršeniji način od trgovinske razmjene, tako da čovjek, sa svoje strane, daje ono bez čega može, u zamjenu za stvari koje će uzeti od drugoga, a koje su mu potrebne.

Njene posljedice

Ako se načini ugovor⁶² o kupoprodaji i sasvim ispune njena načela i uvjeti, kupac stječe vlasništvo nad robom koju je kupio, a prodavač stječe vlasništvo nad novcem koji je, zahvaljujući toj kupoprodaji dobio i prelazak vlasništva kupca nad novcem prodavaocu. Svakome od njih dozvoljeno je apsolutno raspolagati imovinom (robom), koja je na njih prešla, na sve propisne načine upravljanja imovinom.

⁶⁰ El-Bekara, 275.

⁶¹ Čestita kupoprodaja: u kojoj nema nikakve prevare.

⁶² Odnosno povezivanje i dogovor.

Osnove (erkan) kupoprodaje

Kupoprodaja stupa na snagu ponudom⁶³ i pristankom. Iz toga se izuzimaju neznatne stvari, tako da kada se radi o njima, ponuda i pristanak nisu neophodni. Dovoljna je samo primopredaja i pri tome se u obzir uzima običaj i ono na šta su ljudi većinom navikli.

Pri ponudi i pristanku ne zahtijevaju se određeni izrazi, jer bit je ugovora u namjerama i značenjima, a ne u izrazima i normiranim terminima.

Bit je, ustvari, zadovoljstvo trampom i ukaz na uzimanje i davanje, što znači: svaka sintagma koja ukazuje na zadovoljstvo i obavještava o značenju uzimanja u vlasništvo (*et-temelluk*) i davanja u vlasništvo (*et-temlik*). Primjer su za to riječi prodavaoca: “Prodah”; “Dadoh”; “Predadoh u vlasništvo”; “Tvoje je”; “Daj novac” ili riječi kupca: “Kupih”, ili: “uzeh”, ili: “Primih”, ili: “Zadovoljih se”, ili – “Uzmi novac.”

Uvjeti forme

Pri ponudi i pristanku, koji predstavljaju formu ugovora, uvjetuje se:

prvo: da su jedno s drugim “spojeni” na mjestu sklapanja kupoprodajnog akta i da se između njih ne pravi pauza koja bi prouzrokovala štetu;

drugo: da ponuda i pristanak budu međusobno usaglašeni kad je riječ o robi ili cijeni za koje mora postojati obostrano zadovoljstvo. Ako se ne usaglase, kupoprodaja neće važiti. Ako prodavalac kaže: “Prodajem ti ovu košulju za pet dinara”, pa mu kupac odgovori: “Prihvatam za četiri”, njihov kupoprodajni ugovor neće biti sklopljen zbog razmimoilaženja ponude i pristanka;

treće: da budu izraženi u prošlom vremenu, da, naprimjer, prodavač kaže: “Prodah”, a kupac odgovori: “Prihvatih”, ili u sadašnjem, ako se

⁶³ Kupoprodaja, kao i svi drugi međuljudski odnosi, zasnovana je na zadovoljstvu čovjeka. Ponuda je ono što prvo proizide od jedne od strana u kupoprodajnom činu, a pristanak je ono što se izjavi nakon toga (drugo). Nema razlike da onaj koji nudi bude prodavač, a onaj koji pristaje kupac, ili da bude obratno: da kupac nudi, a prodavač pristaje.

namjerava iskazati taj trenutak, npr.: “Prodajem, kupujem”, misleći na sadašnjost. Ako se time želi iskazati buduće vrijeme, ili ako uz glagolsko vrijeme pomoću kojeg se iskazuje dođe sufiks za tvorbu budućeg vremena (u ar. jeziku to su prefiksi *se* i *sewfe*), ili nešto što bi na njega ukazivalo, bilo bi to obećanje ugovora. Međutim, obećanje ugovora ne smatra se zakonskim ugovorom i zbog toga taj ugovor nije ispravan.

Pismeni ugovor

Kao što kupoprodaja stupa na snagu ponudom i pristankom, tako se realizira i u pismenoj formi, uz uvjet da su stranke u kupoprodaji daleko jedna od druge, ili da je čovjek koji potpisuje ugovor nijem i da nije u mogućnosti govoriti. Ako su na istome mjestu i ako ne postoji opravdanje koje sprečava govor, onda pismeni ugovor nije važeći, jer on ne nadomještava govor – jer govor je najjasniji vid ukaza drugome. Izuzetak je kada postoji istinski razlog koji iziskuje nadomještanje riječi nečim drugim.

Za potpunost ugovora uvjetuje se da čovjek, za koga je ugovor napisan, pročita (ili sasluša) taj tekst na mjestu sklapanja ugovora.

Ugovor posredstvom glasnika

Kao što se ugovor može sklopiti riječima i napismeno, isto tako on može biti sklopljen posredstvom glasnika izaslanog od jedne stranke ugovora drugoj, uz uvjet da onaj kome je glasnik poslan na kraju primi obavijest.

Kada se ostvari pristanak, u dva prethodna slučaja, ugovor je sklopljen, a ne zasniva se na tome da onaj koji daje ponudu zna za pristanak.

Ugovor nijemog

Također, ugovor biva začet općepoznatim ukazom od strane nijeme osobe, jer njegov ukaz izražava ono što on misli, poput jezika, bez ikakve razlike.

Nijemom čovjeku dozvoljen je pismeni ugovor u zamjenu za ukaz – ako poznaje pismo. Neophodnost određenih izraza koje neki islamski pravnici uvjetuju nije potvrđena ni Kur'anom ni sunnetom.

Uvjeti kupoprodaje

Kako bi kupoprodaja bila ispravna, neizostavno je da se za nju ostvare uvjeti. Neki od tih uvjeta odnose se na stranu u ugovoru (potpisnik, ar. *el-ākīd*), a neki na predmet ugovora (*el-ma'kud alejh*, ili *meballut-teakud*), odnosno na imovinu koja se treba prenijeti s jedne strane ugovora na drugu, bilo da je u pitanju novac ili protuvrijednost, odnosno roba.

Uvjeti strane u ugovoru

Onome koji sklapa ugovor uvjetuje se da je umno zdrav i da ima moć rasuđivanja, tako da ugovori sklopljeni od maloumne osobe, pijanog čovjeka i djeteta koje ne rasuđuje nisu ispravni. Ako se umno oboljela osoba ponekad osvješčuje, a ponekad gubi razum, ugovor koji sačini pri stanju svijesti bit će ispravan, a ugovor koji sklopi pri gubitku razuma neispravan.

Ugovor djeteta koje može pravilno rasuđivati ispravan je i zasniva se na dozvoli staratelja, pa ako ga on odobri, smatrat će se legalnim.

Uvjeti predmeta ugovora

Šest je uvjeta predmeta ugovora:

1. da je u osnovi čista stvar;
2. da se njome može koristiti;
3. da je u vlasništvu strane ugovora (onoga koji sklapa ugovor);

4. da ju je moguće dostaviti;
 5. da je poznato o čemu je riječ;
 6. da je dostupna.
- Pojašnjenje slijedi:

prvo: “da je u osnovi čista stvar”

To potvrđuje hadis:

عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخِنْزِيرِ وَالْأَصْنَامِ. فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ شُحُومَ الْمَيْتَةِ، فَإِنَّهُ يُطْلَى بِهَا السُّفُنُ وَيُدَّهَنُ بِهَا الْجُلُودُ وَيَسْتَصْبَحُ بِهَا النَّاسُ. فَقَالَ: لَا، هُوَ حَرَامٌ.

Džabir veli da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: “Uistinu je Allah zabranio kupoprodaju alkoholnog pića, strvine, svinje i kipova.” Potom neko upita: ‘O Allahov Poslaniče, šta je s lojem strvine kojim se premazuju brodovi, kojim se masti kože i koji ljudi za svjetiljke koriste?’ Reče: ‘Ne, to je zabranjeno.’”

Zamjenica “to” (ar. *huwe*) odnosi se na kupoprodaju, uz dokaz da je upravo kupoprodaja ono zbog čega je Poslanik prekorio jevreje u istom hadisu. Prema tome, dozvoljeno je koristiti se lojem strvine, bez kupoprodaje, te mastiti njime kože, puniti njime lampe i upotrebljavati ga u druge svrhe gdje ne bi predstavljao hranu, i pri čemu se ne bi unosio u čovjekov organizam.

Ibnul-Kajjim u svome djelu *I'lamul-muvekiin* o Poslanikovo, s.a.v.s., riječi “zabranjeno” iznosi dva mišljenja:

- prvo: da su zabranjeni ti postupci;
- drugo: da je zabranjena kupoprodaja, makar ga mušterija za te svrhe kupila.

Oba mišljenja zasnovana su na pitanju:

“Treba li se kloniti kupoprodaje navedenih koristi ili su zabranjene same navedene koristi?”

Izbor našeg šejha jeste mišljenje koje je prvo izneseno u pitanju, ujedno i prevladavajuće.

Naime, Allahov Poslanik, s.a.v.s. obavijestio ih je prvo o zabrani tog okorištavanja dok mu nisu spomenuli potrebu koju za tim imaju. Obavijestio ih je samo o zabrani kupoprodaje, nakon čega su mu kazali da oni time trguju zbog spomenute upotrebe.

On im takvu kupoprodaju nije učinio olakšicom niti im je zabranio spomenuto korištenje, niti je povezao zabranu kupoprodaje i dopuštenost upotrebljavanja.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., potom kazuje:

قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ، إِنَّ اللَّهَ لَمَّا حَرَّمَ شُحُومَهَا جَعَلُوهُ ثُمَّ بَاعُوهُ وَأَكَلُوا مِنْهُ.

“Jevreji, ubio ih Allah, kada im je Allah zabranio loj strvina, oni su ga topili, a zatim prodavali i zaradu koju su iz toga dobivali konzumirali.”

Razlog leži u zabrani trgovine trijema prvospomenutim stvarima. One su pogān, prema mišljenju većine islamskih učenjaka⁶⁴, tako da taj propis obuhvata i svaki drugi poganluk.

Pravnici hanefijskog mezheba i zahiriti izuzimaju sve što sadrži Šerijatom odobrenu korist te dozvoljavaju da se time trguje. Kažu: “Dozvoljeno je trgovanje balemom i nečistim đubretom za koje postoji potreba da se upotrebljava u baščama i da se koristi kao gorivo i gnojivo. Također, dopušta se trgovina svakom nečisti koja daje korist u svemu što nije hrana i piće, poput prljavog ulja kojim se pune rasvjetne lampe i koje služi kao sredstvo za premazivanje. Farbe su nečiste pa se uprkos tome njima trguje u svrhu farbanja. Postoji još sličnih primjera – znači, dok se god ne koriste kao hrana.”

⁶⁴ Treba pogledati poglavlje o nečistoći alkoholnih pića u prvom tomu zbirke *Fikhus-sunna*. Prevladava mišljenje da je kupoprodaja alkoholnih pića zabranjena zbog toga što alkoholna pića čovjeku oduzimaju najveći dar koji mu je Allah darovao – razum, uz druge štetnosti na koje smo ukazali u drugom tomu. Kada je u pitanju svinja, uz to što je pogana, u njoj se nalaze štetni mikrobi koji ne umiru ni prilikom ključanja. Ona, također, u sebi nosi glistu pantljičaru (trakavicu) koja crpi korisne sastojke hrane iz čovjekovog tijela. Zabrana kupoprodaje strvi leži u činjenici da njena smrt većinom nastupa kao rezultat bolesti, tako da bi njeno konzumiranje bilo štetno za zdravlje, pored činjenice da je ljudi preziru. Životinje koje umru iznenadno kvare se brzo uslijed zadržavanja krvi u njima, a krv je najpodesnije okruženje za razvoj mikroba koji ne umiru vrenjem. Zbog toga je zabranjeno konzumiranje prolivene krvi, kao i njena kupoprodaja, iz istih razloga.

Postoji predanje preneseno preko vjerodostojnog niza prenosilaca da je Ibn Omer upitan o ulju u koje je upao miš, pa je rekao: “Koristite ga za rasvjetu i mažite njime kožu.”

مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى شَاةٍ لَمِيمُونَ فَوَجَدَهَا مَيْتَةً مُلْقَاةً فَقَالَ: هَلَّا أَخَذْتُمْ
إِهَابَهَا فَدَبَّغْتُمُوهُ وَاتَّقَعْتُمْ بِهِ؟ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهَا مَيْتَةٌ! فَقَالَ: إِنَّمَا حُرِّمَ أَكْلُهَا.

Naišao je Allahov Poslanik, s.a.v.s., pored ovce koja je pripadala Mejmuni te uoči da je bačena mrtva. Upita: “Zašto niste skinuli kožu, uštavili je i njome se okoristili?” Rekoše: ‘Allahov Poslaniče, to je strvina.’ Poslanik reče: ‘Zabranjeno je samo njome se hraniti.’”

Znači da je dozvoljeno upotrebljavati je za sve što nije ishrana i dok god je dozvoljeno njome se koristiti, dozvoljena je i njena kupoprodaja – sve dok je namjera kupoprodaje dopuštena korist⁶⁵;

drugo: “da se njome može koristiti”

Nije dozvoljena kupoprodaja insekata, zmija ili miševa, izuzev u slučaju da se njima koristi.

Dopuštena je kupoprodaja mačaka, pčela, divljih mačaka (gepard, leopard, ris), lavova i svega što se upotrebljava u lovu i čije se kože koriste.

Dozvoljeno je trgovanje slonovima za prenošenje tereta, te papagaja, paunova i ostalih ptica ljupkog izgleda, iako se ne jedu, jer slušanje njihovog cvrkutanja i gledanje u njih jeste dozvoljen motiv.

Nije dozvoljena samo kupoprodaja pasa, jer je Poslanik, s.a.v.s., to zabranio. Ovaj propis odnosi se na pse koji nisu dresirani.

Kada je riječ o psima čija je nabavka dozvoljena, poput pasa čuvara i onih koji se koriste za zaštitu usjeva, Ebu Hanifa smatra da je dozvoljena i njihova kupoprodaja.

⁶⁵ Na hadis koji prenosi Džabir odgovaraju time da je zabrana na snazi bila u samom početku, kada su bili blizu toga da njeno konzumiranje proglase dozvoljenim. Kada se islam u njima učvrstio, on im je dozvolio da je koriste za sve, izuzev za jelo.

Ata i En-Nehai vele: "Dozvoljena je kupoprodaja lovačkog psa, a ne i ostalih, jer Poslanik, s.a.v.s., zabranio je trgovinu psima, izuzev lovačkim."⁶⁶

Je li onaj ko ga ubije dužan platiti njegovu vrijednost? Eš-Ševkani veli: "Oni koji smatraju da je njegova kupoprodaja zabranjena kažu da nije obavezan platiti. A oni koji smatraju da je dozvoljena misle da je dužan platiti. Oni koji su raščlanili njegovu kupoprodaju raščlanili su i obaveznost plaćanja vrijednosti. Prenosi se od Malika da njegova kupoprodaja nije dozvoljena, ali da je plaćanje odštete obavezno. Od njega se također bilježi da je kupoprodaja pasa samo pokuđen čin. Ebu Hanifa kaže: 'Dozvoljena je kupoprodaja, a onaj ko ga uništi snosi odgovornost.'"

Kupoprodaja muzičkih instrumenata

Ovo poglavlje obuhvata trgovanje muzičkim instrumentima.

Pjesma je u osnovi dozvoljena, a pod njome podrazumijevamo pjesmu koja pruža prihvatljivu korist, koja je halal i čije je slušanje dozvoljeno, a takva predstavlja vjersku dobrobit. Zbog toga je dozvoljena i prodaja i kupovina muzičkih instrumenata, jer oni su samo prateća okolnost. Primjeri dozvoljene pjesme jesu:

- pjesma koju žene pjevaju svojoj djeci za razonodu;
- pjesma radnika i zanatlija tokom posla kako bi ublažili umor i međusobno se potpomogli;
- pjevanje na veseljima radi njihova obilježavanja;
- pjevanje tokom praznika kako bi se pokazala radost;
- pjesma bodrenja na džihad.

Takvo je pjevanje dozvoljeno u svakom dobrom poslu – radi oživljavanja duha i davanja poleta radu.

Pjesma je samo govor: ako joj je tekst lijep, lijepa je i ona, a ako je ružan, ružna je i ona. Ako iskazuje nešto što izlazi iz okvira dozvoljenog, kao

⁶⁶ Bilježi ga En-En-Nesai, prenoseći ga od Džabira. El-Hafiz kaže: "Niz je prenosilaca pouzdan."

kada bi poticala strast, ili pozivala na grijeh, ili upućivala zlu, ili pruženom zabavom odvrćala od pokornosti Bogu, tada nije dozvoljena.

Ona je, dakle, sama po sebi dozvoljena, a zabranjena je samo ona pjesma koja izlazi iz okvira dozvoljenog.

Na ovoj osnovi počinjavu hadisi koji govore o njenoj zabrani.

Dokazi njene dopuštenosti jesu:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا جَارِيَتَانِ تَغَنِّيَانِ وَتَضْرِبَانِ بِالذِّفِّ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُسَجِّ بِثَوْبِهِ، فَاتَّهَرَهُمَا أَبُو بَكْرٍ، فَكَشَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجْهَهُ وَقَالَ: دَعُهُمَا يَا أَبَا بَكْرٍ فَإِنَّهَا إِنَّمَا عِيدٌ.

Prenosi se da je Aiši, r.a., ušao Ebu Bekr u kuću, a kod nje su bile dvije djevojčice koje su pjevale i udarale u def, dok je Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio pokriven svojom košuljom. Ebu Bekr ih je ukorio, nakon čega je Allahov Poslanik, s.a.v.s., otkrio lice i rekao: "Pusti ih, Ebu Bekre, bajramski su dani."⁶⁷

خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ مَغَازِيهِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ جَاءَتْهُ جَارِيَةٌ سَوْدَاءُ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي كُنْتُ نَذَرْتُ أَنْ رَدَّكَ اللَّهُ سَالِمًا أَنْ أَضْرِبَ بَيْنَ يَدَيْكَ بِالذِّفِّ وَأَتَغَنَّى. قَالَ: "إِنْ كُنْتَ نَذَرْتَ فَاضْرِبِي. فَجَعَلَتْ تَضْرِبُ.

Allahov je Poslanik, s.a.v.s., otišao u jednu od svojih bitaka. Kada se vratio, došla mu je jedna crna djevojka te mu je rekla: "O Allahov Poslaniče, ja sam se zarekla da ću, ako te Allah zdravog vrati, pred tobom u def udarati i pjevati." On joj reče: "Ako si se zarekla, onda udari", pa je počela udarati.⁶⁸

- U vjerodostojnom predanju koje prenosi velika grupa ashaba i tabiina stoji da su slušali pjesmu i svirku instrumenata.

Iz reda ashaba bili su to Abdullah ibn Zubejr, Abdullah ibn Džafer i drugi.

⁶⁷ Bilježe El-Buhari, Muslim i drugi.

⁶⁸ Bilježe imam Ahmed i Et-Et-Tirmizi s pouzdanim nizom prenosilaca.

Iz reda tabiina bili su: Omer ibn Abdulaziz, Šurejh-Kadi, medinski muftija Abdulaziz ibn Meslema i drugi;

treće: “da je predmet ugovora posjedovan prilikom njegovog sklapanja, ili da za njega postoji odobrenje od vlasnika”

Ako se sklopi ugovor o prodaji ili kupovini prije odobrenja vlasnika, smatrat će se neopunomoćenim postupkom (*el-fuduli*).

Kupoprodaja bez opunomoćenja (bej'ul-fuduli)

To je kupoprodaja koja se sklapa za nekoga drugog, bez njegovog odobrenja, kao kada bi čovjek prodao nešto što posjeduje njegova žena, bez njenog odobrenja, ili kada bi za nju kupio neki posjed, a da mu ona to nije odobrila.

Primjer za to jeste i situacija kada bi čovjek prodavao posjed nekoga drugog u njegovoj odsutnosti, ili kupovao bez njegova odobrenja, kao što se obično dešava.

Ugovor bez opunomoćenja smatra se ispravnim ugovorom, izuzev u slučaju da je ono čime obavezuje utemeljeno na dozvoli vlasnika ili njegovog pravno adekvatnog zamjenika.⁶⁹ Ako on dadne dozvolu, ugovor je zaključen, a ako on ne dozvoli, ugovor propada.

Dokaz za to je hadis:

عَنْ عُرْوَةَ الْبَارِقِيِّ أَنَّهُ قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِدِينَارٍ لِأَشْتَرِي لَهُ بِهِ شَاةً، فَأَشْتَرَيْتُ لَهُ بِهِ شَاتَيْنِ. بَعْتُ إِحْدَاهُمَا بِدِينَارٍ وَجِئْتُهُ بِدِينَارٍ وَشَاةٍ، فَقَالَ لِي: بَارَكَ اللَّهُ فِي صَفَقَةِ تَيْمِنِكَ.

Urva el-Bariki je rekao: “Poslao me je Allahov Poslanik, s.a.v.s., dajući mi jedan dinar da mu za njega kupim ovcu. Kupih za njega dvije ovce. Jednu prodah za dinar i donesoh mu i ovcu i dinar. On mi reče:

⁶⁹ Ovo mišljenje zastupaju pravници malikijskog mezheba i Ishak ibn Rahevejh, a tako kazuje i jedno od dvaju predanja šafijskog i hanbelijskog mezheba.

‘Blagodario Allah trgovinu koju si sklopio.’”⁷⁰

عَنْ حَكِيمِ بْنِ حَزَامٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَهُ لِيَشْتَرِيَ لَهُ أُضْحِيَّةً بِدِينَارٍ، فَاشْتَرَى أُضْحِيَّةً فَأَرْجَحَ فِيهَا دِينَارًا قَبَاعَهَا بِدِينَارَيْنِ، ثُمَّ اشْتَرَى شَاةً أُخْرَى مَكَانَهَا بِدِينَارٍ، وَجَاءَ بِهَا وَالِدَيْنَارِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُ: بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِي صَفْتِكَ.

Prenosi se od Hakima ibn Hizama da ga je Vjerovjesnik, s.a.v.s., poslao da mu kupi kurban za jedan dinar. Kupio je kurban davši za njega jedan dinar pa ga je prodao za dva dinara. Zatim je umjesto njega kupio drugu ovcu i Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., odnio i nju i dinar. Poslanik mu je rekao: “Allah ti trgovinu blagoslovljenom učinio.”⁷¹

U prvom hadisu stoji da je Urva kupio drugu ovcu i prodao je bez dopuštenja njena vlasnika, a bio je to Vjerovjesnik, s.a.v.s. Kada mu se vratio i obavijestio ga, Poslanik mu je to odobrio i za njega se pomolio. To dokazuje ispravnost kupovine druge ovce i njene prodaje.

Ujedno, to je i dokaz da je legalno da čovjek kupuje i prodaje vlasništvo drugoga bez njegove dozvole.

Kupoprodaja se temelji na odobrenju vlasnika samo ako postoji bojazan da će tim postupkom vlasnik biti oštećen.

U drugom hadisu stoji da je Hakim prodao ovcu nakon što ju je kupio i nakon što je ona postala Poslanikovo, s.a.v.s., vlasništvo. Zatim mu je kupio drugu ovcu ne tražeći njegovo odobrenje. Poslanik, s.a.v.s., odobrio mu je taj postupak, naredio mu da zakolje ovcu koju je donio i pomolio se za njega. To pokazuje da je prodaja prve ovce, kao i kupovina druge, ispravna. Da nije ispravna, Poslanik bi je prezreo i naredio bi mu da poništi kupoprodajni dogovor;

⁷⁰ Bilježi El-Buhari.

⁷¹ Prenose Ebu Davud i Et-Ft-Tirmizi.

četvrto: “Da je predmet ugovora moguće isporučiti, i zakonski i fizički”

Kupoprodaja stvari koje se ne mogu dostaviti nije ispravna, poput kupoprodaje ribe u vodi.

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَشْتَرُوا السَّمَكَ فِي الْمَاءِ فَإِنَّهُ غَرَرٌ.

Ibn Mesud prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ne kupujte ribu u vodi, jer to je rizik.”⁷²

Hadis prenosi i Imran ibn Husajn, neposredno od Vjerovjesnika, s.a.v.s.

Postoji predanje o zabrani kupoprodaje nepoznatog plijena ronioca, a pod tim podrazumijevamo da čovjek koji uobičajeno roni u moru za uslugu drugima kaže: “Ono što izvadim ovaj put tvoje je za toliku i toliku cijenu.”

Isto se odnosi i na mladunče u utrobi majke.

Tu spada i prodaja odbjegle ptice čiji povratak na prebivalište nije uobičajen. Ako je njen povratak prebivalištu uobičajen, makar i noću, kupoprodaja također nije dozvoljena, prema većinskom mišljenju uleme, jer je Poslanik, s.a.v.s., zabranio čovjeku da prodaje ono što se kod njega ne nalazi. Izuzetak su pčele.⁷³

Kod pravnika hanefijskog mezheba takva je kupoprodaja dozvoljena, jer postoji mogućnost isporuke. Oni, također, izuzimaju pčele.

U ovo poglavlje spada kupoprodaja prilikom oplodavanja ženki životinja od plodnog mužjaka, odnosno kupoprodaja njegove plodne vode. Riječ je o mužjaku bilo koje životinje: konja, ili deve, ili koze. Ovakvu kupoprodaju zabranio je Poslanik, s.a.v.s., prema predanjima El-Buharija i drugih, jer nije posrijedi uređena stvar, niti poznata, niti ju je moguće isporučiti.

⁷² Hadis bilježi Ahmed.

⁷³ Trojica velikana dozvoljenim smatraju trgovinu svilenim hubama i pčelama izdvojenim iz stanica, ako su one zatvorene u svojim košnicama. Mišljenja su da se može vršiti kupoprodaja obiju vrsta, za razliku od Ebu Hanife.

Većina islamskih pravnika smatra da je trgovanje mužijakovom plodnom vodom zabranjeno, bilo da je ono u obliku kupoprodaje ili iznajmljivanja, a da ništa loše nema ako je u pitanju usluga – davanje plodnog mužjaka radi oplodnje, bez ikakvog obavezivanja uvjetima.

Neki kažu: “Dozvoljeno je iznajmiti plodnog mužjaka na unaprijed određeni period radi oplodnje ženke.” Takvo mišljenje zastupaju El-Hasan i Ibn Sirin.

To mišljenje preneseno je od imama Malika, a isti stav zastupaju i pravnici šafijskog i hanbelijskog mezheba.

Isti propis odnosi se i na prodaju mlijeka u vimenu, prije nego što bude izmuzeno, jer u tome postoji rizik i nepoznavanje kupoprodajnog artikla.

Eš-Ševkani veli: “Izuzetak je ako čovjek prodaje određenu količinu tog mlijeka pa kaže: ‘Prodajem ti litru mlijeka moje krave.’”

Hadis dokazuje da je to dozvoljeno, jer su rizik i nepoznavanje otklonjeni.

Također, izuzima se mlijeko dojilje. Njegova je kupoprodaja, zbog postojanja potrebe, dozvoljena.

Isto tako, nije dozvoljena kupoprodaja vune na leđima životinje, jer je njena isporuka otežana miješanjem robe, koja se prodaje, s onim što nije traženo.

Ibn Abbas, r.a., kaže: “Zabranio je Allahov Poslanik, s.a.v.s. da se prodaje hurma, dok ne sazrije, i vuna na leđima, i mlijeko u vimenu, i maslo u mlijeku.”⁷⁴

Ono što je zakonski onemogućeno isporučiti, kao što je založena ili uvakufljena imovina, njegova se kupoprodaja ne može začeti.

Na ovu se zabranu nadovezuje i odvajanje, pri prodaji, životinje od njenog mladunčeta, jer je Poslanik, s.a.v.s., zabranio mučenje životinja.

Neki islamski pravnici takav čin dozvoljavaju, povodeći se za dopuštenošću klanja, što je prioritelnije od zabrane mučenja životinja.

Kada je riječ o kupovini duga, većina islamskih pravnika smatra da je dozvoljeno kupiti dug od onoga koji duguje (dužnika).

⁷⁴ Hadis bilježi EId-Darekutni.

Međutim, kupovina duga od onoga ko nije dužnik, prema mišljenju hanefijskih, hanbelijskih i zahirijskih pravnika, nije ispravna, jer prodavač ga nije u mogućnosti isporučiti. Ako se i uvjetuje dužniku da ga isporuči, također nije dozvoljena, jer uvjetovanje isporuke nekome ko nije prodavač jeste kvaran uvjet kojim kupoprodaja postaje neispravna;

peto: "da su i roba i vrijednost (novčani iznos) poznati"

Ako su oba činioca nepoznata, ili ako je jedan od njih nepoznat, kupoprodaja neće biti ispravna zbog mogućnosti obmane.

Saznanje o robi dovoljno je steći promatrajući je, makar se i ne znala njena količina, kao što je slučaj u prodaji nasumce (đuture).

Međutim, količina i svojstvo robe koja je pod garancijom moraju biti poznati objema stranama ugovora.

Poznati moraju biti i svojstvo i količina i rok isplate novčane naknade.

Kada je riječ o kupoprodaji robe koja nije prisutna na mjestu sklapanja ugovora, zatim onoga čije bi razgledanje bilo naporno i štetno te kupoprodaja nasumce – sve ove vrste kupoprodaje imaju svoje propise koje ćemo spomenuti u tekstu koji slijedi:

Kupoprodaja robe koja nije prisutna na mjestu sklapanja ugovora

Dozvoljena je kupoprodaja robe odsutne s mjesta ugovora, uz uvjet da bude opisana tako precizno da bi se o njoj dovoljno znalo.

Zatim, ako bi se roba obznanila kao podudarna opisu, kupoprodajni akt bio bi obavezan, a ako bi roba bila u suprotnosti s opisom, ona strana ugovora koja je nije vidjela imala bi pravo izbora na produženje ugovora ili njeno vraćanje. U tome jednaka prava imaju i prodavač i kupac.

Postoji predanje od Ibn Omera, r.a., u kojem stoji da je rekao: "Kupio sam od Osmana, vladara pravovjernih, neku imovinu u Dolini za imovinu na Hajberu koja je njemu pripala."⁷⁵

⁷⁵ Bilježe ga El-Buhari i drugi.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ اشْتَرَى شَيْئًا لَمْ يَرَهُ فَلَهُ الْخِيَارُ إِذَا رَأَاهُ.

Prenosi Ebu Hurejra, r.a., da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Onaj ko kupi nešto što nije vidio ima pravo izbora nakon što ga vidi."⁷⁶

Kupoprodaja robe čije je zagledanje naporno i štetno

Dozvoljena je kupoprodaja skrivenih stvari, ako se opišu ili ako su njihova svojstva poznata iz svakodnevnice prakse i uobičajenosti.

Primjer takvih stvari jeste konzervirana hrana, lijekovi zapakovani u kutijice, boce s kiseonikom, limene kante benzina, plinske boce i slične stvari koje se otvaraju samo prilikom upotrebe, zbog štete i napora koje bi njihovo otvaranje moglo prouzrokovati.

U ovaj odjeljak spadaju i plodovi skriveni u zemlji, poput mrkve, repe, krompira, kozlaca, luka i drugih plodova takve vrste. Njihova kupoprodaja nije moguća vađenjem odjednom, zbog napora koji bi podnijeli vlasnici takve robe, niti je moguće prodavati je na malo, zbog nelagode i teškoće koju takva prodaja nosi. Uz sve to, postoji mogućnost da bi se roba mogla pokvariti ili biti oštećena.

Obično se takva roba prodaje posredstvom dogovora o prostranim njivama čiji se skriveni usjevi mogu prodati samo u stanju u kojem jesu (u zemlji).

Ako se objelodani da se prodajni artikl razlikuje od istovrsnih uzoraka u velikoj mjeri, tako da bi to uzrokovalo štetu jednoj od dvaju strana ugovora, postavila bi se mogućnost izbora: ako želi, oštećena strana produžiti će ugovor, a ako želi, raskinut će ga. Takav slučaj imamo u primjeru kada čovjek kupi jaje, a zatim sazna da je pokvareno, ima pravo na izbor: zadržati ga ili vratiti, kako ne bi bio oštećen.⁷⁷

⁷⁶ Bilježe ga Ed-Darekutni i El-Bejheki. U nizu prenosilaca nalazi se i Ibrahim el-Kurdi, a on je slaba karika u nizu prenošenja hadisa.

⁷⁷ Ovakvo mišljenje zastupaju pravnici malikijskog mezheba, a Ibn el-Kajjim, u svome djelu *l'amul-muvekki'ina*, takav stav smatra ispravnim. Međutim, većina vidi neispravnost kupoprodaje u tom slučaju, zbog obmane i neznanja o robi, što je zabranjeno. Pravnici hanefijskog mezheba dozvoljavaju takav oblik trgovanja i daju pravo izbora nakon viđenja.

Kupoprodaja nasumce (đuture)

Termin *el-džuzʿaf* (nasumce, đuture) označava kupoprodaju robe čija količina nije detaljno poznata.

Ovaj vid trgovine bio je uobičajen među ashabima u doba Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Učesnici kupoprodaje sklapali bi ugovor o viđenoj robi čija bi količina mogla biti poznata samo prema pretpostavci i procjeni stručnjaka i poznavalaca za koje se zna da tačno određuju i rijetko griješe.

Ako bi stručnjak i procijenio da postoji rizik, bilo je jednostavno s tim se pomiriti, obično zbog manjka.

Ibn Omer, r.a., veli: “Prodavali bi hranu đuture na kraju pijace, pa im je Poslanik, s.a.v.s., zabranio da je prodaju dok je ne bi prenijeli.”

Poslanik, s.a.v.s., odobrio im je prodaju đuture, a zabranio im je samo prodaju prije prenošenja.

Ibn Kudama kaže: “Dozvoljena je prodaja na veliko i đuture, a nije nam poznato da o tome postoji spor, ako i prodavaču i kupcu nije poznata količina robe”;

šesto: “da je roba preuzeta, ako ju je stekao razmjenom”

Ovdje postoje detalji koje ćemo navesti u sljedećem:

dozvoljena je prodaja naslijeđa, oporuke, zaloga i onoga što u posjed nije došlo razmjenom prije i nakon preuzimanja.

Također, kupcu je dozvoljeno prodati, ili pokloniti, ili postupiti s kupljenom stvari na bilo koji legalan način, ali nakon njenog preuzimanja. Međutim, ako je nije preuzeo, dozvoljeno mu je njome raspolagati na sve propisane načine, izuzev prodaje.

Razlog što njome može raspolagati na svaki način, izuzev prodati je, jeste činjenica da kupac postaje vlasnik robe samim zaključenjem ugovora i ima pravo sa svojim vlasništvom činiti što god želi.

Kaže Ibn Omer: “Prema praksi Poslanika, a.s., ono što se prilikom sklapanja ugovora dogovori, uz prisutnost obiju strana, pripada kupcu.”⁷⁸

Međutim, prodaja robe prije preuzimanja nije dozvoljena, jer postoji mogućnost da bude uništena kod prvog prodavača, tako da bi kupoprodaja bila rizična, a kupoprodaja s rizikom nije ispravna, svejedno je li riječ o nekretninama⁷⁹ ili pokretnoj imovini, i svejedno je li količinski određena ili je prodana đuture.

قَالَ حَكِيمُ بْنُ حَزَامٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَشْتَرِي بَيْعًا فَمَا يَحِلُّ لِي مِنْهَا وَمَا يَحْرُمُ؟ قَالَ:
إِذَا اشْتَرَيْتَ شَيْئًا فَلَا تَبِعْهُ حَتَّى تَقْبُضَهُ.

Hakim ibn Hizam je pitao: “O Allahov Poslaniče, kupujem raznu robu. Koja mi je od nje dozvoljena, a koja zabranjena?” Poslanik mu odgovori: ‘Kada nešto kupiš, ne prodaji ga dok ga ne preuzmeš.’⁸⁰

El-Buhari i Muslim bilježe: “Ljudima u doba Allahovog Poslanika, s.a.v.s., bilo je zabranjeno, kada bi hranu kupili đuture, prodavati je na istome mjestu, sve dok je ne bi smjestili u spremišta.”

Iz ovog se pravila izuzima dozvola kupoprodaje novca, jedan za drugi, prije preuzimanja.

Pitao je Ibn Omer Poslanika, s.a.v.s., o kupovini deve za dinare i uzimanju dirhema u zamjenu za njih, pa mu je Poslanik, s.a.v.s., to dozvolio.

Značenje termina el-kabd (preuzimanje)

Preuzimanje, kada je riječ o nekretninama, realizira se njihovim izručivanjem onome na koga prelazi vlasništvo, na način na koji bi ih mogao koristiti onako kako se podrazumijeva: sijanjem zemlje, nastanjivanjem kuća, korištenjem hladovine drveća ili ubiranjem njihova ploda i slično.

⁷⁸ Ovo predanje bilježi El-Buhari.

⁷⁹ Poput zemlje, stanova, vrtova i drveća.

⁸⁰ Hadis bilježe Ahmed, El-Bejheki i Ibn Hibban.

Preuzimanje pokretne robe, poput hrane, odjeće, stoke i sličnih stvari, realizira se na sljedeće načine:

prvi: mjerenjem ili vaganjem količine, ako je posrijedi količinski određena roba;

drugi: njenim prenošenjem s mjesta, ako je riječ o prodaji đuture;

treći: ako nije riječ o nijednoj od navedenih vrsta trgovine, uzet će se u obzir običaj.

Dokaz da se preuzimanje pokretne imovine realizira mjerenjem količine jeste hadis u kojem stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao Osmanu ibn Affanu, r.a.:

إِذَا سَمَّيْتَ الْكَيلَ فَكُلْ.

“Ako si odredio mjeru, onda mjeri.”⁸¹

Ovo je, ujedno, i dokaz da je mjerenje obavezno, ako je određivanje mjerom uvjetovano. Isto se odnosi i na vaganje, jer zajedničko im je to što i jedno i drugo predstavljaju normu u određivanju stvari. Prema tome, obavezno je da se primanje svake kupljene određene robe realizira njenim mjerenjem, svejedno da li je riječ o hrani ili nečemu drugom.

Dokaz da je prenošenje kupljene robe s mjesta obavezno jeste predanje od Ibn Omera, r.a., koji kaže: “Kupovali smo đuturu hranu od jahača, pa nam je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio da je prodajemo dok je ne prenesmo s mjesta.”

Ovo se ne odnosi samo na hranu, nego obuhvata i hranu i druge vrste robe, poput pamuka, lana i sličnih stvari, ako se đuturu prodaju, jer među njima nema razlike.

U ostalim vrstama kupoprodaje o kojima ne govori zakonodavni tekst (ajeti i hadisi) postupa se prema običaju ljudi i njihovoj praksi u međusobnim odnosima.

Prema tome, postupili smo prema zakonodavnom tekstu i vratili se običaju u pitanjima o kojima ne postoje tekstovi iz Božije knjige i korpusa Poslanikove tradicije.

⁸¹ Bilježi ga El-Buhari.

Razlog obaveznosti preuzimanja robe

Razlog zabrane prodavanja robe prije njenog preuzimanja uglavnom je pojašnjen u prethodnim redovima.

Ako je prodavač prodao robu, a kupac je nije preuzeo, za nju garantira prodavač, tako da u slučaju njenog uništenja gubitak snosi on, a ne kupac. Ako je kupac u takvim okolnostima proda i na njoj zaradi, zaradio je od nečega za čije uništenje ne snosi odgovornost. Autori hadiskih zbirki o tome bilježe predanje u kojem stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio prodaju robe ako se za nju ne garantira.

Kupac koji proda robu koju je kupio, prije nego što je preuzme, nalik je onome ko drugome plati određenu sumu kako bi umjesto nje uzeo veći iznos, uz to se posluživši lukavstvom za ostvarivanje svoga cilja, ubacujući robu između dva ugovora. Takav postupak nalik je kamati.

Protumačio je to i Ibn Abbas, r.a., kada je bio upitan o uzroku zabrane prodavanja robe koja nije preuzeta, kazavši: "To je zamjena dinara za dinare i hranu, uz odgodu."

Uzimanje svjedoka pri sklapanju kupoprodajnog ugovora

Allah, dž.š., naredio je da se pri sklapanju kupoprodajnog ugovora uzmu svjedoci, rekavši:

﴿وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ﴾

"Navedite svjedoke i kada kupoprodajne ugovore zaključujete, i neka ne bude oštećen ni pisar, ni svjedok."⁸²

Imperativ uzimanja svjedoka ovdje dolazi kao preporuka i upućivanje na nešto što sadrži korist i dobro, a ne kao dužnost, kako smatraju pojedini islamski pravници.⁸³

⁸² El-Bekara, 282.

⁸³ Među one koji smatraju da je uzimanje svjedoka pravna obaveza u svakom slučaju, makar se radilo i o najsitnijim stvarima, spadaju A'ta i En-Nehai, a Ebu Džafer et-Taberi takav stav smatra prevladavajućim.

El-Džesas u djelu *Abkamul-Kur'an* kaže: “Među islamskim pravnicima nema spora da je naredba o zapisivanju, uzimanju svjedoka i jamstvu, koja je navedena u ovom ajetu, preporuka i uputa ka nečemu što nam nudi sreću, dobrobit i predostrožnost za vjeru i ovaj život, i da ništa od toga nije obaveza.

Kasnije generacije muslimanske zajednice prenijele su od svojih prethodnika ugovore o pozajmljivanju, kupovini i prodaji u svojim gradovima, ugovore bez uzimanja svjedoka. Iako su islamski pravnici njihovog doba znali za te ugovore, nisu ih kudili. Da je uzimanje svjedoka šerijatska dužnost, ti pravnici ne bi izostavili prijekor onoga ko ne bi uzeo svjedoke, ako bi za njega znali.

U tome imamo dokaz da su oni to smatrali preporukom. Ta praksa traje od vremena Vjerovjesnika, s.a.v.s., do današnjih dana. Da su ashabi i tabiini uzimali svjedoke prilikom svojih prodaja i kupovina, to bi se neposredno prenijelo i razglasilo, a onaj ko bi izostavio svjedoke bio bi ukoren.

Pošto ne postoji općepoznato predanje o njihovom uzimanju svjedoka niti o pojavi neodobravanja ljudima koji bi ih izostavili, time se potvrđuje da su i zapisivanje i uzimanje svjedoka prilikom ugovora o pozajmljivanju i kupoprodajama neobavezni.”

Kupoprodaja na kupoprodaju

Zabranjena je kupoprodaja na kupoprodaju, prema predanju:

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَبِيعُ أَحَدُكُمْ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ.

Ibn Omer prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Neka niko od vas ne prodaje na štetu prodaje svoga brata.”⁸⁴

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَبِيعُ الرَّجُلُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ.

Ebu Hurejra, r.a., veli da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Neka čovjek ne trguje na štetu trgovine svoga brata.”⁸⁵

⁸⁴ Bilježe ga Ahmed i En-En-Nesai.

⁸⁵ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

مَنْ نَاعَ مِنْ رَجُلَيْنِ فَهُوَ لِلأَوَّلِ مِنْهُمَا .

“Ako neko kupi od dvojice ljudi, prodaja pripada prvome od njih.”⁸⁶

Formu takve prodaje opisuje En-Nevevi: “To je kada neka osoba prodaje robu pod uvjetom slobode izbora kupca, a zatim dođe druga osoba nudeći kupcu da raskine ugovor kako bi mu ona prodala robu sličnu onoj koju je tražio, ali za nižu cijenu.

Primjer kupovine na drugu kupovinu jeste kada prodavač ima mogućnost izbora, pa mu neki ljudi ponude raskid prvog ugovora da bi oni od njega kupili za veću sumu ono što je on već prodao.

Takav postupak u slučaju prodaje ili kupovine jeste grešan i zabranjen čin.

Međutim, ako neko jednoj od strana ugovora naknadno pride, i ovaj proda ili kupi, kupoprodajni ugovor bit će važeći, prema mišljenju pravnika šafijskog i hanefijskog mezheba, kao i nekih drugih islamskih pravnika. Prema mišljenju Davuda ibn Alija, vodećeg autoriteta zahirija, taj ugovor ne vrijedi. Od imama Malika, u vezi s ovim pitanjem, postoje dva predanja.”

Međutim, nadmetanje u kupoprodaji (dražba) razlikuje se od toga. Ona je dozvoljena, jer ugovor još nije zaključen. Potvrđeno je da je Poslanik, s.a.v.s., nudio neku robu govoreći:

مَنْ يَزِيدُ ؟

“Ko će dati više?”

Ako neko kupi od dvojice ljudi, prodaja će pripasti prvome od njih

Ako neko kupi nešto od jednog čovjeka, a zatim istu stvar kupi od nekoga drugog, druga kupoprodaja nema pravnog uporišta, već je ništavna. Naime, on je prodao stvar koju ne posjeduje, zbog toga što je ona

⁸⁶ Ahmed, En-En-Nesai, Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi bilježe hadis.

postala vlasništvo prvog kupca. Nema razlike ako je druga kupoprodaja zaključena u periodu slobodnog izbora ili nakon njegova prestanka, jer roba je iz njegova vlasništva izišla samim činom kupoprodaje.

عَنْ سُمُرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ زَوْجَهَا وَلَيَانَ فِيهِ لِلأَوَّلِ مِنْهُمَا،
وَأَيُّمَا رَجُلٍ بَاعَ بَيْعاً مِنْ رَجُلَيْنِ فَهُوَ لِلأَوَّلِ مِنْهُمَا .

Prenosi se od Semure da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Kada ženu zaprosu dvojica staratelja, ona pripada prvome od njih, i kada čovjek kupi robu od dvojice, prodaja će pripasti prvome od njih.”

Povećanje cijene na ime odgode plaćanja

Dozvoljeno je prodati robu po trenutnoj cijeni, kao što je dozvoljeno prodati je po cijeni odgođenog plaćanja. Dozvoljeno je i da se jedan iznos plati odmah, a jedan kasnije, ako postoji obostrano zadovoljstvo.

Ako je plaćanje odgođeno i prodavač povisi cijenu zbog odgode plaćanja, dozvoljeno je i to, jer rok isplate ima svoj udio u cijeni.

Tako misle pravници hanefijskog i šafijskog mezheba, te Zejd ibn Ali el-Muejjidbillahi, kao i većina islamskih učenjaka iz oblasti prava, zbog brojnih presudnih argumenata o dopuštenosti spomenutog. Prema Eš-Ševkaniju, ovo je mišljenje prevladavajuće.

Dopuštenost posredovanja

Imam El-Buhari veli: “Ibn Sirin, Ata, Ibrahim i El-Hasan ne vide ništa loše u mešetarenju.”

Ibn Abbas, r.a., kazuje: “Nema ništa loše u tome da prodavač kaže: ‘Prodaj ovu košulju, pa što bude više od tolike i tolike cijene,- pripada tebi.’”

Kaže Ibn Sirin: “Ako mu prodavalac kaže: ‘Prodaj za toliko, što bude zarade – tvoje je’, ili ‘...dijelimo popola’, u tome nema ništa loše.”

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazuje:

الْمُسْلِمُونَ عَلَى شُرُوطِهِمْ.

“Muslimani poštuju međusobne uvjete.”⁸⁷

Prisilna kupoprodaja

Većina islamskih pravnika uvjetuje da strana u ugovoru mora imati slobodu izbora prilikom prodaje svoje robe. Ako ona bude bespravno prisiljena na prodaju svoje imovine, kupoprodaja će biti ništavna, jer Allah, dž.š., kaže:

﴿إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ﴾

“... ali, dozvoljeno vam je trgovanje⁸⁸ uz obostrani pristanak ...”⁸⁹

Poslanik, s.a.v.s., kazuje:

إِنَّمَا الْبَيْعُ عَنْ تَرَاضٍ.

“Kupoprodaja može biti samo uz obostrano zadovoljstvo.”

رَفَعَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأَ وَالنِّسْيَانَ وَمَا اسْكُرْهُمَا عَلَيْهِ.

“Moj ummet neće odgovarati za nenamjernu pogrešku, zaborav i djelo na koje je prisiljen.”⁹⁰

Međutim, ako osoba bude prisiljena na prodaju svoje imovine s pravom, u tom će slučaju kupoprodaja biti valjana.

Primjerice, ako čovjek bude prisiljen na prodaju kuće radi širenja puta, džamije ili mezarja, kupoprodaja vrijedi.

Isti je slučaj i ako bude prisiljen na prodaju neke robe da bi vratio dug kojim je opterećen, ili kako bi izdržavao ženu ili roditelje. U ovakvim

⁸⁷ Bilježe ga Ahmed, Ebu Davud i El-Hakim, prenoseći ga od Ebu Hurejre. Spominje ga i El-Buhari bez senada.

⁸⁸ Trgovanje: svaki ugovor kojim se želi postići zarada, poput ugovora o kupoprodaji, iznajmljivanju, poklanjanju uz naknadu, jer u svemu tome, prema običajima ljudi, želi se postići naknada, ništa drugo. Na osnovu toga, termin “trgovanje” obuhvatniji je od termina “kupoprodaja”.

⁸⁹ En-Nisa, 29.

⁹⁰ Bilježe ga: Ibn Madža, Ibn Hibban, Ed-Darekutni, Et-Taberani, El-Bejheki i El-Hakim. Postoji spor o tome da li je niz prenosilaca dobar ili slab.

i sličnim slučajevima kupoprodaja će biti valjana zato što se prednost daje volji Šerijata nad voljom pojedinca.

Abdurrahman ibn Ka'b veli: "Muaz ibn Džebel bio je velikodušan mladić. Nije ni u čemu škrtario. Zaduživao se sve dok mu sav imetak u dug nije uronio. Otišao je Vjerovjesniku, s.a.v.s., pa ga je zamolio da razgovara s onima kojima je dužan. Da su ikome opraštali dug, oprostili bi ga Muazu, zbog Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Prodao je Allahov Poslanik, s.a.v.s., svu njegovu imovinu tako da je Muaz ostao bez ičega."

Prodaja iz prijeke potrebe

Ponekad je čovjek prinuđen prodati nešto što posjeduje zbog duga koji ima ili zbog neke od životnih potreba. Čovjek prodaje ono što posjeduje za manje od njegove stvarne vrijednosti zbog neophodnosti situacije. Ovakva kupoprodaja, iako pokuđena, dozvoljena je i ne poništava se.

Ono što se propisuje u takvim situacijama jeste to da se pruži pomoć osobi koja je u potrebi i da joj se dadne zajam dok se ne oslobodi tjeskobe u koju je zapela.

Postoji o tome hadis koji prenosi nepoznat čovjek. Zabilježen je u Ebu Davudovoj zbirci, a prenosi ga neki starac iz plemena Benu Temim. Kaže:

"Alija ibn Ebu Talib održao nam je hutbu, rekavši: 'Doći će ljudima teško vrijeme, kajati će se imućnik zbog onoga što posjeduje, a ne bi trebao tako postupati.'"

Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَا تَسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ﴾

"I ne zaboravite da jedni prema drugima velikodušni budete."⁹¹

Ugovori s prinuđenicama sklapaju se, premda je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio kupoprodaju s prinuđenom osobom, kupoprodaju s rizikom i kupoprodaju plodova prije nego što izrastu.

⁹¹ El-Bekara, 237.

Prodaja u bijegu

Ako se čovjek boji da će neki nasilnik nasrnuti na njegov imetak te objavi da će ga prodati, bježeći pred tim nasilnikom, i sklopi kupoprodajni ugovor, ispunjavajući sve njegove uvjete i osnove, taj će ugovor biti ništavan, jer strane ugovora nisu imale namjeru kupoprodaje. Na njih se gleda kao da su se šalile.

Neki kažu: "Taj je ugovor valjan, jer ispunjava sve uvjete i osnove kupoprodaje."

Ibn Kudama veli: "Kupoprodaja u bijegu ništavna je."

Ebu Hanifa i imam Eš-Šafi kažu: "Ugovor je valjan, jer je kupoprodaja sklopljena po svojim osnovama i pod svojim uvjetima, ne sadržavajući ništa što bi je poništilo. Ako bi se strane ugovora dogovorile postavljajući uvjet koji bi poništavao kupoprodaju, zatim sklopile ugovor bez uvjeta, smatralo bi se da nisu imale namjeru kupoprodaje, tako da bi ugovor bio ništavan, kao da su ga sklopile u šali."

Kupoprodaja s izuzimanjem unaprijed određene stvari

Dozvoljeno je da čovjek proda neku robu, a da iz nje izuzme određeni dio. Recimo da proda više stabala, izuzimajući jedno, ili da proda više stanova, izuzimajući jedan od njih, ili komad zemlje, izuzimajući iz njega određeni dio.

Prenosi Džabir da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio prodaju žita u klasu, voća na stablu i izuzimanje iz prodane stvari – izuzev da je unaprijed određen dio.

Ako osoba izuzme nepoznat, neodređen dio kupoprodajnog predmeta, kupoprodaja neće biti valjana, zbog toga što je u tom slučaju kupac neupućen, a postoji i mogućnost prevare.

Precizno mjerenje i vaganje

Allah, dž.š., naređuje da se pravilno mjeri i vaga, te kaže:

﴿وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ﴾

“...i da krivo na litru i kantar ne mjerite...”⁹²

Allah također veli:

﴿وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كَلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾

“Napunite mjeru kad mjerite na litru i pravo mjerite na kantar! To je bolje i posljedice su ljepše.”⁹³

Allah, dž.š., zabranjuje poigravanje s mjerom i vagom i zakidanje na njima, kazujući:

﴿وَيْلٌ لِلْمُطَفِّنِينَ * الَّذِينَ إِذَا أَكَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ * وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ * أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ * لِيَوْمٍ عَظِيمٍ * يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

“Teško onima koji pri mjerenju zakidaju, koju punu mjeru uzimaju kad od drugih kupuju, a kad drugima mjere na litar ili na kantar – zakidaju. Kako ne pomisle da će oživiljeni biti na Dan veliki, na Dan kada će se ljudi zbog Gospodara svjetova dići.”⁹⁴

Poželjno je pustiti vagu da prevagne

Suvejd ibn Kajs veli: “Mahrefa el-Abdi i ja povukli smo tkaninu iz Hedžera i donijeli je u Meku. Došao nam je Allahov Poslanik, s.a.v.s., hodažući. Cjenkali smo se oko nekih šalvala te smo mu ih prodali. Bio je i neki čovjek koji je vagao uz nadoknadu, pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

زِنْ وَأَرْجَحْ.

⁹² El-En'am, 152.

⁹³ El-Isra, 35.

⁹⁴ El-Mutaffifun, 1-6.

‘Vagaj i pusti da pretegne.’”⁹⁵

Popustljivost pri kupoprodaji

عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: رَحِمَ اللَّهُ رَجُلًا سَمَحًا،
إِذَا بَاعَ وَإِذَا اشْتَرَى وَإِذَا اقْتَضَى.

Prenosi Džabir da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: “Neka se Allah smiluje velikodušnom čovjeku – velikodušnom i kad prodaje, i kad kupuje, i kad zahtijeva.”⁹⁶

Rizična kupoprodaja

Rizična kupoprodaja (*bej‘ul-garar*)⁹⁷ jeste svaka kupoprodaja koja sadrži neupućenost ili u sebi nosi rizik i kockanje. Zakonodavac je takvu kupoprodaju zabranio i dokinuo.

En-Nevevi kazuje: “Zabrana rizične kupoprodaje jeste jedan od temelja islamskog prava koji obuhvata veoma mnogo pitanja.”

Iz rizične kupoprodaje izdvajaju se dvije stvari:

prva: ono što u kupoprodajni predmet ulazi kao prateća pojava (neodvojivi dio), čijim bi izdvajanjem kupoprodaja bila poništena, kao što je prodaja temelja građevine, kao njenog neodvojivog dijela, ili mlijeka u vimenu, kao prateće pojave kod muzara;

druga: ono što se obično zanemaruje, ili zbog toga što je simbolično, ili zato što ga je teško prepoznati i odrediti, poput ulaska u mokri čvor uz naknadu, usprkos tome što se ljudi razlikuju o pitanju provedenog vremena u njemu i količini potrošene vode. Isto je i s pijenjem vode iz rezervoara i ogrtačem nadjevnim pamukom.

Zakonodavac je naširoko obrazložio slučajeve u kojima se pojavljuje rizična kupoprodaja.

⁹⁵ Bilježe ga: Et-Et-Tirmizi, En-En-Nesai i Ibn Madža. Et-Et-Tirmizi kaže da je hadis *hasen-sahih* (dobar-vjerodostojan).

⁹⁶ Bilježe ga El-Buhari i Et-Et-Tirmizi.

⁹⁷ Odnosno, kupoprodaja uz obmanu ili prevaru za koju se očekuje da će izazvati nezadovoljstvo nakon razotkrivanja. Smatra se bespravnim konzumiranjem tuđe imovine.

Neophodno je poznavati neke vrste kupoprodaja koje su bile prisutne u neznabožačkom, predislamskom periodu.

1. Zabrana kupoprodaje kamenčićem (el-basa)

Neznabošci su sklapali ugovore za zemlju čija površina nije bila precizirana, a zatim bi bacali kamenčić – kada bi se zaustavio, na mjestu gdje bi stao bila bi krajnja linija prodane zemlje.

2. Zabrana kupoprodaje robe ronioca

Kupovali su od ronioca plodove mora koje bi on prilikom ronjenja pronašao. Obavezivali bi učesnike kupoprodaje ugovorom, tako da je kupac morao platiti cijenu makar ronilac ništa ne ubrao, a prodavač je davao ono što bi pronašao, makar dostizalo mnogostruko veću vrijednost od one koju bi uzeo.

Ova se kupoprodaja naziva *darbetul-gavvas* (kupoprodaja robe ronioca).

3. Kupoprodaja nepristiglog proizvoda (en-nitadž)

Radi se o ugovoru o kupoprodaji stočnih proizvoda prije njihova pristizanja. U tu vrstu kupoprodaje spada i kupoprodaja mlijeka u vimenu.

4. Kupoprodaja dodirnom (el-mulamesa)

Jedan drugom dodirnuli bi odjeću ili robu, pa bi time kupoprodaja postala obavezom, bez znanja o stanju robe i bez obostranog zadovoljstva.

5. Kupoprodaja odbacivanjem (el-munabeza)

Obje strane ugovora odbacivale bi ono što bi imale, čineći to kao potvrdu neminovnosti ugovora, bez njihovog obostranog zadovoljstva.

6. Kupoprodaja neubranog usjeva (el-muhakala)

To je prodaja neubranog usjeva za određenu mjeru hrane.

7. Kupoprodaja neubranog voća (el-mużabena)

Podrazumijevala je prodaju plodova s palminog stabla za tovar drugih plodova.

8. Kupoprodaja nezrelih plodova (el-muhadara)

Očitovala se u prodaji zelenih plodova prije njihova sazrijevanja.

*9. Kupoprodaja vune neostrižene s životinjskih leđa**10. Kupoprodaje masla u mlijeku**11. Kupoprodaja začelog nerođenog mladunčeta (habelul-habela)*

U hadiskim zbirkama El-Buharija i Muslima stoji da su neznabošci predislamskog perioda kupovali za klanje mladunčad steone životinje. Kupovali su ono što će deva oteliti i ono što će oteliti ona koja je u stomaku.

Ovakve i slične kupoprodaje Zakonodavac je zabranio zbog rizika i neupućenosti u kupoprodajni predmet.

Zabrana kupovanja otetih i ukradenih stvari

Muslimanu je zabranjeno kupovati stvar za koju zna da je bespravno oduzeta njenom vlasniku. Naime, njeno bespravno oduzimanje prenosi vlasništvo iz ruku pravog vlasnika, tako da bi kupovina takve stvari predstavljala kupovinu od onoga ko nema pravo na vlasništvo. Uz to, taj čin sadrži potporu grijehu i nasilništvu.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

مَنْ اشْتَرَى سَرَقَةً وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهَا سَرَقَةٌ فَقَدْ اشْرَكَ فِي إِثْمِهَا وَعَارِهَا .

“Onaj ko kupi ukradenu robu, znajući da je ukradena, učestvuje u grijehu i sramoti krađe.”⁹⁸

Prodaja grožđa onome ko će ga koristiti za proizvodnju vina i prodaja oružja onome ko će izazivati nered

Nije dozvoljeno prodati grožđe nekome ko će ga koristiti za spravljanje alkoholnog pića niti prodavati oružje koje će se koristiti za izazivanje smutnje, ni ratnim protivnicima ni za nešto čime se namjerava

⁹⁸ Hadis bilježi El-Bejheki.

učiniti zabranjeno. Ako se sklopi takav ugovor, bit će ništavan⁹⁹, jer namjera je ugovora korist obiju strana kupoprodajnog akta kroz trampu. Prodavač ima korist od uzete sume, a kupac od robe. U ovom slučaju neće se ostvariti namjera - korist, zbog činjenja prijestupa koji iz toga proizlazi i zbog potpore Šerijatom zabranjenom grijehu i nasilju koje takva kupoprodaja sadrži. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾

“Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti, a ne sudjelujte u grijehu i neprijateljstvu.”¹⁰⁰

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَشَارِبَهَا وَسَاقِيَهَا وَبَائِعَهَا وَمُبْتَاعَهَا وَعَاصِرَهَا وَمُعَصَّرَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ.

Prenosi se od Ibn Omera da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: “Prokleo je Allah alkoholna pića, i onoga ko ih konzumira, i ko ih toči, i ko ih prodaje, i ko ih kupuje, i ko ih spravlja, i za koga se spravlja, i ko ih nosi, i kome se nose.”

Poslanik, s.a.v.s., također veli:

مَنْ حَبَسَ الْعَنْبَ أَيَّامَ الْقَطَافِ حَتَّى يَبِيعَهُ مِمَّنْ يَتَّخِذُهُ خَمْرًا فَقَدْ تَقَحَّمَ النَّارَ عَلَى بَصِيرَةٍ.

“Ko zadržava grožđe u danima berbe, kako bi ga prodao nekome ko će od njega spraviti alkohol, svjesno se upustio u vatru.”

Omer ibn el-Husajn kazuje: “Zabranio je Allahov Poslanik, s.a.v.s., prodaju oružja koje će služiti smutnji.”¹⁰¹

Kaže Ibn Kudama: “Prodaja cijedenog grožđa nekome za koga se pretpostavlja da će ga pretvarati u alkoholno piće zabranjena je. Takav je propis ako je taj njegov postupak izvjestan. Kupoprodaja je zabranjena i ništavna samo ako se zna da je namjera kupca takva, bilo iz njegovih riječi ili svojstava koja ga karakteriziraju. Ako samo postoji mogućnost da će se to desiti, recimo da ga kupi neko za koga se ne zna kakav je, ili

⁹⁹ Ebu Hanifa i imam Eš-Šafi smatraju da je ugovor valjan, jer prisutni su osnovi i ostvareni su uvjeti. Jer, nedozvoljen cilj jeste prikrivena stvar i ostavlja se Allahu da On zbog toga kazni.

¹⁰⁰ El-Maida, 2.

¹⁰¹ Hadis bilježi El-Bejheki.

neko ko čini skupa i dobro i zlo, a ne izgovori ništa što bi ukazivalo da želi spraviti alkohol, kupoprodaja je dozvoljena.

Takav je propis za svaki postupak koji za cilj ima zabranjenu radnju, poput prodaje oružja ratnim protivnicima, ili drumskim razbojnicima, ili nekome ko će njime izazvati smutnju, ili iznajmljivanje svoje kuće kako bi se u njoj prodavala alkoholna pića i druge slične stvari. Takva je trgovina zabranjena, a ugovor ništavan.”

Kupoprodaja robe koja je izmiješana sa zabranjenim artiklima

Riječ je o kupoprodajnom ugovoru koji obuhvata i dozvoljenu i zabranjenu robu.

Neki kažu: “Ugovor o kupoprodaji robe kojom je dozvoljeno trgovati vrijedi, a ugovor o kupoprodaji zabranjene robe biva poništen. Ovo je mišljenje prevladavajuće, a zastupaju ga Malik i Eš-Šafi.

Neki opet kažu: “Poništava se ugovor za kupoprodaju i jednoga i drugoga.”

Zabrana čestog zaklinjanja prilikom kupoprodaje

- Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je često zaklinjanje, rekavši:

الْحَلْفُ مَنَفَعَةٌ لِلسَّلَعةِ مَنَحَقَّةٌ لِلْبِرْكةِ .

“Zakletva je sredstvo za dobru prođu robe i razlog nestanka blagodati.”

Razlog toga jeste da iz čestog zaklinjanja proističe manjak veličanja Allaha, a može biti i jednim od uzroka obmane.

- U Muslimovoj zbirci zabilježen je hadis:

إِنَّاكُمْ وَكَثْرَةُ الْحَلْفِ فِي الْبَيْعِ فَإِنَّهُ يَنْقُصُ ثُمَّ يَمْحَقُ .

“Klonite se čestog zaklinjanja prilikom kupoprodaje, jer ono osigurava prođu robe, a zatim upropaštava.”

- Kaže Allahov Poslanik, s.a.v.s.:

إِنَّ التَّجَارَ هُمْ الْفَجَّارُ، قَتِيلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَيْسَ قَدْ أَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ؟ قَالَ: نَعَمْ، وَلَكِنَّهُمْ يَخْلِفُونَ فَيَأْتُمُونَ وَيُحْدِثُونَ فَيَكْذِبُونَ.

“Trgovci su uistinu grešnici.” ‘Allahov Poslaniče, zar Allah nije odobrio trgovanje?’, ljudi upitaše. ‘Da’, reče, ‘međutim, oni se zakunu, pa zgriješe, kažu, pa slažu.’”¹⁰²

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ حَلَفَ عَلَى مَالٍ امْرِيٍّ مُسْلِمٍ بِغَيْرِ حَقِّهِ لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ. ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِصْدَاقَهُ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْرُونَ بَعْدَ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يَكْتُمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَرْكَبُهُمُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

Ibn Mesud prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Onaj ko se zarad imetka čovjeka muslimana bez razloga zakune, susrest će Allaha, a On će biti srdit na njega.” Prenosilac veli: “Zatim nam Allahov Poslanik, s.a.v.s., prouči potvrdu iz Allahove, dž.š., knjige: ‘Oni koji obavezu svoju prema Allahu i zakletve svoje zamjenjuju nečim što malo vrijedi – na onom svijetu nikakva dobra neće imati, Allah ih neće ni osloviti, niti će na njih, na Sudnjem danu, pažnju obratiti, niti će ih očistiti – njih bolna patnja čeka.’”¹⁰³

جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا الْكَبَائِرُ؟ قَالَ: الْإِشْرَاقُ بِاللَّهِ. قَالَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: الْيَمِينُ الْمُنْمُوسُ. قَالَ: وَمَا الْيَمِينُ الْمُنْمُوسُ؟ قَالَ: الَّذِي يَقْتَطِعُ مَالَ امْرِيٍّ مُسْلِمٍ، - يَعْنِي يَمِينٍ - هُوَ فِيهَا كَاذِبٌ.

Neki je beduin došao Vjerovjesniku, a.s, te ga je upitao: “O Allahov Poslaniče, koji su to veliki grijesi?” ‘Pripisati Allahu ortaka’, odgovori mu. ‘A šta zatim?’, upita ponovo. ‘Kriva zakletva’, reče mu Poslanik. Upitah: ‘Šta je kriva zakletva?’ Poslanik mi kaza: ‘Ona kojom se zakida imovina čovjeka muslimana’”,¹⁰⁴ a to znači da je riječ o zakletvi u kojoj je čovjek slagao.

¹⁰² Bilježe ga Ahmed i drugi, s pouzdanim nizom prenosilaca.

¹⁰³ Alu Imran, 77.

¹⁰⁴ Bilježi ga El-Buhari.

Kriva se zakletva naziva *el-gamus* ("dubok", "zagnjuren"), jer onoga ko je izrekne uvlači duboko u džehennemsku vatru. Za nju nema iskupa, prema mišljenju jednog dijela islamskih pravnika, jer zbog žestine sramote i veličine grijeha ne može biti nadoknađena iskupom.

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ إِبْنِ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْحَارِثِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِعَمِيهِ فَقَدْ أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ النَّارَ وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ. فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: وَإِنْ كَانَ شَيْئًا سِيرًا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: وَإِنْ كَانَ قَضِيًّا مِنْ أَرَاكَ.

Ebu Umama Ijas ibn Sa'leba el-Harisi, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Onome ko svojom zakletvom zakine pravo čovjeka muslimana, Allah mu je odredio Džehennem i zabranio Džennet." Neki ga čovjek upita: 'Čak i ako je riječ o zanemarljivoj stvari, Allahov Poslaniče?' 'Čak i ako je riječ o grančici *eraka*', odgovori mu Poslanik."¹⁰⁵

Kupovina i prodaja u džamiji

Ebu Hanifa dozvoljava kupoprodaju u džamiji, a smatra pokuđenim da se roba, prilikom vršenja kupoprodaje, donosi u džamiju, iz poštovanja prema njenoj svetosti.

Odobravaju je i imami Malik i Eš-Šafi, držeći je pokuđenim činom. Ahmed negira njenu ispravnost i zabranjuje je.

Poslanik, s.a.v.s., kaže:

إِذَا رَأَيْتُمْ مَنْ يَبِيعُ أَوْ يَبْتَاعُ فِي الْمَسْجِدِ فَقُولُوا: لَا أَرِجَ اللَّهُ تِجَارَتَكَ.

"Kada vidite nekoga da prodaje ili kupuje u džamiji, recite: 'Neka Allah ne dadne prođu tvome trgovanju!'"

¹⁰⁵ Bilježi ga Muslim.

Kupoprodaja prilikom ezana za džuma-namaz

Kupoprodaja prilikom skućenog namaskog vremena i ezana džuma-namaza jeste zabranjena i nije valjana, prema Ahmedovom mišljenju, jer Allah, dž.š., kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

“O vjernici, kada se u petak na molitvu pozove, kupoprodaju ostavite i podite da molitvu obavite; to vam je bolje, neka znate!”¹⁰⁶

Zabrani podliježe propadanje džuma-namaza, a analogno tome i propadanje svih ostalih namaza

Dopuštenost nekih vrsta preprodaje (et-tevlja, el-murabeħa, el-vedia)

Dozvoljene su vrste preprodaje: et-tevlja, el-murabeħa i el-vedia, uz uvjet da i prodavač i kupac znaju cijenu po kojoj se roba kupila.

Et-tevlja je preprodaja po kupovnoj cijeni, bez zarade ili gubitka.

El-murabeħa je preprodaja po nabavnoj cijeni uz znanu zaradu.

El-vedia je preprodaja po cijeni nižoj od prvobitne.

Prodaja i kupovina Mushafa

Islamski se pravnici slažu oko dopuštenosti kupovine mushafa, a razilaze se po pitanju njegove prodaje. Trojica vodećih pravnika smatraju je dozvoljenom, a pravnici hanbelijskog mezheba zabranjuju je.

Imam Ahmed veli: “Ne znam za olakšicu za prodaju Mushafa.”

Kupoprodaja i iznajmljivanje kuća u Meki

Mnogi je islamski pravnici smatraju dozvoljenom. Među njima su El-Evzai, Es-Sevri, Malik i Eš-Šafi. U prilog njenoj dopuštenosti ide i jedno mišljenje Ebu Hanife.

¹⁰⁶ El-Džumua, 9.

Kupoprodaja vode

Vode rijeka, mora, izvora i kiša – sve su ove vrste vlasništvo svih ljudi. Niko nad njima nema veće ovlasti od drugih. One se niti prodaju niti kupuju, dok god su u svojim izvornim položajima.

Poslanik, s.a.v.s., kazuje:

الْمُسْلِمُونَ شُرَكَاءُ فِي ثَلَاثٍ: فِي الْمَاءِ وَالْكَلَاءِ وَالنَّارِ.

“Muslimani su ortaci u vlasništvu troga: vode, ispaše i vatre.”¹⁰⁷

Ijas el-Muzeni prenosi da je vidio ljude kako prodaju vodu, pa im je rekao: “Ne prodajte vodu, jer sam čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako zabranjuje da se voda prodaje.”

Međutim, ako čovjek pohrani vodu i zaposjedne je, ona postaje njegovo vlasništvo i tada je njena kupoprodaja dozvoljena. Isti je slučaj i kada iskopa bunar na svome posjedu, ili spravi alat za njeno vađenje. U tim mu je situacijama dozvoljeno prodati je. Potvrđeno je da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., došao u Medinu, a u njoj se nalazio bunar zvani Ruma, koji je neki jevrej posjedovao i vodu iz njega prodavao ljudima. Dozvolio mu je da je prodaje, a muslimanima je odobrio da je od njega kupuju. Tako je bilo dok Osman, r.a., nije kupio bunar i uvakufio ga u korist muslimana.

Prodaja vode, u ovom slučaju, jednaka je prodaji drva nakon njihova prisvajanja, jer ona su, prije nego što ih neko prisvoji, dozvoljena svima. Kada se prisvoje i postanu vlasništvo određene osobe, njihova je kupoprodaja valjana. Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazuje:

لَنْ يَخْتَبِ أَحَدُكُمْ حَزْمَةً مِنْ حَطَبٍ فَيَبِيعَهَا خَيْرَ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ أَغْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ.

“Da neko od vas uzme konop pa nakupi jedan snop drva, te ih proda, bolje mu je nego moliti ljude – ili će mu udijeliti, ili će ga odbiti.”

Kada se prodaje voda, ako postoji uređaj koji računa količinu potrošene vode, poput brojčanika, određivanje pomoću njega ispravno je. Ako ne postoji uređaj kojim bi se ustanovilo koliko se vode uzima, u obzir se uzima uobičajeno određivanje iznosa.

¹⁰⁷ Hadis bilježi Ebu Davud.

Na taj se način postupa u normalnim situacijama. Međutim, kada postoje prinudne situacije, onda je vlasnik nad vodom obavezan ustupiti vodu bez vrijednosne naknade.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ثَلَاثَةٌ لَا يَكْتُمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: رَجُلٌ مَنَعَ ابْنَ السَّبِيلِ فَضْلَ مَاءٍ عِنْدَهُ، وَرَجُلٌ حَلَفَ عَلَى سِلْعَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ كَاذِبًا، وَرَجُلٌ بَايَعَ إِمَامًا إِنْ أَعْطَاهُ وَفَى وَإِنْ لَمْ يُعْطِهِ لَمْ يُفِ لَهُ.

Ebu Hurejra prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., kazao: “S trojicom Allah na Sudnjem danu neće razgovarati: s čovjekom koji ne dopusti putniku namjerniku da se viškom njegove vode posluži; s čovjekom koji se nakon ikindije za robu lažno kune i s čovjekom koji dadne prisegu vodi, pa ako mu vođa šta daruje, vjeran mu je, a ako ga ne daruje, nije mu vjeran.”

Privremena kupoprodaja (bej'ul-vefa)

Privremena kupoprodaja biva onda kada čovjek kome je potreban novac proda neku nekretninu, s tim da, kada bude stekao sredstva, povrati svoju nekretninu. Propis takve kupoprodaje isti je kao i za zalog, prema, po našem mišljenju, prevladavajućem stavu.

Kupoprodaja naručenog proizvoda (bej'ul-istisnai)

Ova kupoprodaja podrazumijeva kupovinu nečega što je izrađeno na osnovu zahtjeva.

Bila je poznata i prije islama.

Cjelokupna muslimanska zajednica složila se oko njene propisanosti i njenih osnova – ponude i pristanka.

Dozvoljena je svaka kupoprodajna saradnja zasnovana na narudžbi za izradu proizvoda.

Razlog njene propisanosti:

stjecanje vlasništva nad novcem i robom.

Uvjeti njene valjanosti

Uvjeti su: jasnoća roda naručenog proizvoda, njegove vrste, svojstava i količine, potpuna jasnoća kojom će nestati svaka neupućenost i koja će otkloniti mogući sukob.

Kupac, prilikom viđenja robe, bira hoće li je uzeti za puni iznos ili će raskinuti ugovor. To mu omogućava sloboda izbora prilikom viđenja naručenog proizvoda, svejedno je li robu našao onakvom kako je opisana ili ne. Takvo mišljenje zastupaju Ebu Hanifa i Muhammed, r.a.

Ebu Jusuf veli: "Ako čovjek nađe robu onakvom kako je opisana, nema slobodu izbora, kako bi proizvođač bio zaštićen od izvjesne štete, jer moguće je da niko drugi neće kupiti proizvod za iznos koji bi dao onaj koji ga je naručio."

Kupoprodaja plodova i usjeva

Kupoprodaja plodova prije nego što sazriju i oraničnih usjeva prije nego što im očvršne plod nije valjana, zbog bojazni od propadanja i mogućnosti pomora prije njihova preuzimanja.

- Ibn Omer prenosi: "Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio je kupoprodaju plodova dok ne sazriju." (Zabranio je i prodavač i kupcu)¹⁰⁸

- Zabilježeno je predanje, također od Ibn Omera: "Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio je kupoprodaju palmi dok im datule ne zarude i kupoprodaju klasja dok ne zabijeli i ne bude osigurano od pomora." (Zabranio je i kupcu i prodavač)¹⁰⁹

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَرَأَيْتَ إِنْ مَنَّ اللَّهُ الشَّرْعَ بِمِ
يَأْخُذُ أَحَدُكُمْ مَالَ أَخِيهِ؟

Encs kazuje da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Šta misliš ako Allah, dž.š., uskrati plod, na osnovu čega ćete uzeti sredstva svoga brata?"¹¹⁰

¹⁰⁸ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

¹⁰⁹ Hadis bilježi Muslim.

¹¹⁰ Bilježi ga El-Buhari.

Ako se plodovi prodaju prije nego što sazriju, i usjevi prije nego što im očvrstne plod, uz uvjet da budu usječeni odmah, kupoprodaja će biti valjana u slučaju da se mogu iskoristiti i da nisu neupotrebljivi. Naime, u tom slučaju ne postoji bojazan da će plodovi propasti niti ima bojazni od mogućeg pomora.

Međutim, ako plodovi budu prodani uz uvjet da se usjeku, a zatim ostave kupcu dok ne sazriju, neki islamski pravnici kažu da je takva kupoprodaja ništavna. Drugi kažu da nije ništavna i da strane ugovora dijele višak koji se pojavi.

Kupoprodaja plodova vlasniku stabla, ili usjeva vlasniku njive

Prethodni se propis odnosio na prodaju plodova nekome ko nije vlasnik stabla ili njive. Međutim, ako se plodovi, prije nego što sazriju, prodaju vlasniku stabla, kupoprodaja će biti važeća, kao i kada bi se plodovi, prije zrenja, prodali zajedno sa stablom. Također, kupoprodaja usjeva, prije njihova zrenja, vlasniku njive jeste valjana, jer kupcu se u potpunosti isporučuje predmet kupoprodajnog ugovora.

Kako prepoznati zrenje

Zrenje datula poznaje se po crvenjenju ili požutjelosti ploda.

Prenosi se od Enesa, r.a., da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio prodaju ploda prije nego što sazrije. Poslanik, s.a.v.s., bijaše upitan: “Kakvo je njihovo zrenje?” Reče: ‘Porumene i požute.’”¹¹¹

Zrenje grožđa poznaje se po pojavljivanju slatkog soka, mehkoci i požutjelosti ploda.¹¹² Valjanost ostalog voća poznaje se po lijepom okusu i zrenju. Džabir, r.a., prenosi: “Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio je kupoprodaju ploda prije nego što stekne lijep okus.”

¹¹¹ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

¹¹² Predanje koje govori o zabrani kupoprodaje grožđa prije nego što potamni odnosi se na crno grožđe.

Valjanost zrnevlja i poljoprivrednih usjeva poznaje se po očvršćavanju ploda.¹¹³

Kupoprodaja plodova koji se postepeno javljaju

Ako se pokaže zrenje jednog dijela plodova ili usjeva, dozvoljeno je prodati ih u cijelosti i odjednom, i onih što su sazreli i onih što još nisu, ako ugovor podrazumijeva prodaju iz jednog puta.

Također, dozvoljena je kupoprodaja i kada ugovor nalaže prodaju iz više puta i kada se želi kupiti plod nakon zrenja (nezreli plodovi iz prve prodajne ture). Primjer ovakvog slučaja jeste kada stablo rađa više puta, poput banane – iz reda voćki; krastavica – od povrća; cvjetova – iz reda cvijeća; i sličnih biljki čiji plodovi pristižu jedan za drugim.

Takav stav zastupaju pravnici malikijskog mezheba i pojedini pravnici hanefijskog i hanbelijskog pravnog pravca. Dokaz za to pronašli su u sljedećem:

- Zakonodavac je potvrdio dopuštenost kupoprodaje ploda kada sazrije, tako da je ono što nije sazrelo u sklopu onoga što jeste. Također, ugovor će biti sklopljen na temelju prisutne (zrele) robe, a odsutna (nesazrela) nju će slijediti.¹¹⁴

- Nedozvoljenost ove kupoprodaje dovela bi do dvije zabranjene stvari:

- a. do sukoba
- b. propadanja imovine

Kad je riječ o sukobu, ugovor često obuhvata velike poljoprivredne površine, i kupac može preuzeti prvu turu plodova samo u dugom vremenskom periodu, što omogućava pojavu plodova druge ture. Nije ih moguće razlikovati od plodova prve ture, te se događa sukob među stranama ugovora i jedna drugoj bespravno uzimaju imovinu.

¹¹³ Kod pravnika hanefijskog mezheba usjev postaje zreo kada je siguran od pomora i kvarenja, što podrazumijeva pojavljivanje ploda.

¹¹⁴ Tako je kada kupi sve plodove. Međutim, ako kupi jedan dio njih, za svako stablo vrijede posebni propisi.

Kada je riječ o drugoj zabranjenoj stvari, prodavač rijetko može naći da mu neko uvijek kupi plodove onako kako oni prispijevaju, tako da nedostatak kupaca ostatka plodova dovodi do propadanja njegove imovine.

Kada je već tako kako je, onda je kupoprodaja u ovakvoj formi dozvoljena, a mišljenja koja zagovaraju da je zabranjena spadaju u tegobe i poteškoće, a tegobe i poteškoće otklonjene su Allahovim riječima:

﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾

“... i u vjeri vam ništa teško nije propisao...”¹¹⁵

Ibn el-Abidin daje prednost ovom mišljenju, a njega zastupa i *Medželletul-abkam es-šer'ijja* (kodeks šerijatskopравnih propisa.)

Kupoprodaja pšenice u klasu

Dozvoljena je kupoprodaja pšenice u klasu, zrna u njihovoj opni, riže, susama, badema i oraha, jer to su zrna koja se koriste u svom prirodnom ovitku. Dozvoljeno je prodavati ih u ljuskama, kao što je dopušteno prodavati ječam u njegovoj prirodnoj ambalaži.

Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio je kupoprodaju klasja dok ne zabijeli i ne bude sigurno od pomora. Naime, to je neophodno jer se time zaobilazi mogućnost rizika. Takvo mišljenje zastupaju pravnici hanefijskog i malikijskog mezheba.

Snošenje štete prouzrokovane prirodnim nesrećama (vad'ul-dževaih)

Izraz *el-dževaih* množina je riječi *el-džaiha*, a označava nesreću koja pogađa usjeve ili plodove, tako da ih uništi bez učešća ljudske ruke u tome. Primjeri takvih nesreća jesu suša, grad i bezvodnost. Takve nesreće spadaju pod posebne propise. Ako se plod proda nakon njegova sazrijevanja i prodavač ga kupcu preda tako što mu ga preda u posjed, a zatim posredstvom prirodne nesreće bude uništen prije vremena

¹¹⁵ El-Hadždž, 78. Većina islamskih pravnika smatra da je kupoprodajni ugovor u ovakvoj formi zabranjen. Kažu: “Svaka se tura mora prodati posebno.”

berbe (ili sjeće), odgovornost snosi prodavač. Kupac nije dužan platiti njenu vrijednost, jer Poslanik, s.a.v.s. kaže: “Naredio je snošenje štete prouzrokovane prirodnim nesrećama.”¹¹⁶

U drugoj verziji stoji:

إِنْ بَعْتَ مِنْ أَخِيكَ ثَمَرًا فَأَصَابَهُ جَانِحَةٌ فَلَا يَحِلُّ لَكَ أَنْ تَأْخُذَ مِنْ ثَمَرِهِ شَيْئًا، بِمَ تَأْخُذُ
مَالَ أَخِيكَ بِغَيْرِ حَقٍّ؟

“Ako svome bratu prodaš kakva ploda, a zatim ga zadesi prirodna nesreća, nije ti dozvoljeno da od njega išta naplatiš, čime bi bespravno prisvojio imovinu svoga brata.”

Taj propis vrijedi u slučaju kada prodavač ne proda plod zajedno sa stablom, ili vlasniku stabla, ili kada kupac, po svom običaju, zakasni s njegovim preuzimanjem. U tim će situacijama garanciju snositi kupac.

Ako razlog propasti usjeva ne bude prirodna katastrofa, nego ljudska ruka, kupac će onda imati mogućnost izbora između raskida ugovora i povrata novca od prodavača, s jedne strane, i prihvatanja kupoprodaje i zahtjeva za nadoknadom uništenog dijela u novcu.

Tako misle Ahmed ibn Hanbel, Ebu Ubejd i jedna grupa hadiskih učenjaka. Ibn el-Kajjim daje prednost ovom stavu.

U djelu *Tebzibu suneni Ebu Davud* on veli: “Većina uleme smatra da je naredba o snošenju štete prouzrokovane prirodnim nesrećama došla u svojstvu preporučenog i poželjnog, radi dobra i dobročinstva, a ne u svojstvu dužnosti i obaveze. Imam Malik kaže: ‘Snosi se šteta za trećinu i više od trećine, a ne snosi za manje od toga.’ Njegovi istomišljenici kazuju: ‘Rečeno znači da, ako je prirodna nesreća zahvatila manje od trećine prodanih usjeva, štetu snosi kupac. Sve što je više od trećine snosi prodavač.’ Oni koji tumače da hadis označava preporuku i poželjnost, a ne obavezu, za dokaz uzimaju činjenicu da se radi o naredbi koja je stigla nakon što je plod postao vlasništvo kupca, te da, ako ga on želi prodati ili pokloniti, bio bi to ispravan čin. ‘Zabranio je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zaradu na robi za koju nema garancije.’ Ako je ta kupoprodaja valjana,

¹¹⁶ Hadis bilježi Muslim, prenoseći ga od Džabira.

onda za nju garantira kupac. ‘Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je kupoprodaju ploda prije nego što sazrije.’ Ako bi se za štetu od prirodne nesreće, nakon sazrijevanja ploda, izdvajalo iz imovine prodavaoca, takva zabrana ne bi donijela koristi.”

Uvjeti u kupoprodaji

Uvjeti u kupoprodaji dijele se na dvije vrste:

prva vrsta: ispravna obavezujuća;

druga vrsta: poništavajuća za ugovor.

Prva vrsta podrazumijeva uvjete koji se podudaraju sa sadržajem ugovora i dijele se na tri podvrste:

1. uvjete koje kupoprodaja podrazumijeva, poput razmjene ili uzimanja novčane protuvrijednosti;

2. uvjete koji predstavljaju interes ugovora, poput odgode plaćanja, ili odgode plaćanja jednog dijela cijene, ili uvjetovanje određenog svojstva robe, recimo da krava bude muzara ili steona, ili da soko bude lovac. Ako je uvjet ostvaren, kupoprodaja je obavezna.

Ako uvjet nije ostvaren, kupac ima pravo raskinuti ugovor zbog neispunjenja uvjeta. Poslanik, s.a.v.s., kaže:

المُسْلِمُونَ عَلَى شُرُوطِهِمْ.

“Muslimani poštuju međusobne uvjete.”

Također, kupac ima pravo umanjiti cijenu robe proporcijalno količini gubitka uvjetovanog svojstva.

3. uvjeti koji nose unaprijed određenu korist prodavaču ili kupcu. Recimo, kada bi čovjek prodao neku kuću i uvjetovao da se on njome koristi određeni period, recimo da u njoj stanuje mjesec ili dva.

Isti je primjer i kada bi čovjek prodao neku životinju i uvjetovao da na njoj odjaše do određenog mjesta.

U zbirkama El-Buharija i Muslima postoji predanje u kojem stoji da je Džabir, r.a., prodao Vjerovjesniku, s.a.v.s., devu i da je uvjetovao

da na njoj odjaše do Medine.¹¹⁷ Također, ispravno je da kupac uvjetuje prodavaču unaprijed određenu uslugu, recimo da mu robu koju je kupio odnese na određeno mjesto¹¹⁸, ili da mu je izlomi, ili sašije, ili isitni.

Kupio je Muhammed ibn Meslema povezni konop za drva od nekog nabatejca i uvjetovao mu je da mu ih prenese. Taj je postupak postao čuven, ali ga niko nije pokudio.

Takvo mišljenje zastupaju Ahmed, El-Evzai, Ebu Sevr, Ishak i Ibnul-Munzir.

Imam Eš-Šafi i pravnici hanefijskog mezheba smatraju da takva kupoprodaja nije ispravna, jer je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio kupoprodaju s uvjetom. Međutim, ta zabrana nije vjerodostojna.

Poslanik, s.a.v.s., zabranio je postojanje dva uvjeta u kupoprodaji.

Drugu vrstu uvjeta čine ništavni uvjeti, a dijele se na nekoliko podvrsta:

1. uvjeti koji poništavaju ugovor iz temelja, kao kad bi jedna strana uvjetovala drugoj dodatni ugovor, recimo, da prodavač kaže kupcu: "Prodat ću ti ovo uz uvjet da ti meni prodaš to, ili da mi daš u zajam toliko i toliko."

Dokaz tome jesu Poslanikove, s.a.v.s., riječi:

لَا يَحِلُّ سَلْفٌ وَبَيْعٌ وَلَا شَرْطَانِ فِي بَيْعٍ.

"Nije dozvoljen zajam s kupoprodajom niti dvouvjetna kupoprodaja."¹¹⁹

Ahmed veli: "Isto se odnosi i na sve drugo što dolazi u takvom značenju, recimo da prodavač kaže: 'Prodat ću ti robu uz uvjet da me oženiš svojom kćerkom, ili da te oženim svojom kćerkom.' Sve to nije ispravno." Isto misle i Ebu Hanifa, Eš-Šafi i mnogi drugi islamski pravnici.

¹¹⁷ Muttefekun alejhi (vjerodostojno, i u El-Buharijevoj i u Muslimovoj zbirci zabilježeno predanje). U izvornom tekstu stoji: "Uvjetovao je njena leđa."

¹¹⁸ Ako mjesto nije unaprijed određeno i poznato, uvjet nije valjan. Ako mu uvjetuje da mu robu prenese do njegove kuće, a prodavač ne bude znao gdje mu je kuća, uvjet nije ispravan.

¹¹⁹ Bilježi ga Et-Et-Tirmizi, navodeći ga vjerodostojnim.

Malik je dozvoljava, a protuuslugu navedenu u uvjetu smatra ništavnom. Kaže: “Ne pridajem pažnju ništavnom terminu ako je uvjet unaprijed određen i dozvoljen”;

2. uvjeti pod kojim je kupoprodaja ispravna, a sam uvjet biva poništen. Riječ je o uvjetu proturječnom sadržaju ugovora, poput uvjetovanja prodavača kupcu da ne prodaje kupljenu robu, ili da je ne poklanja. Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

كُلُّ شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ، وَإِنْ كَانَ مِائَةَ شَرْطٍ.

“Svaki uvjet koji nije sadržan u Allahovoj knjizi ništavan je, makar se radilo i o stotinu uvjeta.”¹²⁰

Takav stav zastupaju Ahmed, El-Hasan, Eš-Ša’bi, En-Nehai, Ibn Ebi Lejla i Ebu Sevr.

Ebu Hanifa i Eš-Šafi vele: “Takva je kupoprodaja ništavna”;

3. uvjeti pod kojim kupoprodaja ne može biti začeta. Primjer tako uvjetovane kupoprodaje jesu riječi: “Prodat ću ti robu ako taj i taj bude našom kupoprodajom zadovoljan ili ako mi nešto doneseš.”

Isto se odnosi i na svaku kupoprodaju koja je vezana za uvjet koji se odnosi na buduće vrijeme.

Kupoprodaja uz kaparu (bej’ul-arebun)

Svojstvo kupoprodaje uz kaparu, ili avans, jeste da kupac nešto kupi plaćajući prodavcu jedan dio cijene. Ako se kupoprodaja realizira, kapara se uračunava u cijenu, a ako se ne realizira, uzima je prodavač sebi, kao neku vrstu poklona od kupca.

Veliki broj islamskih pravnika smatra da takva kupoprodaja nije valjana, povodeći se za predanjem koje bilježi Ibn Madža: “Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio je kupoprodaju uz kaparu.”

Imam Ahmed taj hadis smatra slabim i dozvoljava kupoprodaju uz kaparu, uzimajući za dokaz predanje koje kazuje Nafi ibn Abdulharis, a u kojem stoji da je za Omera kupio zgradu zatvora od Safvana ibn

¹²⁰ Muttefekun alejhi.

Umejje za četiri hiljade dirhema, s tim da, ako Omer bude zadovoljan, kupoprodaja će biti izvršena, a ako ne bude zadovoljan, pripast će Safvanu četiri stotine dirhema.”

Ibn Sirin i Ibn el-Musejjeb kažu: “Nema ništa loše u tome da, ako mu se roba ne sviđa, vrati je i uz nju vrati i nešto novca.” Odobrava je i Ibn Omer.

Kupoprodaja uz uvjet nepreuzimanja odgovornosti za mahane

Ako neko proda neku robu pod uvjetom da ne odgovara za eventualnu mahanu, neće izbjeći odgovornost. Ako kupac pronade grešku u robi, ima pravo izbora, jer je nedostatak utvrđen nakon kupoprodaje, tako da nije mogao biti reklamiran prije.

Ako prodavač naznači mahanu ili mu kupac pređe preko toga nakon ugovora, on ne snosi odgovornost.

Postoji potvrđeno predanje u kojem stoji da je Abdullah ibn Omer Zejdu ibn Sabitu prodao robu, uz uvjet da nema nedostataka, za osamsto dirhema. Zejd mu je pronašao neku mahanu te ga je želio vratiti ibn Omeru. Ibn Omer nije pristao, pa su se obratili Osmanu ibn Affanu: “‘Kuneš li se da nisi znao za tu mahanu?’, upitao je Osman Ibn Omera. ‘Ne’, odgovori on. Zejd mu je vratio robu, a zatim je Ibn Omer istog tog roba prodao za hiljadu dirhema.”¹²¹

Ibn el-Kajjim kazuje: “To je njihova potvrda o valjanosti kupoprodaje i dopuštenosti uvjetovanja nepostojanja mahana te potvrda Osmana i Zejda da prodavaču, ako zna za nedostatak, ne koristi uvjet nepostojanja mahane.”

Spor prodavača i kupca

Ako se prodavač i kupac ne slože oko cijene, a među njima ne postoji jasna naznaka, uzima se u obzir riječ prodavača, uz zakletvu, a kupac ima pravo izbora – ili uzeti robu po cijeni koju je rekao prodavač, ili se zakleti da je nije kupio po toj cijeni, nego po nižoj.

¹²¹ Bilježi ga imam Ahmed i drugi.

Ako se zakune, čist je, a roba se vraća prodavaču, bila ona ispravna ili oštećena.

Ovakav propis utemeljen je na predanju koje bilježi Ebu Davud:

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ قَيْسٍ بْنِ الْأَشْعَثِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: اشْتَرَى الْأَشْعَثُ رَقِيقًا مِنْ رَقِيقِ الْخُمْسِ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بِعِشْرِينَ أَلْفًا، فَأَرْسَلَ عَبْدُ اللَّهِ إِلَيْهِ فِي تَعْنِهِمْ فَقَالَ: إِنَّمَا أَخَذْتُهُمْ بِعَشْرَةِ أَلْفٍ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَأَخَّرَ رَجُلًا يَكُونُ بَيْنِي وَبَيْنَكَ. قَالَ الْأَشْعَثُ: أَنْتَ بَيْنِي وَبَيْنَ نَفْسِكَ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِذَا اخْتَلَفَ الْبَيْعَانِ لَيْسَ بَيْنَهُمَا بَيِّنَةٌ فَهُوَ مَا يَقُولُ رَبُّ السِّلْعَةِ أَوْ يَتَّارَكَانِ.

Abdurrahman ibn Kajs ibn el-Eš'as prenosi od svoga oca i djeda. On kaže: "El-Eš'as je kupio nekoliko robova iz petine od Abdullaha za dvadeset hiljada, pa mu je Abdullah poslao nekoga po novac. El-Eš'as reče: 'Zaista sam ih kupio po cijeni od deset hiljada.' Abdullah mu kaza: 'Izaberi nekoga da među nam presudi.' 'Ti ćeš presuditi između mene i sebe', odgovori El-Eš'as. Abdullah reče: 'Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: 'Ako se spore ugovorne strane među kojima nema jasne naznake dogovorene cijene, bit će onako kako kaže vlasnik robe, ili će obje strane odustati.'"¹²²

Islamska ulema prihvata ovaj hadis.

Imam Eš-Šafi kazuje o općenitosti hadisa: "Kao što će se prodavač i kupac zakleti prilikom spora oko cijene, zaklet će se, također, i prilikom spora oko roka, ili izbora uvjeta, ili zalog, ili jamca."

Propis o ništavnoj kupoprodaji

Ispravna je kupoprodaja ona koja se podudara za naredbom Zakonodavca ispunjenjem svojih osnova i uvjeta. Tom kupoprodajom postaje dozvoljeno vlasništvo nad robom i sumom, kao i njihovo korištenje.

¹²² Raskinuti ugovor.

Ako se kupoprodaja razilazi s naredbom Zakonodavca, neće biti valjana, nego neispravna i ništavna.

Ništavna kupoprodaja jeste kupoprodaja koju nije propisao islam i ona zbog toga ne važi. Ne smatra se islamskim propisom niti je njen rezultat vlasništvo, makar kupac preuzeo robu, jer zabranjeni čin nije put do vlasništva.

El-Kurtubi veli: "Sve što spada u jasnu zabranu raskida se, tako da je kupac dužan vratiti istu robu koju je i kupio. Ako je oštećena njegovom rukom, platit će vrijednost onoga što se može procijeniti, poput nekretnina, pokretne imovine i životinja, a dat će istu količinu za hranu i robu koja se vaga i mjeri."

Zarada iz ništavne kupoprodaje

Pravnici hanefijskog mezheba smatraju da ako, pri ništavnoj kupoprodaji, prodavač preuzme sumu i obrne je, te zaradi, dužan je raskinuti kupoprodajni ugovor i vratiti novac kupcu, a zatim zaradu podijeliti kao sadaku, jer je do nje došao na način zabranjen Zakonodavnim tekstom.

Propadanje robe prije preuzimanja

Razmotrit ćemo sljedeće slučajeve:

- ako sva roba, ili jedan njen dio, bude uništena od kupca prije preuzimanja, kupoprodaja neće biti raskinuta i ugovor će ostati onakav kakav jeste. Kupac je dužan platiti punu vrijednost, jer on je uzrokovao propadanje robe;

- ako roba bude uništena od nekoga nepoznatog (nekoga ko ne učestvuje u kupoprodaji), kupac će imati izbor: ili da se za naknadu obrati tom strancu ili da raskine ugovor;

- kupoprodaja će biti raskinuta ako sva roba, prije preuzimanja, bude uništena od prodavača, ili sama od sebe propadne, ili je uništi prirodna nesreća;

- ako uništen bude jedan dio robe od prodavača, kupcu se snižava cijena u iznosu količine uništenog dijela i on ima pravo birati hoće li uzeti ostatak za preostali iznos;

- ako jedan dio robe bude uništen sam od sebe, cijena mu neće spasti, a kupac će birati: ili će raskinuti ugovor ili će za punu cijenu uzeti ono što je preostalo;

- ako propadanje robe prouzrokuje prirodna nesreća, posljedica će biti umanj enje vrijednosti, tako da će se od cijene odbiti iznos za onoliku količinu koliko je umanj ila nesreća. Zatim, kupac će birati između raskidanja ugovora i uzimanja ostatka za preostali iznos.

Propadanje robe nakon preuzimanja

U slučaju da roba propadne nakon preuzimanja, odgovornost snosi kupac i obavezan je platiti njenu cijenu, ako prodavač nema drugog izbora. U suprotnom, dat će njenu vrijednost, ili njoj jednak primjerak.

PRECIZIRANJE CIJENA (*ET-TES'IR*)

Značenje

Pod preciziranjem cijena podrazumijevamo stavljanje ograničenih cijena robe koja se želi prodati, tako da se vlasniku ne nanese nepravda, niti da kupac bude preopterećen.

Zabrana

Autori hadiskih zbirki bilježe hadis s vjerodostojnim nizom prenosilaca:

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّاسُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، غَلَا السِّعْرُ فَسَعِّرْ لَنَا! فَقَالَ رَسُولُ

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمُسْعِرُ، الْقَابِضُ الْبَاسِطُ الرَّازِقُ، وَإِنِّي لأَرْجُو أَنْ أَلْقَى اللَّهَ وَلَيْسَ أَحَدٌ مِنْكُمْ يُطَالِبُنِي بِظُلْمَةٍ فِي دَمٍ وَلَا مَالٍ.

Encs, r.a., prenosi: "Ljudi rekoše: 'Allahov Poslaniče, cijene su porasle. Fiksiraj nam ih!' Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaza: 'Uistinu je Allah Onaj Koji vrijednosti određuje, Koji uskraćuje, Koji pruža i Koji opskrbu daje. Molim se da susretnem Allaha, a da me niko od vas ne tereti za nepravdu nanesenu ni u životu ni u imetku.'"¹²³

Islamski učenjaci u ovome hadisu pronalaze zabranu uplitanja vladara u određivanje cijena robe, jer to nalikuje nasilju. Ljudi imaju pravo slobode u svojim imovinskim postupcima i njihovo bi sputavanje predstavljalo negiranje te slobode.

Zaštita interesa kupca nije preča od zaštite interesa prodavača.

Ako te dvije stvari ne budu podudarne, objema se stranama mora omogućiti sloboda mišljenja za ostvarenje njihova interesa.

Eš-Ševkani veli: "Uistinu su ljudi vladari svoje imovine i određivanje cijena sputavalo bi ih. Vođi je naređeno da vodi brigu o interesu muslimana i nije mu preče posvetiti pažnju interesu kupca, time što bi mu smanjio cijene, od toga da je posveti interesu prodavača, time što bi mu omogućio slobodno formiranje cijena. Ako se te dvije stvari ne podudare, objema stranama mora se omogućiti da postupe onako kako je njima u interesu. Obavezivanje vlasnika da robu proda po cijeni kojom nije zadovoljan oprečno je Allahovim, dž.š., riječima:

﴿إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ﴾

'... ali, dozvoljeno vam je trgovanje uz obostrani pristanak...' ¹²⁴

Preciziranje cijena dovelo bi do skrivanja robe, što bi prouzrokovalo povećanje cijena, a povećanje cijena išlo bi na štetu siromasima. Oni sebi tu robu ne bi mogli priskrbiti, dok bi je bogataši bili u stanju kupiti na skrivenim pijacama u grešnoj tajnosti. Obje strane zapale bi u tjeskobu i sram, i njihovi interesi ne bi bili ostvareni.

¹²³ Hadis prenose autori *Sunena* s vjerodostojnim nizom prenosilaca.

¹²⁴ En-Nisa, 29.

Olakšica prilikom potrebe

Međutim, ako trgovci počine nepravdu i bezobzirno pređu granicu, toliko da načine štetu tržištu, vladar je dužan umiješati se i ograničiti cijene kako bi zaštitio prava ljudi, spriječio držanje monopola i odagnao nepravdu kojom pohlepa trgovaca pogađa ljude.

Iz tog razloga imam Malik preciziranje cijena smatra dozvoljenim, kao i neki pravници šafijskog mezheba koji misle da je takvo preciziranje dozvoljeno u slučaju visokih cijena.

Jedna grupa zejditskih učenjaka smatraju preciziranje cijena dozvoljenim za mnoge vrste robe. Među tim učenjacima su: Seid ibnul-Musejjeb, Rebia ibn Abdurrahman i Jahja ibn Sa'd el-Ensari. Svi oni smatraju da je preciziranje cijena dozvoljeno u slučaju da je takav čin u cilju društvenog interesa.

Autor djela *El-Hidaja* kazuje: “Ne priliči sultanu da ljudima određuje cijene. Ako trgovci hranom taktiziraju i u formiranju cijena bezobzirno prelaze granicu, a kadija mogne zaštititi prava muslimana jedino ograničavanjem cijena, u tom slučaju u tome nema ništa loše – uz dogovaranje s oštroumnim i pronicljivim ljudima.”

MONOPOL (*EL-IHTIKAR*)

Definicija

Termin *el-ihlikar* predstavlja kupovinu određene robe i njeno skladištenje, kako bi se među ljudima pojavila nestašica. Zatim, toj bi robi skočila cijena¹²⁵, čime bi ljudima bila nanesena šteta.

Propis o monopolu

Zakonodavac je zabranio monopol zbog toga što on u sebi nosi pohlepu, požudu, nemoralnost i tegobu ljudima.

عَنْ مَعْمَرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ اخْتَكَرَ فَهُوَ خَاطِيٌّ.

Prenosi se od Ma'mera da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Onaj ko monopolizira grešnik je."¹²⁶

Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaže:

مَنْ اخْتَكَرَ الطَّعَامَ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً فَقَدْ بَرَّيَ مِنَ اللَّهِ وَبَرَّيَ اللَّهُ مِنْهُ.

"Onaj ko uskladišti hranu (radi nemoralne zarade) četrdeset noći, nema ništa s Allahom, niti Allah ima išta s njim."¹²⁷

Rezin u svojoj zbirci navodi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

يَسَّسَ الْعَبْدُ الْمُخْتَكِرُ، إِنْ سَمِعَ بِرُخْصٍ سَاءَةٍ، وَإِنْ سَمِعَ بِغَلَاءٍ فَرَحٍ.

"Loš li je rob koji monopolizira – kada čuje za pojeftinjenje, to ga rastuži, a kad čuje za poskupljenje, to ga obraduje."

¹²⁵ Jedan dio islamske uleme suzio je krug robe kojom se može monopolizirati. Tako imami Eš-Safi i Ahmed smatraju da monopol biva samo kada je riječ o hrani, jer ona je ljudima osnovna namirnica. Neki proširuju taj krug i misle da je držanje monopola u bilo čemu zabranjeno zbog štete koju donosi. Naime, cijena nije jednaka pravoj vrijednosti sklonjene robe. Jedan dio islamskih pravnika smatra da nema ništa loše u tome da čovjek, radi veće zarade, privremeno skloni svoje poljoprivredne proizvode i ono što je svojom rukom načinio.

¹²⁶ Predanje bilježe Ebu Davud, Et-Et-Tirmizi i Muslim.

¹²⁷ Bilježe ga Ahmed, El-Hakim, Ibn Ebi Šejba i El-Bezzar.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazuje:

الْجَائِبُ مَرْزُوقٌ وَالْمُحَكِّرُ مَلْعُونٌ.

“Povoljan je trgovac blagoslovljen, a monopolista je proklet.”¹²⁸

Povoljan trgovac (*el-džalib*) jeste onaj ko pribavi robu, pa je proda za malu zaradu.

عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ دَخَلَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَسْعَارِ الْمُسْلِمِينَ لِيُعْلِيَهُ عَلَيْهِمْ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنْ يُعْذِبَهُ بِعُظْمٍ مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

Ma'kil ibn Jesar prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: “Ako se neko upetlja u cijene muslimana kako bi im ih učinio skupljim, Allahovo je, neka je slavljen i uzvišen, da ga na Sudnjem danu posadi u silu od vatre.”¹²⁹

Kada je monopol zabranjen

Veliki broj islamskih pravnika smatra da zabranjeni monopol jeste onaj monopol koji ispunjava tri uvjeta:

1. da roba koja je u tom cilju uskladištena ne spada u potrebe, niti onoga ko je skladišti niti njegove porodice, punu godinu dana. Naime, dozvoljeno je da čovjek pohrani namirnice za sebe i svoju porodicu toliko vremenski period, kao što je činio i Poslanik, s.a.v.s.;

2. da se sačeka vrijeme u kojem poskupljuju cijene, kako bi se ta roba prodavala za sramni iznos zbog velike potrebe za njom;

3. da se monopolizira u vrijeme kada ljudi imaju potrebu za uskladištenom robom: hranom, odjećom i sličnim artiklima. Ako tu robu posjeduje veći broj trgovaca, a ljudi ne budu imali potrebu za njom, takav se čin neće smatrati monopoliziranjem, jer ne postoji nikakva šteta koja bi pogodila ljude.

¹²⁸ Hadis bilježe Ibn Madža i El-Hakim, a prenosi ga Ibn Omer.

¹²⁹ Hadis bilježe Ahmed i Et-Taberani.

SLOBODA IZBORA (*EL-HIJAR*)

Pod ovim izrazom podrazumijevamo traženje najbolje opcije – produženje ili raskid ugovora. Dijeli se na nekoliko vrsta koje ćemo spomenuti u daljem tekstu.

Izbor na mjestu sklapanja ugovora (*hijarul-medžlis*)

Ako su izrečeni ponuda i pristanak od prodavača i kupca i ako je ugovor začet, onda obje strane imaju pravo produžiti ugovor ili ga poništiti, dok god su na mjestu njegova sklapanja. Izuzetak je ako su se dogovorili o nepostojanju slobode izbora.

Dešava se da jedan od učesnika ugovora ishitri s ponudom ili pristankom, a zatim se pokaže da njegov interes iziskuje neispunjenje ugovora. Zakonodavac mu daje pravo da sustigne ono što mu je možda promaklo zbog njegove ishitrenosti.

عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَفْرَقَا، فَإِنْ صَدَقَا وَبَيْنَا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا، وَإِنْ كَتَمَا وَكَذَبَا مُحِقَتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا.

Hakim ibn Hizam prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: “Učesnici u kupoprodaji imaju pravo izbora dok god se ne razdvoje. Ako su istinu govorili i jasno sve izložili, blagoslovljeni su u svome trgovanju, a ako su nešto tajili i lagali, nestat će blagoslova njihove kupoprodaje.”¹³⁰

To znači da obje strane ugovora imaju pravo ostati pri ugovoru ili ga poništiti, dok god se fizički ne razdvoje. Forma razdvajanja određuje se u skladu sa situacijom. U maloj sobi, recimo, razdvajanje je izlazak jednog od učesnika kupoprodaje, u velikoj prostoriji to je prebacivanje s jednog mjesta na drugo, u dva ili tri koraka. Ako ustanu i odu zajedno, sloboda izbora ostaje.

¹³⁰ Predanje bilježe El-Buhari i Muslim.

Prevladavajuće mišljenje jeste da formu razdvajanja određuje običaj, tako da se u obzir uzima isključivo postupak koji običaj smatra razdvajanjem.

Abdullah ibn Omer kazuje: “Kupio sam od vladara pravovjernih Osmana, r.a., neku imovinu u Dolini za imovinu na Hajberu koja je njemu pripala. Pošto smo sklopili sporazum, vraćao sam se unatrag dok nisam izašao iz njegove kuće, iz straha da ne opozove kupoprodaju. Običaj je bio da akteri kupoprodaje imaju slobodu izbora dok se ne razdvoje.”¹³¹

Većina uleme iz reda ashaba i tabiina zastupa takav stav. Za njima se povode i dvojica od četverice imama, Eš-Šafi i Ahmed, i kažu: “Sloboda izbora na mjestu sklapanja ugovora pravno je utvrđena stvar, bilo da je riječ o kupoprodaji, izmirenju, prijenosu duga, iznajmljivanju, kao i u svim drugim ugovorima kod kojih su naknade obavezne, a čija je osnova imovina.”¹³²

Međutim, obavezujući ugovori koji nisu zasnovani na naknadi, poput sklapanja braka ili razvoda, nemaju pravno utemeljenu slobodu izbora. Isto se odnosi i na neobavezujuće ugovore, poput kreditiranja, poslovnih udruživanja i opunomoćivanja.

Uvjetovana sloboda izbora (hijaruš-šart)

Primjer je takve slobode izbora kada jedan od aktera kupoprodaje kupi nešto, uz uvjet da ima slobodu izbora u toku unaprijed određenog perioda, makar se i odužio¹³³ – ako htjedne, u tom će periodu izvršiti kupoprodajni dogovor, a ako ne htjedne, poništiti će ga. Takav uvjet dozvoljen je objema stranama ugovora zajedno, ili za jednu od njih, ako ona tako uvjetuje. Njena propisanost zasnovana je na sljedećem:

¹³¹ Predanje navodi El-Buheki.

¹³² Ebu Hanifa i Malik ne slažu se s tim i kažu: “Sloboda izbora na mjestu sklapanja ugovora ništavna je. Ugovor riječju dovoljan je i obavezujući. Ako ugovor postane obavezan, nijedna strana nema slobodu izbora, makar učesnici bili i na mjestu sklapanja. Razdvajanje spomenuto u hadisu objašnjavaju kao razilaženje u riječima.

¹³³ Takvo mišljenje zastupa Ahmed. Ebu Hanifa i imam Eš-Šafi smatraju da je rok slobode izbora tri dana, i manje. Malik veli: “Rok se određuje u skladu s potrebom.”

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كُلُّ بَيْعٍ لَا يَبْعُ بَيْنَهُمَا حَتَّى يَتَفَرَّقَا، إِلَّا بَيْعَ الْخِيَارِ.

Ibn Omer, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Učesnici u kupoprodaji nemaju međusobne kupoprodajne obaveze dok se ne razdvoje, izuzev prilikom trgovanja uz uvjetovanu slobodu izbora.”

Naime, kupoprodaja ih neće obavezati dok god se ne razdvoje, izuzev ako jedan od njih, ili obojica, postave uvjet slobode izbora na unaprijed određeni period;

وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا تَبَاعَ الرَّجُلَانِ فَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا وَكَانَا جَمِيعًا، أَوْ يُخَيَّرُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ فَيَتَبَايَعَا عَلَى ذَلِكَ فَقَدْ وَجِبَ الْبَيْعُ.

Od njega, r.a., također se prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: “Kada dva čovjeka sklapaju kupoprodaju, svaki od njih ima slobodu izbora sve dok se ne razdvoje, a bili su zajedno, ili dok jedan drugome ne daju pravo izbora, te na temelju toga i postignu dogovor – tada je kupoprodaja obavezna.”¹³⁴

Kada prođe unaprijed određeni period, a ugovor ne bude raskinut, kupoprodaja je obavezna.

Sloboda izbora prestaje vrijediti riječju, kao i nekim postupkom kupca s robom koju kupi – davanjem u vakuf, poklanjanjem, izlaganjem za prodaju – jer ti su postupci dokaz da je on zadovoljan kupljenim.

Uvjetovana sloboda izbora prestaje važiti kada je dokinu obje strane nakon sklapanja ugovora. Ako je dokine jedna strana, drugoj ostaje pravo izbora. Prekida se smrću jednoga od njih.

¹³⁴ Bilježe ga trojica hadiskih velikana.

Sloboda izbora pri otkrivanju mahane (hijarul-ajb)

Zabrana prikrivanja nedostatka prilikom kupoprodaje

Čovjeku je zabranjeno prodati robu koja ima neki nedostatak, a da ga ne pokaže kupcu.

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ بَاعَ مِنْ أَخِيهِ بَيْعًا وَفِيهِ عَيْبٌ إِلَّا بَيَّنَّهُ.

Ukba ibn Amir kazuje: “Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: ‘Musliman je muslimanu brat. Muslimanu je dozvoljeno prodati svome bratu neku robu s greškom samo ako mu na tu grešku ukaže.’”¹³⁵

قَالَ الْعَدَاءُ بْنُ خَالِدٍ: كَتَبَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَذَا مَا اشْتَرَاهُ الْعَدَاءُ بْنُ خَالِدٍ بْنُ هُوْدَةَ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ اشْتَرَى مِنْهُ عَبْدًا أَوْ أَمَةً، لَا دَاءَ وَلَا غَائِلَةَ، وَلَا خَبْثَةَ، يَبِيعُ الْمُسْلِمُ لِلْمُسْلِمِ.

El-Adda ibn Halid veli: “Vjerovjesnik, s.a.v.s., napisao mi je: ‘Ovo je roba koju je El-Adda ibn Halid ibn Hevza kupio od Muhammeda, Allahovog poslanika. Kupio je roba, ili robinju, koja nije ni bolesna, ni pogana, ni nevaljala – onako kako muslimani međusobno trguju.’”

Poslanik, s.a.v.s., kaže:

مَنْ عَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا.

“Onaj ko nas vara ne pripada nama.”

Propis o kupoprodaji robe s greškom

Ako se ugovor sklopi, a kupac prije toga bude upoznat s postojećom greškom, kupoprodaja će biti neopoziva, i kupac neće imati slobodu izbora, jer je robu kupio na svoje zadovoljstvo.

Međutim, ako kupac nije bio upoznat s postojećom greškom, a zatim, nakon ugovora, za nju sazna, ugovor će biti valjan, ali neće biti

¹³⁵ Predanije bilježe Ahmed, Ibn Madža, Ed-Darekutni, El-Hakim i Et-Taberani.

obavezan. Kupac će biti slobodan izabrati između toga da vrati kupljeno i uzme novac koji je dao prodavaču, ili da ga zadrži, a da od prodavača uzme onoliko novca koliko iznosi postojeći nedostatak. Izuzima se iz propisa ako se kupac time zadovolji, ili pokaže nešto što ukazuje na njegovo zadovoljstvo, recimo da ono što je kupio izloži za prodaju, ili ga upotrijebi, ili počne njime prema svojoj volji upravljati.

Ibn el-Munzir kaže: “El-Hasan, Šurejh, Abdullah ibn el-Hasan, Ibn Ebu Lejla, Es-Sevri i još neki pravni uglednici vele: ‘Ako čovjek kupi robu, a zatim je, nakon što sazna za grešku, izloži za prodaju, poništava mu se sloboda izbora.’”

Imam Eš-Šafi zastupa isto mišljenje.

Spor među učesnicima u kupoprodaji

Ako se učesnici u kupoprodaji podvoje oko robe u kojoj se nađe greška, povodeći se za pretpostavkom i bez argumenta ijedne strane, u obzir će se uzeti tvrdnja prodavača, uz zakletvu. Tako je presudio Osman, r.a.

Postoji mišljenje da se u obzir uzima riječ kupca, uz zakletvu, i da se roba vraća prodavaču.

Kupovina pokvarenih jaja

Onaj ko kupi kokošija jaja, a zatim ih slomi te vidi da su pokvorena, od prodavača će zahtijevati povrat cijelog iznosa, ako bude htio, jer je ugovor, u tom slučaju, ništavan zbog nepostojanja vrijednosti kupljene stvari. Nije ih dužan vratiti prodavaču, jer takva jaja ničemu ne koriste.

Prihod shodno garanciji

Ako se ugovor raskine, a kupljena roba donese neku korist u periodu u kojem je stajala kod kupca, na tu korist pravo polaže kupac.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْخَرَجُ بِالضَّمَانِ.

Aiša, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Prihod je shodno garanciji.”¹³⁶

To znači da korist koja dolazi iz kupljene stvari spada u prava kupca zbog toga što za robu, u slučaju da kod njega propadne, odgovornost snosi on. Ako čovjek kupi neku životinju i koristi je danima, a zatim se na njoj ukaže neka prethodna mahanu za koju potvrdu daju ljudi od iskustva, on će imati pravo raskinuti ugovor i njemu pripada ono što je iskoristio, a da prodavač od njega bilo šta potražuje.

U nekim predanjima stoji da je neki čovjek kupio roba i koristio ga, a zatim je na njemu uočio nekakvu mahanu te ga je zbog nje i vratio. Prodavač upita: “A korištenje moga roba?” Vjerovjesnik, s.a.v.s., reče:

الْغَلَّةُ بِالضَّمَانِ .

“Korištenje shodno garanciji.”¹³⁷

Sloboda izbora pri obmani u kupoprodaji (hijarut-tedlis)

Zabranjeno je da prodavač prevari kupca kako bi povećao svoju zaradu.

Kupac ima slobodu izbora vraćanja robe tri dana. Neki kažu da mu se sloboda izbora daje odmah.

Prevara i obmana zabranjene su Poslanikovim, s.a.v.s., riječima:

مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا .

“Onaj ko nas vara ne pripada nama.”

Pravna utvrđenost slobode izbora jeste predanje:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تُصِرُّوا الْإِبِلَ وَالْغَنَمَ، فَمَنْ ابْتَاعَهَا فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ بَعْدَ أَنْ يَحْلِبَهَا، إِنْ شَاءَ أَمْسَكَ، وَإِنْ شَاءَ رَدَّهَا وَصَاعًا مِنْ تَمْرٍ .

¹³⁶ Bilježe ga Ahmed i autori hadiskih zbirki (*es-sünen*). Et-Tirmizi ga uvrštava među vjerodostojne hadise.

¹³⁷ Bilježi ga Ebu Davud.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Ne uvećavajte¹³⁸ vimena deva i ovaca. Onaj ko kupi takvu životinju ima, nakon što je pomuze, dvije mogućnosti: ako želi zadržati je ili, ako želi vratiti je uz sa'j datula."¹³⁹

Ibn Abdulberr kazuje: "Ovaj je hadis pravna osnova zabranjenosti prevare, i osnova tome da bilo kakva obmana ne poništava sam ugovor, i osnova da je rok slobode izbora tri dana, i osnova da je neprirodno uvećavanje vimena zabranjeno, kao i potvrda da takav čin daje slobodu izbora."

Ako je obmana od prodavca došla bez namjere, zabrana nestaje, a kupcu ostaje sloboda izbora, kao zaštita od štete koja bi mu mogla biti nanijeta.

Sloboda izbora pri zakidanju (hijarul-gubni)¹⁴⁰

Zakidanje prodavača može biti kada, recimo, proda nešto što vrijedi pet (nekih novčanih jedinica) za tri.

Zakidanje kupca može biti kada, recimo, kupi nešto čija vrijednost iznosi tri (nekih novčanih jedinica) za pet.

Ako čovjek proda ili kupi nešto i bude zakinut, može odustati od kupoprodaje i raskinuti ugovor, uz uvjet da nije bio upoznat s cijenom robe. Nije lijepo ni cjenkati se, jer tada bi kupoprodaja sadržavala prevaru od koje se mora sustegnuti svaki musliman.

Ako se zakidanje dogodi, oštećeni ima pravo birati između produžavanja i poništavanja ugovora.

Međutim, dobivali se pravo izbora samim činom zakidanja?

Neki islamski učenjaci vežu ga za bestidno zakidanje, neki za varku koja dostiže trećinu vrijednosti, a neki za sam čin zakidanja.

¹³⁸ Ne ostavljajte njihovo mlijeko u vimenu danima kako bi vime nabreklo, tako da budu poželjnije za kupnju.

¹³⁹ Odnosno, da s njom vrati i sa'j hurmi ili neke uobičajene namirnice umjesto mlijeka koje je dala kao višak, ili nečega drugoga čime su obje strane ugovora zadovoljne. Hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

¹⁴⁰ Naziva se i *el-mustersil*.

Opredijelili su se za ovo “vezivanje”, jer kupoprodaja ne može biti apsolutno čista od zakidanja.

Drugi je razlog što ukoliko se radi o malom iznosu, to može uobičajeno oprostiti.

Mišljenje kojem se daje prednost jeste to da zakidanje ovisi o običaju i navici, tako da ono što tradicija i običaj smatraju zakidanjem iziskuje slobodu izbora, a ono što ne smatraju ne iziskuje.

Ovo mišljenje zagovaraju Ahmed i Malik. Za dokaz uzimaju predanje:

قَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: ذَكَرَ رَجُلٌ - اسْمُهُ حَبَّانُ بْنُ مُنْكَزٍ - لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ يُحْدَعُ فِي الْبَيْعِ، فَقَالَ: إِذَا بَايَعْتَ فَقُلْ: لَا خِلَافَةَ.

Ibn Omer, r.a., rekao je: “Vjerovjesniku, s.a.v.s., spomenut je čovjek, po imenu Habban ibn Munkiz – kako u kupoprodajama biva prevaren, pa mu je Poslanik, s.a.v.s., rekao: ‘Kada trguješ, reci: ‘Nema varanja!’”¹⁴¹

Ibn Ishak ovome predanju dodaje drugo predanje od Junusa ibn Bekira i Abduleale: “A nakon toga ti imaš slobodu izbora za svaku robu koju kupiš, tri noći, tako da, ako budeš zadovoljan, zadrži je, a ako budeš ogorčen, vrati je.”

Taj je čovjek dočekao i vlast Osmana, r.a., a imao je tada stotinu i trideset godina. U Osmanovo doba broj se stanovništva povećao. Kada bi taj starac nešto kupio, govorili bi mu: “Prevaren si.” Vraćao bi se, te bi mu neko iz reda ashaba, r.a., svjedočio da mu je Vjerovjesnik, s.a.v.s., dao pravo izbora tri dana, pa bi mu njegove pare bivale vraćene.

Većina uleme smatra da se zbog zakidanja ne stječe pravo izbora, povodeći se za općim argumentima o kupoprodaji i njenoj djelotvornosti, bez razlike između kupoprodaje koja sadrži zakidanje i drugih koje je ne sadrže. Na navedeni hadis odgovaraju time da je spomenuti čovjek bio slabouman, makar ga njegova slabost ne izvodila iz granica raspoznavanja, tako da je njegov postupak jednak postupku razumnog mališana kome je dozvoljeno trgovati. On zbog zakidanja stječe pravo izbora. Drugi im je

¹⁴¹ Predanje bilježe El-Buhari i Muslim. Iz njega se jasno vidi da onaj koji to kaže ima pravo izbora, bez obzira da li je prevaren ili nije.

razlog taj što je Poslanik, s.a.v.s., uputio starca da kaže: “Nema varanja”, odnosno, obmanjivanje je zabranjeno, tako da su i njegova prodaja i njegova kupnja uvjetovani nezakidanjem, tako da spadaju u propise o uvjetovanoj slobodi izbora.

Presretanje trgovačkih povorki

U varke spada i presretanje trgovačkih povorki – kada pristigli trgovački karavan s robom presretne neki čovjek, prije nego što ljudi iz njega uđu u grad i saznaju za cijene, pa od tih ljudi otkupi robu po cijeni jeftinijoj od one u gradu. Kada članovima karavana to postane jasno, imaju pravo na izbor, kako bi se zaštitili od štete, jer Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio presretanje trgovačkih povorki rekavši:

لَا تَلْقُوا الْجُلُبَّ، فَمَنْ تَلَقَّاهُ فَاشْتَرِ مِنْهُ، فَإِذَا أَتَى السُّوقَ فَهُوَ بِالْخِيَارِ.

“Ne presrećite trgovačke povorke! Ukoliko je neko presretne, te od njenih članova kupi robu, njeni članovi, kada stignu na pijacu, imaju pravo izbora.”¹⁴²

Prema mišljenju većine islamskih učenjaka, ovo podrazumijeva šerijatskopravnu zabranu.

Nadmetanje u kupoprodaji

Varkom se smatra i nadmetanje u kupoprodaji – davanje veće sume za neki artikl, sporazumno, kako bi mu cijena porasla, bez namjere da se taj artikl kupi, nego da bi se neko drugi prevario kupivši ga po uvećanoj cijeni.

Ibn Omr prenosi: “Zabranio je Allahov Poslanik, s.a.v.s., lažno nadmetanje.”¹⁴³ Ono je zabranjeno i ulemanskim konsenzusom.

El-Hafiz ibn Hadžer, u djelu *Fethul-bari*, kaže: “Razilaze se o pitanju kupoprodaje koja je na tom osnovu zaključena. Ibn el-Munzir prenosi

¹⁴² Hadis bilježi Muslim.

¹⁴³ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

od jedne grupe hadiskih učenjaka ništavnost takve kupoprodaje. Takvo mišljenje zastupaju zahirijski pravnici, a u skladu s tim postoji i jedno predanje od imama Malika. To mišljenje rasprostranjeno je i među pravnicima hanbelijske pravne škole – ako je takvo što urađeno uz dogovor s vlasnikom ili pod nekim njegovim utjecajem.

Poznato je kod pravnika malikijskog mezheba da se u takvim slučajevima daje sloboda izbora, a takvo mišljenje postoji i među pravnicima šafijskog pravnog pravca, rješavajući taj slučaj analogno – prema propisu o životinji kojoj je vime neprirodno uvećano nemuženjem (poglavlje: *bijarut-tedlis*). Prema njihovom mišljenju, ispravan stav jeste da je kupoprodaja valjana, ali nosi grijeh. Takav stav zagovara i Ebu Hanifa.”

OPOZIVANJE KUPOPRODAJE (*EL-İKALA*)

To je slučaj kada čovjek nešto kupi, a zatim shvati da mu to nije potrebno, ili nešto proda, a potom mu se pokaže da mu je to potrebno.

Obje strane imaju pravo opozvati kupoprodaju i tražiti raskid ugovora.¹⁴⁴ Takav čin islam smatra poželjnim i njemu poziva.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَقَالَ مُسْلِمًا
أَقَالَ اللَّهُ عَثْرَتَهُ.

Ebu Hurejra prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Ako neko pristane na opozivanje kupoprodaje nekom muslimanu, Allah će njemu oprostiti posrnuće.”¹⁴⁵

Opoziv iziskuje raskid ugovora i poništava kupoprodaju.

Dozvoljeno je opozvati kupoprodaju prije preuzimanja robe. Opoziv ne daje pravo izbora na mjestu sklapanja ugovora, niti uvjetovanu slobodu izbora, niti pravo prvokupnje, jer ne smatra se kupoprodajom.

¹⁴⁴ Kao što je dozvoljeno poslovnom partneru i dioničaru.

¹⁴⁵ Predanje bilježe Ebu Davud i Ibn Madža.

Kada se ugovor raskine, oba učesnika ugovora vraćaju se na ono što su imali. Kupac uzima novac, a prodavač svoju robu.

Ako roba bude uništena, ili umre jedan od učesnika ugovora, ili cijena poraste, ili bude snižena, onda opozivanje neće vrijediti.

PLAĆANJE UNAPRIJED (*ES-SELEM*)

Definicija

Izraz *es-selem* (naziva se još i *es-selef*,¹⁴⁶ predujam) podrazumijeva kupoprodaju naznačene robe koju je prodavač dužan dostaviti i za koju će unaprijed primiti novčanu naknadu. Islamski pravnici nazivaju ga i *bej'ul-mehavidž* (kupoprodajom onih kojima je potrebno), jer kupoprodaja uz odsutnost robe neophodna je objema stranama ugovora. Vlasniku kapitala potrebno je da kupi robu, a vlasniku robe potrebna je novčana naknada za tu robu prije nego što do nje dođe, kako bi podmirio svoje potrebe i utrošio je npr. za prispijevanje svojih usjeva. Ovakva kupoprodaja spada u primarne interese.

Kupac se naziva *el-musellim*, ili *rabbus-selem* (vlasnik predujma).

Prodavač se naziva *el-muslem ilejb* (onaj kome je predan predujam).

Roba se naziva *el-muslem fihi* (ono za što je dan predujam), a novčana naknada *re'su malis-selem* (kapital predujam).

Pravna propisanost

Plaćanje unaprijed propisano je Kur'anom, Poslanikovim sunnetom i ulemanskim konsenzusom.

- Ibn Abbas, r.a., veli: "Svjedočim da je zagarantirani i rokom određeni predujam Allah u Svojoj knjizi učinio dozvoljenim i da ga je odobrio."

¹⁴⁶ Izvedeno iz glagolske imenice druge glagolske vrste *et-teslijf*, u značenju davanja unaprijed (*et-taledim*), jer ovdje novčana naknada prethodi robi.

Zatim je proučio Allahove, dž.š., riječi:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَيْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ﴾

“O vjernici, zapišite kada jedan od drugog pozajmljujete do određenog roka.”¹⁴⁷

- Bilježi se predanje u kojem stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., došao u Medinu, a njeni su stanovnici plaćali unaprijed za plodove jedne i dvije godine. Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

مَنْ أَسْلَفَ فَلْيُخْلِفْ فِي كَيْلٍ مَّعْلُومٍ وَوَزَنٍ مَّعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَّعْلُومٍ.

“Onaj ko plaća unaprijed neka plaća za unaprijed određenu mjeru, za unaprijed određenu kilažu, do unaprijed određenog roka.”¹⁴⁸

Ibn el-Munzir veli: “Svi učenjaci od kojih smo učili slažu se da je plaćanje unaprijed dozvoljeno.”

Njegova podudarnost sa šerijatskim pravilima

Propisanost plaćanja unaprijed jeste podudarnost s onim što nalaže šerijatsko pravo i sklad s njegovim pravilima. Ono ne sadrži oprečnost normama, jer kao što je dozvoljeno odgoditi plaćanje prilikom kupoprodaje, isto tako dozvoljeno je naknadno predati robu prilikom plaćanja unaprijed, bez razlike između ta dva postupka. Allah, dž.š., kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَيْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ﴾

“O vjernici, zapišite kada jedan od drugog pozajmljujete do određenog roka.”

Pozajmljivanje, ili dug, predstavlja odgođeni dio imovine osigurane garancijom isporuke. Ako je roba opisana, unaprijed određena i osigurana garancijom isporuke, a kupac bude imao povjerenja da će prodavač ispoštovati isporuku robe prilikom isteka roka, roba je, u tom slučaju, jedna vrsta duga čija je odgoda (rokom određena) vraćanja dozvoljena i nju obuhvata navedeni ajet. Ibn Abbas, r.a., veli:

¹⁴⁷ El-Bekara, 282.

¹⁴⁸ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

“Ovakvo što ne potpada pod zabranu Allahovog Poslanika, s.a.v.s. – da čovjek prodaje ono čega kod sebe nema, kao što kaže hadis koji prenosi Hakim ibn Hazim:

لَا تَبِعْ مَا لَيْسَ عِنْدَكَ.

‘Ne prodaji ono što nije kod tebe!’¹⁴⁹

Svrha ove zabrane jeste da čovjek ne prodaje robu koju neće moći isporučiti. Naime, ono što ne može isporučiti u stvarnosti nije kod njega, tako da bi kupoprodaja takve stvari bila obmana i avantura.

Međutim, kupoprodaja naznačene i garancijom osigurane robe, uz prevladavanje mišljenja o mogućnosti isporuke u dogovoreno vrijeme, ne podliježe navedenoj zabrani.”¹⁵⁰

Uvjeti

Plaćanje unaprijed vezano je za uvjete koje se moraju ispuniti kako bi ono bilo valjano. Jedan dio tih uvjeta odnosi se na kapital, a jedan dio na robu za koju je plaćeno unaprijed.

Uvjeti vezani za kapital jesu sljedeći:

- da bude poznate vrste;
- da bude poznate količine;
- da bude predat na mjestu sklapanja ugovora.

Uvjeti vezani za robu jesu:

- da bude osigurana njena predaja;
- da bude opisana tako da se zna njena količina i koje su joj karakteristike pomoću kojih se razlikuje od druge robe, kako bi bio otklonjen rizik i dokinut mogući sukob;

- da rok isporuke bude unaprijed određen.

Je li ga dozvoljeno odrediti do vremena žetve, sječe, dolaska hodočasnika ili pristizanja plaće?

¹⁴⁹ Bilježe ga Ahmed i autori čuvenih *Sunena*. Et-Et-Tirmizi i Ibn Hibban navode ga vjerodostojnim.

¹⁵⁰ Osvrnuti se na djelo *I'lamul-muvekka'ine*.

Imam Malik veli: "Takav čin dozvoljen je ako je riječ o poznatim terminima, poput mjeseci i godina."

Uvjetovanje određivanja roka

Većina uleme daje značaj određivanju roka prilikom plaćanja unaprijed, kazujući: "Nije dozvoljena trenutačna isporuka robe."

Pravnici šafijskog mezheba kažu: "Dozvoljeno je i odmah isporučiti robu, jer ako je dopušteno naknadno je isporučiti, uz rizik koji nosi, onda je preče da trenutačna isporuka bude odobrena. Određivanje roka u hadisu ne spominje se u svrhu uvjetovanja, nego znači da ako se već postavlja rok, onda neka bude određen."

Eš-Ševkani veli: "Istina je stav koji zagovaraju pravnici šafijskog mezheba – ne pridavati pažnju roku zbog nedostatka dokaza koji na njega ukazuju. Nije obavezno povinovati se propisu bez dokaza.

Neki kažu da je neminovno da kupoprodaja, ako ne postoji rok, bude kupoprodaja nečega nepostojećeg, da je rok dopušten kao olakšica samo pri kupoprodaji u kojoj se plaća unaprijed i da je samo rok razlika između kupoprodaje s plaćanjem unaprijed i obične kupoprodaje. Odgovor na tu njihovu tvrdnju jesu riječi: 'Razliku pravi sama forma takve kupoprodaje, a to je dovoljno.'

Ne uvjetuje se da roba (*el-muslem fib*) bude kod prodavača (*el-muslem ilejh*)

Prilikom plaćanja unaprijed nije uvjet da prodavač bude vlasnik robe za koju je isplaćen predujam, nego se vodi briga o tome da roba bude prisutna u roku koji je određen. Ako roba ne bude prisutna prilikom isteka roka, ugovor se raskida. Odsutnost robe prije isteka roka ne čini štetu.

Prenosi se da je Muhamed ibn el-Mudžalid rekao: "Abdullah ibn Šeddad i Ebu Burda poslali su me Abdullahu ibn Ebu Evfi, rekavši mi: 'Upitaj ga jesu li ashabi u doba Vjerovjesnika, s.a.v.s., plaćali unaprijed za pšenicu.' Abdullah mi odgovori: 'Plaćali smo unaprijed zemljoradnicima

Šama¹⁵¹ za pšenicu, ječam i ulje – prema unaprijed određenoj mjeri i do unaprijed određenog roka.' Upitah ga: 'Plaćali ste onome kod koga se roba nalazila?' Reče: 'O tome ih nismo pitali.' Zatim me njih dvojica poslaše do Abdurrahmana ibn Ebza. Upitah ga isto, pa mi on odgovori: 'Ashabi su u Vjerovjesnikovo, s.a.v.s., doba plaćali unaprijed i nisu pitali one kojima su plaćali jesu li oranice njihove ili nisu.'"¹⁵²

Prešućivanje mjesta preuzimanja robe ne kvari ugovor

Ako obje strane ugovora prešute preciziranje mjesta na kojem će se roba preuzeti, kupoprodaja (s plaćanjem unaprijed) bit će valjana, a mjesto će biti naznačeno, jer u Hadisu na to nije jasno ukazano. Da je riječ o uvjetu, spomenuo bi ga Poslanik, s.a.v.s., kao što je spomenuo mjerenje, vaganje i određivanje roka.

Plaćanje unaprijed za mlijeko i svježe datule¹⁵³

El-Kurtubi kazuje: "Plaćanje unaprijed za mlijeko i svježe hurme s namjerom njihova uzimanja građansko je pitanje oko kojeg su se usaglasili žitelji Medine. Takva kupoprodaja zasnovana je na temelju interesa, jer čovjek ima potrebu svakodnevno konzumirati i mlijeko i datule. Bilo bi mu teško kupovati ih svaki dan iznova, jer možda mu novac neće biti dostupan, a i cijena se može promijeniti na njegovu štetu. S druge strane, vlasniku palmi i mlijeka potreban je novac, jer ono što on ima jeste roba koju ne može trošiti. Pošto i jedan i drugi imaju potrebu za tim, učinjena im je olakšica kroz ovakav poslovni odnos, analognim rješenjem – uzimajući za primjer kupoprodaju datula na stablu i druge međuljudske postupke među ljudima koji se tiču njihovih interesa."

¹⁵¹ Riječ *en-nebit* znači zemljoradnici. Neki kažu da označava kršćane Šama.

¹⁵² Hadis bilježi El-Buhari.

¹⁵³ Ovim se želi ukazati na osnovne namirnice. Kod nas bi to bili mlijeko i hljeb. (op. prev.)

Uzimanje druge robe umjesto one za koju je plaćeno unaprijed

Veliki broj islamskih pravnika smatra da nije dopušteno uzeti neku drugu robu umjesto one za koju je plaćeno unaprijed uz ostanak ugovora o kupoprodaji s predujmom. Naime, tada bi čovjek prodao dug u obliku robe koja je plaćena, prije nego što bi je preuzeo.

Njihov argument jesu riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.:

مَنْ أَسْلَفَ فِي شَيْءٍ فَلَا يُصْرِفُهُ إِلَى غَيْرِهِ.

“Onaj ko plati unaprijed za neku robu neka ne prelazi na drugu.”¹⁵⁴

Imami Malik i Ahmed dozvoljavaju takav postupak.

Ibn el-Munzir kazuje da je pouzdano preneseno da je Ibn Abbas, r.a., rekao: “Ako za nešto platiš unaprijed, do određenog roka, uzmi ono za što si platio. U protivnom, uzmi naknadu manje vrijednosti od toga i ne profitiraj dva puta.”

Predanje prenosi Šu‘ba. Ono predstavlja riječi jednog od ashaba, a riječi su ashaba pravni argument, pod uvjetom da nisu oprečne utvrđenoj normi.

Kada je riječ o hadisu, jedan od njegovih prenosilaca jeste i Atijja ibn Sa’d, a njegovi se hadisi ne uzimaju kao dokaz.

Ibn el-Kajjim daje prednost potonjem mišljenju i kaže, nakon što je preispitao argumente obje skupine: “Utvrđeno je da nema zakonodavnog teksta o zabrani takvog postupka, a ni ulemanskog konsenzusa ni analognog pokazatelja. Tekst o tome koji postoji i analogija koja bi se mogla na to primijeniti govore u prilog dopuštenosti takvog čina.”

Obateva je prilikom spora da se rješenje traži kod Allaha i Njegovog Poslanika, s.a.v.s. Međutim, ako dođe do raskida ugovora opozivanjem kupoprodaje ili nečim sličnim, mišljenja se razlikuju:

Jedni kažu: “Nije dozvoljeno uzeti umjesto robe za koju je plaćen predujam nadoknadu u robi neke druge vrste.”

Drugi vele: “Dozvoljeno je uzeti nadoknadu.” Ovaj stav zastupaju pravnici šafijskog mezheba, kadija Ebu J’ala i Ibn Tejmijja.

¹⁵⁴ Hadis bilježi E‘d-Darekutni, prenoseći ga od Ibn Omera.

Kaže Ibn el-Kajjim:

“Takvo je mišljenje vjerodostojno, jer to je odšteta koja postoji u garanciji, te je dopušteno isplatiti je, poput svih ostalih dugova, kao što su zajam i njemu slična dugovanja.”

KAMATA (*ER-RIBA*)

Definicija

Termin *er-riba* u jeziku označava povišenje, a pod tim, u šerijatskom pravu, podrazumijevamo povišenje iznad glavnice kapitala, bilo ono malo ili veliko.

Allah, neka je slavljen i uzvišen, kaže:

﴿وَأِنْ بُنْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلُمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾

“A ako se pokajete, ostat će vam glavnice imetaka vaših, nećete nikoga oštetiti, niti ćete oštećeni biti.”¹⁵⁵

Propis o kamati

Kamata je zabranjena u svim monoteističkim religijama: i u judaizmu, i u kršćanstvu, i u islamu.

U Starom zavjetu stoji: “Kada posudiš novac nekome iz moga naroda, ne postavljaš se prema njemu kao zajmodavac. Ne traži od njega zaradu za vlasnika.”¹⁵⁶

U njemu također stoji: “Ako brat tvoj osiromaši, pomози mu. Ne traži na njemu zaradu ni korist.”¹⁵⁷

Međutim, jevreji ne smatraju zabranjenim uzeti kamatu od nekoga ko nije jevrej. To potvrđuje tekst Starog zavjeta, pasus 20, poglavlje 23, iz Knjige pete (Deuteronium).

¹⁵⁵ El-Bekara, 279.

¹⁵⁶ Knjiga 2. (Eksodus), pasus 25, poglavlje 22.

¹⁵⁷ Knjiga Levitikus, pasus 35, poglavlje 25.

Kur'an, u suri En-Nisa, odgovara na njihove tvrdnje:

﴿وَأَخَذِمُ الرِّبَا وَقَدْ هُمُ عَنْهُ﴾

“...i zato što su kamatu uzimali, a bilo im je zabranjeno...”¹⁵⁸

Novi zavjet kazuje: “Ako posudite čovjeku od koga očekujete nagradu, kakvom se dobru nadate? Nego, činite dobra djela i dajite zajam, ne čekajući dobit. Tada će vaša nagrada biti lijepa.”¹⁵⁹

Crkveni se autoriteti slažu da je kamata apsolutno zabranjena, oslanjajući se na prethodni tekst.

Eskobar veli: “Onaj ko tvrdi da kamata nije grijeh smatra se ateistom i osobom koja je napustila vjeru.”

Otac Poti kaže: “Zelenaši na ovome svijetu gube svoju čast, a kada umru, ne zaslužuju mrtvački pokrovac.”

Kur'an časni na više mjesta, hronološki poredanih, govori o kamati. U mekanskom periodu poslanstva, Allah, dž.š., objavio je ajet:

﴿وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رَبًّا لِيَرْبُو فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُو عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْحِفُونَ﴾

“A novac koji dajete da se uveća novcem drugih ljudi neće se kod Allaha uvećati, a za milostinju koju udijelite da biste se Allahu umilili – takvi će dobra djela svoja umnogostručiti.”¹⁶⁰

U medinskom periodu Objave stigla je ozbiljna zabrana lihvarjenja izrečena Allahovim, dž.š., riječima:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

“O vjernici, bezdušni zelenaši ne budite, i Allaha se bojte, jer ćete tako postići što želite.”¹⁶¹

Posljednji ajet kojim je okrunjen propis o kamati jeste:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ * فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا

¹⁵⁸ En-Nisa, 161.

¹⁵⁹ Evanđelje po Luki, pasus 34-35, poglavlje 6.

¹⁶⁰ Fr-Rum, 39.

¹⁶¹ Alu Imran, 130.

بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿١٦٢﴾

“O vjernici, bojte se Allaha i od ostataka kamate odustanite, ako ste pravi vjernici. Ako ne učinite, eto vam onda, neka znate, rata od Allaha i Poslanika Njegova! A ako se pokajete, ostat će vam glavnice imetaka vaših, nećete nikoga oštetiti, niti ćete oštećeni biti.”¹⁶²

U ovom se ajetu nalazi presudan argument protiv zagovornika mišljenja da je zabranjena samo mnogostruka kamata, jer Allah odobrava samo povrat glavnice imetka, bez povišenja na tu glavnice. Ovo je posljednji ajet koji je objavljen o ovoj problematici.

Kamata spada u velike grijeha.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُفْبِقَاتِ .
قَالُوا: وَمَا هُنَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الشِّرْكُ بِاللَّهِ، وَالسِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ،
وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الرَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْعَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ .

Ebu Hurejra prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Klonite se sedam propasti.” Ashabi ga upitaše: ‘A koje su to propasti, Allahov Poslaniče?’ On odgovori: ‘Pripisivanje Allahu ortaka, vraćanje, uzimanje života onome čiji je život Allah zabranio da se uzme, uzimanje kamate, prisvajanje siročetova imetka, dezerterstvo u toku borbe i potvora bačena na vjernice, čestite i nesvjjesne.”¹⁶³

Allah je prokleo svakog ko učestvuje u kamatnom ugovoru. Prokleo je zajmodavca koji uzima kamatu, dužnika koji je daje, pisara koji zapisuje ugovor o takvom zajmu i svjedoke koji svjedoče tom činu.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَعَنَ
اللَّهُ أَكْلَ الرِّبَا وَمُؤَكَّلَهُ وَشَاهِدِيهِ وَكَاتِبَهُ .

Džabir ibn Abdullah, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Prokleo je Allah onoga ko uzima kamatu, i onoga ko je daje, i svjedoke kamatnog ugovora, i zapisničara tog ugovora.”¹⁶⁴

¹⁶² El-Bekara, 278-279.

¹⁶³ Hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

¹⁶⁴ Predanje bilježe El-Buhari, Muslim, Ahmed, Ebu Davud i Et-İt-Tirmizi, navodeći ga vjerodostojnim.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَنْظَلَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَدَرُهُمْ رِبَا أَشَدُّ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى مِنْ سِتٍّ وَثَلَاثِينَ زَنْيَةً فِي الْخَطِيئَةِ.

Prenosi se od Abdullaha ibn Hanzale da je Vjercovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Uistinu je jedan dirhem kamate Allahu gori grijeh od trideset i šest preljuba."¹⁶⁵

Poslanik, s.a.v.s., kaže:

الرِّبَا تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ بَابًا، أَدْنَاهَا كَانَ يَأْتِي الرَّجُلُ بِأَمَةٍ.

"Postoji devedeset i devet načina uzimanja kamate. Najblaži način nalikuje spolnom odnosu čovjeka sa svojom majkom."

Razlog zabranjivanja kamate

Kamata je zabranjena u svim monoteističkim religijama. Razlog zbog čega se kamata zabranjuje jeste ogromna šteta čiji je ona uzrok.

1. Kamata uzrokuje neprijateljstvo među ljudima i ruši duh međusobnog potpomaganja. Sve monoteističke religije, a pogotovo islam, pozivaju na međusobno potpomaganje i samilost među ljudima te preziru sebičnost, samoljublje i iskorištavanje truda drugih osoba.

2. Kamata vodi ka stvaranju rasipničkog društvenog sloja koji ne radi ništa. Također, ona dovodi do gomilanja novčanih sredstava u rukama tih ljudi, bez uloženog truda. Takve osobe nalikuju parazitskim organizmima koji se razvijaju na račun drugih.

Islam veliča rad i iskazuje počast radnicima. On rad smatra najboljim sredstvom zarade, jer rad vodi ka stjecanju vještine i uzdiže čovjekov moral.

3. Kamata je sredstvo koloniziranja, i zato se kaže da kolonizacija hodi za trgovcem i svećenikom. Mi smo dobro upoznali kamatu i njene posljedice prilikom koloniziranja naših zemalja.

4. Islam, nakon svega toga, poziva čovjeka da svome bratu, kada mu zatreba novac, dadne lijep zajam. Za to će zajmodavac dobiti veliku nagradu. Allah, dž.š., kaže:

¹⁶⁵ Bilježi ga Ed-Darekutni.

﴿وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبَاً لِيَرْبُوَ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوَ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضَعِفُونَ﴾

“A novac koji dajete da se uveća novcem drugih ljudi neće se kod Allaha uvećati, a za milostinju koju udijelite da biste se Allahu umilili – takvi će dobra djela svoja umnogostručiti.”¹⁶⁶

Vrste kamate

Postoje dvije vrste kamate:

1. kreditna kamata (*riba en-nesia*)
2. kamata uz povišenje (*riba el-fadl*)

Kreditna kamata (*riba en-nesia*)

Kreditna kamata predstavlja uvjetovano povišenje koje zajmodavac uzima od dužnika na ime odgode vraćanja zajma.

Ova je vrsta kamate zabranjena Kur'anom, sunnetom i ulemanskim konsenzusom.

Kamata uz povišenje (*riba el-fadl*)

Ova se kamata očituje kroz kupoprodaju valuta za valute ili hrane za hranu, uz povišenje.

Ova je vrsta kamate zabranjena sunnetom i ulemanskim konsenzusom, jer, ustvari, radi se o izlici za kreditnu kamatu.

Ovaj način lihvarjenja nazvan je kamatom (*er-riba*) u prenesenom smislu, kao što se, ponekad, uzrok naziva imenom posljedice.

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَبِيعُوا
الذَّرْهَمَ بِالذَّرْهَمَيْنِ، فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمُ الرَّمَاءَ.

Ebu Seid el-Hudri prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Ne prodajte jedan dirhem za dva, jer bojim se da ćete uzeti kamatu.”¹⁶⁷

¹⁶⁶ F-r-Rum, 39.

¹⁶⁷ Ovdje je Poslanik upotrijebio sinonim riječi *er-riba* (kamata) – *er-remia*.

Tako je Poslanik, s.a.v.s., zabranio kamatu uz povišenje radi bojazni od kreditne kamate.

Tekstovi hadisa ukazuju na zabranu lihvarjenja kad je riječ o šest artikala: zlato, srebro, pšenica, ječam, datule i so.

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الذَّهَبُ
بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ مِثْلًا بِمِثْلٍ يَدًا بِيَدٍ، فَمَنْ رَادَّ أَوْ اسْتَزَادَ
فَقَدْ أَرَبَى، الْآخِذُ وَالْمُعْطِي سَوَاءٌ.

Od Ebu Seida el-Hudrija, ponovo, prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Zlato za zlato, srebro za srebro, pšenica za pšenicu i so za so, u jednakim mjerama i iz ruke u ruku. Onaj ko povisi ili zatraži povišenje uzeo je kamatu. Jednaki su onaj koji je uzima i onaj koji je daje.”¹⁶⁸

Razlog njihova zabranjivanja

Šest artikala koje navodi hadis uključuju osnovne stvari koje ljudi trebaju i bez kojih ne mogu.

Zlato i srebro predstavljaju osnovnu podlogu valute pomoću kojih se uređuju poslovni odnosi i trgovinska razmjena. Oni predstavljaju mjere vrijednosti koje se uzimaju u obzir prilikom vrednovanja robe.

Preostala su četiri artikla činioci ishrane i osnove prehrane na kojoj počiva život.

Kada bi se u ove stvari uplela kamata, izazvalo bi to štetu ljudima i nered u njihovim kupoprodajnim odnosima. Zbog toga je Zakonodavac i zabranio kamatu – iz milosti prema ljudima i pažnje prema njihovim interesima.

Iz ovoga proistječe da razlog zabrane lihvarjenja kad je riječ o zlatu i srebru jeste taj što oni predstavljaju podlogu za mjerenje vrijednosti, a da razlog zabrane lihvarjenja u ostalim spomenutim artiklima leži u činjenici da su oni osnovna hrana.

¹⁶⁸ Predanje bilježe Ahmed i El-Buhari.

Ako se ovaj pravni razlog može primijeniti na neki drugi novac koji nije ni zlatan ni srebren, slijedit će se isti propis. Prodavat će se valuta za jednaku joj valutu i preuzimat će se iz ruke u ruku.

Isti je slučaj i kada ovaj pravni razlog može biti primijenjen i na neku drugu vrstu hrane, ne samo na pšenicu, ječam, datule i so. Vršit će se kupoprodaja jednake mjere za jednaku joj mjeru i roba će se preuzimati trenutno.

Ma'mer ibn Abdullah prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio kupoprodaju hrane za hranu, ako se ne razmijeni količina za jednaku joj količinu.¹⁶⁹Sve što se može postaviti na mjesto ovih šest stvari prema njima će se i određivati i njihov će propis i za to vrijediti.

Ako dva robna artikla budu iste vrste i ako ih bude vezao isti pravni razlog, u tom je slučaju zabranjeno povišenje i zabranjena je provizija na ime bilo kakve odgode. Kada se vrši kupoprodaja- zlato za zlato, ili pšenica za pšenicu, za ispravnost takve razmjene uvjetuju se dvije stvari.

1. Uvjetuje se jednakost robe u količini, bez obraćanja pažnje na njenu kvalitetu ili lošu kakvoću, povodeći se za navedenim hadisom i još jednim predanjem:

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْئٍ مِنَ التَّمْرِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا هَذَا مِنْ تَمْرِنَا؟ فَقَالَ الرَّجُلُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، بَعْنَا تَمْرَنَا صَاعَيْنِ بِصَاعٍ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ذَلِكَ الرِّبَا! رُدُّوهُ ثُمَّ يَمُوءَا تَمْرَنَا ثُمَّ اشْتَرَوْا لَنَا مِنْ هَذَا.

Neki je čovjek donio Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., nešto datula. Vjerovjesnik, s.a.v.s., upita ga: “Kakve su ove hurme u odnosu na naše?” Čovjek odgovori: ‘Allahov Poslaniče, naše smo datule prodali u omjeru dva sa’ja naspram jednog.’ Poslanik, s.a.v.s., reče mu: “To je kamata! Vratite ih, a zatim prodajte naše datule, pa nam kupite malo ovih.”¹⁷⁰

¹⁶⁹ Hadis je zabilježio Muslim.

¹⁷⁰ Predanje je zabilježio Muslim.

عَنْ فَضَالَةَ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقِلَادَةٍ فِيهَا ذَهَبٌ وَخَرَزٌ اشْتَرَاهَا رَجُلٌ بِسَعَةِ دَنَانِيرَ أَوْ سَبْعَةٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا، حَتَّى تُمِيزَ بَيْنَهُمَا. قَالَ: فَرَدَّه حَتَّى مِيزَ بَيْنَهُمَا.

Zabilježeno je da je Fudala rekao: “Vjerovjesniku, s.a.v.s., donesena je ogrlica sačinjena od zlata i biserja koju je neki čovjek kupio za devet zlatnika, ili sedam. Vjerovjesnik, s.a.v.s., reče: ‘Ne, dok ne razdvojiš zlato od biserja.’ Vratio ga je dok ih nije razdvojio.”¹⁷¹

U Muslimovoj zbirci stoji verzija: “Poslanik je naredio da se odvoji zlato iz ogrlice te je ono ostavljeno samo, a zatim je rekao:

الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَزُنًا بِوزنٍ.

‘Zlato za zlato, mjera za mjeru.’”¹⁷²

2. Zabranjuje se odgađanje isporuke robe. Mora se izvršiti trenutačna razmjena, jer Poslanik je, s.a.v.s., rekao:

إِذَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ.

“Onda neka bude iz ruke u ruku.”

U vezi s ovim uvjetom, Poslanik, s.a.v.s., kaže:

لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ، وَلَا تَشْفُوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ، وَلَا تَبِيعُوا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ، وَلَا تَشْفُوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ، وَلَا تَبِيعُوا غَائِبًا مِنْهَا بِنَاجِزٍ.

“Zlato za zlato prodajte samo u jednakim omjerima i ne vrednujte jedno više od drugog. Srebro za srebro prodajte samo u jednakim omjerima i ne vrednujte jedno više od drugog. Ne prodajte robu koja je odsutna za robu koja je spremna.”¹⁷³

Ako se kupoprodajni predmeti razlikuju u vrsti, a vezuje ih pravni razlog, dozvoljeno je uzeti povišenje na ime vrijednosti, a zabranjeno je uzeti ga na ime odgode. Kada se razmjenjuje zlato za srebro, ili pšenica za ječam, uvjetuje se jedno, a to je neodložnost. Dakle, ne uvjetuje se jednakost u količini, nego je povišenje dozvoljeno.

¹⁷¹ Hadis navodi Ebu Davud.

¹⁷² Ibnul-Kajim obavještava nas da je dopuštena prodaja pozlaćenih dozvoljenih predmeta za više nego što je njihova težina u zlatu, kao i posrebrjenih dozvoljenih predmeta za više nego što ti predmeti teže u srebru.

¹⁷³ Predanje bilježe El-Buhari i Muslim, prenoseći ga od Ebu Seida.

Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaže:

لَا بَأْسَ بِبَيْعِ الْبُرِّ بِالشَّعِيرِ وَالشَّعِيرُ أَكْثَرُهُمَا يَدًا بِيَدٍ .

“Nema ništa loše u tome da se prodaje pšenica za ječam, a da ječma bude više, iz ruke u ruku.”¹⁷⁴

U hadisu koji prenosi Ubada stoji:

فَإِذَا اخْتَلَفَتْ هَذِهِ الْأَصْنَافُ فَبِيعُوا كَيْفَ شِئْتُمْ إِذَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ .

“Kada se robne klase razlikuju, prodajte kako želite ako je iz ruke u ruku.”¹⁷⁵

Kada se kupoprodajni artikli razlikuju i u vrsti i u pravnom razlogu, u tom slučaju nema nikakvih uvjeta. Dozvoljeno je uzimanje povišenja kao i odgođeno plaćanje. Ako se prodaje hrana za srebro, dozvoljeno je uzeti povišenje kao i odgođeno plaćanje.

Propis je isti i kada se jedan komad nekog odjevnog predmeta prodaje za dva, ili kada se jedna posuda prodaje za dvije posude.

Rezime: U svemu što ne spada u zlato, srebro, hranu i piće ne zabranjuje se povišenje, tako da je to dozvoljeno prodavati jedno za drugo uz povišenje kao i uz odgodu. Dozvoljena je i da se prodavac i kupac nakon sklapanja dogovora, udalje prije nego dođe do razmjene dobara.

Dozvoljeno je prodati jednu ovcu za dvije, i na kredit i za gotovinu, kao i ovcu za ovcu.

Amr ibnul-As prenosi da mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio da iz dodijeljenih deva uzme jednu devu za dvije.¹⁷⁶

Ibnul-Munzir veli: “Potvrđeno je da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kupio jednog roba, davši zauzvrat dva crna roba, i da je kupio robinju, davši za nju sedam drugih glava.”

Imam Eš-Šafi zagovara ovo mišljenje.

¹⁷⁴ Hadis bilježi Ebu Davud.

¹⁷⁵ Hadis bilježe Ahmed i Muslim.

¹⁷⁶ Predanje bilježe Ahmed, Ebu Davud i El-Hakim, te oni kažu: “Hadis je vjerodostojan, prema Muslimovom kriteriju vrednovanja hadisa.” Hadis navodi i El-Bejheki, a hafiz Ibn Hadžer podržava njegov niz prenosilaca.

Kupoprodaja životinje za meso

Veliki broj islamskih učenjaka kaže: “Nije dozvoljena kupoprodaja jestive životinje za meso iste životinjske vrste¹⁷⁷, tako da nije dozvoljeno prodavati zaklanu kravu za živu koju se namjerava upotrijebiti za jelo. Seid ibnul-Musejjeb prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio prodaju životinje za meso.¹⁷⁸

Eš-Ševkani kazuje: “Jasno se vidi da hadiski korpus na više mjesta pruža argumente za taj propis. El-Bejheki prenosi od jednog od stanovnika Medine da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio da se prodaje živo za mrtvo. Zatim, El-Bejheki nastavlja: ‘Ovaj je hadis mursel i potvrđuje Ibnul-Musejjebovo predanje (također *mursel*).’”

Kupoprodaja svježih datula za suhe

Nije dozvoljeno prodavati svježe datule za one koje su suhe, izuzev siromasima (*ehlul-araja*) koji nemaju svoju palmu te ih imaju pravo kupiti od vlasnika palme, u svježem stanju, da ih jedu s njegovog drveta, za suhe datule procijenjene šupljom mjerom.

عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنْ بَيْعِ الرُّطْبِ بِالتَّمْرِ، فَقَالَ:
أَيُّنَّصُ الرُّطْبُ إِذَا بَيْسَ؟ قَالُوا: نَعَمْ، فَنَهَى عَنْ ذَلِكَ.

Prenosi se od Sa‘da ibn Ebi Vekkasa da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., upitan o kupoprodaji svježih datula za suhe, na šta je on rekao: “Smanjuje li se datula kad se osuši?” ‘Da’, odgovorili su mu prisutni, pa je zabranio takvu kupoprodaju.¹⁷⁹

Prenosi se da je Ibn Omer rekao: “Zabranio je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kupoprodaju *el-muxabene* – da čovjek proda plod svoje bašče, ako je riječ o palmi, za suhe datule procijenjene šupljom mjerom.

¹⁷⁷ Prema mišljenju pravnika hambelijskog mezheba, dozvoljena je kupoprodaja mesa za životinju koja nije iste vrste od koje je meso – recimo kupoprodaja komada mesa deva za jednu ovcu – jer im ni osnova ni vrsta nisu iste.

¹⁷⁸ Predanje bilježi Malik u svom *El-Muvettan*, prenoseći ga od Seida kao *mursel*-hadis. Postoje i druga predanja koja jačaju ovo predanje.

¹⁷⁹ Hadis bilježe Malik i Ebu Davud.

Ako se radi o svježem grožđu, zabranio je da ga se proda za suhe grožđice procijenjene šupljom mjerom.

Ako se radi o poljoprivrednom usjevu, zabranio je da ga se proda za hranu izmjerenu šupljom mjerom. Poslanik je sve to zabranio.”¹⁸⁰

Zejd ibn Sabit prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kao olakšicu, dopustio da se svježe datule ustupljenih palmi (*el-araja*) prodaju za suhe, procijenjene šupljom mjerom.¹⁸¹

Kupoprodaja na “veresiju” (*el-'ina*)

Poslanik, s.a.v.s., zabranio je kupoprodaju uz zlonamjernu veresiju (*el-'ina*), jer takav oblik kupoprodaje predstavlja kamatu, iako dolazi u formi prodaje i kupnje.

Primjer je takve kupoprodaje kada čovjek kome je potreban novac kupi neku robu za određenu cijenu uz odgodu plaćanja, a zatim je proda onome od koga je kupio po trenutčno nižoj cijeni. Razlika cijena predstavljala bi proviziju na novac koji je čovjek kome je potreban novac unaprijed uzeo.

Takva je kupoprodaja zabranjena i biva poništena.¹⁸²

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا ضَنَّ النَّاسُ بِالذِّئَارِ
وَالذَّرْهِمِ وَتَبَايَعُوا بِالْعَيْنَةِ وَاتَّبَعُوا أَذْنَابَ الْبَقَرِ وَتَرَكُوا الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَنْزَلَ اللَّهُ بِهِمْ بَلَاءً
فَلَا يَرْفَعُهُ عَنْهُمْ حَتَّى يَرْاجِعُوا دِينَهُمْ.

- Ibn Omer, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Kada ljudi budu škrtarili u zlatnicima i dirhemima, kada budu trgovali uz zlonamjernu veresiju (*el-'ina*), kada počnu slijediti kravlje repove, a ostavljati džihad na Allahovom putu, Allah će ih na kušnju staviti. Neće je otkloniti dok se svojoj vjeri ne povrate.”¹⁸³

¹⁸⁰ Predanje bilježe El-Buhari i Muslim.

¹⁸¹ Hadis bilježi El-Buhari.

¹⁸² Tako smatraju Ebu Hanifa, Malik i Ahmed. Drugi islamski pravници misle da je takva kupoprodaja dozvoljena, a među njih spada i imam Eš-Šafi, jer su ostvarene njene osnove. Poenta nije u namjeri koja se ne može sa sigurnošću ostvariti.

¹⁸³ Predanje bilježe Ahmed, Ebu Davud, Et-Taberani i Ibnul-Kattan, smatrajući ga vjerodostojnim. Hafiz Ibn Hadžer veli da su prenosioci ljudi od povjerenja.

- El-Alija¹⁸⁴, kćer Ejfe ibn Šurahbila, kazuje: “Uđoh s majkom sina Zejda ibn Erkama i njegovom ženom kod Aiše, r.a. Majka sina Zejda ibn Erkama reče: ‘Prodala sam Zejdu ibn Erkamu jednog roba za osamsto dirhema, uz odgodu plaćanja, a zatim sam ga otkupila za šesto dirhema u gotovini.’ Aiša, r.a., каза: ‘Ružno je to što si prodala, a ružno je i to što si kupila. Obavijesti Zejda ibn Erkama da je, ako se ne pokaje, pokvario džihad koji je vodio uz Allahovog Poslanika, s.a.v.s.’”¹⁸⁵

ZAJAM (*EL-KARD*)

Definicija

Zajam (*el-kard*) jeste imovina koju zajmodavac daje uzajmljivaču – da mu je, kada bude u mogućnosti, vrati u istoj formi – količini ili iznosu. Jezički, on označava odsječak (*el-kaʿu*). Imovina koju uzajmljivač uzima u zajam nazvana je odsječkom, jer zajmodavac, kada pozajmljuje, odsijeca dio svoje imovine.

Pravna propisanost

Šerijat zajam smatra vjerskim obredom kojim se čovjek približava Allahu, dž.š., jer on u sebi sadrži blagost i samilost prema ljudima, olakšavanje njihovih problema i otklanjanje njihovih nedaća.

Kako islam pohvalno o njemu govori i na njega gleda kao na poželjan čin, što se odnosi na zajmodavca, tako ga je i uzajmljivaču dozvoljenim učinio i nije ga uvrstio u nešto što je pokuđeno, jer čovjek uzajmljuje novac da bi ga iskoristio za rješavanje svojih nedaća, a zatim ga vraća u istom iznosu.

¹⁸⁴ Ona je supruga Ebu Ishaka el-Hemedanija el-Kufija el-Sebija.

¹⁸⁵ Hadis bilježe Malik i el-Darekutni.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ نَفَسَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الدُّنْيَا نَفَسَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ يَسِّرَ عَلَى مُعْسِرٍ يَسِّرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ. وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا دَامَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ.

- Ebu Hurejra, r.a., prenosi da Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Onaj ko muslimana razriješi neke brige na ovome svijetu, Allah će njega razriješiti jedne od briga na Sudnjem danu. Onaj ko olakša čovjeku koji je u teškoj situaciji, Allah će njemu olakšati i na dunjaluku i na ahiretu. Allah pomaže robu dok god rob pomaže svome bratu."¹⁸⁶

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُقْرِضُ مُسْلِمًا قَرْضًا مَرَّتَيْنِ إِلَّا كَانَ كَصَدَقَةٍ مَرَّةٍ.

- Prenosi se od Ibn Mesuda da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Svaki musliman koji svome bratu pozajmi dva puta, kao da je, uistinu, jednom udijelio sadaku."¹⁸⁷

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رَأَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرِي بِي عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ مَكُوبًا: الصَّدَقَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا وَالْقَرْضُ بِمِائَةِ عَشْرِ، فَقُلْتُ: يَا جِبْرِيلُ، مَا بَالُ الْقَرْضِ أَفْضَلُ مِنَ الصَّدَقَةِ؟ قَالَ: لِأَنَّ السَّائِلَ يَسْأَلُ عِنْدَهُ، وَالْمُسْتَقْرِضُ لَا يَسْتَقْرِضُ إِلَّا مِنْ حَاجَةٍ.

- Od Enesa se prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "U noći kada sam prenesen¹⁸⁸ vidjeh na vratima Dženneta napisano: 'Za sadaku se deseterostruko nagrađuje, a za zajam osamnaesterostruko.' Rekoh: 'O Džibrile, zbog čega je zajam bolji od milostinje.' On mi odgovori: 'Zato što prosjak moli, a ima, a uzajmljivač uzajmljuje samo iz potrebe.'"

¹⁸⁶ Predanje bilježe Muslim, Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi.

¹⁸⁷ Bilježe ga Ibn Madža i Ibn Hibban.

¹⁸⁸ U noći Israa (*Iz-l-lisra*).

Ugovor o zajmu

Ugovor o zajmu jeste ugovor o prelasku imovine u vlasništvo, tako da će vrijediti samo ako ga sklopi onaj kome je dozvoljeno raspolaganje imovinom. Realizirat će se samo uz ponudu i pristanak, poput ugovora o kupoprodaji i poklonu.

Zaključuje se riječima koje se koriste prilikom zajma i prilikom prodaje robe koja će se uručiti u budućnosti, kao i svakim drugim izrazom koji na njega ukazuje.

Prema mišljenju pravnika malikijskog mezheba, zajam postaje važeći činom sklapanja ugovora, makar novac i ne bio preuzet.

Uzajmljivaču je dozvoljeno vratiti istu imovinu ili jednaku joj vrijednost, bez obzira da li je uzajmljena imovina nadoknativa ili nije, dok god ne dolazi do promjene – u višku ili manjku. Ako pri tome dolazi do promjena, obavezno je vratiti istu vrijednost.

Uvjetovanje određenog roka

Veliki broj islamskih pravnika smatra da nije dozvoljeno uvjetovati rok vraćanja zajma zbog toga što se zajam smatra potpuno dobrovoljnim činom. Zajmodavac ima pravo zahtijevati nadomjestak za njega u svakom trenutku.

Ako se odredi rok za vraćanje zajma, taj se termin neće probijati i vraćanje je neodložno.

Imam Malik kaže: "Dozvoljeno je uvjetovati rok vraćanja zajma. Obaveza je ispoštovati uvjet."

Takav je propis u slučaju da je određeni rok za vraćanje zajma probijen. Zajmodavac nema pravo zahtijevati povrat uzajmljene imovine prije nego što istekne dogovoreni rok, jer Allah, dž.š., kaže:

﴿إِذَا تَدَانَيْتُمْ بِذَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُّسَيٍّ﴾

"...kada jedan od drugog pozajmljujete do određenog roka...."¹⁸⁹

¹⁸⁹ El-Bekara, 282.

عَنْ عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ الْمَزْنِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْمُسْلِمُونَ عَلَى شُرُوطِهِمْ.

Amr ibnul-Avf el-Muzeni prenosi od svoga oca, a ovaj od djeda, da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Muslimani poštuju međusobne uvjete."¹⁹⁰

Stvari koje je dozvoljeno pozajmiti

Dozvoljeno je uzeti u zajam odjeću i životinje. Potvrđeno je da je Poslanik, s.a.v.s., uzajmio mladog mužjaka deve.

Također, dozvoljeno je uzajmiti stvari koje se mogu izmjeriti i izvagati, kao što je dozvoljeno u zajam uzeti i trgovačku robu. Dozvoljeno je uzajmiti hljeb i nadošlo tijesto. Prethodne riječi potkrepljuje hadis:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ الْجِيرَانَ يَسْتَقْرِضُونَ الْخُبْزَ وَالْحَمِيرَ، وَيَرْدُونَ زِيَادَةً وَنَقْصَانًا، فَقَالَ: لَا بَأْسَ، إِنَّمَا ذَلِكَ مِنْ مَرَافِقِ النَّاسِ لَا يَرَادُ بِهِ الْفَضْلُ.

Aiša, r.a., kazuje: "Rekoh: 'O Allahov Poslaniče, naše komšije uzajmljuju hljeb i nadošlo tijesto, a vraćaju ga nekad uz višak, a nekad uz manjak.' Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Nije to ništa loše, to su samo potrebe ljudi, ne želi se time uzeti kamatni višak.'"

Prenosi se da je Muaz upitan o uzajmljivanju hljeba i nadošlog tijesta, pa je rekao: "Neka je slavljen Allah, to je samo odraz plemenite ljudske čudi. Uzmi veliki hljeb, daj mali, uzmi mali, daj veliki - najbolji su među vama oni koji najljepše uzvraćaju. Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako ovo govori."

Svaki zajam koji sa sobom donosi korist jest kamata

Namjera je zajmovnog ugovora dobročinstvo prema ljudima, pomoć za otklanjanje njihovih egzistencijalnih problema i olakšavanje dobivanja sredstava za život. Zajam nije sredstvo zarade ni način da se iskoriste ljudi.

¹⁹⁰ Predanje bilježe Ebu Davud, Ahmed, Et-Et-Tirmizi i Ed-Darekutni.

Zato je dozvoljeno da uzajmljivač zajmodavcu vrati samo ono što je, ili onoliko koliko je, uzajmio od njega, u skladu s fikhskim pravilom koje kaže: “Kamata je svaki zajam koji sa sobom donosi korist.”¹⁹¹

Zabrana važi samo ako je korist od zajma uvjetovana ili uobičajena.

Ako korist nije uvjetovana i ako nije uobičajena, uzajmljivač ima pravo vratiti bolje od uzajmljene stvari, bilo u kvalitetu, bilo da povisi količinu, ili da od zajmodavca kupi kuću, ako je ovaj uvjetovao da je od njega kupi.

Zajmodavac ima pravo to uzeti, bez ikakve pokude, shodno hadisu:

عَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ: اسْتَلَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ رَجُلٍ بَكْرًا، فَبَاءَهُ إِبِلَ الصَّدَقَةِ فَأَمَرَنِي أَنْ أَقْضِيَ الرَّجُلَ بَكْرًا، فَقُلْتُ: لَمْ أَجِدْ فِي الْإِبِلِ إِلَّا جَمَلًا خَيْرًا رُبَاعِيًّا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَعْطِهِ إِيَّاهُ فَإِنْ خَيْرُكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً.

Ebu Rafi kazuje: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., posudio je od jednog čovjeka mladog mužjaka deve. Potom su mu stigle deve dodijeljene u zekatu pa mi je naredio da čovjeku dadnem jednog mladog mužjaka deve. Rekoh mu: ‘Među devama sam pronašao samo jednu dobru zrelu’¹⁹² devu.’ Poslanik, s.a.v.s., reče mi: ‘Podaj mu je, jer najbolji su među vama oni koji najljepše uzvraćaju.’”¹⁹³

Džabir, prenoseći od Abdullaha, kaže:

“Imao sam kod Poslanika, s.a.v.s., dug. Vratio mi ga je i još je i dodao.”¹⁹⁴

¹⁹¹ Ovo je pravilo zakonski ispravno, premda nema potvrđenog hadisa koji o njemu kazuje, osim hadisa Alije, r.a., koji o tome govori, ali mu je niz prenosilaca slab. El-Hafiz veli da postoji slabo predanje koje prenosi Fe-dala ibn Ubejd, a nalazi se u El-Bejhckijevoj zbirci. Postoji i drugo *merkuť*-predanje koje prenosi Abdullah ibn Selam, a bilježi ga El-Buharijeva hadiska zbirka.

¹⁹² ‘Zrela deva: *rubaijjen* – deva koja je napunila šest godina i ušla u sedmu.

¹⁹³ Hadis bilježe Ahmed, Muslim i drugi autori hadiskih zbirki.

¹⁹⁴ Predanje bilježe Ahmed, El-Buhari i Muslim.

Požurivanje s vraćanjem duga prije smrti

إِنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَخِيهِ مَاتَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ، فَقَالَ: هُوَ مُحْبُوسٌ بِدَيْنِهِ فَاقْضِ عَنْهُ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ أَدَيْتُ عَنْهُ إِلَّا دِينَارَيْنِ ادَّعَاهُمَا امْرَأَةٌ وَلَيْسَ لَهَا بَيِّنَةٌ، فَقَالَ: أَعْطِهَا، فَإِنَّهَا مُحِقَّةٌ.

Prenosi se da je neki čovjek upitao Allahovog Poslanika, s.a.v.s., o svome bratu koji je umro, a bio je dužan. Poslanik, s.a.v.s., odgovori: “On je zbog svog duga zatočen, ti ga mjesto njega vrati.” Čovjek reče: ‘Allahov Poslaniče, dug sam njegov otplatio, izuzev dva zlatnika za koje jedna žena tvrdi da na njih polaže pravo.’ Poslanik, s.a.v.s., kaza mu: ‘Daj joj ih, ona ima pravo.’¹⁹⁵

رُوي أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ جَاهَدْتُ نَفْسِي وَمَالِي فَقُتِلْتُ صَابِرًا مُحْتَبًا مُقْبِلًا غَيْرَ مُدِيرٍ أَدْخُلُ الْجَنَّةَ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَقَالَ ذَلِكَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، قَالَ: إِلَّا إِنْ مِتَّ وَعَلَيْكَ دَيْنٌ وَلَيْسَ عِنْدَكَ وِفَاءٌ. وَأَخْبَرَهُمْ بِشَدِيدِ أَنْزِلَ فَسَأَلُوهُ عَنْهُ فَقَالَ: الدِّينُ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ عَاشَ، ثُمَّ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ عَاشَ، ثُمَّ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا دَخَلَ الْجَنَّةَ حَتَّى يُقْضَى دَيْنُهُ.

Zabilježeno je predanje da je jedan čovjek upitao: “O Allahov Poslaniče, misliš li ako se budem borio svojim životom i imetkom pa budem ubijen, kao strpljiv ratnik, savjestan, jurišnik bez povlačenja, da ću ući u Džennet?” Poslanik reče: ‘Da.’ Reče Poslanik, s.a.v.s., isto dva ili tri puta. A potom kaza: ‘Izuzev ako umreš kao dužnik, bez sredstava za izmirenje.’ Obavijestio ih je Poslanik, s.a.v.s., o strogoći koja je objavljena. Ashabi ga o njoj upitaše, te im on reče: ‘Dug, tako mi Onoga u Čijoj je ruci moj život. Ako čovjek pogine na Allahovom putu, a zatim oživi, pa ponovo pogine na Allahovom putu, pa oživi, pa ponovo pogine na Allahovom putu – u Džennet neće ući dok svoj dug ne podmiri.’”

¹⁹⁵ Hadis bilježi Ahmed.

عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يُصَلِّي عَلَى رَجُلٍ مَاتَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ. فَأَتَيْتُ بِمَيْتٍ، فَقَالَ: أَعَلَيْهِ دَيْنٌ؟ قَالُوا: نَعَمْ، دَيْنَارَيْنِ. فَقَالَ: صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ. فَقَالَ أَبُو قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيُّ: هُمَا عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَنَا أَوَّلَى بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ، فَمَنْ تَرَكَ دَيْنًا فَعَلَيَّ قَضَاؤُهُ، وَمَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ.

Ebu Selema ibn Abdurrahman prenosi da je Džabir ibn Abdullah rekao: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., ne bi klanjao dženzu čovjeku koji umre, a ostane mu nevraćen dug. Donesen je umrli, pa Poslanik, s.a.v.s., upita: 'Ima li umrli nekog duga?' Ljudi rekoše: 'Ima, dva zlatnika.' Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Klanjajte vi dženzu svome drugu.' Ebu Katada el-Ensari kaza: 'Ja na sebe preuzimam ta dva zlatnika, Allahov Poslaniče', pa mu Poslanik, s.a.v.s., klanja dženzu. Kada je Allah, dž.š., Svome Poslaniku podario pobjedu, on reče: 'Ja sam svakom vjerniku preči od njega samoga, tako da onome ko iza sebe ostavi nevraćen dug, ja ću mu ga podmiriti, a ko ostavi kakve imovine, ona pripada njegovim nasljednicima.'"¹⁹⁶

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللَّهُ عَنْهُ، وَمَنْ أَخَذَهَا يُرِيدُ إِتْلَافَهَا أَتْلَفَهُ اللَّهُ.

Prenosi se od Ebu Hurejre da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Onaj ko uzme imovinu ljudi, namjeravajući da je vrati, Allah će mu omogućiti da je vrati, a onaj ko uzme imetak ljudi, namjeravajući da ga uništi, Allah će njega uništiti.""¹⁹⁷

¹⁹⁶ Predanje navodi, El-Buhari, Muslim, Et-Et-Tirmizi, En-En-Nesai i Ibn Madža. Prenosi ga Ebu Selema ibn Abdurrahman od Ebu Hurejre.

¹⁹⁷ Hadis bilježi El-Buhari.

Nepravda je kada bogataš odugovlači s otplatom duga

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ، وَإِذَا اتَّبَعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَبِيعْ.

Ebu Hurejra prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Odugovlačenje bogataša s vraćanjem duga nepravda je. Ako neko od vas bude upućen na bogatog čovjeka, neka potražuje dug.”¹⁹⁸

Poželjno je da se sačeka dužnik koji je u teškoj situaciji

Allah, dž.š., kaže:

﴿وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

“A ako je u nevolji, onda pričekajte dok bude imao; a još vam je bolje, neka znate, da dug poklonite.”¹⁹⁹

عَنْ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّهُ طَلَبَ غَرِمًا لَهُ فَوَارَىٰ ثُمَّ وَجَدَهُ، فَقَالَ: إِنِّي مُعْسِرٌ، فَقَالَ: اللَّهُ؟ قَالَ: اللَّهُ، قَالَ: فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْجِيَهُ اللَّهُ مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلْيَنْفَسْ عَنْ مُعْسِرٍ أَوْ يَصِّعْ عَنْهُ.

- Prenosi se da je Ebu Katada tražio svog dužnika. Ovaj se skrivao, ali ga je Ebu Katada pronašao. Čovjek reče: “‘Zaista sam u nevolji.’ Ebu Katada upita ga: ‘Allaha ti?’ ‘Allaha mi’, odgovori čovjek. Ebu Katada reče da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: ‘Ko priželjkuje da ga Allah spasi nedaće Sudnjeg dana neka olakša dužniku u nevolji, ili neka mu oprostí dug.’”

عَنْ كَثْبِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا أَوْ وَضَعَ عَنْهُ أَظْلَمَ اللَّهُ فِي ظُلْمِهِ.

¹⁹⁸ Predanje bilježe Ebu Davud i drugi.

¹⁹⁹ El-Bekara, 280.

- Prenosi se da je Ka'b ibn Omer rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako veli: 'Ko pričekava dužnika u nevolji, ili mu dug oprost, Allah će ga zakloniti u Svoju hladovinu.'"

Otpisivanje dijela duga na ime prijevremenog vraćanja

Veliki broj islamskih pravnika smatra da je zabranjeno otpisati jedan dio duga kao ustupak za požureno vraćanje prije isteka dogovorenog roka.

Ako čovjek drugome dadne zajam, do određenog roka, a zatim kaže uzajmljivaču: "Dio ću ti duga oprostiti, ako mi zauzvrat preostali dio vratiš prije dogovorenog roka", takav mu je postupak zabranjen.

Ibn Abbas i Zufer pobornici su mišljenja da je takav postupak dozvoljen, povodeći se za hadisom:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَمَرَ بِإِخْرَاجِ بَنِي النَّضِيرِ جَاءَهُ نَاسٌ مِنْهُمْ، فَقَالُوا: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، إِنَّكَ أَمَرْتَ بِإِخْرَاجِنَا، وَلَنَا عَلَى النَّاسِ دُيُونٌ لَمْ تُحَلَّ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ضَعُوا وَتَجَلَّوْا.

Ibn Abbas, r.a. prenosi: "Vjerovjesniku, s.a.v.s., su kada je naredio da se protjera pleme Benu en-Nadir, došli neki od njih te kazali: "O Allahov Vjerovjesniče, naredio si da nas protjeraju, a postoje ncriješeni dugovi koje su nam ljudi dužni isplatiti." Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: "Malo spustite i požurite."

ZALOG (*ER-REHN*)

Definicija

Pod terminom *er-rehn* u arapskom jeziku podrazumijeva se postojanost i trajnost. Također, ova riječ nosi značenje i zadržavanja, zatočenja ili čuvanja (*el-habs*).

Primjer za prvo značenje jeste atributivna sintagma: *ni'ma rabina* ("stalna, postojana blagodat").

Primjer za drugo značenje ovog izraza nalazi se u Allahovim, dž.š., riječima:

﴿كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ﴾

"Svaki je čovjek odgovoran²⁰⁰ za ono što je radio."²⁰¹

To znači da je zatočen svojim radom i zaradom.

U šerijatskom pravu ovaj je izraz od uleme definiran kao robni artikl koji ima Šerijatom priznatu vrijednost i daje se kao garancija²⁰² za vraćanje duga, kako bi se iz tog artikla, u slučaju nevraćanja duga, mogao nadoknaditi cijeli dug, ili jedan dio duga.

Kada neka osoba zatraži od druge osobe pozajmicu, dajući joj umjesto tog duga neku nekretninu ili svezanu životinju, da bude u njenoj vlasti dok joj ne otplati dug, – to bi, u šerijatskom pravu, bio zalog.

Vlasnik založene stvari, dužnik ili uzajmljivač, naziva se *rabin*.

Vlasnik zajma koji pod svoju vlast uzima zalog, umjesto zajma koji je dao, naziva se *murtebin*.

Založeni predmet nosi naziv *rehn*.

²⁰⁰ Doslovno: "Svaki je čovjek zatočenik onoga što je priskrbio."

²⁰¹ El-Muddessir, 38.

²⁰² Kao garancija - to znači kao svojevrsno osiguranje, jer dug, kada se dadne zalog, postaje kontroliran i mora biti isplaćen, ili, u suprotnom, dužnik gubi cijeli zalog, ili jedan njegov dio, ovisno o dugu.

Pravna propisanost

Zalog je pravno dozvoljena stvar, a potvrđen je Kur'anom, Poslanikovim sunetom i ulemanskim konsenzusom.

U Kur'anu Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَا تَكُنْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانَ مُبِیَّوَّةٍ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي
أَوْثِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ﴾

“Ako ste na putu, a ne nadete pisara, onda uzmite zalog. A ako jedan kod drugog nešto pohranite, neka onaj opravda ukazano mu povjerenje i neka se boji Allaha, Gospodara svoga.”²⁰³

Potvrda sunneta jeste činjenica da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., pohranio svoj štit kod jednog jevreja od koga je tražio da mu pozajmi ječma. Jevrej je kazao: “Muhammed želi odnijeti moju robu”, pa je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

كَذَّبَ، إِنِّي لَأَمِينٌ فِي الْأَرْضِ، أَمِينٌ فِي السَّمَاءِ، وَلَوْ ائْتَمَنْتَنِي لَأَدَّيْتُ، اذْهَبُوا إِلَيْهِ بِدِرْعِي.

“Slagao je, ja sam povjerljivi na Zemlji i povjerljivi na nebu. Kada mi se nešto povjeri, ja to ispunim. Odnosite mu moj štit.”

Zabilježeno je da je Aiša, r.a., rekla: “Allahov je Poslanik, s.a.v.s., kupio od jednog jevreja hrane, a kao zalog dao mu je svoj štit.”²⁰⁴

Svi su se islamski učenjaci u vezi s ovim pitanjem složili, i niko od njih o pitanju dozvoljenosti i propisanosti zavjeta nije ponudio drukčije mišljenje, premda su se podvojili o njegovoj propisanosti kada čovjek nije na putu.

Veliki broj islamskih pravnika veli: “Zalog je propisan i u prisutnosti, kao što je propisan na putu, jer je Poslanik, s.a.v.s., tako postupio, a boravio je u Mcdini. Vezivanje zaloga za put, koje se spominje u ajetu, izneseno je kao nešto što se dešava u većini slučajeva, jer je zalog većinom aktuelan na putu.”

²⁰³ El-Bekara, 283.

²⁰⁴ Predanje bilježi El-Buhari.

Mudžahid, Ed-Dahhak i zahirijski pravnici kažu: “Primopredaja zaloga propisana je samo na putu, što dokazuje spomenuti ajet.” Međutim, hadis je argument oprečan njihovom stavu.

Uvjeti valjanosti zaloga

Za ispravnost ugovora o zalogu uvjetuje se sljedeće:

prvo: razum;

drugo: punoljetnost;

treće: da založeni predmet²⁰⁵ bude prisutan u vrijeme sklapanja ugovora, makar se radilo o zajedničkoj imovini;

četvrto: da onaj koji uzima zalog ili njegov opunomoćenik preuzmu založeni predmet.

Imam Eš-Šafi veli: “Allah je dao mogućnost ovog propisa samo ako je zalog preuzet. Ako nije, nema ni propisa.”

Pravnici malikijskog mezheba kažu: “Zalog postaje obaveza činom sklapanja ugovora. Uzajmljivač je primoran dati zalog kako bi ga zajmodavac preuzeo. Kada ga zajmodavac preuzme, vlasniku zaloga (uzajmljivaču) pripada korist od založenog predmeta.”

Mišljenje imama Eš-Šafija razlikuje se. On kaže: “Vlasniku zaloga (uzajmljivaču) pripada korist od založenog predmeta, ako to neće nanijeti štetu zajmodavcu (osobi kod koje je predmet založen).”

Zajmodavcu nije dozvoljeno koristiti založenu stvar

Ugovor o zalogu jeste ugovor koji za cilj ima osiguravanje i garanciju vraćanja duga. Njegova namjera nije ni zarada ni profit. Kada su već stvari tako postavljene, jasno je da zajmodavcu nije dozvoljeno koristiti

²⁰⁵ El-Kurtubi kaže vezano za riječi Allaha, dž.š., “...onda zalog primljeni” ...: “Naša ulema veli: ‘Ajet i svojom vanjšinom i svojom porukom podrazumijeva da je dopušteno založiti zajedničku imovinu. Ebu Hanifa i njegovi istomišljenici smatraju drukčije.”

Ibnul-Munzir kazuje: “Dozvoljeno je zajedničku imovinu pohraniti kao zalog, kao što ju je dozvoljeno prodati.” Pravnici hanefijskog mezheba vele: “Založeni predmet mora biti svojstven (izdvojen), tako da nije dozvoljeno založiti zajedničko dobro, svejedno da li je riječ o nekretnini, životinji, trgovačkoj robi ili nečemu drugom.” Njegovo mišljenje o ovom propisu oprečno je mišljenju preostale trojice imama.

se založenom stvari, makar mu uzajmljivač to dozvolio. U tom bi slučaju zajam donosio korist, a svaki je zajam koji donosi korist – kamata.

Takav je propis u slučaju da zalog nije životinja, ni jahaća ni muzara. Međutim, kada je zalog životinja, jahaća ili muzara, zajmodavac ima pravo koristiti je zauzvrat troškova koje oko nje ima. Ako on oko nje vodi brigu i na nju troši, onda ima pravo jahati je i tovariti, ako je riječ o jahaćoj životinji, poput deve, konja, mazge i sličnih životinja, ili uzimati mlijeko, ako je u pitanju krava, ovca ili neka druga muzara.²⁰⁶

Argumenti ovakve tvrdnje jesu hadisi:

عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَبَنُ الدَّرِّ يُحْلَبُ بِنَفَقَتِهِ إِذَا كَانَ مَرْهُونًا، وَالظَّهْرُ يُرْكَبُ بِنَفَقَتِهِ إِذَا كَانَ مَرْهُونًا وَعَلَى الَّذِي يَرْكَبُ وَيَحْلَبُ النَّفَقَةَ.

- Eš-Ša'bi prenosi od Ebu Hurejre, a u kojem je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Mlijeko životinje muzare, ako je takva životinja založena, uzima se u zamjenu za troškove koje ta životinja iziskuje, a jahaća životinja, ako je ona založena, jaše se u zamjenu za troškove koje iziskuje. Čovjek koji jaše i muze dužan je snositi troškove koje životinja iziskuje"²⁰⁷;

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: الظَّهْرُ يُرْكَبُ بِنَفَقَتِهِ إِذَا كَانَ مَرْهُونًا، وَلَبَنُ الدَّرِّ يُشْرَبُ بِنَفَقَتِهِ إِذَا كَانَ مَرْهُونًا، وَعَلَى الَّذِي يَرْكَبُ وَيَشْرَبُ النَّفَقَةَ.

- Ebu Hurejra također prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., govorio: "Jahaća životinja, ako je založena, jaše se u zamjenu za troškove koje iziskuje. Mlijeko muzare, ako je muzara založena, pije se u zamjenu za troškove koje životinja iziskuje. Onaj koji jaše i mlijeko pije dužan je snositi troškove."²⁰⁸

U drugoj verziji predanja stoji:

إِذَا كَانَتْ الدَّابَّةُ مَرْهُونَةً فَعَلَى الْمُرْتَهِنِ عِلْفُهَا، وَلَبَنُ الدَّرِّ يُشْرَبُ وَعَلَى الَّذِي يَشْرَبُ نَفَقَتُهُ.

²⁰⁶ Ovo mišljenje zastupaju Ahmed i Ishak. Veliki se broj uleme s njima ne slaže i kaže: "Zajmodavac nema pravo koristiti ništa od zalogu." Hadis je argument protiv njihovog stava.

²⁰⁷ Ebu Davud kaže da je hadis, prema njegovom mišljenju, vjerodostojan. Bilježe ga i drugi: El-Buhari, Et-Et-Tirmizi i Ibn Maclža.

²⁰⁸ Ovo predanje bilježe autori *El-Kutubus-sitte*, izuzev Muslima i En-En-Nesajja.

“Ako je životinja založena, zajmodavac kod koga je založena dužan je o njoj se skrbiti. Mlijeko muzare dozvoljeno je piti, a onaj koji ga konzumira dužan je brinuti se o toj životinji”²⁰⁹;

عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الرَّهْنُ مَحْلُوبٌ مُرْكُوبٌ.

- Ebu Salih prenosi od Ebu Hurejre da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Založenu životinju dozvoljeno je i musti i jahati” ili “i jahati i musti”, kako kaže druga verzija istog predanja.

Troškovi i koristi zaloga

Skrb o zalogu i troškove njegova čuvanja i vraćanja snosi vlasnik zaloga.

Koristi od zaloga pripadaju uzajmljivaču (zalagaču). Ono što se iz zaloga izrodi (ili izraste) spada u zalog i smatra se založenom stvari uz osnovu zaloga. U tu skupinu ulaze: mladunče, vuna, plod i mlijeko, jer Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

لَهُ غَنَمُهُ وَعَلَيْهِ غُرْمُهُ.

“Njemu pripada korist, ali snosi troškove.”

Imam Eš-Šafi veli: “Ništa od toga ne spada u zalog.”

Imam Malik kazuje: “U zalog spadaju samo mladunče životinje i mladice palme.”

Ako zajmodavac potroši neka sredstva na zalog, uz odobrenje pravosudnog lica (*el-bakim*) i u odsustvu vlasnika zaloga, bit će to dug koji je vlasnik zaloga dužan vratiti onome ko je potrošio sredstva.

Zalog je povjerena stvar: “Zalog je povjerena stvar u rukama zajmodavca. Zajmodavac snosi odgovornost samo ako prekorači ovlasti.” Tako misle Ahmed i Eš-Šafi.

²⁰⁹ Hadis bilježi Ahmed, r.a.

Zalog ostaje dok se ne vrati dug

Ibnul-Munzir veli: "Sva ulema od koje sam učio slaže se da onaj ko nešto založi na ime duga, a zatim vrati jedan dio duga i htjedne zbog toga izvući jedan dio onoga što je založio, nema na to pravo dok god do kraja ne otplati dug, ili dok mu ga zajmodavac ne oprostí."

Prisvajanje zaloga

Kod Arapa je bio običaj da uzajmljivač/zalagač, ako ne može vratiti dug kojim je obavezan, gubi vlasništvo nad zalogom i zalog prelazi u vlasništvo zajmodavca. Islam je takav običaj dokinuo i zabranio.

Kada rok za isplatu duga istekne, uzajmljivač/zalagač obavezan je vratiti dug kojim je obremenjen. Ako dužnik nije u mogućnosti otplatiti dug, a ne bude imao dozvolu da proda zalog, pravosudno lice prisilit će ga ili da vrati dug ili da proda zalog. Ako dužnik proda zalog, a nakon vraćanja duga ostane nešto novca od sume koju je dobio, taj novac pripada vlasniku zaloga. Ako ostane nešto nepodmireno, taj ostatak snosi dužnik/zalagač.

U hadisu koji prenosi Muavija ibn Abdullah ibn Džafer stoji da je neki čovjek kao zalog pohranio kuću u Medini, do određenog roka. Taj je rok istekao. Zajmodavac koji je uzeo zalog reče: "Zalog se ne oduzima²¹⁰ njegovu vlasniku koji ga je založio. Njemu pripada korist, ali snosi naknadu."²¹¹

²¹⁰ To znači: ne zaslužuje ga zajmodavac, ako pravi vlasnik zaloga ne mogne otplatiti dug. Zalog bi trebao biti svojevrсна radost.

²¹¹ Hadis bilježe Fš-Šafi, El-Esrem i Ed-Darekutni, i kažu: "Niz mu je prenosilaca dobar i povczan." Ibn Hadžer u djelu *Buluğul-meram* veli: "Prenosioci su hadisa pouzdani." Jedino mu, prema mišljenju Ebu Davuda i nekih drugih hadiskih učenjaka, u senedu nedostaje ashab.

Uvjetovanje prodaje zaloga kod isteka roka

Ako je uvjetovano da se zalog, u slučaju da istekne rok, proda, taj je uvjet dozvoljen i zajmodavac ima pravo prodati zalog. Tako ne misli imam Eš-Šafi, koji smatra da uvjet nije valjan.

Ništavnost zaloga

Kada založeni predmet bude vraćen njegovom vlasniku, slobodnom voljom zajmodavca, zalog se poništava.

OBRAĐIVANJE ZAKUPLJENE ZEMLJE (*EL-MUZAREA*)

Pohvalnost zemljoradnje

El-Kurtubi kazuje: "Obrađivanje zemlje spada u farzi-kifaje, tako da je muslimanski vođa dužan natjerati ljude na obrađivanje zemlje, kao i na druge slične aktivnosti, poput zasađivanja stabala."

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ أَوْ بَيْعَةٌ إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ.

- Enes, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Svaki musliman koji zasađi sadnicu, ili posije nekog ploda, a zatim s tih usjeva pojede ptica, čovjek, ili životinja, imat će za to nagradu."²¹²

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: التَّمِسُوا الرِّزْقَ مِنْ حَبَايَا الْأَرْضِ.

- Prenosi Aiša, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Uzimajte opskrbu iz zemaljskih blaga."²¹³

²¹² Predanje bilježe El-Buhari i Muslim.

²¹³ Hadis bilježi Et-Et-Tirmizi.

Definicija

Termin *el-mużar'èa* u jeziku ima značenje poslovanja na zemlji, onim što iz nje raste. U šerijatskom pravu označava davanje zemlje nekome ko će je obrađivati, uz uvjet da njemu pripadne udio u onome što prispije, recimo polovina ili trećina, ili više ili manje, zavisno od onoga šta su se poslovni partneri dogovorili.

Njena propisanost

Ovakva zemljoradnja vrsta je saradnje između radnika i vlasnika zemlje. Moguće je da je radnik izuzetno vješt u oblasti zemljoradnje, ali da ne posjeduje zemlju, a da je vlasnik zemlje nesposoban baviti se zemljoradnjom. Zbog toga je islam propisao ovakvu vrstu zemljoradnje – iz brižnosti prema objema stranama tog poslovanja.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., tako je poslovao, a činili su to i ashabi nakon njega.

Ibn Abbas prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., davao zemlju življu Hajbera, uz uvjet udjela u usjevima i plodovima koji prispiju.²¹⁴

Muhammed el-Bakir ibn Ali ibnul-Husein, r.a., kaže: “Svi muhadžiri u Medini iz reda Poslanikove porodice obrađivali su zemlju za trećinu ili četvrtinu usjeva.”

Zemlju, uz uvjet udjela u usjevima, davali su: Ali, r.a., S'ad ibn Malik, Abdullah ibn Mesud, Omer ibn Abdulaziz, El-Kasim, Avra, porodice Ebu Bekra, Omera, Alija i Ibn Sirin.²¹⁵

Rečeno je u djelu *El-Mugnì*: “To je poznata stvar koju je i Allahov Poslanik, s.a.v.s., činio sve do svoje smrti, zatim pravedne halife, dok nisu pomrli, a zatim njihove porodice nakon njihove smrti.”

Svi iz reda Poslanikove, s.a.v.s., porodice u Medini činili su to. Tako su radile i Vjerovjesnikove, s.a.v.s., žene nakon njega.

²¹⁴ To navode El-Buhari i Muslim.

²¹⁵ Navodi El-Buhari.

Ovi primjeri spadaju u propise koje nije dozvoljeno derogirati, jer derogiranje propisa moglo je biti samo za života Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Međutim, ovdje je riječ o stvari koju je činio Poslanik, s.a.v.s., dok nije umro, a zatim i njegove halife nakon njega.

Ashabi, r.a., složili su se da je davanje zemlje uz uvjet udjela u usjevima dozvoljeno; tako su poslovali, i niko od njih nije mislio drukčije. Kako se onda taj propis može derogirati?

Ako ga je Poslanik, s.a.v.s., derogirao, kako je onda mogao tako poslovati nakon što ga je derogirao? Kako je derogiranje tog propisa ostalo skriveno i nije stiglo do pravednih halifa, uz općepoznatu priču o Hajberu i njegovom stanovništvu koje je pod tim uvjetom obrađivalo zemlju? Gdje su bili prenosioci predanja o derogiranosti tog propisa, kada ga nisu niti spomenuli niti su nešto o njemu obavijestili?

Odgovor na predanja koja govore o zabrani zemljoradnje uz udio

Na hadis koji spominje Rafi ibn Hadidž, a u kojem stoji da je Poslanik, s.a.v.s., zabranio takvu vrstu zemljoradnje, odgovara Zejd ibn Sabit, r.a., kazujući da je zabrana izrečena kako bi se izbjegao sukob.

Zejd kaže: “Neka Allah oprosti Rafiju ibn Hadidžu. Ja, tako mi Allaha, bolje od njega poznajem Hadis. Vjerovjesniku, s.a.v.s., došla su dva čovjeka iz reda kršćana koji su se sukobili, pa im je on, rekao:

إِنْ كَانَ هَذَا شَأْنُكُمْ فَلَا تُكَرُوا الْمَرْاعَ.

‘Ako je vaša situacija onakva kakvom je opisujete, onda se takvim zemljoradničkim poslovanjima ne vraćajte.’ Rafi je čuo: ‘...onda se takvim zemljoradničkim poslovanjima ne vraćajte.’”²¹⁶

Ibn Abbas, r.a., odgovara na tvrdnje o nedozvoljenosti i objašnjava da je zabrana došla samo kako bi ih uputila na ono što je za njih bolje. On kaže: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije zabranio zemljoradnju uz udio u usjevima. Međutim, naredio je da ljudi jedni prema drugima budu brižni, kazavši:

²¹⁶ Predanje bilježe Ebu Davud i En-En-Nesai.

مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرِعْهَا أَوْ يَبْنَحْهَا أَخَاهُ، فَإِنْ أَبَى فَلْيُنْسِكْ أَرْضَهُ.

‘Onaj ko ima zemlju neka je obrađuje ili neka je dodijeli svome bratu. Ako je on odbije, onda neka svoju zemlju zadrži.’”

Omer ibn Dinar, r.a., prenosi da je čuo Ibn Omera kako kaže: “U izdavanju zemlje nismo vidjeli ništa loše, dok nismo čuli Rafija ibn Hadidža da govori: ‘Poslanik, s.a.v.s., uistinu ju je zabranio.’ Spomenuo sam njegove riječi Tavusu, pa mi je rekao: ‘Najučeniji od njih (misleći na Ibn Abbasa) kazao mi je da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije zabranio, nego da je rekao:

لَا يَبْنَحُ أَحَدُكُمْ أَرْضَهُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهَا خَرَجًا مَعْلُومًا.

‘Bolje je da neko od vas svoju zemlju dodijeli, nego da za nju uzima određenu proviziju.’”²¹⁷

Zakupljivanje zemlje za novac

Dozvoljeno je dati zemlju na obrađivanje za novac, hranu i druge stvari koje se ubrajaju u imovinu.

Hanzala ibn Kajs kazuje: “Upitah Rafija ibn Hadidža o unajmljivanju zemlje, te mi on reče: ‘Allahov Poslanik, s.a.v.s., to je zabranio.’ Rekoh mu: ‘I za zlato i srebro?’ Na to mi on odgovori: ‘Kada je riječ o unajmljivanju za zlato i srebro, u tome nema ništa loše.’”²¹⁸

Takvo mišljenje zastupaju Ahmed i neki pravници malikijskog i šafijskog mezheba. Imam En-Nevevi veli: “Ovo je prevladavajući stav, izabran iz svih drugih mišljenja.”

Ništavno zemljoradničko poslovanje

Prethodno smo kazali da je ispravan oblik zemljoradničkog poslovanja kada se zemlja dadne čovjeku koji će je obrađivati, pod uvjetom da vlasniku zemlje pripadne udio u onome što prisprije, recimo

²¹⁷ Hadis bilježe peterica.

²¹⁸ Predanje bilježe peterica, izuzev Et-Et-Tirmizija.

trećina ili četvrtina usjeva. To znači: da njegov udio ne bude količinski određen nego dio onoga što prispije.

U slučaju da vlasnikov udio bude preciziran, time što bi on odredio određenu mjeru plodova koji prispiju, ili dio površine zemlje s kojeg bi usjevi išli njemu, a ostatak radniku najamniku, ili da obojica u ostatku imaju učešća – tada bi zemljoradnja bila bespravna. Razlog toga leži u riziku od prevare koje takvo poslovanje sa sobom nosi i mogućnosti da dođe do sukoba između partnera u poslovanju.

Prenosi se da je Rafi ibn Hadidž rekao: “Od svih stanovnika Medine, mi smo se najviše bavili zemljoradnjom. Zakupljivali smo zemlju u dolini Medine. Jedan je dio bio ograničen za vlasnika zemlje. Nekada bi taj dio zadesila nepogoda, a ostala bi zemlja bila sačuvana, a ponekad bi ostala zemlja bila pogođena nepogodom, a taj bi dio ostao netaknut, pa nam je zabranjen takav oblik poslovanja.”²¹⁹

عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا تَصْنَعُونَ بِحَاقِلِكُمْ؟ نَوَاجِرُهَا عَلَى الرَّيِّ، وَعَلَى الْأَوْسُقِ مِنَ الثَّمْرِ وَالشَّعِيرِ قَالَ: لَا تَفْعَلُوا.

Isti prenosioc kazuje da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., upitao: “Šta činite s vašim oranicama?” Neko odgovori: ‘Dajemo ih pod zakup za četvrtinu usjeva, ili tovar²²⁰ datula i ječma.’ Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Ne činite to.’”

Od istog prenosioca bilježi se predanje i u Muslimovoj zbirci hadisa: “Ljudi su u doba Allahova Poslanika, s.a.v.s., pod zakup davali neke stvari uz uvjet udjela u onome što prispije u vodenim područjima – rastinje na obalama potoka, u vodenim jarcima i kanalima za navodnjavanje – nešto bi bilo uništeno, nešto bi preživjelo.

Ljudi su samo od toga uzimali zakupninu. Zato je Poslanik, s.a.v.s., prezreo taj oblik poslovanja.”

²¹⁹ Predanje bilježi El-Buhari.

²²⁰ Veći tovar, brodski.

OŽIVLJAVANJE PUSTOG ZEMLJIŠTA (IHJAUL-MEVAT)

Definicija

Pod izrazom *ihjaul-mevat* podrazumijevamo uređivanje pustog zemljišta koje ranije nije niti obrađivano niti uređivano i pravljenje pogodnosti da se može koristiti za stanovanje, zemljoradnju i slične aktivnosti.

Poziv na oživljavanje pustog zemljišta

Islam priželjkuje da ljudi unapređuju svoju gradnju, da se šire po Zemlji i da oživljavaju njena pusta područja, tako da im se umnože bogatstva i omogući izobilje i blagostanje. Na taj bi način došli do imućnosti i snage.

Zbog toga on od svojih sljedbenika želi da nasele pusta područja, kako bi oživili njihovu mrtvu zemlju, privrijedili za sebe njena dobra i okoristili se njezinim blagodatima.

- Poslanik, s.a.v.s., kaže:

مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَهِيَ لَهُ .

“Ko oživi pustu zemlju, ona pripada njemu.”²²¹

- Rekao je Urva: “Zemlja je, uistinu, Allahova zemlja, i robovi su Allahovi robovi. Ko oživi pustu zemlju, taj na nju polaže najviše prava. To su nam od Vjerovjesnika, s.a.v.s., prenijeli oni koji su od njega prenijeli i namaze.”

- Vjerovjesnik, s.a.v.s., veli:

مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَلَهُ فِيهَا أَجْرٌ، وَمَا أَكَلَهُ الْعَوَافِي فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ .

²²¹ Hadis bilježe Ebu Davud, En-En-Nesai i Et-Et-Tirmizi, smatrajući ga *hasen*-hadisom.

“Onaj ko oživi pustu zemlju, on za nju ima nagradu, a ono što živi stvor otuda pojede ubraja mu se u sadaku.”²²²

عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سُمْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَحَاطَ حَاطِطًا عَلَى أَرْضٍ فَهِيَ لَهُ.

- Od Hasana ibn Semure prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

“Onaj ko oko kakve zemlje postavi ogradu, ona pripada njemu.”²²³

عَنْ أَسْمَرَ بْنِ مُضَرِّسٍ قَالَ: أَثْبَتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبَائِعَهُ فَقَالَ: مَنْ سَبَقَ إِلَى مَا لَمْ يُسَبِّقْهُ إِلَيْهِ مُسْلِمٌ فَهُوَ لَهُ. فَخَرَجَ النَّاسُ يَتَعَادُونَ يَتَحَاطُونَ.

- Esmer ibn Mudarris kazuje: “Otiđoh Vjerovjesniku, s.a.v.s., te mu dadoh prisegu. On reče: ‘Onaj ko dospije do zemlje do koje prije njega nije dospio musliman, ona pripada njemu.’ Krenuše se ljudi utrkiivati i bilježiti zemlju.”²²⁴

Uvjeti oživljavanja puste zemlje

Da bi se zemlja smatrala pustom, uvjetuje se da bude daleko od naselja, kako ne bi postala njegovim popratnim dijelom. Ne očekuje se da mrtva zemlja postane popratni dio nekih građevinskih objekata. Prilikom definiranja dužine udaljenosti puste zemlje od naselja u obzir se uzima običaj.

Dopuštenje vladara

Islamski pravnici slažu se da oživljavanje puste zemlje uzrokuje njen prelazak u vlasništvo onoga ko je oživi.

Međutim, oni su se razili prilikom uvjetovanja vladarevog (načelnikovog) dopuštenja za njeno oživljavanje. Većina ulmca kaže: “Oživljavanje puste zemlje dovodi do njenog prelaska u vlasništvo onoga ko je oživi, bez uvjeta da vladar to odobri. Kada čovjek oživi pustu zemlju, on postaje njenim vlasnikom, bez vladareve dozvole. Vladar je dužan tom čovjeku dati njegovo pravo, ako pred njega bude iznesen

²²² Hadis bilježi En-Fn-Nesai, a Ibn Hibban uvrštava ga među vjerodostojne hadise.

²²³ Predanje bilježi Ebu Davud.

²²⁴ To znači: ograđivati ono što su zaposjeli kako bi ukazali da su je izvojevali.

problem u slučaju spora. Tome u prilog ide predanje koje prenosi Seid ibn Zejd, a u njemu stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao:

مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَهِيَ لَهُ.

“Ko oživi pustu zemlju, ona pripada njemu.”²²⁵

Ebu Hanifa veli: “Oživljavanje puste zemlje dovodi do njenog prelaska u vlasništvo onoga ko je oživi, ali uvjet je vlasništva dopuštenje i potvrda načelnika.”

Imam Malik pravi razliku između zemlje susjedne urbanom prostoru i one koja je daleko od naselja. Ako se pusta zemlja nalazi u blizini naselja, onda za njeno oživljavanje odobrenje mora dati vladar. Ako je pusta zemlja daleko od urbanog prostora, ne uvjetuje se vladareva dozvola i zemlja postaje vlasništvo onoga ko je oživi.

Kada se ukida pravo vlasništva nad pustom zemljom

Onaj ko uzme zemlju i obilježi je nekom oznakom, ili oko nje postavi ogradu, a zatim ne pristupi njenom uređivanju ili izgradnji, nakon tri godine gubi pravo vlasništva nad tom zemljom.

Salim ibn Abdullah prenosi da je Omer ibnul-Hattab, r.a., s mimbera rekao: “Onaj ko pustu zemlju oživi, ona pripada njemu. Onaj ko je samo obilježi nakon tri godine gubi na nju pravo, zato što su neki ljudi obilježavali zemlju koju nisu obrađivali.”

عَنْ طَاوُوسَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَادِي الْأَرْضِ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ، ثُمَّ لَكُمْ مِنْ بَعْدُ، فَمَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَهِيَ لَهُ وَلَيْسَ لِمُحْتَزِّ بَعْدَ ثَلَاثِ سِنِينَ.

Tavus prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Adovska zemlja pripada Allahu i Poslaniku, a zatim vama. Onaj ko pustu zemlju oživi, ona pripada njemu, a onaj ko je samo obilježi gubi je nakon tri godine.”²²⁶

²²⁵ Predanje bilježi Ebu Davud.

²²⁶ Predanje navodi Ebu Ubejda u poglavlju o imovini i kaže: “Adovska je zemlja ona na kojoj se nalaze staništa naroda koji su izumrli. Pridjev adovska odnosi se na stari narod Ad, a naveden je zbog toga što je to bio moćan narod koji je za sobom ostavio dubok trag, tako da se svako staro naslijeđe pripisuje njemu.”

Onaj ko oživi tuđu pustu zemlju bez znanja vlasnika

Ono što su prakticirali Omer ibnul-Hattab i Omer ibn Abdulaziz bilo je da čovjek, ako kultivira neku zemlju, misleći da je divlja, tj. da nije u ničijem vlasništvu, a zatim dođe druga osoba i dokaže da je zemlja njegova, toj je osobi davana mogućnost izbora:

- ili da svoju zemlju povрати od onoga ko ju je uredio, nakon što mu isplati naknadu za njegov rad;

- ili da mu prepusti pravo na vlasništvo, nakon što uzme novčanu naknadu.

O tome Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَهِيَ لَهُ، وَلَيْسَ لِعَرِيقٍ ظَالِمٌ حَقٌّ.

“Onaj ko oživi pustu zemlju, ona pripada njemu, i ne smije se uzurpirati ničije pravo.”

Dodjeljivanje zemlje, ruda i voda

Pravednom vladaru dozvoljeno je da pojedincima dodijeli pustu zemlju, rude i vode, dok god za to postoji društveni interes.²²⁷

Tako je činio Allahov Poslanik, s.a.v.s., kao i halife nakon njega, što se može vidjeti iz sljedećih hadisa:

عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ قَالَ: أَقْطَعَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَرْضَ كَذَا وَكَذَا، فَذَهَبَ الزُّبَيْرُ إِلَى آلِ عُمَرَ فَأَشْرَى نَصِيبَهُ مِنْهُمْ فَأَتَى عُثْمَانَ فَقَالَ: إِنَّ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ زَعَمَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقْطَعَهُ وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَرْضَ كَذَا وَكَذَا، وَإِنِّي اشْتَرَيْتُ نَصِيبَ آلِ عُمَرَ، فَقَالَ عُثْمَانُ: عَبْدُ الرَّحْمَنِ جَائِزُ الشَّهَادَةِ لَهُ وَعَلَيْهِ.

Urva ibn Zubejr prenosi da je Abdullah ibn Avf rekao: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., dodijelio je meni i Omeru ibnul-Hattabu takvu i takvu zemlju. Zubejr je otišao Omerovoj porodici te je od nje kupio njegov

²²⁷ Ako dodjeljivanje nije u cilju društvenih interesa, kako čine nepravedni vladari dodjeljujući ta dobra pojedincima, svojevolljno i bespravno, onda nije dozvoljeno.

udio. Zatim otiđe Osmanu pa reče: 'Abdurrahman ibn Avf drži da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., njemu i Omeru dodijelio takvu i takvu zemlju, a ja sam kupio udio Omerove porodice.' Osman kaza: 'Dozvoljeno je svjedočiti i za i protiv Abdurrahmana.'²²⁸

Alkama ibn Vail od svoga oca prenosi da mu je Vjerovjesnik, s.a.v.s., dodijelio neku zemlju u Hadremevtu.

Omer ibn Dinar kazuje: "Kada je Vjerovjesnik, s.a.v.s., došao u Medinu, dodijelio je zemlju Ebu Bekru i Omeru, r.a."

Ibn Abbas prenosi da je Bilalu ibnul-Harisu el-Muzeniju Vjerovjesnik, s.a.v.s., dodijelio kabelijske rude, i površinske i dubinske.²²⁹

Ebu Jusuf veli: "Ova predanja pokazuju nam da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., dodijelio zemlju mnogim ljudima i da su ih dodjeljivali i halife nakon njega. Allahov Poslanik, s.a.v.s., uvidio je dobrobit u onome što je činio, jer takav je postupak u sebi nosio povezanost na islamskoj osnovi i kultiviranje zemlje. Halife su također dodjeljivale zemlju samo onome ko je pokazivao dostatnost u islamu i ko je neprijatelju nanosio najviše gubitaka. Smatrali su najboljim ono što su činili. Da nije toga, ne bi to činili, niti bi zemlju dodjeljivali ni muslimanu ni zimiji."

Oduzimanje zemlje od onoga ko je ne izgrađuje

Vladar zemlju i ostala dobra dodjeljuje samo zbog općeg interesa. Ako se taj interes ne ostvari time što onaj kome je to dodijeljeno ne kultivira tu zemlju i na njoj ne privređuje, taj se feud od njega oduzima.

- Amr ibn Šuajb od svoga oca prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., dodijelio zemlju ljudima iz Mezine, ili Džehine, pa je oni nisu kultivirali. Došli su neki drugi ljudi te su je počeli kultivirati. Stanovnici Mezine, ili Džehine, sporili su se s njima, i problem je stigao do Omera ibnul-Hattaba. On je rekao: "Da sam tu zemlju ja dodijelio, ili da ju je dodijelio Ebu Bekr, sigurno bih je povratio. Međutim, tu je zemlju dodijelio Allahov Poslanik, s.a.v.s." Zatim je kazao: "Onaj kome bude dodijeljena

²²⁸ Predanje bilježi Ahmed.

²²⁹ Hadis bilježe Ahmed i Ebu Davud. Kabelijski – po mjestu Kabelu na obali mora.

kakva zemlja, a on je nakon toga zapusti tri godine i ne kultivira je, pa je uredi neki drugi ljudi, oni na nju polažu više prava.”

- El-Haris ibn Bilal el-Haris el-Muzeni od svoga oca prenosi da mu je Vjerovjesnik, s.a.v.s., dodijelio cijeli Akik. Prenosilac kazuje: “Kada je došlo vrijeme vladavine Omera, on reče Bilalu: ‘Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije ti dodijelio zemlju da se izdvajaš od ljudi, nego ti je dodijelio da radiš. Uzmi od te zemlje onoliko koliko možeš navodnjavati, a ostalo vrati.”

ZAKUP (*EL-IDŽARA*)

Definicija

Izraz *el-idžara* deriviran je iz riječi *el-edžr* koja označava nagradu i naknadu. Otuda potiče naziv i za onosvjetsku nagradu (*el-edžr* i *es-sevab*).

U šerijatskom pravu taj izraz označava ugovor o korištenju uz naknadu. Nije dozvoljeno iznajmiti stablo radi korištenja plodova, jer stablo nije predmet korištenja. Nije dozvoljeno iznajmiti zlato i srebro, prehrambene proizvode, vaganu i mjerenu robu, jer te se stvari ne koriste, nego se troši njihova materija. Također, nije dozvoljeno iznajmiti kravu, ovcu i devu radi mučenja, jer se unajmljivanjem polaže pravo samo na korištenje. U ovom slučaju mlijeko prelazi u posjed zakupnika, a mlijeko je potrošna roba, dok ugovor podrazumijeva korištenje predmeta, a ne potrošnju.

Korištenje može biti u obliku korištenja samog predmeta, poput nastanjivanja kuće ili vožnja automobila.

Ono nekada biva u formi korištenja rada, recimo stručnog rada, gradnje, tkanja, farbanja, krojenja i peglanja, a ponekad u formi korištenja osobe koja ulaže svoj trud, poput sluga i radnika najamnika.

Vlasnik koji iznajmljuje predmet korištenja, u šerijatskopravnoj terminologiji, naziva se *el-muedždžir* (iznajmljivač).

Druga strana u poslovanja, ona koja plaća zakup, naziva se *el-muste'džir* (unajmljivač).

Predmet čije je korištenje ugovoreno naziva se *el-me'džur* (predmet zakupa).

Iznos koji se izdvaja na ime korištenja predmeta naziva se *el-edžr* ili *el-udžra*.

Kada ugovor o unajmljivanju postane valjan, korištenje predmeta prelazi u vlasništvo unajmljivača (*el-muste'džir*), a vrijednosni iznos u vlasništvo vlasnika predmeta, jer riječ je o ugovoru o naknadi.

Pravna propisanost

Zakup propisuju i Allahova knjiga, i Poslanikov sunnet, i ulemanski konsenzus.

Allah, dž.š., kaže:

﴿أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ﴾

“Zar oni da raspolažu milošću Gospodara tvoga? Mi im dajemo sve što im je potrebno za život na ovom svijetu i Mi jedne nad drugima uzdižemo po nekoliko stupnjeva da bi jedni druge služili. – A milost Gospodara tvoga bolja je od onog što oni gomilaju.”²³⁰

Allah, neka je slavljen i uzvišen, također, kazuje:

﴿وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْرِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾

“A ako zaželite da djeci svojoj dojlje nadete – pa, nije grijeh kad od srca ono što ste naumili dadete. Allaha se bojte i znajte da Allah dobro vidi ono što radite.”²³¹

²³⁰ Ez-Zuhruf, 32.

²³¹ El-Bekara, 233.

Allah, dž.š., također veli:

﴿قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ * قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تُكَلِّمَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِي حَجَّاجٍ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ سَبِّحْنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾

“O oče moj, reče jedna od njih, ‘uzmi ga u najam, najbolje je da unajmiš snažna i pouzdana.’ ‘Ja želim da te oženim jednom od dvije kćeri moje’, reče on, ‘ali treba da me osam godina služiš; a ako deset napuniš, bit će dobra volje tvoja, a ja ne želim da te na to silim; ti ćeš vidjeti, ako Bog da, da sam dobar.’”²³²

Iz sunneta Allahovog Poslanika, s.a.v.s., stiglo nam je sljedeće:

- Zabilježeno je da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., unajmio čovjeka iz plemena Benud-Dil, po imenu Abdullah ibnul-Urejkit. Taj je čovjek bio smiren i vješt.²³³

- Prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

أَعْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرَقُهُ.

“Podajte najamniku nadnicu prije nego, mu se znoj osuši.”²³⁴

- Sa'd ibn Ebu Vekkas, r.a., kazuje: “Iznajmljivali smo zemlju u zamjenu za rastinje iz vodenih područja. To nam je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio, a naredio nam je da je iznajmljujemo za zlato i srebro.”²³⁵

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْبَبَ وَأَعْطَى الْحَجَّامَ أَجْرَهُ.

- Ibn Abbas prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., dao da mu se isisa krv²³⁶ i kupičaru je platio nadnicu.”

Cijeli ummet složio se oko propisanosti zakupa, i nije poznato da se neko nije složio s ovim jedinstvenim stavom uleme.

²³² El-Kasas, 26-27.

²³³ Predanje bilježi El-Buhari.

²³⁴ Hadis bilježi Ibn Madža.

²³⁵ Bilježe ga Ahmed, Ebu Davud i En-En-Nesai.

²³⁶ Isisavanje krvi kupicom – tradicionalna arapska medicina koja u ar. jeziku nosi naziv *el-hidžama*.

Mudrost propisanosti zakupa

Zakup je propisan zbog potrebe koju ljudi za njim imaju. Nekima su potrebne kuće za stanovanje, nekima su potrebne usluge drugih, nekima životinje za tovar i jahanje, nekima zemlja za sijanje, a nekima alatke za svakojač životne potrebe.

Osnovi ugovora o zakupu

Ugovor o zakupu začinje se ponudom i pristankom oglašnim kroz izraze koji ukazuju na unajmljivanje i iznajmljivanje, ili nekom izvedenicom iz tih izraza, i svakom riječju koja ukazuje na zakup.

Uvjeti strana ugovora

Objema stranama ugovora uvjetuje se sposobnost da svaka od njih bude razumna (*el-akil*) i svjesna osoba (*el-mumejjiz*). Prema tome, ako bi jedna od strana u ugovoru bila maloumna osoba ili nesvjesno dijete, ugovor ne bi bio valjan.

Pravnici šafijskog i hambelijskog mezheba dodaju još jedan uvjet, a to je punoljetnost. Prema njihovom mišljenju, ugovor koji sklopi dijete nije valjan, makar dijete bilo svjesno.

Uvjeti valjanosti zakupa

Za valjanost ugovora o zakupu uvjetuje se sljedeće:

1. obostrani dobrovoljni pristanak. Ako jedna od strana u poslovanju bude prisiljena na zakup, ugovor o zakupu neće vrijediti, jer Allah, dž.š., kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾

“O vjernici, jedni drugima na nedozvoljen način imanja ne prisvajajte, ali dozvoljeno vam je trgovanje uz obostrani pristanak – i jedni druge ne ubijajte! Allah je, doista, prema vama milostiv”²³⁷;

2. potpuno saznanje o koristi predmeta ugovora, kako bi se odagnao svaki spor.

Do potpunog saznanja koje sprečava nastanak konflikta dolazi se detaljnim pregledanjem stvari koja se želi unajmiti, ili opisom, ako se opisom može ustvrditi stanje predmeta zakupa, zatim preciziranjem perioda unajmljivanja, recimo jedan mjesec ili jednu godinu, ili manje ili više, te jasnim određivanjem tražene djelatnosti;

3. mogućnost korištenja zakupljenog predmeta, *de facto* i *de jure*. Postoje islamski pravници koji postavljaju ovaj uvjet te smatraju da nije dozvoljeno zakupiti zajednički posjed od nekoga ko nije učesnik u vlasništvu, jer korištenje zajedničkog dobra nije moguće realizirati.

Ovo mišljenje zagovaraju Ebu Hanifa i Zufer.

Veliki broj islamskih pravnika veli: “Dozvoljeno je zakupiti zajedničko dobro, apsolutno, i od suvlasnika i od nekog drugog, jer zajedničko dobro jeste predmet koristi, a može se isporučiti vraćanjem u posjed ili zajedničkim korištenjem kroz raspodjelu koristi, što je dozvoljeno i u kupoprodaji. Zakup i jeste vrsta kupoprodaje. Ako ono što će se koristiti nije poznato, ugovor o zakupu bit će ništavan”;

4. mogućnost isporuke unajmljenog predmeta uz mogućnost korištenja. Nije dozvoljeno iznajmiti odbjegli životinju ni zatočnu životinju koja se ne može osloboditi, zbog nemogućnosti isporuke. Nije dozvoljeno iznajmiti za sijanje nerodnu zemlju, ni za jahanje vremesnu životinju, zbog nepostojanja koristi koja je osnovni motiv ugovora o zakupu;

5. da korištenje zakupljene stvari bude dozvoljeno – ni zabranjeno ni obavezno.

Nije dozvoljeno zakupiti nešto u svrhu činjenja grešne neposlušnosti, jer grešne se neposlušnosti mora kloniti.

²³⁷ En-Nisa, 29.

Onome ko unajmi nekog čovjeka da ubije drugu osobu bespravno, ili unajmi nekoga da mu donese alkohola, ili iznajmi kuću nekome ko će u njoj alkohol prodavati, kockati se ili tu kuću učiniti crkvom, - ugovor mu je o zakupu ništavan. Nije dozvoljeno angažirati vrača²³⁸ ni gatara²³⁹, što znači platiti im za njihovo vraćanje i gatanje, jer bila bi to naknada za haram i bespravno uzimanje imovine ljudi.

Nije dozvoljeno unajmiti osobu za obavljanje namaza i posta, jer riječ je o individualnim dužnostima koja mora izvršiti onaj kome su naređene.

Unajmljivanje osobe za izvršavanje vjerskih obreda

U vezi s unajmljivanjem osobe radi izvršavanja vjerskih obreda mišljenja se uleme razilaze. Navest ćemo pojašnjenje njihovih stavova u sljedećim recima.

Pravnici hanefijskog mezheba vele: “Unajmljivanje radi ispunjavanja vjerskih obreda, recimo da čovjek unajmi osobu kako bi umjesto njega klanjala, postila i hadž obavila, ili Kur'an učila pa sevap njemu uputila, ili da se unajmi čovjek koji će mujeziniti u džamiji ili predvoditi ljude na namazu i drugi slični postupci – nije dozvoljeno i zabranjeno je uzimati nadoknadu za takve stvari, jer Poslanik, s.a.v.s., kaže:

اقْرءُوا الْقُرْآنَ وَلَا تَأْكُلُوا بِهِ.

‘Kur'an učite, a nemojte na osnovu njega jesti.’

Drugi argument jeste hadis koji prenosi Amr ibnul-As:

وَاتَّخِذْ مُؤَدِّنًا لَا يَأْخُذُ عَلَى أَذَانِهِ أَجْرًا.

‘I angažiraj mujezina koji za ezan neće uzimati nadnicu.’ Naime, kada se učini pobožni čin, on pripada onome ko ga je učinio, tako da nije dozvoljeno od drugoga uzeti nagradu za to. Takve su pojave vrlo česte u našoj zemlji²⁴⁰ - oporuke hatmama i zikrovima za određenu

²³⁸ Onaj koji daje informacije o bićima u budućem vremenu i izdaje se za poznavaoца tajni.

²³⁹ Onaj ko tvrdi da zna gdje su ukradene stvari i mjesta izgubljenih.

²⁴⁰ Egipat (op. prev.)

nagradu – kako bi učaj nadničar sevap uputio duši onoga kome je učenje namijenjeno. To Šerijatom nije dozvoljeno, jer ako čovjek prouči kur'anske ajete ili neke zikrove radi novca, on za to nema onosvjetske nagrade. Šta će on onda namijeniti mrtvome?”

Islamski pravnici ističu da je naknada uzeta za izvršeni vjerski obred haram onome ko je uzima. Međutim, novije generacije pravnika iz tog pravila izuzimaju podučavanje Kur'anu i islamskim naukama. Oni izdaju fetvu da je dozvoljeno uzeti naknadu za te vrste usluga, smatrajući to podesnim, nakon što su prekinuti stalni prihodi i darovi koje su vjeroučitelji dobivali u nekadašnjoj islamskoj cri. Prihode su im, s jedne strane, davali imućni, a s druge strane su se za vjeroučitelje izdvajala sredstva iz državne blagajne (*bejtul-mal*), kako ne bi zapali u tjeskobu i neimaštinu. Vjeroučitelji trebaju sredstva za egzistenciju, kako za svoju, tako i za egzistenciju svojih najbližih.

Kada bi se vjeroučitelji posvetili zarađivanju sredstava za život, kroz poljoprivredu, trgovinu ili zanatstvo, Kur'an plemeniti i Šerijat časni bili bi zanemareni zbog nestanka svojih nositelja. Zato je muallimima dozvoljeno platiti za podučavanje koje pružaju.

Hanbelijski pravnici kažu: “Nije ispravno uzimati nadoknadu za učenje ezana i ikameta, podučavanje Kur'anu, islamskom pravu i Hadisu, za odlazak na hadž u svojstvu bedela i vršenje kadijske funkcije. Pobožni čin pripada samo onome ko ga je učinio, i zabranjeno je za njega uzeti nadoknadu.”

Međutim, oni dodaju: “Dozvoljeno je uzeti sredstva za preživljavanje iz državne blagajne, ili vakufa, za poslove koji su od društvenog interesa, poput sudstva, podučavanja Kur'anu, Hadisu i islamskom pravu, poput odlaska na hadž u svojstvu bedela, svjedočenja, vršenja dužnosti mujezina i sličnih djelatnosti, jer sve su to javni interesi. Ta plaća ne smatra se nadoknadom, nego pripadajućim dijelom i pomoći za vjersku praksu. Takva djela ne prestaju biti pobožni akti i ne gube na iskrenosti. U protivnom, ne bi postojalo pravo na ratni plijen i oduzimanje imovine ubici.”

Pravnici malikijskog i šafijskog mezheba te Ibn Hazm iznose svoj stav: “Dozvoljeno je uzeti nadoknadu za podučavanje Kur'anu i nauci, jer to se smatra iznajmljivanjem određenog rada uz određeni uloženi trud.”

Ibn Hazm veli: “Uzimanje nadoknade za podučavanje Kur'anu i nauci dozvoljeno je, i mjesečno i uzimanje cjelokupnog iznosa odjednom. Sve je to dozvoljeno: i nadoknada za liječenje Kur'anom i prijepise Mushafa, i prijepise naučne literature, jer zakonodavni tekst o zabrani nije stigao. Stigle su riječi o dopuštenosti.”

Ovo pravno mišljenje potkrepljuje hadis:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ نَفَرًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرُّوا بِمَاءٍ فِيهِ لَدِيعٌ أَوْ سَلِيمٌ فَعَرَضَ لَهُمْ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْمَاءِ، فَقَالَ: هَلْ فِيكُمْ مِنْ رَاقٍ، فَإِنْ فِي الْمَاءِ رَجُلًا لَدِينَا أَوْ سَلِيمًا فَانْطَلِقْ رَجُلٌ مِنْهُمْ فَقَرَأَ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ عَلَى شَاءٍ، فَبَجَاءَ بِالشَّاءِ إِلَى أَصْحَابِهِ فَكَرَهُوا ذَلِكَ وَقَالُوا: أَخَذْتَ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ أَجْرًا، حَتَّى قَدِمُوا الْمَدِينَةَ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَخَذَ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ أَجْرًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللَّهِ.

Ibn Abbas, r.a., kazuje: “Nekoliko Vjerovjesnikovih, s.a.v.s., drugova prošlo je kraj močvare u kojoj se nalazio ugrizen, čovjek. Izade pred njih jedan od stanovnika močvare te ih upita: ‘Ima li među vama kakvog iscjelitelja, jer se u močvari nalazi ugrizen, čovjek?’ Jedan od njih ode tamo te prouči Fatihu, prvu kur'ansku suru, uzevši zauzvrat nekoliko ovaca, a zatim se vrati s ovcama do svojih drugova. Oni na to iskazaše prezir i rekoše: ‘Na Allahovoj si knjizi zaradio!’ Kada su stigli u Medinu, upitaše Poslanika, s.a.v.s.: ‘O Allahov Poslaniče, on je za Allahovu knjigu nadoknadu uzeo.’ Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Allahova knjiga je najpreča da se za nju uzima nagrada.’”²⁴¹

Kako se ulema razišla o pitanju uzimanja nadoknade za učenje Kur'ana i podučavanje njemu, tako se podvojila i oko uzimanja nadoknade za obavljanje hadža, učenje ezana i predvođenje namaza.

²⁴¹ Predanje navodi El-Buhari.

Imami Ebu Hanifa i Ahmed vele: "To nije dozvoljeno, u skladu s osnovom propisa o zabrani uzimanja nadoknade za vjerske obrede." Imam Malik kazuje: "Kao što je dozvoljeno uzeti nadoknadu za podučavanje Kur'anu, dozvoljeno je uzeti je i za obavljanje hadža i učenje ezana."

Kada je riječ o predvođenju namaza, nije dozvoljeno uzeti nadoknadu u slučaju da čovjek obavlja samo tu funkciju. Ako dužnosnik tu funkciju spoji s učenjem ezana, nadoknada je dozvoljena. Nadoknada će se uzeti za učenje ezana i brigu o džamiji, a ne za namaz.

Imam Eš-Šafi kaže: "Dozvoljeno je uzeti nadoknadu za obavljanje hadža, a nije dozvoljeno uzeti je za predvođenje namaskih farzova. Dozvoljeno je, prema jedinstvenom stavu islamskih učenjaka, tražiti nadoknadu za podučavanje matematici, kaligrafiji, jeziku, književnosti, islamskom pravu i Hadisu, te za izgradnju džamija i škola."

Prema mišljenju pravnika šafijske škole, dozvoljena je nadoknada za uslugu kupanja umrlog, učenje i njegov ukop. Ebu Hanifa veli: "Nije dozvoljeno tražiti nadoknadu za kupanje mejita, a dozvoljeno je tražiti je za kopanje mezarova i nošenje dženaze."

Zarada od liječenja isisavanjem krvi (el-hidžama)

Zarada od liječenja isisavanjem krvi kupicom nije zabranjena, jer Vjerovjesnik, s.a.v.s., tražio je da mu se isisa krv kupicom i kupičaru je plaćao nadnicu.²⁴² Da je takva nadoknada haram, Poslanik, s.a.v.s., ne bi je davao.

En-Nevevi kazuje: "Hadisi o zabrani uzimanja nadoknade dovode se u vezu s oprezom i sustezanjem od nečasne zarade i poticanjem na očuvanje plemenitih ćudi i visokih moralnih vrijednosti."

Nadoknada za zakup mora biti postojana i unaprijed određena imovina²⁴³ - upoznata promatranjem ili opisom – jer riječ je o cijeni korištenja, a uvjet je da cijena bude unaprijed određena. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

²⁴² Takvo predanje bilježe El-Buhari i Muslim, prenoseći ga od Ibn Abbasa.

²⁴³ Zahirijski se pravници ne slažu s ovim stavom.

مَنْ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَلْيُعَلِّمَهُ أَجْرَهُ.

“Ko unajmi najamnika neka ga upozna s nadnicom.”²⁴⁴

Ispravno je da se plaća odredi prema mjesnom običaju.

عَنْ سُؤَيْدِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: جَلَبْتُ أَنَا وَمَخْرَقَةُ الْعُبَيْدِيِّ بَرًّا مِنْ هَجَرَ فَأَتَيْنَا بِهِ مَكَّةَ فَبَاءَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمُشِي فَنَسَاوِمَنَا سَرَائِيلَ قَبْعَنَاءَ، وَتَمَّ رَجُلٌ يَزُنُّ بِالْأَجْرِ فَقَالَ لَهُ: زِنْ وَأَرْجِحْ.

Zabilježeno je da je Suvejd ibn Kajs kazao: “Mahrefa el-Abdi i ja dovukli smo neku tkaninu iz Hedžera i dopremili je u Meku. Došao nam je Allahov Poslanik, s.a.v.s., hodeći. Cjenkali smo se oko nekih šalvara te smo mu ih prodali. Bio je tu i neki čovjek koji je vagao uz nadoknadu, pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: ‘Vagaj i pusti da pretegne.’”²⁴⁵

U ovom slučaju Poslanik, s.a.v.s., nije mu precizirao nadnicu, nego mu je dao onoliko koliko bi mu ljudi obično davali.

Ibn Tejmijja veli: “Kada čovjek uzjaše jahaću životinju čovjeka koji je izdaje, ili uđe u banju nekog hamamdžije, ili dadne odjeću nekome ko će mu je oprati, ili hranu nekome ko će mu je skuhati, uslužnom radniku pripada dostojna plaća.”

Dokaz za pravo na zakupnu nadoknadu jesu Allahove, dž.š., riječi:

﴿فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآوُهُنَّ أَجُورَهُنَّ﴾

“A ako vam djecu doje, onda im dajte zasluženu nagradu.”²⁴⁶

Uvjetovanje prijevremenog i odgođenog plaćanja zakupa

Zakupna nadoknada ne prelazi u vlasništvo vlasnika zakupljenog predmeta samim sklapanjem ugovora, prema mišljenju pravnika hanefijske škole. Ispravno je uvjetovati i prijevremeno i odgođeno

²⁴⁴ Hadis prenosi Abdurrazik od Ebu Seida. Ebu Zur’a veli: “Vjerodostojno je da ga prenosi Ebu Seid.”

²⁴⁵ Predanje bilježe Ahmed i autori poznatih hadiskih zbirki. Et-Et-Tirmizi ga smatra vjerodostojnim.

²⁴⁶ Et-Talak, 6.

plaćanje nadoknade. Također, valjano je prijevremeno platiti jedan dio iznosa, a drugi platiti s odgodom, u skladu s onim šta su se strane u poslovanju dogovorile, jer Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

الْمُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ.

“Muslimani poštuju međusobne uvjete.”

Kada dogovor o odgodi ili prijevremenosti plaćanja nadoknade ne postoji, u slučaju da je isplaćivanje nadoknade vremenski precizirano, isplata se mora ispoštovati nakon isteka tog roka. Onaj ko iznajmi kuću na mjesec dana, a zatim prođe dogovoreni vremenski period, dužnost je isplatiti mu nadoknadu istekom tog mjeseca.

Ako je riječ o ugovoru o unajmljivanju rada, dužnost je isplatiti nadnicu prilikom okončanja posla.

U slučaju da ugovor bude sklopljen, a da ne bude uvjetovano preuzimanje nadoknade niti naglašena odgoda njenog isplaćivanja, mišljenja se islamskih pravnika razilaze.

Ebu Hanifa i Malik, neka je Allah njima zadovoljan, vele: “Nadoknada se mora isplaćivati dio po dio, shodno tome kako se koristi zakupljena stvar.”

Imami Eš-Šafi i Ahmed kazuju: “Iznajmljivač ima pravo na nadoknadu samim sklapanjem ugovora. Ako iznajmljivač iznajmljenu stvar preda unajmljivaču, on polaže pravo na cjelokupni iznos nadoknade, jer iznajmljivač postaje vlasnikom korištenja iznajmljene stvari sklapanjem ugovora o zakupu i obavezan je isplatiti nadoknadu, kako bi se odužio za prelazak zakupljene stvari u njegovo vlasništvo.”

Polaganje prava na nadoknadu

Pravo na nadoknadu stječe se sljedećim:

- svršetkom rada najamnika, u skladu s Vjerovjesnikovim, s.a.v.s., riječima:

أَعْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجُفَّ عَرْقُهُ.

“Podajte najamniku nadnicu prije nego što mu se znoj osuši”²⁴⁷;

- ostvarenjem koristi, ako je zakupljen predmet korištenja. Ako taj predmet propadne prije nego se iskoristi, a ne prođe nijedan dio dogovorenog perioda, ugovor je o zakupu ništavan;

- mogućnošću ostvarenja koristi, kada prođe period u kojem se korist mogla ostvariti, makar ona u praksi i ne bila ostvarena;

- isplatom unaprijed, realiziranom, ili dogovorom strana o uvjetu isplate unaprijed.

Gubi li se pravo na nadoknadu u slučaju da bude uništen predmet, ako je riječ o ugovoru o unajmljivanju rada

Ako najamnik radi na posjedu iznajmljivača, ili u njegovoj prisutnosti, zaslužuje nadnicu, jer nalazi se pod njegovom vlašću, tako da kad god nešto uradi, prepušta to vlasniku na uvid.

Kada najamnik sam vlada nad svojim poslom, neće imati pravo na nadnicu u slučaju da u okviru njegove odgovornosti nešto bude uništeno, jer nije ispunio radni zadatak. Tako smatraju pravnici šafijskog i hambelijskog mezheba.

Unajmljivanje dojilje

Nije dozvoljeno da čovjek unajmi svoju ženu radi dojenja vlastitog djeteta, jer je ovdje riječ o njenoj dužnosti, nečemu što je između nje i Allaha, dž.š.²⁴⁸

Kada je riječ o unajmljivanju dojilje koja nije majka, to je dozvoljeno, uz unaprijed određenu nadnicu. Dozvoljeno je isplatiti dojilju u hrani i odjeći. Nepoznavanje nadnice u tom slučaju neće dovesti do sukoba. Uobičajeno je da čovjek prema dojiljama bude milosrdan i široke ruke, iz pažnje prema djeci. Uvjetuje se da period dojenja bude određen i da

²⁴⁷ Hadis bilježi Ibn Madža.

²⁴⁸ Ovo mišljenje zastupaju trojica velikana iz oblasti islamskog prava, s tim što imam Malik dodaje: “Žena će biti prisiljena na dojenje, izuzev ako je iz plemićke porodice i ako žene poput nje uobičajeno ne doje djecu.” Imam Ahmed veli: “I to je ispravno.”

dojilja upozna dijete, tako što će ga vidjeti, te da se precizira mjesto dojenja. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَأِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْرِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾

“A ako zaželite da djeci svojoj dojilje nadete, pa, nije grijeh kad od srca ono što ste naumili dadete. Allaha se bojte i znajte da Allah dobro vidi ono što radite.”²⁴⁹

Dojilja je poput privatnog najamnika, nije joj dozvoljeno dojit i neko drugo dijete.

Dojilja je dužna dojit i raditi sve što dojenčce potrebuje: oprati ga, oprati mu odjeću i spremati mu hranu. Otac djeteta obavezan je snositi troškove za hranu i sve drugo što je djetetu potrebno, poput higijenskih sredstava i krema. Ako umre dijete, ili ako umre dojilja, ugovor se o najmu raskida.

Unajmljivanje za hranu i odjeću

Mišljenja uleme o propisu unajmljivanja za hranu i odjeću razilaze se. Jedan dio njih to dozvoljava, a drugi zabranjuje. Argument onih koji takvo unajmljivanje dopuštaju jeste predanje:

عَنْ عُثْبَةَ بْنِ النُّدَرِ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَأَ طَسْمَ حَتَّى بَلَغَ قِصَّةَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: إِنَّ مُوسَى أَجَرَ نَفْسَهُ ثَمَانِي سِنِينَ أَوْ عَشَرَ سِنِينَ عَلَى عِقَّةٍ فَرَجِهِ وَطَعَامٍ بَطْنِهِ.

Utba ibn-un-Nudder kazuje: “Bili smo kod Vjerovjesnika, s.a.v.s. Učio je “Ta Sin Mim”, dok nije stigao do kazivanja o Musau, a.s., a onda je rekao: ‘Uistinu je Musa sebe iznajmio na osam, ili deset godina, zauzvrat tražeći čednost za svoj spolni organ i hranu za stomak.’”²⁵⁰

Ovaj stav zagovaraju imam Malik i pravnici hanbelijskog mezheba, dok Ebu Hanifa to dozvoljava samo kada se unajmljuje dojilja, ne i za slugu.

²⁴⁹ El-Bekara, 233.

²⁵⁰ Predanje u svojim zbirkama navode Ahmed i Ibn Madža, a preneseno je i od Ebu Bekra, Omara i Ebu Musaa.

Imam Eš-Šafi, Ebu Jusuf, Muhammed, hadeviti, i El-Mensur Billahi kažu: “Takvo unajmljivanje nije valjano zbog nepoznavanja količine naknade.”

Pravnici malikijskog mezheba smatraju da oni koji dozvoljavaju unajmljivanje najamnika za hranu i odjeću u obzir uzimaju uobičajenu količinu hrane i odjeće. Oni vele: “Ako čovjek kaže najamniku: ‘Požanji mi usjeve’, ili: ‘Samelji mi žito’, ili: ‘Iscijedi mi ulje, i imat ćeš ono što dođe od polovine’; pa ako najamnik uzme polovinu onoga što je prisutno u danom trenutku, nadoknada je valjana. Međutim, ako najamnik htjedne uzeti polovinu proizvoda koji iz toga proistekne, to neće biti ispravno, zbog nepoznavanja količine koja će pristići.

Zakup zemlje²⁵¹

Dozvoljeno je zakupiti zemlju. Pri tome se uvjetuje pojašnjenje razloga zbog kojeg se zemlja unajmljuje tj. da li je riječ o zemljoradnji, sadnji ili gradnji?

Ako je riječ o zemljoradnji, onda mora biti pojašnjeno šta će se sijati, izuzev da iznajmljivač dozvoli zakupcu da sije šta želi.

Ako ti uvjeti nisu ispunjeni, zakup će biti ništavan. Naime, koristi od zemlje razlikuju se shodno razlikovanju gradnje i zemljoradnje, kao što se razlikuju termini pristizanja (kašnjenja) poljoprivrednih usjeva na zemlji. Zakupac tada ima pravo zasijati još jednu turu, mimo one koja je dogovorena – pod uvjetom da je pretrpio štetu kao i sijanje koje je dogovoreno, ili manje od toga.

Davud smatra da zakupac na to ne polaže pravo.

Unajmljivanje životinja

Unajmljivati životinje pravno je valjan čin.

Pri tome se uvjetuje naznaka perioda najma i mjesto gdje će se životinja koristiti. Također, uvjet je i da se pojasni radi čega se životinja

²⁵¹ Pogledati poglavlje “Obradivanje zakupljene zemlje (*el-muzarea*)”.

unajmljuje: radi tovarjenja ili jahanja, i da se naznači šta će se na njoj tovariti i ko će je jahati.

Ako unajmljena životinja bude uništena zbog tovarjenja i jahanja, ugovor o najmu, u slučaju da je životinja imala neki nedostatak, bit će raskinut. Ako je unajmljena životinja bez nedostatka, a bude uništena, ugovor o najmu neće biti poništen.

Tada je iznajmljivač dužan dovesti drugu životinju, i on nema pravo raskinuti ugovor, jer zakup je zasnovan na korištenju pod garancijom, a iznajmljivač ima mogućnosti ispuniti ono na šta se obavezao ugovorom. U vezi s ovim propisom slažu se sva četverica velikana islamskog prava.

Unajmljivanje stambenih prostora

Unajmljivanje stambenih prostora čini dozvoljenim njihovo korištenje za stanovanje, bez obzira hoće li u njima stanovati zakupac ili će on u njima naseliti nekog drugog, pozajmljujući ih, ili ih ponovno iznajmljujući. Uvjet je da stambeni prostor ne može naseliti neko ko će ga uništiti ili nagrditi, poput kovača (ako ga koristi kao radionicu), ili nekog sa sličnim zanimanjem.

Iznajmljivač je dužan upotpuniti potrebno kako bi zakupac bio u mogućnosti koristiti prostor, u skladu s uobičajenom praksom.

Iznajmljivanje unajmljene stvari

Zakupcu je dozvoljeno iznajmiti već unajmljenu stvar.

Ako je riječ o unajmljenoj životinji, zakupac, kada je iznajmljuje, mora voditi računa da posao koji će životinja obavljati bude jednak, ili približno jednak, poslu zbog kojeg je životinja unajmljena prvi put, kako joj se ne bi nanijela šteta.

Zakupcu je dozvoljeno iznajmiti stvar koju je unajmio, kada je preuzme, po istoj cijeni koju je platio prilikom prvog iznajmljivanja, a dozvoljeno je uzeti i veći i manji iznos. On ima pravo uzeti ostatak.

Uništenje unajmljene stvari

Unajmljena stvar je amanet u rukama zakupca, jer je on preuzima kako bi iz nje izvukao korist koja mu pripada. Ako unajmljena stvar bude uništena, zakupac će snositi odgovornost samo ako ju je on uništio ili ako je uskratio dužnu brigu o njoj.

Onaj ko unajmi životinju radi jahanja, pa je, stežući uzde, udavi – kao što se zna dogoditi – ne snosi odgovornost.

Najamnik – privatni i zajednički

Privatni najamnik jeste osoba koja se unajmljuje na određeni vremenski period da bi tokom njega radila. Ako vremenski period ne bi bio preciziran, ugovor o najmu bio bi ništavan. I iznajmljivač i najamnik imaju pravo raskinuti ugovor kad žele. Ako se, prilikom najma, najamnik prepusti unajmljivaču na neodređeno vrijeme, u tom slučaju on ima pravo samo na prosječnu nadnicu²⁵² za period u kojem je radio.

Privatnom najamniku nije dozvoljeno da tokom ugovorenog perioda najma radi za nekog drugog osim za osobu koja ga je unajmila. Ako bi najamnik tokom ugovorenog perioda radio za nekoga drugog, plaća bi mu bila smanjena za onoliko koliko je radio.

Najamnik zasluži najamnu nadoknadu kada se prepusti unajmljivaču i ne izbjegava posao zbog kojeg je unajmljen.

Također, najamnik zasluži cijelu najamnu naknadu kada unajmljivač raskine ugovor prije nego što istekne vremenski period dogovoren ugovorom. Izuzetak je ako postoji opravdani razlog koji podrazumijeva raskid, recimo da najamnik ne mogne izvršiti posao, ili da oboli tako da ne bude u stanju ispoštovati dogovoreno.

Kada postoji opravdan razlog, poput nekog nedostatka ili nemoći, te unajmljivač raskine ugovor o najmu, najamniku će pripasti samo nadoknada za period u kojem je radio, i unajmljivač nije dužan platiti cijelu najamninu.

²⁵² Prosječna nadnica jeste uobičajena plata koju uzimaju jednaki mu najamnici.

Privatni je najamnik poput opunomoćenika, jer povjeren mu je posao koji je u njegovoj nadležnosti. On će snositi odgovornost samo za ono što bude uništeno njegovim direktnim utjecajem ili zbog njegova nemara. Ako on napravi propust ili direktno uništi sporni predmet (ili posao), snosit će odgovornost kao i svaki drugi povjerenik.

Zajednički najamnik

Zajednički najamnik jeste osoba koja radi za više od jednog unajmljivača. Svi oni imaju udio u koristi koju im zajednički najamnik pruža. Riječ je, recimo, o bojadžiji, krojaču, kovaču, stolaru i onome koji pegla.

Čovjeku koji unajmi zajedničkog najamnika nije dozvoljeno da tom najamniku zabranjuje da radi za drugoga. Zajednički najamnik ima pravo na najamninu samo za posao koji uradi.

Da li on snosi garanciju ili je samo u svojstvu povjerenika?²⁵³

Imam Ali i Omer, r.a., zatim Šurejh el-Kadi, Ebu Jusuf, Muhammed te pravnici malikijskog mezheba smatraju da zajednički najamnik snosi garanciju za uništenu stvar, makar ta stvar ne bila uništena njegovim direktnim utjecajem ili nesarom s njegove strane. Razlog ovakvog stava jeste vođenje brige o imcima ljudi i zaštita njihovih interesa. El-Bejheki prenosi da je Alija, Allah mu lice oplemenio, od bojadžije i zanatlije tražio da jamče za svoj rad. Alija, r.a., kazao je: "Samo će to donijeti dobro ljudima."

Također, prenosi se da je imam Eš-Šafi, r.a., spomenuo kako je Šurejh smatrao da bojadžija jamči za svoj rad te kako je od nekog bojadžije kome je izgorjela kuća tražio da snosi garanciju. Bojadžija ga je upitao: "Tražiš da snosim garanciju, a meni je kuća izgorjela?" Šurejh mu odgovori: 'A šta misliš da unajmljivaču izgori kuća, bi li mu ti ostavio svoju plaću!?"'

²⁵³ Stvar mu je povjerena kao emanet, bez uvjeta da za nju garantira.

Ebu Hanifa i Ibn Hazm smatraju da je zajednički najamnik u svojstvu povjerenika, a da snosi garanciju samo ako štetu nanese svojim direktnim utjecajem ili nemarom sa svoje strane.

Ispravno je mišljenje koje su iznijeli pravnici hanbelijskog mezheba i stav koji zastupa imam Eš-Šafi, r.a.

Ibn Hazm veli: "Garanciju ne snosi ni zajednički ni privatni najamnik ni bilo koji zanatlija, izuzev ako se utvrdi da je na štetu direktno utjecao ili da je ona nanesena njegovim nemarom."

Raskid i svršetak ugovora o najmu

Ugovor o najmu jeste obavezujući ugovor. Nijedna strana nema mogućnost raskinuti ga, jer radi se o ugovoru o naknadi. Izuzetak je kada postoji opravdanje koje nalaže raskid, poput nekog nedostatka. O tome ćemo govoriti.

Ugovor o najmu neće biti raskinut ako umre jedna od strana u ugovoru, uz to da je predmet ugovora čitav. Nasljednik će zamijeniti osobu koja joj je u naslijeđe ostavila taj neraščišćeni najam, bez obzira da li je riječ o iznajmljivaču ili zakupcu.

Ovo mišljenje oprečno je stavu pravnika hanefijskog mezheba, zahirita, zatim Eš-Ša'bija, Es-Sevrija i El-Lejsa ibn S'ada.

Ugovor o najmu ne raskida se prodajom unajmljene stvari unajmljivaču, ili nekome drugome. Kupac, u slučaju da nije unajmljivač, preuzima stvar nakon svršetka perioda najma.

Ugovor o najmu raskida se u sljedećim slučajevima:

1. pojavom novog nedostatka na unajmljenoj stvari, dok se ona nalazi u rukama unajmljivača, ili ukazivanjem na stari nedostatak;
2. uništenjem određenog unajmljenog predmeta, poput određene kuće ili određene životinje;
3. uništenjem onoga radi čega se unajmilo, poput odjevnog predmeta unajmljenog radi šivanja, jer nije moguće ispuniti predmet ugovora nakon što je on uništen;

4. ostvarivanjem koristi koja je ugovorena, ili svršetkom posla, ili istekom ugovorenog perioda. Izuzetak je kada postoji opravdanje koje sprečava raskid, kao kad bi istekao period unajmljivanja zemlje za obrađivanje prije nego se uberu usjevi. Zemlja će ostati u posjedu unajmljivača po uobičajenoj cijeni, sve dok on ne pobere usjeve. To će se uraditi, makar iznajmljivač morao biti na to prisiljen, kako bi se spriječila šteta koja bi se zakupcu mogla nanijeti vađenjem usjeva prije sazrijevanja;

5. pravnici hanefijskog mezheba kažu: “Dozvoljeno je raskinuti ugovor o najmu zbog opravdanja koje nastaje, makar i od unajmljivača. Recimo, kad bi čovjek unajmio poslovni prostor kako bi u njemu trgovao, a zatim mu izgori imovina, ili bude pokradena, ili oteta, ili propadne, on ima pravo raskinuti ugovor o najmu.”

Vraćanje unajmljene stvari

Kada ugovor o najmu istekne, unajmljivač je dužan vratiti unajmljenu stvar.

Ako se radi o pokretnoj imovini, odnijet će je njenom vlasniku.

U slučaju da je riječ o građevinama, nekretninama, predat će ih njihovom vlasniku prazne, bez svoje robe.

Ako je riječ o obradivom zemljištu, predat će ga bez usjeva, izuzev ako postoji opravdanje, kao što je prethodno objašnjeno. U tom slučaju ostat će u posjedu unajmljivača dok on ne pobere usjeve – uz plaćanje po uobičajenoj cijeni.

Pravnici hanbelijskog mezheba vele: “Kada ugovor o najmu prođe, unajmljivač će dići ruke od unajmljene stvari. On nije obavezan niti je vraćati niti održavati, kao što je slučaj kod pologa (depozita), jer to je ugovor koji ne podrazumijeva garanciju, tako da ne obuhvata ni vraćanje ni održavanje.” Oni dodaju:

“Nakon isteka najamnog perioda, unajmljena stvar je emanet u rukama unajmljivača – ako propadne bez njegovog direktnog utjecaja, on za nju ne snosi odgovornost.”

DIONIČARSTVO (*EL-MUDAREBA*)

Definicija

Izraz *el-mudareba* uzet je iz sintagme *ed-darb fil-erd*, što znači: “putovanje radi trgovine.” Allah, dž.š., kaže:

﴿وَأَخْرُونَ يُضْرَبُونَ فِي الْأَرْضِ يُبْتَغَىٰ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ﴾

“... i onih koji će po svijetu putovati i Allahove blagodati tražiti...”²⁵⁴

Ovaj pojam još se naziva i *el-kaṛad*, izraz deriviran iz riječi *el-kard*, što znači “odsjek”, jer vlasnik imovine odsijeca jedan dio svoje imovine kako bi njome trgovao, kao i jedan dio svoje zarade.

Također, spomenuti pojam nosi naziv i *el-muamela*. Pod tim nazivom ovdje podrazumijevamo: ugovor između dvije strane o tome da jedna strana drugoj dadne novac kako bi potonja njime trgovala, pod uvjetom da dijele zaradu onako kako se dogovore.

Propis o dioničarstvu

Dioničarstvo je, prema ulemanskom konsenzusu, dozvoljen čin.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., trgovao je za Hatidžu, r.a., njenom imovinom. S njenom je imovinom putovao u Šam, prije nego što je primio poslanstvo. U predislamskom periodu prakticirao je dioničarstvo, a odobrio ga je i kada je došao islam.

Hafiz Ibn Hadžer kaže: “Ono što možemo sa sigurnošću reći jeste to da je dioničarstvo utvrđeno u doba Vjerovjesnika, s.a.v.s.,. Poslanik, s.a.v.s., znao je za njega i odobrio ga je. Da nije te činjenice, dioničarstvo ni u kojem slučaju ne bi bilo dozvoljeno.”

Postoji predanje koje glasi: “Abdullah i Ubejdullah, sinovi Omera ibnul-Hattaba, r.a., pohodili su s iračkom vojskom. U povratku svratili su do Omerovog namjesnika. Bio je to Ebu Musa el-Eš'ari, u to doba

²⁵⁴ El-Muzzemmil, 20.

poglavar Basre. Zaželio im je Ebu Musa toplu dobrodošlicu i rekao: 'Kada bih vam mogao učiniti nešto od koristi, učinio bih.' Zatim je kazao: 'Naravno da mogu. Ovdje ima nešto od Allahova kapitala koji bih želio poslati vođi pravovjernih. Dat ću vam ga kao predujam pa za njega kupite kakve robe iz Iraka, a zatim je prodajte u Medini. Glavnicu kapitala osigurajte za vođu pravovjernih, a profit će pripasti vama.' Njih dvojica odgovoriše: 'Rado pristajemo.' Ebu Musa učini tako, te Omeru, r.a., posla pismo da od njih preuzme kapital. Kada su stigli te robu prodali i zaradili, Omer im reče: 'Je li svoj vojsci dao predujam kao što je vas predujmio?' Njih mu dvojica odgovoriše: 'Nije.' Omer potom kaza: 'Sinovi ste vođe pravovjernih, pa vam je dao predujam. Dajte i glavnice i zaradu.' Abdullah je samo šutio, dok je Ubejdullah rekao: 'O vođo pravovjernih, da je kapital propao, mi bi za njega snosili garanciju.' Omer ponovo reče: 'Dajte ga.' Abdullah je šutio, a Ubejdullah mu se obraćao. Jedan od ljudi koji su s Omerom sjedili kaza: 'O vođo pravovjernih, a da smatraš to dioničarskim predujmom?'²⁵⁵ Omer tim prijedlogom bi zadovoljan i uze glavicu i polovinu profita, a Abdullah i Ubejdullah dobiše drugu polovinu zarađene sume."

Mudrost propisivanja dioničarstva

Islam je propisao i dozvolio dioničarstvo kako bi ljudima učinio olakšicu. Moguće je da neko od ljudi posjeduje kapital, ali da nije sposoban privređivati.

Postoji mogućnost i da neko nema novčanih sredstava, ali da posjeduje sposobnost za privređivanje.

Zato je Zakonodavac dozvolio ovaj oblik poslovanja kako bi oba člana u ovakvoj poslovnoj saradnji imala koristi. Kapitalist (*rabbul-mal*) imao bi koristi od iskustva poslovnog izvršioca (*el-amil*), a poslovni izvršilac okoristio bi se kapitalom. Ovakvim međusobnim potpomaganjem ostvaruje se i kapital i posao.

²⁵⁵ Što znači: "a da postupiš prema propisu o dioničarskom udjelu – da pola pripadne njima, a pola državnoj blagajni."

Allah propisuje poslovne ugovore samo da bi se ljudski interesi ostvarili i štete otklonile.

Osnove dioničarstva

Osnove dioničarstva jesu ponuda i pristanak od strane osoba koje učestvuju u začinjanju ugovora.

Ne uvjetuje se određeni izraz, već ugovor biva sklopljenim svakom riječju koja ukazuje na dioničarstvo. Naime, poenta prilikom sklapanja ugovora leži u namjeri i značenju, a ne u izrazu i frazi.

Uvjeti dioničarstva

Prilikom dioničarstva uvjetuje se sljedeće:

1. da dioničarski ulog bude novac. Ako je dioničarski ulog zlato, nakit ili neka druga pokretna imovina, dioničarstvo nije valjano.

Ibnul-Munzir veli: "Svi od kojih smo učili slažu se da nije dozvoljeno da čovjek nevraćeni mu dug daje drugom čovjeku kao dioničarski ulog";

2. da kapital bude unaprijed određen (poznat) kako bi se moglo razlučiti između glavnice kojom se trguje i profita koji se dijeli između poslovnih partnera, u skladu s njihovim dogovorom;

3. da podjela profita između radnika i vlasnika kapitala bude poznata procentualno – polovinski, trećinski, četvrtinski – jer Vjerovjesnik, s.a.v.s., poslovao je sa stanovništvom Hajbera za polovinu usjeva koji prispiju.

Ibnul-Munzir kaže: "Sva ulema od koje smo učili slaže se da je dioničarski ulog ništavan ako jedna ili obje strane ugovora za sebe odrede precizan novčani iznos."

Razlog tome jeste činjenica da, kada bi se uvjetovao određen iznos za neku od strana ugovora, postoji mogućnost da cijeli profit bude u tolikom iznosu. Uzeo bi ga onaj partner koji je uvjetovao da njemu pripadne toliki iznos, dok drugi ne bi dobio ništa. To je u suprotnosti sa

svrhom ugovora o dioničarstvu, kojim se želi postići korist za obje strane u poslovanju;

4. da dioničarstvo bude apsolutno slobodno, tako da vlasnik kapitala ne ograničava poslovnog izvršioca da trguje samo u određenom mjestu, ili samo s određenom robom, ili samo u jednom vremenskom periodu, ili samo s određenom osobom, ili pod nekim drugim sličnim uvjetima. Naime, uvjetovanje koje ograničava poslovanje briše veliki dio svrhe dioničarstva, a to je zarada, tako da je neophodno izbjeći uvjetovanja, jer bi dioničarsko poslovanje moglo propasti.

Ovo mišljenje zastupaju imami Malik i Eš-Šafi.

Međutim, Ebu Hanifa i Ahmed ne zahtijevaju prethodni uvjet i vele: "Kao što je dozvoljeno da dioničarstvo bude slobodno, tako je dozvoljeno da bude i ograničeno."²⁵⁶ U slučaju ograničavanja poslovanja poslovnom izvršiocu nije dozvoljeno prekoračiti postavljene mu uvjete. Ako ih prekorači, snosi garanciju.

Od Hakima ibn Hizama prenosi se da je on čovjeku, kada bi mu svoj kapital davao kao dioničarski ulog da njime trguje, uvjetovao: "Da moju imovinu ne stavlja u vlažnu nutrinu, da je ne nosi u more i da s njom ne silazi u riječna korita." Govorio bi mu: "Ako šta od toga učiniš, nadoknadit ćeš moju imovinu!"

Među uvjete dioničarstva ne spada preciziranje perioda poslovanja, jer riječ je o dozvoljenom ugovoru koji je uvijek moguće raskinuti.

Nije uvjet ni da dioničarsko poslovanje bude između dva muslimana, već je ispravno da bude i između muslimana i zimije.

Poslovni je izvršilac povjerenik (el-emin)

Kada se ugovor o dioničarstvu zaključi i poslovni izvršilac preuzme kapital, taj dioničarski ulog bit će amanet (*el-amana*) u njegovim rukama, tako da će snositi garanciju samo u slučaju da ga direktnim utjecajem upropasti. Ako uloženi kapital bude uništen bez njegovog direktnog utjecaja, on ne snosi odgovornost. U obzir se uzima njegova izjava uz

²⁵⁶ *El-İfşab*, str. 258.

zakletvu, ako zagovara da je kapital izgubljen ili uništen, jer osnova je poslovanja da ne bude prevare.

Poslovni izvršilac koji ulaže dioničarski ulog

Poslovni izvršilac nema pravo dalje ulagati dioničarski kapital. To bi se smatralo prekoračenjem ovlasti s njegove strane. U djelu *Bidajetul-mudžtehid* navodi se: "Ovi poznati islamski pravници iz reda ensarija ne spore se oko toga da poslovni izvršilac, ako uloži glavnica dioničarskog kapitala u druge dioničarske poslove, snosi naknadu – u slučaju da bude na gubitku. Ako poslovni izvršilac bude ostvario profit, podmiriti će se dogovor s dioničarom koji mu je dao kapital, a zatim će poslovni izvršilac dobiti dio prema dogovoru s onim kome je on dao kapital te će izmiriti njegov udio od kapitala koji ostane."²⁵⁷

Troškovi poslovnog izvršioca

Troškovi poslovnog izvršioca podmiruju se iz njegove imovine, i kada posluje u svom mjestu boravka i kada poslovno putuje. Naime, troškovi mogu iznositi koliko i sama zarada, tako da bi je on, u tom slučaju, uzeo cijelu, isključujući iz partnerstva vlasnika kapitala. Drugi je razlog taj što poslovni izvršilac već ima uvjetovan udio u zaradi, tako da uz taj udio ne polaže pravo ni na šta drugo.

Međutim, ako vlasnik kapitala poslovnom izvršiocu dozvoli da svoje troškove pokrije iz dioničarskog kapitala, tokom putovanja, ili ako je takav postupak uobičajen, tada mu je dozvoljeno izmiriti ih iz tog dioničarskog uloga.

Imam Malik smatra da poslovni izvršilac ima pravo podmiriti troškove iz dioničarskog kapitala, ako je taj kapital veliki i pruža mogućnost da se troškovi od njega pokriju.

²⁵⁷ Elhu Kilaba, Nafi, Ahmed i Ishak smatraju da poslovni izvršilac, ukoliko prekrši dogovor, snosi naknadu, a da zarada pripada vlasniku kapitala. Racionalisti među pravnicima vele: "Zarada će pripasti poslovnom izvršiocu, a on će je podijeliti kao sadaku. On je ujedno i povjerenik i snosi naknadu za uloženi kapital."

Raskid dioničarskog ugovora

Ugovor o dioničarstvu raskida se u sljedećim slučajevima:

1. kada se izgubi jedan od uvjeta valjanosti poslovanja.

U slučaju da nestane neki od uvjeta valjanosti dioničarstva, a poslovni izvršilac već preuzme uloženi kapital i njime trguje, njemu, u tom slučaju, pripada prosječna najamnina. Naime, njegov postupak odobrio je vlasnik kapitala, i on je napravio posao za koji zaslužuje platu.

Zarada koja ostane pripada vlasniku kapitala. On snosi i gubitak koji nastane, jer poslovni izvršilac tada je samo najamnik, a najamnik snosi garanciju samo ako pričini štetu vlastitim utjecajem;

2. kada poslovni izvršilac napravi prijestup, ili uskrati brigu o založenoj imovini, ili učini nešto što nije u skladu sa svrhom ugovora, u tom slučaju dioničarstvo postaje ništavno. Poslovni izvršilac snosi naknadu ako kapital propadne, jer on je uzročnik njegova propadanja;

3. kada umre poslovni izvršilac ili vlasnik kapitala. Ako jedan od njih dvojice umre, raskida se ugovor o dioničarstvu.

Postupanje poslovnog izvršioca nakon smrti vlasnika kapitala

Ako vlasnik kapitala umre, njegovom se smrću ugovor o dioničarstvu raskida. Kada se ugovor raskine, poslovni izvršilac nema pravo raspolagati imovinom. Ako bi pak nastavio poslovati s kapitalom, nakon što sazna za smrt vlasnika, a bez dozvole nasljednika, smatrao bi se otimačem i snosio bi nadoknadu.

U slučaju da profitira, zarada bi se dijelila između njega i nasljednika. Ibn Tejmiyya veli: "Tako je presudio vođa pravovjernih Omer ibnul-Hattab, r.a., ukoliko se radi o imovini koju su njegovi sinovi uzeli iz državne blagajne. Trgovali su njome ne polažući na nju pravo, pa ju je učinio dioničarskim ulogom."

Ako se ugovor o dioničarstvu raskine, a kapital bude u robi, vlasnik kapitala i poslovni izvršilac imaju pravo prodati je ili je međusobno podijeliti, jer na to polažu pravo.

U slučaju da poslovni izvršilac htjedne prodati tu robu, a vlasnik kapitala odbije, vlasnik kapitala bit će primoran na prodaju, jer poslovni izvršilac polaže pravo na zaradu, a može je ostvariti samo prodajom.

Tako smatraju pravnici šafijskog i hanbelijskog mezheba.

Uvjet je da vlasnik kapitala prisustvuje podjeli zarade

Ibn Rušd kazuje: “Islamski učenjaci različitih podneblja slažu se da je poslovnom izvršiocu dozvoljeno uzeti svoj udio samo uz prisutnost vlasnika kapitala i da je to uvjet kada se zarada dijeli, i poslovni izvršilac uzima svoj dio. Također, slažu se da nije dovoljno da je poslovni izvršilac podijeli u prisutnosti svjedoka ili nekoga drugog.”

PRIJENOS DUGA (*EL-HAVALA*)

Definicija

Izraz *el-havala* deriviran je iz glagolske imenice *et-tahvil* druge glagolske vrste, u značenju prenošenja i prebacivanja. U šerijatskom pravu pod tim izrazom podrazumijevamo prijenos duga s jednog dužnika na drugog.

Takav čin podrazumijeva postojanje zajmodavca koji prihvata transfer (*el-muhal*) i novog dužnika koji na sebe preuzima vraćanje duga (*el-muhal alejhi*).

Znači, *el-muhal* je dužnik, *el-muhal* je zajmodavac, a *el-muhalu alejhi* jeste osoba koja na sebe prima izmirenje duga.

Prijenos duga oblik je poslovnog odnosa koji ne treba ponudu i pristanak. Ispravan je sa svakim izrazom koji na njega ukazuje, poput riječi: “Prenosim dug koji ti pripada na drugog, s tvojim te dugom upućujem na tu i tu osobu”, i slično.

Propisanost prijenosa duga

Islam ga propisuje i dozvoljava zbog potrebe koja za njim postoji.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ، وَإِذَا أَتَيْتُمْ أَحَدَكُمْ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَسْتِغْ.

Zabilježeno je predanje od Ebu Hurejre u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: “Odugovlačenje bogataša s vraćanjem duga jeste nasilje. Ako neko od vas bude upućen na imućnika, neka potražuje dug.”²⁵⁸

U ovom hadisu Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio je zajmodavcu da – ako ga dužnik, prenoseći svoj dug, uputi na bogatog i imućnog čovjeka koji je u mogućnosti prihvatiti prijenos duga – krene onome na koga je dug prenesen sa zahtjevom za izmirenje, sve dok svoje pravo ne ostvari.

Podrazumijeva li naredba obavezu ili poželjnost

Veliki broj pravnika hanbelijskog mezheba, zatim Ibn Džerir, Ebu Sevr i zahirije smatraju da je zajmodavac obavezan prihvatiti prijenos duga na imućnog čovjeka, u skladu s Poslanikovom naredbom.

Većina veli: “Naredba podrazumijeva poželjnost.”

Uvjeti valjanosti prijenosa duga

Za valjanost prijenosa duga postavljaju se sljedeći uvjeti:

1. svojevoljni pristanak dužnika i zajmodavca, ne i osobe na koju se dug prenosi, povodeći se za prethodnim hadisom, jer njih je dvojicu Poslanik, s.a.v.s., spomenuo. Drugi je razlog taj što dužnik ima pravo izmiriti svoj dug na koji god način želi, a i činjenica da je pravo zajmodavca u garanciji njegova dužnika, tako da se ono može prenijeti samo uz njegov pristanak.

²⁵⁸ Predanje bilježe El-Buhari i Muslim.

Postoji mišljenje i da pristanak zajmodavca nije uvjet, jer on je obavezan pristati na prijenos duga, prema Poslanikovim, s.a.v.s., riječima:

إِذَا أُحِيلَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَبْتَغِ.

“Ako neko od vas bude upućen na imućnika, neka potražuje svoj dug.” Razlog jeste i to što zajmodavac ima pravo na naplatu svog duga, bilo od samog dužnika ili nekoga ko preuzima njegovo breme.

Kada je riječ o neuvjetovanju pristanka osobe na koju se dug prenosi, to je zbog toga što u hadisu Poslanik, s.a.v.s., nju ne spominje, a i zato što je zajmodavac postavio dužnika na svoju poziciju u vezi s ostvarivanjem svoga prava. Prema tome, nema potrebe za pristankom nekoga ko je pod teretom duga. Prema mišljenju pravnika hancifijskog mezheba, te El-Istahrija, iz reda šafijske pravne škole, uvjetuje se i njegov pristanak;

2. jednakost oba duga – po vrsti, količini, plativosti, roku, kvalitetu ili lošoj kakvoći – tako da prijenos nije ispravan ako je dug bio u zlatu, a dužnik uputi zajmodavca da umjesto zlata uzme srebro.

Isti je slučaj i kada je dug obavezno vratiti odmah, a dužnik uputi zajmodavca da preuzme dug čije je vraćanje odgođeno, ili suprotno.

Također, prijenos nije valjan ako se dugovi razlikuju u kvalitetu i količini;

3. postojanost duga. Ako bi dužnik uputio zajmodavca da naplati dug od službenika koji još nije primio platu, prijenos bi bio ništavan;

4. da oba duga budu poznata.

Spada li prijenosom duga odgovornost s dužnika

Ako je prijenos duga ispravan, odgovornost spada s dužnika. Ako osoba na koju je dug prenesen bankrotira, ili zaniječe prijenos, ili umre, zajmodavac neće ništa potraživati od prvobitnog dužnika.

Većina uleme zagovara takav stav.

Međutim, pravnici malikijskog mezheba vele: "Izuzetak je ako dužnik prevari zajmodavca te ga uputi na nekoga nepostojećeg."

Malik u *El-Muvettau* kaže: "Naš stav o pitanju čovjeka koji, prenoseći dug, uputi čovjeka na nekoga drugog ko je njemu dužan jeste da, u slučaju da bankrotira osoba na koju je dug prenesen ili umre ne izmirivši dug, zajmodavcu nije dužan onaj koji ga je s dugom uputio na drugoga. Zajmodavac od svog prvog dužnika nema prava ništa potraživati."

Malik također dodaje: "Ovo je pitanje oko kojeg se niko od nas ne spori."

Ebu Hanifa, Šurejh, Osman el-Betti i još neki islamski pravnici rekli su: "Vlasnik duga, u slučaju da osoba na koju je dug prenesen bankrotira ili zaniječe prijenos, potraživat će svoj dug."

PRAVO PRVOKUPNJE (*EŠ-ŠUF'A*)

Definicija

Izraz *eš-šuf'a* deriviran je iz riječi *eš-šeŕ*, koja znači udvajanje i sjedinjavanje. Kod Arapa je pravo prvokupnje bilo uobičajeno.

Čovjeku bi u predislamskom periodu, kada je želio prodati kuću ili zemljište, dolazio komšija, ortak ili prijatelj, zauzimajući se kod njega za ono što prodaje, pa bi mu on dao pravo prvokupnje i učinio ga prećim od drugih koji bi pristizali nakon njega. Takav postupak nazvan je *eš-šuf'a*, a onaj ko ga potražuje nazvan je *eš-šeŕ*.

U islamskom pravu pod terminom *eš-šuf'a* podrazumijevamo: zaposjedanje nad predmetom zauzimanja, usprkos kupcu, cijeni i troškovima koje je snosio kroz vođenje brige o njemu.

Njegova propisanost

Pravo prvokupnje potvrđeno je Poslanikovim, s.a.v.s., sunnetom, i muslimani imaju jedinstven stav o tome da je ono propisano. Džabir ibn Abdullah prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., donio propis o pravu prvokupnje u nepodijeljenim suvlasništvima, tako da ako bi granice bile postavljene i put bio naznačen, ne bi postojalo pravo na prvokupnju.²⁵⁹

Mudrost propisanosti

Islam je propisao pravo prvokupnje kako bi spriječio štetu i odagnao sukobe, jer pravo potražioca prvokupnje da posjeduje prodajni predmet, koji je kupio neko stran, otklanja od njega mogućnost da će mu biti pričinjena šteta od tog nepredvidivog stranca.

Imam Eš-Šafi smatra da je ta šteta, ustvari, problem u podjeli, obnavljanju zajedničkih interesa i drugim bitnostima.

Postoji mišljenje koje kaže: “Šteta dolazi u obliku lošeg suvlasništva.”

Pravo prvokupnje zimmije

Kako musliman polaže pravo na prvokupnju, tako ga ima i zimmijja, prema mišljenju većine islamskih pravnika. Ahmed, El-Hasan i Eš-Ša‘bi vele: “Zimmijja nema pravo prvokupnje, u skladu s hadisom koji bilježi Ed-Darekutni:

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا شُعْةَ لِنَصْرَانِي.

Enes, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: ‘Kršćanin nema pravo prvokupnje.’”

²⁵⁹ Predanje bilježi imam El-Buhari.

Odobrenje partnera suvlasnika za prodaju

Suvlasnik od svoga partnera mora tražiti odobrenje prije nego što proda posjed. Ako ga proda, a njegov mu partner to ne odobri, taj partner na njega polaže veća prava. Ako mu pak partner dadne odobrenje za prodaju i kaže: “Ja nemam ništa s tim”, onda neće imati pravo zahtijevati prvokupnju. Takav je propis donio Allahov Poslanik, s.a.v.s., i tome niko ne proturječi.

- Prenosi se da je Džabir, r.a., rekao: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., presudio je pravom kupnje u svakom nepodijeljenom suvlasništvu: stambenom prostoru ili okućnici. Čovjeku nije dozvoljeno prodati dok mu to njegov partner ne odobri; ako on bude želio, uzet će, a ako ne, ostavit će. Ako suvlasnik proda, a njegov mu partner ne dadne dozvolu, on (partner) na prodano polaže veća prava.”²⁶⁰

عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ شَرِكَةٍ لَمْ تُقَسِّمْ: رُبْعَةً، أَوْ حَانِطٍ لَا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَبِيعَ حَتَّى يُؤْذِنَ شَرِيكُهُ، فَإِنْ شَاءَ أَخَذَ، وَإِنْ شَاءَ تَرَكَ، فَإِذَا نَاعَ وَلَمْ يُؤْذِنْهُ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ.

Džabir, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Onaj ko je suvlasnik palmovika ili stambenog prostora nema prava prodati ga dok ne zatraži odobrenje od svog partnera; ako on htjedne, uzet će, a ako ne htjedne, ostavit će.”²⁶¹

Ibn Hazm kazuje: “Nije dozvoljeno čovjeku koji je suvlasnik prodati zajednički posjed dok ga ne ponudi svome partneru ili partnerima. Ako onaj koji je s njim u suvlasništvu htjedne uzeti posjed po cijeni koja je dana drugom kupcu, partner suvlasnik na posjed polaže veća prava. Ako partner to ne htjedne, gubi pravo prvokupnje i nakon toga ga ne može potraživati – kada posjed već bude nekome prodan. Ako suvlasnik svome partneru ne ponudi posjed, kao što smo spominjali, i proda ga

²⁶⁰ Predanje bilježi Muslim.

²⁶¹ Hadis prenosi Jahja ibn Adem od Zuhejra, a ovaj od Ebu Zubejra. Niz je prenosilaca u skladu s Muslimovim uvjetima.

nekome drugom ko nije s njim u suvlasništvu, njegov partner imat će pravo birati između dvije stvari: pustiti da se kupoprodaja nastavi ili je poništiti i uzeti taj dio za sebe po cijeni po kojoj je i prodan.”

Ibnul-Kajjim veli: “Ovo je shodno propisu koji je donio Allahov Poslanik, s.a.v.s., i ne postoji nešto što mu proturječi. To je ispravan i konačan propis.”

Neki islamski učenjaci, među njima i pravnici šafijskog mezheba, smatraju da imperativ podrazumijeva poželjnost.

Imam En-Nevevi kaže: “Prema mišljenju naših kolega, propis podrazumijeva da je poželjno da partner suvlasnik bude upoznat s prodajom i da je čovjeku pokućeno prodati posjed prije nego što svog partnera s tim upozna – ali nije zabranjeno.”

Lukavstvo obaranja prava prvokupnje

Nije dozvoljeno poslužiti se lukavstvom za pobijanje prava prvokupnje, jer bi to podrazumijevalo poništavanje prava muslimana, prema hadisu koji prenosi Ebu Hurejra, r.a.: “Ne služite se onim čime su se služili jevreji. Allahove su zabrane za dozvoljene uzimali, upotrebljavajući najgora lukavstva.”

Takav stav zagovaraju Malik i Ahmed, dok Ebu Hanifa i Eš-Šafi smatraju da je lukavstvo dozvoljeno.

Primjer za primjenu lukavstva radi obaranja prava prvokupnje jeste i to da, npr. suvlasnik drugom čovjeku prepusti jedan dio posjeda tako da tim prepuštanjem on postane njegov partner suvlasnik. Nakon toga proda mu ostatak ili mu ga pokloni.

Uvjeti prava prvokupnje

Za ostvarivanje prava prvokupnje postavljaju se sljedeći uvjeti:

prvi je uvjet da predmet zauzimanja bude nekretnina, poput zemlje i kuće, te onoga što je u sklopu te nekretnine, recimo drveće, dodatna gradnja, vrata, prozorske grilje i sve drugo što inače ulazi u

prodaju. Argument je već navedeno predanje u kojem Džabir, r.a., kaže: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., donio je propis o pravu prvokupnje u svakom nepodijeljenom suvlasništvu: stambenom prostoru ili okućnici.”

Takav stav zastupa veliki broj islamskih pravnika. Mekanska ulema i zahirijski pravnici misle drukčije, povodeći se za jednim Ahmedovim predanjem. Oni kažu: “Pravo prvokupnje postoji u svakom suvlasništvu, jer šteta koja se može nanijeti partneru suvlasniku u nekretnini također se može desiti i partneru-suvlasniku u pokretnoj imovini.” Drugi njihov argument jeste Džabirovo predanje: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., donio je propis o pravu prvokupnje u svakom suvlasništvu.” Ibnul-Kajjim veli: “Prenosioci su ovog hadisa povjerljivi.” Sljedeći njihov argument jeste hadis:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الشُّفْعَةُ فِي كُلِّ شَيْءٍ.

Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Pravo prvokupnje postoji u svakom suvlasništvu.” Prenosioci su hadisa povjerljivi, samo što je hadis oslabljen karakteristikom *mursel*-hadisa. Et-Tahavi u njegovu je korist iznio argument iz hadisa koji prenosi Džabir, r.a., prenesen lancem prenosilaca koji nije loš. Tom je mišljenju pristupio i Ibn Hazm, te je rekao: “Pravo prvokupnje obavezno je u svakom dijelu kupoprodaje zajedničkog dobra koje nije podijeljeno između dvije ili više osoba, ma o kojem se dobru radilo – djeljivom ili ne: zemlji, jednom stablu ili više njih, robu, robinji, sablji, hrani, životinji i bilo kojoj drugoj stvari koja se prodaje”;

drugi je uvjet da potražilac prava prvokupnje bude partner suvlasnik u predmetu zauzimanja (*el-mešju' fihi*) i da suvlasništvo prethodi kupoprodaji. Zatim, da udio suvlasnika ne bude odijeljen, nego da suvlasništvo bude u zajedničkom posjedu.

Od Džabira, r.a., prenosi se: “Allahov Poslanik, r.a., donio je propis o pravu prvokupnje u svakom nepodijeljenom suvlasništvu. Ako bi granice bile postavljene i put naznačen, prava prvokupnje ne bi bilo.”²⁶²

²⁶² Hadis bilježe peterica hadiskih velikana.

To znači da je pravo prvokupnje postojano u svakom zajedničkom suvlasničkom dobru koje je djeljivo. Ako je suvlasničko dobro podijeljeno, ako se pojave granice i među njima naznače putevi, tada pravo prvokupnje ne postoji.

Kada se utvrdi pravo partnera suvlasnika na prvokupnju, pošto je pravo na prvokupnju postojano u suvlasništvima koja se mogu podijeliti, partner suvlasnik bit će primoran na podjelu zajedničkog dobra, pod uvjetom da će podijeljeni posjed moći koristiti onako kako ga je koristio i prije podjele. Zbog toga pravo na prvokupnju nije postojano u stvarima čije bi korištenje, ako bi se podijelile, bilo nemoguće. U djelu *El-Minhadž* rečeno je: “U svim zajedničkim dobrima čije bi svrsishodno korištenje, u slučaju da se podijele, propalo, poput kupatila i mlina, ne postoji pravo prvokupnje – prema najvjerodostojnijim dokazima.”

Prenosi se od Ibn Šihaba, zatim od Ebu Seleme ibn Abdurrahmana i Seida ibnul-Musejjeba da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., donio propis o pravu prvokupnje u zajedničkim dobrima koja nisu podijeljena među partnerima suvlasnicima. U slučaju da su među njima postavljene granice, tada ne postoji pravo na prvokupnju.²⁶³

Ovo mišljenje zastupaju: Alija, Osman, Seid ibnul-Musejjeb, Sulejman ibn Jesar, Omer ibn Abdulaziz, Rebia, Malik, pravnici šafijskog mezheba, El-Evzai, Ahmed, Ishak, Ubejdullah ibnul-Hasan i imamijski pravnici.

Autor djela *Šerbus-sunna* kaže: “Islamski znanstvenici zauzimaju jedinstven stav o tome da partner suvlasnik polaže pravo na prvokupnju u djeljivom stambenom prostoru, ako jedan od suvlasnika svoj udio proda prije podjele. Ostali suvlasnici imaju pravo na prvokupnju po istoj cijeni po kojoj je kupoprodaja dogovorena. Ako je suvlasnik posjed prodao za neku robu, recimo odjeću, onda će uzeti iznos u vrijednosti te robe.”

Prema njihovom mišljenju, komšija nema pravo prvokupnje.

Pravnici hanefijskog mezheba ne slažu se s njima, te kažu: “Pravo na prvokupnju ima svoj slijed. Prvo, ono pripada partneru suvlasniku

²⁶³ Predanje bilježi Malik.

s kojim zajedničko dobro nije podijeljeno. Zatim slijedi suvlasnik s kojim je suvlasnički posjed podijeljen – ako u putevima razgraničenja i površinama ostane nekog suvlasništva. Nakon njega pravo na prvokupnju ima komšija čiji je posjed direktno spojen s prodajnim posjedom.”

Ima uleme koja zauzima središnji stav, te pravo prvokupnje potvrđuje u slučaju suvlasništva u nekim segmentima posjeda, recimo puta, vode i sličnih stvari. Negiraju pravo prvokupnje ako se posjed razgraniči putem i među vlasnicima ne ostane suvlasništvo. Dokaz za to pronalaze u vjerodostojnom hadisu koji bilježe autori hadiskih zbirki:

عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْجَارُ أَحَقُّ بِشُفْعَةِ جَارِهِ،
يَنْتَظِرُ بِهَا وَإِنْ كَانَ غَائِبًا إِذَا كَانَ طَرِيقَهُمَا وَاحِدًا.

Džabir, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Komšija polaže najviše prava na prvokupnju posjeda svoga komšije. Sačekat će se ukoliko bude odsutan, ako su njih dvojica suvlasnici jednog puta.”

Ibnul-Kajjim veli: “Dokaz ovom stavu jesu hadisi koje prenosi Džabir, r.a., i njihove riječi i kontekst. Ti hadisi ne ostavljaju prostora pravnom rješenju i razilaženju.”

Isti učenjak dodaje: “U pravnoj školi imama Ahmeda postoje tri mišljenja. Najpravednije i najbolje jeste ovo treće mišljenje”;

treći je uvjet da predmet zauzimanja iziđe iz posjeda svog vlasnika u zamjenu za novčanu naknadu, time što će biti: ili prodajni predmet²⁶⁴, ili u svojstvu prodajnog predmeta – poput nagodbe za neku saglasnost ili za prekršaj koji čovjeka na to obavezuje – ili poklon u zamjenu za kupoprodaju uz određenu naknadu, jer je i to, ustvari kupoprodaja.

To znači da ne postoji pravo prvokupnje na posjede koje su iz vlasništva izišli na način koji nije kupoprodaja: ili poklonjene bez naknade, ili testamentom oporučene, ili u nasljedstvo ostavljene.

U djelu *Bidajetul-mudžtebid* autor kaže: “Ulema se razišla o pitanju prava prvokupnje prilikom zemljišne trampe – razmjene zemljišnog posjeda za zemljišni posjed. O tome Malik bilježi tri verzije: dopuštenost,

²⁶⁴ Pravnici hanefijskog mezheba smatraju da je pravo prvokupnje postojano samo u slučaju prodajnog predmeta, uzimajući u obzir vanjštinu hadisa.

zabranu i treću opciju u slučaju da se razmjena dobara vrši između suvlasnika ili stranaca. On ne smatra da pravo prvokupnje postoji ako se razmjena vrši među suvlasnicima, a smatra je postojanom ako se vrši među strancima”;

četvrti je uvjet da potražilac prvokupnju zahtijeva odmah. To znači da je potražilac prava prvokupnje, kada čuje za kupoprodaju, obavezan zahtijevati prvokupnju u trenutku kada sazna za prodaju – čim to bude moguće. Ako potražilac prava prvokupnje sazna za prodaju posjeda, a zatim zakasni sa zahtjevom bez opravdanja, gubi svoje pravo na prvokupnju.

Razlog tome jeste taj što ako potražilac prvokupnju ne zahtijeva odmah i sa svojim pravom na zahtjev odugovlači, time će pričiniti štetu kupcu. Naime, kupčeva vlast nad posjedom neće biti stabilna, i on ga neće moći kultivirati gradnjom, iz straha da će njegov trud biti uzaludan i da će potražilac iskoristiti pravo prvokupnje.

Takav stav zauzima Ebu Hanifa, i taj je stav prevladavajući, i prema šafijskom mezhebu i prema Ahmedovim stavovima.²⁶⁵ Propis je takav u slučaju kada potražilac prvokupnje nije odsutan, ili kada ne zna da je posjed prodan, ili kada ne poznaje propis.

Ako je potražilac prvokupnje odsutan, ili ne zna da je posjed prodan, ili nije upućen u to da odugovlačenje zahtjeva obara pravo prvokupnje – pravo na prvokupnju ne poništava se.

Ibn Hazm i još neki drugi islamski učenjaci smatraju da je prvokupnja suvlasnikovo pravo koje mu je dano Allahovom naredbom. Stoga, ono neće biti poništeno ako suvlasnik zapusti zahtjev, makar i osamdeset ili više godina. Pravo na prvokupnju bit će poništeno samo ako ga sam suvlasnik obori. Ibn Hazm također smatra da su riječi: “Pravo prvokupnje pripada onome ko ga prigrabi,” loš izraz koji nije dozvoljeno pripisati Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.

²⁶⁵ Vjerodostojnije od dva Ebu Haničina predanja, glasi: “Nije obavezno da zahtjev za prvokupnju bude odmah, čim se sazna za prodaju. Naime, možda onaj koji želi ostvariti prvokupnju treba razmisliti o tome, tako da mu se to mora i omogućiti. To mu daje slobodu izbora dok god je na mjestu svog saznanja o prodaji. Njegovo pravo na prvokupnju poništiti će se samo u slučaju da ode s mjesta saznanja ili zanemari zahtjev, baveći se nečim drugim.”

Malik veli: “Nije obavezno prvokupnju zahtijevati odmah. Vrijeme za zahtjev prvokupnje stoji na raspolaganju.”

Ibn Rušd kazuje: “O vremenu za zahtjev prvokupnje Malikovi se stavovi razilaze: je li ono ograničeno ili ne?”

Jedanput je rekao: ‘Vrijeme za zahtjev nije ograničeno, i pravo na prvokupnju nikada se ne prekida, izuzev da prodani posjed doživi izgradnju i velike promjene, a da s tim potražilac prvokupnje bude upoznat – da je prisutan, da zna, a prešuti.’

Drugi put on je vrijeme za zahtjev prvokupnje odredio. Prenosi se da ga je ograničio na godinu dana, i taj je njegov stav čuveniji. Neki opet kažu: ‘Više od godinu dana.’

Neki iznose još jedno njegovo mišljenje: ‘Pravo na prvokupnju ne prekida se u periodu od pet godina’;

peti je uvjet da potražilac prvokupnje isplati kupcu iznos koji je ugovorom naznačen. Potražilac prvokupnje iskoristit će pravo prvokupnje posjeda po istoj cijeni po kojoj je platio kupac, ako je riječ o novčanom iznosu, ili za vrijednost onoga čime je posjed plaćen.

U hadisu koji Džabir prenosi direktno od Poslanika, s.a.v.s., stoji: “On na njega polaže najviše prava, po istoj cijeni.”²⁶⁶

Ako potražilac prvokupnje nije u stanju platiti cijeli iznos, poništava se pravo prvokupnje.

Imam Malik i pravnici hanbelijskog mezheba smatraju da onaj ko želi ostvariti prvokupnju, ako je riječ o plaćanju cjelokupnog iznosa, ili jednog njegovog dijela, uz odgodu, ima pravo odgoditi isplatu ili plaćati na rate, u skladu s onim što je naznačeno u ugovoru. Uvjet je da takva osoba bude imućna ili da dovede imućnog jamca. U suprotnom, cijeli će iznos platiti odmah, u cilju zaštite kupca.

Imam Eš-Šafi i pravnici hanefijskog mezheba smatraju da potražilac prvokupnje ima pravo na izbor: ako požuri s isplatom, ubrzat će se i ostvarivanje prava na prvokupnju. U suprotnom, kasnit će do isteka roka;

²⁶⁶ Predanje bilježi Džuzdžani.

šesti je uvjet da potražilac prvokupnje uzme cijeli posjed. Ako potražilac prvokupnje bude zahtijevao da kupi samo jedan njegov dio, onda gubi pravo na sve. U slučaju da pravo prvokupnje ima više ljudi, i neki ga se od njih odreknu, ostatak potražilaca može uzeti samo cijeli posjed, kako se posjed ne bi rascjepkao na štetu kupca.

Pravo prvokupnje između više potražilaca

Ako je pravo prvokupnje podijeljeno između više potražilaca, a oni budu vlasnici različitih dionica, onda će svaki od njih uzeti onoliki dio posjeda kolike su njegove dionice – prema mišljenju imama Malika, koje prevladava nad mišljenjima Eš-Šafija i Ahmeda. To je, naime, pravo koje se koristi kao rezultat vlasništva, tako da biva onoliko koliko je i vlasništvo. Pravnici hanefijskog mezheba te Ibn Hazm vele: “Pravo prvokupnje dijeli se prema broju članova potražnje zbog toga što svi oni imaju jednake zasluge za dobivanje tog prava.”

Nasljeđivanje prava prvokupnje

Imami Malik i Eš-Šafi smatraju da se pravo prvokupnje nasljeđuje i da se ne poništava smrću. Ako čovjek stekne pravo na prvokupnju, a zatim umre ne znajući za to, ili bude znao za svoje pravo, ali umre prije nego što bude u mogućnosti iskoristiti ga, to njegovo pravo prenijet će se na nasljednika, analogno propisu o nasljeđivanju imovine.

Ahmed kaže: “Pravo na prvokupnju nasljeđuje se samo ako ga je umrli prije smrti potraživao.”

Pravnici hanefijskog mezheba rekli su: “To se pravo ne može naslijediti, kao što se ne može ni prodati, makar ga umrli prije svoje smrti zahtijevao. Izuzetak je ako mu ga dodijeli pravosudni organ, a on nakon toga umre.”

Raspolaganje kupca posjedom

Ispravno je da kupac raspolaže posjedom koji je kupio, prije nego što partner u suvlasništvu zatraži pravo prvokupnje, jer kupac tada raspolaže nečim što je u njegovom vlasništvu. Ako on to proda, onaj ko ima pravo na prvokupnju ima pravo to uzeti putem jedne od dvije kupoprodaje.

Ako kupac pokloni, ili uvakufti, ili udijeli, ili učini vjenčanim darom “sporni” posjed, tada pravo prvokupnje ne postoji. Razlog je taj što bi to prouzrokovalo štetu onome od koga bi posjed bio uzet, jer njegovo bi vlasništvo nestalo bez ikakve nadoknade, a šteta se ne uklanja štetom. Međutim, nije ispravno da kupac koristi posjed nakon što potražilac iskoristi svoje pravo prvokupnje, jer vlasništvo prelazi u ruke potražioca činom zahtjeva.

Kupčeva gradnja prije stjecanja prava prvokupnje

Kada kupac nešto izgradi ili zasadi na spornom dijelu prije stupanja na snagu prava prvokupnje, a zatim na njegovu štetu dospije zahtjev za prvokupnjom, mišljenja se uleme razlikuju.

Imam Eš-Šafi i Ebu Hanifa kažu: “Potražilac prvokupnje dat će mu iznos u vrijednosti porušene građevine i počupanih sadnica, ili će mu nadoknaditi to što je porušio.”

Malik veli: “Pravo prvokupnje postoji samo ako potražilac dadne kupcu iznos u vrijednosti onoga što je sagradio i posadio.”

Nagodba o obaranju prava na prvokupnju

Ako se potražilac nagodi o svom pravu prvokupnje, ili ga proda kupcu, njegov će postupak biti ništavan i izgubit će pravo na prvokupnju. Bit će dužan vratiti ono što je uzeo, kao obeštećenje kupcu.

Takvog je mišljenja imam Eš-Šafi.

Prema mišljenju trojice ostalih fikhskih velikana, to mu je dozvoljeno, i on ima pravo raspolagati onim što mu je kupac dao.

ZASTUPNIŠTVO (*EL-VEKALA*)

Definicija

Izraz *el-vekala* sinonim je riječi *et-tefvid* koja ima značenje opunomoćivanja, ovlašćivanja i prepuštanja. Ova se riječ koristi i u značenju čuvanja i zaštitništva, koje imamo u riječima Uzvišenog:

﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾

“Dovoljan nam je Allah i divan li je On zaštitnik.”

U šerijatskom pravu pod ovim izrazom podrazumijevamo: uzimanje drugog čovjeka za zamjenika u stvarima u kojima je zastupanje prihvatljivo.

Njegova propisanost

Islam propisuje zastupništvo zbog velike potrebe koja za njim postoji. Svaki čovjek nije sposoban sam se suočiti sa svojim obavezama, tako da ima potrebu opunomoćiti drugoga kako bi ih on umjesto njega izvršio. U Kur'anu časnom, u kazivanju o stanovnicima Pećine, nalaze se Allahove, dž.š., riječi:

﴿وَكَذَلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَسْأَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِئْتُمْ قَالُوا لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِئْتُمْ فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِرِزْقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا﴾

“I Mi smo ih, isto tako, probudili da bi jedni druge pitali. ‘Koliko ste ovdje ostali?’ – upita jedan od njih. ‘Ostali smo dan ili dio dana’, odgovoriše. – ‘Gospodar vaš najbolje zna koliko ste ostali’, rekoše. – ‘Pošaljite jednog od vas s ovim srebrenjacima vašim u grad, pa neka

vidi u koga je najčistije jelo i neka vam od njega donese hrane i neka bude ljubazan i neka nikome ne govori ništa o vama,”²⁶⁷

Allah, dž.š., spominje kako je Jusuf, a.s., rekao vladaru:

﴿اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ﴾

“Postavi me’, reče, ‘da vodim brigu o stovarištima u zemlji, ja sam zaista čuvaran i znan.”²⁶⁸

Stiglo je mnogo predanja iz korpusa Poslanikove tradicije koja ukazuju na dopuštenost zastupništva. Jedno od njih kazuje kako je Vjerovjesnik, s.a.v.s., ovlastio Ebu Rafija i još jednog čovjeka iz reda ensarija, pa su ga oženili Mejmunom, r.a. Potvrđeno je da je Poslanik, s.a.v.s., ovlašćivao druge prilikom vraćanja duga, kod utvrđivanja i izvršavanja kazni te za klanje kurbanskih deva, podjele njihova mesa i kože. Davao je ovlasti i za druge stvari.

Muslimani imaju jedinstven stav o tome da je zastupništvo dozvoljeno, čak i poželjno, jer riječ je o jednoj vrsti saradnje utemeljene na dobročinstvu i bogobožnosti, čemu poziva časni Kur’an i što priželjkuje Poslanikov sunnet. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾

“Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti, a ne sudjelujte u grijehu i neprijateljstvu.”²⁶⁹

A Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazuje:

وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ.

“Allah Svome robu stoji na raspolaganju dok god rob stoji na raspolaganju svome bratu.”

Autor djela *El-Bahr* govorio je o ulemanskom konsenzusu vezanom za njegovu propisanost.

O tome je li riječ o zastupanju ili rukovođenju, postoje dva mišljenja. Jedno kaže: “Riječ je o zastupanju, zbog zabrane oprečnosti”, a drugo

²⁶⁷ El-Kehf, 19.

²⁶⁸ Jusuf, 55.

²⁶⁹ El-Maida, 2.

glasi: "Radi se o rukovođenju, zbog toga što je oprečnost dopuštena ako vodi ka boljem, poput kupoprodaje u kojoj se plaća unaprijed, a naređeno je naknadno plaćanje po preuzimanju robe."

Osnove zastupništva

Zastupništvo spada u ugovore, tako da će biti ispravno samo ako mu se ispune osnovi: ponuda i pristanak. Prilikom ugovaranja zastupništva ne uvjetuje se određeni izraz, već je ispravno upotrijebiti sve što ukazuje na ta dva osnova, bilo riječi ili djelo.

Obje strane ugovora imaju pravo opozvati zastupništvo i raskinuti ugovor u bilo kojem slučaju, jer riječ je o slobodnom ugovoru, što znači – neobavezujućem.

Konačno i uvjetovano zastupništvo

Ugovor o zastupništvu ispravan je i kao konačan, i kao uvjetovan, i kao određen za buduće vrijeme, kao što je ispravno da bude preciziran određenim vremenom ili određenim djelom. Primjer konačnog zastupništva jeste: "Ovlašćujem te za kupovinu toga i toga," a uvjetovanog: "Ako se to ispuni, ti ćeš biti moj zastupnik." Primjer zastupništva određenog za buduće vrijeme glasi: "Kada dođe mjesec ramazan, ovlastit ću te za svog zastupnika", a za zastupništvo precizirano vremenom ili djelom: "Ovlašćujem te na period od godinu dana", ili: "...da učiniš to i to." Ovo mišljenje zagovaraju pravnici hanefijskog i hanbelijskog mezheba. Predstavnici šafijskog pravnog pravca smatraju da zastupništvo nije dozvoljeno vezati za uvjet.

Zastupništvo može biti svojevrsna donacija od zastupnika, a može se vršiti i za plaću, jer je riječ o radu za drugoga koji nije obavezan, tako da je dozvoljeno za njega uzeti nadoknadu. Tada opunomoćitelj (*el-muvekki*) ima pravo uvjetovati svome zastupniku da ne napušta zastupništvo sve do isteka određenog roka. U slučaju da zastupnik prekrši dani uvjet, bit će

dužan dati nadoknadu.²⁷⁰ Ako se u ugovoru naznači plaća za zastupnika, on će se tada smatrati najamnikom, i na njega će se primjenjivati propisi o najamniku.

Uvjeti zastupništva

Zastupništvo je valjano samo ako se upotpune svi njegovi uvjeti. Jedan dio tih uvjeta odnosi se samo na opunomoćitelja, jedan dio na zastupnika, a jedan na predmet zastupništva (*el-muvekkel fihi* ili *mehallul-vikala*).

Uvjeti opunomoćitelju

Uvjetuje se da opunomoćitelj bude sposoban postupati u predmetu zastupništva. Ako nije sposoban postupati, njegovo opunomoćivanje nije ispravno, poput opunomoćivanja maloumne osobe ili nesvesnog djeteta. Nije ispravno da ijedna od ove dvije osobe ovlaste drugoga o zastupništvu, jer nemaju sposobnost takvog postupka, tako da primarno nisu u mogućnosti djelovati. Međutim, ispravno je opunomoćivanje od svjesnog djeteta u postupcima od kojih on ima isključivo korist, poput opunomoćivanja drugoga radi preuzimanja poklona, donacije ili oporuke.

U slučaju da će mu postupci isključivo nanijeti štetu, poput razvoda, davanja poklona ili sadake, opunomoćivanje neće biti valjano.

Uvjeti zastupniku

Uvjetuje se da zastupnik bude razumna osoba. U slučaju da je zastupnik malouman, ili slabouman, ili nesvesno dijete, ovlastiti ga zastupnikom nije valjano. Međutim, dozvoljeno je za zastupnika opunomoćiti svjesno dijete, prema mišljenju hanefijskih pravnika, jer ono

²⁷⁰ Pravnici hanbelijskog mezheba vele: "Ako mu opunomoćitelj kaže: 'Prodaj ovo za deset dinara, a sve što bude više od toga pripada tebi', kupoprodaje će biti ispravna, a višak pripada zastupniku." Istog su mišljenja i Ishak i još neki drugi islamski pravници. Ibn Abbas to nije smatrao lošim, jer takav je poslovni odnos sličan dioničarstvu (*el-mudareba*).

je poput punoljetne osobe kada se radi o razumijevanju svakodnevnih saradnji i poslovanja. Argument pronalaze u činjenici da je Omer ibn Ummu Selema svoju majku udao za Allahovog Poslanika, s.a.v.s., a bio je dječak koji još nije postao punoljetan.

Uvjeti predmeta zastupništva

Uvjetuje se da predmet zastupništva bude poznat zastupniku, ili nepoznat u tolikoj mjeri da to ne bi predstavljalo nedoličnost. Izuzetak je ako opunomoćitelj dadne odriježene ruke, recimo da kaže zastupniku: “Kupi mi što god hoćeš!” Također, uvjetuje se da je u tom predmetu zastupništvo moguće.

Takav je protokol u svim ugovorima koje je čovjeku dozvoljeno sklopiti, poput: kupoprodaje, zakupa, utvrđivanja duga, imovinskih rasprava, sporova, sudskih parnica, nagodbi, zahtjeva za prvokupnju, darovnih ugovora, donacija, zalogu, vjerovništva, iznajmljivanja i unajmljivanja, braka, razvoda, upravljanja imovinom i sličnih poslovanja. Svejedno je da li je opunomoćitelj prisutan ili odsutan i svejedno da li se radi o čovjeku ili ženi.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِنَّ مِنْ الْإِبِلِ، فَجَاءَهُ يَتَقَضَّاهُ فَقَالَ: أَعْطُوهُ، فَطَلَبُوا لَهُ سِنَّهُ فَلَمْ يَجِدُوا إِلَّا سِنًا فَوْقَهَا، فَقَالَ: أَعْطُوهُ. فَقَالَ: أَوْفَيْتَنِي أَوْفَى اللَّهِ لَكَ. قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ خَيْرَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً.

Elbu Hurejra, r.a., kazuje: “Nekom je čovjeku Vjerovjesnik, s.a.v.s., bio dužan devu. Čovjek je došao tražeci svoje pravo, pa je Poslanik, s.a.v.s., rekao: ‘Dajte mu je!’ Tražili su ashabi njegovu devu, ali nađoše samo jednu koja je bila bolja od njegove. Poslanik, s.a.v.s., kaza: ‘Dajte mu je!’, na šta čovjek prozbori: ‘Potpuno si me namirio, Allah tebe namirio.’ Vjerovjesnik, s.a.v.s., reče: ‘Najbolji su među vama oni koji najljepše dugove podmiruju.’”²⁷¹

²⁷¹ Predanje bilježi El-Buhari.

El-Kurtubi veli: "Ovaj hadis svojom vjerodostojnošću dokazuje da je dozvoljeno da i prisutan i zdrav čovjek može ovlastiti zamjenika. Naime, Vjerovjesnik, s.a.v.s., naredio je svojim ashabima da umjesto njega dadnu devu koju je on bio dužan. Poslanik, s.a.v.s., opunomoćio je njih za taj zadatak, a nije bio ni bolestan ni na putu. Ovo predanje odgovara na tvrdnje Ebu Hanife i Sahnuna, kada kažu: 'Nije dozvoljeno da zdravog i prisutnog čovjeka zastupa neko drugi, izuzev uz pristanak druge strane u sporu.' Ovaj je hadis oprečan njihovim tvrdnjama."

Obrazac za stvari u kojima je dozvoljeno zastupništvo

Islamski pravnici postavili su obrazac za stvari u kojima je zastupništvo dozvoljeno, kazavši: "Svaki čovjeku koji može za sebe sklopiti ugovor dozvoljeno je da za taj ugovor opunomoći i drugu osobu. Stvari u kojima zastupništvo nije dozvoljeno jesu djela za koja se ne može uzeti zamjenik, kao što su namaz, zakletva i vjersko čišćenje. U tim situacijama čovjeku nije dozvoljeno opunomoćiti nekoga drugog da ga zastupa, jer cilj takvih djela jeste iskušenje i ispit, a to se ne može realizirati aktom drugoga."

Zastupnik je povjerenik

Kada se ugovor o zastupništvu zaključi, zastupnik postaje povjerenikom za ono za šta je opunomoćen. Naknadu će snositi samo ako sam napravi prijestup ili načini propust u vođenju brige o povjerenom. U slučaju propadanja povjerene stvari, prihvata se njegova izjava, u skladu s propisom o svim drugim povjerenicima.²⁷²

²⁷² Jedan od primjera povjerenikovog nemara jeste i to da proda i isporuči robu prije preuzimanja novca, ili da upotrijebi imovinu za lične potrebe, ili da je sravi na nečuvano mjesto.

Zastupništvo u sudskom sporu

Ispravno je opunomoćiti zastupnika u sporovima oko utvrđivanja dugovanja, u imovinskim raspravama i drugim pravima, svejedno da li je opunomoćitelj tužitelj ili optuženi, i svejedno da li je riječ o čovjeku ili ženi, i svejedno pristaje li na spor ili ne. Naime, pokretanje sudske parnice apsolutno je pravo opunomoćitelja, tako da on može u njoj učestvovati sam, a može za nju ovlastiti drugoga.

Ima li zastupnik u sporu ovlast prihvatiti presudu na štetu svog opunomoćitelja? Ima li pravo preuzeti imovinu koja bude dosuđena njegovom opunomoćitelju? Odgovor slijedi.

Prihvatanje presude na štetu opunomoćitelja

Ne prihvata se da se zastupnik složi s presudom na štetu svog opunomoćitelja kada je riječ o kaznama i osvetama, apsolutno, bilo na mjestu suđenja ili negdje drugdje.

Međutim, kada je riječ o tome da li je ispravno prihvatiti presudu koja nije vezana za kazne i osvete, vodeći islamski pravници slažu se da to nije ispravno, izuzev na mjestu suđenja, a spore se u slučaju da zastupnik prihvati takvu presudu na mjestu suđenja. Trojica velikana vele: "To nije ispravno, jer riječ je o prihvatanju nečega što nije u njegovu vlasništvu", a Ebu Hanifa kaže: "Ispravno je, izuzev ako mu opunomoćitelj postavi uvjet da ne prihvati presudu na njegovu štetu."

Zastupnik u sporu nije ovlašten za preuzimanje imovine

Zastupnik u sudskoj parnici nije ovlašten za preuzimanje imovine, jer on može biti adekvatan za suđenje i spor, a da ne bude povjerenik za preuzimanje prava.

Ovo mišljenje zagovaraju trojica imama, za razliku od pravника hanefijskog mezheba koji smatraju da zastupnik ima pravo preuzeti imovinu koja se dosudi njegovom opunomoćitelju, jer to spada u

potpunost spora koji se samo time može okončati, tako da se on smatra ovlaštenim za taj čin.

Opunomoćivanje za izvršenje odmazde (kisasa)

Ovo je jedno od pitanja oko kojeg se ulema podvojila. Ebu Hanifa veli: "Takvo što dozvoljeno je samo u slučaju da je opunomoćitelj prisutan. Ako bi opunomoćitelj bio odsutan, to ne bi bilo dozvoljeno, jer on je vlasnik prava. A postoji i mogućnost da će opunomoćitelj oprostiti i odreći se osвете u slučaju da je prisutan, tako da nije dozvoljeno izvršiti odmazdu uz postojanje takve neizvjesnosti." Imam Malik kazuje: "Dozvoljeno je kao zastupnik izvršiti odmazdu, makar opunomoćitelj i ne bio prisutan." Potonje je mišljenje u skladu s jednim od dva stava imama Eš-Šafi'ja, stavom s više vjerodostojnosti, te jednim od dva Ahmedova predanja.

Zastupnik u kupoprodaji

Onaj ko drugoga opunomoći da mu nešto proda i dadne mu potpunu slobodu u tom zastupništvu, ne ograničavajući ga određenom cijenom, ili plaćanjem unaprijed, ili uz odgodu, taj zastupnik to može prodati samo za prosječnu cijenu. On ne može prodavati uz odgodu plaćanja. Ako bi on ono za šta je opunomoćen prodao po cijeni koju ljudi ne uzimaju kao uobičajenu, ili to prodao uz odgodu plaćanja, ta kupoprodaja bila bi dozvoljena samo uz pristanak opunomoćitelja, jer to nije u skladu s njegovim interesom. Zato se u obzir uzima njegov pristanak. Potpuna sloboda u zastupništvu ne znači da zastupnik može činiti šta hoće, već to znači da će pristupiti kupoprodaji koja je uobičajena među trgovcima i koja će donijeti najviše koristi opunomoćitelju. Ebu Hanifa kaže: "Zastupniku je dozvoljeno prodavati onako kako on hoće, bilo za gotovinu, bilo na odgodu, ne uzimajući u obzir prosječnu cijenu niti ono oko čega se ljudi ne cjenkaju, s novčanom jedinicom te zemlje ili bez nje, jer to je značenje potpune slobode u zastupništvu. Postoji

mogućnost da se čovjek želi riješiti nečega što posjeduje tako što će ga prodati, makar uz vidan gubitak.”

Takav je propis kada je zastupništvo slobodno i općenito (*mutleka*). U slučaju da je zastupništvo ograničeno i uvjetovano (*mukajjeda*), onda se i zastupnik mora ograničiti na ono što mu je odredio opunomoćitelj. Dozvoljeno je da učini drukčije samo ako će to biti bolje za opunomoćitelja. Ako bi ga opunomoćitelj ograničio određenom cijenom, a on robu proda po većoj cijeni, ili mu kaže da proda uz odgodu plaćanja, a on proda uz trenutnu isplatu, ta će kupoprodaja biti valjana.

Ako odstupanje od ograničenja opunomoćitelja ne bi bilo za njegovu dobrobit, taj bi postupak bio ništavan, prema mišljenju imama Eš-Šafija. Pravnici hanefijskog mezheba smatraju da takav postupak ovisi o pristanku opunomoćitelja. Ako on dozvoli, to će biti ispravno, a u suprotnom – neće.²⁷³

Zastupnikova kupovina za sebe

Ako zastupnik bude opunomoćen da nešto proda, da li mu je dozvoljeno da tu stvar kupi za sebe? Imam Malik veli: “Zastupnik ima pravo tu stvar kupiti za sebe, po višoj cijeni.” Ebu Hanifa, Eš-Šafi i Ahmed, u jednom od svojih predanja, kažu: “Nije ispravno da zastupnik iz svojih sredstava to kupi za sebe, jer čovjek, po svojoj prirodi, teži da za sebe kupi jeftinije, a cilj opunomoćitelja jeste da dobije više. Njihovi su ciljevi suprotni.”

²⁷³ Prema mišljenju pravnika hanbelijskog mezheba, u slučaju da zastupnik kupi traženo po cijeni višoj od prosječne ili višoj od cijene koje mu je odredio opunomoćitelj, a po kojoj ljudi uobičajeno ne kupuju, kupnja će biti valjana za opunomoćitelja, a zastupnik će snositi garanciju za višak. Prodaja je kao i kupnja u svojoj valjanosti. Zastupnik će sprovesti garanciju sniženjem cijene. Međutim, neće snositi garanciju za manju prevaru koja mu se desi, a koja je uobičajena pri trgovini.

Zastupništvo za kupnju

Zastupnik za kupnju, u slučaju da je ograničen uvjetima koje mu je postavio opunomoćitelj, obavezan je voditi brigu o tim uvjetima, bez obzira na to da li se odnose na ono što se kupuje ili na cijenu. Ako zastupnik postupi drukčije, te kupi nešto što od njega nije traženo, ili kupi po cijeni višoj nego što je precizirao opunomoćitelj, ta će kupovina biti njegova, a ne opunomoćiteljeva. U slučaju da zastupnik postupi drukčije za dobrobit opunomoćitelja, kupovina je dozvoljena. Urva el-Bariki, r.a., prenosi da mu je Vjerovjesnik, s.a.v.s., dao jedan dinar da za njega kupi kurban ili ovcu. On je kupio dvije ovce, a zatim je jednu prodao za dinar. Poslaniku, s.a.v.s., odnio je i ovcu i dinar. Poslanik, s.a.v.s., blagoslovio je njegovu kupoprodaju, nakon čega je Urva čak i kad bi prašinu kupovao - zarađivao.²⁷⁴

U ovome predanju imamo dokaz da je zastupniku - ako mu vlasnik sredstava kaže: "Kupi za ovaj zlatnik ovcu!", i odredi joj svojstva - dozvoljeno da za njega kupi dvije ovce s navedenim svojstvima. Naime, cilj je opunomoćitelja ostvaren, a zastupnik je uvećao dobrobit.

Primjer za to jeste i kada opunomoćitelj naredi zastupniku da proda ovcu za jedan dirhem, a on je proda za dva, ili da je kupi za jedan dirhem, a on je kupi za pola dirhema. To je ispravno, prema mišljenju pravnika šafijskog mezheba, kako prenosi En-Nevevi u djelu *Zijadetur-revda*.

Ako je riječ o slobodnom (*mutleka*) zastupništvu, zastupnik nema pravo kupiti traženo po cijeni višoj od prosječne ili uz vidni gubitak. Ako postupi drukčije od onoga što mu je rekao opunomoćitelj, njegov se postupak neće sprovesti na štetu opunomoćitelja, nego će teret takve kupnje pasti na pleća samog zastupnika.

²⁷⁴ Predanje bilježe El-Buhari, Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi.

Svršetak ugovora o zastupništvu

Ugovor o zastupništvu okončava se sljedećim stvarima:

- smrću ili ludilom jedne od strana u ugovoru, jer uvjeti zastupništva jesu život i razum. Ako bi se dogodila smrt ili ludilo, izgubio bi se temelj na kojem je zasnovana valjanost zastupništva;
- svršetkom posla ciljanog zastupništvom, jer kada se okonča ciljani posao, tada zastupništvo gubi svaku svrhu;
- smjenom zastupnika od strane opunomoćitelja, makar ovaj to i ne znao.²⁷⁵ Pravnici hanefijskog mezheba smatraju da zastupnik mora znati za smjenu, a da će se njegovi postupci prije saznanja uzeti kao postupci prije smjenjivanja u svim propisima koji se na njega odnose;
- ostavkom zastupnika. Ne uvjetuje se da opunomoćitelj bude upoznat s njegovim povlačenjem ili prisutnošću. Pravnici hanefijskog mezheba postavljaju taj uvjet, kako opunomoćitelju ne bi bila nanijeta šteta;
- izlazak predmeta zastupništva iz vlasništva opunomoćitelja.

POZAJMICA (*EL-ARIJA*)

Definicija

Pozajmljivanje spada u dobročinstva kojima islam poziva i na koja podstiče. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾

“Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti, a ne sudjelujte u grijehu i neprijateljstvu.”²⁷⁶

²⁷⁵ Tako misle pravnici šafijskog i hanbelijskog mezheba. Ono što nakon svrgavanja ostane u posjedu zastupnika smatrat će se povjerenom stvari.

²⁷⁶ El-Maida, 2.

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ فَرَجٌ بِالْمَدِينَةِ فَاسْتَعَارَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَسًا مِنْ أَبِي طَلْحَةَ يُقَالُ لَهُ: الْمُنْدُوبُ، فَرَكِبَهُ، فَلَمَّا رَجَعَ قَالَ: مَا رَأَيْنَا مِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَجَدْنَاهُ لَبَحْرًا.

Enes, r.a., kazuje: “U Medini se začu jeziv glas. Vjerovjesnik, s.a.v.s., od Ebu Talhe pozajmi konja kojeg su nazivali El-Mendub, te ga uzjaha. Kada se vrati, reče: ‘Ne vidjesmo ništa. Da smo šta našli, sigurno bismo ga prenerazili.’”

Islamski pravnici pozajmicu definiraju kao dopuštenje vlasnika da se ono što je u njegovu vlasništvu koristi bez naknade.

Čime se pozajmica začinje

Ugovor o pozajmici začinje se svakom riječju i djelom koji na njega ukazuju.

Uvjeti pozajmice

Prilikom pozajmljivanja postavljaju se sljedeći uvjeti:

1. da je zajmodavac sposoban donirati;
2. da je predmet pozajmljivanja stvar koja se može koristiti, a da se ne potroši;
3. da je korištenje tog predmeta pravno dozvoljeno.

Pozajmljivanje i davanje u zakup već pozajmljene stvari

Ebu Hanifa i Malik smatraju da zajmoprimac ima pravo posuditi posuđenu stvar, makar vlasnik to ne dozvolio, ako ta stvar spada u stvari koje se neće promijeniti primjenom onoga ko ih upotrebljava.

Prema mišljenju pravnika hanbelijskog mezheba, kada se ugovor o pozajmici zaključi, onome ko pozajmljuje dozvoljeno je da se pozajmljenom stvari koristi sam ili da se umjesto njega njome koristi neko drugi, s tim da je ne smije niti dati u zakup niti pozajmiti bez dopuštenja vlasnika.

U slučaju da zajmoprimac pozajmi već pozajmljeni predmet bez dozvole vlasnika, a zatim predmet bude uništen kod drugog zajmoprimca, vlasnik ima pravo tražiti garanciju od bilo kojeg zajmoprimca. Inače, garancija se odnosi na drugog zajmoprimca, zbog toga što je on preuzeo predmet pod uvjetom da za njega garantira i zato što je predmet kod njega uništen. Tako je on dužan snositi garanciju, poput otimača koji otme od otimača.

Kada zajmodavac može vratiti pozajmljeno

Zajmodavac ima pravo vratiti pozajmljenu stvar kad god hoće, s tim da ne nanese štetu zajmoprimcu.

U slučaju da povrat pozajmljene stvari uzrokuje štetu zajmoprimcu, zajmodavac će povrat pozajmljene stvari odgoditi, kako bi zajmoprimac izbjegao eventualnu štetu.

Obaveza vraćanja pozajmljene stvari

Zajmoprimac je dužan vratiti pozajmljeni predmet nakon što ostvari korist koju je namjeravao, jer Allah, dž.š., kaže:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا﴾

“Allah vam zapovijeda da povjerene vam stvari vlasnicima njihovim dostavite.”²⁷⁷

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا الْأَمَانَةُ إِلَىٰ مَنْ ائْتَمَنَكَ وَلَا تَخُنْ مَنْ خَانَكَ.

Ebu Hurejra prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Vrati povjerenu ti stvar onome ko ti povjerenje ukaže i ne varaj onoga ko te prevari.”²⁷⁸

²⁷⁷ En-Nisa, 58. Besim Korkut u svome prijevodu nudi sljedeće rješenje za prijevod ovog ajeta: “Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjeravate.” Ovaj prijevod ne bi se uklopio u namjeru autorovog primjera, tako da sam ponudio svoj prijedlog prijevoda. (op. prev.)

²⁷⁸ Hadis bilježe Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi, navodeći ga vjerodostojnim, te El-Hakim, smatrajući ga dobrim (*hasen*-hadisom).

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْعَارِيَةُ مُؤَادَةٌ.

Ebu Umama prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: "Pozajmljena stvar mora se vratiti."²⁷⁹

Pozajmljivanje koje neće oštetiti zajmodavca, a donijet će korist zajmoprimcu

Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je da čovjek svoga komšiju spriječi da pobode kolac u njegovu ogradu ako to neće oštetiti ogradu.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ جَارُهُ أَنْ يُغْرِزَ خَشَبَةً فِي جِدَارِهِ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Neka niko od vas ne brani svome komšiji da u njegovu ogradu pobode kolac."

Ebu Hurejra dalje prenosi: "Nije valjda da to odbijate. Allaha mi, bacit ću ga na vas."²⁸⁰

Ulema se razilazi glede značenja hadisa. Ukazuje li hadis na to da je poželjno omogućiti komšiji da pobije kolac u ogradu svoga komšije, ili da je to obavezno? Postoje dva mišljenja imama Eš-Šafija i pravnika malikijskog mezheba. Mišljenje koje prevladava u ove dvije pravne škole jeste da je to poželjno, a tako smatraju i Ebu Hanifa i kufski juristi. Drugo mišljenje, da je to obavezno, zagovaraju Ahmed, Ebu Sevr i učenjaci Hadisa, a Hadis svojom vanjštinom na to upućuje. Oni koji zagovaraju da je poželjno omogućiti komšiji pobijanje koca u ogradu kažu: "Hadis pokazuje da su ashabi prekinuli s tom praksom, te im je zbog toga Ebu Hurejre rekao: 'Nije valjda da to odbijate.' To dokazuje da su oni shvatili da je takav postupak poželjan, ne i obavezan. Da je riječ o obavezi, sigurno ne bi od toga glavu okrenuli. Allah najbolje zna."

²⁷⁹ Predanje bilježe Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi, smatrajući ga vjerodostojnim.

²⁸⁰ Predanje bilježi Malik.

U spomenuto spada sve ono čime se zajmoprimac koristi, a što ne nanosi štetu zajmodavcu. Takva dobra nije dozvoljeno zabraniti. Ako vlasnik takvog dobra zabrani korištenje, o tome će pravosudni organ donijeti presudu.

U prilog tome postoji predanje koje bilježi Malik od Omera ibnul-Hattaba u kojem stoji da je Ed-Dahhak ibn Kajs navodio sebi kanal iz El-Arida te ga je želio provesti preko zemlje Muhammeda ibn Mesleme. Muhammed je to odbio, pa mu je Ed-Dahhak rekao: "Sprečavaš me, a i ti od toga imaš koristi. Iz njega ćeš napajati šta i koga hoćeš, a štetu ti neće nanijeti." Muhammed je i poslije toga odbio, pa je Ed-Dahhak o tome obavijestio Omera ibnul-Hattaba. Omer pozva Muhammeda ibn Meslemu te mu naredi da oslobodi put. Muhammed reče: "Ne." Omer mu kaza: "Ne zabranjuj svome bratu ono što će mu koristiti, a tebi neće štetu nanijeti." Muhammed opet odgovori: "Ne." Omer mu reče: "Allaha mi, provest će ga, makar preko tvog stomaka", pa naredi da ga prokopa. Ed-Dahhak to i učini.

Postoji predanje koje Omer ibn Jahja el-Mazini prenosi od svoga oca, koji je rekao:

"U bašči moga djeda bila je voda koja je pripadala Abdurrahmanu ibn Avfu. Abdurrahman ju je želio okrenuti na stranu izvan bašče. Vlasnik mu je bašče to zabranio. Dođe vijest o tome do Omera, te on presudi u korist Abdurrahmana ibn Avfa, da svoju vodu može okrenuti."

Takav stav zagovaraju: Eš-Šafi, Ahmed, Ebu Sevr, Davud i jedna grupa hadiskih učenjaka.

Ebu Hanifa i Malik smatraju da se na osnovu toga ne može donijeti presuda, jer se presuda ne donosi na osnovu zajma.

Prethodni hadisi idu u prilog ispravnosti prvog mišljenja.

Garancija zajmoprimca

Ako zajmoprimac preuzme pozajmljeni predmet, pa on bude uništen, on će za njega snositi garanciju, svejedno je li se prema predmetu ponio nemarno ili ne.

Tako smatraju: Ibn Abbas, Aiša, Ebu Hurejra, Eš-Šafi i Ishak.

عَنْ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: عَلَى الْيَدِ مَا أَخَذَتْ حَتَّى تُؤَدِّيَ.

U hadisu koji prenosi Semura, r.a., Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaže: “Garantiraš za ono što uzmeš, sve dok ga ne vratiš.”

Pravnici hanefijskog i malikijskog mezheba smatraju da zajmoprimac snosi garanciju samo ako zanemari pozajmljenu stvar, jer Poslanik, s.a.v.s., kaže:

لَيْسَ عَلَى الْمُسْتَعِيرِ غَيْرِ الْمَغْلِ ضَمَانٌ، وَلَا الْمُسْتَوْدِعِ غَيْرِ الْمَغْلِ ضَمَانٌ.

“Garancija ne spada na zajmoprimca koji nije varalica, niti na povjerenika pologa koji nije prevarant.”²⁸¹

POLOG (*EL-VEDIA*)

Definicija

Izraz *el-vedia* uzet je iz sintagme *ved’uŝ-ŝej’i*, u značenju ostavljanja nečega.

Stvar (polog ili depozit) koju čovjek (deponent) ostavi kod drugoga na čuvanje naziva se *el-vedia*. Primalac pologa (depozitar) naziva se *el-mudea*.

Propisanost pologa

Dozvoljeno je i davanje i primanje pologa. Poželjno je primiti polog onome ko zna da je u mogućnosti čuvati ga. Primalac pologa obavezan je čuvati polog na mjestu gdje čuva slične stvari.

Polog je amanet u rukama primaoca pologa. Dužnost je vratiti polog kada ga njegov vlasnik zatraži. Allah, dž.š., kaže:

²⁸¹ Hadis bilježi Ed-Darekutni.

﴿ فَإِنْ آمَنَ بِبَعْضِكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَسْقِ اللَّهَ رَبَّهُ ﴾

“A ako jedan kod drugog nešto pohranite, neka onaj opravda ukazano mu povjerenje i neka se boji Allaha, Gospodara svoga.”²⁸²

Već je prethodio hadis:

أَدِّ الْأَمَانَةَ إِلَى مَنْ ائْتَمَكَ وَلَا تَخُنْ مَنْ خَانَكَ.

“Vrati povjerenu ti stvar onome ko ti povjerenje ukaže i ne varaj onoga ko te prevari.”

Garancija na polog

Primalac pologa snosit će odgovornost samo ako uskrati čuvanje ili napravi prijestup prema pologu, u skladu s hadisom iz uvodnog poglavlja koji bilježi Ed-Darekutni.

عَنْ عُمَرُو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَوْدَعَ وَدِيعَةً فَلَا ضَمَانَ عَلَيْهِ.

Amr ibn Šuajb prenosi od svoga oca i djeda da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Onaj kome bude povjeren polog ne snosi nikakvu garanciju.”²⁸³

U drugom predanju, koje bilježi El-Bejheki, stoji:

لَا ضَمَانَ عَلَى مُؤْتَمِنٍ.

“Ne snosi garanciju onaj kome se nešto povjeri.”

Ebu Bekr je u vezi s pologom koji je bio u vreći, pa se zagubio kroz rupe koja je na njoj bila, presudio da na taj polog nema garancije.

Urva ibnuz-Zubejr pohranio je kod Ebu Bekra ibn Abdurrahmana ibnul-Harisa ibn Hišama neku imovinu zaplijenjenu od plemena Mus‘ab. Prenosioc kazuje: “Ta imovina kod Ebu Bekra bi uništena, ili jedan njen dio, pa mu Urva posla glas: ‘Ne snosiš garanciju, ti si samo povjerenik.’ Ebu Bekr odgovori: ‘Već sam upoznat s tim da ne snosim garanciju. Ali sigurno nećeš pričati Kurejšijama kako sam amanet pronevjerio.’ Zatim je Ebu Bekr prodao svoju imovinu i nadoknadio mu polog.”

²⁸² El-Bekara, 283.

²⁸³ Predanje bilježi Ibn Madža.

Prihvata se izjava primaoca pologa uz zakletvu

Ako primalac pologa tvrdi da je polog uništen bez njegova utjecaja, njegova će se izjava prihvatiti, s tim da se zakune.

Ibnul-Munzir veli: “Svi od kojih smo učili slažu se da kada primalac pologa pohrani polog, a zatim spomene da je polog nestao, u obzir se uzima njegova izjava.”

Tvrdnja o krađi pologa

U sažetku Ibn Tejmijjinog djela *El-Fetava* stoji: “Onaj ko tvrdi da je čuvao polog zajedno sa svojim imetkom, a zatim bude ukraden samo polog, a ne i njegov imetak, snosit će za njega garanciju.”

Omer, r.a., obavezao je garancijom Enesa ibn Malika, r.a., na polog za koji je tvrdio da je nestao bez njegove imovine.

Onaj ko umre, a kod njega ostane tuđi polog

Onaj ko umre, a utvrdi se da se kod njega nalazi tuđi polog koji se ne pronađe, taj će mu se polog smatrati dugom koji će biti vraćen iz njegove ostavštine.

U slučaju da se pronađe pismo koje je umrli čovjek pisao svojom rukom i u njemu priznanje o nekakvom pologu, to će pismo uzeti u obzir i na njega će se osloniti. Naime, pismo se smatra kao priznanje, potpuno isto, ako se utvrdi da se radi o njegovom rukopisu.

OTIMAČINA (EL-GASB)

Definicija

U Kur'anu časnom stoji:

﴿أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا﴾

“Što se one lađe tiče, ona je vlasništvo siromaha koji rade na moru, i ja sam je oštetio jer je pred njima bio jedan vladar koji je svaku ispravnu lađu otimao.”²⁸⁴

Otimačina je kada čovjek uzme i prisvoji tuđe pravo, napadno i prisilno.²⁸⁵

Propis o otimačini

Otimačina je haram čiji počinilac snosi grijeh. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ﴾

“Ne jedite imovinu jedan drugoga na nepošten način”²⁸⁶

- Na oproštajnoj hutbi, bilježe El-Buhari i Muslim, Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا.

“Vaši životi, imovina i čast sveti su vam poput svetosti dana vam ovoga, u ovom mjesecu vašem, u ovoj zemlji vašoj.”

²⁸⁴ El-Kehf, 79.

²⁸⁵ Potajno uzimanje imovine iz čuvanog skrovišta smatra se krađom. Prisvajanje imovine uz oholost i ponos smatra se razbojništvom. Zapljenjivanje imovine smatra se otimanjem. Ako čovjek uzme imovinu koja mu bude povjerena, to će se smatrati prevarom.

²⁸⁶ El-Bekari, 188.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرَبُ الشَّارِبُ حِينَ يَشْرَبُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَنْتَهَبُ نَهْبَةً يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ فِيهَا أَبْصَارُهُمْ حِينَ يَنْتَهَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ.

- Ebu Hurejra prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Bludnik ne može činiti blud, a da, dok ga čini, bude vjernik. Pijanica ne može piti, a da, dok pije, bude vjernik. Lopov ne može krasti, a da, dok krade, bude vjernik, niti može oteti plijen za kojim ljudi poglede svoje dižu, a da, dok ga otima, bude vjernik.”²⁸⁷

عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَأْخُذَنَّ أَحَدُكُمْ مَتَاعَ أَخِيهِ جَادًا وَلَا لَاعِبًا، وَإِذَا أَخَذَ أَحَدُكُمْ عَصَا أَخِيهِ فَلْيَرُدَّهَا عَلَيْهِ.

- Es-Saib ibn Jezid od svoga oca prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Neka niko od vas nipošto ne prisvaja imovinu svoga brata, ni u zbilji ni u šali. Ako neko od vas uzme makar i štap svoga brata, neka mu ga vrati.”²⁸⁸

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَرْفُوعًا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَحِلُّ مَالُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا بِطَبِئَةٍ مِنْ نَفْسِهِ.

- Enes, r.a., neposredno od Vjerovjesnika, s.a.v.s., prenosi predanje koje glasi: “Dopušteno je uzeti imovinu čovjeka muslimana samo uz njegov dobrovoljni pristanak.”

- U jednom od vjerodostojnih hadisa stoji:

مَنْ أَخَذَ مَالَ أَخِيهِ بِمِيمِنِهِ أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ النَّارَ وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ. فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَإِنْ كَانَ شَيْئًا يَسِيرًا؟ قَالَ: وَإِنْ كَانَ عُودًا مِنْ أَرَاكِ.

“‘Onome ko namjerno prisvoji imovinu svoga brata, Allah mu je vatru odredio, a Džennet zabranio.’ Neki čovjek upita: ‘O Allahov Poslaniče, čak i ako se radi o nečem neznatnom?’ Poslanik, s.a.v.s., reče mu: ‘Čak i ako je riječ o grančici od eraka.’”

²⁸⁷ Hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

²⁸⁸ Predanje bilježe Ahmed, Ebu Davud i Et-Ft-Tirmizi, smatrajući ga dobrim (*hasen*).

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ ظَلَمَ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ طَوَّقَهُ اللَّهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ.

- Aiša, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s. kazao: “Onome ko nepravedno prisvoji pedalj zemlje, Allah će o vrat pbkesoto sa sedam zemalja.”

Sijanje, sadenje i izgradnja na otetoj zemlji

Kada neko posije ili zasadi na otetoj zemlji, tada će usjev, ili zasad, pripasti vlasniku zemlje, a otimač će snositi troškove. Takav je propis kada usjev, ili zasad, još nije pobran. Ako su usjevi već pobrani, vlasnik zemlje ima pravo samo na zakupninu.

Međutim, ako su na zemljištu zasađena stabla, otimač mora počupati ono što je zasadio. Također, ako je otimač na tom zemljištu sagrađio neki objekat, obavezan je srušiti ga.

عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ زَرَعَ فِي أَرْضٍ قَوْمٍ يَغْيِرُ إِذْنَهُمْ فَلَيْسَ لَهُ مِنَ الزَّرْعِ شَيْءٌ وَلَهُ نَفَقَتُهُ.

U hadisu koji prenosi Rafi ibn Hadidž stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Onome ko zasadi tuđu zemlju bez dopuštenja vlasnika, od usjeva mu ništa ne pripada, a snosi troškove za ono što zasije.”²⁸⁹

Ahmed veli: “Prihvatam ovakvo rješenje, odstupajući od analogije a pribjegavajući *istihsanu*.”

عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَحْيَا أَرْضًا فَبَيْتَ لَهَا وَلَيْسَ لِعَرَقِ ظَالِمٍ حَقٌّ.

Urva ibn Zubejr prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Onaj ko kultivira neko zemljište, ono pripada njemu, a nasilniku ne pripada nikakvo pravo.”²⁹⁰

²⁸⁹ Hadis bilježe Ebu Davud, Ibn Madža i Et-Et-Tirmizi, smatrajući njegov niz prenosilaca dobrim.

²⁹⁰ Hadis bilježe Ebu Davud i Ed-Darekutni.

Prenosilac kazuje: “Rekao mi je onaj koji mi je ispričao ovaj hadis da su se dva čovjeka sporila, traživši rješenje kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Jedan je zasadio palme na zemljištu drugoga. Poslanik, s.a.v.s., presudio je u korist vlasnika zemljišta. Vlasniku je palmi naredio da ih iznese iz zemljišta.” Prenosilac nastavlja: “Vidjeh kako stabla palmi bijahu udarana sjekirama. Bile su to visoke palme.”

Zabrana korištenja otete imovine

Pošto je otimačina zabranjena, nije dozvoljeno ni korištenje otete imovine na bilo koji način. Obaveza je vratiti i proizvod, ako je otimač nešto privređivao, bilo da je u sklopu otete imovine ili razdvojen.²⁹¹

عَنْ سُرَّةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: عَلَى الْيَدِ مَا أَخَذَتْ حَتَّى تَوَدِّيَهُ.

Semura prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Garantiraš za ono što uzmeš, sve dok ga ne vratiš.”²⁹²

Ako oteta imovina bude uništena, otimač je obavezan vratiti imovinu iste vrste, ili isplatiti njenu protuvrijednost, svejedno je li imovina uništena njegovim utjecajem ili nekom prirodnom katastrofom. Pravnici malikijskog mezheba smatraju da se za pokretnu imovinu, životinje i neke stvari koje se ne mjere i ne vagaju snosi garancija u njihovoj vrijednosti, u slučaju da su otete i uništene.

Juristi iz reda hanefijskog i šafijskog pravnog pravca smatraju da je onaj ko uništi ili upropasti otetu imovinu dužan vratiti imovinu iste vrste. Vratiti nešto u jednakoj vrijednost dozvoljeno je samo ako ista vrsta imovine ne postoji.

Islamski pravnici slažu se da se za robu koja se mjeri i vaga, u slučaju da je takva roba oteta i uništena, nadoknađuje roba iste vrste, ako postoji, jer Allah, dž.š., kaže:

﴿فَمَنْ أَعْدَىٰ عَلَيْكُمْ فَأَعْدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا أَعْدَىٰ عَلَيْكُمْ﴾

²⁹¹ U slučaju da je otimač proizveo nešto, jedan dio uleme smatra da se proizvod dijeli između vlasnika i otimača, slično kao u dioničarstvu (*el-mudareba*).

²⁹² Predanje bilježe Ahmed, Ebu Davud i El-Hakim, smatrajući ga vjerodostojnim, te Ibn Madža.

“Onima koji vas napadnu uzvratite istom mjerom”²⁹³

Troškove i opremu za vraćanje otete imovine u potpunosti snosi otimač.

Ako je oteta imovina okrnjena, obaveza je otimača da vrati vrijednost nedostatka, bez obzira da li je riječ o nedostatku u samom predmetu ili u njegovom svojstvu.

Odbrana imovine

Čovjek je obavezan braniti svoju imovinu kada mu je neko želi oteti. Branit će se najblažim sredstvima, a ako to ne bude koristilo, upotrijebit će najjača, makar to dovelo do bitke.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ قُتِلَ دُونَ دِمِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ قُتِلَ دُونَ دِينِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ،
وَمَنْ قُتِلَ دُونَ أَهْلِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ .

“Šehid je onaj ko pogine braneći svoj imetak, šehid je i onaj ko pogine braneći svoj život. Šehid je i onaj ko pogine braneći svoju vjeru, a šehid je i onaj ko pogine braneći svoju porodicu.”²⁹⁴

Onaj ko svoju imovinu pronade kod drugoga na nju polaže najviše prava

Kada žrtva otimanja svoju imovinu pronade kod drugoga, on na nju polaže najviše prava, makar je otimač prodao tom čovjeku kod koga je nađena. Jer, kada je otimač prodao tu imovinu, on nije bio njen vlasnik, tako da ugovor o kupoprodaji nije bio valjan.

U tom slučaju kupac će se obratiti otimaču za iznos koji je njemu platio.

عَنْ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ وَجَدَ عَيْنَ مَالِهِ عِنْدَ
رَجُلٍ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ، وَيَتَّبِعُ الْبَيْعَ مَنْ بَاعَهُ .

²⁹³ El-Bekara, 194.

²⁹⁴ Hadis bilježe El-Buhari, Muslim i Et-Et-Tirmizi.

Semura, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Onaj ko svoju imovinu pronade kod drugoga na nju polaže najviše prava, a svaki prodavač kupcu vraća sredstva.”²⁹⁵ To znači: kupac će se obratiti onome ko mu je otetu robu prodao.

Otvaranje vrata kaveza

Onaj ko otvori vrata kaveza u kojem je ptica, i ta ptica odleti, snosit će garanciju.

Islamski pravnici različitog su mišljenja u slučaju kada ptica bude uzrok otvaranja kaveza, ili kad se odveže konop kojim je deva vezana, te ona utekne.

Ebu Hanifa veli: “Osoba koja to učini ni na koji način ne snosi garanciju.”

Malik i Ahmed kažu: “Taj će snositi garanciju, bilo da je životinja pobjegla njegovim djelom, bilo da je sredstvo za čuvanje bilo hlabavo.”

Od Eš-Šafija navode se dva mišljenja. Starije kaže da ta osoba apsolutno ne snosi garanciju.

Novije glasi: “Ako ptica odleti usljed otvaranja kaveza, krivac će snositi garanciju, a ako se ona zadrži i oklijeva, a zatim odleti, neće snositi.”

NAHOČE (*EL-LEKIT*)

Definicija

Nahoče je maloljetno dijete koje biva pronađeno na ulici, ili koje zaluta, a ne zna svoje porijeklo.

Propis o prihvatanju nahočeta

Prihvatanje nahočeta spada u kolektivne dužnosti (*farzi-kifaja*), kao i prihvatanje svih drugih izgubljenih stvari koje nemaju skrbnika, jer ono bi, u slučaju da se ostavi, bilo izgubljeno. Nahoče će se smatrati muslimanom u slučaju da bude pronađeno na muslimanskoj teritoriji.

Ko polaže najviše prava na nahoče

Onaj ko pronađe nahoče najpreči je da o njemu vodi brigu, ako se radi o slobodnoj, pravednoj, povjerljivoj i zreloj osobi. On je dužan odgojiti ga i pružiti mu školovanje. Seid ibn Mensur u svojoj zbirci hadisa navodi da je Senin ibn Džemila rekao: "Nadoh izgubljeno dijete te ga odvedoh Omeru ibnul-Hattabu. Jedan moj poznanik reče: 'O vladaru pravovjernih, on je uistinu dobar čovjek.' Omer upita: 'Je li baš takav?' Moj mu poznanik odgovori: 'Jeste.' Omer mi reče: 'Vodi ga. Ono je slobodno - ti ćeš se o njemu starati i odgajati ga, a na nama je da se o njemu materijalno brinemo.'" U drugoj verziji stoji: "...a na nama je da ga othranimo." Ako bi se nahoče našlo u rukama grešnika ili raskalašene osobe, ono bi im bilo oduzeto, a o njegovom odgoju starala bi se vlast. (relevantna državna institucija)

Troškovi njegova skrbništva

Troškovi njegova skrbništva pokrivali bi se iz njegovih sredstava, u slučaju da je sa sobom imalo neka sredstva. Ako kod njega ne bi bila nađena nikakva novčana sredstva, troškove njegove skrbi snosila bi državna blagajna. Naime, državna je blagajna predviđena za potrebe muslimana. Ako to ne bi bilo lahko izvodljivo, troškove bi snosio onaj ko bi bio upoznat sa situacijom u kojoj je nahoče, jer to bi mu predstavljalo spas od propasti. Državnoj blagajni obraćalo bi se samo ako bi pravosudni organ odobrio da se iz nje izdvoje sredstva za pokrivanje troškova. Ako pravosudni organ to ne bi dozvolio, troškovi bi se namirivali donacijama.

Naslijeđe nahočeta

Ako nahoče umre i iza sebe ostavi naslijeđe, a ne imenuje nasljednika, njegova će zaostavština pripasti državnoj blagajni. Također, državnoj blagajni pripada i otkupnina u slučaju da je nahoče ubijeno. Njegov pronalazač ne polaže pravo na naslijeđe.

Prisvajanje porijekla nahočeta

Osoba koja tvrdi da je nahoče njenog porijekla, bila ona muško ili žensko, dovest će se čim njeno prisustvo bude moguće. Naime, to je u interesu nahočeta, a i da se izbjegne šteta koja bi se mogla nekome nanijeti. Tada će se njegovo porijeklo i naslijeđe pripisati podnosiocu zahtjeva. Ako više od jedne osobe prisvaja nahočetovo porijeklo, ono će se pripisati onome ko iznese dokaz za svoju tvrdnju. Ako niko od njih ne bude imao dokaza ili ga svako bude imao, nahoče će se iznijeti pred vještake koji prema sličnosti otkrivaju porijeklo. Kada makar jedan takav stručnjak presudi o porijeklu nahočeta, ta će se presuda primijeniti – ako je riječ o sposobnom čovjeku, muškarcu, pravednom i isprobanom u tačnosti.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَسْرُورًا يَبْرُقُ
 أَسَارِيرُ وَجْهِهِ فَقَالَ: أَلَمْ تَرِي أَنَّ مُجْرَزًا الْمُدَلِّجِي نَظَرَ آتِنَا إِلَى زَيْدٍ وَأُسَامَةَ وَقَدْ غَطَّيَا
 رُؤُوسَهُمَا وَبَدَّتْ أَقْدَامُهُمَا؟ فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ الْأَقْدَامَ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ.

Prenosi se da je Aiša, r.a., kazala: “Kod mene je ušao Vjerovjesnik, s.a.v.s., sretan toliko da su mu crte lica zasjale. Rekao mi je: ‘Znaš li da je Mudžezzez el-Mudledži malo prije pogledao prema Zejdu i Usami, a njih su dvojica prekrili glave, dok su im noge bile otkrivene. Rekao je: ‘Ove su noge istoga porijekla.’”²⁹⁶

Ako ne bi bilo lahko na taj način odrediti mu porijeklo, oni koji ga zagovaraju bacali bi kocku. Porijeklo bi pripalo onome na koga bi kocka pala.

Pravnici hanefijskog mezheba vele: “Niti će se angažirati vještak, niti će se bacati kocka. Nego, u slučaju da grupa ljudi iznese jednake dokaze o porijeklu djeteta, ono će im biti zajedničko. Svakoga će od njih nasljeđivati, kao pravi sin, a i oni će njega, kao da su jedan otac.”

²⁹⁶ Hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

IZGUBLJENA IMOVINA (*EL-LUKATA*)

Definicija

Pod izrazom *el-lukata* podrazumijevamo svaku sačuvanu imovinu koja je izložena propadanju i kojoj se ne zna vlasnik.

Ovaj se izraz često koristi za imovinu koja nije živa. Za životinje koristi se termin *ed-dalla*.

Propis o izgubljenj imovini

Uzeti izgubljenu imovinu poželjno je, a ima mišljenja koja kažu da je to obavezno. Također, postoji mišljenje koje glasi: "Ako se izgubljena imovina nalazi na mjestu za koje pronalazač smatra da će tu biti sigurna u slučaju da je ostavi, poželjno mu je uzeti je.

Međutim, ako se imovina nalazi na mjestu za koje pronalazač ne smatra da će na njemu biti sigurna, onda je obavezan uzeti je. U slučaju da je pronalazač svjestan da će osjetiti za njom pohlepu, zabranjeno mu je uzeti tu izgubljenu imovinu."

Ovo razilaženje mišljenja odnosi se na slobodnu, punoljetnu i razumnu osobu, makar ona i ne bila muslimanske vjeroispovijesti.

Međutim, rob, dijete i nerazumna osoba nisu dužni uzeti izgubljenu stvar. Pravni temelj ovog propisa jeste hadis:

عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَسَأَلَهُ عَنِ الْقِطْعَةِ فَقَالَ: اعْرِفْ عِفَاصَهَا، وَوَكَّاءَهَا، ثُمَّ اعْرِفْهَا سَنَةً، فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا، وَإِلَّا شَأْنُكَ بِهَا. قَالَ: فَضَالَةُ الْغَنَمِ؟ قَالَ: هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ، أَوْ لِلذَّنَبِ. قَالَ: فَضَالَةُ الْإِبِلِ؟ قَالَ: مَا لَكَ وَلَهَا، مَعَهَا سِقَاؤُهَا وَحَذَاؤُهَا وَتَرْدُ الْمَاءِ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ حَتَّى يُلْقَاهَا رَبُّهَا.

Zejd ibn Halid, r.a., kazuje: "Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., došao je neki čovjek te ga je upitao o izgubljenoj stvari. Poslanik, s.a.v.s., odgovorio mu je: 'Dobro upamti njen ovoj²⁹⁷ i povez, a zatim je oglašavaj godinu dana. Ako njen vlasnik dođe, njegova je, a ako ne dođe, ti njome raspolaži.' Čovjek upita: 'A šta je s izgubljenim bravom?' Vjerovjesnik, s.a.v.s., odgovori: 'Pripast će tebi, ili tvome bratu²⁹⁸, ili vuku.²⁹⁹ Čovjek ponovo upita: 'A izgubljena deva?' Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Ona nije tvoja briga. Ona se ima odakle napajati³⁰⁰, obuvena je³⁰¹, pije vodu i brsti drveće, dok je vlasnik njezin ne pronađe.'³⁰²

Izgubljena imovina pronađena u Meki

Prethodni propisi odnose se na izgubljene stvari koje se pronađu izvan područja harema u Meki. Međutim, stvar pronađenu u tom području dozvoljeno je uzeti isključivo radi oglašavanja, shodno riječima Poslanika, s.a.v.s.:

لَا يَلْتَقِطُ لِقَطْعَتِهَا إِلَّا مَنْ عَرَفَهَا .

"Neka stvar izgubljen u Meki uzima samo onaj ko će je oglasiti",
te riječima:

لَا يَرْفَعُ لِقَطْعَتِهَا إِلَّا مُنَشِدٌ .

"Neka stvar izgubljen u Meki ne podiže niko osim glasnika!"
Glasnik: onaj ko će je obznaniti.³⁰³

²⁹⁷ Ambalaža u kojoj se izgubljeni predmet nalazi, sačinjena od kože, platna, drveta i drugih materijala. Pod poznavanjem ovoja i poveza podrazumijeva se da se te dvije stvari mogu prepoznati kako se izgubljeni predmet ne bi pomiješao s imovinom pronalazača i kako bi pronalazač, u slučaju da dođe vlasnik tog predmeta, mogao prepoznati odlike koje taj predmet čine drukčijim od drugih – da se razluči laž od istine.

²⁹⁸ Tvome bratu: vlasniku ili drugome pronalazaču.

²⁹⁹ Vuku: svakoj divljoj zvijeri.

³⁰⁰ Ima se odakle napajati: ima svoje pojište, a misli se: na grbu u kojoj deva skladišti vodu.

³⁰¹ Obuvena je: ima papke.

³⁰² I Hadis bilježe El-Buhari i drugi, navodeći ga u različitim verzijama.

³⁰³ Ispravno je izgubljeni predmet dati predstavnicima vlasti, ako je predmet pronađen na mjestu u kojem postoji povjerljiva državna institucija u kojoj se nalazi odjel za čuvanje takvih predmeta, poznat među stanovništvom, jer je za izgubljenu imovinu sigurnije, a za ljude lakše.

Obavješćavanje o izgubljenoj imovini

Pronalazač izgubljene imovine dužan je razlučiti njene karakteristike koje je razlikuju od druge imovine. To se odnosi na ovoj i vezicu, kao i na sve drugo čime se izgubljena stvar odlikuje: vrstu, klasu i količinu.

Pronalazač će izgubljeni predmet čuvati isto kao što čuva svoju imovinu. U tome je jednaka neznatna i značajna imovina.

Izgubljena će imovina kod pronalazača ostati kao polog. On, u slučaju uništenja, za nju neće snositi garanciju, izuzev ako ne bude uništena njegovim direktnim utjecajem. Zatim će pronalazač vijest o njenom pronalasku širiti među svijetom pomoću svakog mogućeg sredstva. Oglašavat će po pijacama, trgovima i drugim mjestima gdje misli da bi njezin vlasnik mogao biti. Ako vlasnik dođe i pokaže da zna njene karakteristike i odlike koje je razlikuju od druge imovine, pronalazaču je dozvoljeno predati mu je, makar vlasnik ne iznio dokaz.

U slučaju da vlasnik izgubljene imovine ne dođe, pronalazač će je oglašavati u periodu od jedne godine. Ako se vlasnik ne bi pojavio ni nakon godine, pronalazaču bi bilo dozvoljeno podijeliti je kao sadaku ili je koristiti, svejedno je li riječ o bogatom ili siromašnom čovjeku. Za taj postupak neće snositi garanciju, prema hadisu:

عَنْ سُؤَيْدِ بْنِ غَفَلَةَ قَالَ: لَقِيتُ أَوْسَ بْنَ كَثْبٍ فَقَالَ: وَجَدْتُ ضِرَّةَ فِيهَا مِائَةُ دِينَارٍ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: عَرَفْتَهَا حَوْلًا. فَعَرَفْتُهَا فَلَمْ أَجِدْ، ثُمَّ أَتَيْتُهُ ثَلَاثًا فَقَالَ: اخْفِظْ وَعَاءَهَا وَوَكَّاءَهَا، فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا، وَإِلَّا فَاسْتَعْمِ بِهَا.

Suvejd ibn Gafla kazuje: "Susreo sam Evsa ibn Ka'ba, pa mi je rekao: 'Našao sam vrećicu u kojoj je stotinu zlatnika. Otišao sam Vjerovjesniku, s.a.v.s., te mi on reče: 'Oglašavaj je jednu godinu!' Oglašavao sam je – vlasnika ne pronađoh. Otiđoh mu treći put. Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaza mi: 'Upamti joj ovoj i povez. U slučaju da joj dođe vlasnik, njegova je, a u suprotnom, ti u njoj uživaj.'"³⁰⁴

³⁰⁴ Hadis bilježe El-Buhari i Et-Et-Tirmizi.

سَلَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي اللَّقْطَةِ تَوَجَدُ فِي سَبِيلِ الْعَامِرَةِ، قَالَ: عَرَفْتُهَا
حَوْلًا، فَإِنْ وَجَدْتَ بَاغِيَهَا فَأَذِهَا إِلَيْهِ، وَإِلَّا فَهِيَ لَكَ. قَالَ: مَا يُوجَدُ فِي الْخَرَابِ؟ قَالَ:
”فِيهِ وَفِي الرِّكَازِ الْخُمْسُ.“

Allahov Poslanik, s.a.v.s., bi upitan o izgubljenoj imovini pronađenoj na putu za El-Amiru. Poslanik, s.a.v.s., odgovori: “Oglašavaj je godinu. Ako joj pronađeš vlasnika, vrati mu je, a ako ga ne nađeš, tvoja je.” Neko upita: “Ono što se pronađe u onoj pustoši?” Vjerovjesnik, s.a.v.s., reče: “I u pustoši i u zlatnim rudačama.”

Ibnul-Kajjim veli: “Pravno rješenje ovog pitanja jasno je, makar neko iznio i oprečan stav, jer s njim se ne kosi ono za šta je naredjeno da se ostavi.”

Izuzetak su hrana i neznatne stvari.

Prethodni propisi odnosili su se na stvari koje ne spadaju u hranu i koje nisu neznatne. Kada je riječ o hrani, ona se ne treba obznanjivati i dozvoljeno je jesti je.

عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِشَرَةٍ فِي الطَّرِيقِ فَقَالَ: لَوْ لَا أَنِّي أَخَافُ أَنْ
تُكُونَ مِنَ الصَّدَقَةِ لَأَكَلْتُهَا.

Enes, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., naišao na neki plod na putu pa je kazao: “Da se ne bojim da je riječ o sadaki, sigurno bih je pojeo.”³⁰⁵

Isti je slučaj i s neznatnom stvari – ne obznanjuje se godinu dana, nego određeni period za koji se smatra da je nakon njega vlasnik više neće tražiti. Pronalazač ima pravo koristiti je ako se njen vlasnik ne zna. Prenosi se da je Džabir, r.a., rekao: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., dao nam je olakšicu za štap, bič, konop i slične stvari koje čovjek pronađe – da se njima i koristi.”³⁰⁶

³⁰⁵ Predanje navode El-Buhari i Muslim.

³⁰⁶ Hadis bilježe Ahmed i Ebu Davud.

عَنْ عَلِيٍّ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ أَنَّهُ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِدِينَارٍ وَجَدَهُ فِي الشَّوْقِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَرَفْتُهُ ثَلَاثًا، فَفَعَلَ فَلَمْ يَجِدْ أَحَدًا يَعْرِفُهُ فَقَالَ: كُلُّهُ.

Od Alije, Allah mu lice oplemenio, prenosi se da je Vjerovjesniku, s.a.v.s., došao neki čovjek noseći dinar³⁰⁷ koji je pronašao na tržnici. Vjerovjesnik, s.a.v.s., reče mu: “Oglasi ga tri puta!” Čovjek učini tako te ne nađe nikoga ko dinar prepoznaje. Potom mu Poslanik, s.a.v.s., reče: “Troši ga!”³⁰⁸

Izgubljeno bravče

Izgubljene brave i životinje slične njima dozvoljeno je uzeti, jer se radi o slabashnim životinjama, izloženim uništenju i čeljustima divljih zvijeri. Dužnost je nalaženje takve životinje obznaniti. Ako je njen vlasnik ne bude tražio, pronalazač ima pravo uzeti je, a trošak će snositi vlasnik.

Pravnici malikijskog mezheba kažu: “Izgubljeno bravče preći će u posjed pronalazača samim činom uzimanja, i on neće snositi garanciju, makar se vlasnik brava pojavio. Naime, hadis je izjednačio vuka i pronalazača, a vuk ne snosi odštetu – samim tim ni pronalazač.

Ovo pravničko razilaženje vrijedi u slučaju dolaska vlasnika ovce nakon što ona bude pojedena. Međutim, ako se vlasnik pojavi prije nego što pronalazač pojede brava, brav će mu biti vraćen, prema ulemanskom konsenzusu.

Izgubljene deve, krave, konji, mazge i magarci

Islamska ulema složila se da se izgubljena deva ne odvodi.

عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِيلَ عَنْ ضَالَّةِ الْإِبِلِ، فَقَالَ: مَا لَكَ وَلَهَا، دَعُهَا فَإِنَّ مَعَهَا حِذَاءَهَا وَسِقَاءَهَا، تَرُدُّ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ حَتَّى يَجِدَهَا رَبُّهَا.

³⁰⁷ Zlatna valuta, zlatnik.

³⁰⁸ Hadis bilježi Abdurrezak, prenoseći ga od Ebu Seida.

Zejd ibn Halid prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., upitan o izgubljenoj devi pa je odgovorio: "Ona nije tvoja briga. Ona se ima odakle napajati. Obuvena je, pije vodu i brsti drveće, dok je vlasnik njezin ne pronade."³⁰⁹

To znači da je izgubljena deva neovisna od pronalazača i njegova čuvanja. Ona, po svojoj prirodi, može podnositi žeđ i bez ikakvih poteškoća hraniti se s drveća, zbog dužine njena vrata. Deva ne potrebuje pronalazača. Zatim, njen ostanak na mjestu gdje se izgubila olakšava vlasniku da je zatekne, umjesto da mu se zagubi među devama drugih ljudi.

Takav je propis bio sve do vladavine Osmana, r.a., koji je smatrao da se izgubljena deva može povesti i prodati. U slučaju da joj se pojavi vlasnik, deva bi mu bila isplaćena.

Ibn Šihab ez-Zuhri veli: "Izgubljene deve u vrijeme Omera ibnul-Hattaba mnogo su se koristile za razne vrste poslova. Kada je nastupila vladavina Osmana ibn Affana, on je naredio da se nalazak izgubljenih deva obznanjuje, a nakon toga da se deve prodaju. Ako bi se pojavio njihov vlasnik, plaćala bi mu se odšteta."

Ovo prenosi Malik u svome *El-Muwettau*.

Imam Alija, Allah mu lice oplemenio, nakon Osmanove vladavine, naredio je da se za izgubljene deve izgradi staja u kojoj bi se čuvala i hranile toliko da se niti ugoje niti oslabe. Nakon toga, ukoliko bi neko donio dokaz da je vlasnik izgubljene deve, davala bi mu se. U suprotnom, ostajala bi tu gdje jeste i ne bi se prodavala.

Ibnul-Musejjeb takav postupak smatra dobrim.

Za krave, konje, mazge i magarce vrijedi isto što i za deve, prema mišljenju Eš-Šafija³¹⁰ i Ahmeda.

عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ جَرِيرٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ أَبِي بِالنَّوَازِجِ بِالسَّوَادِ فَرَأَيْتُ الْبَقْرَةَ فَرَأَى بَقْرَةً فَقَالَ:
مَا هَذِهِ الْبَقْرَةُ؟ قَالُوا: بَقْرَةٌ لَحِقَتْ بِالْبَقْرِ فَأَمَرَ بِهَا فَطُرِدَتْ حَتَّى تَوَارَتْ، ثُمَّ قَالَ: سَمِعْتُ
رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا يَأْوِي الضَّالَّةَ إِلَّا ضَالٌّ.

³⁰⁹ Predanje navode El-Buhari i Muslim.

³¹⁰ Imam Eš-Šafi izuzima njihove mlade i kaže: "Dozvoljeno je uzeti ih."

El-Munzir ibn Džerir kazuje: “Sa svojim ocem bio sam u El-Bevazidžu³¹¹ kod Es-Sevada. Krave su otišle. Nakon toga otac vidje jednu kravu za koju utvrdi da nije njegova, pa upita: ‘Kakva je ovo krava?’ Pastiri mu rekoše: ‘To je krava koja je pristigla s drugima.’ Otac je naredio da se krava otjera sve dok nije zamakla, a zatim reče: ‘Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: ‘Neka izgubljenoj životinji pruži utočište samo onaj ko ju je izgubio.’”³¹²

Ebu Hanifa veli: “Dozvoljeno je uzeti izgubljenu životinju.” Imam Malik kaže: “Pronalazač će uzeti izgubljenu životinju ako se poboji da će joj zvijeri nauditi, a drukčije ne.”

Troškovi za izgubljenu imovinu

Ono što pronalazač potroši na izgubljenu imovinu povratit će od njena vlasnika, izuzev ako troškovi ne iznose koliko i korištenje – jahanje i muženje.

³¹¹ Staro naselje na Tigrisu, sjeverno od Bagdada.

³¹² Što znači da izgubljenim devama i kravama, koje se same mogu čuvati i kretati u potrazi za ispašom i vodom, utočište može pružiti samo onaj ko ih je izgubio.

HRANA (EL-AT'IMA)

Definicija

Izraz *el-at'ima* množina je riječi *et-taam*, a označava namirnice koje čovjek jede i kojima se prehranjuje.

Allah, dž.š., u Kur'anu časnom kaže:

﴿قُلْ لَا أَجِدُ فِيهَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعُمُهُ﴾

“Ja ne vidim u ovome što mi se objavljuje da je ikome zabranjeno jesti.”³¹³

Od hrane dozvoljeno je jesti samo on što je lijepo i što duša priželjkuje. Allah, dž.š., kaže:

﴿يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ﴾

“Pitaju te šta im se dozvoljava. Reci: ‘Dozvoljavaju vam se lijepa jela.’”³¹⁴

Pod lijepim, u ovom ajetu, podrazumijeva se ono što duša smatra lijepim i za čim žudi, slično riječima Uzvišenog:

﴿وُحِلَّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتُ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثُ﴾

“...koji će im lijepa jela dozvoliti, a ružna zabraniti.”³¹⁵

Hrana se dijeli na neživu i živu. Sva neživa hrana dozvoljena je, izuzev nečisti, onečišćenih i štetnih stvari, opijata i onoga što je vezano za prava drugoga. Primjer za nečist jeste krv, a za onečišćeno jeste mast u kojoj umre miš.

عَنْ مَيْمُونَةَ أَنَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِئِلَ عَنْ سَنْنٍ وَقَعَتْ فِيهِ قَارَةٌ فَقَالَ: الْقَوْمَا وَمَا حَوْلَهَا فَاطْرَحُوهُ وَكُلُوا سَنَنَكُمْ.

³¹³ El-En'am, 145.

³¹⁴ El-Maida, 4.

³¹⁵ El-E'raf, 157.

Mejmuna veli: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitan je o masti u koju upadne miš, pa je odgovorio: ‘Izvadite miša i ono što je oko njega. To bacite, a trošite mast koja vam preostane.’”³¹⁶

Iz ovog je hadisa izvedeno da se iz nežive hrane, u slučaju da u nju upadne kakva strv, vadi strv i ono što je oko nje, ako se utvrdi da nijedan njen dio nije dospio do onoga što je od hrane preostalo.

Međutim, tekućina se onečišćava doticajem nečisti.³¹⁷

U štetnu hranu spadaju otrovi i stvari slične njima, dobijeni iz akrepa, pčela i zmija otrovnica, ili vađeni iz otrovnog bilja. Može se raditi i o otrovnoj tvari, poput mišomora (arsenika). Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾

“... i jedni druge ne ubijajte! Allah je, doista, prema vama milostiv.”³¹⁸

Allah, dž.š., također veli:

﴿وَلَا تَقْتُلُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾

“... i sami sebe u propast ne dovodite”³¹⁹

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَلَّ نَفْسُهُ فَهُوَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ يَتَرَدَّى فِيهَا خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا. وَمَنْ تَحَسَّى سُتًا فَقَلَّ نَفْسُهُ فَسُتُهُ فِي يَدِهِ يَحَسَّاهُ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ فَحَدِيدَتُهُ فِي يَدِهِ يَتَوَجَّأُ بِهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا.

Allahov Poslanik, u hadisu koji prenosi Ebu Hurejra, kaže: “Onaj ko se sunovrati s litice, te sebi tako presudi, u vatri će Džehenema skakati, vječno će i zauvijek u njoj ostati. Onaj ko popije otrov, te sebi tako presudi, u njegovoj će ruci otrov biti, i on će ga piti u vatri Džehenema,

³¹⁶ Hadis bilježi El-Buhari.

³¹⁷ Ez-Zuhri, El-Evzai, Ibn Abbas, Ibn Mesud i El-Buhari navode: “Tekućina, u slučaju da u nju upadne nečist, neće se onečistiti, izuzev ako je nečist ne izmijeni. Ako je nečist ne izmijeni, tekućina je čista.”

³¹⁸ En-Nisa, 29.

³¹⁹ El-Bekara, 195.

vječano i zauvijek će u njoj ostati. Onaj ko se ubije nekom oštricom, u njegovoj će ruci oštrica biti, i njome će se udarati u vatri Džehenema, vječano će i zauvijek u njoj ostati.”³²⁰

Od otrova zabranjena je samo ona količina koja šteti.

Stvari koje su zabranjene upravo zbog štetnosti, a nisu otrovi, poput blata, prašine, kamena i uglja, odnose se na onoga kome bi njihovo konzumiranje štetilo, jer Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ.

“Zabranjena je nanositi štetu i sebi i drugima.”³²¹

U ovo poglavlje spada i pušenje, jer ono šteti zdravlju, smatra se rasipništvom i traćenjem imetka, kao i opijati, poput alkohola i droga.

Ono što je vezano za prava drugoga, poput ukradene ili otete hrane, također nije dozvoljeno.

Životinje, gledane kao hrana, dijele se na morske i kopnene.

Dozvoljeno je jesti sve morske životinje.

Međutim, s kopnenim je životinjama drukčije. Postoje one čije je konzumiranje dozvoljeno i one čije je konzumiranje zabranjeno.

Islam je sve to podrobno objasnio, što potvrđuju riječi Uzvišenog:

﴿وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرُّتُمْ إِلَيْهِ﴾

“... kad vam je On objasnio šta vam je zabranio – osim kad ste u nevolji;”³²²

Ovo objašnjenje obuhvaća tri stvari:

prvo: zakonodavni tekst o dozvoljenoj hrani;

drugo: zakonodavni tekst o zabranjenoj hrani;

treće: ono što je Zakonodavac prešutio.

³²⁰ Predanje navodi El-Buhari.

³²¹ Hadis bilježe Ahmed i Ibn Madža.

³²² El-En'am, 119.

Hrana za koju je Zakonodavac naznačio da je dozvoljena

U sljedećim recima navest ćemo ono što je Zakonodavac označio kao dozvoljeno.

Morske životinje

Sve morske životinje dozvoljeno je jesti. Od morskih životinja zabranjene su samo one koje u sebi sadrže otrov, zbog štetnosti. Svejedno je da li je riječ o ribama ili nečemu drugome, i jesu li ulovljene ili pronađene mrtve, i je li ih ulovio musliman, kršćanin ili idolopoklonik, i imaju li sličnosti s vodozemcima ili im ne nalikuju.

Morske životinje nije potrebno šerijatski klati. Argument takve tvrdnje jesu riječi Allaha, dž.š.:

﴿أَحَلَّ لَكُم صَيْدَ الْبَحْرِ وَطَعَامَهُ مَاعَا لَكُمْ وَلِلْيَارَةِ﴾

“Vama se dopušta da u moru lovite i da ulov jedete, da se njime vi i putnici koristite,”³²³

Ibn Abbas kaže: “Riječi ‘... i ulov jedete’³²⁴ znače: jedite ono što more izbací.”³²⁵

Od istog se čovjeka prenosi da je značenje riječi “...i ulov jedete”: i jedite i strv njegovu. To je u skladu s hadisom:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا نَرْكَبُ الْبَحْرَ وَنَحْمِلُ مَعَنَا الْقَلِيلَ مِنَ الْمَاءِ فَإِنْ تَوَضَّأْنَا بِهِ عَطَشْنَا، أَفَتَوْضَأُ بِمَاءِ الْبَحْرِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هُوَ الطَّهْرُ مَاؤُهُ وَالْحِلُّ مَيْتَتُهُ.

Ebu Hurejra, r.a., kazuje: “Neki čovjek upita Allahova Poslanika, s.a.v.s., rekavši: ‘O Allahov Poslanice, mi morem plovimo i sa sobom nosimo malu količinu vode. Ako bismo se njome abdestili, žedni bismo

³²³ El-Maida, 96.

³²⁴ Doslovan bi prijevod bio: “Dozvoljen vam je lov u moru i hrana njegova.”

³²⁵ Predanje bilježi Ed-Darekutni.

ostali. Hoćemo li abdest morskom vodom uzimati?' Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovori: 'Morska je voda čista i strv morskih riba i životinja dozvoljena je.'"³²⁶

Usoljena riba

Često se riba miješa sa solju, kako se duži period ne bi pokvarila. Za taj način konzerviranja uzimaju se različite vrste ribe: sardine, sleđevi, haringe i mnoge druge. Sve su one čiste i dozvoljeno je jesti ih, ako u sebi ne sadrže štetne tvari, jer bi tada bile zabranjene zbog štetnosti po zdravlje.

Ed-Derdiri, jedan od šejhova malikijskog mezheba, kaže: "Ono na čemu Allahu dugujemo zahvalnost jeste to da je usoljena riba čista za jesti. Naime, riba se usoljava i prerađuje samo nakon uginuća, a krv koja se prospe smatra se nečistom tek nakon što izađe. Ako se u ribi, nakon uginuća, nađe krvi, ta će se krv smatrati kao ostatak koji se u vcnama zadrži nakon šerijatski ispravnog klanja. Tečnosti koje nakon toga iz nje iziđu čiste su, u to nema sumnje."

Ovo mišljenje zagovaraju pravnici hanefijskog i hanbelijskog mezheba, te jedan dio učenjaka malikijskog pravnog pravca.

Vodozemci

Ibnul-Arebi veli: "Vjerodostojno se prenosi da su životinje koje borave i u moru i na kopnu zabranjene za jelo, jer tu dolazi do oprečnosti dvaju argumenata: argumenta koji dozvoljava i argumenta koji zabranjuje njihovu jestivost. Iz predostrožnosti, prednost dajemo argumentu koji to zabranjuje."

Ostali islamski učenjaci smatraju da su strvi životinja koje uistinu obitavaju u moru dozvoljene, makar te životinje mogle živjeti na kopnu. Izuzetak su žabe, jer ih je zabranjeno ubiti.

³²⁶ Hadis bilježe peterica. Et-Tirmizi veli: "Hadis je *hasen-sahih* (dobar-vjerodostojan). Upitao sam Muhammeda ibn Ismaila El-Buharija o ovome hadisu, pa mi je rekao: 'Hadis je vjerodostojan.'"

Abdurrahman ibn Osman, r.a., prenosi da je jedan vidar upitao Vjerovjesnika, s.a.v.s., o žabama koje upotrebljava kao sastojak za lijek. Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio mu je da ih ubija.³²⁷

Kopnene životinje koje je dozvoljeno jesti

Kopnene životinje koje su označene kao one koje je dozvoljeno jesti navest ćemo u tekstu koji slijedi.

Kao prvo, dozvoljeno je jesti stoku, a to je naznačeno riječima Allaha, neka je uzvišen:

﴿وَالْأَنْعَامَ خَلَقْنَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ﴾

“i stoku On za vas stvara; njome se od hladnoće štitite, a i drugih koristite imate, njome se najviše i hranite;”³²⁸

Allah, dž.š., također kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوفُوا بِالْعُقُودِ أَحَلَّتْ لَكُمْ بَيْمَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ﴾

“O vjernici, ispunjavajte obaveze! Dozvoljava vam se stoka, ali ne ona koja će vam se navesti;”³²⁹

Pod riječju stoka podrazumijevamo: deve, krave, bivole i ovce. Ova riječ također obuhvata i brave i koze. Na to se nadovezuju i divlje krave, divlje deve i gazele. Sve su ove životinje čovjeku dozvoljene, na osnovu jedinstvenog stava uleme. U Poslanikovom sunnetu potvrđena je i olakšica za: kokoši³³⁰, konje³³¹, divlje magarce³³², bodljorepe guštere, zečeve³³³, hijene³³⁴, skakavce³³⁵ i vrapce.

³²⁷ Predanje bilježe Ebu Davud, En-En-Nesai i Ahmed. El-Hakim ga uvrštava među jerodostojne.

³²⁸ En-Nahl, 5.

³²⁹ El-Maida, 1.

³³⁰ Predanje o tome bilježe: El-Buhari, Muslim, Et-Et-Tirmizi i En-En-Nesai. Isti je propis i za guske, patke i čurke.

³³¹ Hadis o tome bilježi El-Buhari. Imami Malik i Ebu Hanifa smatraju da je jedenje konja pokuđeno, jer Allah, dž.š., spomenuo ih je i pojasnio da oni stoje na raspolaganju za jahanje i ukras, a nije spomenuo da se oni jedu.

³³² Argument za to jesu predanja koja bilježe El-Buhari i Muslim.

³³³ Predanje o tome bilježe El-Buhari i Muslim.

³³⁴ Hadis koji to potvrđuje bilježi Et-Et-Tirmizi.

³³⁵ Potvrдно predanje bilježe El-Buhari i Muslim.

Od Omera ibnul-Hattaba prenosi se predanje koje Muslim bilježi u svojoj zbirci, a u njemu se kazuje kako je Ebuz-Zubejr ispričao: “Upitah Džabira o bodljorepom gušteru, te mi on reče: ‘Ne hranite se njime, pogan je!’ Rekoh: ‘Omer ibnul-Hattab kazao je: ‘Vjerovjesnik, s.a.v.s., nije ga zabranio. Allah, dž.š., mnogima je u njemu korist dao, a i mahom se čobani njime hrane. Da mi je pri ruci, jeo bih ga.’”

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى خَالَتِهِ مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ فَقَدَّمَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَحْمَ صَبٍّ جَاءَهَا مَعَ قَرِيبَةٍ لَهَا مِنْ نَجْدٍ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَأْكُلُ شَيْئًا حَتَّى يَعْلَمَ مَا هُوَ، فَاتَّفَقَ التَّسْوَةُ أَلَّا يُخْبِرَنَّهُ حَتَّى يَرَيْنَ كَيْفَ يَدْوُفُهُ وَيَعْرِفُهُ إِنْ دَاقَهُ، فَلَمَّا أَنْ سَالَ عَنْهُ وَعَلِمَ بِهِ تَرْكَهُ وَعَاقِفَهُ، فَسَأَلَهُ خَالِدٌ: أَحَرَامٌ هُوَ؟ قَالَ: لَا، وَلَكِنَّهُ طَعَامٌ لَيْسَ فِي قَوْمِي فَأُجِدُنِي أَعَاقِفُهُ قَالَ خَالِدٌ: فَأَجَرَرْتُهُ إِلَيَّ فَأَكَلْتُهُ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْظُرُ.

Ibn Abbas, r.a., prenio je predanje od Halida ibn Velida, r.a., u kojem stoji kako je on s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., ušao kod svoje tetke Mejmune bintul-Haris. Ona je Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., iznijela meso bodljorepog guštera, koje joj je donijela njena rodica iz Nedžda. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ne bi jeo ništa dok ne bi znao o čemu je riječ. Žene se dogovoriše da mu ne kazuju dok ne vide kako će ga kušati i hoće li, kada ga proba, znati o čemu je riječ. Kada je Poslanik, s.a.v.s., upitao o jelu i saznao o čemu je riječ, ostavio ga je i pokazavši pri tome odvratnost. Halid ga je potom upitao: “Je li bodljorepi gušter zabranjen?” Poslanik, s.a.v.s., odgovorio mu je: “Nije, ali riječ je o hrani koja u mom narodu nije uobičajena i primjećujem da mi se gadi.” Halid reče: “Privukoh ga sebi te ga pojedoh, dok je Allahov Poslanik, s.a.v.s., to posmatrao.”

Prenosi se da je Abdurrahman ibn Ammar rekao: “Upitah Džabira ibn Abdullaha da li se mogu jesti bodljorepi gušteri. On mi odgovori: ‘Da.’ Rekoh: ‘A love li se oni?’ ‘Da’, reče mi. Ponovo upitah: ‘Ti si to od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., čuo?’ ‘Da,’ odgovori.”³³⁶

³³⁶ Hadis bilježi Et-Et-Tirmizi, uz vjerodostojan niz prenosilaca.

Islamski pravni eksperti koji smatraju da je dozvoljeno jesti bodljorepog guštere jesu: Eš-Šafi, Ebu Jusuf, Muhammed i Ibn Hazm. Imam Eš-Šafi o njemu kaže: “Arapi meso bodljorepog guštera smatraju lijepim jelom i hvale ga. Ljudi ga još uvijek između Safe i Merve prodaju i kupuju bez ikakvog ustručavanja.”

Neki islamski juristi smatraju da je zabranjeno jesti meso bodljorepog guštera, jer on spada u životinje grabljivice. Međutim, hadis je argument protiv njihovog mišljenja.

سُئِلَ ابْنُ عُمَرَ عَنِ الْفَنْذِ فَلَا: ﴿قُلْ لَا أَجِدُ فِيمَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ﴾
فَقَالَ شَيْخٌ عَنْهُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: ذَكَرَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: خَبِيثَةٌ
مِنَ الْخَبَائِثِ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: إِنْ كَانَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذَا فَهَوَّكَمَا قَالَ.

Ibn Omer je upitan o ježu, pa je proučio: “**Ja ne vidim u ovome što mi se objavljuje da je ikome zabranjeno jesti.**” Jedan stariji čovjek koji je bio tu reče: “Čuo sam Ebu Hurejru kako kaže: ‘Jež je spomenut Vjerovjesniku, s.a.v.s., pa je rekao: ‘On je jedna od nečisti.’” Ibn Omer na to kaza: “Ako je Allahov Poslanik, s.a.v.s., to rekao, onda je tako.”³³⁷

U nizu prenosilaca ovog hadisa nalazi se i Isa ibn Numejla, a on je slab prenosilac. Imam Eš-Ševkani kaže: “Ovaj hadis nije validan da bi izdvojio jedenje ježa iz dokaza opće dopustivosti.”

Utemeljeno na onome što je izrekao Eš-Ševkani, dopušteno je jesti ježa.

Imam Malik, Ebu Sevr, imam Eš-Šafi i El-Lejs kažu da nije prezreno jesti ježa zbog toga što njegovo meso Arapi smatraju lijepim jelom i zato što je spomenuti hadis slab. Pravnici hanefijskog mezheba jedenje ježa smatraju pokuđenim.

Aiša, r.a., rekla je da nije zabranjeno jesti miša, a zatim je proučila ajet:

﴿قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ﴾

³³⁷ Bilježe ga Ebu Davud i Ahmed.

“Reci: ‘Ja ne vidim u ovome što mi se objavljuje da je ikome zabranjeno jesti.’”

Prema mišljenju imama Malika, nije prezreno jesti gmizavce, iz zemlje akrepe i crve, te crve iz palme, sira, datule i slično. El-Kurtubi veli: “Njegov su argument riječi Ibn Abbasa i Ebu ed-Derdaa: ‘Dozvoljeno je ono što je Allah dozvolio, zabranjeno ono što je On zabranio, a ono što je prešutio - to je pošteda.’”

Imam Ahmed o ucrvanom bobu veli: “Draže mi je ne jesti ga. Ako se ne bi smatrao poganim, onda se nadam da nema ništa loše u tome da se jede.”

O provjeravanju ucrvanih datula on kaže: “To nije ništa pogrdno. Prenosi se da su Vjerovjesniku, s.a.v.s., dane stare datule. Počeo ih je otvarati, odstranjivati iz njih crve i čistiti ih.” Ibn Kudama kazuje: “Tako je bolje.”

Ibn Šihab, Urva, imam Eš-Šafi, te pravnici hanefijskog mezheba i jedan broj medinskih učenjaka smatraju da nije dozvoljeno ništa jesti od gmazova i štetočina, poput zmija, miševa i sličnih životinja, te svega što je dozvoljeno ubiti. Prema njihovom mišljenju, te životinje nije dozvoljeno jesti niti se radi toga vrši klanje.

Imam Eš-Šafi veli: “Nema smetnje jesti stahora i pustinskog skočimiša.”

O jedenju vrabaca Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

مَا مِنْ إِنْسَانٍ قَتَلَ عُصْفُورًا فَمَا فَوْقَهَا بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا سَأَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا . قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا حَقُّهَا ؟ قَالَ: يَذْبَحُهَا فَيَأْكُلُهَا وَلَا يَقَطُّعُ رَأْسَهَا يَرْمِي بِهَا .

“Svakog čovjeka koji bez razloga ubije vrapca, ili nešto što je krupnije od njega, Allah će o tome pitati.” Neko upita: ‘A koji bi razlog trebao biti?’ ‘Da ga zakolje, a zatim pojede, a ne da mu glavu siječe kako bi ga bacio’, odgovori Poslanik, s.a.v.s.”³³⁸

Neki su ashabi s Vjerovjesnikom, s.a.v.s., jeli ptičije meso.³³⁹

³³⁸ Hadis bilježi En-En-Nesai.

³³⁹ Predanje navode Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi.

Hrana koju je Zakonodavac naznačio zabranjenom

Zabranjena hrana sažeta je u deset stvari koje su navedene u riječima Allaha, dž.š.:

﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُحِّجَ عَلَى النُّصَبِ وَأَنْ تَسْقُتُمْ بِالْأَرْزَامِ ذَلِكَ فُسُقٌ﴾

“Zabranjuje vam se strv³⁴⁰, i krv³⁴¹, i svinjsko meso³⁴², i ono što je zaklano u nečije drugo, a ne u Allahovo ime³⁴³, i ono što je udavljeno i ubijeno³⁴⁴; i što je strmoglavljeno, i rogom ubodeno, ili od zvijeri načeto³⁴⁵ osim ako ste ga preklali – i što je na žrtvenicima žrtvovano³⁴⁶, i zabranjuje vam se gatanje strelicama. To je porok!”³⁴⁷

Ovo je pojašnjenje za općenitost navedenu u Allahovim, neka je slavljen, riječima:

﴿قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعُمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رَجَسٌ أَوْ فِئْسًا أَهْلَ لَغَيْرِ اللَّهِ بِهِ﴾

“Reci: ‘Ja ne vidim u ovome što mi se objavljuje da je ikome zabranjeno jesti ma šta drugo osim strvi, ili krvi koja ističe, ili svinjskog mesa, to je doista pogano, ili što je kao grijeh zaklano u nečije drugo, a ne u Allahovo, ime.’”³⁴⁸

³⁴⁰ Strv je ono što umre prirodnom smrću. Allah je strv zabranio samo zbog njene štetnosti, jer njenu su smrt prouzrokovalе bolesti koje su te životinje zadesile.

³⁴¹ Pod krvlju se podrazumijeva prosuta krv. Allah je krv zabranio zbog njene štetnosti. Ona je najpogodnija za razvoj mikroba.

³⁴² U djelu *El-Menar* stoji: “Svinjsko je meso zabranjeno jer je pogano, a i svinji su najslađa hrana poganštine i nečisti. Ono je štetno u svim područjima, pogotovo tamo gdje je klima vrelа, što se utvrdilo praksom. Jedenje svinjskog mesa jedan je od uzroka obolijevanja koje uzrokuje smrtonosna pantijčara. Kaže se da to meso ima loš utjecaj na krepост.

³⁴³ To znači: ono pri čijem je klanju spomenuto ime koje nije Allahovo. Ovo je čisto religijska zabrana, izrečena radi očuvanja vjerovanja u Božiju jednoću.

³⁴⁴ Životinja koja je udarena štapom, te je uslijed toga umrlа.

³⁴⁵ To znači: ono što je divlja zvijer načela, izuzev ako je zateknete dok je još u živoru te je prekoljete. Tada je dozvoljena.

³⁴⁶ “i što je na žrtvenicima žrtvovano” znači: čijim se klanjem imalo namjeru slaviti taguta, a tagut je sve što se mimo Allaha obožava.

³⁴⁷ *El-Maida*, 3.

³⁴⁸ *El-En'am*, 145.

Allah je ovdje spomenuo četiri uopćene stvari, a u prethodnom je ajetu naveo njihovo pojašnjenje, tako da nema kontradiktornosti između ovih ajeta.

Komad koji se odsiječe od žive životinje

Na zabranjenu hranu nadovezuje se i ono što se odsiječe živoj životinji. Dokaz tome jeste hadis:

عَنْ أَبِي وَاقِدٍ اللَّيْثِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا قُطِعَ مِنَ الْبَيْمَةِ وَهِيَ حَيَّةٌ فَهُوَ مَيْتَةٌ.

Ebu Vakid el-Lejsi, kazuje: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: ‘Ono što se životinji odsiječe dok je još živa smatra se strvinom.’”³⁴⁹

Iz prethodnog se uzima sljedeće:

a) strv ribe i skakavca, jer to je čisto.

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَحِلَّ لَنَا مَيْتَانِ وَدَمَانِ، أَمَّا الْمَيْتَانِ فَالْحَوْتُ وَالْجَرَادُ، وَأَمَّا الدَّمَانِ فَالْكَبِدُ وَالطَّلْحَالُ.

Ibn Omer, r.a., prenosi: “Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: ‘Dozvoljene su nam dvije strvi i dvije krvi. Dvije strvi jesu strvi riba i skakavaca, a dvije krvi jesu jetra i slazena.’”³⁵⁰

Ovakva prodaja od ashaba može se tretirati kao da potiče od Poslanika. Jer kada ashab kaže: “To nam je dozvoljeno a to je zabranjeno”, isto je kao kad bi rekao: “Naredio nam je to, a zabranio nam je to”, a već je prethodilo ono što potvrđuje ispravnost ovog hadisa. Rečeno je da je strvina zabranjena. Pod tim se podrazumijeva da je zabranjeno jedenje njena mesa. Sve osim toga čisto je i dozvoljeno je njime se koristiti;

b) kosti strvi, rogovi, papci, dlaka, perje, koža i sve drugo te vrste čisto je. Temeljni propis o tome jeste da je sve to čisto. Ne postoji dokaz

³⁴⁹ Hadis bilježe Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi, smatrajući njegov niz prenosilaca dobrim.

³⁵⁰ Hadis bilježe: Ahmed, Eš-Šafi, Ibn Madža, El-Bejheki i Ed-Darekutni. Hadis je slab, ali imam Ahmed smatra vjerodostojnim niz prenosilaca koji doseže do ashaba, kako to kažu Ebu Zura i Ebu Hatim.

da je riječ o nečisti. Ez-Zuhri, o kostima strvi, poput slonove i drugih kostiju, kaže: “Susreo sam jedan broj ljudi iz stare generacije islamskih učenjaka kako slonovaču koriste kao češalj i kao posude za mast. U tome nisu vidjeli ništa loše.”

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: تُصَدِّقُ عَلَى مَوْلَاهُ لِمَيْمُونَةَ بِشَاءَ فَمَاتَتْ، فَمَرَّ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: هَلَا أَخَذْتُمْ إِيَّاهَا فَدَبَعْتُمُوهُ فَاتَّقَعْتُمْ بِهِ؟ قَالُوا: إِنَّمَا مَيْمُونَةُ. فَقَالَ: إِنَّمَا حَرَّمَ أَكْلَهَا.

Prenosi se da je Ibn Abbas rekao: “U Mejmunino ime udijeljena je kao milostinja jedna ovca. Ovca je potom umrla. Naišao je na nju Allahov Poslanik, s.a.v.s., pa je rekao: ‘Zašto joj ne biste uzeli kožu, uštavili je te se njome okoristili?’ Prisutni rekoše: ‘Strvina je.’ ‘Samo je zabranjeno jesti je’, каза im Poslanik, s.a.v.s.”³⁵¹

Prenosi se da je Ibn Abbas proučio ovaj ajet:

﴿قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا

‘Reci: ‘Ja ne vidim u ovome što mi se objavljuje da je ikome zabranjeno jesti’ i kazao: “Od strvi je zabranjen samo dio koji se jede, a to je meso. Koža, kožne posude, zubi, kosti, dlaka, vuna – sve je to dozvoljeno.”³⁵²

Isto se odnosi i na sredstvo za grušanje, ili sirište, i rep strvine – čisti su. Naime, ashabi, r.a., kada su osvojili teritoriju Iraka, jeli su sir vatropoklonika, a on se spravlja u sredstvu za grušanje, mada se životinje koje oni kolju smatraju strvinama.

Potvrđeno je da je Selman el-ʿFarisi, r.a., upitan o siru, maslu i krznu, na što je odgovorio: “Dozvoljeno je ono što je Allah u Svojoj knjizi dozvolio, a zabranjeno je ono što je On u Svojoj knjizi zabranio. Ono što je prešutio jeste ono od čega nas je poštudio.” Poznato je da je pitanje postavljeno o siru vatropoklonika, u vremenu kada je Selman bio namjesnik Omera Ibnul-Hattaba u Ktesifonu;

³⁵¹ Predanje navodi cijela grupa hadiskih sakupljača. Samo Ibn Madža spominje Mejmunu, dok se kod El-Buharija i En-En-Nesaija ne navodi štavljenje.

³⁵² Prenose Ibnul-Munzir i Ibn Hatim.

c) krv: zanemaruje se ukoliko se radi o neznatnoj količini. Ibn Džurejdž o Allahovim riječima **“...ili krv prosutu”** kaže: “Prosuta krv jeste ona koja se slijeva. Nema ništa sporno u onoj koja je u venama.”³⁵³

Prenosi se da je Ibn Midžlez, o krvi koja ostane na nožu kojim je ovca zaklana, ili na vrhu lonca, rekao: “Tu nema smetnje. Zabranjena je samo prosuta krv.”³⁵⁴

Aiša, r.a., kazuje: “Jeli bismo meso, a linije od krvi bile bi na loncu.”

Zabrana jedenja magaraca i mazgi

Ono što ulazi u okvir zabranjenoga jesu domaći magarci³⁵⁵ i mazge. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً﴾

“...i konje, i mazge, i magarce – da ih jašete, i kao ukras”³⁵⁶

عَنِ الْمُقَدَّادِ بْنِ مَعْدِيكَرِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَلَا إِنِّي أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ أَلَا يُوشِكُ رَجُلٌ شَبْعَانٌ عَلَى أَرِيكِهِ يَقُولُ عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْقُرْآنِ فَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَلَالٍ فَاحْلُوهُ وَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوهُ، أَلَا لَا يَحِلُّ لَكُمْ الْحِمَارُ الْأَهْلِيَّ وَلَا كُلُّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبْعِ وَلَا لِقِطَّةٌ مُعَاهِدٍ إِلَّا أَنْ يَسْتَعْنِيَ عَنْهَا صَاحِبُهَا، وَمَنْ نَزَلَ بِقَوْمٍ فَعَلَيْهِمْ أَنْ يَقْرَؤَهُ، فَإِنْ لَمْ يَقْرَؤَهُ فَلَهُ أَنْ يَعْتَبَهُمْ بِمِثْلِ قَرَأَهُ.

El-Mikdad ibn Madikerib, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Nije li mi dana Knjiga i uz nju objava nalik joj!? Ubrzo će doći vrijeme da će vam sit čovjek sa svoje udobne sečije zboriti o ovome Kur’anu. Dozvoljene stvari na koje u njemu naiđete uzimajte

³⁵³ Predanje prenosi Ibnul-Munzir.

³⁵⁴ Ove riječi navode Ibn Humejd i Ebuš-Sejh.

³⁵⁵ Ne kaže se da ajet o zabrani ove hrane podrazumijeva ograničenost te da se druga hrana ne zabranjuje. El-Kurtubi daje odgovor, kazujući: “Ovaj je ajet mekanski. Sva druga zabranjena hrana, koju je zabranio Allahov Poslanik, s.a.v.s., ili koja je navedena u Božijoj knjizi, pridodaje mu se, tako da je to svojevrsni dodatak propisu od Allaha, dž.š., a jezikom Njegova Vjerovjesnika, s.a.v.s.. Većina islamskih naučnika, jurista i poznavalaca tradicije na tome temelje svoje mišljenje.”

³⁵⁶ En-Nahl, 8.

za dozvoljeno, a zabranjene stvari koje u njemu pronađete uzimajte za zabranjeno. Uistinu vam nije dozvoljeno jesti domaćeg magarca ni zvijeri s pandžama, niti nešto što je izgubio zimija, izuzev da je vlasnik ne potrebuje. Onaj ko svrati nekim ljudima, oni su ga dužni ugostiti. Ako ga oni ne ugoste, on ima pravo uzeti onoliko koliko mu je dovoljno, makar i silom.”

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا فَتَحَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْبَرَ أَصَبْنَا مِنَ الْقَرَةِ حُمْرًا، فَطَبَخْنَا مِنْهَا، فَنَادَى النَّبِيُّ: أَلَا إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَنْهَاكُم عَنْهَا، فَإِنَّهَا رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ، فَأَكَلْتُمُ الْقُدُورَ وَإِنَّهَا لَتَقُورُ بِمَا فِيهَا .

Prenosi se da je Enes, r.a., rekao: “Kada je Vjerovjesnik, s.a.v.s., osvojio Hajber, mi smo iz naselja uzeli neku magarad. Neke smo magarce zaklali i njihovo meso skuhalo, pa je Vjerovjesnik, s.a.v.s., povikao: ‘Zaista vam to Allah i Njegov Poslanik zabranjuju, jer to je gnusoba iz reda šejtanskih djela.’ Lonci su se isprevrtali dok se osjetio miris onoga što je u njima bilo.”³⁵⁷

Džabir, r.a., kazuje: “Vjerovjesnik, s.a.v.s., prilikom Bitke na Hajberu, zabranio nam je da jedemo mazge i magarce, a nije nam zabranio konje.” Preneseno je da je Ibn Abbas, r.a., dozvolio jedenje domaće magaradi. Vjerodostojno se prenosi da je zastao kad ih je spomenuo i da je rekao: “Ne znam je li ih Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio zbog toga što su služila za prijevoz ljudima, pa je smatrao lošim da ljudi ostanu bez prijevoza, ili je, u toku Bitke na Hajberu, zabranio meso domaće magaradi.”

Zabrana jedenja grabežljivaca iz reda kopnenih životinja i ptica

U hranu koju je islam zabranio spadaju i grabežljivci iz reda kopnenih životinja i ptica.

Ibn Abbas, r.a., kazuje: “Zabranio je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jesti meso svih zvijeri i ptica koje imaju pandže.”

³⁵⁷ Hadis bilježe peterica hadiskih velikana.

Riječ *es-siba* množina je riječi *es-sebu*, a označava svaku grabežljivu zvijer. Pod sintagmom “ono što ima pandže” podrazumijevamo životinje koje svojim pandžama nasrću na ljude i njihovu imovinu, poput vuka, lava, psa, geparda, tigra i divlje mačke. Meso svih zvijeri zabranjeno je za jelo, prema mišljenju većine islamskih učenjaka. Ebu Hanifa smatra da je svaka životinja koja jede meso zvijer i da slon, hijena i pustinjski skočimiš spadaju u zvijeri. Prema njegovom mišljenju, zabranjeno je jesti meso svih tih životinja.

Imam Eš-Šafi smatra da zvijeri čije je meso zabranjeno jesti jesu one koje napadaju ljude, poput lava, geparda i vuka.

Imam Malik u svome djelu *El-Muvetta* bilježi predanje:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَكَلَ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ حَرَامٌ.

Ebu Hurejra, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Zabranjeno je jedenje mesa svake zvijeri s pandžama.”

Nakon ovog hadisa imam Malik kaže: “Naš je stav na tome utemeljen.”

Ibnul-Kasim od Malika prenosi da je meso tih životinja pokuđeno jesti, a tim se mišljenjem povelu većina njegovih drugova.

Imami Eš-Šafi i učenici Ebu Hanife dozvoljavaju jedenje mesa lisice. Ibn Hazm dopušta konzumiranje mesa slona.

Zabranjeno je jesti meso majmuna. Ebu Omer veli: “Muslimani su složni u stavu da nije dozvoljeno jesti meso majmuna, jer je Poslanik, s.a.v.s., zabranio njegovo jedenje.

Podpticama koje imaju pandže podrazumijevamo ptice koje napadaju služeći se pandžama, poput raznih vrsta sokolova i orlova, jastrebova, kobaca i sličnih grabežljivica. Jedenje mesa tih ptica zabranjeno je, prema mišljenju većine islamskih znanstvenika.

Imam Malik smatra da je meso tih ptica dozvoljeno jesti, makar se hranile nečistim stvarima.

Zabrana konzumiranja mesa životinja koje jedu nečist (el-džellala)

Termin *el-džellala* označava životinju koja jede izmet, bilo da je to deva, krava, ovca, kokoš, guska ili nešto drugo, sve dok joj se miris ne izmijeni. Prenesena je zabrana jahanja takve životinje, jedenja njenog mesa i pijenja njenog mlijeka.

- Ibn Abbas, r.a., prenosi: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je da se pije mlijeko životinje koja jede nečist."³⁵⁸

U jednoj verziji hadisa stoji: "Zabranio je Poslanik, s.a.v.s., jahanje životinje koja jede nečist."

- Omer ibn Šuajb, od svoga oca i djeda, neka je Allah svima njima zadovoljan, prenosi: "Zabranio je Allahov Poslanik, s.a.v.s., meso domaće magaradi i životinja koje jedu nečist – zabranio je i da se jašu i da se njihovo meso jede."³⁵⁹

Ako životinja koja jede nečist bude izolirana, daleko od nečisti, određeni vremenski period i bude se hranila čistom hranom, njeno će meso postati lijepim i ime "životinja koja jede nečist" bit će otklonjeno – postat će dozvoljena. Naime, razlog zabrane jeste promjena svojstva, a to je uklonjeno.

Zabrana jedenja nečisti

Ovo pojašnjenje prati opća osnova koju je Kur'an časni postavio za sve što je zabranjeno. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ﴾

"...koji će im lijepa jela dozvoliti, a ružna im zabraniti,"³⁶⁰

Lijepa jela jesu jela koja ljudi smatraju lijepima i ukusnima, bez prenesenog teksta o njihovoj zabrani. Ako bi ih ljudi smatrali ružnima, ta bi jela bila zabranjena.

³⁵⁸ Hadis bilježe peterica hadiskih velikana, izuzev Ibn Madže. Et-Et-Tirmizi ovaj hadis navodi kao vjerodostojan.

³⁵⁹ Predanje navode Ahmed, En-En-Nesai i Ebu Davud.

³⁶⁰ Et-E'raf, 157.

Imam Eš-Šafi i pravnici hanbelijskog mezheba misle da su lijepa jela ona koja Arapi smatraju lijepima i ukusnima, ne i drugi.

Pod Arapima se ovdje podrazumijeva stanovništvo gradova i sela, ne uzimajući u obzir neuku populaciju nomada.

U knjizi *Ed-Derarijul-mudijja* daje se prednost stavu koji kaže da je lijepa hrana ona koju ljudi smatraju lijepom, ne samo Arapi. Autor djela kaže: “Životinje čije meso ljudi smatraju poganim, ne iz jasnog razloga ili zbog nemogućnosti navikavanja, nego samo zato što se smatra poganim, zabranjene su. Ako jedan dio ljudi te životinje smatra poganim, a drugi ne, u obzir će se uzeti stav većine. Primjer su za to zemljišni insekti i mnoge druge životinje koje su ljudi prestali jesti, a o njihovoj zabrani nije pronađen argument koji ih precizira. Ako ih čovjek prestane jesti, to će se smatrati pravilom samo zato što su oni pogani, tako da spadaju pod riječi Allaha, dž.š.: “*a ružna i m zabraniti*”.

Ružna jela obuhvataju svaku pogan, poput pljuvačke, sline, znoja, sperme, balege, vaši, buha i slično.

Zabrana jedenja mesa životinja za koje je Zakonodavac naredio da se ubiju

Jedan dio uleme smatra da je zabranjeno sve ono što je Poslanik, s.a.v.s., naredio da se ubije i ono čije je ubijanje zabranio. Životinja čije je ubijanje Poslanik, s.a.v.s., naredio ima pet, a to su: gavran³⁶¹, lunja, škorpija, miš i pas koji ujeda.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: خُمُسٌ مِنَ الدَّوَابِّ كُلِّهَا
فَوَاسِقٌ يَقْتُلْنَ فِي الْحَرَمِ: الْغُرَابُ وَالْحِدَاةُ وَالْعُقْرُبُ وَالْفَأْرُ وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ.

Aiša, r.a., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Pet je životinja, i sve su nevaljale, koje se ubijaju u predjelu Harema: gavran, lunja, škorpija, miš i pas koji ujeda.”³⁶²

³⁶¹ Pravnici malikijskog mezheba smatraju da je meso svih vrsta gavranova dozvoljeno, bez ikakve pokudenosti, u skladu s njihovim stavom o svim pticama.

³⁶² Hadis navode: El-Buhari, Muslim, Et-Et-Tirmizi i En-En-Nesai.

Životinje čije je ubijanje Poslanik, s.a.v.s., zabranio jesu: mrav, pčela, pupavac i sured.³⁶³

Ibn Abbas donosi predanje da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio ubijanje četiri životinje: “mrava, pčele, pupavca i sureda.”

Eš-Ševkani je potegao raspravu o ovome mišljenju i kritizirao ga, kazavši: “Neko je rekao da u razloge zabrane spada i naredba o ubijanju nekih životinja, poput pet nevaljalih: geka³⁶⁴ i njima sličnih, kao i zabrana ubijanja nekih, poput mrava, pčele, pupavca, sureda, žabe i drugih. Zakonodavac nije iznio ništa što ukazuje na zabranu jedenja mesa životinja za koje je naredio da se ubiju, ili čije je ubijanje zabranio, pa da bi zabrana i naredba bili dokazi u prilog tome.

Ne postoji ni razumni ni običajni povod za takav stav, tako da se ni na koji način to ne može uzeti kao jedna od osnova za zabranu. Ako životinje čije je ubijanje naređeno, ili zabranjeno, spadaju u ružnu hranu, zabranio bi ih časni ajet. Ako one ne spadaju u taj krug, smatraju se dozvoljenim, shodno osnovi za dozvoljenost koju smo ranije iznijeli i davanju prednosti općim argumentima nad ovakvim stavovima.”

Hrana koja je prešućena

Hrana koju je Zakonodavac prešutio i o čijoj zabrani nije prenesen zakonodavni tekst dozvoljena je, u skladu s potvrđenim pravilom, a to je da je osnova kod propisa izvorna dopustivost. Ovo pravilo predstavlja jedan od temelja islama.

Preneseno je mnogo zakonodavnih tekstova koji potvrđuju ovo pravilo. Jedan od njih jesu i riječi Allaha, dž.š.:

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً﴾

“On je za vas sve što postoji na Zemlji stvorio.”³⁶⁵

³⁶³ Ar. *sured*, množina *sirdan*, vrsta ptice.

³⁶⁴ Geko: vrsta guštera.

³⁶⁵ El-Bekara, 29.

عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ قِرَاطِصَ فَلَا تُصَيِّعُوهَا، وَحَدَّ حُدُودًا فَلَا تَعُدُّوهَا، وَسَكَتَ عَنْ أَشْيَاءَ رَحِمَهُ لَكُمْ غَيْرَ نِسْيَانٍ فَلَا تَبْحَثُوا عَنْهَا.

- Prenosi se od Ebu Sa'lebe da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Uistinu je Allah naložio dužnosti – nemojte ih zanemarivati. Odredio je granice – nemojte ih prelaziti. Neke je stvari prešutio, iz milosti prema vama, ne iz zaborava – ne tražite ih."³⁶⁶

عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ أَنَّ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سئلَ عَنِ السَّخَنِ وَالْجُبَنِ وَالْفَرَاءِ فَقَالَ: الْحَلَالُ مَا أَحَلَّهُ فِي كِتَابِهِ، وَالْحَرَامُ مَا حَرَّمَهُ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ، وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ مِنَّا عَفَا لَكُمْ.

- Selman el-Farisi kazuje kako je Poslanik, s.a.v.s., upitan o masti, siru i krznu, na što je odgovorio: "Dozvoljeno je ono što je Allah u Svojoj knjizi dozvolio, a zabranjeno je ono što je On u Knjizi Svojoj knjizi zabranio. Sve što je prešutio jeste ono od čega nas je poštedito."³⁶⁷

عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ أَعْظَمَ الْمُسْلِمِينَ فِي الْمُسْلِمِينَ جُرْمًا مَنْ سَأَلَ عَنْ شَيْءٍ لَمْ يُحَرِّمْ عَلَى النَّاسِ فَحَرَّمَ مِنْ أَجْلِ مَسْأَلَتِهِ.

- Sa'd ibn Ebu Vekkas prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Uistinu je najveće nasilje među muslimanima da onome ko pita o nečemu što ljudima nije zabranjeno to bude zabranjeno zbog njegova pitanja."³⁶⁸

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا أَحَلَّ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ فَهُوَ حَلَالٌ، وَمَا حَرَّمَ فَهُوَ حَرَامٌ، وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ عَفْوٌ فَاقْبَلُوا مِنَ اللَّهِ عَاقِبَتَهُ، فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُنْ لِنِسْيَانِي شَيْئًا. وَتَلَا: ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾

³⁶⁶ Predanje bilježi Ed-Darekutni.

³⁶⁷ Hadis bilježe Ibn Madža i Et-Et-Tirmizi, koji kaže: "Hadis je čudan (*garib*). Za njega smo doznali samo od ovog prenosioca." Bilježi ga i El-Hakim u djelu *El-Mustedrek*, potvrđujući navode.

³⁶⁸ Hadis navode El-Buhari i Muslim.

- Prenosi se od Ebu ed-Derdaa da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Dozvoljeno je ono što je Allah u Svojoj knjizi dozvolio, a zabranjeno je ono što je On zabranio. Ono što je prešutio jeste poštediti. Primiti od Allaha Njegovu milost, jer Allah, sigurno, ništa ne zaboravlja." Zatim je proučio: "Gospodar tvoj ne zaboravlja."³⁶⁹

Meso iz uvoza

Meso koje se uveze iz neislamskih zemalja dozvoljeno je jesti uz dva uvjeta:

1. da meso bude od vrste koju je Allah dozvolio;
2. da je zaklano na, Šerijatom, ispravan način.

Ako se ta dva uvjeta ne ispune, tako što bi meso bilo od zabranjene vrste, poput svinjskog, ili tako što bi bilo preklano na, Šerijatom, nelegalan način, tada bi se smatralo haramom, i jedenje takvog mesa bilo bi zabranjeno.

Postalo je lahko spoznati ta dva uvjeta putem sredstava informiranja koje nam je omogućila savremena znanost. Često na konzervama koje sadrže takvo meso biva napisana deklaracija pomoću koje se sazna kakvo je meso i kojoj vrsti pripada. Te su informacije dovoljne, jer u osnovi daju istinite podatke.

Islamski pravници ranijeg perioda donosili su fetve o sličnim pitanjima. U djelu *El-Ikna*, knjizi iz pravne literature šafijskog mezheba, autora Hatiba Eš-Šerbinija stoji: "Ako grešnik ili neko od sljedbenika Knjige kaže da je zaklao ovcu, naprimjer, dozvoljeno je jesti je. Naime, taj čovjek spada u one koji mogu klati. Ako zemlju naseljavaju vatropoklonici i muslimani, a ne bude poznato ko je zaklao životinju: musliman ili vatropoklonik, to meso neće biti dozvoljeno. Razlog tome jeste sumnja u dozvoljeno klanje, a osnova je njegova zabrana. Da, ako su muslimani u većini, kao što je to slučaj u islamskim zemljama, trebalo bi biti dozvoljeno. Vatropoklonici ovdje dolaze u kontekstu svih onih čije klanje nije, Šerijatom, ispravno."

³⁶⁹ Merjem, 64. Hadis bilježi El-Bezzar. On kaže: "Niz mu je prenosilaca vjerodostojan." I El-Hakim svrstava ga među vjerodostojne hadise.

Dopuštenost jedenja zabranjenog mesa u slučaju prinude

Prinučeni ima pravo jesti strv, svinjetinu i drugo meso koje nije dozvoljeno, od životinja koje se ne jedu³⁷⁰ i od onih koje je Allah zabranio, kako bi sačuvao život, spasio se od smrti. Pod dopuštenosti ovdje se podrazumijeva obaveza jedenja takvog mesa, jer Allah, dž.š., veli:

﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾

“... i sami sebe ne ubijajte! Allah je, doista, prema vama milostiv.”³⁷¹

Granica prinudenosti

Čovjek će biti prinuđen samo ako ga pritisne glad do granice da ga uništi ili mu nanese bolest koja bi ozbiljno ugrozila njegovo zdravlje, svejedno je li riječ o pokornome ili grešniku. Allah, neka je slavljen, kaže:

﴿فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

“A onome ko bude primoran, ali ne iz želje³⁷², tek toliko da glad utoli³⁷³, njemu grijeh nije. – Allah zaista prašta i milostiv je.”³⁷⁴

عَنِ الْجَمِيعِ الْعَامِرِيِّ أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: مَا يَحِلُّ لَنَا مِنَ الْمَيْتَةِ؟ قَالَ:
مَا طَعَامُكُمْ؟ قُلْنَا: نَتَّبِقُ وَنَضْطِجُ، قَالَ: ذَاكَ – وَأَبِي – الْجُوعُ.

Preneseno je predanje u kojem stoji da je El-Fudžej el-Amiri došao Vjerovjesniku, s.a.v.s., te ga je upitao: “Šta nam je od strvi dopušteno?” Poslanik, s.a.v.s., njega upita: ‘Kako se hranite?’ ‘Popijemo ponešto uveče

³⁷⁰ Pravnici šafijskog mezheba i zejdići dozvoljavaju jedenje ljudskog mesa, u slučaju da nema ničeg drugog, uz uvjete koje postavljaju. Juristi hanefijske pravne škole te zahirijski pravnici protive se takvom stavu. Oni kažu: “Nije dozvoljeno jesti meso čovjeka, makar on bio mrtav.”

³⁷¹ En-Nisa, 29. U Korkutovom prijevodu stoji: “... i jedni druge ne ubijajte!”

³⁷² El-bagi, particip aktivni glagola *bega* – *jehgi* (prevedeno s: “ali ne iz želje”) znači: onaj koji prilikom jedenja strvi nepravilno postupi prema drugome, te je sam pojede, tako da ovaj drugi umre od gladi.

³⁷³ El-adi, particip aktivni glagola *ada* – *ja'du* (prevedeno s: “tek toliko da glad utoli”) znači: onaj koji prestupi granicu zadovoljenja gladi, ili, kako neki kažu, onaj koji pređe količinu koja odagnava slabost i sprečava da čovjek bude oštećen.

³⁷⁴ El-Bekara, 173.

i ujutro', odgovorismo. Poslanik, s.a.v.s., reče: "To je, tako mi prava moga oca³⁷⁵, prava glad."³⁷⁶ Zbog takve situacije dozvolio im je jedenje strvi.

Ibn Hazm veli: "Granica je prinuđenosti kada čovjek jedan dan i jednu noć ne pronade ništa za jelo ili piće. Ako se čovjek tada poboji slabosti koja bi ga, ako bi dugo potrajala, dovela do smrti, ili bi mu prekinula put i posao, dozvoljeno mu je uzeti hrane i pića onoliko koliko bi ga sačuvalo od smrti prouzrokovane glađu i žeđu. Razlog našeg ograničavanja prinuđenosti na jedan dan i jednu noć bez hrane jeste Vjerovjesnikova, s.a.v.s., zabrana da se tokom posta spoje dan i noć. Rekli smo i da mu je dopušteno jesti i prije isteka tog perioda, ako se poboji smrti. To je zato što je tada prinuđen."

Pravnici malikijskog mezheba smatraju da ako čovjek ne jede tri dana, onda može jesti hranu koju mu je Allah zabranio, a koja mu je pri ruci, makar i iz imovine drugoga.

Količina koja se u slučaju neophodne potrebe uzima

Prinuđena će osoba od strvi uzeti onoliko količinu koja je dozvoljena da joj sačuva život i otkloni muku. Prinuđeni ima pravo povećati količinu, shodno svojoj potrebi, i otkloniti moguću štetu.

U predanjima Malika i Ahmeda stoji da je prinuđenome dozvoljeno najesti se, prema hadisu:

عَنْ جَابِرِ بْنِ سَعْرَةَ أَنَّ رَجُلًا نَزَلَ الْحَرَّةَ فَتَفَقَّتْ عِنْدَهُ نَاقَةٌ، فَقَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ: اسْلُخْهَا حَتَّى تَقْدَّ شَحْمَهَا وَلَحْمَهَا وَتَأْكُلْهُ، فَقَالَ حَتَّى أَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَسَأَلَهُ فَقَالَ: هَلْ عِنْدَكَ غَنَاءٌ يَغْنِيكَ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: فَكُلُوهَا .

Džabir ibn Semura kazuje kako se neki čovjek spustio u Harru³⁷⁷, pa mu je uginula deva. Njegova mu žena reče: "Oguli je da joj odsiječemo loj i meso i pojedemo ga." Čovjek odgovori: "Samo dok pitam Allahova

³⁷⁵ Riječ je o zakletvi. Pogledati poglavlje o zakletvama.

³⁷⁶ Predanje bilježi Ebu Davud.

³⁷⁷ Harra je pustinja u blizini Medine.

Poslanika, s.a.v.s.” Upitao ga je, na šta mu je Poslanik, s.a.v.s., kazao: “Imaš li bogatstva koje bi ti to nadoknadilo?” “Ne”, odgovori čovjek. “Onda jedite”, reče mu Poslanik, s.a.v.s.³⁷⁸

Učenici Ebu Hanife kažu: “Prinudnome nije dozvoljeno najesti se strvi.” Imam Eš-Šafi ima dva mišljenja.

Ne smatra se prinuđenim onaj ko se nađe u mjestu gdje ima hrane, makar ona bila i tuđa

Čovjek će biti prinuđen samo ako ne nađe hranu koju bi jeo, makar ona bila i u tuđem vlasništvu.

Ako čovjek bude prinuđen, a pronade hranu koja je u tuđem vlasništvu, ima je pravo pojesti, makar mu vlasnik to ne dozvolio. Ulema se o tom pitanju ne razilazi. Islamski učenjaci razilaze se samo o pitanju garancije.

Veliki broj islamskih znanstvenika smatra da čovjek, u slučaju da bude prinuđen glađu, a vlasnik hrane ne bude prisutan, ima pravo poslužiti se njome. Za to snosi naknadu, jer prinuda ne poništava pravo drugoga.

Imam Eš-Šafi veli: “Prinudeni neće snositi naknadu, jer odgovornost spada u slučaju prinude, zbog postojanja dozvole od Zakonodavca. A dozvola i naknada ne idu skupa.”

U slučaju da je hrana prisutna, a vlasnik je zabrani, prinuđeni ima pravo silom je uzeti, ako bude u mogućnosti to učiniti. Pravnici malikijskog mezheba vele: “U toj je situaciji dozvoljeno oružjem napasti vlasnika hrane, nakon upozorenja – da ga prinuđeni upozna s tim da je prinuđen i da će ga, ako mu ne dadne jesti, napasti. Ako nakon toga prinuđeni ubije vlasnika hrane, njegova će krv biti uzaludno prolivena i neće se osvećivati, zbog toga što je dužnost pružiti hranu prinudnome. Ako ga ubije neko drugi, obavezan je dati krvarinu.”

Ibn Hazm kazuje: “Onaj ko bude prinuđen pojesti nešto od zabranjenih stvari, a ne nađe hranu koja je u vlasništvu muslimana ili

³⁷⁸ Preclanje navodi Ebu Davud.

zimiije, ima pravo pojesti ono što pronade i podmiriti se onoliko koliko mu je dovoljno, dok ne nađe dozvoljene namirnice. Kada pronade dozvoljenu hranu, zabranjena hrana ponovo će postati haramom, kao što je i bila. U slučaju da pronade hranu koja je u vlasništvu muslimana ili zimiije, našao je ono iz čega je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio da prinuđeni bude nahranjen, riječima:

أَطْعَمُوا الْجَائِعَ.

“Nahranite gladnoga.”

On na tu hranu polaže pravo, te tada nije prinuđen jesti strv. Ako od toga nasilno bude spriječen, tada će se smatrati prinuđenim.”

Je li dozvoljeno kao lijek koristiti alkohol

Islamski učenjaci složili su se u tome da je zabranjena stvar dozvoljena prinuđenome. Niko od njih ne misli drukčije.

Ulema se razilazi samo kada je riječ o liječenju alkoholom. Neki od njih to dozvoljavaju, a neki zabranjuju. Vidljivo je da je zabrana prevladavajući stav, jer ljudi su u predislamskom periodu neznaboštva konzumirali alkohol kao lijek. Kada je došao islam, zabranio im je da se njime liječe i proglasio ga je haramom.

عَنْ طَارِقِ بْنِ سُوَيْدٍ الْجُعْفِيِّ أَنَّهُ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْخَمْرِ فَنَهَاها عَنْهَا، فَقَالَ: إِنَّمَا أَصْنَعُهَا لِلدَّوَاءِ، فَقَالَ: إِنَّهُ لَيْسَ بِدَوَاءٍ، وَلَكِنَّهُ دَاءٌ.

Tarik ibn Suvejd el-Džu'fi kazuje kako je upitao Allahova Poslanika, s.a.v.s., o alkoholu, pa mu ga je Poslanik, s.a.v.s., zabranio. Tarik je rekao: “Koristimo ga samo za lijek.” Poslanik, s.a.v.s., reče: “Nije to lijek, to je bolest.”³⁷⁹

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الدَّاءَ وَالِدَوَاءَ، فَجَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً، فَتَدَاوَوْا وَلَا تَتَدَاوَوْا بِحَرَامٍ.

³⁷⁹ Hadis bilježe: Ahmed, Muslim, Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi.

Od Ebu ed-Derdaa prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Allah je dao i bolest i lijek, pa je za svaku bolest i lijek odredio. Liječite se, a ne liječite se alkoholom."³⁸⁰

Arapi su, prije dolaska islama, ponekad konzumirali alkohol kako bi se zaštitili od hladne klime. Islam im je i to zabranio.

عَنْ ذَيْلَمِ الْحَمِيرِيِّ أَنَّهُ سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا بِأَرْضٍ بَارِدَةٍ، نَعَالِجُ فِيهَا عَمَلًا شَدِيدًا، وَإِنَّا نَتَّخِذُ شَرَابًا مِنْ هَذَا الْقَمَحِ نَقْوِي بِهِ عَلَى أَعْمَالِنَا وَعَلَى بُرْدِ بِلَادِنَا. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلْ يُسَكَّرُ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَاجْتَنِبُوهُ. قَالَ: إِنَّ النَّاسَ غَيْرُ تَارِكِيهِ، قَالَ: فَإِنْ لَمْ يَتْرَكُوهُ فَقَاتِلُوهُمْ.

Preneseno je da je Dejlem el-Humejri pitao Vjerovjesnika, s.a.v.s., kazavši. "O Allahov Poslaniče, živimo u hladnom kraju. Na toj zemlji obavljamo mukotrpan posao. Od te pšenice pribavljamo piće kojim se štitimo umaranja usljed napornih poslova i hladnoće našeg kraja." Poslanik, s.a.v.s., upita: "Opija li?" "Da", odgovori Dejlem. "Klonite ga se", reče mu Poslanik. Dejlem zausti: "Ljudi ga neće ostaviti." "Ako ga ne ostave, borite se protiv njih", kaza mu Poslanik, s.a.v.s.³⁸¹

Pojedini islamski znanstvenici dozvoljavaju liječenje alkoholom, uz uvjet da ne postoji dozvoljen lijek koji bi nadomjestio zabranjeni. Uvjet je i da konzument nema namjeru nasladiti se i napiti, te da ne pređe količinu koju mu propiše ljekar.

Tako neki islamski pravnici dozvoljavaju konzumiranje alkohola u slučaju neophodne potrebe. Tu situaciju predstavljaju primjerom čovjeka kome je u grlu stao zalogaj, te umalo da se udavi, a nije pronašao ništa osim alkohola čime bi stjerao zalogaj niz grlo.

Oni navode i primjer osobe kojoj prijeti uništenje od hladnoće, a ne nalazi ništa čime bi spriječila to uništenje, izuzev čaše ili gutljaja alkohola. Primjer im je i onaj koga je pogodila srčana kriza i postoji mogućnost da umre, a zna, ili mu je ljekar rekao, da samo pijenjem određene količine alkohola može spriječiti opasnost.

³⁸⁰ Predanje navodi Ebu Davud.

³⁸¹ Predanje bilježi Ebu Davud.

Ovo je mišljenje uzeto iz općeg pravila da ukoliko se radi o neophodnoj potrebi, zabranjene stvari postaju dozvoljenima.

ŠERIJATSKO KLANJE (EZ-ZEKATUŠ-ŠER'IJJA)

Definicija

Izraz *ez-zeke* u osnovi ima značenje mirisanja (*et-tetajjub*) pa otuda i pridjev “lijep” (*zekijj* ili *et-tajjib*) u sintagmi “lijep miris” (*er-raihatuz-zekijja* ili *er-raihatut-tajjiba*). Klanje je nazvano ovim imenom jer ga je šerijatsko dopuštenje učinilo lijepim.

Neki kažu da je značenje izraza *ez-zeke* “upotpunjenje”, a za primjer navode sintagmu *fulan zekijj*, što znači “inteligentan čovjek”, odnosno čovjek koji potpuno razumije.

U šerijatskom pravu pod ovim izrazom podrazumijevamo klanje životinje presijecanjem ždrijela³⁸² i jednjaka³⁸³. Životinje koje je u osnovi dozvoljeno jesti mogu se jesti samo ako su propisno zaklane, izuzev riba i skakavaca.

Obaveze prilikom šerijatskog klanja

Prilikom šerijatskog klanja dužnosti su sljedeće:

1. da osoba koja vrši klanje bude razumna, svedno je li riječ o muškarcu ili ženi, muslimanu ili sljedbeniku Knjige. Ako čovjek koji vrši klanje izgubi pravnu sposobnost, npr. bude pijan, malouman ili nesvjesno dijete, klanje koje vrši nije pravno dozvoljeno.

Također nije dozvoljeno da životinju kolje ni mnogobožac iz reda obožavalaca idola, ni heretik, ni odmetnik od islama.

³⁸² Ždrijelo je mjesto protoka zraka kroz grlo.

³⁸³ Jednjak je mjesto protoka hrane i tečnosti.

Klanja koja vrše sljedbenici Knjige

El-Kurtubi kazuje da je Ibn Abbas o tome rekao:

Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكُرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ﴾

“Ne jedite ono pri čijem klanju nije spomenuto Allahovo ime, to je, uistinu, grijeh!”³⁸⁴

Zatim je napravio izuzetak citiravši ajet:

﴿الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَلَّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حَلٌّ لَهُمْ﴾

“...i dozvoljavaju vam se jela onih kojima je data Knjiga, i vaša su jela njima dozvoljena.”³⁸⁵

To znači da su dozvoljena klanja koja vrše kršćani i jevreji, makar kršćanin pri klanju govorio: “U ime Mesije³⁸⁶”, i jevrej: “U ime Esraa³⁸⁷.” To je zato što oni kolju u ime vjere.

Ata veli: “Jedi meso koje zakolje kršćanin, makar on rekao: ‘U ime Mesije’, jer Allah, dž.š., dozvolio je ono što oni zakolju, a znao je šta govore.”

El-Kasim ibn Muhajmera kaže: “Jedi ono što on zakolje, makar on pri klanju izrekao: ‘U ime Sergisa’ (ime njihove crkve).”

Isto mišljenje imaju i Ez-Zuhri, Rebia, Eš-Ša’bi i Mekhul.

Takav je stav prenesen i od dvojice ashaba: Ebud-Derdaa i Ubade ibnus-Samita.

Jedna grupa islamskih pravnika veli. “Ako čuješ kršćanina kako izgovara ime koje nije Allahovo, dž.š., nemoj jesti.”

Među ashabima koji isto zagovaraju jesu: Alija, r.a., Aiša, r.a. i ibn Omer, r.a. Tako smatraju i Tavus i El-Hasan, držeći se Allahovih, dž.š., riječi:

³⁸⁴ El-En’am, 121.

³⁸⁵ El-Maida, 5.

³⁸⁶ Mesija: Mesih, a.s.

³⁸⁷ Esra: Uzejr, a.s.

﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكُرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ﴾

“Ne jedite ono pri čijem klanju nije spomenuto Allahovo ime, to je, uistinu, grijeh!”

Imam Malik smatrao je to pokuđenim, a nije to zabranio.

Životinje koje zakolju vatropoklonici i mandejci³⁸⁸

Islamski pravnici razišli su se o pitanju jedenja životinja koje zakolju vatropoklonici, na temelju razilaženja o autentičnosti njihove vjere. Tako jedni smatraju da su vatropoklonici bili sljedbenici Knjige koja je potom uzdignuta, kako prenosi Alija, Allah mu lice oplemenio. Drugi, opet, kažu da su vatropoklonici mnogobošci.

Oni koji smatraju da su vatropoklonici bili sljedbenici Knjige zagovaraju stav da je meso koje oni zakolju dozvoljeno i da to podpada pod Allahove, neka je slavljen, riječi:

﴿الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَلَلٌ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حَلَلٌ لَهُمْ﴾

“i dozvoljavaju vam se jela onih kojima je data Knjiga, i vaša su jela njima dozvoljena.”

Poslanik, s.a.v.s., kaže:

سُنُّوا بِهِمْ سُنَّةَ أَهْلِ الْكِتَابِ .

“Postupajte s njima kao i sa sljedbenicima Knjige.”

Ibn Hazm o vatropoklonicima veli: “Oni su, uistinu, sljedbenici Knjige, i za njih u svemu tome vrijede isti propisi kao i za ostale sljedbenike Knjige.”

Tako smatraju Ebu Sevr i zahirijski pravnici.

Međutim, glavnina islamskih pravnika zabranila je jesti meso koje vatropoklonici zakolju, jer oni su, prema njihovom mišljenju, mnogobošci. Što se tiče mendejaca, neki kažu da meso koje oni zakolju nije dozvoljeno, a neki, opet, kažu da je dozvoljeno;

³⁸⁸ Mandejci: sabejci.

2. da predmet kojim se vrši klanje bude oštar, tako da može otvoriti krv i presjeći ždrijelo, poput noža, kamena, drveta, sablje, stakla, trstike koja ima oštricu koja siječe kao nož, te kosti – izuzev zuba i nokta;

- Prenosi se da je jedna žena čuvala ovce, pa joj se jedna od ovaca razboljela. Uzela ju je pa ju je preklala kamenom. Allahov Poslanik, s.a.v.s., bi o tome upitan, na što odgovori:

لَا بُأْسَ بِهَا .

“U tome nema ništa loše.”

- Prenosi se da je Poslaniku, s.a.v.s., postavljeno pitanje: “Hoćemo li klati kamenom i komadom štapa?” Poslanik, s.a.v.s., odgovori:

أَعْجَلْ وَأَرِنِ، وَمَا أَتَمَرَ الدَّمَّ وَذِكْرَ اسْمِ اللَّهِ عَلَيْهِ فُكُلٌ، لَيْسَ السِّنُّ وَالظُّفْرُ .

“Učini to brzo. Ono čemu je puštena krv i pri čijem je klanju spomenuto Allahovo ime, to jedi. Ne koristi zub ni nokat.”³⁸⁹

- Zabranio je Allahov Poslanik, s.a.v.s., šejtanski urez, a to je klanje pri kojem se životinja prekolje i oguli joj se koža, a ne presijeku se vratne žile³⁹⁰;

3. da se presijeku ždrijelo i jednjak. Njihovo se odvajanje ne uvjetuje, kao ni presijecanje vratnih žila³⁹¹, jer ždrijelo i jednjak jesu protoci hrane i tekućine čijim bi se presijecanjem prekinuo život, tj. izazvala smrt. U slučaju da glava bude odsječena, meso preklane životinje neće biti zabranjeno. Također neće biti zabranjeno ni meso životinje koju koljač udari po vratnim žilama, dok se predmet za klanje ne donese na mjesto gdje će se životinja klati;

4. da se izgovori: “*Bismillah*” (“U Allahovo ime.”) Imam Malik veli: “Sve što se zakolje, a pri klanju se ne spomene Allahovo ime - haram je, svejedno je li spominjanje izostavljeno namjerno ili iz zaborava.” Isto misle i Ibn Sirin i jedna grupa islamskih dogmatičara (*el-mutekellimun*).

³⁸⁹ Predanje bilježi Muslim.

³⁹⁰ A potom se životinja ostavi da ugiñe. Predanje bilježi Ebu Davud, a prenosi ga Ibn Abbas. U nizu prenosilaca nalazi se i Omer ibn Abdullah es-San'ani, a on je okarakterisan slabim.

³⁹¹ Vratne žile, ar. *el-vededžejni*: dvije debele žile koje se nalaze s obje strane otvora od klanja. Da njihovo presijecanje nije uvjet smatraju Eš-Šafi i Ahmed. A Malik i Ebu Hanifa vele: “Klanje će biti ispravno samo ako se presijeku vratne žile i ždrijelo.”

Ebu Hanifa kaže: “Ako se spominjanje Allahova imena namjerno izostavi, meso će biti zabranjeno, a ako se izostavi iz zaborava, bit će dozvoljeno.”

Eš-Šafi kazuje: “Dozvoljeno je izostaviti spominjanje Allahova imena, bilo namjerno ili iz zaborava, ako je osoba koja kolje pravno sposobna za taj čin.”

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ قَوْمًا قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ قَوْمًا يَأْتُونَنَا بِاللَّحْمِ، لَا نَدْرِي أَذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ أَمْ لَا؟ قَالَ: سَمُّوا عَلَيْهِ أَتَمُّ وَكُلُوا. قَالَتْ: وَكَانُوا حَدِيثِي عَهْدٍ بِالْكَفْرِ.

Od Aiše, r.a., prenosi se da su neki ljudi upitali: “O Allahov Poslanice, ljudi nam donose meso za koje ne znamo je li se pri njegovom klanju spomenulo Allahovo ime ili ne?” Poslanik, s.a.v.s., odgovori: “Spomenite Ga vi i jedite!” Aiša, r.a., dodaje: “Ti su ljudi donedavno bili u nevjerstvu.”³⁹²

Stvari koje su pokuđene prilikom klanja

Pokuđeno je:

- da se klanje vrši tupim predmetom, shodno hadisu:

عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ كَبَّ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ، فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْنُوا الْقَتْلَ، وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْنُوا الذَّبْحَ، وَلِيَجِدَ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ وَلِيُرِجَ ذَبِيحَتَهُ.

Šeddad ibn Evs kazuje: “Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: ‘Allah je propisao lijepo postupanje sa svim. Kada ubijate, na lijep način ubijajte, i kada koljete, klanje lijepo izvršite. Neka onaj koji kolje naoštri nož i olakša životinji koju kolje.’”³⁹³

Ibn Omer kazuje da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio da se noževi naoštire i da se sakriju od životinja³⁹⁴;

- da se životinji slomi vrat ili da se životinja oguli prije nego što uquine.

³⁹² Predanje bilježe El-Buhari i drugi sakupljači hadisa.

³⁹³ Hadis bilježi Muslim.

³⁹⁴ Predanje navodi Ahmed.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تُعْجَلُوا الْأَنْفُسَ قَبْلَ أَنْ تَرْهَقَ.

Ebu Hurejra prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ne požurujte duše prije nego što same iziđu.”

O poželjnosti okretanja prema kibli prilikom klanja nije prenesen nijedan zakonodavni tekst.

Klanje životinja koje su na samom kraju života ili koje su oboljele

Ako životinja bude preklana, a prilikom klanja u njoj bude još života, dozvoljeno je jesti je, makar taj život i ne bio postojan u mjeri da bi ta životinja mogla živjeti.

Također, dozvoljeno je preklati oboljelu životinju za koju se zna da neće poživjeti, ako se klanje obavi dok je još živa.

Da je životinja živa, znat će se po pokretu nogu, repa, njenom disanju i sličnim pokazateljima. Ako životinja dospije u stanje samrti, a ne bude pokretala noge, ni prednje ni zadnje, u tom će se slučaju smatrati strvinom. Neće joj koristiti klanje, jer Allah, dž.š., kaže:

﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أَهَلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ﴾

“Zabranjuje vam se strv, i krv, i svinjsko meso, i ono što je zaklano u nečije drugo, a ne u Allahovo, ime, i ono što je udavljeno i ubijeno; i što je strmoglavljeno, i rogom ubodeno, ili od zvijeri načeto – osim ako ste ga preklali”

To znači da su ove stvari vama zabranjene, izuzev onoga što na životu zateknete, jer njegovo ga klanje čini dozvoljenim.

Ibn Abbas upitan je o ovci koju je napao vuk, razderao joj utrobu, zatim su joj se crijeva prosula, pa je potom zaklana. Odgovorio je: “Jedite je. Ne jedite samo crijeva koja su se prosula.”

Dizanje ruke prije svršetka klanja

Ako čovjek koji kolje digne svoju ruku prije nego što završi klanje, a zatim je odmah vrati i upotpuni klanje, to će biti dozvoljeno. Naime, on ju je ranio, a potom je zaklao dok je još bila živa. Ta životinja potpada pod poruku ajeta:

﴿إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ﴾

“...osim ako ste ga preklali”

Ranjavanje životinje u slučaju da klanje nije moguće

Životinja koja klanjem postaje dozvoljena prekrat će se na mjestu koje je za to predviđeno, ako postoji mogućnost da se zakolje. Ako nije moguće zaklati je, propisno klanje učinit će se ranjavanjem jednog njenog dijela u bilo koji predio tijela. Uvjet je da ranjavanje otvori krv i da je dozvoljeno da se na taj način životinja usmrti.

عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فَنَدَّ بَعِيرٌ مِنْ إِبِلِ الْقَوْمِ وَلَمْ يَكُنْ مَعَهُمْ خَيْلٌ، فَرَمَاهُ رَجُلٌ بِسَهْمٍ فَحَسَبَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ لِهَذِهِ الْبَهَائِمِ أَوَابِدَ كَأَوَابِدِ الْوَحْشِ، فَمَا فَعَلَ مِنْهَا هَذَا فَأَفْعَلُوا بِهِ هَكَذَا.

Rafi ibn Hadidž kazuje: “Putovali smo s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s. Ljudima pobježe jedan mužjak deve, a oni nemadoše konja. Jedan čovjek strijelom pogodi odbjeglog mužjaka, te ga uhvati. Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Među ovom stokom ima divljih životinja, poput divljih zvijeri. Sa životinjama koje postanu takve ovako postupite.’”³⁹⁵

عَنْ أَبِي الْعُشْرَاءِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَمَا تَكُونُ الذَّكَاءُ إِلَّا فِي الْحَلْقِ وَاللَّبَةِ؟ قَالَ: لَوْ طَعَنْتُ فِي فَخْذِهَا أَجْزَأَ عَنْكَ.

Ebul-Ašra prenosi da je njegov otac upitao: “O Allahov Poslaniče, zar se klanje životinje ne vrši samo preko grla i gornjeg dijela prsa?”

³⁹⁵ Hadis bilježe İbî-Buhari i Muslim.

Poslanik, s.a.v.s., odgovori: “Ako je probodena kroz butinu, to ti je dovoljno.”³⁹⁶

Ebu Davud veli: “Ovo vrijedi samo za strmoglavljenu i divlju životinju.”

Et-Tirmizi kaže: “To se primjenjuje u neophodnoj situaciji, recimo kod životinje koja se odmetne ili odbjegne, pa je ne mogremo sustići, ili upadne u more, pa se pobojimo da će se ugušiti. Tada je udarimo nožem ili strijelom tako da joj krv poteče, te uginе. U tom je slučaju dozvoljeno jesti je.”

عَنْ عَلِيٍّ وَابْنِ عَبَّاسٍ وَابْنِ عُمَرَ وَعَائِشَةَ أَنَّهٗ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا أُعْجَزَكَ مِنَ
الْبَهَائِمِ مِمَّا فِي يَدِكَ فَهُوَ كَالصَّيْدِ، وَمَا تَرَدَّى فِي بَرٍّ فَذَكَائُهُ حَيْثُ قَدَرْتَ عَلَيْهِ.

Alija, Ibn Abbas, Ibn Omer i Aiša, Allah svima njima bio zadovoljan, prenose da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Životinje koje su u tvom posjedu, a koje ne možeš savladati jesu kao ulov. Životinju koja se strmoglavi u bunar zaklat ćeš kad do nje dospiješ.”

Klanje mladunčeta

U slučaju da mladunče iziđe iz majčine utrobe dok u njemu ima još života, obaveza je preklati ga.

Kada je zaklana majka mladunčeta dok je mladunče u stomaku, klanje majke smatrat će se i klanjem mladunčeta, ako je mladunče mrtvo ili na samrti. Dokaz tome jesu riječi Allahova Poslanika, s.a.v.s., o mladunčetu:

ذَكَائُهُ ذَكَاءُ أُمِّهِ.

“Njegovo klanje jeste klanje njegove majke.”³⁹⁷

Ibnul-Munzir kazuje: “Među one koji zagovaraju da klanje mladunčeta jeste klanje njegove majke, svejedno osjetilo ono to ili ne, spadaju: Alija ibn Ebu Talib, Seid ibnul-Musejjib, Ahmed, Ishak i Eš-

³⁹⁶ Predanje bilježe Ahmed i drugi autori hadiskih zbirki.

³⁹⁷ Ovaj hadis prenosi Ebu Seid, a bilježe ga: Ahmed, Ibn Madža, Ebu Davud, Et-Et-Tirmizi, Ed-Darekutni i Ibn Hibban, koji ga svrstava među vjerodostojne.

Šafi, koji kaže: ‘Ne prenosi se ni od jednog ashaba ni islamskog učenjaka da se mladunče ne može jesti dok se klanje i na njemu ne izvrši – izuzev od Ebu Hanife, r.a.’”

Ibnul-Kajjim veli: “Vjerodostojni, ozbiljni i mudri sunnet odgovara da je klanje mladunčeta – klanje njegove majke, nasuprot osnovi propisa, a to je zabrana jedenja strvi.

Kaže se da je onaj s čijeg nam je jezika stigla zabrana jedenja strvi, iz te zabrane izuzeo ribe i skakavce. Kako onda da meso mladunčeta bude zabranjeno, a ono nije strv. Mladunče je dio svoje majke, a njeno je klanje obuhvatilo sve njezine dijelove. Nema potrebe da svaki dio bude posebno klan.

Mladunče je u sklopu svoje majke, ono je dio nje. To podrazumijevaju vjerodostojni osnovi, makar sunnet nije kao odgovor ponudio dopustivost. A zašto i bi, kad je dopustivost stigla kroz analogiju i osnove propisa?!

Složili su se i zakonodavni tekst, i osnovi propisa, i analogija, hvala Allahu pripada.”

LOV (*ES-SAJD*)

Definicija

Lov je ustreljivanje, Šerijatom, dozvoljene životinje, divlje toliko da se ne može uhvatiti.

Propis o lovu

Lov je dozvoljen. Odobrio ga je Allah, dž.š., riječima:

﴿وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا﴾

“A kad obrede hadža obavite, onda loviti možete.”³⁹⁸

³⁹⁸ El-Maidā, 2.

Svaki je lov dozvoljen, izuzev lova u haremu. O tome je bilo riječi u poglavlju o hadžu.

Lov na moru dozvoljen je svakako. Dozvoljen je i lov na kopnu, osim u slučaju odijevanja ihrama. Allah, neka je uzvišen, kaže:

﴿أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعاً لَكُمْ وَلِلْسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا﴾

“Vama se dopušta da u moru lovite i da ulov jedete, da se njime vi i putnici koristite, a zabranjuje vam se da na kopnu lovite dok obrede hadža obavljate.”³⁹⁹

Zabranjeni lov

Dozvoljeni je lov onaj lov u kojem čovjek koji lovi za namjeru ima propisano klanje. Ako se lovom ne namjerava propisano klanje, tada će biti zabranjen.

Poglavlje o beskorisnom uništavanju i upropaštavanju životinje

Allahov Poslanik, s.a.v.s., dozvolio je ubiti životinju samo radi jela.

Prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

مَنْ قَتَلَ عُصْفُورًا عَبَثًا عَجَّ إِلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَقُولُ: يَا رَبِّ، إِنَّ فَلَانًا قَتَلَنِي عَبَثًا، وَلَمْ يَكُنْ لِي مَنَفَعَةٌ.

“Onaj ko beskorisno ubije vrapca, vrapčev će se glas na Sudnjem danu podići do Allaha, dž.š., žaleći se: ‘O Gospodaru, taj me je čovjek ubio uzaludno, nije me ubio kako bi se mnome okoristio.’”⁴⁰⁰

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَتَّخِذُوا شَيْئًا فِيهِ الرُّوحُ غَرْصًا.

Ibn Abbas prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: “Ne uzimajte kao metu za gađanje ništa što ima dušu.”⁴⁰¹

³⁹⁹ El-Maida, 96.

⁴⁰⁰ Hadis bilježe En-En-Nesai i Ibn Hibban.

⁴⁰¹ Hadis navodi Muslim.

Naišao je Poslanik, s.a.v.s., na pticu koju su ljudi koristili kao metu za svoja gađanja te je kazao:

لَعَنَ اللَّهُ مَنْ قَعَلَ هَذَا .

“Prokleo Allah onoga ko je ovo učinio.”

Uvjeti koji se postavljaju lovcu

Za lovca čiji je ulov dozvoljeno jesti uvjetuje se isto što i za onoga koji vrši propisano klanje: da bude musliman ili sljedbenik Knjige. Ono što ulove kršćanin ili jevrej isto je kao i ono što zakolju, a također i ulov onih koji se njima mogu pridružiti u propisima, kako je već pojašnjeno u poglavlju o šerijatskom klanju.

Lov pomoću lovačkog oružja i lovećih životinja

Lov se može vršiti lovačkim oružjem, poput koplja, sablje, strijele i sličnog. O tome Allah, neka je slavljen, kazuje:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَبِئْسَ لَكُمْ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ﴾

“O vjernici, Allah će vas dovesti u iskušenje s divljači koja će biti nadohvat ruku vaših i kopalja vaših”⁴⁰²

Lov se može vršiti i pomoću loveće životinje. Allah, dž.š., o tome kaže:

﴿يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أَحَلَّ لَهُمْ قُلْ أَحَلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾

“Pitaju te šta im se dozvoljava. Reci: “Dozvoljavaju vam se lijepa jela i ono što vam ulove životinje koje ste lovu podučili, onako kako je Allah vas naučio. Jedite ono što vam one uhvate i spomenite Allahovo ime pri tome, i bojte se Allaha, jer Allah, zaista, brzo svida račune.”⁴⁰³

⁴⁰² El-Maida, 94.

⁴⁰³ El-Maida, 4.

عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْحُسَيْنِيِّ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا بِأَرْضٍ صَيْدٍ أَصِيدُ بِقَوْسِي وَبِكَلْبِي الْمَعْلَمِ وَبِكَلْبِي الَّذِي لَيْسَ بِمَعْلَمٍ فَمَا يَصْلُحُ لِي. فَقَالَ: مَا صَدَّتْ بِقَوْسِكَ فَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ فُكُلٌ، وَمَا صَدَّتْ بِكَلْبِكَ غَيْرَ الْمَعْلَمِ فَأَذَرَكْتَ ذَكَاتَهُ فُكُلٌ.

Prenosi se da je Ebu Sa'leba el-Hašeni pričao: "Rekoh: 'O Allahov Poslaniče, živim u zemlji lova. Lovim služeći se svojim lukom, svojim lovu podučenim psom i psom koji nije podučen. Šta mi je ispravno?' Poslanik, s.a.v.s., odgovori: 'Ono što si lukom svojim ulovio, i pri tome Allahovo ime spomenuo, jedi. Ono što si pomoću svog nepodučenog psa ulovio, a uspio ga prije nego što izdahne zaklati, i to jedi.'"⁴⁰⁴

Uvjeti lova oružjem

Za lov oružjem uvjetuje se sljedeće:

1. da lovačko oružje probije i prodre u tijelo ulova.

عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا قَوْمٌ نَرْمِي فَمَا يَحِلُّ لَنَا؟ قَالَ: يَحِلُّ لَكُمْ كُلُّ مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذَكَّرْتُمْ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ فَخَرَقْتُمْ فُكُلُوا.

Adij ibn Hatim je upitao: "O Allahov Poslaniče, mi smo ljudi koji love gađanjem. Šta nam je od ulova dozvoljeno?" Poslanik, s.a.v.s., reče: "Dozvoljeno vam je sve što zakoljete i sve pri čijem lovljenju Allahovo ime spomenete, te ga probodete – to jedite!"

Eš-Ševkani veli: "Hadis dokazuje da lov podrazumijeva samo probadanje, makar se ubijanje izvršilo tupim predmetom.

Dozvoljen je i ulov onoga ko lovi pomoću ovih modernih puški koje rade na principu baruta i olova. Naime, olovo probada više od jednostavnog lovačkog oružja, tako da se isti propis i na njega odnosi, makar lovac koji lovi puškom ne uspio zaklati ulovljenu životinju prije njena izdisaja – samo ako je pri lovljenju spomenuo Allahovo ime."

⁴⁰⁴ Predanje navode El-Buhari i Muslim.

Kada se govori o zabrani jedenja ulova koji je usmrćen puškom (*el-bundukijja*)⁴⁰⁵ i koji nije propisno zaklan, te da se takav ulov smatra udarom ubijenim⁴⁰⁶, pod tom se puškom podrazumijeva tane koje se spravljalo od blata. Ono bi se potom ostavljalo da se osuši i njime bi se gađala divljač. Ta lovačka naprava nije poput savremene puške koja funkcionira na principu baruta i olova, premda nosi isti naziv.

Kao što je islam zabranio jedenje životinja koje su ubijene ovom tanadi od blata, tako je zabranio i jedenje onoga što je ubijeno bacanjem kamenica i sličnim predmetima.

Poslanik, s.a.v.s., kazuje, obrazlažući to:

إِنَّمَا لَا تَصِيدُ صَيْدًا وَلَا تَكْتُمُ عَدُوًّا، لَكِنَّمَا تَكْرُرُ السِّنَّ وَتَقَعُّ الْعَيْنَ.

“Kamenica niti lovi životinju niti ubija neprijatelja, ali lomi zub i izbija oko.”

Također, zabranjeno je jesti životinje ubijene tupim predmetom, poput štapa i njemu sličnih oruđa. Izuzetak je ako se životinja, nakon pokušaja lovljenja tupim predmetom, pronađe živa pa se zakolje.

عَنْ عَدِي قَالَ: قُلْتُ: فَإِنِّي أُرْمِي بِالْمَعَارِضِ الصَّيْدَ فَاصِيدُ، قَالَ: إِذَا رَمَيْتَ بِالْمَعَارِضِ فَخَرَقَ فَكْلُ، وَإِنْ أَصَابَهُ بَعْرَضِهِ فَلَا تَأْكُلُ.

U hadisu koji kazuje Adi stoji: “Rekoh: ‘Ja divljač gađam tupim lovačkim strijelama i ulovim.’ Poslanik, s.a.v.s., reče mi: ‘Ako gađaš tupim strijelama, te one probodu životinju, jedi. Ako strijela pogodi ulov pljoštimize, onda ne jedi’”;

2. da lovac pri gađanju spomene Allahovo ime. Islamska ulema ne podvaja se oko toga da je spominjanje Allahova imena propisano, vodeći se hadisom koji prenosi Ebu Sa’leba, a koji je ranije spomenut, i još nekim drugim predanjima. Ulema se razilazi samo oko vrste propisa.

Ebu Sevr, Eš-Ša’bi, Davud ez-Zahiri i jedna grupa hadiskih učenjaka smatra da je spominjanje Allahova imena svakako uvjet za dozvoljenost

⁴⁰⁵ Arapska riječ *el-bundukijja* označava i savremenu lovačku pušku koja radi na principu baruta i olovnih metaka, ali i tanad sačinjenu od blata koja su se koristila u lovu.

⁴⁰⁶ Udarom ubijena životinja, ar. *el-mevekuzza*, spomenuta je kao zabranjena u ajetu sure El-Maida, 3.

ulova. Ako lovac to izostavi, namjerno ili slučajno, ulov neće biti dozvoljen. Tako kaže i prevladavajući stav prenesen od Ahmeda.

Ebu Hanifa veli: "To je uvjet u slučaju da se Allahovo, dž., š., ime izgovori. Ako lovac iz zaborava izostavi spomenuti Allahovo ime, ulov će biti dozvoljen, a ako ga izostavi namjerno, neće."

Isto kazuje i Malik u svom čuvenom predanju.

Eš-Šafi i jedna grupa malikijskih pravnika kažu: "Spominjanje Allahova imena pri lovljenju sunet je. Ako ga lovac izostavi, makar i namjerno, ulov neće biti zabranjen, i dozvoljeno je jesti ga." Oni smatraju da je spomenuti Allahovo ime prilikom lova poželjno.

Uvjeti lovljenja lovećim životinjama

Lov pomoću lovećih životinja, poput sokola, jastreba, divljih mačaka, pasa, i drugih koje se mogu podučiti, dozvoljen je uz sljedeće uvjete, a to su:

- podučavanje životinje lovu. Ta se poduka definira kao: da pas prihvati naredbu kada mu se naredi, a da se povinuje kada bude ukoren;
- da loveća životinja hvata plijen za svoga vlasnika, tako što neće jesti ulov. U slučaju da životinja pojede nešto od ulova, to bi značilo da je hvatala za sebe, te njen ulov ne bi bio dozvoljen.

عَنْ عَبْدِ بْنِ حَاتِمٍ أَنَّ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ: إِذَا أُرْسِلَتْ كِلَابُكَ الْمُعَلَّمَةُ
وَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا فَكُلْ مِمَّا أَمْسَكَ عَلَيْكَ، وَإِنْ أَكَلَ الْكَلْبُ فَلَا تَأْكُلْ، فَإِنِّي أَخَافُ
أَنْ يَكُونَ مِمَّا أَمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ.

Adij ibn Hatim kazuje da mu je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ako pošalješ lovu podučene pse i pri tome Allahovo ime spomeneš, tada jedi ono što za tebe uhvate. U slučaju da pas nešto od ulova pojede, ti ne jedi, jer bojim se da bi to mogao biti ulov koji je pas za sebe ulovio";

- da lovac pošalje svoju životinju i pri tome Allahovo ime spomene. Naveli smo već propis o spominjanju Allahova imena pri lovu. Jedan od

uvjeta lova jeste i taj da pas bude poslan. Ako bi pas sam od sebe krenuo loviti, bez slanja ili lovčeva poticaja, njegov ulov ne bi bio dozvoljen niti bi ga bilo dozvoljeno jesti, prema mišljenju Malika, Eš-Šafija, Ebu Sevr a nekih islamskih mislilaca.

Naime, tada bi pas lovio za sebe, bez lovčeva slanja, i sam bi uhvatio ulov. Lovac u tome ne bi imao nikakva udjela, tako da se ulov ne može njemu pripisati. To ne potvrđuje ni prethodni hadis: "...ako pošalješ lovu podučene pse..." Iz pogodbene rečenice razumije se da s psima koji nisu poslani nije tako.

El-Ata i El-Evzai veli: "Ulov loveće životinje dozvoljeno je jesti ako je životinja izvedena radi lova i ako je lovu podučena."

Učešće dvaju lovećih životinja u ulovu

Ako u ulovu učestvuju dvije loveće životinje, ulov će biti dozvoljen – pod uvjetom da obje životinje budu poslane od svojih vlasnika. Međutim, u slučaju da jedna od njih bude poslana, a druga ne, ulov se neće jesti, jer Poslanik, s.a.v.s., kaže:

فَإِنَّمَا سَمَّيْتَ عَلَى كَلْبِكَ وَلَمْ تُسَمِّ عَلَى غَيْرِهِ .

"Ti si Allahovo ime spomenuo samo za slanje svoga psa, a nisi Ga spomenuo za drugoga."

Lov pomoću psa koji je u vlasništvu jevreja ili kršćanina

Dozvoljeno je loviti psom jevreja i kršćanina, njihovim sokolom i drugim lovećim pticama, ako je lovac musliman. To je isto kao kada bi se za lov uzelo njihovo lovačko oružje.

Zatjecanje ulovljene životinje žive

Ako lovac zatekne ulovljenu životinju dok je ona još živa, a već su joj presječeni ždrijelo i jednjak, ili joj je trbuh razderan, pa joj je utroba izašla van, u tom će slučaju jedenje biti dozvoljeno bez klanja.

Međutim, u slučaju kada lovac zatekne ulovljenu životinju, a u njoj postoji stabilan život, u tom će je slučaju morati preklati. Bez toga jedenje takvog mesa neće biti dozvoljeno.

Zatjecanje ulovljene životinje mrtve nakon pogađanja

Kada lovac gađa životinju te je pogodi, zatim mu pogođena životinja umakne, pa je potom pronađe mrtvu, taj će ulov biti dozvoljen uz tri uvjeta:

- da pogođena životinja ne bude strmoglavljena s litice ili pronađena u vodi, zbog mogućnosti da je smrt izazvana padom ili utapanjem.

عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الصَّيْدِ فَقَالَ: إِذَا رَمَيْتَ بِسَهْمِكَ فَأَذْكُرَ اللَّهُ، فَإِنْ وَجَدْتَهُ قَدْ قُتِلَ فَكُلْ إِلَّا أَنْ تَجِدَهُ قَدْ وَقَعَ فِي مَاءٍ، فَإِنْكَ لَا تَدْرِي الْمَاءُ قَتَلَهُ أَوْ سَهْمُكَ.

Adij ibn Hatim prenosi kako je Allahovog Poslanika, s.a.v.s., upitao o lovu, na šta mu je rekao: “Kada svojom strijelom gađaš, spomeni ime Allahovo. Ako zatekneš ulovljenu životinju ubijenu, jedi je, izuzev ako je pronađeš da je pala u vodu, jer ne znaš je li je ubila voda ili tvoja strijela”,⁴⁰⁷

- da lovac zna da je njegov hitac ubio životinju i da na ulovu nema tragova drugih hitaca ili drugih životinja.

عَنْ عَدِيِّ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أُرْمِي الصَّيْدَ فَأَجِدُ فِيهِ سَهْمِي مِنَ الْغَدِ، قَالَ: إِذَا عَلِمْتَ أَنَّ سَهْمَكَ قَتَلَهُ وَلَمْ تَرَ فِيهِ أَثَرَ سِوَعِ فَكُلْ.

⁴⁰⁷ Hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

Adij također prenosi: “Rekoh: ‘O Allahov Poslaniče, pogodim životinju koju lovim pa u njoj nađem svoju strijelu od prethodnog dana?’ Poslanik odgovori: ‘Ako znaš da ju je tvoja strijela ubila, a ne vidiš na njoj tragova zvijeri, jedi je.’”

U verziji koju bilježi El-Buhari stoji:

إِنَّا تَرْمِي الصَّيْدَ فَنَقُطِّي أَثَرَهُ الْيَوْمَيْنِ وَالثَّلَاثَةِ ثُمَّ بَجَدُهُ مَيِّتًا وَفِيهِ سَهْمُهُ. قَالَ: يَأْكُلُ إِنِ شَاءَ.

“Mi pogodimo životinju koju lovimo pa joj slijedimo trag dva ili tri dana. Potom je pronađemo mrtvu, a u njoj je njegova strijela?”

Poslanik kaza: “Lovac je, ako želi, može jesti.”

- da ulov ne propadne tako da dosegne stupanj truljenja. On bi tada bio jedna od poganih i štetnih stvari koje čovjekova priroda odbacuje.

عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُسَيْبِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا رَمَيْتَ بِسَهْمِكَ فَنَابَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَأَدْرَكَهُ فَكُلْهُ مَا لَمْ يَنْتِنُ.

Ebu Sa'leba el-Hašeni prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Kada strijelom pogodiš životinju koju loviš, a potom ti ona umakne tri dana, te je potom pronađeš, jedi je ako nije truhla.”⁴⁰⁸

⁴⁰⁸ Predanje bilježi Muslim.

KURBAN (EL-UDHIJJA)

Definicija

Izraz *el-udhijja* ili *ed-dabijja* naziv je za devu, kravu, ili ovcu koja se kolje na dan prinošenja žrtve i dane Kurban-bajrama, s namjerom približavanja Allahu, dž.š.

Njegova propisanost

Allah, dž.š., propisao je kurban riječima:

﴿إِنَّا أَنْعَمْنَاكَ الْكَوْثَرَ * فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ * إِنَّ شَانِكَ هُوَ الْأَبَرُّ﴾

“Mi smo ti, uistinu, mnogo dobro dali, zato se Gospodaru svome moli i kurban kolji, onaj koji tebe mrzi sigurno će on bez spomena ostati.”⁴⁰⁹

﴿وَالْبَدَنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ﴾

“A kamile smo vam učinili jednim od Allahovih obreda hadža, i vi od njih imate koristi;”⁴¹⁰

Potvrđeno je da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., klao kurbane. Klali su ih i muslimani, i o tom propisu imaju jedinstven stav.

Počasti klanja kurbana

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا عَمِلَ آدَمِيُّ مِنْ عَمَلٍ يَوْمَ النَّحْرِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ إِهْرَاقِ الدَّمِ. إِنَّهَا لَتَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقُرْوِنِهَا وَأَشْعَارِهَا وَأَخْلَافِهَا، وَإِنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللَّهِ بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ فَطِيبُوا بِهَا نَفْسًا.

⁴⁰⁹ El-Kevser, 1-3.

⁴¹⁰ El-Hadždž, 36.

Aiša, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Čovjek na dan Kurban-bajrama ne može učiniti ništa draže Allahu od klanja kurbana. Kurban će na Sudnji dan doći sa svojim rogovima, dlakom i papcima. Uistinu će krv pasti na mjesto kod Allaha prije nego što kapne na tlo.⁴¹¹ Budite zbog njega sretni!”⁴¹²

Propisi o klanju kurbana

Kurban je potvrđeni sunnet.⁴¹³ Pokuđeno je izostaviti ga ako postoji mogućnost da se zakolje. U hadisu koji prenosi Enes stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kao kurban zaklao dva šarena rogata ovna. Svojom ih je rukom zaklao, Allaha je spomenuo i tekbir izgovorio.⁴¹⁴

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا رَأَيْتُمْ هِلَالَ ذِي الْحِجَّةِ وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُضْحِيَ فَلْيُضَحِّ عَنْ شَعْرِهِ وَأَظْفَارِهِ.

Prenosi se od Ummu Seleme da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Kada ugledate mlađak mjeseca zul-hidždže i kada neko od vas bude želio kurban klati, neka ne krati kosu niti nokte.”⁴¹⁵

Poslanikove, s.a.v.s., riječi “...bude želio kurban klati...” dokaz su da je klanje kurbana sunnet, a ne šerijatska obaveza.

Prenosi se da Ebu Bekr i Omer, r.a., nisu klali kurban za svoje porodice, strahujući da će se to smatrati obavezanim.⁴¹⁶

⁴¹¹ Metafora za brzinu primanja djela kod Allaha, dž.š.,

⁴¹² Hadis bilježi Et-Et-Tirmizi.

⁴¹³ Hanefijska pravna škola zastupa stav da je klanje kurbana vadžib.(op. prev.)

⁴¹⁴ Predanje navode El-Buhari i Muslim.

⁴¹⁵ Predanje bilježi Muslim.

⁴¹⁶ Ibn Hazm veli: “Nema vjerodostojnog predanja ni od jednog ashaba da je klanje kurbana obavezno.” Ebu Hanifa smatra da je klanje kurbana obavezno osobama koje imaju materijalne mogućnosti i koje su sa stalnim prebivalištem, ne i putnicima. On se povodi za Poslanikovim, s.a.v.s., riječima: “Onaj ko ima mogućnosti, a ne zakolje kurban, neka se našoj musali ne približava.” Hadis bilježe Ahmed, Ibn Madža i El-Hakim, koji ga smatra vjerodostojnim. Imami smatraju kako je ispravnije da su ove riječi ashaba a ne Poslanika, a.s..

Kada je klanje kurbana obavezno

Klanje kurbana obavezno je samo u dva slučaja:

- kada se čovjek zavjetuje da će zaklati kurban, jer Poslanik, s.a.v.s., kaže:

مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِيعْهُ.

“Onaj ko se zavjetuje da će Allahu pokornost iskazati, neka Mu je iskaže!”

Čak i onaj ko se zavjetovao umre, dozvoljeno je da neko umjesto njega obavi ono što je on precizirao zavjetom prije svoje smrti;

- kada čovjek kaže: “Ova životinja pripada Allahu”, ili. “Ova je životinja kurban.”

Prema mišljenju imama Malika, ako čovjek kupi životinju s nijetom da je zakolje za kurban, obavezan je tako je i zaklati.

Razlog njegove propisanosti

Allah je klanje kurbana propisao radi oživljavanja spomena na Ibrahima, a.s., radi obimnije sofre u danima Bajrama, kako to kaže Poslanik, s.a.v.s.:

إِنَّمَا هِيَ أَيَّامٌ أَكَلٍ وَشُرْبٍ وَذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

“Uistinu su to dani jela, pića i spominjanja Allaha, dž.š.”

Koje se životinje uzimaju za kurban

Za kurban se mogu uzeti samo deve, goveda i bravi. Ništa osim ovih triju vrsta nije dozvoljeno prinostiti kao kurban. Allah, dž.š., kaže:

﴿يَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾

“Svakoj vjerskoj zajednici propisali smo klanje kurbana da bi spominjali Allahovo ime prilikom klanja stoke koju im On daje.”⁴¹⁷

⁴¹⁷ El-Hačždž, 34.

Dozvoljeni su: bravče koje je navršilo pola godine, koza koja je napunila godinu, krava koja ima dvije godine te deva s navršenih pet godina. U tome su jednaki mužjaci i ženke.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: يَغْمَتِ الْأُضْحِيَّةُ الْجَذْعُ مِنَ الضَّأْنِ.

- Ebu Hurejra prenosi da je čuo kako Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazuje: "Divan je kurban mlada⁴¹⁸ ovca."⁴¹⁹

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَصَابَنِي جَذْعٌ، قَالَ: صَحَّ بِهِ.

- Ukba ibn Amir kazuje: "Rekoh: 'O Allahov Poslaniče, zapalo me je mlado bravče.' Poslanik, s.a.v.s., kaza mi: 'Zakolji ga kao kurban.'"⁴²⁰

عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَذُبُّحُوا إِلَّا مَسِيَّةً، فَإِنْ تَعَسَّرَ عَلَيْكُمْ فَادَّبُّحُوا جَذْعَةً مِنَ الضَّأْنِ.

- Od Džabira, r.a., prenosi se da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Koljite samo zrelu životinju. Ako vam to predstavlja poteškoću, onda zakoljite mladu ovcu."⁴²¹

Zrela životinja, ar. *el-musinna* ili *es-senijja*, jeste deva s pet godina, krava s dvije, koza s jednom i ovca s navršenih šest mjeseci, ili pola godine, prema različitim stavovima vodećih islamskih pravnika koje smo već naveli.

⁴¹⁸ Mlada (*el-džez'at*) jeste ona ovca koja ima šest mjeseci, prema mišljenju Ebu Hanife. Eš-Šafijevo predanje s najviše vjerodostojnosti kazuje da je to ovca od godinu dana.

⁴¹⁹ Hadis bilježe Ahmed i Et-Et-Tirmizi.

⁴²⁰ Predanje bilježe El-Buhari i Muslim.

⁴²¹ Hadis navodi Muslim.

Uzimanje za kurban uškopljene životinje

Nema ništa loše u tome da se kao kurban zakolje uškopljena životinja.

Ebu Rafi prenosi: "Allahov je Poslanik, s.a.v.s., kao kurban zaklao dva šarena, uškopljena i kastrirana ovna."⁴²² Meso takve životinje ukusnije je i slađe.

Životinje koje nije dozvoljeno uzeti za kurban

Jedan je od uvjeta kurbanske životinje da bude bez nedostataka, tako da nije dozvoljeno kao kurban prinositi životinju sa nedostacima⁴²³, kao što su:

1. bolesna životinja, s očiglednom bolesti;
2. slijepa, s očiglednom ćoravosti;
3. hroma, s očiglednom šepavosti;
4. zakržljala⁴²⁴, koja se ne može ugojiti;

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

أَرْبَعَةٌ لَا تُجْزَى فِي الْأَضَاحِي: الْعَوْرَاءُ الْبَيِّنُ عَوْرَهَا، وَالْمَرِيضَةُ الْبَيِّنُ مَرَضُهَا، وَالْعُرْجَاءُ الْبَيِّنُ ظُلْعُهَا، وَالْعَجْفَاءُ الَّتِي لَا تُنْقِي.

“Četiri životinje nije dozvoljeno uzeti za kurban: ćoravu, s jasnom ćoravosti, bolesnu, s očiglednom bolesti, hromu, s očiglednom šepavosti i zakržljalu, koja se ne da ugojiti”⁴²⁵;

5. životinju s oštećenim rogom ili odrezanim uhom, kojoj ta dva dijela tijela većim djelom nedostaju.

Pored ovoga, u to spadaju i druge: životinja kojoj nedostaju sva pohvalna svojstva, životinja kojoj je polomljen rožni ovitak; slijepa životinja; životinja koja hodi ispašom, a ne pase; te šugava životinja.

⁴²² Predanje navodi Ahmed.

⁴²³ Pod “nepotpunom životinjom” podrazumijevamo onu koja ima vidan nedostatak glede njenog meso. Ako je nedostatak neznatan, to neće škoditi.

⁴²⁴ Zakržljala, cr. *el-adžfa*, kojoj je od silne slabosti i mozak otišao.

⁴²⁵ I hadis navodi E-t-Tirmizi, smatrajući ga hasen-sahih hadisom.

Nije pokuđeno za kurban uzeti nijemu, kusorepu i steonu životinju, zatim onu koja je rođena bez uha, ili polovice uha, ili debelog repa. Predanje s najviše vjerodostojnosti od imama Eš-Šafija kaže da ne vrijedi kao kurban zaklati životinju kojoj je odsječen debeli rep ili vime, zato što je time izgubljen dio koji se jede, kao ni životinju kojoj je odsječen rep.

Imam Eš-Šafi veli: “Ne pamtimo da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao nešto o zubima.”

Vrijeme klanja kurbana

Uvjet je da se klanje kurbana ne izvrši do izlaska sunca na dan Bajrama. Proći će onoliko vremena koliko se klanja bajram-namaz. Nakon toga ispravno je klati kurban u bilo kojem od tri bajramska dana, po noći i po danu. Vrijeme klanja kurbana ističe protekom tih dana.

عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ أَوَّلَ مَا بُدِئَ بِهِ فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ ثُمَّ نَرْجِعُ فَنَنْحَرُ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا، وَمَنْ ذَحَحَ قَبْلَ فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ قَدَّمَهُ لِأَهْلِهِ لَيْسَ مِنَ التَّسْكِ فِي شَيْءٍ.

El-Bera, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Prvo čime započinjemo ovaj naš dan jeste klanjanje bajram-namaza. Zatim se vraćamo i koljemo kurban. Onaj ko učini tako postupio je prema našem sunnetu, a onaj ko zakolje kurban prije toga, ta to je samo meso koje je priredio za svoju porodicu. To nema veze s kurbanom.”

قَالَ أَبُو بُرْدَةَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ النَّحْرِ فَقَالَ: مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا وَوَجَّهَ قِبَلَتَنَا وَتَسَكَّنَا فَلَا يَذْبَحُ حَتَّى يُصَلِّيَ.

Ebu Burda kazuje: “Obratio nam se Allahov Poslanik, s.a.v.s., na dan klanja kurbana, kazavši: ‘Onaj ko s nama klanja, okreće se prema našoj kibli i obavlja naše obrede, neka kolje kurban nakon namaza.’”

Prenosi se da je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَإِنَّمَا يَذْبَحُ لِنَفْسِهِ، وَمَنْ ذَبَحَ بَعْدَ الصَّلَاةِ وَالْخُطْبَيْنِ فَقَدْ أَتَمَّ نُسُكَهُ
وَأَصَابَ سُنَّةَ الْمُسْلِمِينَ.

“Onaj ko zakolje kurban prije bajram - namaza, zaklao ga je samo za sebe. A onaj ko ga zakolje nakon namaza i dvije bajramske hutbe, svoje je klanje kurbana upotpunio i postupio je u skladu s muslimanskom praksom.”⁴²⁶

Dostatnost klanja jednog kurbana za jedno domaćinstvo

Ako čovjek za kurban zakolje jednu ovcu ili jednu kozu, to je dovoljno za njega i za članove njegovog domaćinstva. Ashabi, r.a., klali bi jedno bravče za sebe i svoju porodicu. To je sunnet, i toliko je dovoljno. Prenosi se da je Ebu Ejjub kazao: “Čovjek bi, u vrijeme Allahova Poslanika, s.a.v.s., klao jedno bravče za sebe i svoju porodicu. Oni bi jeli i hranili bi druge. Potom su se ljudi počeli nadmetati, pa je postalo ovako kako vidiš.”⁴²⁷

Dopuštenost učešća više ljudi u klanju jednog kurbana

Dozvoljeno je da više ljudi učestvuje u klanju jednog kurbana, ako se za kurban uzimaju krava ili deva. Jedna krava, ili jedna deva, dovoljna je za sedam osoba koje su naumile klati kurban i iskazati pokornost Allahu, dž.š. Džabir, r.a., kazuje: “S Vjerovjesnikom smo, s.a.v.s., na Hudejbiji klali jednu devu za sedam ljudi, i jednu kravu za sedam ljudi.”⁴²⁸

⁴²⁶ Predanja bilježe dva hadiska velikana, El-Buhari i Muslim.

⁴²⁷ Predanje navode Ibn Madža i Et-Et-Tirmizi, smatrajući ga vjerodostojnim.

⁴²⁸ Hadis bilježe Muslim, Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi.

Podjela kurbanskog mesa

Sunnet je da čovjek koji kolje kurban jedan dio kurbanskog mesa pojede, nešto podijeli bližnjima, a nešto udijeli siromasima. Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

كُلُوا وَأَطْعِمُوا وَادَّخِرُوا.

“Jedite, nahranite druge i pohranite.”

Islamski učenjaci vele: “Najbolje je da čovjek pojede trećinu, trećinu udijeli, a trećinu pohrani.” Dozvoljen je transport kurbanskog mesa, čak i u drugu državu. Nije dopušteno prodavati ga niti prodavati njegovu kožu. Nije dozvoljenu mesaru kao nadoknadu za klanje platiti tim mesom. Njemu će se platiti za njegov rad. Onaj ko prinosi kurban samo ga može udijeliti ili uzeti od mesa ono što će jesti. Prema mišljenju Ebu Hanife, dozvoljeno je prodati kurbansku kožu te podijeliti novac koji se za nju uzme, ili za nju kupiti nešto čime će se koristiti domaćinstvo.

Onaj ko prinosi kurban kolje ga sam

Sunnet je da čovjek koji je vješt klanju sam zakolje svoj kurban i izgovori: “U ime Allaha, Allah je najveći. Bože moj, ovo je kurban od ...” (te navede svoje ime)⁴²⁹, jer Allahov je Poslanik, s.a.v.s., zaklao ovna i kazao:

بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُمَّ هَذَا عَنِّي وَعَنْ مَنْ لَمْ يُصَحِّحْ مِنْ أُمَّتِي.

“U ime Allaha, Allah je najveći. Bože moj, ovo je od mene i od pripadnika moga umeta koji nisu klali kurban.”⁴³⁰

Ako čovjek nije vješt klanju, onda neka svjedoči i prisustvuje tom činu, jer je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao Fatimi:

يَا فَاطِمَةُ، قَوْمِي فَاشْهَدِي أَصْحَابِكَ، فَإِنَّهُ يُقَرُّ لَكَ عِنْدَ أَوَّلِ قَطْرَةٍ مِنْ دَمِهَا كُلُّ ذَنْبٍ عَمِلْتَهُ، وَقَوْلِي: ﴿إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ

⁴²⁹ “Bismillah, Allahu ekber, Allahumme haza anni”

⁴³⁰ Predanje navode Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi.

وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿ فَقَالَ أَحَدُ الصَّحَابَةِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا لَكَ وَلِأَهْلِ
بَيْتِكَ خَاصَّةً أَوْ لِلْمُسْلِمِينَ عَامَّةً؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَلْ لِلْمُسْلِمِينَ عَامَّةً.

“O Fatima, ustani i prisustvuj klanju svog kurbana, jer ti se svi grijesi koje si počinila praštaju prilikom prve kapi njegove krvi. Reci: ‘Uistinu moj namaz, moje klanje kurbana, moj život i moja smrt pripadaju Allahu, Gospodaru svjetova, Onome Koji ortaka nema. To mi je naređeno i ja sam prvi musliman.’”⁴³¹ Jedan od ashaba upita: “O Allahov Poslaniče, je li to posebno za tebe i tvoju porodicu, ili uopće za sve muslimane?” Poslanik, s.a.v.s., odgovori: “Naravno, za muslimane uopće.”

AKIKA (*EL-AKIKĀ*)

Definicija

Izraz *el-akika* naziv je za životinju koja se kolje povodom rođenja djeteta.

Autor djela *Muhtarus-sihab* veli: “Riječ *el-akika*, ili *el-ikka*, označava kosu s kojom se rodi svako ljudsko novorođenče i životinjsko mladunče. Taj je naziv dobila i ovca koja se kolje povodom dolaska na svijet novorođenčeta, sedmi dan po njegovom rođenju.”

Propis akike

Akika je potvrđeni sunnet, makar otac djeteta bio siromah. Poslanik, s.a.v.s., klao je akiku, a klali su je i ashabi. Autori hadiskih zbirki prenose da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zaklao akiku za Hasana i Husejna, za svakog po jednog ovna. El-Lcjs i Davud ez-Zahiri smatraju da je klanje akike obavezno.

⁴³¹ “Inne salati ve nusuki ve mahjaje ve memati lillahi Rabbil-alemine la šerike lehu ve bi zalike umirtu ve ene evvelul-muslimin.”

Na nju se odnose isti propisi kao i za kurban, izuzev što u klanju akike nije dozvoljeno učešće više osoba.

Sva dobra akike

عَنْ سَمُرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كُلُّ مَوْلُودٍ رَهِينَةٌ بِعَقِيْقَتِهِ تُذْبَحُ عَنْهُ يَوْمَ سَابِعِهِ وَيُحْلَقُ وَيُسَمَّى.

- Semura, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: “Svako je novorođenče zalog⁴³² svoje akike koja se za njega kolje sedmi dan po njegovu rođenju. Novorođenčetu će se tada brijeti glava i ime nadjenuti.”⁴³³

عَنْ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ الضَّبِّيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَعَ الْغُلَامِ عَقِيْقَتُهُ، فَأَهْرِقُوا عَلَيْهِ دَمًا، وَأَمِيطُوا عَنْهُ الْأَذَى.

- Selman ibn Amir ed-Dabi prenosi da Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “S djetetom ide i njegova akika. Zakoljite je prilikom njegova dolaska i skinite s njega svaku prljavštinu.”⁴³⁴

Šta se kolje za dječaka, a šta za djevojčicu

Bolje je da se za dječaka zakolju dvije ovce, slične po obliku i godinama, a za djevojčicu jedna.

عَنْ أُمِّ كَرْزِ الْكُحَيْبَةِ قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: عَنِ الْغُلَامِ شَاتَانِ مُكَافِئَتَانِ، وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةٌ.

Prenosi se da je Ummu Kerz el-Ka'bija kazivala da je čula Allahova Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: “Za dječaka kolju se dvije podjednake⁴³⁵ ovce, a za djevojčicu jedna.”

⁴³² Njegovo odrastanje i potpuna briga ovisit će o akiki koja se za njega zakolje.

⁴³³ Hadis navode autori hadiskih zbirki.

⁴³⁴ Hadis bilježe peterica hadiskih velikana. Ovdje se pod *eg*a vjerovatno misli na kosu, tj. na brijanje glave. (op.prev.)

⁴³⁵ Podjednake izgledom i godinama.

Dozvoljeno je i za dječaka zaklati jednu ovcu, jer tako je Poslanik, s.a.v.s., učinio za Hasana i Husejna, r.a., kako je već navedeno u prethodnom hadisu.

Vrijeme klanja akike

Akika će se klati sedmi dan nakon rođenja djeteta, ako to dozvole okolnosti. Ako to ne bude lahko izvodivo, akika će se zaklati četrnaesti dan, a ako i to ne mogne, onda dvadeset i prvi dan po rođenju djeteta. U slučaju da se klanje akike ne mogne izvršiti u ova tri termina, to će se učiniti u bilo koji drugi dan.

U hadisu koji bilježi El-Bejheki stoji: “Akika se kolje sedmi, četrnaesti i dvadeset prvi dan po rođenju djeteta.”

Spajanje kurbana i akike

Pravnici hanbelijskog mezheba kažu: “U slučaju da se Kurban-bajram spoji s akikom, dovoljno je za obje svečanosti zaklati samo jednu životinju. To je isto kao kad se dan Bajrama spoji s džuma-namazom – za oba je povoda dovoljno jedno kupanje.”

Nadijevanje imena i brijanje glave

Sunnet je novorođenčetu odabrati lijepo ime i glavu mu obrijati, a potom u sadaku podijeliti srebra u težini obrijane kose – ako okolnosti to dopuštaju.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَقَّ عَنِ الْحَسَنِ بِشَاءٍ وَقَالَ: يَا فَاطِمَةُ، اخْلِي رَأْسَهُ وَتَصَدَّقِي بِوَزْنِهِ فِضَّةً عَلَى الْمَسَاكِينِ، قَوْزَنَاهُ فَكَانَ وَزْنُهُ دِرْهَمًا أَوْ بَعْضُ دِرْهَمٍ.

Ibn Abbas prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., povodom Hasanova rođenja zaklao bravče i rekao: “O Fatima, obrij djetetu glavu i udijeli sirotinji srebra u težini obrijane kose.” Izvagasmo kosu. Bila je teška koliko jedan zlatnik, ili dio zlatnika.⁴³⁶

⁴³⁶ Predanje bilježe Ahmed i Et-Et-Tirmizi.

Najpoželjnija imena

Najpoželjnija imena jesu Abdullah i Abdurrahman, prema hadisu koji bilježi Muslim, a najiskrenija su Hemmam i Haris, kako je potvrđeno vjerodostojnim hadisom.

Ispravno je nadijevati imena meleka i vjerovjesnika, te imena: Taha i Jasin. Ibn Hazm kaže: “Ulema se složila da je zabranjeno dati svako ime koje označava potčinjenoga nečemu mimo Allaha, poput imena: Abduluza, Abduhubel, Abduomer, Abdulka’ba... Izuzetak je ime Abdul-Muttalib.”⁴³⁷

Pogrdnost pojedinih imena

Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je nadijevati sljedeća imena: Jesar⁴³⁸, Rebbah⁴³⁹, Nudžejh⁴⁴⁰ i Eflah⁴⁴¹, jer bi to moglo biti jedno od uzroka pesimizma.

عَنْ سَمُرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَسْمِ غُلَامَكَ يَسَارًا وَلَا رَبَاحًا وَلَا نُجِجًا وَلَا أَفْلَحَ، فَإِنَّكَ تَقُولُ: أَتَمُّ هُوَ – فَلَا يَكُونُ – فَيَقُولُ: لَا.

U hadisu koji prenosi Semura stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Nemoj svome djetetu dati ime Jesar, ni Rebbah, ni Nudžejh, ni Eflah, jer zovnut ćeš ga: ‘Je li tamo on?’, nazvavši ga tako, a on tu neće biti, pa će ti se odgovoriti: ‘Nije.’”⁴⁴²

⁴³⁷ Arapska riječ abdun znači rob i obožavalac. Tako složeno ime Abduhubel znači rob Hubela, predislamskog božanstva Arabljana. (op. prev.)

⁴³⁸ *Jesar*: bogat, imućan, uspješan...

⁴³⁹ *Rebbah*: unosan, onaj koji donosi korist, isplativ..

⁴⁴⁰ *Nudžejh*: uspješan, prokušan, afirmiran...

⁴⁴¹ *Eflah*: sretan, bezbrižan, uspješan..

⁴⁴² Hadis bilježi Muslim.

Učenje ezana na uho novorođenčeta

Sunnet je proučiti novorođenčetu ezan na desno uho, a ikamet na lijevo, kako bi prvo što mu do sluha dopre bilo Allahovo ime.

Ebu Rafi, r.a., prenosi: “Vidio sam Vjerovjesnika, s.a.v.s., kako je ezan za namaz proučio na uho Hasana, sina Alijina, kada ga je rodila Fatima, Allah njima bio zadovoljan.”⁴⁴³

عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ وَلَدَ لَهُ وَلَدٌ فَأَذَّنَ فِي أُذُنِهِ الْيُمْنَى وَأَقَامَ فِي الْيُسْرَى لَمْ تَضُرَّهُ أُمُ الصَّبِيَّانِ.

Prenosi se od Hasana, sina Alijinog, da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: “Kome se rodi dijete pa on prouči na desno mu uho ezan, a na lijevo ikamet, tom djetetu šejtanica neće naškoditi.”⁴⁴⁴

Zabrana klanja idolima prvog devinog mladunčeta (ferea) i klanja u slavu mjeseca redžeba (atira)

Islam je zabranio klanja životinja u slavu kumira, kao i druge neznabožacke običaje, a dozvolio je klanje u Allahovo ime, čineći ljudima dobročinstvo i olakšicu.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا فَرَعٌ وَلَا غَيْرَةٌ.

Ebu Hurejra prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Zabranjeno je klanje prvog devinog mladunčeta kumirima, kao i klanje u slavu dedžeba.”⁴⁴⁵

عَنْ بُيُثَيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَادَى رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّا كُنَّا نَعْبُدُ غَيْرَةً فِي الْبَاهِلِيَّةِ فِي رَجَبٍ، فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: ادْبَحُوا لِلَّهِ فِي أَيِّ شَهْرٍ كَانَ، وَبَرُّوا لِلَّهِ وَأَطِيعُوا. قَالَ: إِنَّا كُنَّا نَفْرَعُ فَرَعًا فِي الْبَاهِلِيَّةِ، فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: فِي كُلِّ سَائِمَةٍ فَرَعٌ تَغْذُوهُ مَا شِئْتَ حَتَّى إِذَا اسْتَجْمَلَ ذَبَحْتَهُ، فَتَصَدَّقْتَ بِلَحْمِهِ عَلَى ابْنِ السَّبِيلِ، فَذَلِكَ خَيْرٌ.

⁴⁴³ I hadis navode Ahmed, Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi, smatrajući ga vjerodostojnim.

⁴⁴⁴ Šejtanica, ili ženski demon, ar. *el-karina, ummus-sibjan*. Hadis bilježi Ibnus-Sunni.

⁴⁴⁵ Predanje bilježe El-Buhari i Muslim.

Nubejša, r.a., kazuje: “Jedan se čovjek obratio Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: ‘U neznabožačkom smo periodu klali životinju u mjesecu redžepu. Šta nam sada naređuješ?’ Poslanik, s.a.v.s. reče: ‘Koljite u Allahovo ime, u bilo kojem mjesecu. Činite, radi Allaha, dobročinstvo i nahranite druge!’ Čovjek ponovo upita: ‘U neznabožačkom smo periodu klali prvo devino mladunče. Šta nam sada zapovijedaš?’ Poslanik, s.a.v.s., odgovori: ‘Da prvom mladunčetu deve dadneš ispašu kojom se hrani i ostala ti stoka, dok i ono ne postane deva. Tada ćeš ga zaklati i njegovo meso udijeliti putniku namjerniku. To je dobro djelo.’”⁴⁴⁶

عَنْ أَبِي رَزِينٍ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَمَا نَذَحْتُ فِي رَجَبٍ فَأَكُلُ وَنُطْعِمُ مَنْ جَاءَنَا، فَقَالَ: لَا بَأْسَ بِهِ.

Ebu Rezin kazuje: “Rekoh: ‘O Allahov Poslaniče, u mjesecu smo redžepu klali životinju te je jeli i nahranjivali onoga ko bi nam došao.’ Poslanik, s.a.v.s., odgovori mi na to: ‘U tome nema ništa loše.’”

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَارِثِ أَنَّهُ لَقِيَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، الْفَرَائِغُ وَالْعَتَائِرُ. قَالَ: مَنْ شَاءَ فَرَّغَ وَمَنْ شَاءَ لَمْ يَفْرِغْ، وَمَنْ شَاءَ عَتَرَ وَمَنْ شَاءَ لَمْ يَعْتَرْ فِي الْغَنَمِ الْأُضْحِيَّةِ.

Omer ibnul-Haris prenosi kako je na Oprosnom hadžu susreo Vjerovjesnika, s.a.v.s.,. Jedan ga je čovjek upitao: “O Allahov Poslaniče, šta je s klanjem prve mladunčadi deva te klanjem u redžepu?” Vjerovjesnik, s.a.v.s., odgovori: “Onaj ko želi klati mladunčad klat će, a onaj ko ne želi neće. Onaj ko želi klati u mjesecu redžepu klat će, a onaj ko ne želi neće. Ovca može poslužiti za kurban.”⁴⁴⁷

Bušenje uha novorođenčetu

U literaturi hanbelijskih pravnika stoji: “Bušenje ušiju djevojčicama radi stavljanja naušnica dozvoljeno je, a pokuđeno je bušiti ih dječacima.”

⁴⁴⁶ Predanje navode Ebu Davud i En-En-Nesai.

⁴⁴⁷ Predanje navode Ahmed i En-En-Nesai.

U fetvama Kasi hana, jednoga od pravnika hanefijske pravne škole, piše: “Nije pokuđeno probušiti uši djevojčicama, jer Arapi su to činili u predislamskom periodu, a Vjerovjesnik, s.a.v.s., nije im to pokudio.”

JAMSTVO (*EL - KEFALA*)

Definicija

Izraz *el-kefala* u jeziku nosi značenje priključenja, dodavanja i pridruživanja (*ed-damm*). U tom su značenju i Allahove, dž.š., riječi:

﴿وَكَلَّهَا زَكَرِيَّا﴾

“... i pridruži joj Zekerijjaa.”⁴⁴⁸

U šerijatskom pravu izraz *el-kefala* izraz je za pridruživanje garancije jamca (*el-kefil*) garanciji osobe koja prva nešto garantuje (*el-esil*) pri zahtjevu za smrtnu kaznu, za vraćanje duga ili neki posao. Ovo je definicija jurista hanefijske škole.

Ostali velikani islamskog prava jamstvo definiraju kao: spajanje dviju garancija prilikom nekog zahtjeva ili vraćanja duga.

Pored izraza *el-kefala*, za jamstvo se koriste još i izrazi: “*hamala*”, “*damana*” i “*xeama*”.

Jamstvo podrazumijeva postojanje jamca (*el-kefil*), osobu za koju se jamči (*el-asil*) ili (*el-mekful anbu*), onoga kome se jamči (*el-mekful lebu*) i stvar za koju se jamči (*el-mekful bihi*).

Jamac je osoba koja se obavezuje na izvršenje stvari za koju jamči. Ta osoba mora biti punoljetna, razumna, ona koja apsolutno raspolaže svojim novcem i koja samovoljno pristaje na jamstvo. Jamac ne može biti maloumna osoba ni malodobno dijete, makar ono bilo svjesno i moglo garantirati.

Jamac, pored naziva *el-kefil*, u arapskom jeziku naziva se još i *ed-damin*, *ex-ḡaim*, *el-hamil* i *el-kabil*.

Podnosilac zahtjeva (*el-asil*) jeste zajmoprimac i za njega se jamči. Za njega nije uvjet da bude punoljetan, razuman, prisutan ili zadovoljan jamstvom, već je dozvoljeno jamčiti za dijete, maloumnoga i odsutnoga.

⁴⁴⁸ Alu Imran, 36. U prijevodu Besima Korkuta stoji: “... i učini da se o njoj brine Zekerijja.”

Međutim, jamac svoje pravo neće potraživati ni od jedne od ovih osoba, u slučaju da je vratio dug jedne od njih, nego će se smatrati donatorom. Izuzetak je ako se jamčilo za dijete kome je dozvoljeno trgovati i ako je jamstvo bilo na njegov zahtjev.

Onaj kome se jamči (*el-mekful lehu*) jeste zajmodavac. Uvjet je da ga jamac poznaje, jer ljudi se razlikuju u potraživanju duga – neki to čine na lijep način, a neki na grub.

Time se razlikuju i ciljevi, tako da bi jamstvo bez poznavanja zajmodavca kome se jamči bilo rizično. Ne uvjetuje se poznavanje osobe za koju se jamči.

Ono za šta se jamči (*el-mekful bihi*) može biti osoba, dug, roba ili posao koji mora izvršiti onaj za koga se jamči. Za to postoje uvjeti koje ćemo navesti kasnije.

Propisanost jamstva

Jamstvo je propisano Allahovom knjigom, Poslanikovim sunnetom i ulemanskim konsenzusom.

U Kur'anu Allah, dž.š., kaže:

﴿قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِ مَوْفِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنِي بِهِ﴾

“Ja ga s vama neću poslati, reče, ‘dok mi se tvrdo Allahom ne zakunete da ćete mi ga doista vratiti,’”⁴⁴⁹

﴿وَلَمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ﴾

“Ko je donese dobit će kamilin tovar hrane. Ja za to jamčim.”⁴⁵⁰

Dokaz u sunnetu jeste predanje:

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ أَنَّ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الرَّعِيمُ غَارِمٌ.

Ebu Umama prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Jamac snosi garanciju.”⁴⁵¹

⁴⁴⁹ Jusuf, 66.

⁴⁵⁰ Jusuf, 72.

⁴⁵¹ Hadis bilježe Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi, smatrajući ga *hasen*-hadisom.

Sva se ulema složila da je jamstvo dozvoljeno. Muslimani nikada nisu prekidali jamčiti jedni za druge, od vremena vjerovjesništva do današnjih dana, bez protivljenja ijednog islamskog učenjaka.

Okončavanje, odlaganje i vremensko preciziranje jamstva

Dozvoljeno je da jamstvo bude konačno, uvjetno i vremenski određeno.

Primjer za konačno jamstvo jesu riječi jamca: “Ja sada garantiram i jamčim za toga i toga.”

Ulema veli: “Kada čovjek kaže: ‘Ja snosim garanciju, ili: ‘Ja jamčim’, ili: ‘Ja garantiram’, ili kaže: ‘Ja sam odgovoran tebi’, ili: ‘Za tebe sam ovlašten’, ili: ‘Jamac sam ti’, ili: ‘...garant’, ili: ‘Prihvatam jamstvo’, ili kaže: ‘Taj ti je dug kod mene’, ili: ‘Preuzimam ga na sebe’, ili: ‘Obrati se meni’ – sve je to iskazivanje jamstva.”

Kad se jamstvo začne, ići će u skladu s dugom glede otplate, odgode, ili vraćanja na rate. Izuzetak je kada se dug potražuje odmah, a jamac je uvjetovao odgodu potraživanja do određenog roka. To će biti valjano, prema hadisu koji prenosi Ibn Abbas, r.a., u kojem stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., jamčio iznos od deset zlatnika za čovjeka koga je njegov vjerovnik obavezao na vraćanje duga za jedan mjesec. Poslanik, s.a.v.s., otplatio mu ga je.⁴⁵²

U prethodnom hadisu imamo dokaz da je, u slučaju kada se dug potražuje odmah, a jamac bude garantirao vraćanje do određenog roka, to valjano. Od jamca se neće zahtijevati da otplati dug prije isteka naznačenog roka.

Primjer za uvjetovano jamstvo jesu jamčeve riječi: “Ako tom i tom čovjeku dadneš zajam, ja ću ti jamčiti.” Isti primjer daju i Allahove, dž.š., riječi:

﴿وَلَمَّا جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ﴾

“Ko je donese dobit će kamilin tovar hrane.”

⁴⁵² Pređanje bilježi Ibn Madža.

Primjer za vremenski određeno jamstvo jesu riječi jamca: “Kada dođe mjesec ramazan, je ću ti jamčiti.” Dopuštenost vremenski određenog jamstva zagovaraju pravnici hanefijskog mezheba i neki pravnici hanbelijske pravne škole.

Juristi šafijskog pravnog pravca kažu: “Nije ispravno jamstvo nečim uvjetovati.”

Potraživanje otplate od jamca i dužnika odjednom

Kada se jamstvo zaključi, vlasniku je prava dozvoljeno zahtijevati otplatu i od jamca i od onoga za koga se jamči, zajedno. Dozvoljeno mu je i zahtijevati je od onoga od koga hoće od njih dvojice, s obzirom da je više onih koji otplaćuju dug. Tako smatra većinski dio islamske uleme.

Vrste jamstva

Postoje dvije vrste jamstva:

- jamstvo životom (*kefalatun bin-nefs*);
- jamstvo imetkom (*kefalatun bil-mal*).

Jamstvo životom

Ono je poznato još i pod nazivom *damanul-vedžh*, a podrazumijeva obavezivanje jamca da će dovesti osobu za koju jamči onome kome jamči. Postaje valjano jamčevim riječima: “Ja jamčim tim i tim čovjekom, ili: “...njegovim tijelom”, ili: “...licem”, ili: “Ja sam garant”, ili: “Ja sam odgovoran” i slično. Takvo je jamstvo dozvoljeno ako je ono za šta se garantira u čovjekovom vlasništvu. Ne uvjetuje se poznavanje iznosa ili količine onoga što duguje osoba za koju se jamči, jer jamči se tijelom, ne imetkom.

Jamstvo kod Allahovih kazni neće biti valjano, bilo da je riječ o kazni zbog povrede Allahova prava, poput kazne za konzumiranje alkohola, ili kazni zbog povrede prava čovjeka, kao što je kazna za potvoru.

Tako smatra većina islamskih učenjaka, vodeći se hadisom:

عَنْ عُمَرَو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا كَفَالَةَ فِي حَدِّ .

Amr ibn Šuajb prenosi od svoga oca da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Ne jamči se kod šerijatske kazne.”⁴⁵³

Garancija ne važi kod šerijatske kazne i zato što je preporučeno njeno izbjegavanje, kao i njeno otklanjanje u slučaju neke dileme u vezi s izvršenjem djela, tako da garancija ne dolazi u obzir. Također, kazna se ne može izvršiti nad osobom koja je jamac.

Među pripadnicima šafijske pravne škole vlada mišljenje da je jamčenje dovođenjem osobe obremenjene kaznom zbog povrede prava čovjeka, poput krvne osvete i kazne zbog potvore, ispravno. Naime, riječ je o obavezujućem pravu. Međutim, ako je riječ o kazni zbog povrede Allahovih prava, za to nije valjano jamčiti.

Ibn Hazm zabranjuje jamstvo životom, kazujući: “Nije dozvoljeno garantirati životom, uopće, ni za imetak, ni za šerijatsku kaznu, ni za bilo šta drugo. Naime, svaki je uvjet koji ne postoji u Allahovoj knjizi ništavan. Radi uvida upitat ćemo onoga ko zagovara valjanost takvog jamstva samo o onome ko zajamči životom, a potom onaj za koga je zajamčio nestane? Šta ćete uraditi s onim ko je jamčio životom? Hoćete li ga obavezati garancijom za ono što je dužan onaj za koga je jamčio? Bilo bi to nepravedno i bespravno uzimanje tuđeg imetka, jer jamac se time nije obavezao. Hoćete li ga pustiti? Tada bi poništili jamstvo životom. Hoćete li ga opteretiti zajmodavčevim zahtjevom? Bilo bi to grešno opterećivanje i nešto što on ne bi mogao učiniti, i čime ga Allah, dž.š., nikako nije obavezao.”

⁴⁵³ Predanje bilježi El-Bejheki, sa slabim lancem prenosilaca, i kaže: “Ovo je munkar”(hadis koji se protivi pouzdanijim predanjima ili je neki od ravija nemaran).

Jedna grupa učenjaka dozvolila je jamstvo životom. Svoje mišljenje argumentiraju time da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., jamčio prilikom optužbe. Ibn Hazm kaže: “To je predanje ništavno, jer prenosi ga Ibrahim ibn Hajsem ibn Arak. I on i njegov otac slabi su prenosioci, i od njih nije dozvoljeno prenositi.”

On zatim navodi predanja od Omera ibn Abdulaziza i sve ih odbacuje zbog toga što u njima nema dokaza, jer se dokaz nalazi u Allahovom, dž.š., govoru i govoru Njegova Poslanika, s.a.v.s., i ničijem više.

Kada čovjek zajamči da će dovesti dužnika, obavezan je dovesti ga. Ako ga jamac ne mogne dovesti dok je ovaj živ, ili bude spriječen da ga dovede, snosit će garanciju za dug koji on ima, jer Poslanik, s.a.v.s., kaže:

الرَّعِيمُ غَارِمٌ.

“Jamac snosi garanciju.”

Izuzetak je ako jamac uvjetuje samo da će dovesti dužnika, ne i imovinu, i ispuni svoj uvjet – neće garantirati. Naime, bio bi obavezan nečim što je suprotno onome što je postavio kao uvjet. Ovo mišljenje zastupaju pravnici malikijskog mezheba i medinski učenjaci.

Hanefijski pravnici vele: “Jamac će biti pritvoren sve dok ne dovede dužnika, ili dok se ne sazna za dužnikovu smrt. On neće garantirati za imovinu, izuzev ako sam sebi taj uvjet ne postavi.”

Oni dodaju: “Ako zajmoprimac umre, jamac neće biti obavezan vraćati njegov dug, jer on jamči samo životom, ne i imovinom, tako da nije dužan ispuniti ono za šta nije jamčio.”

Ovaj je stav općepoznat i kod imama Eš-Šafija.

Također, jamac neće biti ništa dužan ako se dužnik sam preda.

Jamac neće biti oslobođen jamstva smrću onoga kome je jamčio, već će nasljednici umrloga preuzeti zahtjev za dovođenje dužnika za koga se jamčilo.

Jamstvo imovinom

Jamstvo imovinom jeste jamstvo u kojem se jamac obavezuje na vraćanje imovine. Tri su vrste takvog jamstva:

1. jamstvo za dug: obavezivanje vraćanja duga koji na sebi ima ncko drugi.

U hadisu koji prenosi Selma ibn el-Ekva stoji da Vjerovjesnik, s.a.v.s., nije htio klanjati dženazu onome ko je bio obremenjen dugom. Ebu Kutada rekao mu je: "Klanjaj mu je, Allahov Poslaniče, ja na sebe preuzimam njegov dug", pa mu je Poslanik, s.a.v.s., klanjao dženazu.⁴⁵⁴

Kod duga uvjetuje se:

- da bude utvrđen prilikom jamstva, poput zajma, plaćanja cijene, najma i vjenčanog dara. Ako dug nije utvrđen, jamstvo neće vrijediti, jer jamstvo za nešto što nije obavezno nije valjano, kao kad bi čovjek rekao: "Prodaj to tom i tom čovjeku, a ja sam dužan garantirati za plaćanje", ili: "Posudi mu, ja umjesto njega garantiram." Tako misle: Eš-Šafi, Muhammed ibnul-Hasan i zahirijski pravnici.

Ebu Hanifa, Malik i Ebu Jusuf takvo što dozvoljavaju i zagovaraju valjanost jamčenja za nešto što nije obavezno;

- da dug bude poznat. Nije dopušteno da se jamči za nepoznato, jer bio bi to rizik. Ako jamac kaže: "Garantiram ti za ono što taj i taj čovjek duguje", a ni jedan ni drugi ne budu znali iznos duga, jamstvo neće biti valjano. Tako smatraju imam Eš-Šafi i Ibn Hazm.

Ebu Hanifa, Malik i Ahmed kažu. "Ispravno je jamčiti za nepoznat dug";

2. jamstvo za stvar ili jamstvo za isporuku: obavezivanje za isporuku određene stvari koja se nalazi kod drugoga, poput vraćanja otete stvari onome kome je oteta i isporuke robe kupcu. Pri tome se uvjetuje da stvar bude pod garancijom onoga kod koga je (*el-asi*), kao što je to slučaj kod otete stvari. Ako stvar nije pod garancijom, poput posuđene stvari i pologa, jamstvo neće biti valjano.

⁴⁵⁴ Većina ulema smatra da je valjano jamčiti za mrtvoga i da jamac ne može računati na njegovu imovinu. Hadis bilježe El-Buhari i Ahmed.

3. jamstvo za eventualno prethodno opterećenje, tj. da se kupcu garantuje za eventualno pravo kod prodavca, a koje kasnije može nastati. To je npr. slučaj kao kad bi se pokazalo da roba nije u vlasništvu prodavca ili da je pod hipotekom.

Obraćanje jamca za naknadu onome za koga je garantirao

Ako jamac otplati dug zajmoprimca za koga je jamčio, njemu će se i obratiti za naknadu ako su i jamstvo i otplata izvršeni po zajmoprimčevu odobrenju. Naime, jamac je svoj novac utrošio za korist zajmoprimca i po njegovom odobrenju. U tome se slažu sva trojica fikhskih velikana.

Islamski se pravници razilaze u slučaju da jamac garantira za drugoga, bez njegove naredbe i dozvole. Imami Eš-Šafi i Ebu Hanifa vele: "Jamac je tada dobrovoljni donator, i nema pravo potraživati naknadu."

Malik misli da jamac ima pravo potraživati naknadu. Od imama Ahmeda, u vezi s tim, prenose se dva stava. Ibn Hazm kaže: "Jamac se za naknadu onoga što je otplatio neće obratiti onome za koga je garantovao, svejedno je li to uradio po njegovom zahtjevu ili bez njegova zahtjeva. Izuzetak je ako je onaj za koga je jamčio pitao za zajam." On još dodaje: "Ibn Ebu Lejla, Ibn Šubruma, Ebu Sevr i Ebu Sulejman zastupaju isti stav."

Propisi vezani za jamstvo

1. Ako zajmoprimac za koga se garantira umre ili nestane, garanciju će snositi jamac. On se jamstva neće osloboditi sve dok ne otplati dug sa sebe ili sa zajmoprimca za koga je garantirao, ili dok mu zajmodavac ne oprosti dug, ili dok ne opozove njegovo jamstvo. Zajmodavac ga može opozvati, jer je to njegovo pravo.

2. Onaj kome se jamči (vlasnik duga ili zajmodavac) ima pravo raskinuti ugovor o jamstvu, sa svoje strane, makar dužnik za koga se jamči i jamac ne pristali na to. Na takav raskid dužnik i jamac nemaju pravo.

SPORAZUMNO NAVODNJAVANJE (*EL-MUSAKA*)

Definicija

Izraz *el-musaka* po formi je infinitiv treće glagolske vrste glagola *saka* – *jusaki* ('dati jedan drugome da pije', 'međusobno napojiti'). Međutim, ovaj masder ne pripada matičnoj glagolskoj vrsti. Ova je poslovna saradnja dobila ovakav naziv jer drveće stanovnika oblasti Hidžaza ima najviše potrebe za navodnjavanjem, zato što se navodnjava iz bunara. Po tome je i ponijela ovaj naziv.

U šerijatskom pravu ovaj izraz označava davanje stabala nekome ko će ih navodnjavati i o njima brigu voditi, sve dok im plod ne sazrije, u zamjenu za unaprijed određeni dio prispjelog ploda.

Riječ je o poljoprivrednom udruživanju radi eksploatacije stabala, u kojem, s jedne strane, postoje stabla, a s druge rad oko stabala. Prispjeli plod pripada objema stranama, u procentu o kojem se začetnici ugovora slože – polovine, trećine, ili kako se već dogovore.

Radnik u ar. jeziku nosi naziv *el-musaki* (onaj koji navodnjava), a druga strana u ugovoru naziva se *rabbuš-šedžer* (vlasnik stabala).

Stablom se naziva sve što se zasadi i što u zemlji ostane najmanje jednu godinu, od vrsta čija sječa nema ni svoj period ni poznati rok trajanja. Svejedno je da li je stablo plodonosno ili nije.

Sporazumno navodnjavanje stabla koje nije plodonosno bit će nadoknađeno granjem, ogrjevom i sličnim stvarima koje će radnik od njega iskoristiti.

Propisanost sporazumnog navodnjavanja

Sporazumno navodnjavanje propisano je Poslanikovim, s.a.v.s., sunnetom. Islamski pravници složili su se da je ono dozvoljeno, zbog potrebe koja za njim postoji. Izuzetak je Ebu Hanifa, koji smatra da takvo poslovanje nije dozvoljeno.

Većina ulema kao dokaz za njegovu dopuštenost uzimaju sljedeća predanja koja ćemo navesti:

- Ibn Omer prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., stanovništvu Hajbera davao pod zakup zemlju u zamjenu za polovinu ploda ili usjeva koji iz nje izniknu.⁴⁵⁵

قَالَ الْأَنْصَارُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَقْسَمُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ إِخْوَانِنَا النَّخِيلِ، قَالَ: لَا، فَقَالُوا: تَكْفُونَا الْمَوْنَةَ وَتُشْرِكُكُمْ فِي الثَّمَرَةِ؟ قَالُوا: سَعِينَا وَأَعْطَيْنَا.

- Prenosi se da su ensarije kazale Vjerovjesniku, s.a.v.s.: “Podijeli između nas i naše braće palmina stabla.” Poslanik, s.a.v.s., reče: “Ne”, na šta oni kazaše: “Vi preuzmite brigu o njima pa ćemo vas uzeti za ortake u podjeli ploda.” Muhadžiri na to odgovoriše: “Čusmo i pristajemo.”⁴⁵⁶

Hadis kazuje kako su se ensarije htjele uortačiti s muhadžirima u vlasništvu palminih stabala. Predočili su to Poslaniku, s.a.v.s., pa je on to odbio. Zatim su predložili da muhadžiri preuzmu brigu o stablima, a da za to dobiju polovinu prispjelog ploda. Poslanik, s.a.v.s., udovoljio je njihovom prijedlogu.

U djelu *Nejlul-evtar*, El-Hazimi veli: “Prenosi se od Alija ibn Ebu Taliba, r.a., Abdullaha ibn Mesuda, Ammara ibn Jasira, Seida ibnul-Musejjiba, Muhammeda ibn Sirina, Omara ibn Abdulaziza, Ibn Ebu Lejle i Ibn Šihaba ez-Zuhrija, te od Ebu Jusufa el-Kadija i Muhammeda ibnul-Hasana da su kazali: “Dozvoljeno je sporazumno obrađivanje zemlje i zalijevanje stabala za jedan dio prispjelog ploda ili usjeva.” Oni dalje kazuju: “Dozvoljeno je sklopiti ugovor za obrađivanje zemlje i

⁴⁵⁵ Predanje navodi Muslim.

⁴⁵⁶ Hadis bilježi El-Buhari.

navodnjavanje stabala zajedno – da se s čovjekom dogovoriš da ti zalijeva stabla i da ti obrađuje zemlju, kao što je to bilo na Hajberu.”

Dozvoljeno je sklopiti ugovor za svaki od ova dva oblika poslovanja posebno.

Osnovi sporazumnog navodnjavanja

Sporazumno navodnjavanje ima dva osnova:

1. ponudu,
2. pristanak.

Ugovor o sporazumnom navodnjavanju začinje se svakom riječju, pisanom potvrdom ili znakom koji na njega ukazuju, ako je to iskazala osoba čije je poslovanje dozvoljeno.

Uvjeti za sporazumno navodnjavanje

Za sporazumno navodnjavanje postavljaju se sljedeći uvjeti:

1. da stablo koje će se navodnjavati bude upoznato viđenjem ili po svojstvu potpuno prepoznatljivom, jer ugovor o nepoznatome nije valjan;
2. da period navodnjavanja bude unaprijed određen, jer riječ je o obavezujućem ugovoru koji nalikuje ugovoru o najmu – u cilju sprečavanja prevare.

Ebu Jusuf i Muhammed kažu da obznana perioda nije uvjet za sporazumno navodnjavanje kako bi ono bilo odobreno. Naime, vrijeme prispijevanja ploda poznato je i ne mijenja se toliko da bi se o tome vodilo računa.

Među one koji zagovaraju nepostojanje ovog uvjeta spadaju i zahirijski pravnici. Oni svoju tvrdnju argumentiraju predanjem u kojem je Poslanik, s.a.v.s., rekao jevrejima:

أَفْرَكُمْ مَا أَفْرَكُمْ اللَّهُ.

“Potvrđujem vam ono što vam je Allah potvrdio.”⁴⁵⁷

Prema mišljenju pravnika hanefijskog mezheba, ako istekne period navodnjavanja prije sazrijevanja ploda, stabla će se ostaviti radniku da on o njima brigu vodi, bez nadoknade, sve dok plod ne sazrije;

3. da se ugovor o sporazumnom navodnjavanju začne prije pojave ploda, jer u tom bi slučaju bilo malo posla.

Za navodnjavanje nakon pojave ploda neki islamski pravnici kažu da nije dozvoljeno, jer za tim nema potrebe. Ako bi se takvo što i dogovorilo, bilo bi to iznajmljivanje, a ne sporazumno navodnjavanje. Jedan dio islamskih jurista dozvoljava ga u toj situaciji, jer ako je ono dozvoljeno prije nego što Allah stvori plod, onda je preče da bude dozvoljeno nakon pojave ploda,

4. da radniku pripadne unaprijed određen dio ploda, a to znači da njegov udio bude procentualno određen, recimo polovina ili trećina. Ako se njemu, ili vlasniku palme, uvjetuje uzimanje ploda samo određenih palmi ili određene količine, taj će ugovor biti ništavan.

U djelu *Bidajetul-mudžtehid* stoji: “Oni koji vode raspravu o sporazumnom navodnjavanju slažu se da nije dozvoljeno da sve troškove snosi vlasnik palmovika, a da radnik bude dužan uložiti samo rad svojih ruku, jer bilo bi to iznajmljivanje za nešto što nije stvoreno.”

Kada se izgubi jedan od ovih uvjeta, ugovor će se raskinuti, i sporazumno navodnjavanje bit će ništavno. Ako je radnik jedan period navodnjavao, a plod ili usjev izrastu kao rezultat njegova rada, on će tada dobiti prosječnu plaću. Plodovi ili usjevi pripast će njihovom vlasniku.

Stabla koja su dozvoljena za ovaj oblik poslovanja

Islamski pravnici razišli su se glede stabala dozvoljenih za sporazumno navodnjavanje. Neki od njih sužavaju taj krug na palmina stabla, kao Davud, a neki palmama pridodaju i vinovu lozu, poput imama Eš-Šafija. Jedan dio islamskih pravnika širi to polje, recimo hanefijski pravnici. Prema njihovom mišljenju, ispravno je sklopiti ugovor o

⁴⁵⁷ Predanje bilježi Malik kao *mursel*, tj. predanje koje prenosi tabii od Poslanika, a.s.

sporazumno navodnjavanju za uobičajeno drveće, zatim vinovu lozu, mahunarke i sve drugo što ima stabljike u zemlji za koje se ne zna kada će biti počupane, nego svaki put kad se požanju iznova daju ploda. Takve su biljke poriluk i perzijska trska.

Ako se ne precizira period navodnjavanja, ugovor će se odnositi na prvu berbu ili žetvu koja se izvrši nakon ugovora. Također, valjano je sklopiti ovaj ugovor i za biljke čiji plodovi pristižu jedan za drugim i pojavljuju se malo - pomalo, poput patlidžana.

Ako bi jedan čovjek drugome dao livadsku djetelinu, čiji su listići već opali, kako bi se o njoj starao i zalijevao je sve dok joj sjeme ne iziđe, a da njima dvojici pripadne po polovina prispjelog sjemena – bilo bi to dozvoljeno i bez preciziranja perioda navodnjavanja.

Prema mišljenju imama Malika, dozvoljeno je sporazumno navodnjavanje svih biljaka s čvrstim osnovom, poput nara, smokve, masline i drugih biljki koje im nalikuju, ne nužno, kao i biljaka čija stabljika ne raste, poput vriježa krastavice i lubenice – ako vlasnik ne može voditi brigu o njima. Isto se odnosi i na zemljišne usjeve.

Pravnici hanbelijskog mezheba smatraju da je dozvoljeno začeti ugovor o sporazumno navodnjavanju svake biljke jestivog ploda. U djelu *El-Mugni* stoji: “Valjano je sporazumno navodnjavanje drveća koje se prirodno natapa kišom, kao i drveća koje traži da se navodnjava. Isto misli i Malik, i nije nam poznato da se neko oko toga sporio.”

Dužnosti radnika

Zadaćaradnika koji vrši navodnjavanje, prema riječima En-Nevevija, jeste: “On je dužan izvršiti sve radove potrebne za prispijevanje ploda i njegov bolji rast, a koji se iznova vrše svake godine: natapanje, čišćenje kanala za navodnjavanje, uređivanje mjesta gdje stablo raste, oprašivanje, otklanjanje samonikle trave i korova, čuvanje ploda i listova, i druge slične poslove.”

Međutim, čuvanje stabla i radovi koji se ne vrše svake godine iznova, poput ograđivanja zemljišta i prokopavanja kanala za navodnjavanje, padaju na pleća vlasnika.

Nemoć radnika za izvršenje posla

Ako radnik ne bude u mogućnosti izvršiti posao, zbog bolesti ili neodložnog putovanja, ugovor o sporazumnom navodnjavanju raskinut će se. Tako će se učiniti u slučaju da mu je druga strana u ugovoru postavila uvjet da navodnjavanje izvrši sam. U slučaju da mu takav uvjet nije postavljen, poslovanje se neće raskinuti, već će radnik biti dužan pronaći nekoga ko će to umjesto njega izvršiti. Ovakav stav zagovaraju pravnici hanefijskog mezheba.

Imam Malik veli: "Ako radnik izgubi mogućnost za izvršenje posla, a već se okonča prodaja ploda, on neće imati pravo na svoje mjesto postaviti drugoga i bit će obavezan da unajmi nekoga ko će raditi. Ako on za to ne bude imao sredstava, drugi će se radnik unajmiti iz njegovog udjela u prispjelom plodu."

Imam Eš-Šafi kaže: "Nemogućnost izvršenja zahtijeva raskid ugovora o sporazumnom navodnjavanju."

Smrt jedne od strana u ugovoru

Ukoliko jedna od strana u ugovoru umre, a stablo dadne plod koji još nije sazrio - radi interesa obiju strana, radnik, ili njegovi nasljednici, nastaviti će posao sve dok plod ne sazrije, makar i protiv volje vlasnika stabla ili njegovih nasljednika, jer to neće nanijeti štetu nikome. Radnik neće imati nadoknadu u periodu između raskida ugovora i sazrijevanja ploda. Ako radnik, ili njegovi nasljednici, bili spriječeni da izvrše posao nakon isteka radnog perioda, ili nakon raskida ugovora, neće biti primorani na rad. Međutim, ako htjednu ubrati plod prije njegova zrenja, to neće moći učiniti. Samo će vlasnik, ili njegovi nasljednici, imati pravo na jednu od tri stvari:

- da pristanu da se plod pobere i da ga podijele u skladu s dogovorom;

- da radniku, ili njegovim nasljednicima, novcem plate onoliko koliki je bio njihov udio, a da oni polažu pravo na branje ploda;

- da snose troškove navodnjavanja i obrađivanja dok plod ne sazrije. Potom bi se za nadoknadu troškova koje su snosili obratili radniku, ili njegovim nasljednicima, ili bi kao nadoknadu uzeli dio iz njihova udjela. Tako smatraju pravnici hanefijskog mezheba.

NAGRADA (*EL - DŽIALA*)

Definicija

Izraz *el-džiala* podrazumijeva ugovor o koristi za koju se smatra da će se dobiti. Primjer za nju bio bi kada se čovjek obaveže na određenu novčanu nagradu onome ko mu vrati izgublenu robu ili odbjegli životinju, ili mu sagradi ogradu, ili iskopa bunar kako bi došao do vode, ili mu sina podučio Kur'anu, ili izliječi bolesnika do potpunog ozdravljenja, ili pobjedi na nekom takmičenju i slično.

Njena propisanost

Njena se propisanost temelji na riječima Allaha, dž.š.:

﴿وَلَمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ﴾

“Ko je donese dobit će kamilin tovar hrane. Ja za to jamčim.”⁴⁵⁸

Allahov Poslanik, s.a.v.s., dozvolio je uzimanje nagrade za liječenje surom El-Fatiha, što je prethodilo u poglavlju Zakup.

Nagrada je dozvoljena zato što je neophodna. Zbog toga je u njoj dozvoljena nepoznanica koja nije dozvoljena ni u čemu drugom. Dozvoljeno je da posao za koji se nagrada daje bude nepoznat.

Uvjetuje se da prilikom sklapanju ugovora o nagradi budu prisutne obje strane, kao i kod drugih ugovora. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ﴾

“Ko je donese dobit će kamilin tovar hrane.”

Ugovor o nagradi jedan je od mnogobrojnih dozvoljenih ugovora u kojem je dozvoljen jednostrani raskid.

Onaj kome je nagrada obećana ima pravo raskinuti ugovor prije nego

⁴⁵⁸ Jusuf, 72.

što započne posao, kao što ima pravo raskinuti ga i nakon započinjanja posla, ako htjedne opozvati svoje pravo.

Međutim, onaj ko daje nagradu nema pravo raskinuti ugovor ako onaj kome je nagrada obećana započne s poslom.

Neki je islamski pravници zabranjuju, a među njima je i Ibn Hazm. On u djelu *El-Muhalla* veli: “Nije dozvoljeno odrediti nagradu na nečiju štetu. Onaj ko drugome kaže: ‘Ako mi dovedeš mog odbjeglog roba, dat ću ti zlatnik’, ili: ‘Ako učiniš to i to, dobit ćeš srebrnjak’, ili tome slično. Potom mu ga čovjek dovede. Ili ako čovjek uzvikne i sebe za svjedoka pozove: ‘Ko mi donese to i to, dobit će toliko i toliko’, pa mu tu stvar neko donese – te ga riječi ničim neće obavezati, a poželjno je da svoje obećanje ispuni. Također i onome ko dovede odbjeglog roba vlasnik ništa neće dodijeliti, svejedno zna li za dovođenje roba ili ne. Samo ako ga vlasnik na svoj zahtjev unajmi na unaprijed određeni period ili sa zahtjevom da mu odbjeglog roba dovede iz poznatog mjesta, tada mu obavezno slijedi nagrada za koju ga je vlasnik odbjeglog roba unajmio.”

Neki su učenjaci nagradu proglasili obavezom i obavezali njome onoga ko je obeća, uzevši kao dokaz riječi Allaha, dž.š.:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾

“O vjernici, ispunjavajte obaveze!”⁴⁵⁹

Dokaz su im i riječi Jusufa, a.s.:

﴿قَالُوا نَقِذُ صَوَاعِ الْمَلَائِكَةِ وَلَمَّا جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ﴾

“‘Tražimo vladarevu čašu’, odgovoriše. ‘Ko je donese dobit će kamilin tovar hrane. Ja za to jamčim.’”⁴⁶⁰

Kao argument uzeli su i hadis o čovjeku koji je surom El-İ'atiha liječio u zamjenu za komad ovce.

⁴⁵⁹ El-Maida, 1.

⁴⁶⁰ Jusuf, 72.

POSLOVNO UDRUŽIVANJE (EŠ - ŠERIKĀ)

Definicija

Izraz *eš-šerika* u jeziku ima značenje miješanja.

Islamski pravnici definiraju ga kao ugovor između dva poslovna partnera u kapitalu i profitu.⁴⁶¹

Propisanost poslovnog udruživanja

Poslovno udruživanje propisano je Allahovom knjigom, Poslanikovim sunnetom i ulemanskim konsenzusom.

Tako Allah, dž.š., u časnome Kur'anu kazuje:

﴿فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ﴾

“... onda zajednički učestvuju u – trećini”⁴⁶²;

﴿وَإِنْ كَثُرَ مِنْ الْخُطَاةِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ﴾

“...mnogi ortaci čine nepravdu jedni drugima, ne čine jedino oni koji vjeruju i rade dobra djela; a takvih je malo.”⁴⁶³

Dokaz iz sunneta jeste hadisi-kudsij koji nam je Poslanik, s.a.v.s., prenio:

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: أَنَا ثَالِثُ الشَّرِيكَيْنِ مَا لَمْ يَخُنْ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ، فَإِنْ خَانَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ خَرَجَتْ مِنْ بَيْنِهِمَا.

“Allah, dž.š., kaže: ‘Ja sam treći ortak dvojice poslovnih partnera, sve dok jedan od njih svoga druga ne prevari. Kada jedan prevari drugoga, ja od njih odlazim.’”⁴⁶⁴

⁴⁶¹ Ovo je definicija koja je zastupljena kod hanefijskih pravnika.

⁴⁶² En-Nisa, 12.

⁴⁶³ Sad, 24.

⁴⁶⁴ Hadis bilježi Ebu Davud, prenoseći ga od Ebu Hurejre. Ovo nam predanje kazuje da Allah

Zejd veli: "El-Bera i ja bilo smo poslovni ortaci."⁴⁶⁵

Islamska ulema ima jedinstven stav o poslovnom udruživanju. To spominje Ibnul-Munzir.

Podjela poslovnog udruživanja

Poslovno udruživanje dijeli se u dvije grupe:

1. udruživanje vlasništva,
2. udruživanje ugovora.

Udruživanje vlasništva

Ovo udruživanje podrazumijeva da dvije ili više osoba posjeduju jednu stvar, bez ugovora.

Udruživanje vlasništva može biti izborno ili prinudno.

Izborno je udruživanje kada se dvjema osobama dodijeli jedan dar, ili im se u oporuci ostavi jedna stvar, te je one prihvate. Darovana ili oporučena stvar bit će vlasništvo obiju osoba s podjednakim učešćem.

Isto je i kada dva čovjeka kupe jednu stvar u korist obojice. Kupljena stvar bit će vlasništvo oba čovjeka u obliku udruživanja vlasništva.

Prinudno je ono udruživanje u kojem učešće imaju dvije ili više osoba bez njihove volje i bez ikakvog utjecaja na nastanak vlasništva, kao što je to slučaj kod nasljedstva. Udruživanje se ustvrđuje nasljednicima, a da oni to nisu birali. Njihovo udruživanje jeste udruživanje u vlasništvu.

Propisi o ovom obliku udruživanja

Propis ovakvog udruživanja nalaže da nijednom ortaku nije dozvoljeno raspolagati udjelom svoga sudružnika bez njegovog dopuštenja, jer nijedan od sudružnika nema ovlasti nad udjelom drugoga. Baš kao da je riječ o nekome sa strane.

dvojici poslovnih partnera daje beričet u imovini i za njih je čuva, dok god među njima nema prevare. Ako jedan od njih dvojice učini prevaru, beričet odlazi iz imovine.

⁴⁶⁵ Predanje navodi El-Buhari.

Udruživanje ugovora

Ovo udruživanje podrazumijeva da dvojica, ili više, ljudi sklope ugovor o zajedničkom učešću u imetku i profitu koji iz njega proiziđe.

Vrste udruživanja ugovora

Vrste udruživanja ugovora jesu sljedeće:

- udruživanje kapitala (*šeriketul-inan / anan*)⁴⁶⁶;
- udruživanje ovlaštenja (*šeriketul-mufaveda*);
- udruživanje rada (*šeriketul-ebdan*);
- udruživanje ugleda (*šeriketul-vudžuh*).

Osnove poslovnog udruživanja

Njegove su osnove ponuda i pristanak. Jedna će strana reći: “S tobom se udružujem u tome i tome”, a druga će odgovoriti: “Pristajem.”

Propisi o poslovnom udruživanju

Pravnici hanefijskog mezheba smatraju dozvoljenim sve prethodne vrste udruživanja, ako se ostvare spomenuti uvjeti.

Malikijski pravnici dopuštaju sve navedene vrste udruživanja, izuzev udruživanja ugleda.

Juristi šafijskog pravnog pravca pobijaju sve ove vrste, izuzev udruživanja kapitala.

Pravnici hanbelijskog mezheba dopuštenim smatraju samo udruživanje ovlaštenja.

⁴⁶⁶ El-Ferra pojašnjava etimologiju riječi el-inan ili el-anan. On kaže: “Ovaj je izraz deriviran iz glagola *anna*, koji znači izložiti, ponuditi nešto. Naime, sudružnici jedan drugome nude udruživanje. Neki kažu da je ovaj izraz derivirana iz riječi *inanejil-feres* (konjske uzde), što ukazuje na jednakost.”

Udruživanje kapitala (šeriketul-inan)

Ono podrazumijeva da dvije osobe udruže svoju imovinu s namjerom da njome trguju i da profit među sobom podijele. U ovom se obliku udruživanja ne uvjetuje jednakost, ni u kapitalu, ni u raspolaganju kapitalom, ni u udjelu u profitu. Dozvoljeno je da kapital jednoga bude veći od kapitala drugoga. Dopušteno je i da samo jedan od njih bude ovlaštenik. Dozvoljava se i da u profitu imaju jednak udio, kao što se dozvoljava da su im udjeli različiti, prema dogovoru koji je između njih postignut. U slučaju da dođe do poslovnog gubitka, snosit će ga svaki od partnera, prema procentu kapitala koji je uložio.

Udruživanje ovlaštenja (šeriketul-mufaveda)⁴⁶⁷

Riječ je o sklapanju ugovora između dvije ili više osoba o udruživanju u poslu, pod sljedećim uvjetima:

- jednakost u kapitalu. Ako bi jedan sudružnik posjedovao više novca od drugoga, njihovo poslovno udruživanje ne bi bilo valjano⁴⁶⁸;
- jednakost u mogućnosti raspolaganja kapitalom, tako da udruživanje između djeteta i punoljetnog čovjeka nije ispravno;
- jednakost u vjeroispovijesti. Udruživanje ovlaštenja ne može biti začeto između muslimana i nevjernika;
- da svaki član bude jamac i zamjenik svoga partnera u obavezama kupnje i prodaje. Nije ispravno da mogućnost raspolaganja kapitalom bude kod jednog partnera veća nego kod drugih.

Kada se ostvari jednakost u svim ovim segmentima poslovanja, udruživanje će se začeti, i svaki će partner postati zamjenik svoga sudruga

⁴⁶⁷ Izraz *el-mufaveda* znači: jednakost. Ovo je udruživanje tim imenom nazvano zbog jednakosti u kapitalu, profitu i mogućnosti raspolaganja. Neki kažu da je naziv potekao od riječi *et-tefvid* (opunomoćivanje, ovlašćivanje), jer partneri jedan drugoga ovlašćuju za raspolaganje kapitalom.

⁴⁶⁸ U slučaju da jedan partner posjeduje stotinu hiljada (neke valute), naprimjer, a drugi manje od toga, takvo poslovno udruživanje neće biti valjano, makar se taj novac ne koristio za trgovinu.

i njegov opunomoćenik. Ugovor će mu omogućiti da od svoga druga potražuje odgovornost i da ga pita o svim njegovim postupcima.

Pravnici malikijskog i hanefijskog mezheba dozvoljavaju ovakav oblik udruživanja, dok ga Eš-Šafi ne dopušta. On kaže: "Ako udruživanje ovlasti nije ništavan čin, onda ništa na ovome svijetu što ja poznajem nije ništavno. Naime, riječ je o ugovoru o kojem zakonodavni tekstovi nisu kazali ništa. Ostvarivanje jednakosti u ovakvom udruživanju veoma je teško, jer ono u sebi sadrži rizik i neizvjesnost. Preneseni hadisi: 'Budite ovlašteni sudružnici, jer u tome vam je najveći blagoslov', i: 'Ako se udružujete u ovlaštenjima, lijepo to učinite', – nisu vjerodostojni."

Forma udruživanja u ovlaštenjima, kako je definira imam Malik, jeste da svaki partner ovlasti svoga sudružnika za raspolaganje kapitalom, i u njegovoj prisutnosti i odsutnosti, te da im ovlasti budu potpuno iste. Oni će biti partneri samo u stvarima koje naznače ugovorom.

Pri udruživanju u ovlaštenjima ne uvjetuje se da uloženi kapital bude uravnotežen niti da partner mora sav imetak uložiti u udruživanje.

Udruživanje ugleda (šeriketul-vudžuh)

Udruživanje ugleda podrazumijeva da dvije ili više osoba kupuju robu, bez posjedovanja novca, oslanjajući se na svoj ugled i povjerenje koje trgovci imaju u njih. Oni se udružuju glede profita, tako da je riječ o udruživanju na osnovu jamstava, bez ikakvog rada i kapitala. Ovakvo poslovno udruživanje dozvoljeno je, prema mišljenju hanefijskih i hanbelijskih pravnika, jer to je jedan uobičajeni poslovni poduhvat, tako da je dozvoljeno da se na njemu začne udruživanje. Ispravno je da se procenat vlasništva onih koji su se udružili nad kupljenom stvari razlikuje.

Međutim, profit će se među njima dijeliti u skladu s tim koliki je udjel u vlasništvu svakoga od njih.

Juristi šafijskog i malikijskog pravnog pravca udruživanje ugleda smatraju ništavnim, jer se udruživanje vezuje samo za kapital ili rad, a te dvije stvari u ovom slučaju nisu prisutne.

Udruživanje rada (šeriketul-ebdan)

Riječ je o dogovoru dvije ili više osoba da prihvate neki posao, s tim da zaradu od tog posla među sobom podijele u skladu s dogovorom koji su postigli.

Takva se udruživanja često dešavaju među stolarima, kovačima, nosačima, krojačima, molerima i drugim zanatlijama.

Udruživanje je rada valjan čin, svejedno da li se udružuju isti zanati ili različiti – naprimjer, udruživanje stolara sa stolarom, ili stolara s kovačem.

Svejedno je hoće li oni koji su se udružili raditi zajednički ili svaki zasebno, zajedno ili razdvojeni.

Ovakvo se udruživanje naziva još i udruživanje poslova (*šeriketul-eamal*), udruživanje zanata (*šeriket-us-sanai*) i udruživanje prihvatanja (*šeriketut-tekabbul*).

Dokaz dopuštenosti ovog udruživanja jeste predanje koje Ebu Ubejda prenosi od Abdullaha: “Dogovorili smo se Ammar, Sa’d i ja da udružimo ono što zaplijenimo u Bici na Bedru. Sa’d je doveo dvojicu zarobljenika, a Ammar i ja nismo donijeli ništa.”⁴⁶⁹

Imam Eš-Šafi smatra da je takvo udruživanje ništavno, jer udruživanje se, prema njegovom mišljenju, odlikuje kapitalom, a ne radovima.

U djelu *Er-Rendatun-neddjja*, o ovoj temi govore Hasanove riječi koje prenosimo u sljedećim recima: “Znam da ovi nazivi za vrste poslovnog udruživanja, koji su ustaljeni u literaturi iz oblasti prava, poput udruživanja ovlaštenja (*el-mufaveda*), kapitala (*el-inan*), ugleda (*el-vudžuh*) i rada (*el-ebdan*), nisu ni zakonski ni jezički nazivi. To su suvremeni i prilagođeni izrazi. Ne postoji zapreka da dva čovjeka izmiješaju svoj kapital i trguju, kako to podrazumijeva normirani izraz za udruživanje ovlaštenja. Naime, vlasnik kapitala ima pravo sa svojim vlasništvom raspolagati kako hoće, sve dok njegov način raspolaganja imovinom ne zadire u sferu stvari zabranjenih zakonodavnim tekstovima. Diskusije se vode oko uvjetovanja da udružene imovine budu jednake i da budu u novčanoj formi te oko

⁴⁶⁹ Predanje bilježe: Ebu Davud, En-En-Nesai i Ibn Madža.

uvjetovanja ugovora. Nije prenesen zakonodavni tekst koji ukazuje na takvo poimanje udruživanja. Dovoljan je samo međusobni pristanak onih koji su se udružili, udruživanje njihovih kapitala i trgovanje njima. Također, nema zapreke da se dva čovjeka udruže u kupovini neke robe, tako da svakome od njih pripadne udio srazmjeran njegovom udjelu u plaćenom iznosu, kao što se to podrazumijeva pod ustaljenim izrazom *el-inan*. Takvo je udruživanje bilo postojano u danima vjerovjesništva. Primjenjivalo ga je jedan broj ashaba, r.a., tako što su se oni udruživali u kupovanju određenih stvari. Svaki od njih davao je udio u cijeni kupljene stvari, a za kupovinu bio bi ovlašten jedan ili više partnera. Međutim, o uvjetovanju ugovora i miješanju kapitala nije prenesen zakonodavni tekst koji ukazuje na takvo poimanje ove vrste udruživanja. Također, nema ništa loše u tome da jedan čovjek opunomoći drugoga da u njegovo ime uzajmi novac i da njime trguje, a da obojica učestvuju u profitu, što je značenje stručnog izraza *šeriketul-vudžuh* (udruživanje ugleda). Ali nema osnova za uvjete koje spominju. Isto tako nije pogrdno da jedan čovjek ovlasti drugoga da umjesto njega izvrši posao za koji je on unajmljen, što se podrazumijeva pod izrazom *šeriketul-ebdan* (udruživanje rada). Postavljanje uvjeta u tom obliku udruživanja nema nikakvog značenja. Dolazimo do toga da je za ulazak u sve ove vrste udruživanja dovoljan samo međusobni pristanak. Naime, raspolaganje vlasništvom koje sa sobom nose ove vrste udruživanja temelji se na međusobnom pristanku, i nije obavezno uzeti u obzir išta drugo. Poslovna udruživanja zasnovana na opunomoćivanju i iznajmljivanju iziskuju samo uvjete koji postoje i u ta dva oblika saradnje. Kakve su onda te vrste udruživanja koje su oni normirali i kakvi su uvjeti koje su oni postavili? Koji li ih je dokaz, razumni ili tradicijski, natjerao na takvo što, jer stvar je jednostavnija od tog izobličavanja i pretjerivanja? Naime, ishod onoga što se podrazumijeva pod udruživanjem ovlaštenja, kapitala i ugleda jeste da je ljudima dozvoljeno učestvovati s drugom osobom u kupovini i prodaji stvari, a da profit među sobom dijele prema procentu njihovih udjela u plaćenoj cijeni. To je jedinstveno pravilo, tako jasnog značenja da ga razumije i nepismen čovjek, a kamoli učen. Dopusštenost udruživanja presuđuje

se na osnovu skraćenog izlaganja, a kamoli objašnjenja u cijelosti. To govori više nego nalozi za jednakost iznosa koje partneri plaćaju, više nego tvrdnje da ulog mora biti novac, ili roba, više od toga da ono čime se trguje mora biti cjelokupna imovina partnera, ili jedan njen dio, i više od riječi da onaj ko je ovlašten za prodaju bude samo jedan partner, ili obojica. Iznenadujuće je da su oni za svaku ovu vrstu udruživanja, a one su u osnovi jedno te isto, dali poseban naziv. Nije problem u stručnim izrazima, ali kakav značaj ima to što oni poklanjaju pažnju izrazima, što se obavezuju tim uvjetima, što produžavaju put tragaču za znanjem i umaraju ga pisanjem nečeg beskorisnog. Kada bi upitao zemljoradnika ili prodavača: "Je li dopušteno udružiti se u kupovanju određene stvari i pristiglom profitu?", ne bi mu bilo teško odgovoriti: "Da." A ako mu kažeš: "Je li dozvoljeno udruživanje kapitala, ugleda ili rada?", zbunio bi se u pokušaju da razumije značenje tih izraza. Gledali smo mnoge koji su detaljno proučavali znanost pravnih disciplina kako ih detaljna objašnjenja svih oblika udruživanja zbunjuju i kako im stvaraju nedoumicu kada žele razlučiti koja je koja vrsta. Bože moj, izuzetak je ako je čovjek nedavno naučio neku sažetu zbirku šerijatskih propisa, pa mu je, možda, lakše da na taj način dođe da saznanja. Ne smatra se mudžtehidom onaj ko proširi krug stavova nepotkrijepljenih argumentima i prihvati svaki stav utemeljen na riječima 'rekla - kazala'. Takav je put zatočenika slijepog slijeđenja tradicije. Mudžtehid je onaj ko potvrdi ispravno, poništi ništavno i svakoj pravnoj raspravi pristupi vodeći se dokazima. Između njega i priznavanja istine ne može se ispriječiti oprečno mišljenje nekoga koga nedovoljno upućeni smatraju velikim. Istina se ne prepoznaje po ljudima. S tom smo namjerom i pristupili ovome istraživanju na način koji može cijeliti samo onaj ko svoje razmišljanje očisti od poteškoća i svoj um izbistri od ispisanih predrasuda. Allah je Onaj Kome se za pomoć obraća."

Udruživanje u životinjama

Ibnul-Kajjim smatra da je dovoljno udružiti se u životinjama, tako što će životinja biti vlasništvo jedne osobe, dok će je druga osoba uzgajati, pod uvjetom da se profit među njima dijeli u skladu s dogovorom. On u svome djelu *I'lamul-muvekkein* veli: "Prema našem mišljenju, dozvoljeno je sporazumno zasađivanje orahovih i drugih stabala, tako što bi jedan čovjek dao dugome zemlju i rekao: 'Zasadi je takvim i takvim stablima, a zasad ćemo dijeliti popola.' Isto je tako dozvoljeno da jedan čovjek svoj kapital dadne drugome kako bi ovaj njime trgovao, a da zaradu dijele napola, ili da mu dadne zemlju da je zasije, a da međusobno podijele usjev; ili da mu dadne stablo da o njemu vodi brigu, a da podijele plod, ili da mu dadne kravu, ovcu ili devu da je uzgaja, a da mlijeko i porod međusobno razdijele; ili da mu dadne masline da ih cijedi, a da ulje podijele, ili da mu dadne životinju s kojom će raditi, a da nadnicu prepolove; ili da mu dadne konja na kojem će pohoditi, a da ratni plijen dijele napola, ili da mu ustupi kanal kojim će navesti vodu, a da se obojica njome koriste, i sve drugo slično tome. Sve su ovo primjeri valjanog udruživanja čiju dopuštenost potkrepljuju dokazi zakonodavnih tekstova, analogije, konsenzusa ashaba i interesa ljudi. U tim udruživanjima nema ništa što bi nalagalo zabranu, ni iz Knjige, ni iz Poslanikova sunneta, ni iz ulemanskog konsenzusa, ni iz analogije, ni za nečiju dobrobit, niti ima valjanog značenja koje bi obavezivalo njihovim raskidom. Opravdanje onih koji zabranjuju ovakva udruživanja jeste to što oni sva ova poslovanja svrstavaju pod zakup – naknada za njega u ovim je slučajevima nepoznata, te se zbog toga poslovanje raskida. Među njima ima i onih koji dozvoljavaju sporazumno navodnjavanje i sijanje (*el-musaka* i *el-muẓarea*) zbog zakonodavnog teksta koji o tome govori, a dioničarstvo (*el-mudareba*) zbog ulemanskog konsenzusa – i ništa drugo. Neki od njih samo dioničarstvo izdvajaju kao dopušteno, a neki odobravaju pojedine vrste sporazumnog navodnjavanja i sijanja. Ima i onih koji zabranjuju udruživanja u kojima radnik koji se udružio uzima dio izvorne imovine, poput mlinareva ujma, a dozvoljavaju

udruživanja u kojima radniku pripada plod, recimo mlijeko i porod, dok vlasniku ostaje izvorna imovina. Tačno jeste da su sva ova poslovanja dozvoljena i da su u skladu s temeljima i pravilima islamskog zakonika. Navedena poslovanja spadaju u oblast udruživanja u kojima je radnik partner vlasniku – jedan učestvuje svojim imetkom, jedan svojim radom – a opskrbu koju Allah dadne međusobno dijele. Prema mišljenju jedne grupe naših kolega, ovakva su poslovanja preča da budu dozvoljena od zakupljivanja. Šejhul-islam čak kaže: “Prioritetnije je da su dozvoljena takva poslovanja nego zakup, jer zakupac plaća cijenu, a cilj će mu se možda ostvariti, a možda neće. Vlasnik iznajmljivač dobit će novac, dok će zakupac biti u neizvjesnosti – da li će usjev prispjeti ili neće – za razliku od udruživanja. Naime, partneri su i u dobitku i u gubitku jednaki. Ako im Allah podari dobitak, oni će ga dijeliti, a ako im ga uskrati, bit će im jednako uskraćen. To je vrhunac pravednosti, tako da islamsko pravo nije moglo donijet dopuštenost zakupa, a zabranu ovakvih udruživanja. Vjerovjesnik, s.a.v.s., odobrio je dioničarstvo u obliku u kojem je bilo i prije dolaska islama. Ashabi su i za Poslanikova, s.a.v.s., života i nakon njegove smrti ulagali svoj kapital u poslovanja. Islamski se ummet oko toga usaglasio. Poslanik, s.a.v.s., jevrejima je dao zemlju Hajbera, da se o njoj brinu i da je iz svojih sredstava kultiviraju, pod uvjetom da učestvuju u udjelu u plodu i usjevima koji prispiju. To je jasno kao dan. Vjerovjesnik, s.a.v.s., svoju odluku nije derogirao niti je takvo poslovanje zabranio, niti su se njegove pravedne halife i njegovi ashabi nakon njega toga odrekli. Činili su to sa svojim zemljištem i svojom imovinom koju su davali nekome ko će o njima brigu voditi, za udio u onome što izrodi, a bili su zauzeti džihadom i drugim obavezama. Ni od jednoga od njih ne prenosi se zabrana, izuzev za stvari koje je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio.” Šejhul-islam potom kazuje: “Zabranjeno je samo ono što su Allah i Njegov Poslanik, s.a.v.s., zabranili, a Allah i Njegov Poslanik ništa od toga zabranili nisu, dok mnogi islamski pravnici to zabranjuju. Ako čovjek bude iskušan osobom koja zabranu argumentira tvrdnjom da je tako u Božijoj knjizi i da su tako učenjaci rekli, a da nema dokaza ko je tako činio – jer interes se ummeta samo pomoću toga može ostvariti –

on ima pravo potražiti neki izlaz i odbaciti tvrdnje te osobe. Naime, riječ je o lukavstvima koje će dovesti do čina koji su Allah i Njegov Poslanik, s.a.v.s., dozvolili i koji nisu to učinili zabranjenim.”

Neki primjeri dozvoljenih poslovnih udruživanja

Ibn Kudama naveo je neke primjere dozvoljenih udruživanja, rekavši u svome djelu *El-Mugni*: “Kada bijelilac platna posjeduje sredstva, a drugi čovjek posjeduje poslovni prostor, te se njih dvojica udruže da zajednički rade s tim sredstvima i u tom prostoru, a da zaradu među sobom podijele, to će biti dozvoljeno. Nadnica će biti onolika koliko to dvojica budu uvjetovali. Naime, udruživanje je zasnovano na njihovom radu, a rad iziskuje zaradu, dok se ni sredstvima ni kućom ne može zaslužiti ništa. Te se dvije stvari upotrebljavaju u zajedničkom poslu, tako da se na njih gleda kao na dvije tovarne životinje koje dvojica partnera iznajmljuju za prenošenje stvari koje one mogu ponijeti. Ako udruživanje propadne, podijelit će se zarada koju su sudružnici stekli, prema nadoknadi za njihov rad, nadoknadi za prostor i sredstva. Ako bi jedan od partnera imao sredstva za rad, a drugi ne bi imao ništa, ili u slučaju da jedan od njih posjeduje prostor, a drugi ne posjeduje ništa, te se dogovore da rade s tim sredstvima, ili u tom prostoru, a da zaradu podijele – to bi bilo dozvoljeno, u skladu s onim što smo prethodno naveli.”

On dalje nastavlja: “Kada neki čovjek drugome dadne svoju životinju kako bi ovaj nju koristio u radu, a da zaradu koju im Allah podari podijele napola, ili u mjeri 2:1, ili kako god njih dvojica uvjetuju – poslovanje će biti valjano. Tome u prilog idu predanja El-Esrema, Muhammeda ibn Ebi Harba i Ahmeda ibn Saida. Također se i od El-Evzaija prenose riječi koje na to ukazuju.”

Takva poslovanja El-Hasan i En-Nehai smatraju pokuđenim. Imam Eš-Šafi, Ebu Sevr, Ibnul-Munzir i neki islamski mislioci vele: “Takvo poslovanje nije valjano. Sav profit od toga pripada vlasniku životinje, jer nošenje tovara jeste čin zbog kojeg se zaslužuje nadoknada. Radniku pripada prosječna nadnica, jer njegov rad nije dio udruživanja. Izuzetak

je ako je riječ o dioničarstvu. Nije ispravno ni dioničarstvo robom, jer se dioničarstvo ogleda u trgovini u kojoj se ulaže novac. U ovom slučaju nije dozvoljeno prodati imovinu niti je izvesti iz vlasništva njenog posjednika.”

El-Kadi kaže: “Proizlazi da takvo poslovanje nije ispravno, s obzirom da dioničarstvo ulogom robe nije valjano. Prema tome, ako se plaća unajmljivanje životinje, najamnina će pripasti njenom vlasniku. Ako čovjek prihvati da prenese neki tovar, te ga na životinji prenese, ili na njoj prenese nešto drugo što je dozvoljeno te tu stvar proda, njemu će pripasti i najamnina i nadoknada, a bit će dužan vlasniku platiti prosječnu najamninu.”

Prema našem mišljenju, riječ je o imovini koja raste kada se na njoj radi, tako da je ispravno na njoj začeti ugovor za jedan dio njenog porasta. To su, recimo, srebrenjaci i zlatnici, stablo, ako se radi o u sporazumnom navodnjavanju, ili zemljište, ako je riječ o sporazumnoj zemljoradnji. Neki pravnici kažu da takvo poslovanje ne spada u udruživanja niti je riječ o dioničarstvu. Mi dajemo odgovor. Da, ali ovo poslovanje nalikuje sporazumnom navodnjavanju ili zemljoradnji, jer riječ je o davanju glavnice imetka nekome ko će s njime raditi, za jedan dio onoga što prispije, uz ostanak glavnice. Time postaje jasno da je njegovo uspoređivanje s dioničarstvom u robi neispravno, jer dioničarstvo biva u obliku trgovine i raspolaganja glavnicom kapitala, za razliku od njega.

Prethodnik dalje kazuje: “Ebu Davud od Ahmeda prenosi mišljenje o slučaju da čovjek svoga konja ustupi drugome u zamjenu za polovinu plijena koji donese. Imam Ahmed veli: ‘Nadam se da u tome nema ništa loše.’ Ishak ibn Ibrahim i Ebu Abdullah vele: ‘Ako mu ustupa konja za polovinu i četvrtinu, onda je dozvoljeno.’ Isto misli i El-Evzai.”

El-Kadi, na kraju, kaže: “Neki islamski pravnici vele da u slučaju da čovjek ustupi svoju mrežu ribaru da njome lovi, pod uvjetom da ulov dijele popola, - sav ulov pripada ribaru, a vlasnik će mreže dobiti prosječnu najamninu. Analogno onome što je preneseno od Ahmeda, udruživanje je valjano, a prihod se među sudružnicima dijeli onako kako

njih dvojica uvjetuju. Naime, riječ je o imovini koja raste kada se s njom radi, tako da je ispravno dati jedan dio njenog prirasta. Primjer je davanje zemljišta.”

OSIGURAVAJUĆA DRUŠTVA

Čuveni šejh Ahmed Ibrahim donio je fetvu kojom se zabranjuju ugovori o životnom osiguranju, rekavši:

“Istina o ugovorima o životnom osiguranju jeste da su oni ništavni. Kako bih to pojasnio, reći ću: potpisnik ugovora o osiguranju u osiguravajućoj kompaniji, ako otplati rate tokom svog života, imat će pravo od tog društva povratiti cijeli iznos koji je redovno uplaćivao, uz zaradu o kojoj se sporazumio s osiguravajućom kućom. Može li se to usporediti s ugovorom o dioničarstvu koje je šerijatski dozvoljeno?!

Primjer za ugovor o dioničarstvu jeste da Zejd, recimo, dadne Bekru stotinu maraka, naprimjer, kako bi Bekr njima trgovao, pod uvjetom da obojica učestvuju u profitu s određenim procentom – onako kako su se dogovorili. Vlasniku će kapitala pripasti, recimo, jedna polovina, a trgovcu radniku druga polovina. Prvom će udio pripasti kao nadoknada za kapital koji je uložio, a drugome kao nadoknada za njegov rad. Prvom može pripasti dvije trećine, a drugome jedna, ili suprotno, prema njihovom dogovoru. Osnovni uvjet valjanosti dioničarstva jeste da vlasnik kapitala uzme svoje pravo iz profita koji proizide iz trgovine njegovom imovinom i radom onoga kome je svoj kapital povjerio.

Ako trgovina ne napravi profita niti zabilježi gubitak, vlasniku će se kapitala predati njegova glavnica, a ni on ni osoba koja je trgovala njegovim imetkom nakon toga neće dobiti ništa. Takvo je pravilo zbog toga što profit nije ostvaren – sve u skladu s propisima o dioničarstvu.

Ako trgovina zabilježi gubitak, taj će gubitak snisiti vlasnik kapitala iz svoje glavnice, isključujući iz toga trgovca koji je za njega radio. Trgovac za svoj posao neće dobiti ništa, jer u ovome slučaju on je partner, a ne najamnik.

Međutim, ako vlasnik kapitala uvjetuje trgovcu da on, vlasnik, uzme određeni udio, iznad svoje glavnice, ne osvrćući se na ishod trgovine, njen profit ili gubitak, to neće biti ispravan uvjet, jer dovodi do raskida udruživanja u profitu. Takav uvjet proturiječi propisu dioničarstva. Isto se smatra i uvjet koji trgovca obavezuje davanjem vlasniku kapitala određenog iznosa iz svoje privatne imovine. To spada u bespravno uzimanje imovine ljudi.

Zatim, ako dioničarstvo postane ništavno zbog uvjeta koji sam maločas spomenuo, a koji je naveden u ugovoru o osiguravanju, a trgovina ostvari zaradu – sva će zarada pripasti vlasniku kapitala. Trgovcu će vlasnik kapitala biti dužan za njegov rad dati prosječnu najamninu, bez obzira koliko to iznosilo u skladu s Muhamedovim, r.a., predanjem o pravnoj osnovi tog propisa. Naime, trgovac u slučaju propadanja udruživanja postaje najamnik i napušta svoju ulogu partnera. Isto kazuje i Ebu Jusuf, prema čijim se riječima izdaju fetve, tj. da trgovcu pripada prosječna najamnina za njegov rad koja neće preći iznos dogovoren ugovorom. To je zbog toga što dioničarstvo, ako je valjano, trgovcu pruža samo ono o čemu je dogovoreno, uz zaradu. U slučaju da ugovor propadne, ulagač kapitala ne treba izvući korist iz nevažećeg ugovora veću od one koju je mogao izvući iz valjanog.

Mišljenje Muhammeda o pravnoj osnovi ovog propisa zasnovano je na analogiji.

Ebu Jusuf odstupa od vidljive analogije i pribjegava manje vidljivog (*istihsan*).

Takvo je šerijatski valjano dioničarstvo i to su propisi o njemu. Spada li onda ugovor o osiguranju u ispravna dioničarstva?

Odgovor je: ne.

Ugovor o osiguranju spada u nevažeće, oblike dioničarstva.

Propis o nevažećem dioničarstvu onakav je s kakvim sam se ovdje upoznali i kao takav zakonski je oprečan propisima ugovora o osiguranju.

Ne može se reći da osiguravajuće društvo klijentu donira ono čime se obavezalo, jer priroda ugovora o osiguranju, po zakonu, jeste takva da ga svrstava u ugovore o mogućoj nadoknadi.

Ako neko kaže da se iznos koji klijent daje osiguravajućem društvu smatra svojevrsnim zajmom koji će klijent povratiti, uz zaradu, ako bude živ – odgovor je da je to zajam koji za sobom povlači obaveznu korist, a to je haram. Bila bi to kamata koja je zabranjena.

Govoreći uopćeno, vidjet ćeš da se predmet rasprave, kako se god uzelo, ne podudara s ugovorima koje islamski zakon smatra valjanima. Ovo što smo do sada iznijeli vezano je za slučaj kada klijent ostane u životu nakon što izmiri rate na koje se obavezao. Međutim, šta ako klijent umre prije nego što izmiri sve rate, a može se desiti da umre nakon što otplati samo jednu ratu, a ostatak može biti vrlo velik iznos? Naime, iznos osiguravanja života ovlaštene su odrediti strane u ugovoru, tako da on bude unaprijed određen. U slučaju da osiguravajuće društvo klijentovim nasljednicima, ili onome koga je osiguranik ovlastio da preuzme iznos na koje se osiguravajuće društvo obavezalo nakon njegove smrti, u potpunosti izmiri dogovoreni iznos – na osnovu čega osiguravajuće društvo plaća taj iznos?

Nije li to rizik i neizvjesnost?

Ako takvo poslovanje ne stvara neizvjesnost, ima li onda i u čemu neizvjesnosti?

Može li se i zamisliti kako zakon, koji zabranjuje bespravno uzimanje tuđe imovine, dozvoljava da smrt čovjeka bude uzrok da njegovi nasljednici, ili neko ko preuzima njegovo mjesto, nakon njegove smrti uberu zaradu koju je on dogovorio s krajnjim hazarderima prije nego što će umrijeti, da im je isplate nakon što on umre?

Ovo sve uz saznanje da se dopušteno dogovoriti o bilo kojoj sumi, ma koliko ona iznosila?

Kada su čovjekov život i smrt bili predmet trgovanja i stvari koje se smatraju imovinom čiji se iznos ne zaustavlja ni kod kakve granice, nego su za njegovo određivanje ovlaštene strane u ugovoru? Uz to recimo i to

da neizvjesnost stiže također i s druge strane.

Osiguranik, nakon što izmiri sve rate na koje se obavezao, ima određenu zaradu.

Ako on umre prije nego što isplati sve rate, njegovim nasljednicima pripada određena suma.

Zar to nije kockanje i rizična avantura?

Naime, ni osiguranik ni osiguravajuće društvo pouzdano ne znaju šta će se od toga dogoditi.”

IZMIRENJE I NAGODBA (*ES-SULH*)

Definicija

Izraz *es-sulh*, u jeziku, nosi značenja prekida sukoba.

U šerijatskom pravu taj izraz označava ugovor koji zabranjuje daljnji sukob među sukobljenim stranama.

Svaka od strana u ugovoru nosi naziv *musalih*, miritelj.

Pravo oko kojeg se sukobi naziva se *musalah anhu* – predmet spora.

Ono što jedna strana daje svome suparniku radi prekida sukoba naziva se *musalah alejhi* ili *bedelus-sulh* (naknada za izmirenje).

Pravna propisanost izmirenja

Ono je propisano Kur'anom, Poslanikovim sunnetom i ulemanskim konsenzusom, kako bi sporazum preuzeo mjesto neprijateljstva i kako bi se prevladala mržnja među zavađenim stranama.

U Svojoj knjizi Allah, dž.š., kazuje:

﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتُلُوا فَاصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ
فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَاصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ
اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾

“Ako se dvije skupine vjernika sukobe, izmirite ih; a ako jedna od njih ipak učini nasilje drugoj, onda se borite protiv one koja je učinila nasilje sve dok se Allahovim propisima ne prikloni. Pa ako se prikloni, onda ih nepristrasno izmirite i budite pravedni; Allah, zaista pravedne voli.”⁴⁷⁰

Argument iz sunneta jeste predanje:

⁴⁷⁰ El-Hudžurat, 9.

عَنْ عُمَرَو بْنِ عَوْفٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الصُّلْحُ جَائِزٌ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا صُلْحًا حَرَمَ حَلَالًا أَوْ أَحَلَّ حَرَامًا.

Omer ibn Avf prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Dozvoljeno je uspostaviti mir među muslimanima, izuzev ako je riječ o izmirenju koje zabranjuje dozvoljeno, a dozvoljava zabranjeno.”⁴⁷¹

Et-Et-Tirmizi dodaje: “Muslimani poštuju međusobne uvjete”, a zatim kaže: “Ovaj je hadis hasen-sahih.”

Omer, r.a., kaže: “Odvraćajte zavađene sve dok se ne pomire, jer ako sud presudi, među njima će ostati pakosti.”

Muslimanska ulema zauzima jedinstven stav o propisanosti izmirenja sukobljenih strana.

Osnove izmirenja

Osnove izmirenja jesu ponuda i pristanak iskazani svakim izrazom koji obavještava o izmirenju, recimo da okrivljeni kaže:

“Sklopit ću s tobom mir za stotinu zlatnika koje ti dugujem – sada za pedeset.”

A da druga strana odgovori: “Prihvatam”, i slično tome.

Kada se izmirenje uspostavi, ono tada postaje obavezujući ugovor objema stranama. Nije ispravno da ga ijedna od njih samostalno raskine bez pristanka druge stranc. Ugovor podrazumijeva da strana koja tuži ima vlasništvo nad naknadom za izmirenje i da je okrivljena strana nema pravo povratiti. Tužba strane koja tuži obara se, tako da je ona ne može izreći drugi put.

⁴⁷¹ Hadis bilježe: Ebu Davud, Et-Et-Tirmizi, Ibn Madža, El-Hakim i Ibn Hibban.

Uvjeti izmirenja

Postoje uvjeti koji se odnose na miritelje, zatim oni koji se odnose na naknadu za izmirenje, te oni koji se odnose na pravo oko kojeg se sukobi.

Uvjeti miritelja

Za miritelja uvjetuje se da bude od onih čije je dobrovoljno prilaganje valjano. Ako on spada u one čije doniranje nije ispravno – ako je malouman, dijete, siročetov skrbnik ili mutevelija vakufa, – njegovo izmirivanje bit će ništavno, jer on je dao dobrovoljni prilog, a to nije u njegovom vlasništvu.

Ispravno je izmirenje od svjesnog djeteta, jetimskog skrbnika i mutevelije vakufa, ako takvo što u sebi sadrži korist za to dijete, to siroče i taj vakuf. Takav je slučaj, recimo, ako dugom bude obremenjena druga strana, a ne budu postojali dokazi koji bi potvrdili taj dug, pa se s dužnikom sklopi primirje pod uvjetom da će mu se jedan dio duga uzeti, a drugi oprostiti.

Uvjeti naknade za izmirenje

To su sljedeći uvjeti:

1. da se radi o postojanoj imovini koju je moguće isporučiti, ili da je riječ o određenom korištenju;
2. da ta imovina bude unaprijed određena, tako da ne ostavi mogućnosti nikakvoj nepoznanici koja bi dovela do sukoba, kada dođe do primopredaje.

Pravnici hanefijskog mezheba kažu: “Ako ne postoji potreba za primopredajom, onda se ne uvjetuje poznavanje te imovine, naprimjer kada bi svaki od dvojice ljudi tvrdio da mu njegov sudrug nešto duguje, a zatim se pomire pod uvjetom da svaki od njih svoje pravo učini naknadom za primirje.”

Kod Eš-Ševkanija prevladava mišljenje da je dopušteno izmiriti se uz nepoznatu naknadu za poznato pravo oko kojeg se vodi spor.

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: جَاءَ رَجُلَانِ يُخْتَصِمَانِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَوَارِيثَ بَيْنَهُمَا قَدْ دُرِسَتْ لَيْسَ بَيْنَهُمَا بَيِّنَةٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ رَسُولَ اللَّهِ، وَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَلَعَلَّ بَعْضُكُمْ أَلْحَنُ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ، وَإِنَّمَا أَقْضِي بَيْنَكُمْ عَلَى نَحْوِ مَا أَسْمَعُ، فَمَنْ قَضَيْتَ لَهُ مِنْ حَقِّ أَخِيهِ شَيْئًا فَلَا يَأْخُذْهُ، فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ يَأْتِي بِهَا إِسْطَاطًا فِي عُنْتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. فَبَكَى الرَّجُلَانِ وَقَالَ كُلُّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا: حَقِّي لِأَخِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَمَا إِذْ قُلْتُمَا فَاذْهَبَا فَاقْتَسِمَا ثُمَّ تَوَخَّيَا الْحَقَّ، ثُمَّ اسْتَهِمَا ثُمَّ لِيَحْلِلْ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْكُمَا صَاحِبَهُ.

Prenosi se da je Ummu Selema, r.a., kazala: “Dva su čovjeka došla Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., sporeći se oko već zastarjelog zajedničkog naslijeđa za koje ni jedan od njih nije imao dokaza. Allahov im je Poslanik, s.a.v.s., rekao: ‘Sa svojim ste se sporom obratili Allahovom Poslaniku, a ja sam samo čovjek, i vjerovatno jedan od vas ima potpunije argumente od drugoga. Ja ću vama presuditi samo prema onome što čujem. Onome kome presudom dodijelim nešto što pripada njegovome bratu, neka to ne uzima, jer ću mu samo dodijeliti komad vatre, s kojom će, u vidu usijanog gvožđa zabodenog u njegov vrat, doći na Sudnji dan.’ Obojica zaplakaše i jedan drugome rekoše: ‘Svoje pravo prepuštam svome bratu.’ Allahov im Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Ako tako kažete, onda idite i podijelite naslijeđe među sobom, a zatim namjerite istinu. Potom uzmite ono što vam slamka nakon podjele dodijeli, a zatim jedan drugog razdužite.’”⁴⁷²

U verziji koju bilježi Ebu Davud stoji:

وَإِنَّمَا أَقْضِي بَيْنَكُمْ بِرَأْيِي فِيمَا لَمْ يَنْزَلْ عَلَيَّ فِيهِ.

“Ja vam presuđujem samo prema svome mišljenju, u nečemu o čemu mi nije stigla objava.”

⁴⁷² Predanje navode Ahmed, Ebu Davud i Ibn Madža. “Jedan drugog razdužite”: Pitajte svoga sudruka da vam halali ono što vas je zapalo.

Eš-Ševkani kaže: “U ovome predanju imamo dokaz da je ispravno halaliti nepoznatu imovinu, jer ono što su oba čovjeka, iz ovog hadisa, dobila u svoje vlasništvo bilo je nepoznato.

Ovo predanje također pokazuje ispravnost izmirenja uz poznatu nadoknadu za nepoznato pravo oko kojeg je izbio spor. Međutim, uz to mora doći međusobno razrješenje i razduživanje.⁴⁷³

U djelu *el-Bahr* navedeno je mišljenje En-Nasira i Eš-Šafija, tj. da nije ispravno izmiriti se uz poznatu nadoknadu za nepoznato pravo oko kojeg je nastao sukob.”

Uvjeti za pravo oko kojeg se spori

Za pravo oko kojeg je izbio spor uvjetuje se sljedeće:

1. da je riječ o postojanoj imovini ili određenom korištenju. Nije uvjet da bude poznata, jer ne postoji potreba za preuzimanjem.

Džabir, r.a., prenosi da mu je otac u Bici na Uhudu poginuo kao šhid, a ostao je dužan. Vlasnici duga vršili su pritisak za dobivanje svojih prava. On kazuje: “Otišao sam Vjerovjesniku, s.a.v.s, te ih je on upitao da pristanu uzeti plodove iz moje bašče, a da halale mome ocu. Oni su to odbili, pa im Vjerovjesnik, s.a.v.s., nije dao moju bašču. Vjerovjesnik, s.a.v.s., reče mi:

سَنُغْدُو عَلَيْكَ.

‘Doći ću ti rano jutrom.’ Došao nam je kada je ustao te je obišao palme i uputio dovu za blagostanje njihova ploda. Posjekao sam plodove, izmirmio im dug, a dio je ploda i nama ostao.”

U drugoj verziji stoji da je Džabirov otac umro, a da je nekom jevreju ostao dužan trideset tovara datula. Džabir ga je zamolio za odgodu vraćanja duga. Jevrej je odbio pričekati ga. Džabir je zamolio Allahova Poslanika, s.a.v.s., da se za njega kod jevrejina zauzme. Došao je Allahov Poslanik, s.a.v.s., i razgovarao s jevrejem da umjesto duga koji mu pripada

⁴⁷³ Da suparnici jedan drugom halale.

uzme plod Džabirovih palmi. Jevrej je to odbio. Vjerovjesnik, s.a.v.s., ušao je u palmovik i prošetao se kroz stabla, a zatim je kazao Džabiru:

جَذَّ لَهُ فَأَوْفٍ لَهُ الَّذِي لَهُ .

“Uberi mu i izmiri mu ono što mu pripada.” Ubrao mu je Džabir, nakon što se Allahov Poslanik, s.a.v.s., vratio, i izmirio mu trideset tovara. Ostalo je još sedamnaest tovara.⁴⁷⁴

Eš-Ševkani veli: “Predanje u sebi nosi dozvoljenost izmirenja prava oko kojeg se spori uz nepoznatu nadoknadu”;

2. da to pravo spada u ljudska prava koje je dozvoljeno nadoknaditi, makar ne bilo riječi o imovini, poput odmazde - *kisasa*.

Međutim, kada je riječ o Allahovim pravima, tu ne postoji izmirenje. Ako se bludnik, kradljivac ili konzument alkohola bude želio nagoditi s onim ko se prihvatio njegov slučaj predati sudiji, uz novčanu naknadu, da bi se oslobodio kazne, takvo izmirenje neće biti dozvoljeno. Naime, nije dozvoljeno uzeti nadoknadu u zamjenu za Allahova prava. Uzimanje nadoknade u ovome slučaju smatralo bi se mitom.

Također, nije ispravno nagoditi se za kaznu zbog potvore, jer ona je propisana kao ukor i kako bi se ljudi spriječili da ne zadiru u tuđu čast. Iako ovaj slučaj sadrži pravo čovjeka, Allahovo pravo ovdje prevladava.

Ako se svjedok za novčanu naknadu nagodi da će uskratiti svjedočenje protiv osobe koja mu je dala novac, bilo da se radi o Allahovom pravu ili pravu čovjeka, ta će nagodba biti ništavna. Razlog je zabrana uskraćivanja svjedočenja.

Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَا تَكُونُوا الشَّاهِدَةَ وَمَنْ يَكُنْهَا فَإِنَّهُ آثَمُ قَلْبُهُ﴾

“I ne uskratite svjedočenje; ko ga uskrati, srce će njegovo biti grešno,”⁴⁷⁵

﴿وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ﴾

⁴⁷⁴ Predanje bilježi El-Buhari.

⁴⁷⁵ El-Bekara, 283.

“...i svjedočenje radi Allaha obavite!”⁴⁷⁶

Nije se ispravno ni nagoditi u zamjenu za odustajanje od prava prvokupnje. Recimo, kada se kupac nagodi sa potražiocem prvokupnje da se odrekne svoga prava za neku naknadu, takva će nagodba biti ništavna. Naime, pravo je prvokupnje propisano kako bi otklonilo štetu zajedničkom vlasništvu, a nije propisano radi imovinske koristi. Također, nije dozvoljena ni nagodba u bračnoj tužbi.

Vrste izmirenja

Izmirenje može biti uz priznanje, uz negiranje i uz prešućivanje.

Izmirenje uz priznanje

Izmirenje uz priznanje jeste kada čovjek tvrdi da mu drugi nešto duguje, novac, neku imovinu ili uslugu, te tuženi prizna i prihvati optužbu, a zatim se izmire pod uvjetom da potražilac prava od tuženog uzme jedan dio duga. Naime, čovjeku nije zabranjeno odreći se svoga prava ili jednog njegovog dijela.

Ahmed, r.a., kaže: “I ako se potražilac prvokupnje zauzme za kupnju, čovjek koji ponudi nagodbu neće biti grešan. Naime, Vjerovjesnik, s.a.v.s., razgovarao je s Džabirovim vjerovnicima, pa su mu oprostili polovinu duga. Ka’b ibn Malik bio je zamoljen, pa je svome dužniku prešao preko polovine onoga što mu je dugovao.”

Imam Ahmed ukazuje na ono što je stiglo u predanju En-En-Nesajja i drugih, preneseno od Ka’ba ibn Malika.

تَقَاضَى كَعْبُ بْنُ مَالِكِ ابْنَ أَبِي حَذَرْدٍ دَيْنًا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ فِي الْمَسْجِدِ فَأَرْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا
حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي بَيْتِهِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا وَكَشَفَ سَجْفَ
حُجْرَتِهِ فَنَادَى: يَا كَعْبُ! قَالَ: كَيْفَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: ضَعْ مِنْ دَيْنِكَ هَذَا! وَأَوْمَأَ إِلَى
الشَّطْرِ قَالَ: لَقَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: قُمْ فَاقْضِهِ.

⁴⁷⁶ Ft-Talak, 2.

Ka'b ibn Malik je potraživao od Ibn Ebu Hadreda u džamiji dug. Njih su dvojica podigli glasove toliko da ih je čuo Allahov Poslanik, s.a.v.s., koji je bio u svojoj kući. Krenuo je prema njima. Otkrio je zastor svoje sobe i dozvao: "O Ka'be." Ka'b odgovori: "Odazivam ti se, Allahov Poslaniče." Poslanik, s.a.v.s., reče mu: "Oprosti dio svoga duga", pokazujući mu rukom da oprosti polovinu. Ka'b reče: "Već sam to učinio, Allahov Poslaniče." Poslanik, s.a.v.s., reče dužniku: "Ustani i izmiri mu dug."

Zatim, u slučaju da tužena osoba prizna dugovanje novca i nagodi se da će vratiti novac, to će se smatrati novčanom razmjenom i u obzir će se uzeti uvjeti te razmjene. Ako tuženi prizna dugovanje novca, a nagodi se za vraćanje određene robe, ili obratno, bit će to kupoprodaja u kojoj će se primijeniti svi njeni propisi.

Ako okrivljeni prizna da duguje novac ili robu, a nagodi se da će dug izmiriti omogućavanjem određenog korištenja, recimo stanovanjem u kući i uslugom, bit će to zakup, i tu će se primijeniti svi njegovi propisi. Ako se pravo oko kojeg je izbio spor bude potraživalo, tuženi može povratiti naknadu za izmirenje, jer on ju je dao samo kako bi zadržao ono što posjeduje.

Ako dođe do potraživanja naknade za izmirenje, potražilac prava obratit će se tuženome, jer on je odustao od prava zbog kojeg je izrekao tužbu samo da bi mu pripala naknada.

Izmirenje uz negiranje

Izmirenje uz negiranje jeste kada jedna osoba tvrdi da joj druga duguje neki predmet, novac ili korištenje, pa porekne tu tvrdnju, a zatim se izmire.

Izmirenje uz prešućivanje

Izmirenje uz prešućivanje dešava se kada jedna osoba tvrdi da joj druga osoba duguje već spomenuto, te okrivljena osoba to prešuti – ne priznaje niti negira.

Propis izmirenja uz negiranje i prešućivanje

Većina islamskih pravnika smatra da je izmirivanje uz nijekanje i prešućivanje dozvoljeno.

Imam Eš-Šafi i Ibn Hazm vele: “Dozvoljeno je samo izmirivanje uz priznanje, jer izmirenje zahtijeva postojano pravo, a ono u slučaju poricanja i prešućivanja ne postoji.”

Izmirenje uz negiranje nije dozvoljeno zbog toga što se pravo može ustanoviti samo tvrdnjom, dok ona negiranjem postaje kontradiktorna, a pravo se uz kontradiktornost ne može ustvrditi.

Izmirenje u slučaju prešućivanja nije dozvoljeno zbog toga što se čovjek koji prešuti optužbu smatra nekim ko niječe presudu dok se protiv njega ne iznese dokaz. Nije ispravno da ijedna od strana izdvoji novac kako bi odagnali spor, jer takav je spor ništavan. Davanje novca u tom bi slučaju predstavljalo potkupljivanje, a ono je šerijatskim zakonom zabranjeno. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْخُلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

“Ne jedite imovinu jedan drugoga na nepošten način i ne parničite se zbog nje pred sudijama da biste na grešan način i svjesno dio tuđe imovine pojeli!”⁴⁷⁷

Jedan broj islamskih učenjaka zauzima središnji stav, oni, naime, takvu nagodbu niti isključivo zabranjuju niti isključivo dopuštaju. Oni kažu: “Preče je reći da, ako strana koja tuži zna da posjeduje neko pravo

⁴⁷⁷ El-Bekara, 188.

kod tužene strane, onda joj se dozvoljava da preuzme nadoknadu za izmirenje.

U slučaju da suparnik u sporu negira tužbu, i da strana koja tuži iznosi lažnu tvrdnju, ta joj je tužba zabranjena, kao i uzimanje nadoknade za izmirenje.

Ako tužena strana zna da kod sebe ima nešto što pripada suparniku u sporu, a negira to zbog nekog razloga, dužna je predati nadoknadu za izmirenje. A ako tuženi zna da kod sebe nema ništa što pripada suparniku koji ga je tužio, dozvoljeno mu je dati dio svoje imovine, radi otklanjanja sukoba sa svojim suparnikom i štete koja bi ga mogla pogoditi. Strani koja tuži to je zabranjeno uzeti. Time se ujedinjaju argumenti, tako da se ne može reći da je izmirenje uz negiranje ništavno, niti da je apsolutno valjano, već se ono razlaže.⁴⁷⁸

Oni koji dozvoljavaju izmirenje uz negiranje tužbe ili njeno prešućivanje kažu: "Takav njegov propis za stranu koja tuži predstavlja nadoknadu za njeno pravo, a za okrivljenog predstavlja iskup za njegovu zakletvu i prekid spora u kojem je."

Na prethodno se nadovezuje da, ako je naknada za izmirenje imovina, ona će doći u značenju kupoprodaje te će se na nju primijeniti i svi propisi o kupoprodaji.

U slučaju da je riječ o nadoknadi za određeno korištenje, smatrat će se zakupom, te će se na nju primijeniti propisi koji vrijede za zakup.

Međutim, isto se ne odnosi i na pravo oko kojeg se spori, jer ono stoji nasuprot prekida spora, a ne predstavlja nadoknadu za imovinu. Kada dođe do potraživanja nadoknade za izmirenje, strana koja tuži obratit će se tuženome, jer ona se odrekla tužbe samo da bi joj pripala nadoknada.

Ako dođe do potraživanja prava oko kojeg je izbio spor, tuženi će se obratiti strani koja je podnijela tužbu, jer on je dao nadoknadu samo zato da bi mu pripalo sporno pravo. Ako dođe do potraživanja tog prava, namjera se tuženog neće ostvariti, tako da će se on obratiti strani koja ga je tužila.

⁴⁷⁸ Iz knjige *Fethul-allam šerhu bulugil-meram*.

Izmirenje u vezi s dugom na odgodu, uz uvjet isplate jednog dijela duga odmah

Ako se postigne nagodba u vezi s dugom na odgodu vraćanja, u zamjenu za isplatu jednog njegovog dijela odmah, to, prema mišljenju hanbelijskih pravnika i Ibn Hazma, neće biti ispravno. Ibn Hazm, u djelu *El-Muhalla*, veli: "Nije dozvoljeno pri izmirenju koje sadrži oprost jednog dijela duga uvjetovati odgodu otplate, nikako, jer to je uvjet kojeg nema u Allahovoj knjizi, tako da je to ništavno. Međutim, isplata može biti formalno trenutna, na povjerenje, tj. da vlasnik duga sačeka dužnika onoliko koliko hoće, jer to se smatra dobrim djelom."

Ibnul-Musejjeb, El-Kasim, Malik, Eš-Šafi i Ebu Hanifa takav postupak smatraju pokuđenim.

Od Ibn Abbasa, Ibn Sirina i En-Nehaija prenosi se mišljenje da u tome nema ništa loše.

PRAVOSUĐE (*EL - KADA*)

Pravda je svrha svih Allahovih objava

Pravda je jedna od najvećih islamskih vrijednosti.

Naime, uspostavljanje prava i pravde pruža spokoj, širi sigurnost, ojačava veze među ljudima, osnažuje povjerenje između sudije i osuđenika, daje bogatstvo, povećava blagostanje, oslonac je u svakodnevnici, kako ne bi došlo do potresa i nemira. Pravda i kadiju i običan svijet dovodi do cilja u poslu, produktu i služenju državi, sprečavajući da im na tom putu stane nešto što bi im omelo aktivnost ili otežalo progres.

Pravda se ostvaruje omogućavanjem ostvarivanja prava onome kome ono pripada, suđenjem u skladu s propisima koje je Allah ustanovio i uz izbjegavanje pristranosti, te jednakim odnosom prema svim ljudima.

Zadaća Allahovih poslanika, a.s., bila je samo uspostavljanje i izvršavanje tog načela.

Zadatak sljedbenika poslanika jeste da hode tom stazom, kako bi vjerovjesništvo nastavilo ljudima pružati debeli hlad sigurnosti.

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾

“Mi smo izaslanike Naše s jasnim dokazima slali i po njima knjige i terezije objavljivali, da bi ljudi pravедno postupali,”⁴⁷⁹

Islamsko pravosuđe⁴⁸⁰

Jedno od najvažnijih sredstava pomoću kojih se ostvaruje pravda, čuvaju prava i zaštićuju krv, čast i imetak jeste uspostava pravosudnog sistema koji je islam naredio i koji je učinio dijelom svojih učenja i jednim od svojih stupova, obaveznih i neizostavnih.

⁴⁷⁹ El-Hadid, 25.

⁴⁸⁰ Izraz *el-kada* u jeziku ima značenje upotpunjenja i izvršenja neke stvari, de facto i de jure. U šerijatskom pravu ovaj izraz označava suđenje ljudima u njihovim sporovima, kako bi se riješile razmirice i prekinuo sukob, u skladu s propisima koje je odredio Allah, dž.š.,

Prvi čovjek u islamu koji je na sebe preuzeo ovu dužnost bio je Poslanik, s.a.v.s. U Ustavu koji je nakon Hidžre zaključen između muslimana, jevreja i drugih stoji: "Svaki spor ili sukob između potpisnika ovog lista od čijeg se nerada strahuje iznijet će se pred Allaha, dž.š., i Muhammeda, Allahova poslanika."

Allah, dž.š., naredio mu je da sudi u skladu s onim što mu se objavljuje, rekavši:

﴿إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا﴾

"Mi tebi objavljujemo Knjigu, samu istinu, da ljudima sudiš onako kako ti Allah objavljuje. I ne budi branilac varalicama, i zamoli oprost od Allaha – Allah, uistinu, prašta i samilostan je..."⁴⁸¹

Pravosuđe u Meki, u doba Allahova Poslanika, s.a.v.s., preuzeo je Attab ibn Esid, dok je Alija ibn Ebu Talib, Allah mu lice oplemenio, bio ovlašten za pravosuđe u Jemenu.

Autori hadiskih zbirki, i još neki hadiski učenjaci, prenose da je Alija, r.a., kada ga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kao kadiju izaslao u Jemen, rekao: "O Allahov Poslaniče, poslao si me među njih, a ja sam još mladić i ne poznajem pravosuđe." Alija, r.a., dalje kazuje:

فَضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَدْرِي وَقَالَ: اللَّهُمَّ أَهْدِهِ وَتَبِّتْ لِسَانَهُ.

"Potapša me Allahov Poslanik, s.a.v.s., po plećima i reče: 'Bože moj, uputi ga i jezik mu učvrsti.' Tako mi Onoga Koji zrnu život daje, nisam ni posumnjao u presudu između dvojice."

عَنْ عَلِيٍّ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهُهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَا عَلِيُّ، إِذَا جَلَسَ إِلَيْكَ الْخَصْمَانِ فَلَا تَقْضِ بَيْنَهُمَا حَتَّى تَسْمَعَ مِنَ الْآخِرِ، كَمَا سَمِعْتَ مِنَ الْأَوَّلِ، فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ تَبَيَّنَ لَكَ الْقَضَاءُ.

Alija, Allah mu lice oplemenio., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "O Alija, ako ti se obrate dvije sukobljene strane, ne presuđuj dok ne saslušas i drugu stranu, kao što si saslušao prvu. Jer, ako to učiniš, pravosuđe će ti postati jasnim."⁴⁸²

⁴⁸¹ En-Nisa, 105-113.

⁴⁸² Hadis bilježe: Ahmed, Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi.

Polje primjene pravosuđa

Pravosuđe se primjenjuje u svim pravima, bilo da je riječ o pravima koja pripadaju Allahu, ili o pravima ljudi. Ibn Haldun pojašnjava: “Služba pravosuđa najzad je počela, uz presuđivanje stranama u sporu, obuhvatanje i izvršavanje nekih javnih prava muslimana, osvrćući se posebno na grupe stavljene pod skrbništvo – slaboumne, siročad, sirotinju i umno nestabilne, zatim na oporuke muslimana, njihove vakufe, ženidbu neudatih djevojaka koje nemaju staratelja, na osnovu mišljenja onoga ko poznaje prosca. Pravosuđe se tiče i nekih javnih interesa, izgradnje puteva i zdanja, ispitivanja svjedoka, povjerenika i opunomoćenika, iscrpne obrade njihovog znanja i iskustva – pravedno i detaljno – kako bi se steklo povjerenje. Sve su ove stvari postale usko vezane za službu pravosuđa i ušle su pod njegove ovlasti.”

Položaj pravosuđa

Pravosuđe je naređeno radi toga da odagna međusobno činjenje nepravde i prekine međusobna suparništva. Vladar je dužan ljudima dodijeliti sudiju. Onaj ko odbije tu funkciju bit će prisiljen prihvatiti je.

Ako je čovjek u takvoj poziciji da niko osim njega ne može obavljati funkciju sudije, on je dužan i obavezan zauzeti to mjesto.

Islam voli kada se ljudima sudi pravedno i takvom postupku daje zavidno mjesto.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسَلَّطَهُ عَلَى هَلَكَةٍ فِي الْحَقِّ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْحِكْمَةَ فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعْلِمُهَا النَّاسَ.

Abdullah ibn Omer prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Zavidjeti se smije samo dvojici: čovjeku kome je Allah darovao imetak, pa ga on, savladavši pohotu, troši za istinu i čovjeku kome je Allah dao mudrost, te on prema njoj presuđuje i ljude njoj podučava.”⁴⁸³

Pravednom sudiji obećan je Džennet.

⁴⁸³ Hadis bilježi Fīl-Buhari.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ طَلَبَ قَضَاءَ الْمُسْلِمِينَ حَتَّى يَنَالَهُ ثُمَّ غَلَبَ عَدْلُهُ جُورَهُ فَلَهُ الْجَنَّةُ، وَمَنْ غَلَبَ جُورُهُ عَدْلُهُ فَلَهُ النَّارُ.

Ebu Hurejra prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Onome ko traži da muslimanima bude kadija te dobije tu ovlast, a zatim njegova pravda prevlada nepravdu - pripast će Džennet. A onome čija nepravda prevlada pravdu pripast će Vatra."⁴⁸⁴

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ مَعَ الْقَاضِي مَا لَمْ يَجُرْ، فَإِذَا جَارَ تَحَلَّى اللَّهُ عَنْهُ وَلَزِمَهُ الشَّيْطَانُ.

Abdullah ibn Ebu Evfa prenosi Vjerovjesnikove, s.a.v.s., riječi: "Allah je uz kadiju sve dok on ne učini nepravdu. Kada učini nepravdu, Allah ga napušta, a svezuje mu se šejtan."⁴⁸⁵

Što se tiče hadisa koji govore o zabrani preuzimanja pravosudne funkcije, poput hadisa:

عَنْ سَعِيدِ الْمَغْبُرِيِّ أَنَّ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ وَلِيَ الْقَضَاءَ فَقَدْ ذِيحَ بِغَيْرِ سَكِينٍ.

Seid el-Magburi prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Onaj ko se lati pravosuđa, preklan je bez noža."⁴⁸⁶ (tj. da je čovjek, preuzimanjem pravosudne funkcije, izložen klanju i osobnom uništenju.), ovaj i njemu slični hadisi odnose se na osobe koje nemaju znanja o pravu, niti imaju moći sprovesti ga, niti mogu sebe kontrolirati, niti obuzdati svoju ishitrenost, niti spriječiti svoju pristrasnost.

U prilog ovome ide hadis:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا تَسْعَمِلُنِي؟ قَالَ: فَضْرَبَ بِيَدِهِ عَلَى مَنْكِبِي ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّكَ ضَعِيفٌ، وَإِنَّهَا أَمَانَةٌ، وَإِنَّهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ خِزْيٌ وَنَدَامَةٌ إِلَّا مَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا وَأَدَّى الَّذِي عَلَيْهِ فِيهَا.

⁴⁸⁴ Predanje bilježi Ebu Davud.

⁴⁸⁵ Hadis navode Ibn Madža i Et-Et-Tirmizi. On ga smatra hasen-hadisom.

⁴⁸⁶ Hadis bilježe Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi, koji za njega kaže da je hasen-garib (strano, čudno) predanje u ovoj verziji.

Ebu Zerr, r.a., kazuje: “Rekoh: ‘O Allahov Poslaniče, zar me nećeš postaviti za namjesnika?’ Poslanik, s.a.v.s., potapša me rukom po ramenu, a zatim kaza: ‘Ebu Zerre, ti si slabašan. Pravosuđe je amanet.’⁴⁸⁷ Ono će na Sudnjem danu biti poniženje i kajanje, izuzev za onoga ko ga se istinski i ispravno prihvati, i ispuni pravosudnu zadaću koju je na sebe preuzeo.”⁴⁸⁸

عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا وَرَجُلَانِ مِنْ بَنِي عَمِي فَقَالَ أَحَدُهُمَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَمَرْنَا عَلَى بَعْضِ مَا وَلَّاكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، وَقَالَ الْآخَرُ مِثْلَ ذَلِكَ فَقَالَ: إِنَّا وَاللَّهِ لَا تَوَلِّي هَذَا الْعَمَلَ أَحَدًا يَسْأَلُهُ أَوْ أَحَدًا يَخْرُصُ عَلَيْهِ.

Prenosi se da je Ebu Musa el-Eš'ari ispričao: “Uđoh kod Vjerovjesnika, s.a.v.s., s još dva moja čovjeka. Jedan od njih upita: ‘Allahov Poslaniče, ovlasti nas za jedan dio onoga za šta je tebi Allah, dž.š., dao ovlasti.’ Drugi upita isto. Potom Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Mi, tako mi Allaha, nećemo za ovaj posao ovlastiti nikoga ko ga traži i nikoga ko ga silno priželjkuje.’”

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ ابْتَغَى الْقَضَاءَ وَسَالَ فِيهِ شُفَعَاءَ وَكَلَّ إِلَى نَفْسِهِ، وَمَنْ أَكْرَهَ عَلَيْهِ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ مَلَكًا يُسَدِّدُهُ.

Prenosi Enes⁴⁸⁹, r.a., da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: “Onaj ko želi pravosudnu funkciju i za nju zamoli ljude da se za njega zauzmu, sam je sebi prepušten. A onaj ko je bude prinuđen preuzeti, Allah će mu poslati meleka da ga podrži.”⁴⁹⁰

Bojazan od nemoći izvršenja pravosudne zadaće na najbolji način uzrok je što se jedan broj velikih islamskih učenjaka nije htio prihvatiti pravosuđa.

Zanimljiva je jedna priča koja kazuje da je Hajat ibn Šurcjh pozvan da preuzme funkciju kadije Egipta. Kada mu je vladar to ponudio, on je

⁴⁸⁷ Amanet: teška obaveza koja podrazumijeva ispunjavanje prava ljudima na način koji ostvaruje sve njihove zahtjeve.

⁴⁸⁸ Predanje bilježi Muslim.

⁴⁸⁹ Predanje bilježe Et-Et-Tirmizi i Ebu Davud.

⁴⁹⁰ Da ga podrži: da ga uputi na istinu i ispravno.

odbio, nakon čega mu je vladar zaprijetio sabljom. Kada je on to vidio, izvadio je ključ koji je sa sobom nosio i rekao: “Ovo je ključ moje kuće, a već sam se poželio susreta sa svojim Gospodarom.” Kada je vladar vidio njegovu odlučnost, ostavio ga je na miru.

Ko je sposoban za pravosudnu funkciju

Donositi presude ljudima može samo onaj ko dobro poznaje Božiju knjigu i Poslanikov sunnet, ko je dobro upućen u propise Allahove vjere, ko je sposoban razlučiti između ispravnog i pogrešnog, kome je nepravda strana i strast daleka.

Islamski pravnici uvjetuju da kadija mora doseći stupanj idžtihada⁴⁹¹, tako što će biti poznavalac ajeta i hadisa koji potkrepljuju propise. On mora poznavati i stavove ranih generacija uleme – oko čega su se slagali, a oko čega razilazili – kao i pravila jezika i analogije. Osoba koja preuzima kadijsku funkciju mora biti pravno obavezna, muškog spola, pravedna, sposobna da čuje, vidi i govori.

Ovi se uvjeti u obzir uzimaju shodno mogućnostima i mora se imenovati najprimjereniji čovjek. Nije ispravno da kadija bude imitator prethodnika, nevjernik, dijete, slaboumnik, grešnik, niti da bude osoba ženskog spola⁴⁹², prema hadisu koji prenosi Ebu Bekra: “Kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., čuo da su Perzijanci na vlast postavili carevu kćerku, rekao je: ‘Neće se proslaviti narod na čijem je čelu žena.’”⁴⁹³

Islamski juristi uz ove uvjete dodaju još i to da vladar imenuje kadiju, jer to je uvjet za valjanost njegove pravosudne ovlasti. To se razlikuje od situacije gdje dvije strane u sporu traže osobu da među njima presudi, od nekoga ko nema pravosudne ovlasti i predispozicije. Imami Malik

⁴⁹¹ Takvo mišljenje zagovara imam Eš-Šafi, a isti stav zastupaju, u jednoj verziji, i pravnici malikijskog mezheba. Druga verzija kaže da je to poželjno. Ebu Hanifa ne postavlja taj uvjet.

⁴⁹² Ebu Hanifa dozvoljava da žena bude kadija u imovinskim raspravama. Et-Taberi veli: “Ženi je dozvoljeno da bude kadija u svim pravosudnim oblastima, U djelu Nejlul-evtar, autor prenosi citat iz *El-Fetha*: ‘Islamski pravni eksperti složili su se da je muški spol uvjet za obavljanje dužnosti kadije, izuzev pravnika hanefijskog mezheba. Izuzimaju kazneno pravo. Ibn Džerir kazuje i potvrđuje stav većine, da pravosude iziskuje “hladnu glavu” a žena to zbog svojih emocija teško može posjedovati posebno kada se radi o potpuno muškim sporovima.’”

⁴⁹³ Bilježe ga: Ahmed, El-Buhari, En-En-Nesai i Et-Et-Tirmizi, smatrajući ga vjerodostojnim.

i Ahmed⁴⁹⁴ to dozvoljavaju. Ebu Hanifa to dopušta samo uz uvjet da se presuda dotične osobe podudara s presudom mjesnog kadije. Allah, dž.š., naveo nam je najuzvišeniji primjer o pravosuđu, rekavši:

﴿يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ﴾
“O Davude, Mi smo te namjesnikom na Zemlji učinili, zato sudi ljudima po pravdi i ne povodi se za strašću da te ne odvede s Allahova puta; one koji skreću s Allahova puta čeka teška patnja na onom svijetu zato što su zaboravljali na Dan u kojem će se račun polagati.”⁴⁹⁵

Ako je ovo obraćanje upućeno Davudu, a.s., onda je ono, ustvari, upućeno svim namjesnicima, jer Allah, dž.š., ovaj je primjer naveo samo kako bi nam pojasnio najsajniji primjer za pravosuđe i da se Allah, dž.š., Davudu, bezgrešnom vjerovjesniku, obraća riječima:

﴿وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾

“I ne povodi se za strašću da te ne odvede s Allahova puta.”

Ako se za vjerovjesnika, koji je bezgrešan strahuje da će slijediti strast, preče je onda strahovati za druge koji nisu imuni od grijeha.

عَنْ أَبِي بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْقَضَاءُ ثَلَاثَةٌ وَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ وَأُثْنَانِ فِي النَّارِ، فَأَمَّا الَّذِي فِي الْجَنَّةِ فَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَقَضَىٰ بِهِ، وَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَجَارَ فِي الْحُكْمِ فَهُوَ فِي النَّارِ. وَرَجُلٌ قَضَىٰ لِلنَّاسِ عَلَىٰ جَهْلٍ فَهُوَ فِي النَّارِ.

Ebu Burejda od svoga oca prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: “Trojica je kadija: jedan će u Džennet, a dvojica u Vatru. Onaj što će

⁴⁹⁴ Kada dvije strane u sporu pristanu na presudu neke osobe i nju uzmu za sudiju, te im ona presudi, one su obavezane njenom presudom. Neće se osvrutati na to jesu li one zadovoljne presudom, i vladaru neće biti dozvoljeno poništiti je. Od imama Eš-Šafija prenose se dva mišljenja. Jedno kaže da je ta presuda obavezujuća, a drugo da će presuda biti obavezujuća samo ako strane u sporu pristanu na nju, tako da se tretira poput fetve. Ovo uzimanje nekoga za suca odnosi se na imovinske rasprave. Međutim, u kaznenom pravu, proklinjanju i bračnom pravu nije dozvoljeno uzimanje nekoga za suca (tahkim) prema konsenzusu islamskih pravnih eksperata.

⁴⁹⁵ Sađ, 26.

u Džennet jeste čovjek koji spozna pravo i prema njemu presuđuje. A čovjek koji spozna pravo pa nepravedno sudi, on će u Vatru. I čovjek koji ljudima sudi na osnovu neznanja u Vatru će.”⁴⁹⁶

Pored Kur’ana i sunneta, jedan dio kadija – nakon što je prošlo vrijeme idžtihada – prilikom svojih presuda oslanjao se i na stavove velikana islamskog prava i izbor snažnog mišljenja koje se podudara s istinom.

Muhammed ibn Jusuf el-Kindi navodi kako je Ibrahim ibnul-Džerrah preuzeo kadijsku funkciju 204. hidžretske godine. Omer ibn Halid rekao je: “Ni s jednim kadijom nisam imao odnos kao s Ibrahimom ibnul-Džerrahom. Kada bih mu sačinio izvještaj i pročitao mu ga, on bi kod sebe naveo ono što Allah želi da se navede. Kada bi želio na osnovu toga donijeti presudu, taj bi spis davao meni da od njega začnem protokol. Na poledini spisa nalazio sam: ‘Ebu Hanifa kaže tako...’ U jednom redu stajalo bi: ‘Tako je rekao Ibn Ebu Lejla’, a u drugom redu: ‘Ebu Jusuf smatra tako, a Malik tako i tako.’ Zatim bi jedan od redaka vidio označenim, recimo podvučenim, i znao bih da je njegov izbor bio taj stav. Iz njega bih i začeo protokol.”

Jedan dio islamskih učenjaka smatra da su sudije obavezne suditi u skladu s određenim pravnim pravcem, zbog mogućeg nemira i zbrke mišljenja. Ed-Dehlevi veli: “Kada bi jedan broj kadija pogriješio u presudama, namjesnici bi ih obavezivali da sude u skladu s jednim mezheбом i da ne izlaze van njegovih granica. Od njih bi se prihvatale samo presude na koje javnost ne bi gledala sumnjičavo i koje su i ranije bile donošene.”

Pravosuđe onih koji nisu za to sposobni

Islamska ulema kaže da nikome ko nije sposoban suditi nije ni dozvoljeno da sudi. Ako bi se neko nesposoban prihvatio tog posla, bio bi grešan, i njegova se presuda ne bi izvršila, svejedno bila podudarna s

⁴⁹⁶ Predanje bilježe: Ebu Davud, Et-Et-Tirmizi, En-En-Nesai, Ibn Madža i El-Hakim, smatrajući ga vjerodostojnim.

istinom ili ne. Naime, slučajno pogađanje istine ne proizlazi iz zakonskog osnova, tako da se taj čovjek ogriješio o svim propisima koje donese, svejedno jesu li oni u skladu s ispravnošću ili ne. Sve presude koje on donese odbacuju se, i ni za jednu od njih nema opravdanja.

Pravosudna metoda

Poslanik, s.a.v.s., objasnio nam je metodu koju kadija prilikom presuđivanja treba slijediti, rekavši Muazu onda kada ga je izaslao u Jemen:

بِمَ تَقْضِي؟ قَالَ: بِكِتَابِ اللَّهِ، قَالَ: فَإِنْ لَمْ تَجِدْ؟ قَالَ: فَبِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ. قَالَ: فَإِنْ لَمْ تَجِدْ؟ قَالَ: فَبِرَأْيِي.

“Na osnovu čega ćeš suditi?” ‘Prema Knjizi Allahovoj’, odgovori Muaz. ‘A ako odgovor u njoj ne pronađeš?’ upita ga Poslanik, s.a.v.s. ‘Onda prema sunnetu Allahova Poslanika’, reče on. Poslanik opet upita: ‘A ako ni tu odgovor ne nađeš?’ ‘Onda prema vlastitom mišljenju’, odgovori mu Muaz.”⁴⁹⁷

Kadija je dužan težiti istini, tako što će se sustegnuti od svega što bi mu moglo pomutiti misao. Tako on neće donositi presude kada je silno ljut, ili pretjerano gladan, ili strašno zabrinut, ili jako uplašen, ili ako ga san svladava, ili ako ga mori jaka vrućina ili hladnoća, kao i onda kada mu srce obuzme nešto što će ga udaljiti od ispravne spoznaje i preciznog razumijevanja.

عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا يَقْضِيَنَّ حَاكِمٌ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانٌ.

Ebu Bekra kazuje: “Čuo sam Allahova Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: ‘Neka sudija nikako ne donosi presudu dok je srdit.’”⁴⁹⁸

⁴⁹⁷ Hadis prenosi Omer ibn Šuajb od svoga oca, a otac od djeda.

⁴⁹⁸ Hadis je zabilježen i u El-Buharijevoj i u Muslimovoj zbirci te i drugdje.

U slučaju da sudija donese presudu u jednom od ovakvih stanja, presuda će biti valjana ako se podudara s ispravnim rješenjem, prema mišljenju većine islamskih pravnika.

Mudžtehidu je obećana nagrada

Dok god kadija ulaže truda u spoznaju istine i pronalaženje ispravnog rješenja, dobiva nagradu, makar ne donio ispravnu odluku.

عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا اجْتَهَدَ الْحَاكِمُ فَأَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ، وَإِنْ اجْتَهَدَ فَأَخْطَأَ فَلَهُ أَجْرٌ.

Amr ibnul-As prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ako sudija uloži truda te donese ispravnu presudu, pripast će mu dvije nagrade. A ako bude uložio trud, a presudi pogrešno, pripast će mu jedna nagrada.”⁴⁹⁹

El-Hattabi veli: “Mudžtehid koji pogriješi bit će nagrađen zbog svog uloženog truda u pronalaženju ispravnog rješenja, jer njegov je trud (*el-idžtihad*) ibadet. On za svoju grešku ne dobiva nagradu, već mu se samo oprašta grijeh.”

Ovo se odnosi na mudžtehida koji zna kako upotrijebiti idžtihad, koji poznaje osnove šerijatskog prava i načine dolaska do analognog rješenja.

Međutim, onaj ko nije vičan idžtihadu, obremenjen je i nema opravdanja za pogrešku pri presudi, nego postoji bojazan da će ponijeti najveći teret grijeha.

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنَّكُمْ تَخْصِمُونَ إِلَيَّ، وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ الْحَنُّ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ فَأَقْضِي بَيْنَهُمَا مِمَّا أَسْمَعُ، فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ مِنْ حَقِّ أَخِيهِ شَيْئًا فَلَا يَأْخُذْهُ، فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ.

Ummu Selema prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Sa svojim ste se sporom obratili meni, a ja sam samo čovjek, i vjerovatno jedan od vas ima potpunije argumente od drugoga. Ja ću vama presuditi samo

⁴⁹⁹ Predanje navode El-Buhari i Muslim.

prema onome što čujem. Onaj kome presudom dodijelim nešto što pripada njegovome bratu neka to ne uzima, jer samo ću mu dodijeliti komad vatre.”⁵⁰⁰

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: كَانَتْ
امْرَأَتَانِ مَعَهُمَا ابْنَاهُمَا، جَاءَ الذِّئْبُ فَذَهَبَ بِابْنٍ إِحْدَاهُمَا، فَقَالَتْ صَاحِبَتُهَا: إِنَّمَا ذَهَبَ
بِابْنِكَ، وَقَالَتِ الْآخَرَى: إِنَّمَا ذَهَبَ بِابْنِكَ! فَتَحَاكَمَا إِلَى دَاوُدَ فَقَضَى لِلْكُبْرَى، فَخَرَجَا
عَلَى سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فَأَخْبَرَاهُ فَقَالَ: اتَّوْنِي بِالسِّكِّينِ أَشُقُّهُ بَيْنَهُمَا فَقَالَتْ
الصَّغْرَى: لَا تَفْعَلْ يَرْحَمَكَ اللَّهُ هُوَ ابْنُهَا، فَقَضَى بِهِ لِلصَّغْرَى.

Prenosi se od Ebu Hurejre da je čuo kako je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazivao: “Bile su dvije žene i s njima dva njihova sina. Došao je vuk i odnio sina jedne od njih. Jedna od njih reče svojoj drugi: ‘Odnio je tvoga sina’, a druga njoj: ‘Odnio je tvoga sina.’ Za presudu su se obratile Davudu, a.s., pa je presudio u korist starije. Njih su dvije izašle pred Sulejmana, a.s., te su ga obavijestile o tome što se desilo. On reče: ‘Donesite mi nož da vam ga razdijelim.’ Na to mlađa reče: ‘Ne, Allah ti se smilovao, to je njen sin.’ Potom Sulejman presudi u korist mlađe.”

Takva je bila Sulejmanova, a.s., pronicljivost. Na takvu se metodu oslonio kako bi spoznao pravu majku. Kada je rekao: “Dajte mi nož da vam ga rascijepim”, došla je do izražaja brižnost istinske majke, i ona je odbila da joj Sulejman ubije sina. Više je voljela da joj bude živ, daleko od nje, nego da bude ubijen. Sulejman je po tome zaključio da je riječ o njenome sinu. Allah, dž.š., spomenuo je priču o Davudu i Sulejmanu, rekavši:

﴿وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفِثَتْ فِيهِ غَمَمٌ مِّنَ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ
* فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكُلًّا آتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا﴾

“I Davudu i Sulejmanu, kada su sudili o usjevu što su ga noću ovce nečije opasle – i Mi smo bili svjedoci suđenju njihovu – i učinismo da Sulejman pronikne u to, a obojici smo mudrost i znanje dali.”⁵⁰¹

⁵⁰⁰ Predanje navode El-Buhari, Muslim i drugi autori hadiskih zbirki.

⁵⁰¹ El-Enbija, 78-79.

Komentatori kur'anskog teksta navode: "Ovce su se razletjele po usjevu i uništile ga. Vlasnici usjeva sporili su se s vlasnicima ovaca. Slučaj je stigao do Davuda, kako bi im on presudio. Davud je donio presudu da ovce pripadnu vlasnicima usjeva.

Sukobljene strane napustile su Davuda i otišle Sulejmanu, a.s., pa ih je on upitao: 'Kako vam je Davud presudio?' Rekoše mu kako. Sulejman im каза: 'Da ste se meni obratili, donio bih presudu za oba tabora blažu. To je doprlo do Davuda, pa ga je on pozvao i upitao: 'Kako bi ti presudio?' Sulejman reče: 'Ovce bih dao vlasniku oranice, da koristi njihovo mlijeko, porod, vunu i ostale pogodnosti. Vlasnik ovaca neka vlasniku oranice zasije usjeve kakvi su i bili. Kada usjevi dostignu isti izgled koji su imali onoga dana kad su pojedeni, oranica će se vratiti njenom vlasniku, a vlasnik će ovaca uzeti svoje stado.' Davud mu reče: 'Presuda će biti onakva kakvu si ti donio', te tako i presudi."

Dužnosti kadije

Kadija je dužan jednako postupiti s oba suparnika u pet stvari:

- prilikom dolaska njemu;
- njihovom sjedenju pred njim;
- svom pristupu njima;
- saslušavanju obojice;
- presudi.

Od njega se traži da prema njima bude jednak u svojim postupcima, ne i u srcu. Ako bi on srcem bio naklonjen jednome od njih i priželjkivao da taj svojim dokazima nadvlada svoga suparnika, neće snositi nikakve posljedice, jer nije u mogućnosti toga se osloboditi. Ne priliči da kadija sugerira jednoj od strana u sporu kako da iznese argument, niti da svjedoka poduči kako će svjedočiti, jer to bi nanijelo štetu drugoj strani. On ne može strani koja tuži predlagati kako će izložiti tužbu i kako će tražiti zakletvu, niti suflirati okrivljenom da negira ili prizna tužbu. Ne može navoditi svjedoke da svjedoče ili ne svjedoče, niti kod sebe primiti jednog oponenta, a drugog izostaviti. To bi drugome slomilo srce. Sudija

ne smije prihvatiti poziv za posjetu jednoj strani, čak ni objema zajedno, dok god su u sporu.

Prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., primao jednog oponenta samo ako je s njime bio i njegov suparnik. Ni od koga ne bi prihvatao poklon, izuzev ako se ne radi o nekome ko ga je uobičavao darivati prije preuzimanja pravosudne dužnosti. Naime, darivanje kadije od onoga ko ga nije uobičajio darivati smatra se mitom.

عَنْ بُرَيْدَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ اسْتَعْمَلَنَاهُ عَلَى عَمَلٍ قَرَزْنَاهُ رِزْقًا فَمَا أَخَذَهُ بَعْدَ ذَلِكَ فَهُوَ غُلُولٌ.

Burejda prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Koga postavimo na neku dužnost i dadnemo mu plaću, ono što nakon toga uzme smatrat će se krađom.”⁵⁰²

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي فِي الْحُكْمِ.

“Prokleo je Allah i onoga ko podmićuje i onoga ko se da podmititi u pravosuđu.”⁵⁰³

El-Hattabi kazuje: “Kazna će ih stići obojicu ukoliko imaju istu želju i namjeru. To je mito koji se dadne kako bi se dobilo nešto bespravno i koji dovodi do nepravde. Međutim, ako čovjek dadne mito kako bi došao do istine ili zaštitio sebe od nepravde, na njega se ova prijetnja ne odnosi.”

Prenosi se da je Ibn Mesud, dok je bio na teritoriji Abesinije, pao u zarobljeništvo. Dao je dva zlatnika da ga oslobode.

Zabilježeno je da su El-Hasan, Eš-Ša‘bi, Džabir ibn Zejd i Ata kazali: “Nije pokuđeno da čovjek ako strahuje od nepravde za sebe i svoj imetak, dadne mito.”

Također i onaj koji uzme mito zaslužuje kaznu samo ako ga uzima radi postizanja pravde koju mora izvršiti, a on to ne učini dok se ne

⁵⁰² Predanje bilježi Ebu Davud.

⁵⁰³ Hadis navode: Ahmed, Ebu Davud, Ibn Madža i Et-Et-Tirmizi, svrstavajući ga među vjerodostojne.

podmiti, ili za bespravno djelo koje bi morao osporiti, a on ga ne ospori dok se ne potkupi i podmiti.

U djelu *Fethul-allam* stoji: "Zaključeno je da se imovina koju uzimaju suci dijeli na četiri vrste, a to su: mito, poklon, nagrada i plaća.

Prva vrsta, mito, ako sudija bespravno presudi u korist jednog oponenta, taj će mito biti haram i onome ko ga uzima i onome ko ga daje. Ako sudija u korist jednog oponenta, a na štetu njegova suparnika, presudi u skladu s istinom, taj će mito biti haram sudiji, ne i onome ko ga je dao. Naime, čovjek ga je dao da bi ostvario svoje pravo, tako da takav mito nalikuje jamčevini za bjegunca i najamnini opunomoćenika za spor.

Postoji mišljenje koje kaže da je i takav mito haram, jer sudiju gura u grijeh.

Druga vrsta, poklon: ako je oponent i darivao sudiju i prije njegova postavljanja na tu dužnost, nije mu zabranjeno da s tim i nastavi. A ako ga nije darivao dok ovaj nije preuzeo pravosudnu funkciju, postoje dva propisa: u slučaju da ga dariva neko čiji se spor ne vodi kod njega, darivanje je dozvoljeno ali ipak pokuđeno, a ako ga dariva neko čiji spor vodi on, darivanje je zabranjeno i sudiji i darivaocu.

Treća vrsta, nagrada: ako sudija dobiva redovnu plaću i nadoknadu iz državne blagajne, nagrada mu je zabranjena, prema konsenzusu islamskih pravnih eksperata. Naime, njemu se plaća daje samo zbog njegovog obavljanja pravosudnih dužnosti, tako da nema razloga za nagradu. Ako kadija ne prima plaću iz državne kase, dozvoljeno mu je uzeti nagradu onoliko koliko je radio mimo osnovnog posla. Ako uzme više nego što zaslužuje, to mu je haram, jer on dobiva nagradu zato što je obavio posao, a ne zato što je sudija. Kada uzme iznos viši od prosječne nagrade osobe koja nije sudija, nije ga uzeo kao nadoknadu za neki posao, nago kao nadoknadu za svoju funkciju suca. On ne zaslužuje nikakvu imovinu ljudi zbog toga što je sudija, kako smatraju svi islamski juristi. Nagrada za njegov posao jeste prosječna nagrada, tako da je uzimanje iznosa višeg od prosječne nagrade haram.

Zbog toga se kaže da je preče da pravosudnu funkciju preuzme neko ko je bogat, nego neko ko je siromašan, jer čovjek zbog svog siromaštva biva izložen uzimanju nečega što mu nije dozvoljeno uzeti, ako ne prima plaću iz državnog budžeta.”

Pismo Omera ibnul-Hattaba o pravosuđu

Omer ibnul-Hattab postavio je precizan pravilnik o pravosuđu, u pismu koje je poslao Ebu Musau el-Eš'ariju. Navest ćemo ga u recima koji slijede.

U ime Allaha, Svemilosnog, Samilosnog

Od Allahova roba Omera ibnul-Hattaba, vladara pravovjernih, robu Allahovome Ibn Kajsu

Selamun alejke!

Pravosuđe je jasna naredba i priznati Poslanikov sunnet. Shvati, kada budeš zamoljen da riješiš spor, da ne koristi pričati o pravu koje se ne može sprovesti. S ljudima jednako postupaj svojim ugledom, svojom pravednošću i na mjestu gdje ti se obrate, kako plemić ne bi težio tvojoj naklonosti i kako se siroti ne bi razočarao u tvoju pravdu. Onaj ko podiže optužbu dužan je iznijeti dokaz, a na okrivljenom je da se zakune. Dozvoljeno je između muslimana postići nagodbu, izuzev nagodbe koja dozvoljava zabranjeno i zabranjuje dozvoljeno. Neka te presuda koju danas izrekneš, a potom preispitaš svoj razum i u njemu pravednu uputu pronadeš, ne spriječi da iznova presudiš ispravno. Istina je iskonska i preispitati je bolje nego ustrajavati u laži. Maksimalno razumijevanje upotrijebi prilikom presuda oko kojih se u grudima svojim predomišljaš, a za koje rješenja u Knjizi i sunnetu nema. Potom se upoznaj sa sličnim i istim primjerima te pri tome usporedi slučajeve. Osloni se na rješenja koja su bliža Allahu i koja najviše nalikuju istini. Daj onome ko priziva nepostojeće pravo, ili argument, rok do kojeg mora s tim završiti. Ako dostavi dokaz, prihvatit ćeš mu njegovo pravo. U suprotnom ćeš ga lišiti parnice, jer to će potpuno otkloniti sumnju i najbolje prosvijetliti sljepilo.

Muslimani su pouzdani i povjerljivi, izuzev bičevanog zbog prijestupa, iskušanog lažnim svjedočenjem, onoga čija je lojalnost sumljiva i onoga ko je sumljivog porijekla, jer Allah vam je razotkrio tajne i dao odbranu pomoću dokaza i zakletvi. Pazi da ne podlegneš malodušnosti i nestrpljivosti, da ne oštetiš oponenta i da ne budeš promjenjive čudi u sporovima. Istina je na mjestima gdje se ostvaruje, Allah njome povećava nagradu i daje bolju opskrbu. Onome čija je namjera ispravna i ko svoju brigu brine, Allah će mu biti zaštita u sporovima s ljudima. A onaj ko se pred ljudima pretvara s namjerom za koju Allah zna da nije njegova, Allah će to s njime riješiti. Šta misliš o ovozemaljskoj opskrbi i riznicama Njegove milosti, daje li ih neko osim Allaha. Neka ti je selam.”

Kadijino zauzimanje

Kadija ima pravo da se na lijep način zauzme te da od oponentata traži da se izmire, ili da jedan od njih odustane od dijela svoga prava.

عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنُ أَبِي حُدْرَدٍ دَيْنًا لَهُ عَلَيْهِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ فَأَرْتَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي بَيْتِهِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ وَوَادَى كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ فَقَالَ: يَا كَعْبُ، قَالَ: كَيْتُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَشَارَ لَهُ بِيَدِهِ أَنْ ضَعِ الشَّطْرَ مِنْ دَيْنِكَ إِقَالَ كَعْبُ: قَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قُمْ فَأَقْضِهِ.

Ka'b ibn Malik prenosi da je potraživao od Ibn Ebu Hadreda u džamiji dug koji mu je ovaj dugovao. Njih su dvojica podigli glasove toliko da ih je čuo Allahov Poslanik, s.a.v.s., u svojoj kući. Krenuo je prema njima. Otkrio je zastor svoje sobe i dozvao: “O Ka’be.” Ka’b odgovori: “Odazivam ti se, Allahov Poslaniče.” Poslanik, s.a.v.s., reče mu: “Oprosti dio svoga duga”, pokazujući mu rukom da oprosti polovinu duga koji mu pripada. Ka’b reče: “Već sam to učinio, Allahov Poslaniče.” Poslanik, s.a.v.s., reče dužniku: “Ustani i izmiri mu dug.”⁵⁰⁴

⁵⁰⁴ Hadis bilježe: El-Buhari, Muslim, En-En-Nesai i Ibn Madža.

Pravosnažnost presude

Kadijina presuda ne može dozvoliti zabranjeno niti zabraniti dozvoljeno, prema hadisu:

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنَّكُمْ تَخْصُمُونَ إِلَيَّ، وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ الْحَنَّ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ فَأَقْضِي بَيْنَهُمَا مِمَّا أَسْعُ، فَمَنْ قَضَيْتَ لَهُ مِنْ حَقِّ أَخِيهِ شَيْئًا فَلَا يَأْخُذْهُ، فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ.

Ummu Selema prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Sa svojim ste se sporom obratili meni, a ja sam samo čovjek, i vjerovatno jedan od vas ima potpunije argumente od drugoga. Ja ću vama presuditi samo prema onome što čujem. Onome kome presudom dodijelim nešto što pripada njegovome bratu, neka to ne uzima, jer samo ću mu dodijeliti komad vatre."⁵⁰⁵

Imam Eš-Šafi kaže da je, ulemanskim konsenzusom, ustanovljeno da kadijina presuda ne može odobriti zabranjeno.

Ako jedan čovjek tvrdi da mu drugi nešto duguje i za to dovede svjedoke, te sudija presudi u njegovu korist, dozvoljeno mu je uzeti to pravo ako su dokazi bili istiniti.

Ako su dokazi koje je iznio tužitelj neistiniti, recimo da su svjedoci koje je doveo lažni, a sudija presudi u njegovu korist na osnovu tog svjedočenja, presuda neće promijeniti činjenično stanje i neće oponentu koji tuži učiniti dozvoljenim da uzme pravo za koje tvrdi da je njegovo. Naime, ono je u vlasništvu njegova suparnika.

Nijedan islamski pravnik nema drukčije mišljenje, jedino što Ebu Hanifa kaže: "Presude o ugovorima i raskidima ugovora izvršit će se, i javno i tajno...

Ako lažni svjedok svjedoči pred kadijom o razvodu neke žene pa kadija presudi razvodom, žena će se, njegovom presudom, razvesti od svog muža. Bit će joj dozvoljeno da se uda za drugoga, a dozvoljeno je i da se njome oženi onaj ko je lažno svjedočio. Također, ako svjedok

⁵⁰⁵ Predanje navode: El-Buhari, Muslim i drugi autori hadiskih zbirki.

lažno svjedoči o nekoj neznanoj ženi, da je ona supruga nekog neznalog čovjeka, čija supruga nije, a potom sudija presudi na osnovu tog svjedočenja – tom će čovjeku, u skladu s presudom, ona biti dozvoljena kao supruga.”

Presuđivanje čovjeku u odsutnosti koji nema opunomoćenika

Tužitelju je dozvoljeno optužiti čovjeka koji je odsutan i koji nema opunomoćenika.

Sudiji je dozvoljeno izreći mu presudu, ako se tužba potvrdi. Dokazi za to jesu sljedeći:

- Allah, dž.š., kaže:

﴿فَاَحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ﴾

“...zato sudi ljudima po pravdi”⁵⁰⁶

Ono što se ustvrdi argumentom jest pravda, te se po njemu mora presuditi;

ذَكَرْتُ هِنْدَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلَ شَحِيحٍ هَلْ لَهَا أَنْ تَأْخُذَ مِنْ مَالِهِ بِغَيْرِ إِذْنِهِ؟ فَقَالَ لَهَا الرَّسُولُ: خُذِي مَا يَكْفِيكِ وَوَلَدُكِ بِالْمَعْرُوفِ.

- Hinda je spomenula Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., da je Fibu Sufjan škrt čovjek i pitala da li ima pravo iz imetka mu uzimati, bez njegova dopuštenja? Poslanik, s.a.v.s., rekao joj je: “Uzmi onoliko koliko je dovoljno tebi i čeljadi, s mjerom.”

Ovo je presuda izrečena odsutnome;

- Malik u djelu *El-Muvetta* prenosi da je Omer, r.a., rekao: “Onaj ko polaže pravo na neki dug neka nam sutra dođe, jer ćemo rasprodati imetak dužnika i podijeliti ga onima koji imaju neko pravo.” Osoba kojoj se izrekla presuda da će joj se imovina prodati bila je odsutna;

- odustajanje od izricanja presude odsutnome predstavlja zanemarivanje prava, jer onome ko odustane odsutnost ne predstavlja zapreku za izricanje presude. Tako misle Malik, Eš-Šafi i Ahmed. Oni

⁵⁰⁶ Sad, 26.

kažu: "Odsutni neće izbjeći presudu, jer, kada bude dostupan, njegov će se argument uzeti u obzir i saslušati. Postupit će se u skladu s njim, makar to dovelo i do obaranja presude, jer odsutni je pod uvjetnom presudom."

Šurejh, Omer ibn Abdulaziz, Ibn Ebu Lejla i Ebu Hanifa kažu: "Kadija može izreći presudu odsutnoj osobi samo ako će prisustvovati neko umjesto nje, naprimjer opunomoćenik ili izvršilac oporuke. Naime, moguće je da on bude imao dokaz koji će pobiti tužbu tužitelja, a i Poslanik, s.a.v.s., rekao je Aliji, r.a., u hadisu koji je prethodio:

يَا عَلِيُّ، إِذَا جَلَسَ إِلَيْكَ الْخَصْمَانِ فَلَا تَقْضِ بَيْنَهُمَا حَتَّى تَسْمَعَ مِنَ الْآخِرِ كَمَا سَمِعْتَ مِنَ
الْأَوَّلِ، فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ تَبَيَّنَ لَكَ الْقَضَاءُ.

'O Alija, ako ti se obrate dvije sukobljene strane, ne presuđuj dok ne saslušas i drugu stranu, kao što si saslušao prvu, jer ako to učiniš, pravosuđe će ti postati jasnim.'⁵⁰⁷

El-Hattabi veli: "Islamski su mislioci u više slučajeva donijeli presudu odsutnome.

Jedan od njih jeste i slučaj izricanja presude mrtvome i djetetu.

Oni o čovjeku koji ostavi polog a zatim nestane kažu da, ako njegova žena zaziva naknadu i dovede pred kadiju onoga kod koga je ostavljan polog, on će presuditi u njenu korist.

Oni također kažu: 'Ako potražilac prvokupnje tvrdi, na štetu odsutnoga, da mu je on kupio nekretninu i predao novac, punu cijenu, dosudit će mu se pravo na prvokupnju.' Sve su ove presude izrečene odsutnome."

Presuđivanje u sporovima zimmijja

Dozvoljeno je da se štićenici islamske države (*ez-zimmijjun*) za presudu obrate muslimanskim pravosudnim dužnosnicima. Presude će im se donositi u skladu s onim što je Allah, dž.š., objavio i propisima prema kojima se sudi muslimanima. Allah, dž.š., kaže:

⁵⁰⁷ Hadis bilježe Ahmed, Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi.

﴿فَإِنْ جَاءُوكَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾

“...pa ako ti dođu, ti im ili presudi ili se okreni od njih; ako se okreneš od njih, oni ti ne mogu nimalo nauditi. A ako im budeš sudio, sudi im pravo jer Allah voli pravedne.”⁵⁰⁸

Da li je vlasniku prava dozvoljeno uzeti svoje pravo od dužnika koji odugovlači bez kadijine presude?

Pravnici šafijskog mezheba kažu: “Čovjek kome je neka osoba dužna, a on za to nema dokaza, dok ta osoba negira dugovanje, ima pravo iz njena imetka uzeti svoje pravo iste vrste, ako je u mogućnosti. Čovjeku nije dozvoljeno uzeti nešto drukčije, ako je u mogućnosti uzeti istovrsni dug.”

Oni, dalje, kažu: “Ako čovjek pronade samo nešto što je drukčije vrste, dozvoljeno mu je uzeti ga.

Ako postoji mogućnost da čovjek do svog prava dođe posredstvom suca, jer dužnik priznaje dug, a odugovlači, ili negira dug, a protiv njega postoji dokaz, ili se nada da će priznati da je dužan kada dođe pred sudiju i kad se od njega bude tražilo da se zakune – da li će svoje pravo uzeti sam ili će slučaj prepustiti sudiji? Ulema se o tome razilazi.

Prevladavajuće je mišljenje da je čovjeku dozvoljeno da svoje pravo uzme sam, a u prilog tom stavu ide slučaj Hinde, Ebu Sufjanove žene.”

Drugi im je razlog to što je podizanje tužbe naporno, što iziskuje troškove i traći vrijeme. Oni dodaju: “Zatim, ako mu je dozvoljeno uzeti svoje pravo, a do njega može doći samo ako slomi vrata i probije zid, i to mu je dozvoljeno. On neće snositi garanciju za ono što uništi, baš kao ni onaj ko se od napasnika može odbraniti samo uništenjem njegove imovine, te je i uništi – ne snosi garanciju.”

Stav koji zastupaju ne kosi se s Poslanikovim, s.a.v.s., riječima:

أَذِ الْأَمَانَةَ إِلَى مَنِ اتَّسَكَ وَلَا تَخُنْ مَنْ خَانَكَ.

⁵⁰⁸ El-Maida, 42.

“Ispuni amanet onome ko ti ga je povjerio i ne varaj onoga ko je tebe prevario.”

El-Hattabi kazuje: “To je zbog toga što je varalica taj koji uzima ono što nema pravo uzeti, nepravedno i nasilno. Međutim onaj kome je dozvoljeno uzeti svoje pravo iz imetka svoga oponenta i nadoknaditi nepravdu koju mu je ovaj pričinio – nije varalica. Hadis znači: ne varaj onoga ko tebe prevari time što ćeš mu uzvratiti jednakom prevarom. Vlasnik ga prava u ovom slučaju nije prevario, jer uzeo je samo pravo koje mu pripada, dok varalica uzima tuđi imetak.”

Izricanje nove presude suca

Ako sudija u nekom sporu presudi prema svom mišljenju (*el-idžtihad*), a zatim mu sine nova presuda oprečna prvoizrečenoj, on svoju presudu neće poništavati. Također, ako mu se dostavi presuda nekog drugog sudije, pa je on ne vidi, neće poništavati prvu presudu. Pravna osnova tog propisa jeste predanje Abdurrezzaka o presudi koju je donio Omer ibnul-Hattab ženi koja je umrla i iza sebe ostavila supruga, majku, dva brata po ocu i majci, te dva brata po majci. Omer je izjednačio učešće braće po majci i po ocu, s braćom po majci da učestvuju u trećini. Jedan mu je čovjek rekao: “Nisi ih izjednačio u učešću te i te godine.” Omer, r.a., odgovorio mu je: “To stoji onako kako smo presudili tog dana, a ovo stoji onako kako smo presudili danas.” Ibnul-Kajjim kaže: “Vođa je pravovjernih u oba slučaja postupio onako kako mu se učinilo da je pravilno.”

Primjeri pravosuđa u okrilju islamske države

Ebu Nuajm u djelu *El-Hil'ja* navodi: “Alija ibn Ebu Talib, Allah mu lice oplemenio, svoj je štit pronašao kod jednoga jevreja, štit koji je izgubio, pa ga je tada prepoznao. Alija mu kaza da je to njegov štit koji mu je spao s njegove pepeljaste deve. Jevrej mu reče: ‘Štit je moj i u mojim je rukama’, a zatim predloži: ‘Neka između tebe i mene presudi

muslimanski kadija.' Otiđoše njih dvojica Šurejhu. Kada je Šurejh vidio Aliju kako prilazi, sklonio se sa svoga mjesta, i Alija sjede na njega, a zatim reče: 'Da je moj suparnik musliman, na jednakim bi mjestima sjedili, ali čuo sam Allahova Poslanika, s.a.v.s., kako kaže:

لَا تَسَاوَوْهُمْ فِي الْمَجْلِسِ.

'Ne izjednačujte ih sa sobom u mjestu.' I primijenio je Poslanikove, s.a.v.s., riječi. Šurejh upita: 'Šta želiš, vladaru pravovjernih.' Alija odgovori: 'Svoj štit koji je spao s deve moje pepeljaste pa ga je ovaj jevrej prisvojio.' Šurejh postavi pitanje jevreju: 'Šta ti kažeš, jevreju.' 'Štit je moj i u mom je vlasništvu', kaza jevrej. Šurejh reče: 'Istinu kažeš, vladaru pravovjernih, uistinu je to tvoj štit, ali moraš dovesti svjedoke.' Alija pozva Kamberra i svoga sina Hasana koji posvjedočiše da je štit njegov. Šurejh prozbori: 'Svjedočenje tvoga prijatelja prihvatamo, ali svjedočenje koje je tvoj sin za tebe iznio ne možemo prihvatiti.' Alija tada izusti: 'Zar nisi čuo Omerra ibnul-Hattaba kako kaže: 'Allahov je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

وَالْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ.

'Hasani i Husein predvodnici su mladića u Džennetu.' 'Bogami, jesam', odgovori Šurejh. 'Pa zar onda nećeš prihvatiti svjedočenje predvodnika džennetskih mladića?', upita Alija i doda židovu: 'Uzmi štit.' Na to Jevrej reče: 'Vladar je pravovjernih sa mnom došao muslimanskome kadiji. Kadija je presudio u moju korist, i on je na to pristao. Istinu kažeš, Boga mi, vladaru pravovjernih, zaista je to tvoj štit, s deve ti je spao i ja sam ga prisvojio. Svjedočim da je samo Allah Bog i da je Muhammed Allahov poslanik.' Alija mu ga pokloni, Allah mu lice oplemenio, i nagradi ga s devetsto kovanica,⁵⁰⁹ Zajedno su poginuli u Bici na Saffinu."

⁵⁰⁹ Kovanica: zlatnika ili srebrnjaka.

TUŽBE I DOKAZI (*ED-DEAVI* *VEL-BEJJINAT*)

Definicija tužbe

Izraz *ed-deavi* množina je riječi *ed-da'va*. Ta riječ u jeziku nosi značenje zahtjeva. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ﴾

“... u njemu ćete imati sve ono što duše vaše zažele, i što god zatražite – **inaćete**”⁵¹⁰,

što znači: zahtijevate.

U šerijatskopravnoj terminologiji radi se o čovjekovoj tvrdnji da posjeduje nešto što je u vlasništvu ili skrbništvu drugoga.

Tužitelj (*el-muddei*) jeste onaj koji zahtijeva pravo. Ako on prešuti zahtjev, presuda se izostavlja.

Okrivljeni (*el-muddea alejh*) jeste onaj od koga se traži povrat prava. Ako on prešuti tužbu, presuda se neće izostaviti.

Ko može podići tužbu

Tužbu može podići samo slobodan, razuman, punoljetan i svjestan čovjek.

Prema tome, tužba roba, budale, senilnog čovjeka, djeteta i bezumnika neće biti primljena.

Kako se ovi uvjeti odnose na tužitelja, isto se tako odnose i na oponenta koji negira tužbu.

⁵¹⁰ Fussilet, 31.

Tužba bez dokaza neprihvatljiva je

Tužba se može ustvrditi samo uz dokaz koji jasno i očevidno ukazuje na pravo.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَوْ يُعْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ لَادَّعَى نَاسٌ دِمَاءَ رِجَالٍ وَأَمْوَالَهُمْ وَلَكِنَّ الْيَمِينَ عَلَى الْمُدَّعِي عَلَيْهِ.

Ibn Abbas prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kada bi se ljudima tek tako uslišavale tužbe, oni bi prizivali živote i imetke ljudi. Međutim, na optuženome je da se zakune.”⁵¹¹

Tužitelj je obavezan iznijeti dokaz

Tužitelj je dužan iznijeti argument o istinitosti i ispravnosti svoje tužbe, jer počinje se s osnovom da je okrivljeni nevin. Tužitelj je dužan dokazati suprotno.

Poslanik, s.a.v.s., veli:

الْبَيِّنَةُ عَلَى الْمُدَّعِي وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ.

“Dužnost tužitelja jeste dokaz, a okrivljenoga zakletva.”⁵¹²

Uvjetovanje nesumnjivosti dokaza

Uvjet je da dokaz bude nesumnjiv, jer nesiguran dokaz ne može dati potpuno uvjerenje.

﴿وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا﴾

“...a pretpostavka istini baš nimalo ne koristi.”⁵¹³

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِرَجُلٍ: تَرَى الشَّسْرَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: عَلَى مِثْلِهَا فَاشْهَدْ أَوْ دَعْ.

⁵¹¹ Hadis navode El-Buhari i Muslim.

⁵¹² Hadis bilježe El-Bejheki i Et-Taberani, uz vjerodostojan niz prenosilaca.

⁵¹³ En-Nedžm, 28.

Ibn Abbas, r.a., pripovijeda da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., upitao jednog čovjeka: “‘Vidiš li sunce?’ ‘Da’, odgovorio je čovjek. ‘S takvim uvjerenjem svjedoči ili odustani’, reče mu Poslanik, s.a.v.s.’”⁵¹⁴

Načini potvrđivanja tužbe

Načini na koje se tužba može ustvrditi jesu sljedeći:

1. priznanje;
2. svjedočenje;
3. zakletva;
4. pouzdana službena dokumentacija.

Svi ovi načini imaju svoje propise koje ćemo navesti u daljnjem izlaganju.

PRIZNANJE (*EL-IKRAR*)

Definicija

Izraz *el-ikrar* u jeziku ima značenje potvrđivanja (gl. *karre - jekirru*), a u šerijatsko-pravnoj terminologiji znači priznavanje optužbe. Ono je najjači argument za potvrdu tužbe tužitelja i zato se kaže da je priznanje najjači dokaz. Naziva se još i svjedočenjem protiv sebe.

Njegova propisanost

Ulema je jedinstvena u tome da je priznanje propisano i Kur'anom i Poslanikovim sunnetom. Allah, dž.š., kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ﴾

⁵¹⁴ Predanje bilježi El-Hilal u svojoj zbirci te Ibn Adij. Ono je slabo (ed-daif) jer u njegovom se lancu prenosilaca nalazi Muhammed ibn Sulejman, a njega En-En-Nesai smatra nepouzdanim. El-Bejheki kaže: “Nije prenesen s nizom na koji se može osloniti.”

“O vjernici, budite uvijek pravedni, svjedočite Allaha radi, pa i na svoju štetu.”⁵¹⁵

Poslanik, s.a.v.s., kaže:

وَاعْذُ يَا أَيُّسُ عَلَى امْرَأَةٍ هَذَا، فَإِنْ اعْتَرَفَتْ فَرُجْهَا.

“Unejse, otidi rano do te žene. Ako prizna, kamenuj je.”

Poslanik, s.a.v.s., veli:

صَلِّ مَنْ قَطَعَكَ، وَأَحْسِنْ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْكَ، وَقُلِ الْحَقَّ وَلَوْ عَلَى نَفْسِكَ.

“Održavaj odnose s onim ko ih s tobom prekine, postupi lijepo s onim ko s tobom ružno postupi i istinu govori makar i na svoju štetu.”

Ebu Zerr, r.a., kazuje: “Moj prijatelj Allahov Poslanik, s.a.v.s., oporučio mi je da gledam onoga ko je ispod mene, a da ne gledam onoga ko je iznad mene, da volim jadnike i da im priđem. Da održavam odnose s rodbinom, makar ih oni sa mnom prekinuli i otuđili se. Da govorim istinu, makar bila gorka i da se ne bojim ničijeg prijekora. Da nikoga ni za šta ne molim i da često ponavljam: *‘La hanle ve la kuvrete illa billah’* (‘Samo Allah ima snagu i moć’), jer to je džennetsko blago.”

Allahov Poslanik, s.a.v.s., na priznanje se oslanjao prilikom presuda u krvnim, kaznenim i imovinskim raspravama.

Uvjeti valjanosti priznanja

Za ispravnost priznanja uvjetuje se sljedeće: razum, punoljetnost, pristanak i pravna sposobnost. Uvjetuje se i da onaj ko priznaje ne bude neozbiljan i da ne priznaje nešto što nije moguće, ni teoretski ni praktično.

Prema tome, nije valjano priznanje maloumne osobe, djeteta, prinuđenoga, štićenika i neozbiljne osobe, ni priznanje koje je neshvatljivo razumu i tradiciji, jer laž je u tim situacijama očita, a presuda se ne može zasnivati na laži.

⁵¹⁵ En-Nisa, 135.

Opozivanje priznanja

Kada je priznanje ispravno, onda ono postaje obavezujuće za onoga ko prizna. Toj osobi nije dozvoljeno opozvati priznanje, u slučaju da je to priznanje vezano za nečije pravo.

Međutim, ako je priznanje vezano za neko od Allahovih prava, kao što je to slučaj s kaznama za blud i konzumiranje alkohola, tada je opoziv priznanja valjan. Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

ادْرَأُوا الْحُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ.

“Odagnajte kazne sumnjama.”

Dokaz ove tvrdnje jeste i hadis Maiza, spomenut u poglavlju “Kazne”.

Zahirijski pravnici misle drukčije i negiraju valjanost opoziva priznanja, svejedno je li riječ o Allahovim pravima ili pravima ljudi.

Priznanje je ograničen argument

Priznanje je ograničen argument koji se odnosi samo na onoga ko prizna. Ako čovjek dadne priznanje na štetu drugoga, to priznanje nije dozvoljeno, za razliku od potvrđenog dokaza, koji prelazi i na drugoga.

Ako tužitelj tvrdi da mu jedna grupa ljudi nešto duguje, pa jedan dio njih prizna, a drugi niječe, priznanje će obavezivati samo onoga ko je dao priznanje.

U slučaju da tužitelj podigne ovakvu tužbu i potkrijepi je jasnim dokazom, taj će ih dokaz sve obavezati.

Priznanje je nedjeljivo

Priznanje je jedna cjelovita izjava, i ne može mu se jedan dio prihvatiti, a drugi odbaciti.

Priznanje duga

Ako čovjek jednome od svojih nasljednika prizna da je dužan; u slučaju da je smrtno bolestan, priznanje nije valjano, ako mu ostali nasljednici ne povjeruju. Naime, moguće je da bolesnik tim priznanjem namjerava nasljednike osloboditi nasljedstva, oslanjajući se na to što je bolestan. Ako priznanje bude izrečeno dok je čovjek zdrav, onda je dozvoljeno. Mogućnost da čovjek tada želi ostale nasljednike osloboditi nasljedstva, stoga što je to samo moguće i što je jedna vrsta pretpostavke, ne može pobiti argument priznanja.

Prema mišljenju pravnika šafijskog mezheba, svaki je valjani argument valjan, jer ne postoji ništa što dovodi u pitanje postojanje uvjeta valjanosti.

Priznanje smrtnog bolesnika, u slučaju da ga je dao strancu koji nije nasljednik, valjano je, bilo da mu je priznao dugovanje novca ili neke druge imovine. Neki kažu da se taj dio uzima iz trećine.

Ako bi bolesnik priznanje dao nekome od nasljednika, mišljenje koje kod njih prevladava jeste valjanost tog priznanja, jer čovjek koji priznaje doveden je u situaciju u kojoj je i lažov iskren i kada se i grešnik kaje. Očigledno je da u takvim situacijama čovjek daje istinito priznanje i da mu namjera nije da nekog oslobodi nasljedstva. Postoji među njime i onih koji imaju drukčije mišljenje, a to je da takvo priznanje nije ispravno, jer on može imati namjeru da neke nasljednike oslobodi nasljedstva.

Prema njihovom mišljenju, u slučaju da čovjek, dok je zdrav, prizna dugovanje jednoj osobi, a zatim, kad oboli, prizna i drugoj, njih će dvije dug podijeliti, i neće se dati prednost prvome.

Ahmed kaže: "Apsolutno nije dozvoljeno da bolesnik prizna dugovanje svome nasljedniku." On se povodi dokazom da nije pouzdano

da čovjek, nakon što jednog nasljednika oslobodi oporuke, drugome je dodijeli priznanjem dugovanja.

El-Evzai i jedna grupa islamskih učenjaka dozvoljavaju da bolesnik prizna dugovanje nasljedniku jednog dijela svoga imetka, jer je sumlja u osobu na samrti neprihvatljiva. Propisi se odnose shodno vanjskim pokazateljima, tako da se priznanje ne može zanemariti zbog obične pretpostavke, a Allahu se opet sve prepušta.

SVJEDOČENJE (*EŠ-ŠEHADA*)

Definicija

Izraz *eš-šehada* deriviran je iz masdera *el-mušabeda*, što znači: “gledanje”, jer svjedok obavještava o onome što je gledao i promatrao. Ovaj termin također ima značenje i čovjekova kazivanja o onome što zna, kroz izraze: “Svjedočim” i: “Svjedočio sam.”

Neki kažu da riječ *eš-šehada* ima značenje riječi *el-i'lam* (obznanjivanje), iz kur'anskog ajeta:

﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾

“Allah svjedoči da nema drugog boga osim Njega”⁵¹⁶

Ovo znači: obznanjuje.

Svjedok (*eš-šahid*) jeste nosilac i realizator svjedočenja, jer on je svjedočio nešto što je drugima promaklo.

Prihvatljivo je samo svjedočenje utemeljeno na poznavanju slučaja

Nikome nije dozvoljeno svjedočiti bez znanja o slučaju.

Znanje se može steći viđenjem, slušanjem i čuvenjem o onome o čemu se bez toga, u većini slučajeva, ne bi ništa znalo. Čuvenje je opća raširenost vijesti koja proizvodi pretpostavku ili znanje.

⁵¹⁶ Alu Imran, 18.

Svjedočenje na osnovu čuvenja ispravno je, prema mišljenju pravnika šafijskog mezheba, u slučajevima ustanovljavanja porijekla, rođenja, smrti, oslobađanja, skrbništva, vakufa, smjene, zatim sklapanja braka i svega onoga što se na to nadovezuje, ublaživanja i pooštrenja kazni, te u slučajevima oporuka, ustanovljavanja zrelosti, slaboumnosti i vlasništva.

Ebu Hanifa kaže: “Svjedočenje na osnovu čuvenja dozvoljeno je u pet slučajeva: sklapanja braka, stupanja u bračni odnos, ustanovljavanja porijekla, ustanovljavanja smrti i preuzimanja pravosudne funkcije.

Imam Ahmed i neki zastupnici šafijskog pravnog pravca kažu: “Dozvoljeno je svjedočenje na osnovu čuvenje u sedam slučajeva: u slučaju sklapanja braka, zatim ustanovljavanju porijekla, smrti, oslobađanja, skrbništva, vakufa i apsolutnog vlasništva.

Propis o svjedočenju

Svjedočenje je stroga naredba (farz-ajn) onome ko ga se prihvati, kada bude pozvan svjedočiti i kada se poboji da bi se moglo zanemariti nečije pravo. U slučaju da se čovjek poboji da će se nečije pravo izgubiti, svjedočenje mu je dužnost, makar i ne bio pozvan za svjedoka, jer Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَا تَكُونُوا الشَّاهِدَةَ وَمَنْ يَكُنْهَا فَإِنَّهُ آثَمُ قَلْبُهُ﴾

“I ne uskratite svjedočenje; ko ga uskrati, srce njegovo bit će grešno.”⁵¹⁷

﴿وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ﴾

“...i svjedočenje Allaha radi obavite!”⁵¹⁸

U vjerodostojnom hadisu stoji:

أَنْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا.

“Pomozi svome bratu i kad on nepravdu čini, i kad se njemu nepravda čini.” Pomoć mu je u ispunjenju dužnosti svjedočenja.

⁵¹⁷ El-Bekara, 28.3.

⁵¹⁸ Et-Talak, 2.

عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ أَنَّ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ الشَّهَدَاءِ؟ الَّذِي يَأْتِي بِشَهَادَتِهِ قَبْلَ أَنْ يُسْأَلَ.

Zejd ibn Halid prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Jesam li vas obavijestio ko je najbolji svjedok Onaj ko svjedoči prije nego ga pozovu.”

Svjedočenje je obaveza samo ako je čovjek u mogućnosti svjedočiti bez štete koja bi mogla biti nanijeta njemu, njegovoj časti, imetku ili porodici, shodno Allahovim, dž.š., riječima:

﴿وَلَا يُضَارُّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ﴾

“... i neka ne bude oštećen ni pisar, ni svjedok.”⁵¹⁹

Kada je svjedoka mnogo, a nema bojazni da će nečije pravo biti ugroženo, u tom je slučaju svjedočenje pohvalno. Ako ga tada čovjek izostavi, pa i bez opravdanja, neće biti grešan.

U slučajevima kada je čovjeku svjedočenje strogo naređeno, zabranjeno mu je za njega uzeti nadoknadu. Izuzetak je ako mu je naporno pješačiti. Tada ima pravo na nadoknadu za prijevoz. U slučaju kada svjedočenje nije izričita naredba, čovjeku je dozvoljeno za njega uzeti nadoknadu.

Uvjeti prihvatanja svjedočenja

Za primanje svjedočenja postavljeni su sljedeći uvjeti:

1. **islam**, nije dozvoljeno da nevjernik svjedoči muslimanu, izuzev prilikom oporuke na putovanju, prema mišljenju imama Ebu Hanife. On njihovo svjedočenje u toj situaciji dopušta. Istog su mišljenja i Šurejh, Ibrahim En-Nehai i El-Evzai, a povode se za riječima Allaha, dž.š.:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنَكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَتَمَّ صَرْبُكُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْسِبُوهَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنْ أَرَبْتُمْ لَا تَشْرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى وَلَا نَكُنْ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذَا

⁵¹⁹ El-Bekara, 282.

لَمِنَ الْآتِينَ * فَإِنْ عُثِرَ عَلَىٰ أَتَمِّمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخَرَانِ يَوْمَانِ مَقَامُهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأُولَانِ فَيَقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعَدَدْنَا إِنَّا إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٢٠﴾

“O vjernici, kada vam se približi smrt, prilikom davanja oporuke neka vam posvjedoče dvojica pravednih rođaka vaših ili neka druga dvojica, koji nisu vaši – ako ste na putu, a pojave se znaci smrti. A ako posumnjate, zadržite ih poslije obavljene molitve i neka se Allahom zakunu: ‘Mi zakletvu ni za kakvu cijenu nećemo prodati makar se radilo i o kakvu rođaku i svjedočenje koje je Allah propisao nećemo uskratiti, jer bismo tada bili, doista, grešnici.’ A ako se dozna da su njih dvojica zgriješila, onda će njih zamijeniti druga dvojica od onih kojima je šteta nanesena, i neka se Allahom zakunu: ‘Naše zakletve su vjerodostojnije od zakletvi njihovih, mi se nismo krivo zakleli, jer bismo tada, zaista, nepravedni bili.’”⁵²⁰

Također, hanefijski pravnici dozvoljavaju da nevjernici svjedoče jedni protiv drugih, jer je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kamenovao dvojicu jevreja na osnovu svjedočenja o bludu koje su protiv njih iznijeli jevreji.

Eš-Ša’bi prenosi da su nekog čovjeka iz reda muslimana od smrti dijelile samo minute, a nije pronašao nikoga od muslimana da svjedoči o njegovoj oporuci. On za svjedoke pozva dvojicu kršćana. Nakon toga oni dođoše u Kufu i otiđoše Ebu Musau el-Eš’ariju, obavijestiše ga o tome i predadoše čovjekovu ostavštinu i oporuku. El-Eš’ari reče: “Ovaj slučaj se nije desio nakon onoga iz vremena Allahova Poslanika, s.a.v.s.” On, nakon ikindija-namaza zatraži od njih da se Allahom zakunu da nisu prevarili, niti slagali, niti šta zamijenili, niti uskratili, niti izmijenili, i da je to oporuka i ostavština toga čovjeka. Potom prihvati njihovo svjedočenje. Veli El-Hattabi: “U ovome kazivanju imamo dokaz da je svjedočenje štićenika islamske države prihvatljivo, pogotovo o oporuci muslimana preminulog na putu.”

Ahmed kaže: “Njihovo se svjedočenje prima samo u ovakvoj situaciji, zbog neophodnosti.”

⁵²⁰ El-Maida, 106-107.

Eš-Šafi i Malik smatraju da nije dozvoljeno da nevjernik svjedoči muslimanu, ni prilikom oporuke na putu ni prilikom ičega drugog. Ajet je, prema njihovom mišljenju, derogiran.

Svjedočenje zimije za zimiju

Svjedočenje štićenika islamske države jedan za drugoga pitanje je oko kojeg se islamski pravnici razilaze. Imami Eš-Šafi i Malik vele: "Svjedočenje zimije nije prihvatljivo, ni protiv muslimana ni protiv nevjernika." Ahmed smatra da svjedočenje sljedbenika Knjige jedno za drugoga nije dozvoljeno. Pravnici hanefijskog mezheba zagovaraju mišljenje da je svjedočenje zimija jednih za druge dozvoljeno i da se svi nevjernici smatraju jednom vjerskom skupinom.

Eš-Ša'bi, Ibn Ebu Lejla i Ishak mišljenja su da je dozvoljeno da jevreji svjedoče jedni protiv drugih, a da nije dozvoljeno da svjedoče protiv kršćana ili vatropoklonika, jer to su različite vjerske skupine. Nije dozvoljeno da jedna vjerska skupina svjedoči protiv druge;

2. pravednost, dodatna karakteristika uz prvi uvjet, islam. Pravednost kod svjedoka mora postojati, a ogleda se kroz to da svjedokova dobrota prevladava zlobu i da se ne radi o osobi za koju se zna da uobičava lagati. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَأَشْهِدُوا ذَوِي عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ﴾

"... i kao svjedoke dvojicu vaših pravednih ljudi uzmite, i svjedočenje Allaha radi obavite!"⁵²¹

﴿مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ﴾

"... koje prihvatate kao svjedoke;"⁵²²

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا﴾

"O vjernici, ako vam nekakav nepošten čovjek donese kakvu vijest, dobro je provjerite,"⁵²³

⁵²¹ Et-Talak, 2.

⁵²² El-Bekara, 282.

⁵²³ El-Hudžurat, 6.

A Poslanik, s.a.v.s., u predanju koje bilježi Ebu Davud, veli:

لَا تَجُوزُ شَهَادَةُ حَاتِنٍ وَلَا حَائِثَةٍ وَلَا زَانٍ وَلَا زَانِيَةٍ.

“Nije dozvoljeno da svjedoči ni muškarac ni žena varalica, ni bludnik ni bludnica.”

Prema tome, ne prihvata se svjedočenje grešnika ni onoga ko je poznat po laži, lošoj ćudi i nemoralu. To je značenje uvjeta pravednosti.⁵²⁴

A islamski pravnici kažu da je čovjekova pravednost vezana za ispravnost njegove vjere i za osobine čovječnosti.

Ispravnost se vjere ogleda u izvršavanju islamskih farzova i nafila, klonjenju zabrana i pokuđenih stvari, nečinjenju velikih grijeha i neustrajavanju u činjenju manjih.

Čovječnost podrazumijeva da čovjek čini djela koja će ga krasiti, a da se kloni postupaka koji će ga sramotiti.

Prihvata li se svjedočenje grešnika koji se pokaje

Islamski se pravnici slažu da se svjedočenje grešnika, kada se pokaje, prihvata.

Jedino Ebu Hanifa kaže: “Ako je njegova grešnost uzrokovana potvorom na nečije pravo, svjedočenje mu se neće prihvatiti, jer Allah, dž.š., kaže:

﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾

‘One koji okrive poštene žene, a ne dokažu to s četiri svjedoka, s osamdeset udaraca biča izbičujte i nikada više svjedočenje njihovo ne primajte; to su nečasni ljudi’⁵²⁵;

⁵²⁴ Ebu Hanifa smatra da je za pravednost dovoljno da je čovjek musliman i da nije poznato nešto što mu kalja čast i ugled. To važi za svjedočenje u imovinskim raspravama, ne i za kazne. On za sklapanje braka dozvoljava i svjedočenje grešnika i kaže da se brak može začeti i uz njihovo svjedočenje. Neko pravnici malikijskog mezheba dozvoljavaju donošenje presuda uz svjedočenje čovjeka koji nije izuzetno pravedan i svjedočenje onoga za čiju se pravednost u sitnim postupcima ne zna.

⁵²⁵ En-Nur, 4.

3-4. punoljetnost i razum. Pravednost je uvjet za primanje svjedočenja, a punoljetnost i razum uvjeti su za pravednost.

Shodno tome, ne prihvata se svjedočenje djeteta – makar svjedočilo djetetu poput njega – ni budale ni slaboumnika, jer njihovo svjedočenje ne može dovesti do potpunog uvjerenja, na osnovu čega bi se donijela presuda. Imam Malik dozvoljava svjedočenje djece prilikom međusobnih optuživanja, ako se njihovi iskazi ne razlikuju i ako se ne podvajaju. Takvo svjedočenje dozvoljava i Abdullah ibn Zubejr.

Također, ashabi i medinski pravници primali su svjedočenja djece u njihovim međusobnim optužbama, i to je prevladavajući stav. Naime, odrasli ljudi ne prisustvuju njihovim igrama i kada se svjedočenje djece ne bi prihvatilo, kao i svjedočenje žena razdvojenih, izgubila bi se, obezvrijedila i zanemarila prava, zbog predrasuda i nevjerovanja u njihovu iskrenost. Njihovo svjedočenje pogotovo vrijedi kada pristignu zajedno, prije nego što se razdvoje i odu kućama, i saglase se o jednoj vijesti kada ih se razdvoji prilikom davanja iskaza, a riječ im bude jedinstvena. Mišljenje koje nastane tada, kao rezultat njihova svjedočenja, mnogo je jače od mišljenja koje nastaje kao rezultat svjedočenja dvojice muškaraca. To se ne može odbaciti i negirati. Mi ne možemo misliti da će cjelokupan vjerezakon, koji je dobar i uređen za interese ljudi na ovome i budućemu svijetu, poništiti prava nalik ovima i zanemariti ih, i pored pojave njihovih argumenata i njihove vjerodostojnosti, a da će primiti neko drugo pravo potkrijepljeno dokazom slabijim od njihovih;

5. govor, neophodno je da svjedok bude sposoban govoriti. U slučaju da je svjedok nijema osoba koja ne može govoriti, njegovo se svjedočenje neće prihvatiti, makar svoje svjedočenje iznosio pomoću ukaza i makar ti ukazi bili razumljivi. Izuzetak je kada svjedok svjedočenje napiše svojom rukom – tako misle Ebu Hanifa i Ahmed, a isto nam kazuje i vjerodostojan stav šafijske pravne škole;

6. pamćenje, ne prihvata se svjedočenje osobe koja je poznata po lošem pamćenju i čestoj rasijanosti i pogreškama, zbog toga što se gubi povjerenje u njen iskaz. Isto se odnosi i na senilnu osobu i sve druge sa sličnim problemom.

7. nepostojanje optužbe, neprihvatljivo je svjedočenje tužitelja, zbog moguće pristrasnosti i neprijateljstva. S tim se stavom ne slažu Omer ibnul-Hattab, Šurejh, Omer ibn Abdulaziz, Atra, Ebu Sevr, ibnul-Munzir i Eš-Šafi, u jednom od svoja dva mišljenja. Oni kažu: “Prihvata se svjedočenje djeteta svome roditelju i roditelja svome djetetu, dok god se oni odlikuju pravednošću i dok spadaju u red onih čije je svjedočenje prihvatljivo.” Ove riječi navode Eš-Ševkani i Ibn Rušd.

Prema gore navedenom, ne prima se svjedočenje čovjeka protiv njegova neprijatelja, ako je sukob među njima dunjalučke prirode, zbog postojanosti tužbe. Međutim, ako je njihovo neprijateljstvo vjerske prirode, ono ne nalaže tužbu, jer vjera zabranjuje lažno svjedočenje. U tom slučaju tužba ne postoji. Također, ne prihvata se svjedočenje u korist roditelja, recimo da dijete svjedoči u korist oca, ni svjedočenje u korist potomaka, kao kad bi otac svjedočio u korist djeteta, ali je dozvoljeno da oni svjedoče jedni protiv drugih. Isto se smatra i kada majka svjedoči svome djetetu, ili dijete majci, sluga koga izdržava domaćin kuće – u takvom je slučaju svjedočenje neprihvatljivo, zbog postojanosti tužbe, a i u skladu s predanjem:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ خَائِنٍ وَلَا خَائِنَةٍ وَلَا ذِي غَمْرٍ عَلَى أَخِيهِ الْمُسْلِمِ، وَلَا شَهَادَةُ الْوَلَدِ لِوَالِدِهِ وَلَا شَهَادَةُ الْوَالِدِ لِوَلَدِهِ.

Aiša, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Ne prihvata se svjedočenje ni muškarca ni žene varalice, ni svjedočenje osobe koja bi mogla biti pristrasna⁵²⁶ prema svome bratu muslimanu. Nije dozvoljeno ni da dijete svjedoči svome roditelju, ni roditelj svome djetetu.”

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَجُوزُ شَهَادَةُ خَائِنٍ وَلَا خَائِنَةٍ وَلَا ذِي غَمْرٍ عَلَى أَخِيهِ وَلَا تَجُوزُ شَهَادَةُ الْقَانِعِ لِأَهْلِ الْبَيْتِ.

⁵²⁶ To je osoba koja posjeduje neki vid mržnje prema drugom: neprijateljstvo se ispoljava u riječima ili djelima, a jedna od njegovih manifestacija jeste i to da se čovjek raduje nesreći koja zadesi njegova neprijatelja, a da tuguje zbog dobra koje dobije, i da mu priželjkuje svako zlo. Islamski pravnici navode da su uzroci neprijateljstva i potvora, gnjev, krađa, ubistvo i drumsko razbojništvo, tako da se ne prihvata svjedočenje žrtve drumskog razbojništva protiv razbojnika, ni svjedočenje potvorena čovjeka protiv onoga koji ga je potvorio, ni pokradene osobe protiv kradljivca, ni staratelja ubijenoga protiv ubice.

وَالْقَائِمُ الَّذِي يَتَّقُ عَلَيْهِ أَهْلُ الْبَيْتِ .

Amr ibn Šuajb, od svoga oca i djeda, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Nije dozvoljeno da svjedoči ni muškarac ni žena varalica, ni osoba koja možda nekog mrzi, niti je dozvoljeno da svjedoči sluga u korist svoga domaćinstva. Taj je onaj sluga koga to domaćinstvo izdržava.”⁵²⁷

Poslanik, s.a.v.s., kaže:

لَا تَقْبَلُ شَهَادَةَ خَصَمٍ عَلَى خَصْمِهِ .

“Ne prihvata se svjedočenje suparnika protiv svoga oponenta.”

Na ovo se predanje oslanja Eš-Šafi. El-Hafiz veli: “Ovaj hadis nema vjerodostojan niz prenosilaca, ali ima više puteva koji jedan drugog ojačavaju.” Te riječi navodi Eš-Ševkani.

U ovo pravilo spada i svjedočenje čovjeka u korist svoje supruge, i žene u korist svoga muža, jer je bračno stanje plodno tlo za tužbu, iz razloga što kod njega prevladava pristrasnost.

U nekim verzijama hadisa stoji:

لَا تَقْبَلُ شَهَادَةَ الْمَرْأَةِ لَزَوْجِهَا وَلَا شَهَادَةَ الزَّوْجِ لِمَرْأَتِهِ .

“Neprihvatljivo je da žena svjedoči u korist svoga supruga i da čovjek svjedoči u korist svoje supruge.”

Ovim su se predanjem povelili Malik, Ahmed i Ebu Hanifa.

Eš-Šafi, Ebu Sevr i El-Hasan dopuštaju takvo svjedočenje.

Svjedočenje srodnika jednih drugima, izuzev navedenih, kao što je svjedočenje brata bratu, dozvoljeno je.

O pojedinim verzijama koje kazuju o ništavnosti svjedočenja rođaka rođaku et-Et-Tirmizi kaže: “To se ne može saznati iz Ez-Zuhrijevog predanja, izuzev iz ove verzije, a prema našem mišljenju, njen niz prenosilaca nije vjerodostojan. Također je dozvoljeno da prijatelj svjedoči prijatelju.”

⁵²⁷ Hadis navode Ahmed i Ebu Davud. U Ibn Hadžerovom sažetku *Et-Telhis* stoji da mu je niz prenosilaca jak.

Malik smatra da se svjedočenje razdvojene braće i blagonaklonih prijatelja ne prihvata.

Svjedočenje neznane osobe

Prevladava mišljenje da je svjedočenje nepoznatog čovjeka neprihvatljivo.

Pred Omerom, r.a., svjedočio je neki čovjek, pa mu je Omer kazao: “Ja te ne poznajem, a ne šteti ti to što te ne poznajem. Dovedi nekoga ko te zna.” Jedan od prisutnih reče: “Ja ga poznajem.” Omer ga upita: “Po čemu ga znaš?” “Po pravednosti i dobroti”, kaza čovjek. “Je li ti on najbliži komšija s čijim si i danom i noći, i dolaskom i odlaskom upoznat?”, – upita Omer. “Nije”, odgovori čovjek. “Jesi li poslovao s njime zlatnicima i srebrnjacima iz kojih bi izvukao dokaz o njegovoj bogobojažnosti?” Omer ga upita. “Nisam”, reče čovjek. “Je li ti sudrug na putovanju bio, iz čega bi spoznao njegove moralne vrline?” ponovo mu Omer postavi pitanje. “Nije”, čovjek kaza. “Onda ga ne poznaješ!” reče Omer, a zatim zapovijedi svjedoku: “Dovedi nekoga ko te poznaje!” Ibn Kesir veli: “Predanje bilježi El-Begavi, a niz mu je prenosilaca dobar.”

Svjedočenje nomada

Ahmed i jedan broj njegovih drugova, te Ebu Ubejda, a isto stoji i u jednom predanju od Malika, smatraju da je zabranjeno prihvatiti svjedočenje nomada protiv građanina, u skladu s hadisom:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَجُوزُ شَهَادَةُ بَدَوِيٍّ عَلَى صَاحِبِ قَرْيَةٍ.

Ebu Hurejra prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Nije dozvoljeno da nomad svjedoči protiv stanovnika grada.”⁵²⁸

⁵²⁸ Hadis bilježe Ebu Davud i Ibn Madža. Prenosioc hadisa navodi i Muslim u svojoj zbirci vjerodostojnih hadisa.

Nomad (*el-bedev*) jeste osoba koja nema stalno mjesto boravka, nego koji se seli iz mjesta u mjesto.

Civilizirani građanin (*el-karev*) je čovjek koji živi u naseljenom mjestu i ima stalno prebivalište.

Zabrana svjedočenja nomada izrečena je zbog njihove surovosti, neznanja i rijetkosti prisustvovanju događajima u gradu, tako da njegovo svjedočenje ne ulijeva povjerenje.

Ispravan je stav da je svjedočenje nomada, ako je riječ o pravednom i revnosnom čovjeku iz reda naših ljudi i naše vjere, dozvoljeno. Opća poruka u Kur'anu koja ukazuje na prihvatanje svjedočenja od pravednog čovjeka izjednačava nomada i građanina. To što je on nomad, isto je kao i da je stanovnik nekog naselja.

Takvo mišljenje zastupa imam Eš-Šafi i većina islamskih pravnih eksperata.

Što se tiče prethodnog hadisa, on obuhvata neznalice, a ne svakog nomada, što dokazuje predanje u kojem stoji da je Poslanik, s.a.v.s., prihvatio beduinovo svjedočenje o utvrđivanju izlaska mlađaka.

Svjedočenje slijepog lica

Svjedočenje slijepog čovjeka dozvoljeno je, prema mišljenju Malika i Ahmeda, kod stvari koje se mogu čuti – ako slijepac prepozna glas. Prema tome, dozvoljeno je njegovo svjedočenje prilikom sklapanja braka, kod rastave, kupoprodaje, najma, ustanovljavanja porijekla, vakufa, apsolutnog vlasništva, priznanja i sličnih stvari. Svejedno je da li je čovjek spoznao to o čemu svjedoči dok je bio slijep, ili dok je vidio, a poslije toga oslijepio.

Ibnul-Kasim kazuje: “Upitah Ahmeda: ‘Čovjek čuje svoga komšiju iza zida, a ne vidi ga, čuje ga kako daje rastavu svojoj ženi, pa protiv njega svjedoči, jer je prepoznao glas?’ ‘Njegovo je svjedočenje dozvoljeno.’”

Pravnici šafijskog mezheba vele: “Svjedočenje slijepog lica prihvata se samo u pet slučajeva: ustanovljavanja porijekla, smrti i apsolutnog vlasništva, zatim kod kamenovanja, protiv uhapšenika te o svemu što je spoznao prije sljepila.”

Ebu Hanifa smatra da se svjedočenje slijepog lica ni u kojem slučaju ne prihvata.

Kvorum za svjedočenje

Svjedočenje može biti vezano za imovinska ili fizička prava, zatim za kazne i krvne osvete. Za svaku od ovih situacija neophodan je određen broj svjedoka kako bi se ustvrdila optužba. Slijedi pojašnjenje.

Svjedočenje četverice

Najmanji broj svjedoka koji je neophodan za izvršenje kazne za blud jeste četiri, i moraju biti muškarci. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَالَّذِينَ يَأْتِيَنِ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاذْهَبُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ﴾

“Kada neka od žena vaših blud počini, zatražite da to protiv njih četverica od vas posvjedoče,”⁵²⁹

﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ﴾

“One koji okrive poštene žene, a ne dokažu to s četiri svjedoka,...”⁵³⁰

﴿لَوْ لَا جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ﴾

“Zašto nisu četvericu svjedoka doveli?”⁵³¹

⁵²⁹ En-Nisa, 15.

⁵³⁰ En-Nur, 4.

⁵³¹ En-Nur, 13.

Svjedočenje trojice

Hanbelijski pravnici kažu da onome za koga se zna da je bogat, a tvrdi da je siromašan kako bi uzeo udio iz zekata, tvrdnja će mu se prihvatiti samo ako dovede trojicu muških svjedoka. Dokaz za svoju tvrdnju pronalaze u hadisu:

عَنْ قُبَيْصَةَ بْنِ مَخَارِقِ الْهَلَالِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: تَحَمَّلْتُ حَمَالَةً فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْأَلُهُ فِيهَا، فَقَالَ: «أَقِمْ حَتَّى تَأْتِيَنَا الصَّدَقَةُ فَنَأْمُرُكَ بِهَا». ثُمَّ قَالَ: يَا قُبَيْصَةُ، إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ إِلَّا لِأَحَدٍ ثَلَاثَةً: رَجُلٌ تَحْمِلُ حَمَالَةً فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَهَا ثُمَّ يَمِيتُكَ، وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ جَانِحَةٌ ابْتِغَاخَتْ مَالَهُ فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ قَوْمًا مِنْ عَيْشٍ أَوْ سَدَادًا مِنْ عَيْشٍ، وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ حَتَّى يَقُولَ ثَلَاثَةٌ مِنْ ذَوِي الْحِجَابِ مِنْ قَوْمِهِ: لَقَدْ أَصَابَتْ فُلَانًا فَاقَةٌ، فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ قَوْمًا أَوْ سَدَادًا مِنْ عَيْشٍ فَمَا سِوَاهُنَّ مِنَ الْمَسْأَلَةِ يَا قُبَيْصَةُ سُحَتْ يَأْكُلُهَا صَاحِبُهَا سُحْتًا.

Kabisa ibn Muharik kazuje: “Preuzeo sam isplatu krvarine, a potom otišao kod Allahova Poslanika, s.a.v.s., da zatražim pomoć. Poslanik, s.a.v.s., reče mi: ‘Odmori se dok nam ne pristigne zekat, pa da zahtijevamo da i tebi dodijele udio.’ Zatim mi reče: ‘O Kabisa, taj je zahtjev dozvoljen samo u tri slučaja: čovjeku koji preuzme krvarinu ili neku drugu veliku obavezu, dozvoljeno mu je da traži od ljudi dok to ne izniri; čovjeku koga je zadesila nesreća, pa mu je upropastila imetak, te mu se odobri zahtjev da dobije jednu mjeru ili tovar namirnica; čovjeku koga pogodi oskudica, da trojica pametnih ljudi iz njegova naroda kažu: ‘Tog je čovjeka uistinu pogodila oskudica’, pa mu se odobri zahtjev da dobije mjeru ili tovar namirnica. Svi su drugi zahtjevi, Kabisa, nelegalni, i onaj ko ih dobije nezakonito ih troši.’”

Svjedočenje dvojice muškaraca, ne i žena

Prihvata se svjedočenje dvojice muškaraca, ne i žena, za sva prava i sve kazne, izuzev kazne za blud, koja zahtijeva svjedočenje četverice.

Svjedočenje žena pri kaznama nije dozvoljeno, prema mišljenju svih islamskih jurista. Izuzetak su Zahirijski pravnici. Allah, dž.š., o rastavi od žene i njenome vraćanju kaže:

﴿وَأَشْهِدُوا ذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنْكُمْ﴾

“... i kao svjedoke dvojicu vaših pravednih ljudi uzmite,”⁵³²

Prenosi se da je Poslanik, s.a.v.s., rekao El-Ešasu ibn Kajsu:

شَاهِدَاكَ أَوْ يَمِينُهُ.

“Dovedi dvojicu svjedoka, ili se prihvata njegova zakletva.”⁵³³

Svjedočenje dvojice muškaraca, ili jednog muškarca i dvije žene

Allah, dž.š., kaže:

﴿وَأَسْأَلُهُمْ شَهِيدَيْنِ مِنْ رِّجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ﴾

“I navedite dva svjedoka, dva muškarca vaša, a ako nema dvojice muškaraca, onda jednog muškarca i dvije žene, koje prihvatate kao svjedoke; ako jedna od njih dvije zaboravi⁵³⁴, neka je druga podsjeti.”⁵³⁵

Ajet znači: tražite svjedočenje od dvojice muškaraca. Ako ne pronađete dva muškarca, onda uzmite dva muškarca i jednu ženu. To vrijedi u imovinskim sporovima, poput kupoprodaje, zajmova, svih vrsta dugovanja, zakupa, zaloga, priznanja i otimačine. Pravnici hanefijskog

⁵³² Et-Talak, 2.

⁵³³ Hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

⁵³⁴ Ako jedna od njih zaboravi dio onoga o čemu svjedoči, neka je podsjeti i upozori njena sestra.

⁵³⁵ El-Bekara, 282.

mezheba vele: "Dozvoljeno je svjedočenje žena uz muškarce u imovinskim raspravama, pri zaključivanju braka, vraćanju i rastavi i svim drugim pravnim procesima, izuzev kazni i krvne osvete."

Ibnul-Kajjim drži ovo mišljenje ispravnim i kaže: "Ako Zakonodavac dozvoljava da se za svjedoke pozovu žene kod dokumentacije o dugovima koju zapisuju muškarci, iako se ona većinom zapisuje na zbornim mjestima muškaraca, onda je prioritetnije da je dozvoljeno da one svjedoče kod rasprava kojima često prisustvuju, poput imovinskih oporuka i ponovnog vraćanja u brak."

Prema mišljenju imama Malika, pravnika šafijskog mezheba i mnogih drugih islamskih pravnika, ženama je dozvoljeno svjedočiti, posebno pri imovinskim raspravama i pitanjima koja se na to nadovezuju. Njihovo se svjedočenje ne prihvata prilikom donošenja fizičkih propisa, poput kazni, krvnih osveta, braka, razvoda i ponovnog vraćanja u brak. Njihova se mišljenja podvajaju oko prihvatanja svjedočenja žena prilikom rasprava vezanih samo za imovinske rasprave, kao što su opunomoćivanja i oporuke vezane samo za imovinu. Jedan dio njih kaže da se u tim slučajevima prihvata svjedočenje jednog muškarca i dvije žene, dok druga grupa zagovara da to moraju biti dva muškarca.

El-Kurtubi je iznio razlog zbog kojeg se prihvata svjedočenje žena u imovinskim raspravama, ne i drugdje, rekavši: "Razlog je taj što je Allah, dž.š., dao mnoge uzroke utvrđivanja imovine, zbog brojnosti načina za njeno stjecanje, općenitosti iskušenja i njihova česta ponavljanja. Allah je dao da se utvrđivanje izvršava nekada pomoću dokumentacije, nekada pomoću svjedočenja, ponekad uz polog, a ponekad uz garanciju. U sve je to uveo i žene, zajedno s muškarcima."

Svjedočenje jednog čovjeka

Svjedočenje jednog pravednog čovjeka prihvata se kod vjerskih obreda, poput ezana, namaza i posta. Ibn Omer kaže: "Obavijestio sam Vjerovjesnika, s.a.v.s., da sam ugledao mlađak, pa je postio, a i ljudima je naredio da poste." Riječ je o ramazanskom postu.

Hanefijski pravnici dozvoljavaju svjedočenje jednog čovjeka u nekim izuzetnim situacijama, kao što je svjedočenje o rođenju, svjedočenje učitelja u dječjim razmiricama, svjedočenje stručnog lica prilikom ustanovljavanja štete, svjedočenje jednog čovjeka prilikom utvrđivanja valjanosti svjedoka, te kod obavješćavanja o povlačenju opunomoćenika i kazivanja o nedostatku kupoprodajnog artikla.

Islamski se pravnici razilaze o pitanju prijevoda jednog pravednog tumača.

Imami Malik, Ebu Hanifa i Ebu Jusuf smatraju da je njegovo svjedočenje prihvatljivo.

Ostali velikani islamskog prava i Muhammed ibnul-Hasan kažu: "Prijevod jeste kao i svjedočenje, nije prihvatljivo da u njemu učestvuje samo jedan tumač."

Ima pravnika koji prihvataju svjedočenje jednog čovjeka. Ibnul-Kajjim, naprimjer, veli: "Ono što je tačno jeste da je argument sve što rastumači istinu, a ni Allah ni Njegov Poslanik nisu pobijali istinu ako bi ona bila razjašnjena na bilo koji način. Propis Allaha i Njegova Poslanika, koji je i jedini valjan propis, nalaže da, kada se istina obznani i pojasni, na bilo koji način, ona mora biti i izvršena i podržana, i da ju je zabranjeno pobijati i poništavati."

On dalje kazuje: "Kadiji je dozvoljeno danijeti presudu na osnovu svjedočenja jednog čovjeka, ako zna da je čovjek iskren, izuzev prilikom presuda o kaznama. Allah kadijama nije naredio da presuđuju samo na osnovu izjava dva svjedoka, već je naredio onome ko zastupa istinu da je sačuva pomoću dva muška svjedoka, ili jednog muškog i dva ženska svjedoka. Naredba ne ukazuje na to da sudija neće donijeti presudu na osnovu manjeg broja svjedoka. Vjerovjesnik, s.a.v.s., presudio je na osnovu jednog svjedoka i zakletve, čak i na osnovu samo jednog svjedoka.

Načini na koje sudija može donijeti presudu mnogo su širi od načina na koje je Allah, dž.š., uputio onoga ko zastupa istinu, kako da je sačuva. Poslanik, s.a.v.s., prihvatio je svjedočenje beduina o viđenju mlađaka i svjedočenje jednog svjedoka u vezi s plijenom. Primaio je i svjedočenje

jedne žene u situacijama u kojim su uviđaj mogle imati samo žene. Huzejmino je svjedočenje izjednačio sa svjedočenjem dvojice svjedoka, rekavši: ‘Kome svjedoči Huzejma, to mu je dovoljno.’

Ne odnosi se to isključivo na Huzejmu, bez drugih ashaba koji su bolji od njega ili jednaki njemu. Ako bi svjedočio Ebu Bekr, ili Omer, Osman, Alija, ili Ubej ibn Ka’b, bilo bi prioritetno da se presudi na osnovu samo njegova svjedočenja. Ebu Davud navodi poglavlje ‘Kada sudija zna za iskrenost jednog svjedoka, dozvoljeno mu je da presudi samo na osnovu njega.’”

Svjedočenje o dojenju

Ibn Abbas i Ahmed smatraju da se može prihvatiti svjedočenje same dojilje, shodno hadisu:

تَزَوَّجَ عُقْبَةُ بْنُ الْحَارِثِ أُمَّ يَحْيَى بِنْتَ أَبِي إِيَّادٍ فَبَجَّاءَتْ امْرَأَةً فَقَالَتْ: قَدْ أَرْضَعْتُكُمْ، فَسَأَلَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: كَيْفَ؟ وَقَدْ قِيلَ؟ فَقَارَقَهَا عُقْبَةُ فَتَكَحَّتْ زَوْجًا غَيْرَهُ.

Ukba ibnul-Haris oženio se Ummu Jahjom, kćerkom Ihabovom, nakon čega je došla jedna žena pa je rekla: “Dojila sam i jedno i drugo.” On o tome upita Vjerovjesnika, s.a.v.s., koji mu reče: “Kako da nakon tih riječi živite skupa?” Ukba se s njome razveo, pa se ona udala za drugog čovjeka.⁵³⁶

Hanefijski pravници smatraju da je dojenje, kao i sve drugo, iziskuje svjedočenje dva muškarca, ili jednog muškarca i dvije žene. Nije dozvoljeno da svjedoči samo dojilja, jer ona određuje kako će postupiti.

Malik kaže da je neophodno da svjedoče dvije žene.

Imam Eš-Šafi veli: “Prihvata se svjedočenje dojilje, uz još tri žene, uz uvjet da ne zahtijevaju nagradu.

U vezi s predanjem o Ukbi ibnul-Harisu odgovaraju da je ono zasnovano na poželjnosti i osiguranju od mogućih sumnji.

⁵³⁶ Hadis bilježi El-Buhari.

Svjedočenje o plaču novorođenčeta⁵³⁷

Ibn Abbas dozvoljava da o plaču novorođenčeta svjedoči samo babica. Prenosi se da su Eš-Ša'bi, En-Nehai, Alija i Šurejh donosili presude na osnovu njena svjedočenja.

Imam Malik smatra da je neophodno svjedočenje dvije žene, kao i prilikom svjedočenja o dojenju. Imam Eš-Šafi zagovara mišljenje da je svjedočenje žena o plaču novorođenčeta prihvatljivo, ali on uvjetuje da moraju svjedočiti četiri žene. Ebu Hanifa veli: "Plač novorođenčeta ustvrđuje se svjedočenjem dvojice muškaraca, ili jednog muškaraca i dvije žene, jer radi se o ustanovljavanju prava na nasljedstvo. Kada je riječ o njegovoj dženazi i gusulu, za to se prihvata i svjedočenje jedne žene."

Prema mišljenju pravnika hanbelijske škole, za sve u što muškarci većinom nemaju uvida prihvata se svjedočenje pravedne žene, u skladu s Huzejfinim predanjem u kojem stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., dopustio svjedočenje same babice. Predanje, u svojoj literaturi, navode islamski pravници. Za stvari u koje muškarci većinom nemaju uvida, poput ženskih nedostataka skrivenih pod odjećom, nevinosti, gubitka nevinosti, menstruacije, rođenja, novorođenčetovog plača, dojenja, ženine kilavosti, struka, ozljeda i drugih intimnih pojedinosti koje su vidljive u kupatilu i koje se gledaju radi ženidbe, a kojima muškarci ne prisustvuju - oni kažu: "U tim je situacijama svjedočenje muškarca jednako svjedočenju žene, čak i preče, zbog muškarčeve potpunosti."

⁵³⁷ Plač novorođenčeta: vriska djeteta pri rađanju na osnovu koje se utvrđuje da je dijete rođeno živo.

ZAKLETVA (*EL-JEMIN*)

Zakletva u slučaju nemogućnosti svjedočenja

Ako strana koja tuži ne bude u mogućnosti priložiti dokaz da mu je tuženi nešto dužan, a tuženi niječe to njegovo pravo, njemu preostaje samo da se okrivljena osoba zakune. To vrijedi samo u slučajevima imovinskih rasprava – o nekretninama i pokretninama a nije dozvoljeno pri podizanju optužbi za djela koja iziskuju šerijatske kazne. U hadisu, koji se prenosi s vjerodostojnim lancem prenosilaca, stoji:

الْبَيِّنَةُ عَلَى الْمُدَّعِي، وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ.

“Tužitelj je dužan iznijeti dokaz, a onaj koji tužbu negira dužan je zakleti se.”⁵³⁸

U prilog tome ide i predanje:

عَنِ الْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ خُصُومَةٌ فِي بئرٍ فَأَخْصَمْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: شَاهِدْكَ أَوْ يَمِينُهُ. فَقُلْتُ: إِنَّهُ يَحْلِفُ وَلَا يُبَالِي، فَقَالَ: وَمَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ يَقْطَعُ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ.

El-Eš'as ibn Kajs prenosi: “S jednim sam se čovjekom sporio oko nekog bunara, pa smo se u vezi s tim obratili Allahovom Poslaniku, s.a.v.s. On mi reče: ‘Dovedi dvojicu svjedoka, ili će se prihvatiti njegova zakletva.’ Rekoh: ‘On se kune i ne mari.’ Poslanik, s.a.v.s., каза: ‘Ko se zakune zakletvom kojom zakida imovinu čovjeka muslimana, srest će Allaha, a On će na njega biti srdit.’”⁵³⁹

عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِلْكُفْدِيِّ: أَلَا يَتَنَذَّرُ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: فَلَا يَمِينُهُ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، الرَّجُلُ فَاجِرٌ، لَا يُبَالِي عَلَى مَا أَحْلَفَ، وَلَيْسَ يَتَوَرَّعُ مِنْ شَيْءٍ، فَقَالَ: لَيْسَ لَكَ مِنْهُ إِلَّا ذَلِكَ.

⁵³⁸ Hadis bilježe El-Bejheki i Et-Taberani.

⁵³⁹ Predanje navode El-Buhari i Muslim.

Vail ibn Hudžr prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., upitao El-Kindija: “Imaš li dokaz?” “Ne”, odgovori mu on. “Onda ti preostaje samo njegova zakletva”, reče mu Poslanik, s.a.v.s.,. El-Kindi prozbori: “O Allahov Poslaniče, čovjek je bestidan, ne mari za ono na šta se zakune i ne preže ni od čega.” Poslanik, s.a.v.s., reče mu: “Od njega ti samo to preostaje.”⁵⁴⁰

Zakletva može biti samo Allahom ili nekim Njegovim imenom. Poslanikov hadis glasi:

مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيَحْلِفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيُضْطَ.

“Onaj ko se zaklinje, neka se zaklinje Allahom ili neka šuti!”

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِرَجُلٍ حَلَفَهُ: اخْلِفْ بِاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ مَا لَكَ عِنْدَكَ شَيْءٌ.

Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao čovjeku od koga je tražio da se zakune: “Zakuni se Allahom, Koji je jedini Bog, da mu nisi ništa dužan.”⁵⁴¹

Prihvata li se dokaz nakon zakletve

Kada se okrivljeni zakune, odbacuje se optužba tužitelja, oko toga nema spora.

Ako se tužitelj vrati optužbi, nakon što se optuženi zakune, i izloži dokaz, prihvata li se njegova optužba? Ulema se u vezi s ovim pitanjem razilazi u tri pravca.

Jedna grupa učenjaka kaže da se optužba ne prihvata.

Drugi kažu da se prihvata.

Treći daju obrazloženje.

Oni koji smatraju da se takva optužba ne prihvata jesu Zahirijski pravnici, zatim Ibn Ebu Lejla i Ebu Ubejd. Eš-Ševkani preferira ovo mišljenje te kaže:

⁵⁴⁰ Predanje navodi Muslim.

⁵⁴¹ Hadis navode Ebu Davud i En-En-Nesai.

“Mišljenje koje kaže da se dokaz nakon zakletve ne prima zasnovano je na Poslanikovom, s.a.v.s., hadisu:

شَاهِدَاكَ أَوْ يَمِينُهُ.

“Dovedi dvojicu svjedoka, ili će se prihvatiti njegova zakletva.”

Kada se zakletva zahtijeva od okrivljenog, onda ona biva osnova ispravnoj presudi. Nakon što se zakletva iskaže, ne prihvata se osnova koja joj proturječi, jer obje bi strane dobile samo pretpostavke, a pretpostavka se ne obara pretpostavkom.

Među onima koji smatraju da se dokaz nakon zakletve prihvata jesu i pravnici hanefijskog, šafijskog i hanbelijskog mezheba, zatim Tavus, Ibrahim En-Nchai i Šurejh. Oni kažu:

الْبَيِّنَةُ الْعَادِلَةُ أَحَقُّ مِنَ الْيَمِينِ الْفَاجِرَةِ.

“Pravedan dokaz prije će se prihvatiti od bestidne zakletve.” Tako misli i Omer ibn el-Hattab. Oni to obrazlažu tvrdnjom da je zakletva slab argument koji ne može dokinuti sukob, tako da se jasni dokaz prihvata i nakon nje. Naime, dokaz je temelj presude, dok je zakletva alternativa, tako da se nakon dolaska dokaza okončava presuda zasnovana na alternativni.

Imam Malik i El-Gazali, iz reda šafijskih pravnika, zagovaraju da je dozvoljeno da tužitelj prinese dokaz o istinitosti svoje tužbe nakon zakletve optuženika, u slučaju da tužitelj nije znao za postojanje dokaza prije iznošenja zakletve. Ako taj uvjet nije ispunjen zbog toga što je tužitelj znao da posjeduje dokaz i što je izabrao zahtjev da se optuženi zakune, a zatim, nakon što se zakletva izrekne, htjedne priložiti dokaz, to mu se neće prihvatiti. Naime, propis o dokazu obara se zahtjevom za zakletvu.

Sustezanje od davanja zakletve

Kada se optuženom iznese zahtjev za zakletvu, zbog nepostojanja dokaza tužitelja, pa se optuženi sustegne i ne zakune se, njegovo će se sustezanje smatrati priznanjem optužbe. Naime, da je optuženi iskren u negiranju optužbe, ne bi odbio zakleti se.

Sustezanje od zakletve može se izjaviti ili iskazati šutnjom.

U tom se slučaju zakletva ne prebacuje na tužitelja, tako da se on neće zaklinjati kako bi dokazao istinitost optužbe koju zaziva. Naime, zakletva se uvijek koristi za negiranje tužbe, a dokaz su tome Vjerovjesnikove, s.a.v.s., riječi:

الْبَيِّنَةُ عَلَى الْمُدَّعِي، وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ.

“Tužitelj je dužan iznijeti dokaz, a onaj koji tužbu negira dužan je zakleti se.”

Takvo mišljenje zastupaju hanefijski pravni eksperti, a isto glasi i jedan od dva Ahmedova stava.

Malik, Eš-Šafi i Ahmed, u svom drugom stavu kažu da samo sustezanje od zakletve nije dovoljno za presudu protiv okrivljenoga, jer to je slab argument koji se mora ojačati zakletvom tužitelja da je on iskren u svojoj tužbi, makar okrivljeni ne tražio to od njega. Ako se tužitelj zakune, presudit će se u korist njegove tužbe. U suprotnom, tužba će biti odbačena. Dokaz tome jeste taj što je Vjerovjesnik, s.a.v.s., prebacio zakletvu na tražioca prava. Međutim, u lancu prenosilaca tog predanja nalazi se i Mesruk, a on nije poznat, te Ishak ibnul-Furat, oko koga postoji spor. Imam Malik taj propis sužava samo na tužbe u imovinskim sporovima.

Imam Eš-Šafi smatra da je propis općenit i da obuhvata sve vrste optužbi. Zahirijski juristi i Ibn Ebu Lejla zabranjuju da se u obzir uzme sustezanje od zakletve i kažu da se na osnovu toga ne može donijeti nikakva presuda. Kažu i da se dužnost zaklinjanja ne prebacuje na tužitelja, i da tuženi može ili priznati pravo tužitelja, ili negirati tužbu i zakleti se da je nevin.

Eš-Ševkani preferira taj stav i kazuje: “Nije dozvoljeno presuditi na osnovu sustezanja od zakletve, jer krajnje što može uraditi onaj ko je, po šerijatskom propisu, dužan zakleti se, jeste to da ne prihvati i ne donese zakletvu. Njegovo sustezanje od zakletve ne znači priznanje tužbe, nego ostavljanje dužnosti kojom ga je Zakonodavac Svojim riječima obavezao. Okrivljeni je dužan zakleti se, i na sudiji je da mu naloži, nakon sustezanja od zakletve, izvršenje jedne od dvije stvari: zakletvu od koje se susteže, ili priznanje tužiteljeve optužbe. Koju god od te dvije stvari učini, bit će to valjano za donošenje presude.”

Zakletva je zasnovana na namjeri onoga ko je zahtijeva

Kada se jedna od strana u sudskom sporu zakune, zakletva će se zasnivati na namjeri kadije i namjeri oponenta koji je zahtijeva, a čije je pravu za nju vezano. Ona se ne zasniva na namjeri onoga ko se zaklinje, shodno Poslanikovom hadisu koji je naveden u poglavlju “Zakletve”:

الْيَمِينُ عَلَى بَيَّةِ الْخَلْفِ.

“Zakletva je zasnovana na namjeri onoga ko je zahtijeva.”

Ako onaj ko se zaklinje dvosmisleno govori kako bi skrio tumačenje koje se razlikuje od iskazanog izraza, to mu neće biti dozvoljeno. Neko kažu da je dvosmisleno zaklinjanje dozvoljeno kada je čovjek na to prinuđen, recimo zbog toga što mu se čini nepravda.

Donošenje presude na osnovu jednog svjedoka uz zakletvu

U slučaju da tužitelj nema dokaza, izuzev jednog svjedoka, presuda o tužbi donijet će se na osnovu svjedočenja tog svjedoka i tužiteljeve zakletve. Taj je propis utemeljen na predanju koje prenosi Amr ibn Šuaib od svoga oca i djeda, a u kojem se kaže da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., donosio presudu na osnovu izjava dvojice svjedoka. Ako bi čovjek doveo dva svjedoka, uzimao bi svoje pravo.

U slučaju da čovjek dovede jednog svjedoka, pored toga, on bi se i zaklinjao. Presuđivao je Poslanik, s.a.v.s., na osnovu izjave jednog svjedoka uz zakletvu tužitelja u svim sporovima, izuzev kod kazni i krvnih osveta.

Neki islamski učenjaci ograničavaju presude na osnovu svjedoka i zakletve na imovinske sporove i rasprave vezane za njih. Hadise o presuđivanju na osnovu jednog svjedoka i zakletve prenosi više od dvadeset i jedne osobe.

Imam Eš-Šafi vli: “Presuđivanje na osnovu jednog svjedoka i zakletve ne proturječi kur’anskoj poruci, jer ona ne zabranjuje da se prihvati manje svjedoka od onog broja koji je naznačen.”

Na temelju toga presuđivali su Ebu Bekr, Alija, Omer ibn Abdulaziz i većina ranih i kasnijih generacija islamskih učenjaka, među njima i Malik i njegovi kolege, Eš-Šafi i njegovi sljedbenici, zatim Ahmed, Ishak, Ebu Ubejd, Ebu Sevr i Davud. U tome se nije dozvoljeno podvajati.

Takve presude zabranjuju pravnici hanefijskog mezheba, zatim El-Evzai, Zcjd ibn Ali, Ez-Zuhri, En-Nehai i Ibn Šubruma, kazujući da se nikako ne donosi presuda na osnovu iskaza jednog svjedoka i zakletve.

Preneseni su hadisi kao argument protiv njihovih tvrdnji.

Presudna okolnost

Presudna okolnost je znak koji doseže granicu potpunog uvjerenja. Primjer za to jeste kada neko iziđe iz prazne kuće, prestrašen i izbezumljen, a u ruci nosi nož uprljan krvlju. Zatim se uđe u kuću i u njoj ugleda preklana osoba, u tom istom vremenskom periodu. Ne sumnja se da je taj čovjek ubio tu osobu i ne obraća se pažnja na neosnovane i isprazne pretpostavke – naprimjer, da se spomenuta osoba sama ubila.

Na osnovu presudne okolnosti opresuđuje se kada kadija bude uvjeren da je riječ o apsolutnoj činjenici.

Kaže Ibn el-Kajjim: “Dokazivanje prava ne zasniva se na nečemu od čijeg preciziranja nema koristi, uz jednakost drugoga u dokazivanju svog prava, ili prednosti na osnovu dokaza koji se ne mogu ni negirati

ni odbaciti. Bilo bi to, recimo, kada se uvažava stanje ruke onoga ko i na glavi i u ruci ima turban, a drugi je iza njega gologlav nema običaj otkriti glavu. U ovom slučaju, situacija ukazuje na istinitost optužbe u većoj mjeri nego što bi to bio slučaj da nekom drugom rukom. Zakonodavac neće odbaciti takav dokaz i ukaz, niti zanemariti pravo čiju očiglednost i argumentiranost znaju svi.”

Pravnici hanefijskog mezheba navode primjer u vezi s tim: “Ako se dva čovjeka spore oko broda u kojem je brašno – jedan je od njih trgovac, dok je drugi brodograditelj – a ni jedan od njih nema dokaza za vlasništvo, brašno će pripasti prvome, a brod drugome. Isti je slučaj i sa ustanovljivanjem djetetova porijekla po ocu, u skladu s časnim hadisom: “Dijete pripada postelji.”

Spor između čovjeka i žene oko pokućstva

Prema mišljenju hanbelijskih pravnika, kada se dvije osobe spore, a kod jedne se nađe jasan dokaz, postupit će se prema njemu. Ako se supružnici sukobe oko pokućstva, onda će mužu pripasti ono što mu odgovara, a ženi ono što njoj odgovara, a što odgovara oboma podijelit će se napola. Ako među njima bude zajedničkog vlasništva, pripast će sposobnijem. Naprimjer, ako je riječ o životinji koju jedno vodi, a drugo jaše, ona će pripasti onome ko je jaše, jer je taj sposobniji.

Pismeni dokazi i vjerodostojna dokumentacija

Zbog toga što su ljudi uobičajili poslovati pomoću dokumentacije i na nju se oslanjati, neki islamski učenjaci kasnijih generacija donijeli su fetvu o prihvatljivosti pismenog dokaza i postupanju prema njemu. Prihvatio je to i časopis *El-Ahkamul-adlija* (Pravični propisi) i primao je utvrđivanje dokaza prema dokumentaciji o dugovanjima, trgovačkim obveznicama i drugim spisima, u slučaju da ne ostavljaju prostora sumnji u falsificiranje i lažiranje. Taj časopis smatra priznanje znakom istim kao i priznanje jezikom.

Također, postupa se u skladu sa zvaničnom dokumentacijom, ako ona nije falsificirana i izmijenjena.

KONTRADIKTORNOST (*ET-TENAKUD*)

Dvije su vrste kontradiktornosti:

1. kontradiktornost svjedoka,
2. kontradiktornost tužitelja.

Kontradiktornost svjedoka ili opozivanje svjedočenja

Ako svjedoci izvrše svjedočenje, a zatim ga opozovu u prisutnosti kadije prije izdavanja presude, svjedočenja kao da nije ni bilo, a svjedoci bivaju ukoreni. Tako smatra većina islamskih pravnika. Međutim, ako svjedoci opozovu svjedočenje nakon izdavanja presude, u prisutnosti kadije, presuda se neće poništiti, a svjedoci će snositi odgovornost za ono što je presuđeno.

Prenosi se da su dva čovjeka svjedočila pred Alijom, Allah mu lice oplemenio, protiv nekog čovjeka, da je počinio krađu. Potom su povukli izjavu i svjedočili protiv drugog čovjeka, kazujući: "Uistinu je ovaj čovjek kradljivac." Alija im reče: "Ne vjerujem vam za ovog drugog čovjeka, a obavezujem vas da snosite otkupninu za ruku prvoga. Da znam da ste to namjerno učinili, ruke bih vam odsjekao."

Šihabuddin el-Karafi obrazložio je ovaj stav većine, kazavši: "Presuda se ustvrđuje na osnovu iskaza pravednog čovjeka i zakonskog uzroka. Tužba svjedoka nakon takve laži jeste njihovo priznanje da su bestidnici, a presuda se ne obara na osnovu izjave bestidnika, tako da ostaje onakva kakvom je i bila."

Ibnul-Musejjeb, El-Evzai i zahirijski pravnici smatraju da se presuda dokida u slučaju opozivanja svjedočenja, u svakom slučaju, jer je presuda utemeljena na svjedočenju. Ako bi svjedoci opozvali svjedočenje, nestalo bi onoga na čemu je zasnovana presuda. Isto se odnosi i na kazne i

krvne osvete, prema mišljenju nekih islamskih jurista, u slučaju da se svjedočenje opozove prije izvršenja, jer kazne se ne izvršavaju ako postoji neka sumnja.”

Kontradiktornost tužitelja

Ako tužitelj prethodno izjavi nešto proturječno svojoj tužbi, tužba se poništava. Ako bi on priznao da neka imovina pripada drugome, a zatim tvrdio da je njegova, ta bi tvrdnja bila kontradiktorna njegovom priznanju, poništila bi njegovu tužbu i spriječila da ona bude primljena.

Ako tužitelj izjavi da je neko čist od svih optužbi, nije mu ispravno da ga nakon toga tuži za dugovanje neke imovine.

Pobijanje dokaza tužitelja

Okrivljenome je dozvoljeno da iznese dokaz kojim bi odbacio optužbe tužitelja – u slučaju da posjeduje takav dokaz – kako bi potvrdio svoju nevinost.

Ako okrivljeni ne posjeduje takav dokaz, dozvoljeno mu je dostaviti dokaz koji bi svjedočio o propustu u pravednosti svjedoka i poništio argument tužitelja.

Kontradiktornost dokaza

Ako su dokazi proturječni, a ne postoji ništa što bi dalo prednost jednome od njih, pravo oko kojeg se spori dijeli se između tužitelja i optuženika. Ebu Musa prenosi da su se dvojica ljudi u vrijeme Allahova Poslanika, s.a.v.s., sporili oko nekakve deve. Obojica su doveli po dva svjedoka, nakon čega im je Vjerovjesnik, s.a.v.s., podijelio vlasništvo nad devom popola.⁵⁴²

Ahmed, Ebu Davud, Ibn Madža i En-En-Nesai bilježe i drugu verziju predanja Ebu Musaa: “Dva su se čovjeka u vezi s nekim sporom obratila Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., a sporili su se oko nekog grla

⁵⁴² Predanje bilježe Ebu Davud, El-Hakim i El-Bejheki.

stoke za koje nijedan od njih nije imao dokaza, pa ih je Poslanik, s.a.v.s., izjednačio u vlasništvu.”

Takav stav zagovara i Ebu Hanifa. U slučaju da pravo oko kojeg se spori bude u rukama jednog oponenta, drugi je dužan iznijeti jasan dokaz. Ako on ne donese dokaz, u obzir će se uzeti tvrdnja onoga u čijim je pravo rukama, uz njegovu zakletvu. Isto tako, ako oba oponenta donesu dokaz, presudno će biti svjedočenje onoga kod koga je sporna stvar. Džabir prenosi da su se dva čovjeka sporila oko neke deve te su obojica isto kazala: “Kod mene se porodila”, i oba su iznijela dokaz. Allahov Poslanik, s.a.v.s., presudio je u korist čovjeka kod koga je deva bila.⁵⁴³

Zahtijevanje zakletve od svjedoka

Pravednost svjedoka u današnjem vremenu postalo je nedostupno znanju, tako da se ona mora ojačati zakletvom. Časopis *El-Abkamul-adlija* navodi sljedeće: “U slučaju da čovjek protiv koga se svjedoči, prije donošenja presude, uporno traži od sudije da se svjedoci zakunu da pri svome svjedočenju nisu lagali, te ako bude postojala obavezujuća okolnost za potvrđivanje svjedočenja zakletvom, sudija ima pravo obavezati svjedoke zakletvom i reći im: “Ako se zakunete, svjedočenje će vam biti prihvaćeno, a u suprotnom neće.”

Tom su se stavu pridružili i Ibn Ebu Lejla, Ibnul-Kajjim, kordobski kadija Muhammed Ibn Bešir, a tom mišljenju daje prednost i Ibn Nudžejm el-Hanefi. Hanefijski pravници smatraju da se svjedok nije dužan zakleti, jer riječi svjedočenja obuhvaćaju i zakletvu.

Prema mišljenju hanbelijskih jurista, ne zahtijeva se zakletva od svjedoka koji negira da je svjedočio, niti od sudije koji negira presudu, niti od oporučitelja koji niječe da je dužan. Ne traži se ni da se zakune onaj koji negira brak, razvod ili vraćanje u bračnu vezu, prinudnu rastavu, porijeklo, krvnu osvetu, potvoru, jer te stvari nisu u vezi s imovinom i

⁵⁴³ Hadis bilježi El-Bejheki, ne navodeći nijednog njegovog prenosioca slabim. Tako navodi i Eš-Safi.

ne vode se s tom namjerom. U takvim se sporovima ne može donijeti presuda na osnovu sustezanja od svjedočenja.

Lažno svjedočenje⁵⁴⁴

Lažno svjedočenje spada u red najstrašnijih grijeha i najvećih nepravdi, jer ono daje potporu nasilniku, upropaštava prava potlačenog, presuđivanje vodi u krivom smjeru, izaziva bijes u grudima i sije mržnju među ljudima. Allah, neka je slavljen, kaže:

﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾

“... pa budite što dalje od kumira poganih i izbjegavajte što više govor neistiniti.”⁵⁴⁵

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَنْ تَزُولَ قَدَمُ شَاهِدِ الزُّورِ حَتَّى يُوجِبَ اللَّهُ لَهُ النَّارَ.

Prenosi se od Ibn Omera da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Neće ni kročiti stopa lažnog svjedoka, a Allah će mu već odrediti vatru.”⁵⁴⁶

عَنْ أَنَسٍ قَالَ: ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ سَبَّلَ عَنِ الْكِبَارِ فَقَالَ: الشِّرْكُ بِاللَّهِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ، وَغُفُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَقَالَ: أَلَا أُتْبِكُمْ بِأَكْبَرِ الْكِبَارِ؟ قَوْلَ الزُّورِ، أَوْ قَالَ: شَهَادَةُ الزُّورِ.

Enes, r.a., pripovijeda da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., spomenuo, ili da je upitan, o velikim grijesima, na što je odgovorio: “Pripisivanje Allahu sudruga, ubistvo čovjeka i neposlušnost roditeljima.” Potom je upitao: “Hoćete li da vas upoznam s najvećim grijehom? To su neistinite riječi”, ili je kazao: “To je lažno svjedočenje.”⁵⁴⁷

عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَلَا أُتْبِكُمْ بِأَكْبَرِ الْكِبَارِ؟ قُلْنَا:

⁵⁴⁴ Es-Sa'lebi kaže: “Lažno svjedočenje jeste uljepšavanje stvari i opisivanje koje je u suprotnosti s njenim pravim svojstvom, kako bi onaj ko to čuje ili vidi dobio o tome sliku drukčiju od stvarnog stanja. To je krivo prikazivanje neistine kako bi se pretpostavilo da je riječ o istini.”

⁵⁴⁵ El-Hadždž, 30.

⁵⁴⁶ Predanje bilježi Ibn Madža, uz vjerodostojan niz prenosilaca.

⁵⁴⁷ Hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ: الْإِشْرَافُ بِاللَّهِ وَعُقُوبُ الْوَالِدَيْنِ، وَكَانَ مُتَكَبِّراً فَبَلَاسَ وَقَالَ: أَلَا وَقَوْلُ
الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ . فَمَا زَالَ يَكْرِهُهَا حَتَّى قُلْنَا: لَيْتَهُ سَكَتَ .

Ebu Bekra kazuje: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao nas je: ‘Hoćete li da vas obavijestim o najvećim grijesima?’ ‘Naravno, Allahov Poslaniče!’ rekosmo. On nam reče: ‘Pripisivanje Allahu sudruga i neposlušnost roditeljima.’ Bio je naslonjen, a potom je sjeo i rekao: ‘Uistinu i lažne riječi i lažno svjedočenje...’ Nastavio je to ponavljati toliko da smo kazali: ‘Da hoće ušutjeti.’”⁵⁴⁸

Kazna za lažno svjedočenje

Imami Malik, Eš-Šafi i Ahmed smatraju da lažni svjedok treba biti ukoren i da se mora obznaniti da je on taj. Imam Malik još dodaje: “Njegovo će se ime razglasiti po džamijama, čaršiji i javnim okupljalištima, njemu kao kazna, a drugima kao opomena.”

ZATVOR (ES-SIDŽN)

Zatvor je stara institucija. Časni Kur'an kazuje da je Jusuf, a.s., rekao:

﴿قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونِي إِلَيْهِ﴾

“‘Gospodaru moj,’ zavapi on ‘draža mi je tamnica od ovoga na šta me one navraćaju?’”⁵⁴⁹

Spomenuto je da je Jusuf, a.s., otišao u zatvor i da je u njemu proveo nekoliko godina.

Zatvor je postojao i u vrijeme Allahova Poslanika, s.a.v.s., i u doba ashaba, a i nakon njih, sve do današnjih dana.

⁵⁴⁸ Lažno je svjedočenje veći prijestup od bluda i krađe. Zbog toga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., vodio brigu da upozori na njega, jer ono se lahko izgovara, smatra se nebitnim i mnogo je motiva za njega – zavist, neprijateljstvo i drugo – tako da je neophodno povesti računa o tom grijehu.

⁵⁴⁹ Jusuf, 33.

Ibnul-Kajjim veli: “Šerijatsko hapšenje ne podrazumijeva zatvaranje u tijesan prostor. Riječ je o zadržavanju i sprečavanju čovjeka od slobodnih postupaka. Svedjedno je hoće li prijestupnik biti zatvoren u kući, ili džamiji, ili će se njegov oponent, ili oponentov opunomoćenik, ovlastiti da motri na njega. Zbog toga je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zatvorenika nazivao sužnjem, kako se to prenosi u predanju:

عَنِ الْهُرْمَاسِ بْنِ حَبِيبٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِغَرِيمٍ لِي فَقَالَ لِي:
الزُّمَةُ. ثُمَّ قَالَ: يَا أَخَا بَنِي تَمِيمٍ، مَا تُرِيدُ أَنْ تَفْعَلَ بِأَسِيرِكَ؟

El-Hermas ibn Habib prenosi od svoga oca: ‘Dovco sam Vjerovjesniku, s.a.v.s., svoga dužnika, pa mi je on rekao: ‘Zadrži ga!’ Zatim je kazao: ‘Brate plemena Temim, šta ćeš uraditi sa svojim sužnjem?’”⁵⁵⁰

U verziji hadisa koju bilježi Ibn Madža stoji: “Zatim je u predvečerje došao do mene pa mi je kazao:

مَا فَعَلَ أَسِيرُكَ يَا أَخَا بَنِي تَمِيمٍ؟

‘Šta je tvoj sužanj učinio, brate plemena Temim?’”

Ibnul-Kajjim, dalje, nastavlja: “Takav je bio pritvor u doba Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i Ebu Bekra, r.a. Nije postojalo mjesto namijenjeno za zatvaranje neprijatelja. Ali kada se broj stanovništva u doba Omera ibnul-Hattaba povećao, Omer, r.a., kupio je neku kuću u Meki i učinio je zatvorom u koji se pritvaralo. Zbog toga se ulema, iz reda Ahmedovih istomišljenika, pa i drugih, sporila oko pitanja: “Treba li vladar uspostaviti zatvor?” Dvije su grupe. Oni koji smatraju da ne treba kažu da ni Allahov Poslanik, s.a.v.s., ni halife nakon njega nisu imali zatvor, nego da se prijestupnik držao na bilo kojem mjestu, ili da je za njega bio određivan čuvar. To se naziva službenom mjerom (*el-tersim*). Ponekad bi se oponentu naređivalo da motri na svog suparnika, kao što je to učinio Vjerovjesnik, s.a.v.s. Oni koji tvrde da vladar ima pravo osnovati zatvor svoje mišljenju argumentiraju činjenicom da je Omer ibn el-Hattab od Safvana ibn Umejje kupio kuću za četiri hiljade novčanica i načinio od nje zatvor.”

⁵⁵⁰ Predanje navode Ebu Davud i Ibn Madža.

Institucija zatvora daje sigurnost i opću korisz

Eš-Ševkani veli: “Zatvor je postojao i u Vjerovjesnikovo, s.a.v.s., doba, i u vrijeme ashaba, i tabiina, pa i nakon njih, u svim vremenima i svim zemljama, bez ikakva negodovanja. U toj su instituciji neskriveni interesi. Dovoljno je samo što zatvori čuvaju zločince, prijestupnike zakona koji nastoje nanijeti štetu muslimanima i u tome su ustrajni. Njihov je moral poznat. Oni ne čine prijestupe koji iziskuju kaznu ili krvarinu koja bi se nad njima izvršila, pa da se od njih odmore i ljudi i zemlja. Kada bi se tim ljudima dale odriješene ruke i dopustio slobodan prostor između njih i muslimana, naštetili bi muslimanima do krajnjih granica. Ako bi ti prijestupnici bili ubijeni, krv bi se bespravno prolila. Jedino preostaje da se čuvaju u zatvorima i da se na taj način razdvoje od muslimana, dok se ne pokaju, ili dok Allah o njihovom slučaju ne presudi kako On izabere.

Allah, dž.š., naredio nam je da naređujemo dobro i da odvrćamo od zla te da te dvije stvari primijenimo i kad je riječ o ljudima koji su takvi – koji se zatvorom moraju razdvojiti od naroda. To zna svako ko ima uvida u mnoge slučajeve te vrste.”

Vrste hapšenja

El-Hattabi kazuje: “Dvije su vrste hapšenja: hapšenje zbog učinjene kazne (zatvor) i hapšenje radi ustanovljavanja prijestupa (pritvor).

Hapšenje radi učinjene kazne vrši se samo kada je riječ o šerijatskoj dužnosti.

Kada je riječ o optužbi, hapšenje se vrši kako bi stvari izišle na vidjelo i kako bi se otkrilo šta je posrijedi.

Prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., pritvorio nekog čovjeka zbog optužbe. Držao ga je neko vrijeme, a potom ga je oslobodio. Ovaj hadis prenosi Behz ibn Hakim od svoga oca i djeda.

Udaranje okrivljenoga

Nije dozvoljeno nikoga bespravno uhapsiti.

Kada se neko zakonski uhapsi, mora se požuriti s uviđajem u njegov slučaj.

Ako je uhapšeni kriv, za krivicu će odgovarati, a ako je nevin, bit će pušten na slobodu.

Zabranjeno je udarati optuženika, jer bi to bilo ponižavanje i skrnavljenje njegove časti.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je udaranje klanjača, tj. osobe koja je musliman.

Hoće li se tući onaj ko je optužen za krađu? O tome postoje dva mišljenja.

Prvo mišljenje, koje zastupaju hanefijski pravници te El-Gazali, jedan od pravnika šafijskog mezheba, kaže da okrivljeni za krađu neće biti udaran, zbog mogućnosti da je nevin. Izostavljanje udaranja prijestupnika lakše se prihvata nego udaranje nevinog čovjeka.

U hadisu stoji:

لَا يَخْطِئُ الْإِمَامُ فِي الْعَمْرِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَخْطِئَ فِي الْعُقُوبَةِ .

“Bolje je da kadija pogriješi u pomilovanju, nego da pogriješi u određivanju kazni.”

Imam Malik dozvoljava da se okrivljeni za krađu zatvori.

Njegovi sljedbenici dozvoljavaju i da se optuženi za krađu udari, kako bi se otkrilo gdje je imovina koju je ukrao, s jedne strane, a s druge strane da kradljivac bude pouka drugima.

Ako optuženik u toj situaciji prizna optužbu, njegovo priznanje ne vrijedi, jer se za valjanost priznanja uvjetuje sloboda izbora. U ovom slučaju čovjek priznaje krivicu pod pritiskom kažnjavanja.

Kakav zatvor treba biti

Zatvor bi trebao biti prostran. Troškove zatvorenika trebala bi snositi državna kasa i svakome od njih trebala bi se pružiti adekvatna hrana i odjeća.

Uskratiti zatvorenicima neophodnu hranu, odjeću i medicinsku skrb predstavljalo bi nepravdu za koju Allah kažnjava.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: عَذِّبَتْ امْرَأَةٌ فِي هِرَّةٍ
صَجْنَهَا حَتَّى مَاتَتْ فَدَخَلَتْ فِيهَا النَّارُ. لَا هِيَ أَطْعَمَهَا وَسَقَّهَا إِذْ حَبَسَهَا، وَلَا هِيَ
تَرَكَهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ.

Ibn Omer prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Jedna je žena kažnjena zbog mačke. Zatvorila ju je, dok mačka nije umrla, pa je žena otišla u Vatru. Niti ju je hranila niti napajala, kad ju je zatvorila. Nije je puštala ni da jede bube iz zemlje.”

PRISILA (*EL-IKRAH*)

Definicija

Izraz el-ikrah u jeziku ima značenje opterećivanja čovjeka nečim što ne želi učiniti, ni zbog sebe ni zbog zakona.

U šerijatskom pravu on označava tjeranje drugoga na nešto što mrzi, pod prijetnjom smrću, ili pod prijetnjom udaranjem, zatvorom, uništavanjem imovine, nanošenja teških povreda ili silne boli.

Za priznavanje prisile uvjetuje se da je kod prisiljenoga prevladalo mišljenje da će biti izvršena prijetnja onoga ko ju je uputio.

Nema razlike između vladareve prisile i prisile razbojnika, ili nekoga drugog.

Omer kaže: “Čovjek za sebe nije siguran ako ga zastrašiš, zaprijetiš mu ili ga udariš.”

Veli Ibn Mesud veli: “Svaki vlastodržac koji me je želio obavezati da kažem nešto što bi me odbranilo od jednog ili dva udarca bičem – to sam i govorio.”

Ibn Hazm kaže: “Nije poznato da mu je iko od ashaba proturječio.”

Vrste prisile

Postoje dvije vrste prisile:

1. prisila na riječi,
2. prisila na djelo.

Prisila na riječi

Prisila na riječi ne povlači nikakve odgovornosti, jer prisiljeni nije pravno obavezan.

Ako prisiljeni izgovori riječi koje vode u nevjerstvo, neće snositi odgovornost; ako potvori drugoga, kazna nad njim neće biti izvršena; ako prizna, priznanje mu neće vrijediti. U slučaju da prisiljeni sklopi ugovor o braku, darivanju ili kupoprodaji, ugovori neće biti začeti, a ako se zakune, ili zarekne, ni čim se neće obavezati. Ako pusti ženu ili je vrati, razvod se neće priznati i vraćanje neće biti valjano. Temelj tog propisa jesu Allahove, dž.š., riječi:

﴿مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقُلُّبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾

“Onoga koji zaniječe Allaha, nakon što je u Njega vjerovao - osim ako bude na to primoran, a srce mu ostane čvrsto u vjeri – čeka Allahova kazna. One kojima se nevjerstvo bude mililo⁵⁵¹ stići će srdžba Allahova i njih čeka patnja velika,”⁵⁵²

⁵⁵¹ Kome nevjerstvo postane drago i ko ga prihvati, dajući prednost prolaznom dunjaluku nad vječnim ahiretom.

⁵⁵² En-Nahl, 106.

Povod objave ajeta

Povod objavljivanja ovog ajeta, kako navodi Ibn Kesir u svome tefsiru, jeste događaj:

عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارٍ بْنِ يَاسِرٍ قَالَ: أَخَذَ الْمُشْرِكُونَ عَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ فَعَذَّبُوهُ حَتَّى قَارَبَهُمْ فِي بَعْضِ مَا أَرَادُوا فَشَكَا ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَيْفَ تَجِدُ قَلْبَكَ؟ قَالَ: مُطْمَئِنًّا بِالْإِيمَانِ. قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنْ عَادُوا فَعُدْ.

Ebu Ubejda Muhammed ibn Ammar ibn Jasir prenosi: “Mnogobošci su uhvatili Ammara ibn Jasira pa su ga mučili toliko da im je skoro priznao sve ono što su htjeli. On se na to požalio Vjerovjesniku, s.a.v.s., na što ga je Vjerovjesnik, s.a.v.s., upitao: ‘Šta u srcu osjećaš?’ ‘Ono je čvrsto u vjeri ostalo’, odgovori on. Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Ako ponove mučenje, ti postupi isto.’”

El-Bejheki prenosi detaljnije predanje u kojem stoji da je Ammar vrijeđao Vjerovjesnika, s.a.v.s., i da je njihova božanstva hvalio. On se na to požalio Vjerovjesniku, s.a.v.s., rekavši:

يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا تَرَكْتُ حَتَّى سَيِّئَكَ وَذَكَّرْتُ إِلَهُهُمْ بِخَيْرٍ. قَالَ: كَيْفَ تَجِدُ قَلْبَكَ؟ قَالَ: مُطْمَئِنًّا بِالْإِيمَانِ، فَقَالَ: إِنْ عَادُوا فَعُدْ.

“O Allahov Poslaniče, nisu me popuštali dok te nisam počeo vrijeđati i hvaliti njihova božanstva.” Poslanik, s.a.v.s., upita ga: “Šta u svome srcu osjećaš?” “Čvrsto je u vjeri ostalo.” Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaza mu na to: “Ako ponove mučenje, ti postupi isto.”

﴿إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ﴾

“Osim ako bude na to primoran, a srce mu ostane čvrsto u vjeri.”

Ājet obuhvata nevjerstvo i ostala bogohuljenja

Ājet, premda se izrazio samo riječju nevjerstvo, obuhvata i druge vrste bogohuljenja.

El-Kurtubi kazuje: “Kada je Allah, u slučaju prisile, oprostio iskazivanje nevjerstva u Njega, i pošto nije pozvao da se za to odgovara, a riječ je o osnovi Šerijata, ulema je na to nadovezala i sve ogranke Vjerzakona. Ako se te stvari učine pod prisilom, za njih se neće odgovarati i to neće iziskivati presudu. U skladu s tim, postoji poznati Vjerovjesnikov, s.a.v.s., hadis:

”رُفِعَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَاُ وَالْتِسْيَانُ وَمَا اسْتُكْرِهُوا عَلَيْهِ.”

‘Mojim je sljedbenicima oproštena nenamjerna pogreška, prijestup iz zaborava i ono na šta su prisiljeni.’

Značenje ove obavjesti, iako joj niz prenosilaca nije vjerodostojan, jeste vjerodostojno. Ulema je u tome jedinstvena. Tako kaže kadija Ebu Bekr ibnul-Arebi. Ebu Muhammed Abdulhakk navodi da je niz prenosilaca vjerodostojan, kazujući: ‘Bilježi ga Ebu Bekr el-Asili u djelu *El-Fevaid* i Ibnul-Munzir u knjizi *El-Iknâ*.’”

Bolje je prilikom prisile na nevjerovanje biti dosljedan

Izgovaranje riječi nevjerstva pod prisilom smatra se olakšicom. Međutim, bolje je prilikom mučenja, makar to dovelo i do ubistva, ostati odlučan i strpljiv, radi osnaživanja vjere. Tako su postupili Jasir i Sumejja. To se ne bi smatralo “bacanjem vlastitim rukama u propast”, nego pogibijom u borbi, kako kazuju islamski učenjaci.

Ibn Ebu Šejba u svome tefsiru bilježi predanje koje El-Hasan i Abdurrezzak prenose od Ma‘mera. U njemu stoji: “Musejlema je uhvatio dvojicu ljudi, pa je jednog od njih upitao: ‘Šta kažeš za Muhammeda?’ ‘On je Allahov poslanik’, odgovori čovjek. Musejlema ga upita ponovo: ‘A šta kažeš za mene?’ ‘I ti si, također, poslanik’, reče čovjek. Musejlema ga potom oslobodi, a onda upita drugog: ‘Šta kažeš o Muhammedu?’ ‘Allahov je poslanik’, odgovori čovjek.’ ‘A šta misliš o meni?’ postavi Musejlema pitanje. ‘Ne kažem ništa’, reče čovjek. Musejlema mu tri puta postavi isto pitanje, a čovjek mu ponovi isti odgovor. Musejlema ga ubi. Ta vijest stiže do Allahova Poslanika, s.a.v.s., te on kaza:

أَمَّا الْأَوَّلُ فَقَدْ أَخَذَ بِرُخْصَةِ اللَّهِ تَعَالَى، وَأَمَّا الثَّانِي فَقَدْ صَدَعَ بِالْحَقِّ فَهَبْنَاهُ لَهُ.

‘Prvi je čovjek iskoristio Allahovu, dž.š., olakšicu, dok je drugi otvoreno rekao istinu – blago njemu.’”

Prisila na djelo

Druga vrsta prisile, prisila na djelo, dijeli se na dvije podvrste:

1. onu koju neophodna potreba dopušta,
2. onu koju neophodna potreba ne dopušta.

Primjeri za prvu podvrstu jesu primoravanje na konzumiranje alkohola, jedenje strvi i svinjskog mesa, prisvajanje tuđe imovine i one koju je Allah, dž.š., zabranio. U tom je slučaju konzumiranje navedenih stvari dozvoljeno. Čak neki islamski učenjaci smatraju da je konzumiranje u toj situaciji obavezno, jer to je čovjeku jedini izlaz i šteta time nikome neće biti načinjena. Time se neće prekoračiti nijedan Allahov propis. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾

“...i vlastitim se rukama ne bacajte u propast!”

Također, ko bude prisiljen omrsiti se u vrijeme ramazanskog posta, ili klanjati okrenut od Kabe, ili pokloniti se kipu ili krstu, dozvoljeno mu je da se omrsi, da klanja prema bilo kojoj strani, da se pokloni kipu, s namjerom činjenja sedžde Allahu, dž.š.

Druga je podvrsta, recimo, prisiljavanje na ubistvo, ranjavanje, udaranje, blud i uništavanje imovine.

El-Kurtubi veli: “Ulema zauzima jedinstven stav o tome da čovjeku koji je prisiljen ubiti drugoga to nije dozvoljeno učiniti, niti mu je dozvoljeno povrijediti ga bičevanjem, ili nekim drugim načinom zlostavljanja. On mora izdržati kušnju koja ga je zadesila. Nije mu dozvoljeno iskupiti sebe na račun drugoga. Preostaje mu Allaha moliti za milost na ovome i budućem svijetu.”

Prisiljeni ne podliježe kazni

Ako se ustvrdi da je čovjek primoran na blud te da je to i učinio, nad njim se kazna neće izvršiti. Također i žena, ako bude prisiljena na blud, neće podlijezati kazni, shodno riječima Allahova Poslanika, s.a.v.s.:

إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَا وَالنِّسْيَانَ وَمَا اسْتَكْرَهُوا عَلَيْهِ.

“Mojim je sljedbenicima oproštena nenamjerna pogreška, prijestup iz zaborava i ono na šta su prisiljeni.”

Malik, Eš-Šafi, Ahmed, Ishak, Ebu Sevr, Ata i Ez-Zuhri smatraju da se prisiljenoj ženi, u tom slučaju, mora dati vjenčani dar u prosječnom iznosu.

ODJEĆA (*EL-LIBAS*)

Odjeća je blagodat koju je Allah podario Svojim robovima. On, neka je uzvišen, kaže:

﴿يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ﴾

“O sinovi Ademovi, dali smo vam odjeću koja će pokrivati stidna mjesta vaša, a i raskošna odjela, ali odjeća čestitosti, to je ono najbolje. – To su neki Allahovi dokazi da bi se oni opametili.”⁵⁵³

Odjeća treba biti pristojna, lijepa i čista. Allah, dž.š., veli:

﴿يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾ * قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَٰلِكَ نَفْصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾

“O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kad hoćete da molitvu obavite! I jedite i pijte, samo ne pretjerujte; On ne voli one koji pretjeruju. Reci: ‘Ko je zabranio Allahove ukrase, koje je On za robove Svoje stvorio, i ukusna jela?’ Reci: ‘Ona su za vjernike na ovom svijetu, na onom svijetu su samo za njih.’ Eto, tako Mi podrobno izlažemo dokaze ljudima koji znaju.”⁵⁵⁴

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبَرٍ. فَقَالَ رَجُلٌ: إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَثَعْلُهُ حَسَنًا! قَالَ: إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ، الْكِبَرُ بَطْرُ الْحَقِّ وَغَطُّ النَّاسِ.

Abdullah ibn Mesud prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “U Džennet neće ući niko ko u srcu bude nosio makar i trun oholosti.’ Jedan

⁵⁵³ El-E'raf, 26.

⁵⁵⁴ El-E'raf, 31-32.

je čovjek upitao: ‘Ima ljudi koji vole obući lijepo odijelo i obuti lijepu obuću?’ Poslanik, s.a.v.s., odgovori: ‘Zaista je Allah lijep i voli ljepotu. Oholost je nijekanje Istine i omalovažavanje ljudi.’”⁵⁵⁵

Navodi se da je Poslanik, s.a.v.s., kazao:

إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ يُحِبُّ الطَّيِّبَ، نَظِيفٌ يُحِبُّ النَّظَافَةَ، كَرِيمٌ يُحِبُّ الْكَرَمَ، جَوَادٌ يُحِبُّ الْجُودَ،
فَنَظِفُوا أَفْنِيَّتَكُمْ وَلَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ .

“Allah je lijep i voli lijepo, čist je i voli čistoću, plemenit je i voli plemenitost, dobar je i voli dobrotu. Čistite svoj okoliš i ne nalikujte jevrejima.”⁵⁵⁶

Propis o odjeći

Ima odjeće koju je obaveza odjenuti, ima je i koju je pohvalno nositi, a ima i one čije je oblačenje zabranjeno.

Obavezna odjeća

Obavezna je odjeća ona koja pokriva stidni dio tijela, koja štiti od vrućine i studeni i koja se koristi za odbranu od ozljeda.

عَنْ حَكِيمِ بْنِ حَزَامٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَوْرَاتُنَا مَا تَأْتِي مِنْهَا وَمَا نَذَرُ؟
قَالَ: احْفَظْ عَوْرَتَكَ إِلَّا مِنْ زَوْجِكَ أَوْ مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِذَا كَانَ
الْقَوْمُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ؟ قَالَ: إِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا يَرَاهَا أَحَدٌ فَلَا يَرَتْهَا! فَقُلْتُ: فَإِنْ كَانَ
أَحَدًا خَالِيًا؟ قَالَ: فَاللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَحَقُّ أَنْ يُسْحِيَ مِنْهُ.

Hakim in Hazzam od svoga oca prenosi: “Upitah: ‘O Allahov Poslaniče, naša stidna mjesta – pred kim ih smijemo otkriti i kako ih čuvati?’ ‘Čuvaj svoje stidno mjesto, izuzev pred svojom suprugom i pred onima koje su u tvom vlasništvu!’ kaza Poslanik. Rekoh: ‘Allahov Poslaniče, a šta kada su ljudi bliži rođaci?’ Poslanik, s.a.v.s., odgovori:

⁵⁵⁵ Predanje bilježe Muslim i Et-Et-Tirmizi.

⁵⁵⁶ Hadis navodi Et-Et-Tirmizi.

‘Ako uzmogneš da ti stidna mjesta ne vidi niko, neće ih ni vidjeti.’ Potom ga upitah: ‘A ako neko od nas bude sam?’ ‘Najpreče je stidjeti se Allaha, dž.š.’, odgovori Poslanik.”⁵⁵⁷

Pohvalna odjeća

Pohvalno je nositi lijepu i ukrašenu odjeću.

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّكُمْ قَادِمُونَ عَلَى إِخْوَانِكُمْ فَأَصْلِحُوا رِحَالَكُمْ وَأَصْلِحُوا لِبَاسَكُمْ حَتَّى تَكُونُوا كَأَنَّكُمْ شَامَةٌ فِي النَّاسِ، فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفُحْشَ وَلَا التَّفَحُّشَ!

Ebu Derda, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: “Vi idete svojoj braći. Uredite svoje prijevozno sredstvo i svoju odjeću, kako bi izgledali kao ukras među ljudima. Naime, Allah ne voli neuljudnost i raskalašen izgled.”⁵⁵⁸

عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ثَوْبٍ دُونَ، فَقَالَ: أَلَاكَ مَالٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: مِنْ أَيِّ الْمَالِ؟ قَالَ: قَدْ آتَانِي اللَّهُ مِنَ الْإِبِلِ وَالْغَنَمِ وَالْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ، قَالَ: فَإِذَا آتَاكَ اللَّهُ مَالًا فَلْيَرِثْ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَكَرَامَتَهُ.

Ebul-Ahvas prenosi da mu je otac kazivao: “Otiđoh Vjerovjesniku, s.a.v.s., u slaboј odjeći. Poslanik, s.a.v.s., upita me: ‘Imaš li imetka?’ ‘Imam’, odgovorih mu. ‘Kakvog imetka imaš?’ upita me. Rekoh mu: ‘Allah mi je podario deve, ovce, konje i robove.’ Poslanik, s.a.v.s., kaza mi: ‘Kada ti je Allah podario imetak, onda pokaži trag Njegove blagodati i plemenitosti prema tebi.’”⁵⁵⁹

Taj je sunnet potvrđen prilikom vršenja obreda, petkom za džuma-namaz, u dane Bajrama i na javnim okupljalištima.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا عَلَى أَحَدِكُمْ

⁵⁵⁷ Hadis bilježe Ahmed, Ebu Davud, Ibn Madža i Et-Tirmizi, koji ga smatra dobrim, te El-Hakim, koji ga navodi vjerodostojnim.

⁵⁵⁸ Predanje navodi Ebu Davud.

⁵⁵⁹ Predanje bilježi Ebu Davud.

إِنْ وَجَدَ أَنْ يَتَّخِذَ ثَوْبَيْنِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ سِوَى ثَوْبَيْنِ مِنْهُ.

Od Muhammeda ibn Jahje ibn Hibbana prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Svako od vas ima pravo, ako uzmogne, da uzme dva odijela za džuma-namaz, pored radne odjeće."⁵⁶⁰

Zabranjena odjeća

Zabranjeno je odijevati svilu i zlato - muškarcima. Muškarcu je zabranjeno odjenuti nešto što je svojstveno ženama, a ženama je zabranjeno odjenuti odjeću svojstvenu muškarcima. Nije dozvoljeno odijevati se kočoperno i oholo, niti oblačiti išta što iziskuje rasipništvo.

Odijevanje svile i sjedenje na njoj

Preneseni su hadisi koji muškarcima izričito zabranjuju odijevanje svile i sjedenje na njoj. Navest ćemo ih.

عَنْ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ فَإِنَّ مِنْ لِبَسِهِ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ.

- Omer prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: "Ne odijevajte svilu, jer uistinu onaj ko je bude na ovom svijetu odijevao, na budućem je neće odijevati."⁵⁶¹

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ رَأَى خَلَّةً مِنْ إِسْتَبْرَقٍ تُبَاعُ، فَأَتَى بِهَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اتَّعَ هَذِهِ فَتَجَمَّلُ بِهَا لِلْعِيدِ وَلِلْوُفُودِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّمَا هَذِهِ لِبَاسٌ مِنْ لَا خَلَاقَ لَهُ. ثُمَّ لَبِثَ عُمَرُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَلْبِثَ فَأَرْسَلَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِ بِجُبَّةٍ دِيْبَاجٍ، فَأَتَى عُمَرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قُلْتُ: إِنَّمَا هَذِهِ لِبَاسٌ مِنْ لَا خَلَاقَ لَهُ، ثُمَّ أُرْسِلْتُ إِلَيْكَ بِهَذِهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنِّي لَمْ أُرْسِلْهَا إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا وَلَكِنْ لِتَبِيعَهَا وَتُصِيبَ بِهَا حَاجَتَكَ.

⁵⁶⁰ Hadis navodi Ebu Davud.

⁵⁶¹ Predanje bilježe Eil-Buhari i Muslim.

- Abdullah ibn Omer kazuje kako je Omer, r.a., vidio da se prodaje ogrtač od brokata. On ga odnese Vjerovjesniku, s.a.v.s., te mu reče: "Allahov Poslaniče, kupi ga pa se njime ukrasi za Bajrame i prilikom posjeta delegacija." Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaza: "To je odjeća za nekoga ko nema karaktera." Čekao je Omer, koliko je Allah htio da čeka, pa mu je Poslanik, s.a.v.s., poslao plašt od brokata. Otiđe Omer Vjerovjesniku, s.a.v.s., pa mu reče: "O Allahov Poslaniče, rekao si mi da je ovo odjeća nekoga ko nema ljudskosti, a zatim si je meni poslao!" Vjerovjesnik, s.a.v.s., odgovori mu: "Nisam ti je poslao da je odjeneš, nego da je prodaš i da time pokriješ potrebe."⁵⁶²

عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: نَهَانَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نُشْرِبَ فِي آيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَأَنْ نَأْكُلَ فِيهَا، وَعَنْ إِبْنِ الْحَرِيرِ وَالْدَّبَّاجِ وَأَنْ نَجْلِسَ عَلَيْهِ وَقَالَ: هُوَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَنَا فِي الْآخِرَةِ.

- Huzejfa prenosi: "Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio nam je da pijemo i jedemo iz zlatnih i srebrenih posuda, da odijevamo svilu i brokat i da na njih sjedamo. Rekao nam je: 'Te stvari na ovome svijetu pripadaju njima, a na budućem nama.'"⁵⁶³

Iz poruke ovog hadisa većina uleme zaključuje da je zabranjeno odijevati i prostirati⁵⁶⁴ svilu. El-Mehdi u djelu *El-Babr* kaže da je ulema oko toga usaglašena.

Kadija Ijjad prenosi stav jedne grupe učenjaka koji to dozvoljavaju. Među njima je i Ibn Ulija. Tu svoju tvrdnju oni argumentiraju sljedećim predanjima:

عَنْ عُقْبَةَ قَالَ: أَهْدَيْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فُرُوجَ حَرِيرٍ فَلَبِسَهُ ثُمَّ صَلَّى فِيهِ ثُمَّ انْصَرَفَ فَتَزَعَهُ نَزْعًا عَنِيفًا شَدِيدًا كَالْكَارِهِ لَهُ ثُمَّ قَالَ: لَا يَنْبَغِي هَذَا لِلْمُتَّقِينَ.

- Ukba kazuje kako je Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., darovan svileni ogrtač⁵⁶⁵, pa ga je on obukao i u njemu klanjao. Zatim se udaljio i tako

⁵⁶² Hadis navode El-Buhari, Muslim, Ebu Davud, En-En-Nesai i Ibn Madža.

⁵⁶³ Predanje navodi El-Buhari.

⁵⁶⁴ Ebu Hanifa, Ibnul-Madžešun iz reda malikijskih pravnika, zatim neki pravници šafijskog mezheba, smatraju da je dozvoljeno prostirati svilu i na njoj sjediti, jer se zabrana odnosi samo na odijevanje. Taj je stav oprečan vjerodostojnim predanjima.

⁵⁶⁵ *El-furud*: plašt s otvorenom stražnjom stranom.

ga je silno strgnuo s glave kao da ga prezire, a potom je rekao: “Ovo ne dolikuje pobožnima.”⁵⁶⁶

عَنِ الْمُسَوِّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ أَنَّهُ قَدِمَتْ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقْبِيَّةٌ فَذَهَبَ هُوَ وَأَبُوهُ
لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِشَيْئٍ مِنْهَا فَخَرَجَ النَّبِيُّ وَعَلَيْهِ قَبَاءٌ مِنْ دِيْبَاجٍ مَزْرَدَةٍ، فَقَالَ: يَا
مَخْرَمَةُ، خَبَانَا لَكَ هَذَا، وَجَعَلَ يَرِيهِ مَحَاسِنَهُ وَقَالَ: أَرْضِي مَخْرَمَةُ؟

- El-Misver ibn Mahrema pripovijeda kako su Vjerovjesniku, s.a.v.s., doneseni nekakvi ogrtači, te da su otac i on otišli Vjerovjesniku, s.a.v.s., ne bi li dobili šta od toga. Izašao je Vjerovjesnik, s.a.v.s., a na njemu je bio ispleteni ogrtač od brokata, pa je rekao: “O Mahrema, ovaj smo za tebe sačuvali”, i počeo mu je pokazivati ljepote ogrtača, a onda ga je upitao: “Je li Mahrema zadovoljan?”⁵⁶⁷

عَنْ أَنَسٍ أَنَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ مُتَقَّةً مِنْ سُنْدُسٍ أَهْدَاهَا لَهُ مَلِكُ الرُّومِ ثُمَّ بَعَثَ
بِهَا إِلَى جَعْفَرٍ فَلَبِسَهَا ثُمَّ جَاءَهُ فَقَالَ: إِنِّي لَمْ أُعْطِهَا لِتَلْبَسَهَا! قَالَ: فَمَا أَصْنَعُ؟ قَالَ:
”أَرْسِلْ بِهَا إِلَى أَخِيكَ النَّجَاشِيِّ.”

- Enes prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., odjenuo dugački teški ogrtač od kvalitetne svile koji mu je poklonio rimski car, a zatim ga je poslao Džaferu, pa ga je on obukao. Potom mu je Vjerovjesnik, s.a.v.s., otišao i kazao: “Nisam ti ga poslao da ga odjeneš!” Džafer ga upita: “A šta da činim s njim?” Poslanik, s.a.v.s., reče: “Pošalji ga svome bratu Negusu u Abesiniju.”⁵⁶⁸

- Svilu je odijevalo više od dvadeset ashaba, među njima i Enes, El-Bera ibn Azib.⁵⁶⁹

Većina ulema, na tvrdnje onih koji kažu da je dozvoljeno odijevati svilu, odgovaraju argumentima koji ukazuju na zabranu, a koje smo prvo naveli. Oni kažu da u hadisu koji prenosi Ukba, između ostalog, stoji: “Ovo ne dolikuje pobožnima.”

⁵⁶⁶ Hadis navode El-Buhari i Muslim.

⁵⁶⁷ Hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

⁵⁶⁸ Predanje bilježi Ebu Davud.

⁵⁶⁹ Predanje navodi Ebu Davud.

Prema tome, ako odijevanje svile ne dolikuje bogobojažnima, onda je bliže tome da je ono zabranjeno.

Oni dalje nastavljaju: “Hadisi koje prenose El-Misver i Enes govore o djelima, a ona ne se ne mogu suprotstaviti riječima koje ukazuju na zabranu.”

Nema dvojbe da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., odijevao svilu, a nakon toga je stigla zabrana, kako se to može vidjeti u predanju:

عَنْ جَابِرٍ قَالَ: لَبَسَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبَاءً لَهُ مِنْ دِيْبَاجٍ أَهْدَى إِلَيْهِ ثُمَّ أَوْشَكَ أَنْ نَزَعَهُ عَنْهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَجَاءَهُ عُمَرُ يَبْكِي فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَرِهْتَ أَمْرًا وَأَعْطَيْتَنِيهِ، فَمَا لِي؟ قَالَ: مَا أَعْطَيْتُكَ لَتَلْبَسَهُ، وَإِنَّمَا أَعْطَيْتُكَ تَبِيعُهُ. فَبَاعَهُ بِالْفَيْ دِرْهَمٍ.

Džabir kazuje: “Odijevao je Vjerovjesnik, s.a.v.s., ogrtač od brokata koji mu je darovan. Zatim, a skoro da ga je htio odbaciti, poslao ga je Omeru ibnul-Hattabu. Neko reče: ‘A skoro da si ga htio odbaciti, Allahov Poslaniče!’ Poslanik, s.a.v.s., kaza: ‘Džibril, a.s., zabranio mi je odijevati svilu.’ Potom dođe Omer, plačući, pa upita: ‘O Allahov Poslaniče, prezreo si nešto, a zatim si to meni dao. Šta da ja radim?’ Poslanik mu odgovori: ‘Nisam ti ga dao da ga odijevaš, već sam ti ga dao da ga prodaš.’ Potom ga je Omer prodao za dvije hiljade srebrenjaka.”⁵⁷⁰

Većina koja zagovara zabranu također kaže: “U lancu prenosilaca Enesovog hadisa nalazi se i Ali ibn Zejd ibn Džed’an, a njegova se predanje ne mogu uzeti za argument. Ono što su odijevali ashabi bio je puplin, tkanina satkana od vune i svile.” El-Hattabi veli da ta tkanina nalikuje dugačkom debelom ogrtaču obrubljenom finom svilom.

Stav koji zagovara Eš-Ševkani

Eš-Ševkani veli da hadisi o zabrani ukazuju na pokućenost, spajajući ih s dokazima koji govore o dopuštenosti njena odijevanja. On u djelu *Nejlul-Evtar* kazuje: “Može se reći da Poslanikovo, s.a.v.s., odijevanje ogrtača od brokata i dijeljenje drugih svilenih ogrtača ashabima ne sadrži

⁵⁷⁰ Predanje navodi Ahmed, a sličnu verziju bilježi i Muslim.

ništa što dokazuje da su ti postupci prethodili hadisima o zabrani, kao što ne sadrži ni dokaz da su ti hadisi stigli kasnije. Oni pružaju značenje koje zabranu preobražava u pokuđenost, a ono je rezultat usklađivanja oprečnih dokaza.

Činjenica koja pojačava ovu tvrdnju jeste da je dvadeset i jedan ashab odijevao svilu, a krajnje je neprihvatljivo da bi oni činili nešto što je Šerijatom zabranjeno. Neprihvatljivo je, također, da su im drugi ashabi to prešutjeli, a da su znali za zabranu. Naime, ashabi su jedni drugima negodovali postupke koji su bili manje bitni od toga.”

Dopuštenost odijevanja svile ženama te odijevanje u opravdanim okolnostima i odijevanje odjeće koja sadrži manji procenat svile

Potonji se propis odnosi na muškarce.

Kad je riječ o ženama, njima je dozvoljeno i odijevati i prostirati svilu. To je dozvoljeno i muškarcima u opravdanim situacijama. O tome nam kazuju predanja koja ćemo navesti:

عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: أَهْدَيْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَلَّةَ سِرَاءٍ فَبَعَثَ بِهَا إِلَيَّ فَلَبِسْتُهَا
فَعَرَفْتُ الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ فَقَالَ: إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ بِهَا إِلَيْكَ لِتَلْبِسَهَا، إِنَّمَا بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتَشْفِيَهَا
خُمْرًا بَيْنَ النِّسَاءِ .

- Alija, r.a., kazuje: “Vjerovjesnik, s.a.v.s., dobio je za poklon ogrtač protkan svilenim prugama pa ga je poslao meni. Obukao sam ga, a zatim sam ugledao srdžbu na njegovom licu. Rekao mi je: ‘Nisam ti ga poslao da ga odjeneš, već sam ti ga poslao da od njega ženama odrežeš čilimčice.’”⁵⁷¹

- Enes, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., dopustio Abdurrahmanu ibn Avfu i Zubejru da oblače svilu, zbog svraba koji su imali.⁵⁷²

U djelu *El-Hudždžetul-baliga* stoji: “Namjera toga nije bila raskoš, nego liječenje.”

⁵⁷¹ Predanje bilježe El-Buhari i Muslim.

⁵⁷² Hadis je zabilježen u zbirkama El-Buharija i Muslima.

- Od Omera, r.a., prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio odijevati svilu, izuzev odjeće na kojoj je bila širine dva, tri, ili četiri prsta.⁵⁷³

U istom djelu piše: "Ovdje se radi o odjevanju, tako da se ponekad može ukazati potreba."

Svila izmiješana s drugom sirovinom

Sve što je do sada rečeno odnosi se na čistu svilu.

Kada je riječ o svili izmiješanoj s drugom sirovinom, prema mišljenju šafijskih pravnika, ukoliko je odjevni predmet najvećim dijelom satkan od svile, zabranjeno ga je odjenuti. Ako je polovina ili manje od polovine odjavnog predmeta satkano svilom, zabranjeno ga je oblačiti.

En-Nevevi kazuje: "Odjevni predmet satkan od svile i neke druge sirovine bit će zabranjen samo u slučaju da u njemu preteže svila."

Dopuštenost odijevanja svile djeci

Muškoj je djeci⁵⁷⁴ također zabranjeno oblačiti svilu, prema mišljenju većine islamskih pravnika, zbog općenitosti zabrane njenog odijevanja. šafijski pravnici to dozvoljavaju.

Kaže En-Nevevi: "Naše kolege kažu da je dozvoljeno da se dječacima odijevaju ukrasi i svila u danima Bajrama, jer oni ne podliježu pravnoj odgovornosti. O dopuštenosti odijevanja u tokom ostalog dijela godine postoje tri stava. Najvjerodostojnije je mišljenje da je to dozvoljeno, a potom slijedi stav koji kaže da je to zabranjeno. Treće je mišljenje da je dječacima zabranjeno odijevati svilu nakon doba sazrijevanja."

⁵⁷³ Predanje bilježi Muslim i drugi autori hadiskih zbirki.

⁵⁷⁴ Zabranjeno podliježu starateljima, a ne djeca, jer djeca nisu pravno obavezna.

Nošenje zlatnog i srebrenog prstenja

Većina islamskih učenjaka smatra da je nošenje zlatnog prstenja⁵⁷⁵ zabranjeno muškarcima, ne i ženama.

Oni za dokaz uzimaju sljedeća predanja koja ćemo navesti.

- El-Bera ibn Azib, r.a., kazuje: “Allahov nam je Poslanik, s.a.v.s., naredio sedam stvari, a zabranio sedam. Naredio nam je da ispratimo dženzu, obidemo bolesnika, da se odazovemo onome ko nas poziva, da pomognemo potlačenog, ispunimo zakletvu i ono što se zakunemo i da uzvratimo na selam.” (U drugoj verziji stoji: “da širimo selam i da onome ko kihne kažemo: ‘Allah ti se smilovao.’”)

Zabranio nam je srebreno posuđe, zlatno prstenje, svilu, svilenu odjeću, odjeću satkanu od lana i svile, debeli brokat i svileni prekrivač za sedlo.”

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ وَجَمَلَ فَضَّهُ مِمَّا يَلِي كَلَّهُ وَنَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، فَاتَّخَذَ النَّاسُ مِنْهُ، فَلَمَّا رَأَوْهُ قَدِ اتَّخَذُوهَا رَمَى بِهِ وَقَالَ: لَا آئِسُهُ أَبَدًا. ثُمَّ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ، فَاتَّخَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمَ الْفِضَّةِ.

- Abdullah ibn Omer, Allah obojicom bio zadovoljan, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., nosio prsten sačinjen od zlata i srebra i da je na njega postavio poveći dragi kamen. Na njemu je ucrtao: “Muhammed je Allahov poslanik.” Ljudi počеше stavljati takve prstene. Kada ih je Poslanik, s.a.v.s., vidio da ih nose, bacio ga je i rekao: “Nikada ga više neću nositi.” Zatim je uzeo jedan srebreni prsten, pa su ljudi počeli nositi prstenje od srebra.

Ibn Omer, dalje, kazuje: “Prsten je, nakon Vjerovjesnika, s.a.v.s., nosio Ebu Bekr, potom Omer, a zatim Osman, dok Osmanu prsten nije pao u bunar Eris.”⁵⁷⁶

⁵⁷⁵ Međutim, nošenje prstenja koji nije od zlata dozvoljeno je i muškarcima i ženama, makar on bio napravljen od materijala koji je i vredniji od zlata.

⁵⁷⁶ Eris je bunar u blizini džamije Kubba u Medini.

- Allahov Poslanik, s.a.v.s., vidio je zlatan prsten na ruci nekog čovjeka pa mu ga je skinuo i bacio, a onda rekao:

يَعْمِدُ أَحَدَكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيَطْرَحُهَا فِي يَدِهِ.

“Odlučuje li se iko od vas da žeravicu iz vatre stavi u ruku!” Nakon što je Allahov Poslanik otišao, neko reče čovjeku: “Uzmi svoj prsten i iskoristi ga.” Čovjek odgovori: “Neću ga uzeti, jer ga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., bacio.”⁵⁷⁷

عَنْ أَبِي مُوسَى أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَجِلُ الذَّهَبِ وَالْحَرِيرُ لِلْإِنَاثِ مِنْ أُمَّتِي وَحُرْمٌ عَلَى ذُكُورِهَا.

- Ebu Musa prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: “Zlato i svila dozvoljeni su ženama moga ummeta, a zabranjeni su muškarcima.”⁵⁷⁸

Hadiski učenjaci vele: “Ovaj hadis ima teško uočljivi nedostatak. U njegovom je nizu prenosilaca i Seid ibn Ebu Hind, koji prenosi od Ebu Musaa, a nije ga ni sreo niti slušao njegova predanja.”

- Alija, r.a., kazuje: “Allahov mi je Poslanik, s.a.v.s., zabranio da nosim zlatni prsten, da odijevam haljine satkane od lana i svile, da učim Kur'an prilikom rukua i sedžde i da oblačim crvenu odjeću.”⁵⁷⁹

Bili su to dokazi većine o zabrani nošenja zlatnog prstenja. Kaže En-Nevevi: “Isto je i ako je prsten dijelom sačinjen od zlata, a dijelom od srebra.”

Jedna grupa islamskih učenjaka zastupaju stav da je nošenje zlatnog prstenja pokuđeno.

Jedan broj ashaba nosio je zlatne prstene. Među njima su: Sa'd ibn Ebu Vekkas, Talha ibn Ubejdullah, Suhejb, Huzejfa, Džabir ibn Semura, El-Bera ibn Azib.

⁵⁷⁷ Hadis bilježi Muslim.

⁵⁷⁸ Predanje bilježe Ahmed, En-En-Nesai i Et-Et-Tirmizi, navodeći ga vjerodostojnim.

⁵⁷⁹ Crvena odjeća, ar., el-muasfer, odjeća koja se boji crvenom bojom na poseban način. Većina ashaba, tabiina i islamskih pravnika smatra da ju je dozvoljeno odijevati, izuzev imama Ahmeda. On kaže da ju je pokuđeno oblačiti. Predanje bilježe Muslim i drugi.

Zlatno i srebreno posuđe

Zabranjeno je jesti i piti iz zlatnog i srebrenog posuđa. Taj propis ne pravi razliku između muškaraca i žena.⁵⁸⁰

Ženama je dozvoljeno samo kititi se tim dvjema stvarima, radi ukrašavanja i uljepšavanja, kako je to prethodno pojašnjeno.

Jedenje i pijenje iz ovakvih posuda ne spada u stvari koje im je Allah, dž.š., dozvolio.

Dokaz za tu tvrdnju jesu hadisi koje ćemo navesti.

عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ وَلَا الدِّبَاجَ وَلَا تَشْرَبُوا فِي آتِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، وَلَا تَأْكُلُوا فِي صَحَافِهَا، فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَكُمْ فِي الْآخِرَةِ.

- Prenosi se da je Huzejfa, r.a., kazao: “Čuo sam Allahova Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: ‘Ne odijevajte svilu ni brokat. Ne pijte iz zlatnih i srebrenih posuda i ne jedite iz takvih sahana.⁵⁸¹ To na dunjaluku pripada njima, a na ahiretu nama.’”⁵⁸²

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ الَّذِي يَشْرَبُ فِي آتِيَةِ الْفِضَّةِ إِنَّمَا يُجْرَجُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ.

- Ummu Selema prenosi Vjerovjesnikove, s.a.v.s., riječi: “Uistinu, onaj koji pije iz srebrenog posuđa u svoj stomak sipa vatru Džehennema.”⁵⁸³

U verziji koju navodi Muslim stoji: “Uistinu onaj koji jede ili pije iz zlatnog ili srebrnog posuđa...”

Jedna grupa islamskih pravnika smatra da je to pokućeno, ne i zabranjeno, te kaže: “Hadisi koji se u vezi s tim prenose ukazuju samo na umjerenost i skromnost.”

⁵⁸⁰ Isto je tako zabranjeno jesti i piti iz pozlaćenog i posrebrenog posuđa, ako se zlato, ili srebro, može odvojiti od posude. Ako se to dvoje ne može razdvojiti, recimo da je riječ samo o premazivanju, onda nije zabranjeno.

⁵⁸¹ Sahaf: širi tanjuri iz kojih može jesti i do pet osoba.

⁵⁸² Predanje bilježe El-Buhari i Muslim.

⁵⁸³ Hadis je zabilježen u zbirkama El-Buharija i Muslima.

Odgovor njihovoj tvrdnji jeste prijetnja spomenuta u hadisu koji prenosi Ummu Selema.

Neki islamski pravnici, pored jedenja i pijenja, zabranjuju i druge upotrebe zlatnog i srebrnog posuđa, poput mirisanja i šminkanja iz takvih posuda. Ta tvrdnja nije zadovoljila istraživače.

U jednom se hadisu kaže:

عَلَيْكُمْ بِالْفِضَّةِ فَأَلْعَمُوا بِهَا لَعِبًا .

“Uzmite srebro pa se njime igrajte.”⁵⁸⁴ To potvrđuje mišljenje kojem su pristupili istraživači. U djelu *Fethul-allam* stoji: “Istina je da ništa osim jedenja i pijenja iz tih posuda nije zabranjeno. Nije ispravno tvrditi kako u vezi s tim pitanjem postoji konsenzus učenjaka. To je ružna pojava mijenjanja vjerovjesničkih izraza s nečim drugim. Naime, izrečena je zabrana jedenja i pijenja pa su oni te dvije stvari izjednačili s upotrebljavanjem. Napustili su vjerovjesničku riječ, a samovoljno su donijeli sveobuhvatni izraz.”

Većina islamskih jurista zabranjuje uzimanje zlatnog i srebrnog posuđa i bez namjere upotrebljavanja. Jedna skupina učenjaka to dopušta.

Posuđe izrađeno od drugih materijala

Koristiti posuđe izrađeno od dragocjenih materijala, makar oni bili vredniji od zlata i srebra, dozvoljeno je, jer osnova propisa jeste izvorna dopustivost, a nema dokaza koji ukazuje na zabranu.

Dopuštenost ugradbe zlatnog zuba i nosa

Čovjeku je dozvoljeno ugraditi zlatni zub i nos, ako mu to bude potrebno. Arfedža ibn Esad kazuje: “U Bici na Kullabu stradao mi je nos pa sam načinio nos od srebra. Inficirao mi se. Potom mi je Vjerovjesnik, s.a.v.s., naredio da ugradim zlatni nos.”⁵⁸⁵

⁵⁸⁴ Hadis navode Ahmed i Ebu Davud.

⁵⁸⁵ Predanje navodi Et-Et-Tirmizi.

Et-İt-Tirmizi veli: “Prenosi se od više islamskih učenjaka da su zube ojačavali zlatom.”

Muavija bi muhadžirima i ensarijama koji su ga okruživali govorio: “Znate li da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio da se odijeva svila?” “Boga mi, znamo”, odgovarali bi oni. “A znate li da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zabranio da se nosi zlato, izuzev komadić⁵⁸⁶?” “Bogme znamo”, kazivali bi.⁵⁸⁷

Nalikovanje muškaraca ženama

Islam želi da priroda žene bude prepoznatljiva i da njen izgled bude vjerna slika te prirode.

Isto to islam želi i od muškarca, tako da je oboma zabranio da oponašaju drugi spol. To je haram, svejedno je li riječ o oponašanju u odjeći, govoru, pokretima ili u nečemu drugome.

Ibn Abbas, r.a., kaže: “Prokleo je Allahov Poslanik, s.a.v.s., feminizirane muškarce i muškaraste žene.”⁵⁸⁸

Druga verzija hadisa glasi: “Allahov je Poslanik, s.a.v.s., prokleo muškarce koji oponašaju žene i žene koje oponašaju muškarce.”⁵⁸⁹

Ebu Hurejra, r.a., kazuje: “Allahov je Poslanik, s.a.v.s., prokleo muškarca koji oblači žensku odjeću i ženu koja oblači mušku odjeću.”⁵⁹⁰

Odjeća gordosti

Riječ je o odijelu koje svoga vlasnika proslavlja među ljudima. To mogu biti i ostali odjevni predmeti zbog kojih je onaj ko ih odijeva čuven. Takva je odjeća zabranjena.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ لَبَسَ ثَوْبَ شَهْرَةٍ فِي

⁵⁸⁶ Komadić: mali komad, poput zuba.

⁵⁸⁷ Predanje donosi En-En-Nesai.

⁵⁸⁸ Hadis bilježi El-Buhari.

⁵⁸⁹ I ovu verziju navodi El-Buhari.

⁵⁹⁰ Predanje bilježe Ebu Davud, En-En-Nesai, Ibn Madža, Ibn Hibban i El-I-Iakim, koji kaže: “Hadis je vjerodostojan, prema Muslimovom kriteriju vrednovanja.”

الدُّنْيَا أَلْبَسَهُ اللَّهُ ثَوْبَ مَذَلَّةٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

- Ibn Omer prenosi Poslanikove, s.a.v.s., riječi: “Onoga ko odijeva odjeću gordosti na ovome svijetu, Allah će ga na onome svijetu odjenuti odjećom poniženosti.”

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَيْضًا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَى مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلًا.

- Ibn Omer također kazuje kako je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Allah neće posvetiti pažnju onome ko iz oholosti pusti da mu se odjeća vuče po zemlji.”⁵⁹¹

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُّ وَاشْرَبٍ وَالْبَسِ وَتَصَدَّقْ فِي غَيْرِ سَرَفٍ وَلَا مَخِيلَةٍ.

- Amr ibn Šuajb od svoga oca i djeda prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: “Jedi, pij, odjeni se i milostinju podijeli, ne rasipajući i ne oholeći se.”⁵⁹²

Ženama je zabranjeno svoju kosu nadograđivati tuđom

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي ابْنَةً عَرُوسًا وَقَدْ تَمَرَّقَ شَعْرُهَا مِنْ حُضْبَةٍ أَفَاصِلُهُ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسَوِّصَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ.

- Ebu Hurejra prenosi da je neka žena došla Vjerovjesniku, s.a.v.s., pa mu je kazala: “O Allahov Poslaniče, imam kćerku za udaju, a kosa joj se pokidala od vjetra i pijeska. Hoću li joj je nadograditi?” Vjerovjesnik, s.a.v.s., reče: “Prokleo Allah ženu koja nadograđuje kosu i ženu koja traži da joj se kosa nadogradi, i onu koja tetovira, i onu koja traži da je se tetovira.”

⁵⁹¹ Hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

⁵⁹² Predanje bilježe Ebu Davud i Ahmed, a navodi ga i El-Buhari u komentaru.

- Abdullah ibn Mesud, r.a., kazuje: “Prokleo Allah žene koje tetoviraju, i one koje traže da ih drugi tetoviraju, i one koje dlake s lica čupaju, i one koje traže da im se to čini, i one koje, da budu ljepše, zube istanjivanjem rastavljaju, koje Allahovo davanje mijenjaju.”

Te su riječi doprle do jedne žene iz plemena Usejd, koja je učila Kur'an. Ime joj je bilo Ummu Jakub. Otišla je do Ibn Mesuda, pa mu je zbog toga prigovorila. On reče: “Zašto ne bi proklinjao nekoga koga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., prokleo, a i zbog onoga što se u Allahovoj knjizi nalazi.” Žena mu na to kaza: “Pročitala sam Mushaf, od korice do korice, pa nisam to pronašla.” Ibn Mesud reče joj: “Da si ga pročitala, pronašla bi:

﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾

‘... ono što vam Poslanik dā, to uzmite, a ono što vam zabrani ostavite.’⁵⁹³

- Prenosi se da je Ibn Mesud kazao: “Čuo sam kako Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranjuje ženama da čupaju dlake s lica, da istanjivanjem, radi ljepote, zube rastavljaju, da kosu nadograđuju i da se tetoviraju, osim iz zdravstvenih razloga.”

Eš-Ševkani, u djelu *Nejlul-entar*, veli: “Haram je nadograđivati kosu, jer prokletstvo se ne bi izreklo za nešto što nije zabranjeno. En-Nevevi kaže da je to prevladavajuće i odabrano mišljenje. Naše kolege taj postupak objašnjavaju, kazujući: ‘Ako žena svoju kosu nadogradi tuđom, čovječijom kosom, to je, bez ikakve dvojbe, zabranjeno. Svejedno je da li se radi o kosi muškarca ili žene, kosi mahrema ili supruga ili bilo koga drugog, bez ikakve razlike, zbog općenitosti dokaza. Drugi je razlog taj što je zabranjeno koristiti kosu čovjeka, kao i svih drugih dijelova njegova tijela, iz počasti prema njemu. Njegova će se kosa, nokti i svi drugi dijelovi tijela pokopati. Ako žena nadogradi kosu, odnosno dlaku koja nije ljudska, propisi se razlikuju. Ako je riječ o dlaci strvi ili životinje čije se meso ne jede, i ako se ta dlaka odvoji dok je životinja živa, ona je također zabranjena, u skladu s hadisom. Razlog zabrane jeste i taj što bi ta

⁵⁹³ El-Hašr, 7. Predanje bilježe peterica hadiskih velikana, izuzev Et-Et-İrmizi.

osoba svjesno na sebi nosila nečist na namazu i prilikom drugih ibadeta. Nema razlike u tim dvjema vrstama – je li osoba udata, ili oženjena. Kada je riječ o čistoj dlaci koja nije ljudskog porijekla, u slučaju da žena nema supruga ili gospodara, i ona je, također, zabranjena. Ako žena ima muža, ili gospodara, postoje tri mišljenja. Jedno od njih kaže da ni tada nadogradnja takve dlake nije dozvoljena, zbog jasne poruke hadisa. Drugo mišljenje glasi da je dozvoljena. Najvjerodostojniji je, prema njihovom mišljenju, stav da ako žena to učini uz dopuštenja muža, ili gospodara, dozvoljeno je, a ako to učini bez njegova dopuštenja, onda nije.”

Međutim, nadogradnju kose nečim što nije ljudska dlaka, poput svile, vune, lana i sličnih materijala, dozvoljavaju Seid ibn Džubejr, Ahmed i El-Lejs.

El-Kadi Ijad veli: “Vezivanje svilenih obojenih niti i sličnih stvari, koje ne nalikuju kosi, nije zabranjeno. Naime, to se ne smatra nadogradnjom niti ima to za namjeru. Takvo što radi se zbog ukrašavanja i uljepšavanja.”

Kao što je zabranjeno nadograđivati kosu, onako kako je to prethodno navedeno, ženama je zabranjeno i odstranjivati i čupati dlake s lica, izuzev ako im izraste brada, ili brkovi. Tada im nije zabranjeno odstraniti ih, već je to poželjno učiniti. Tako navode En-Nevevi i drugi islamski učenjaci.

Rastavljanje zuba istanjivanjem, *et-tefelludž*, poznato je i pod nazivom *el-višr*. En-Nevevi veli: “To je djelo haram i onome ko to čini i onome kome se čini.”

U djelu *Nejlul-entar* stoji: “Jasno se pokazuje da se navedena zabrana odnosi na te postupke kada ima za cilj uljepšavanje, a ne otklanjanje neke bolesti ili nedostatka, jer tada to nije zabranjeno. Značenje Poslanikovih riječi: ‘...one koje Allahovo davanje mijenjaju’ jeste da nije dozvoljeno mijenjati prirodenu osobinu iz svojstva u kojem je.”

Kaže Ebu Džafer et-Taberi: “U tom hadisu postoji dokaz da nije dozvoljeno mijenjati ništa od svojstava s kojima je Allah stvorio ženu, s viškom i nedostatkom, radi uljepšavanja suprugu ili nekome drugom.

Recimo, ako bi joj izrastao zub više, ili neki organ viška, ne bi joj bilo dozvoljeno odstraniti ga, jer bilo bi to mijenjanje Allahova davanja.”

Isti je propis i ako joj izrastu dugački zubi, pa im htjedne odrubiti vrhove. Tako kaže El-Kadi Ijad i dodaje: “Izuzet je ako je taj ‘višak’ bolan i ako šteti.”⁵⁹⁴ Onda nema ništa loše u tome da se on ukloni.”

⁵⁹⁴ Šteta se može ogledati i u psihičkim problemima kada osobi taj višak na tijelu predstavlja kompleks zbog ružnog izgleda.(op. prev.)

SLIKANJE (*ET-TASVIR*)

Zabrana slikanja i izrade kipova

Preneseni su vjerodostojni hadisi koji izričito zabranjuju spravljanje kipova i slikanje onoga što ima dušu, svejedno da li je riječ o čovjeku, životinji ili ptici.

Međutim, dozvoljeno je slikati ono što nema dušu, poput drveća, cvijeća i sličnih stvari.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ صَوَّرَ صُورَةً فِي الدُّنْيَا كَلَفَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنْ يَنْفَخَ فِيهَا الرُّوحَ وَلَيْسَ بِنَافِخٍ.

- Ibn Abbas, r.a., kazuje da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Onaj ko naslika lik na ovome svijetu, na Sudnjem će danu biti obavezan da u njega udahne dušu, a neće moći.”⁵⁹⁵

- Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

إِنَّ مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُصَوِّرُونَ هَذِهِ الصُّوَرِ.

“Među onima koji će biti izloženi najvećoj patnji na Sudnjem danu jesu i oni koji slikaju te likove.”

- Zabilježeno je da je neki čovjek došao Ibn Abbasu pa mu je rekao: “Ja slikam te likove, izloži mi propis o tome!” Ibn Abbas reče mu: “Pridi mi bliže!” pa mu se čovjek približi. Zatim on ponovi isto, te mu se čovjek još približi, a potom mu on svoju ruku stavi na glavu i kaza: ‘Obavijestit ću te o onome šta sam čuo. Čuo sam Allahova Poslanika, s.a.v.s., kako kaže:

كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ يُجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوَّرَهَا نَفْسٌ فَتُعَذِّبُهُ فِي جَهَنَّمَ.

‘Svaki će slikar u Vatru, stvorit će mu se od svakog lika koji je naslikao biće, pa će ga u Džehennemu mučiti.”

⁵⁹⁵ Hadis bilježi El-Buhari.

Potom mu saopćí: “Ako već moraš to činiti, naslikaj drvo i nešto što nema dušu.”

عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَنَازَةٍ فَقَالَ: أَيْكُمْ يُنْطَلِقُ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلَا يَدْعُ بِهَا وَثَنًا إِلَّا كَثَرَتْهُ وَلَا قَبْرًا إِلَّا سَوَّاهُ وَلَا صُورَةً إِلَّا لَطَحَهَا؟ فَقَالَ رَجُلٌ: أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: فَهَابْ أَهْلُ الْمَدِينَةِ وَأَنْطَلِقِ الرَّجُلُ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَمْ أَدْعُ بِهَا وَثَنًا إِلَّا كَثَرَتْهُ وَلَا قَبْرًا إِلَّا سَوَّيْتُهُ وَلَا صُورَةً إِلَّا لَطَحْتُهَا، ثُمَّ قَالَ الرَّسُولُ: مَنْ عَادَ إِلَى صُنْعَةِ شَيْءٍ مِنْ هَذَا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

- Alija, r.a., kazuje: “Allahov je Poslanik, s.a.v.s., bio na dženazi pa je rekao: ‘Ko će od vas otići u Medinu pa da svaki kip polomi, svaki mezar poravna i svaku sliku zamrlja?’ Jedan čovjek reče. ‘Ja ću, Allahov Poslaniče.’ Poboja se stanovništvo Medinc. Čovjek ode, potom se vrati pa reče: ‘O Allahov Poslaniče, svaki sam kip razbio, svaki mezar poravnao i svaku sliku zamrljao.’ Nakon toga Poslanik, s.a.v.s., kaza: ‘Ko ponovo bude nešto od ovoga izrađivao, porekao je ono što je objavljeno Muhammedu, s.a.v.s.’”⁵⁹⁶

Dopuštenost izrade dječijih lutki

Iz prethodnog se propisa izuzimaju dječije igračke, poput barbika i sličnih lutaka, jer njih je dozvoljeno i proizvoditi i prodavati, shodno sljedećim hadisima:

- Aiša, r.a., kazuje: “Igrala sam se lutkama. Allahov mi je Poslanik, s.a.v.s., često ulazio, a kod mene su bile djevojčice. Kada je on ulazio, one bi izlazile, a kada je izlazio, one bi ulazile.”

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدِمَ عَلَيْهَا مِنْ غَزْوَةِ بُثُوكَ أَوْ خَيْبَرَ وَفِي سَهْوِهَا سِرٌّ، فَهَبَّتِ الرِّيحُ فَكَشَفَتْهُ عَنْ بَنَاتٍ لِعَائِشَةَ لُعَبٌ، فَقَالَ: مَا هَذَا يَا عَائِشَةُ؟ قَالَتْ: بَنَاتِي، وَرَأَى

⁵⁹⁶ Hadis bilježi Ahmed, navodeći ga kao hasen-hadis.

بَيْنَهُنَّ فَرَسًا لَهُ جَنَاحَانِ مِنْ رَقَاعٍ فَقَالَ: مَا هَذَا الَّذِي أَرَى وَسَطَهُنَّ؟ قَالَتْ: فَرَسٌ، قَالَ: وَمَا هَذَا الَّذِي عَلَيْهِ؟ قَالَتْ: جَنَاحَانِ، قَالَ: فَرَسٌ لَهُ جَنَاحَانِ؟ قَالَتْ: أَنَا سَمِعْتُ أَنَّ لِسُلَيْمَانَ خَيْلًا لَهَا أَجْنَحَةٌ؟ قَالَتْ: فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ.

- Aiša, r.a., također pripovijeda da joj je Vjerovjesnik, s.a.v.s., došao s Bitke na Tebuku, ili Hajberu. Preko police stajao joj je pokrivač. Puhnuo je vjetar i otkrio mu lutke kojima se Aiša igrala, pa ju je pitao: “O Aiša, šta je ovo?” Odgovorila mu je: “Moje lutke.” Poslanik, s.a.v.s., među njima ugleda konja koji je imao krila od krpica te upita: “A šta je ovo što vidim među njima?” “Konj”, Aiša mu je dogovorila. “A šta je ovo što on ima na sebi?”, postavi Poslanik, s.a.v.s., pitanje. Aiša mu reče: “Krila.” On kaza: “Konj koji ima krila!?” A Aiša mu reče: “Zar nisi čuo da je Sulejman, a.s., imao konje s krilima!” Ona, dalje, kazuje: “Na to se Allahov Poslanik, s.a.v.s., nasmijao toliko da su mu se ukazali kutnjaci.”⁵⁹⁷

Zabrana stavljanja slika u kući

Kao što je zabranjeno izrađivati kipove i slike, tako ih je zabranjeno posjedovati i postavljati u kuću. Dužnost je polomiti ih, kako ne bi ostale u liku kipa.

- Prenosi se da Vjerovjesnik, s.a.v.s., u svojoj kući nije ostavio ništa što je na sebi imalo krst, a da se nije toga riješio.⁵⁹⁸

- Navodi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao:

إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَا تَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ تَمَاثِيلُ.

“Zaista melec neć ući u kuću u kojoj se nalaze kipovi.”⁵⁹⁹

⁵⁹⁷ Hadis bilježe Ebu Davud i En-En-Nesai.

⁵⁹⁸ Predanje navodi El-Buhari.

⁵⁹⁹ Hadis je zabilježen kod El-Buharija i Muslima.

Slike koje nemaju sjenu

Sve što je prethodilo odnosi se na otjelovljene slike koje daju sjenu. Međutim, slike koje nemaju sjenu, poput slika na zidovima i papiru, zatim slika oslikanih na odjeći i zavjesama te fotografija – sve je to dozvoljeno. I one su u početku bile zabranjene, a zatim su, nešto kasnije, dopuštene.

Predanje koje ukazuje na zabranu jeste:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ سَرَتْ سَهْوَةً لِي بِقَرَامٍ فِيهِ تَمَاثِيلٌ، فَلَمَّا رَأَاهُ هَتَكَهُ وَتَلَوْنَ وَجْهَهُ وَقَالَ: يَا عَائِشَةُ، أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُصَاهُونَ بِخَلْقِ اللَّهِ.

Aiša, r.a., kazuje: “Ušao mi je Allahov Poslanik, s.a.v.s., a bila sam policu zastrla tankom zavjesom na kojoj su bili likovi. Kada je Poslanik, s.a.v.s., ugledao zavjesu, strgnuo ju je, i lice mu se zacrvenjelo. Kazao mi je: ‘Aiša, ljudi koji će kod Allaha na Sudnjem danu najžešćoj kazni biti izloženi jesu oni koji oponašaju Allahovo stvaranje.’”

Aiša dalje kazuje: “Načinismo od zavjese jedan ili dva jastuka.”

Postoje i tekstovi koji ukazuju na dozvoljenost:

عَنْ يَسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِي طَلْحَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَا تَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ الصُّوْرُ».

- Jesr ibn Seid prenosi od Zejda ibn Halida, a ovaj od Ebu Talhe, da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: “Uistinu melec neće ući u kuću u kojoj su slike.”

Jesr veli: “Potom se Zejd nešto žalio, te ga obidismo, kad ono na njegovom ulazu stoji zavjesa na kojoj su likovi.. Rekoh, Ubejdullahu, poočimu Mejmune, Vjerovjesnikove, s.a.v.s., žene: ‘Zar nam Zejd prvog dana nešto ne reče o slikama?’ Ubejdullah odgovori: ‘Zar ga nisi čuo kad je rekao:

إِلَّا رَقْمًا فِي ثَوْبٍ.

‘Izuzev slika na tkanini.’”⁶⁰⁰

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ لَنَا سِتْرٌ فِيهِ تِمْنَالٌ طَائِرٌ، وَكَانَ الدَّاحِلُ إِذَا دَخَلَ اسْتَقْبَلَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: حَوْلِي هَذَا، فَإِنِّي كَلَّمَا دَخَلْتُ قَرَأْتُهُ ذَكَرْتُ الدُّنْيَا.

- Aiša, r.a., kazuje: “Imali smo zastor na kojem je bio lik ptice. Kada bi neko ulazio, taj bi ga lik dočekaao, pa mi je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: ‘Okreni ovo, jer kad god uđem i vidim ga, sjetim se dunjaluka.’”⁶⁰¹

Ovaj je hadis dokaz da takvi likovi nisu zabranjeni, jer da su, na koncu, bili zabranjeni, Poslanik bi naredio da se zastor strgne, a ne bi se zadovoljio samo okretanjem stranc. Zatim je Poslanik, s.a.v.s., spomenuo da je razlog okretanja zastora taj što ga lik na njemu podsjeća na dunjaluk. Ovo mišljenje potkrepljuje i Et-Tahavi, iz reda hanefijskih pravnih eksperata, kazavši: “Zakonodavac je u početku zabranio sve slike, čak i one na tkaninama, jer su ljudi tada doskora obožavali kipove, tako da ih je on zabranio u cijelosti. Zatim, kada se Njegova zabrana prihvatila, Zakonodavac je dozvolio slike nacrtane na tkaninama, zbog neophodnosti spravljanja odjevnih predmeta, i bezazlene crteže, jer sigurno je da i neznalica neće veličati ono što je neznatno. Zabrana je ostala kada je riječ o slikama koje zavređuju pozornost.”

Ibn Hazm veli: “Samo je djevojčicama dozvoljeno igrati se lutkama, ne i drugima. Osim te vrste likova te onih oslikanih na tkanini, slike su zabranjene.” Potom je Ibn Hazm naveo hadis koji je Zejd ibn Halid prenio od Ebu Talhe el-Ensarija.

⁶⁰⁰ Predanje bilježe peterica hadiskih velikana.

⁶⁰¹ Predanje navodi Muslim.

TAKMIČENJE (*EL-MUSABEKA*)

Takmičenje je pravno propisana stvar. Riječ je o pohvalnoj okolnosti. Ona može biti poželjna ili dozvoljena, shodno namjeri i svrsi, a dolazi u obliku trke između više osoba, nadmetanja u gađanju strijelom i vatrenim oružjem, te utrivanja konjima, mazgama i magarcima.

O takmičenju u trčanju postoji predanje u kojem Aiša, r.a., kazuje: “Trkala sam se s Vjerovjesnikom, s.a.v.s., pa sam ga pobijedila. Kada sam se udebljala, ponovo sam se s njim trkala, pa me je on, pobijedio. Rekoh mu: ‘Sad je izjednačeno.’”⁶⁰²

O takmičenju u gađanju strijelom, kopljem i drugim vrstama oružja koje služe za gađanje, Allah, dž.š., kaže:

﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَظْلُمُونَ﴾

“I protiv njih pripremite koliko god možete snage i konja za boj, da biste time zaplašili Allahove i vaše neprijatelje, i druge osim njih – vi ih ne poznajete, Allah ih zna. Sve što na Allahovu putu potrošite nadoknađeno će vam biti, neće vam se nepravda učiniti.”⁶⁰³

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقْرَأُ: ﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ﴾ أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيَ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيَ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيَ.

- Ukba ibn Amir kazuje: “Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako je, dok je na minberu bio, proučio: **I protiv njih pripremite koliko god možete snage..**’ a onda je kazao: ‘Uistinu je snaga u gađanju, uistinu je snaga u gađanju, uistinu je snaga u gađanju.’”⁶⁰⁴

- Poslanik, s.a.v.s., veli:

عَلَيْكُمْ بِالرَّمْيِ فَإِنَّهُ مِنْ خَيْرِ لِهَوِكُمْ.

⁶⁰² Hadis bilježi El-Buhari.

⁶⁰³ El-Enfal, 60.

⁶⁰⁴ Predanje bilježi Muslim.

“Vježbajte gađanje, to vam je najbolja zabava.”

- Poslanik, s.a.v.s., također kazuje:

كُلُّ لَعِبٍ حَرَامٌ إِلَّا ثَلَاثَةً: مَلَاعِبَةُ الرَّجُلِ أَهْلَهُ، وَرَمِيَهُ عَنْ قَوْسِهِ، وَتَأْدِيَتُهُ قَرَسَهُ.

“Samo tri igre nisu haram: čovjekovo poigravanje sa svojom porodicom, gađanje lukom i dresiranje konja.”

Zabranjeno je da čovjek, tokom gađanja, za metu uzme živog stvora. Abdullah ibn Omer ugledao je jednu grupu ljudi kako su za metu uzeli kokoš pa im je kazao: “Zaista je Vjerovjesnik, s.a.v.s., prokleo onoga ko za metu uzme živo biće.”

Takmičenje između životinja potvrđeno je sljedećim hadisima:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا سِبَاقَ إِلَّا فِي خِفٍّ أَوْ نَصْلٍ أَوْ حَافِرٍ.

- Ebu Hurejra prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Takmičiti se može samo devama, strijelama i konjima.”⁶⁰⁵

- Ibn Omer kazuje: “Vjerovjesnik, s.a.v.s., utrkivao se na konju koji je bio pripremljen⁶⁰⁶, krećući iz mjesta El-Hafja do cilja koji je bio na prijevoju Senijjetul-veda. Puštao je i da se utrkuju nepripremljeni konji, od prijevoja Senijja do džamije Benu Zurejk. Među onima koji su se utrkivali bio je i Ibn Omer.”⁶⁰⁷

El-Buhari, u drugoj verziji hadisa, dodaje: “Rekao je Ebu Sufjan: ‘Od mjesta El-Hafja⁶⁰⁸ do prijevoja Senijjetul-veda razdaljina je pet milja, a od prijevoja Senijja do džamije Benu Zurejk jedna milja.’”

⁶⁰⁵ Hadis prenosi Ahmed i još trojica hadiskih učenjaka, a Ibn Hibban smatra ga vjerodostojnim.

⁶⁰⁶ Pripremanje konja (*tadmīr ul-hayl*) koje se spominje u hadisu podrazumijeva da se konj tovi dok se ne ugoji, a da mu se potom daje samo osnovna prehrana u periodu od četrdeset dana, kako bi izgubio na težini.

⁶⁰⁷ Hadis je muttefekun alejhi.

⁶⁰⁸ El-Hafja je mjesto na izlazu iz Medine.

Dozvoljenost takmičenja uz ulog

Takmičenje bez uloga dozvoljeno je prema ulemanskom konsenzusu, kako je već prethodno navedeno. Međutim, takmičenje uz ulog dozvoljeno je u sljedećim formama:

- Dozvoljeno je uzeti novac u takmičenju, ako ga daje vladar ili neko drugi – recimo da on kaže takmičarima: “Ko od vas pobijedi dobit će toliki novčani iznos.”

- Dozvoljeno je da jedan takmičar izvadi novac i kaže svome takmacu: “Ako me pobijediš, novac je tvoj, a ako ja tebe pobijedim, niti sam ja tebi šta dužan niti si ti meni.”

- Dozvoljeno je da dvojica takmičara, ili grupa njih, ulože novac, a s njima u takmičenju učestvuje neko ko nije uložio ništa, a ima pravo odnijeti novac u slučaju da pobijedi, dok ne snosi ništa u slučaju da izgubi.

Enes, r.a., upitan je: “Zar ste se takmičili uz ulog u doba Allahova Poslanika, s.a.v.s.? Je li se i Allahov Poslanik, s.a.v.s., uz ulog natjecao?” Enes odgovori. “Jeste, tako mi Allaha, takmičio se na konju zvanom Subha. Pobijedio je ljude pa se zbog toga radovao, i to mu se sviđalo.”⁶⁰⁹

Forme natjecanja u kojima je ulog zabranjen

Natjecanje nije dozvoljeno u slučajevima kada svaki takmičar daje ulog, pod uvjetom da, ako pobijedi, sav ulog pripadne njemu, a ako bude pobijeđen, prepušta ga svome takmacu. Naime, takav oblik takmičenja spada u zabranjeno kockanje.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

الْحَيْلُ ثَلَاثَةٌ: فَرَسٌ لِلرَّحْمَانِ، وَفَرَسٌ لِلْإِنْسَانِ وَفَرَسٌ لِلشَّيْطَانِ، فَأَمَّا فَرَسُ الرَّحْمَانِ فَالَّذِي يَرْتَبُطُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَعِلْفُهُ وَرَوْنُهُ وَبَوْلُهُ. مَا شَاءَ اللَّهُ، وَأَمَّا فَرَسُ الشَّيْطَانِ فَالَّذِي يَقَامِرُ أَوْ يَرَاهُنَ عَلَيْهِ، وَأَمَّا فَرَسُ الْإِنْسَانِ فَالَّذِي يَرْتَبُطُهُ الْإِنْسَانُ يَلْتَمِسُ بَطْنَهَا فِيهِ سِرٌّ مِنَ الْفَقْرِ.

⁶⁰⁹ Hadis bilježi Ahmed.

“Tri su vrste konja: konj koji pripada Svemilosnome, konj koji pripada čovjeku i konj koji pripada šejtanu.

Konj Svemilosnoga jeste konj kojeg čovjek drži na Allahovom putu. Njegova se hrana, balega, mokrać... (spomenuo je još toga) ubraja čovjeku u dobra djela.

Konj šejtana jeste onaj na kojeg se kladi i na osnovu kojeg se kocka.

Konj čovjeka jeste konj kojeg čovjek drži da bi mu privređivao. On je zaštita od siromaštva.”

Zabrana poticanja i pridruživanja drugog konja prilikom takmičenja

عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حَصِينٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا جَلْبَ، وَلَا جَنْبَ فِي الرِّهَانِ.

Imran ibn Husajn prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Zabranjeno je konja potaknuti i pridružiti mu drugoga prilikom takmičenja.”⁶¹⁰

Poticanje je konja (*el-dželeb*) kada takmičar postavi nekoga da slijedi konja i da ga tjera na brži trk.

Pridruživanje konju drugog konja (*el-dženeb*) jeste kada takmičar kraj svoga konja povede i drugoga da, kada se umori, pređe na njega.

Ibn Uvejs kaže: “Termin *el-dželeb* podrazumijeva da takmičar steže konopom stražnji dio konja tokom utrke kako bi izvojevao pobjedu. Izraz *el-dženeb* podrazumijeva da se pored konja kreće i drugi konj, da se na njega takmičar sa svojim konjem naslanja, kako bi mu dao potporu, te tako ostvari cilj.”

Ebu Ubejdullah veli: “Termin *el-dženeb* znači da čovjek kraj svoga konja na kojem se takmiči povede i drugog slobodnog konja, na kojem niko ne jaše, pa da, kada stigne blizu cilja, uzjaše slobodnog konja i da na njemu utekne drugima. Naime, taj je konj manje iscrpljen i izmoren od onoga koji na sebi ima jahača.”

⁶¹⁰ Predanje navode autori hadiskih zbirki.

Zabrana mučenja životinja

Zabranjeno je mučiti životinje i opterećivati ih preko njihove mogućnosti. Ako bi čovjek opteretio životinju nečim što ona ne može izdržati, na pravosudnim je organima da spriječe da životinja nosi teret za koji nema snage.

Ako životinja spada u one koje daju mlijeko, a ima i mladunče, čovjeku je od mlijeka dozvoljeno uzeti samo onoliko koliko neće naškoditi mladunčetu. Naime, u islamu je zabranjeno činiti štetu i sebi i drugima, i životinji i čovjeku.

Žigosanje i škopljenje životinja

Dozvoljeno je žigosati životinju, bilo koji dio tijela, izuzev predjela lica. Allahov je Poslanik, s.a.v.s., ugledao magarca čije je lice bilo žigosano, pa je rekao:

أَمَّا بَلَّغَكُمْ أَنِّي لَعَنْتُ مَنْ وَسَمَ الْبَيْمَةَ فِي وَجْهِهَا أَوْ صَرَبَهَا فِي وَجْهِهَا ؟

“Zar niste čuli da sam prokleo onoga ko žigoše životinju u predjelu lica ili je po licu udara.”⁶¹¹

Džabir, r.a., kazuje: “Allahov je Poslanik, s.a.v.s., zabranio da se udara po licu i da se lice žigoše.”⁶¹²

Ulema iz ove zabrane zaključuje da je haram udarati u lice i lice žigosati, bez razlike između čovjeka i životinje. Naime, Allah je lice oplemenio i zbirom ljepota ga učinio.

Međutim, žigosanje drugih dijelova tijela, osim lica, dozvoljeno je, čak i poželjno, jer ono je potrebno radi prepoznavanja životinja.

Vjerovjesnik, s.a.v.s., žigom je obilježavao deve namijenjene za zekat.⁶¹³

⁶¹¹ Hadis bilježi Ebu Davud.

⁶¹² Predanje navode Muslim i Et-Et-Tirmizi.

⁶¹³ Tako navodi Muslim.

Ebu Hanifa smatra da je žigosanje životinja zabranjeno, jer radi se o mučenju i kažnjavanju, a Poslanik, s.a.v.s., te je dvije stvari zabranio. Odgovor na tu Ebu Hanifinu tvrdnju jeste da je to opće pravilo, a da je specificiranje ovog propisa potvrđeno Poslanikovim, s.a.v.s., postupkom.

To znači da je mučenje i kažnjavanje zabranjeno u svakom slučaju, izuzev u slučaju žigovanja životinje, jer tada je dozvoljeno.

Kada je riječ o škopljenju životinja, jedna ga grupa islamskih učenjaka dopušta, u slučaju da mu je svrha neka korist, recimo tovljenje, ili nešto drugo.

Urva ibnuz-Zubejr uškopio je svoju mazgu.

Omer ibn Abdulaziz dozvoljava škopljenje konja.

Imam Malik dozvoljava da se škope ovnovi.

Škopljenje čovjeka

Prethodni se propis ne odnosi na čovjeka. Njegovo škopljenje nije dozvoljeno, jer radi se o kažnjavanju, mijenjanju Allahovog stvorenja, prekidanju potomstva, a škropljenje može dovesti i do smrti.

Huškanje životinja na borbu

Allahov je Poslanik, s.a.v.s., zabranio da se životinje podražuju i huškaju jedna na drugu kako bi se borile. Ibn Abbas, r.a., kazuje: "Allahov je Poslanik, s.a.v.s., zabranio huškanje životinja na borbu."⁶¹⁴

Isto tako, zabranio je da se životinje uzimaju za metu.

- Enes, r.a., ušao je u kuću El-Hakema ibn Ejjuba, kad tamo jedna grupa ljudi svezala kokoš i gađa je. On im reče: "Zabranio je Allahov Poslanik, s.a.v.s., da se životinje mučenjem⁶¹⁵ ubijaju."⁶¹⁶

⁶¹⁴ Predanje bilježe Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi.

⁶¹⁵ Mučenjem ubiti životinju (sabrul-behaim): vezati živu životinju, a zatim je gađati dok ne uginu.

⁶¹⁶ Hadis navodi Muslim.

- Džabir, r.a., kazuje: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je da se ijedna životinja ubije mučenjem."⁶¹⁷

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَتَّخِذُوا شَيْئًا فِيهِ الرُّوحُ غَرَضًا.

- Ibn Abbas prenosi da je Vjetrovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Ne uzimajte za metu ništa što je živo."

Huškanje životinja na borbu zabranjeno je zbog toga što je riječ o mučenju životinje, njenom upropaštavanju, traćenju njene vrijednosti, nemogućnosti njena klanja, ako je za klanje, ili gubljenju koristi koju daje, ako nije za klanje.

Igranje kockama

Većina islamskih učenjaka smatra da je igranje kockama⁶¹⁸ zabranjeno, a dokaz za zabranu pronalaze u predanjima koja ćemo navesti:

عَنْ بُرَيْدَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ لَعِبَ بِالْتَّرْدِ فَكَأَنَّمَا صَبَغَ يَدَهُ فِي لَحْمِ خَنْزِيرٍ وَدَمِهِ.

- Burejda prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Onaj ko igra kockama kao da ruku svoju svinjskim mesom i svinjskom krvlju maže."⁶¹⁹

عَنْ أَبِي مُوسَى أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ لَعِبَ بِالْتَّرْدِ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ.

- Ebu Musa kazuje Vjetrovjesnikove, s.a.v.s., riječi: "Onaj ko igra kockama Allahu je i Poslaniku Njegovu nepokoran."⁶²⁰

Seid ibn Džubejr ne bi nazivao selam onima koji bi se kockama igrali.

Eš-Ševkani veli: "Prenosi se da su Ibn Mugafel i Ibnul-Musejjib dozvoljavali igranje kockama bez uloga. Vjerovatno njih dvojica hadis dovode u vezu s kockanjem uz ulog."

⁶¹⁷ Hadis bilježi Muslim.

⁶¹⁸ Poznato i kao tavl.

⁶¹⁹ Predanje bilježe Muslim, Ahmed i Ebu Davud.

⁶²⁰ Hadis bilježe: Ahmed, Ebu Davud, Ibn Madža i Malik.

Igranje šaha

U hadisima se navodi zabrana igranja šaha. Međutim, ni jedan od tih hadisa nije sahih.

Hafiz Ibn Hadžer el-Askalani kaže: "O zabrani igranja šaha nije prenesen nijedan vjerodostojan ili dobar hadis."

Zbog toga su se islamski pravnici podvojili o tom propisu.

Jedni ga zabranjuju, drugi dozvoljavaju.

Među onima koji ga zabranjuju jesu i Ebu Hanifa, Malik i Ahmed.

Imam Eš-Šafi i jedan broj tabiina smatraju ga pokuđenim, ne i zabranjenim. Naime, jedna grupa ashaba i veliki broj tabiina igrali su ga.

Ibn Kudama, u djelu, *El-Mugni*, kazuje: "Šah je, kad je riječ o zabrani, kao i igranje kocke. Zabrana igranja kocke potvrđena je zakonodavnim tekstom. Međutim, šah je u istom značenju, tako da se i za njega, analognim rješenjem, ustvrđuje isti propis."

Zabilježeno je da su ga Ebu Hurejra, Seid ibnul-Musejjeb i Seid ibn Džubejr dozvoljavali.

Oni svoju tvrdnju argumentiraju izvornom dopustivošću i nepostojanjem zakonodavnog teksta o njegovoj zabrani. Oni kažu da se igranje šaha ne može poistovjetiti s igrama koje su zakonodavnim tekstom zabranjene, tako da šah, u osnovi, ostaje dozvoljen.

Oni koji igranje šaha smatraju dozvoljenim, za njegovu dopustivost postavljaju sljedeće uvjete:

- da igranje šaha ne odvraća od obavljanja vjerskih dužnosti;
- da se u igru ne umiješaju novčani ulozi;
- da se iz igre ne izrodi nešto oprečno Allahovom zakonu.

VAKUF (EL - VAKF)

Definicija

Izraz *el-vakf* u jeziku nosi značenje zadržavanja (*el-habs*). Oblik glagola je *vekafu-jekifu vakfen*, jednak sinonimu *habese-jabbisu habsen*.⁶²¹

U pravnoj terminologiji ta riječ znači: zadržavanje glavnice i prosljeđivanje prihoda. Pod tim podrazumijevamo da čovjek samu imovinu dadne kao zadužbinu i da koristi koje ona daje upotrijebi u dobrotvorne svrhe, Allaha radi.⁶²²

Vrste vakufa

Vakuf se ponekad ostavlja prvenstveno potomcima ili bližnjima a ono što pretekne siromašnim ljudima. Takav se vakuf naziva porodični vakuf (*el-vakful-ehli / el-vakful-ʿurri*).

Nekada se imovina vakufi u dobrotvorne svrhe, primarno, i takav se vakuf naziva vakuf u dobrotvorne svrhe (*el-vakful-hajri*).

Pravna propisanost vakufa

Allah, dž.š., propisao je vakuf, na njega je uputio i učinio ga je pobožnim činom preko kojeg se čovjek Njemu približava. Predislamski Arapi nisu poznavali instituciju vakufa. Zasnovao ga je Poslanik, s.a.v.s. Pozivao je da se imovina vakufi i u ljudima je izazivao ljubav prema toj zakladi, iz dobročinstva prema sirotinji i iz suosjećanja s bijednicima.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ أَشْيَاءَ: صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ.

⁶²¹ Oblik četvrtice glagolske vrste evkaftu, koji se upotrebljava u ovom značenju, nepravilan je.

⁶²² U našem se jeziku termin *el-vakf* prevodi kao pobožna zaklada i zadužbina. (op. prev.)

Ebu Hurejra prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Kad čovjek umre, nagradu prestaje dobivati, izuzev kada iza sebe ostavi tri stvari: trajnu milostinju, znanje kojim se neko koristi i čedno dijete koje za njega dovu upućuje.”⁶²³

Pod riječima “trajna milostinja” podrazumijeva se vakuf.

Značenje je hadisa sljedeće:

Za djelo čovjeka koji umre prestaje pristizati nagrada izuzev u ova tri slučaja, jer riječ je o onome što je on zaradio. Njegovo dijete, nauka koju je ostavio, kao i trajna milostinja – sve je to plod njegovog truda.

Poslanik, s.a.v.s., kaže:

إِنَّ مِمَّا يُلْحَقُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عَمَلِهِ وَحَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ: عِلْمٌ نَشَرَهُ أَوْ وَلَدٌ صَالِحٌ تَرَكَهُ أَوْ
نُصْحَفٌ وَرَّثَهُ أَوْ مَسْجِدٌ بَنَاهُ أَوْ بَيْتٌ لِرَبِّ السَّبِيلِ بَنَاهُ أَوْ نَهْرٌ أَجْرَاهُ أَوْ صَدَقَةٌ أَخْرَجَهَا مِنْ
مَالِهِ فِي صِحَّةٍ وَحَيَاتِهِ تَلَحُّقُهُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ.

“Ono što će vjernik od svoga rada i dobrih djela zateći i nakon smrti jeste: znanje koje na druge prenese, čedno dijete koje iza sebe ostavi, Mushaf koji u naslijeđe oporuči, džamija koju sagrađi, kuća koju za putnika namjernika podigne, tekuća voda koju kopanjem korita ljudima navede, milostinja koju iz svog imetka, dok je živ i zdrav, izdvoji – to će nakon smrti svoje zateći.”⁶²⁴

Navedena su, pored već spomenutih, još tri hajrata, tako da zajedno čine skupinu od deset trajnih dobrobiti. Es-Sujuti satio ih je u stihove, kazavši:

*Kad potomak Ademov na onaj svijet preseli,
još mu samo deset djela može pripasti:*

*Nauči⁶²⁵ koje razaspe i molitva koju u svom potomstvu ostavi,
stablo palme koje zasadi i milostinja koja teče, a on je uspostavi.*

*Oporučen mushaf i budno stražarenje na graničnoj utvrdi,
Iskopan bunar i proveden tok rijeke, da stvorenome žed utoli.*

⁶²³ Hadis bilježe: Muslim, Ebu Davud, Et-Et-Tirmizi i En-En-Nesai.

⁶²⁴ Hadis bilježi Ibn Madža.

⁶²⁵ Nauči, sing. nauk.

*Kuća za stranca podignuta, da utočište u njoj pronađe,
i izgrađeno mjesto gdje se Allah često spomene.*

Allahov Poslanik, s.a.v.s., i njegovi ashabi u vakuf su ostavljali džamije, zemljišta, bunare, bašče i konje. Ljudi još uvijek, i do dan-danas, vakufe dijelove svoje imovine.

Slijede primjeri za neke vakufe u Poslanikovo, s.a.v.s., doba.

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ وَأَمَرَ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ قَالَ: يَا بَنِي النَّجَارِ تَأْمِنُونِي بِحَاطِلِكُمْ هَذَا؟ قَالُوا: وَاللَّهِ لَا نَطْلُبُ ثَمَنَهُ إِلَّا إِلَى اللَّهِ تَعَالَى.

- Enes, r.a., kazuje: “Kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., stigao u Medinu i zapovijedio da se sagradi džamija, upitao je: ‘O potomci Nedždžara, hoćete li mi prodati ovu vašu bašču?’ Oni rekoše: ‘Allaha nam, ne tražimo da se plati, već je dajemo radi Allaha.’ Uze je Poslanik, s.a.v.s., pa sagradi džamiju.”⁶²⁶

عَنْ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ حَفَرَ بئرَ رُومَةٍ فَلَهُ الْجَنَّةُ. قَالَ: فَحَفَرُوهَا.

- Prenosi Osman, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: “Onaj ko iskopa bunar Ruma dobit će Džennet.” Prenosilac kazuje: “Pa ga ja iskopah.”⁶²⁷

U verziji koju prenosi El-Begavi stoji:

كَانَتْ لِرَجُلٍ مِنْ بَنِي غِفَارٍ عَيْنٌ يَقَالُ لَهَا: رُومَةٌ، وَكَانَ يَبِيعُ مِنْهَا الْقِرْنَةَ بِمَدٍّ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَبِيعُهَا بَعِينَ فِي الْجَنَّةِ؟ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَيْسَ لِي وَلَا لِعِيَالِي غَيْرُهَا، فَلَبَّغَ ذَلِكَ عُثْمَانَ، فَاشْتَرَاهَا بِخَمْسَةِ وَثَلَاثِينَ أَلْفَ دِرْهَمٍ، ثُمَّ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَتَجْعَلُ لِي مَا جَعَلْتَ لَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: قَدْ جَعَلْتَهَا لِلْمُسْلِمِينَ.

“Nekom čovjeku iz plemena Gifar pripadao je bunar koji su nazivali Ruma. Čovjek je vodu iz njega prodavao na litre pa ga je Vjerovjesnik, s.a.v.s., pitao: ‘Bi li mi ga prodao za jedan bunar u Džennetu?’ ‘O Allahov

⁶²⁶ Predanje navode trojica hadiskih velikana.

⁶²⁷ Hadis bilježe El-Buhari, Et-Et-Tirmizi i En-En-Nesai.

Poslaniče', reče čovjek, 'ni ja ni moja porodica nemamo drugi.' Vijest je stigla do Osmana, r.a., pa ga je on kupio za trideset i pet hiljada srebrenjaka, a zatim je otišao Vjerovjesniku, s.a.v.s., te ga je upitao: 'Hoćeš li meni dati ono što si njemu rekao?' 'Hoću', reče Poslanik, s.a.v.s. Osman, r.a., kaza: 'Ja ga na raspolaganje stavljam muslimanima.'"

عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أُمَّ سَعْدٍ مَاتَتْ فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: الْمَاءُ، فَحَفَرُوا بُئْرًا وَقَالَ: هَذِهِ لَأُمِّ سَعْدٍ.

- Sa'd ibn Ubada, r.a., prenosi da je Vjerovjesnika, s.a.v.s., upitao: "O Allahov Poslaniče, Sa'dova je majka umrla. Reci mi koja je trajna milostinja najbolja?" Poslanik, s.a.v.s. odgovori mu: "Voda." On onda iskopa bunar i reče: "Ovo je za Sa'dovu majku."

عَنْ أَنَسِ بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ أَنْصَارِيٍّ بِالْمَدِينَةِ مَالًا، وَكَانَ أَحَبَّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرَحَاءُ، وَكَانَتْ مُسْتَقْبَلَةَ الْمَسْجِدِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طيب، فَلَمَّا نَزَلَتِ الْآيَةُ الْكَرِيمَةُ: ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ قَامَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾، وَإِنَّ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَيَّ بَيْرَحَاءُ، وَأَنَّهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ أَرْجُو بَرَّهَا وَذَخَرَهَا عِنْدَ اللَّهِ فَضَعَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ شِئْتَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَخِ ذَلِكَ مَالٌ رَائِحٌ، ذَلِكَ مَالٌ رَائِحٌ، قَدْ سَعِفَتْ مَا قُلْتَ فِيهَا وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ، فَتَسْمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِيهِ وَيَنِي عَمَهُ.

- Enes, r.a., prenosi: "Ebu Talha, od svih ensarija u Medini, bio je najimućniji. Najdraže od cijelog njegovog imetka bila mu je bašča

Bejrcha.⁶²⁸ Nalazila se nasuprot džamije. Allahov bi Poslanik, s.a.v.s., u nju ulazio i pio pitku vodu koja je u njoj tekla. Kada je objavljen časni ajat: **‘Nećete zaslužiti nagradu sve dok ne udijelite dio od onoga što vam je najdraže’**⁶²⁹, Ebu Talha je ustao pred Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa mu je rekao: ‘Allah, dž.š., u Svojoj knjizi kaže: **‘Nećete zaslužiti nagradu sve dok ne udijelite dio od onoga što vam je najdraže’**, a meni najdraža imovina jeste Bejrcha. Dajem je kao milostinju, Allaha radi, nadam se njenom dobru i da će kod Allaha biti pohranjena. Učini s njom, Allahov Poslaniče, šta želiš.’ Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče uzbuđeno: ‘Aferim, to je plodonosna imovina, to je plodonosna imovina. Čuo sam šta si za nju rekao. Smatram da bi je mogao dodijeliti rodbini.’ Ebu Talha podijeli je između svojih bližnjih⁶³⁰ i amidžinih sinova.”⁶³¹

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَصَابَ عُمَرُ أَرْضًا بِحَبِيرٍ فَأَتَى النَّبِيَّ سَأَلَهُ فِيهَا فَقَالَ:
يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَصَبْتُ أَرْضًا بِحَبِيرٍ لَمْ أَصِبْ مَالًا قَطُّ هُوَ أَتَقَسُّ عِنْدِي مِنْهُ فَمَا تَأْمُرُنِي
بِهِ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنْ شِئْتَ حَبَسْتَ أَصْلَهَا وَتَصَدَّقْتَ بِهَا.

- Ibn Omer, r.a., kazuje: “Omer, r.a., dobio je neko zemljište na Hajberu pa je otišao Vjerovjesniku, s.a.v.s., da se o njemu posavjetuje. Omer ga upita: ‘O Allahov Poslaniče, dodijeljeno mi je zemljište na Hajberu, nisam nikada dobio meni dragocjeniju imovinu. Šta mi predlažeš da s njime učinim?’ Allahov mu Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Ako želiš, sačuvaj glavnica’⁶³², a udijeli prihod.’

Omer ga uvakufi, da se ne može niti prodati, niti kupiti, niti pokloniti, niti naslijediti; dodijeli ga siromasima, bližnjima, za oslobađanje robova, borbu na Allahovu putu, putniku-namjerniku i gostu. Mutevelija nije grešan da iz prihoda pojede onoliko koliko mu je dovoljno, i da se

⁶²⁸ Bašča zasadena palminim stablima, u blizini Vjerovjesnikove, s.a.v.s., džamije.

⁶²⁹ Alu Imran, 92.

⁶³⁰ Ebu Talha učinio je svoju bašću zakladom u korist svojih bližnjih. To je osnova porodičnog vakufa.

⁶³¹ Hadis bilježe El-Buhari, Muslim i Et-Et-Tirmizi. Eš-Ševkani veli: “Dozvoljeno je da živ čovjek, koji nije na smrti, udijeli milostinju u iznosu koji prelazi trećinu njegova imerka, jer Poslanik, s.a.v.s., od Ebu Talhe nije tražio da mu precizira koliki je iznos udijelio, a Sa’d ibn Ebu Vekasu, dok je Sa’d bio na smrti, rekao je: ‘I trećina je puno.’”

⁶³² Uvakufi sam imetak, a prirast udijeli.

prehrani, ništa sebi ne prisvajajući.”

Et-Tirmizi veli: “Postupa se u skladu s ovim hadisom, prema mišljenju učenjaka iz reda Vjerovjesnikovih, s.a.v.s., ashaba, a i drugih. Ne poznajemo nikoga iz prvih generacija islamskih znanstvenika da se tome usprotivio.”

Bio je to prvi vakuf u povijesti islama.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَحْبَسَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِمَانًا وَاحْتِسَابًا فَإِنَّ شَبْعَهُ وَرَوْتَهُ وَبَوْلَهُ فِي مِيزَانِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَسَنَاتٌ.

- Ebu Hurejra prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Onaj ko uvakufi konja na Allahovom putu, s vjerom i odlučno, konjska hrana, balega i mokraća bit će mu stavljeni na vagu dobrih dijela na Sudnjem danu.”⁶³³

عَنْ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَمَا خَالِدٌ فَقَدْ أَحْبَسَ أَذْرَاعَهُ وَأَعَادَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.

- Halid ibn el-Velid prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kad je riječ o Halidu, on je svoje štitove i ratnu spremu⁶³⁴ na Allahovu putu uvakufio.”

Začetak vakufa

Vakuf je ispravan i začinje se jednom od sljedeće dvije stvari:

1. postupkom⁶³⁵ koji na njega ukazuje – recimo da čovjek izgradi džamiju i u njoj ezan za namaz prouči, a da mu za to ne treba sud vladara;

2. riječima, eksplicitno ili metaforički.

Primjer za eksplicitni izraz jesu riječi vakifa: “Uvakufio sam” (*vekaftu*); “Dao sam zakladu” (*habestu*), “Naputio sam” (*sebbetu*) i: “Ovjekovječio sam” (*ebbedtu*). Metaforički iskaz očituje se u vakifovim riječima: “Udijelio

⁶³³ Hadis u svojim zbirkama navode Ahmed i El-Buhari.

⁶³⁴ Oružje, jahaće životinje i ratna sredstva koje čovjek pripremi.

⁶³⁵ Eš-Šafi smatra da postupak, ili čin, nije dovoljan, nego da se vakuf može začeti samo riječima.

sam” (*tesaddaktu*) misleći na vakuf.

Kada je riječ o vakufu uvjetovanom smrću – recimo da čovjek kaže: “Moja kuća, ili moj konj, bit će nakon moje smrti vakuf” – on je dozvoljen, prema prevladavajućem stavu u hanbelijskom mezhebu, kako to navodi El-Hirki. Naime, sve to spada u oporuke, tako da je uvjetovanje “nakon smrti” dozvoljeno, zato što se radi o oporuci.

Pravno obavezivanje

Kada vakif napravi postupak koji ukazuje na vakuf, ili izgovori takve riječi, vakuf postaje obavezujući, uz uvjet da vakif spada u grupu onih čiji je pravni postupak valjan. To podrazumijeva da čovjek bude u potpunosti pravno sposoban: i razuman, i punoljetan, i slobodan, i da ima mogućnost izbora. Njemu, prilikom začinjanja vakufa, nije potreban pristanak onoga za koga svoju imovinu vakufi.

Kada vakuf postane obavezujući, onda ga nije dozvoljeno niti prodati, niti pokloniti, niti učiniti išta što bi izbrisalo njegovo svojstvo vakufa. Kada vakif umre, on neće biti naslijeđen, jer to je bit vakufa. Poslanik, s.a.v.s., u hadisu Ibn Omera koji je prethodio, kaže:

لَا يَبَاعُ وَلَا يُؤْتَبُ وَلَا يُورَثُ.

“Vakuf se ne može niti prodati, niti kupiti, niti pokloniti, niti naslijediti.”

Ebu Hanifa smatra da je vakuf dozvoljeno prodati. Veli Ebu Jusuf: “Da je ovaj hadis dospio do Ebu Hanife, sigurno bi na njemu svoje mišljenje zasnovao.”

Mišljenje koje prevladava kod pravnika šafijskog mezheba jeste da vlasništvo nad vakufom prelazi Allahu, dž.š., tako da neće biti ni vlasništvo vakifa, ni onoga kome je zaklada namijenjena.

Malik i Ahmed smatraju da vlasništvo nad vakufom prelazi na onoga za koga je vakuf namijenjen.⁶³⁶

⁶³⁶ Propis o prelasku vlasništva podrazumijeva obavezu vođenja brige o vakufu.

Koju je imovinu ispravno vakufiti, a koju nije

Ispravno je vakufiti nekretnine i pokretnine, poput namještaja, Mushafa, knjiga, oružja i životinja⁶³⁷. Također, valjano je vakufiti sve ono što je dozvoljeno kupovati i prodavati te koristiti uz ostanak same imovine. Već su prethodile riječi koje idu u prilog toj tvrdnji.

Nije dozvoljeno vakufiti stvari koje nestaju korištenjem, poput novca, svijeća, hrane i pića, niti ono čemu je rok trajanja kratak, kao što su mirisi i parfemi, jer to brzo propada. Ne može se vakufiti ono što nije dozvoljeno kupovati i prodavati, poput zaloga, pasa, svinja i drugih životinja koje ne koriste lovu. Isto se odnosi i na ptice pomoću kojih se ne lovi.

Ispravno je vakufiti samo u korist određenih osoba ili za opće dobro

Valjano je imovinu uvakufiti samo za nekoga koga vakif precizira, poput svog djeteta, bližnjih, određene osobe, ili za opće dobro, recimo za izgradnju džamija i mostova, za izdavanje literature iz oblasti islamskog prava i drugih znanstvenih knjiga, te štampanje Mushafa.

Ako se vakuf namijeni nepoznatoj osobi, recimo nekom čovjeku ili nekoj ženi, ili ako se imovina uvakufi na ime grijeha, poput vakufa na ime crkve ili sinagoge, takav će vakuf biti ništavan.

U vakuf namijenjen djetetu spadaju i djetetova djeca

Onaj ko imovinu uvakufi u korist svoje djece, u to će okrilje ući i od djece djeca koja se rode. Isto se odnosi na djecu sinova i na djecu kćeri.

عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ابْنُ أُخْتِ الْقَوْمِ مِنْهُمْ.

Ebu Musa el-Eš'ari prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Dijete od sestre spada među njih."⁶³⁸

⁶³⁷ Tako misli većina islamskih pravnika. Ebu Hanifa i Ebu Jusuf, kao i jedan Malikov stav, kažu: "Nije ispravno uvakufiti životinju." Hadis je argument protiv njihovog stava.

⁶³⁸ Hadis bilježe: El-Buhari, Muslim, Ebu Davud, En-En-Nesai i Et-Et-Tirmizi.

Vakuf na ime zimmija

Dozvoljeno je imovinu vakufiti u korist štićenika islamske države, poput kršćana, kao što je dozvoljeno davati im milostinju.

Safijja bint Huzej, Vjerovjesnikova, s.a.v.s., žena, uvakufila je imovinu na ime svoga brata koji je bio jevrej.

Vakufljenje zajedničke imovine

Dozvoljeno je uvakufiti zajedničku imovinu, jer je Omer, r.a., uvakufio stotinu strijela zaplijenjenih na Hajberu, dok još nisu bile podijeljene. U djelu El-Bahr navodi se da takvo mišljenje zastupaju: El-Hadi, El-Kasim, En-Nasir, Eš-Šafi Ebu Jusuf i Malik.

Neki islamski pravnici smatraju da nije ispravno uvakufiti zajedničku imovinu, jer prilikom vakufljenja uvjetuje se preciziranost. Takav stav zagovara Muhammed ibnul-Hasan.

Vakuf posvećen samom vakifu

Jedan broj islamskih učenjaka smatra da je ispravno da vakif namijeni vakuf samome sebi, uzimajući za dokaz Poslanikove, s.a.v.s., riječi, kada mu je čovjek rekao: "Imam jedan dinar", a Poslanik, s.a.v.s., odgovorio:

صَدَّقْ بِهِ عَلَى نَفْسِكَ.

"Sebi ga kao milostinju udijeli."⁶³⁹

Drugi njihov argument jeste to što je svrha vakufa približavanje Allahu, dž.š., a trošenje na sebe smatra se dobrim djelom koje Njemu, dž.š., približava.

Tako smatraju Ebu Hanifa, Ibn Ebu Lejla, Ebu Jusuf i Ahmed, u prevladavajućem stavu koji se od njega prenosi. Za njima slijede i Ibn Ša'ban, iz reda malikijskih pravnika, Ibn Surejdž iz šafijskog mezheba, te Ibn Šubruma, Ibnus-Sibag i El-Atra. Neki od njih dozvoljavaju čak i

⁶³⁹ Predanje bilježe Ebu Davud i En-En-Nesai.

da osoba pod skrbništvom uvakufi svoju imovinu, zbog slaboumnosti, u slučaju da je vakufi za sebe, a zatim i za svoju djecu. Naime, skrbništvo je propisano radi očuvanja imetka slaboumne osobe, a njen vakuf, uspostavljen na takav način, realizirao bi to očuvanje.

Među islamskim pravnicima ima i onih koji zabranjuju da vakif svoju zakladu posveti sebi, jer stavljanje zaklade u svoju korist podrazumijeva davanje u vlasništvo, a nije ispravno da vakif preuzme vlasništvo nad vakufom, iz svojih ruku opet za sebe, kao što je to slučaj u kupoprodaji i darivanju. Oni se vode i riječima Poslanika, s.a.v.s.:

سَبِيلُ الشَّعْرَةِ .

“Prihod proslijedi.” To znači: proslijedi ga i daj ga u vlasništvo drugome.

Takav stav zastupaju Eš-Šafi i većina malikijskih i hanbelijskih pravnika, te Muhammed i En-Nasir.

Opći vakuf

Ako vakif kao zakladu ostavi opći vakuf te ne precizira na šta će se prihod trošiti, recimo kad bi rekao: “Ova je kuća vakuf”, vakuf je valjan. Tako smatra imam Malik.

Prevladavajuće mišljenje kod šafijskih pravnika jeste da to nije ispravno, jer nije određeno u koju će se svrhu prihod od vakufa trošiti.

Ostavljanje vakufa u trenucima smrtne bolesti

Ako smrtno bolesna osoba uvakufi imovinu u korist osobe koja ne spada u nasljednike, to će se uzeti iz trećine, kao i kod oporuke, i neće zavisiti od pristanka nasljednika. Izuzetak je ako vakif poveća zakladu iznad trećine, jer u tom će slučaju vakufljenje tog viška biti ispravno samo uz njihovo odobrenje.

Ostavljanje vakufa tokom bolesti u korist samo nekih nasljednika

U vezi sa zaviještanjem imovine samo jednom dijelu nasljednika, u trenucima bolesti, postoji više mišljenja.

Imami Eš-Šafi i Ahmed, u jednom od svoja dva iznijeta mišljenja, smatraju da nije dozvoljeno uvakufiti imovinu u korist samo nekih nasljednika, tokom bolesti vakifa.

Drugi islamski juristi smatraju da je, tokom bolesti, dozvoljeno u korist nasljednika uvakufiti trećinu imovine, isto kao da su stranci.

Kada je imam Ahmed upitan: “Zar ti ne smatraš da se imovina ne može oporučiti nasljednicima?”, on je odgovorio: “Smatram, ali vakuf nije isto što i oporuka, jer on se ne može niti prodati, niti kupiti, niti naslijediti, niti može postati vlasništvo nasljednika, da se oni koriste onim što on nudi.”

Vakuf posvećen bogatima

Vakuf je dobro djelo kojim se čovjek približava Allahu, dž.š.

U slučaju da vakif postavi uvjet koji se ne može uzeti za dobro djelo, recimo da uvjetuje da se prihod od vakufa dodjeljuje samo bogatima, mišljenja se uleme razlikuju.

Neki islamski pravnici to dozvoljavaju, jer takav postupak nije grijeh.

Drugi ga zabranjuju, jer taj je uvjet ništavan, a i zbog toga što je vakif utrošio vakuf u nešto što mu neće donijeti koristi ni na dunjaluku ni na ahiretu.

Ibn Tejmijja daje prednost tom stavu, kazavši: “Takav bi vakuf predstavljao traćenje i rasipanje koje je zabranjeno, a i Allah, dž.š., prezreo je da imovina bude samo u rukama bogatih, kazavši:

﴿كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ﴾

‘...da ne bi prelazio samo iz ruku u ruke bogataša vaših.’⁶⁴⁰

⁶⁴⁰ El-Hašr, 7.

Prema tome, onaj ko uvjetuje da njegov vakuf, ili oporuka, kruže među bogatima, postavio je uvjet koji je oprečan Allahovoj knjizi, a onaj ko postavi uvjet koji je oprečan Allahovoj knjizi, taj mu je uvjet ništavan, makar postavio i stotinu uvjeta.

‘Allahova je knjiga istinitija i Njegov je uvjet pouzdaniji.’

Ostat ćemo na istoj temi.

Ako vakif, ili oporučitelj, uvjetuju djela kojih nema u Vjerozakonu, koja nisu ni obavezna ni poželjna, ti su uvjeti ništavni i proturječni Allahovoj knjizi. Naime, čovjekovo obavezivanje ljudi nečim što nije obavezno ni poželjno, a ni njemu korisno, smatra se glupošću i rasipništvom, a to je zabranjeno.”

Radniku je dozvoljeno jesti iz vakufske imovine

Muteveliji zaduženom za vakuf dozvoljeno je jesti iz vakufske imovine, u skladu s prethodnim hadisom koji je prenio Ibn Omer, a u kojem stoji:

لَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهَا أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا بِالْمَعْرُوفِ.

“Nije grijeh onome ko se o vakufu stara da iz vakufskog prihoda jede, ne pretjerujući.”

Riječi “ne pretjerujući” (*bil-ma'ruf*) znače da mutavelija smije pojesti onoliko koliko je uobičajeno.

El-Kurtubi veli: “Uobičajeno je da vakufski radnik jede iz vakufskog prihoda, makar vakif uvjetovao da radnik ne smije jesti – bilo bi to ružno od njega.”

Višak vakufskog prihoda troši se u istu svrhu

Ibn Tejmijja kazuje: “Sredstva koja premaše vakufski prihod i za kojima ne bude bilo potrebe, utrošit će se u istu svrhu. Recimo, kada je riječ o džamiji, u slučaju da prinos njenog vakufa preraste njene potrebe, taj će se višak utrošiti za potrebe druge džamije, jer vakif je namjerio

doniranje džamije, a u tom je slučaju namjera ista. Ako se ustvrdi da je primarna džamija oronula i da je više niko ne koristi, njeni će se prihodi utrošiti za drugu džamiju. Također, ako prihod premaši potrebe jedne džamije, taj se višak ne može trošiti na nju, niti se može obustaviti, već je prioritetno utrošiti ga u istu svrhu. To je najbliži put da se udovolji volji vakifa.”

Zamjena obećane i uvakufljene imovine za onu koja je od nje bolja

Ibn Tejmijja, također, veli: “Zamjena obećane i uvakufljene imovine za bolju od nje, kao što je slučaj u zamjeni poklona, dijeli se na dvije vrste.

Prva je vrsta kada se zamjena vrši iz potrebe, recimo da se imovina pokvari, pa da se proda, i da se za dobiveni iznos kupi nešto umjesto nje. Primjer za to jeste konj uvakufljen radi borbe: u slučaju da se ne može koristiti u pohodu, prodat će se, a za dobiveni iznos kupit će se nešto što ga može zamijeniti. Ili npr. džamija: ako je uništeno ono što je okružuje, ona će se prenijeti na drugo mjesto, ili će se prodati, a za taj novac kupit će se nešto što će je zamijeniti. U slučaju da korištenje vakufa nije u skladu s voljom vakifa, vakuf će se prodati, i kupit će se adekvatna zamjena. U slučaju da se džamija obruši i samog objekta ne bude, prodat će se džamijsko zemljište, a za taj iznos kupit će se nešto što će ga zamijeniti. Sve je to dozvoljeno. Naime, ako se osnovnom zakladom ne može ostvariti namjera vakifa, pronaći će se adekvatna zamjena.

Druga je vrsta kada se zamjena vrši zbog prevladavajućeg interesa, recimo da se poklon zamijeni za bolji od njega, ili da se umjesto džamije napravi druga koja je pogodnija za stanovnike tog naselja, a da se prva proda. Takvi su postupci dozvoljeni, prema mišljenju imama Ahmeda i drugih islamskih učenjaka.

Ahmed argument za svoju tvrdnju pronalazi u tome što je Omer ibnul-Hattab, r.a., preselio staru Kufsku džamiju na novo mjesto, a staro je mjesto postalo pijaca za naselje Temmarin.⁶⁴¹ To je bila promjena džamijskog zemljišta. Kada je riječ o zamjeni džamijskog objekta za drugi, Omer i Osman, r.a., nadogradili su Vjerovjesnikovu, s.a.v.s., ne oslanjajući se na njenu prvobitnu građevinu, i proširili je. Isto je bilo i sa Haremom u Meki. Zabilježeno je vjerodostojno predanje u kojem stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao Aiši:

لَوْلَا أَنَّ قَوْمَكَ حَدِيثُ عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ لَنَقَضْتُ الْكُعْبَةَ، وَلَا لَصَقْتُهَا بِالْأَرْضِ وَبَعَلْتُ لَهَا بَابَيْنِ،
بَاباً يَدْخُلُ النَّاسُ مِنْهُ، وَبَاباً يَخْرُجُ مِنْهُ النَّاسُ.

‘Da tvoj narod nije donedavno bio u neznaboštvu, sigurno bih srušio Kabu, spustio bih je na zemlju i načinio joj dvojna vrata. Na jedna bi ljudi ulazili, a na druga izlazili.’⁶⁴²

Da nije postojala opravdana zapreka, Vjerovjesnik, s.a.v.s., izmijenio bi građevinu Kabe. Prema tome, dozvoljeno je mijenjati vakufski objekat iz jedne forme u drugu, zbog prevladavajućeg interesa. O dozvoljenosti zamjene vakufskog zemljišta za drugo zemljište pisali su Ahmed i još neki islamski znanstvenici, slijedeći primjer ashaba Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Naime, to je učinio Omer, r.a., i slučaj je postao čuven, a niko ga nije pokudio.

Ako se vakuf, zbog prihoda, zamijeni za bolji, recimo da čovjek uvakufi kuću, radnju, bašču ili naselje, koji donose malo prihoda, pa ih zamijeni za nešto što je vakufu korisnije, učenjaci se u tome podvajaju.

Takav postupak dopuštaju Ebu Sevr i još neki islamski pravnici, poput Ebu Ubejda ibn Harbevejha, egipatskog kadije. On je donio takav propis, analogno stavu imama Ahmeda o izmiještanju džamijskog objekta sa zemljišta na zemljište, zbog općeg interesa. Ako je dozvoljeno da se džamija, zbog dobrobiti, zamijeni za nešto drugo, recimo da postane pijaca, onda je prioritelnije i dostojnije da bude dozvoljena zamjena

⁶⁴¹ Autor ukazuje na pismo koje je Omer uputio Sa'du, r.a., Kada je Omeru stigla vijest da se zgrada državne kase u Kufi obrušila, napisao je: “Izmjesti džamiju u Temmarinu na drugo mjesto, a državnu blagajnu preseli u džamijski harem, jer u toj džamiji više niko neće klanjati.”

⁶⁴² Predanje bilježe El-Buhari i Muslim.

prihoda za prihod. To je analogno rješenje, na osnovu njegovog stava o zamjeni poklona za nešto što je bolje od njega. On navodi da, ako se džamija pričvršćena za zemlju podigne i ispod nje sagradi bazen ili pojilo, a to bude izbor susjedstva, to će se i učiniti.

Jedan broj njegovih kolega zabranjuje zamjenu džamije, poklona i uvakufljenog zemljišta. Tako misle imam Eš-Šafi i još neki islamski pravnici.⁶⁴³ Međutim, zakonodavni tekstovi, zabilježena praksa te analogija ukazuju na dopuštenost zamjena tih stvari radi općeg interesa.

Zabrana nanošenja štete nasljednicima

Zabranjeno je da osoba uvakufi vakuf koji bi nanio štetu nasljednicima, shodno Poslanikovom, s.a.v.s., hadisu:

لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ.

“U islamu je zabranjeno nanositi štetu i sebi i drugima.”

Ako čovjek uvakufi takav vakuf, on će mu biti ništavan. U djelu *Er-Revdatur-nedijja* stoji: “Proizlazi zaključak da su vakufi kojima se žele presjeći veze koje je Allah, dž.š., naredio da se uspostave i koji su oprečni Allahovim, dž.š., naredbama ništavni u svojoj osnovi, i da se nikako ne mogu začeti. Primjer bi bio da čovjek uvakufi dio svoje imovine samo za svoju mušku djecu, izostavljajući žensku, i slično tome. Cilj toga ne bi bilo približavanje Allahu, dž.š., nego bi se time proturječilo Allahovim, dž.š., propisima i usprotivilo zakonu koji je On propisao Svojim robovima. Takav bi idolopoklonički vakuf bio sredstvo za ostvarivanje te šejtanske namjere. Budi daleko od takvog postupka, neka ti je na pameti, jer takve se stvari u današnje doba često čine. Na taj će način vakufiti onaj ko time želi samo da mu imovina ostane u krugu potomaka i da iz njihova vlasništva ne iziđe, te zato ostavlja zakladu u korist muških nasljednika. To što on želi u oprečnosti je s Allahovim, dž.š., propisom, a propis nalaže da se vlasništvo prebaci putem nasljedstva i da se nasljednik ovlasti

⁶⁴³ Među njima je i imam Malik. Oni za dokaz uzimaju Poslanikove, s.a.v.s., riječi: “Sam se vakuf ne prodaje, niti kupuje, niti poklanja, niti nasljeđuje.”

da sa svojim nasljedstvom čini šta želi. Pitanje bogatstva ili siromaštva nasljednika ne ovisi o tom vakifu, ono zavisi od Allaha, dž.š. Postoji mogućnost da neki od takvih vakufa sadrži dobro djelo, doduše rijetko, s obzirom na različitosti osoba. Nazočni je dužan dobro razmotriti uzroke koji su do toga doveli.

Primjer za te rijetke slučajeve jeste da čovjek imovinu uvakufi u korist nekoga iz svoga potomstva ko se prihvatio nečega što vrijedi ili se prepustio traganju za naukom. Možda je namjera takvog vakufljenja iskrena i možda je u tome ostvareno djelo koje približava Allahu, dž.š. Djela se cijene prema namjerama, međutim prioritelnije je i bolje da se stvar prepusti propisu koji je Allah, dž.š., uspostavio Svojim robovima i kojim je On zadovoljan.”

DAROVNI UGOVOR (*EL-HIBA*)

Definicija

U časnome Kur'anu, Allah, dž.š., kaže:

﴿رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ﴾

“Gospodaru moj, reče, ‘podari mi od Sebe čestita potomka, jer se Ti, uistinu, molbi odazivaš!’”⁶⁴⁴

Izraz *el-biba* deriviran je iz riječi *bububur-rib*, što znači: puhanje vjetra. Pod ovim se izrazom podrazumijeva doniranje drugoga i blagonaklonost prema njemu, bilo novcem ili nečim drugim.

U šcrijatskopravnoj terminologiji ovaj izraz nosi značenje ugovora koji sadrži čovjekovo davanje vlasništva drugome, za svoga života i bez naknade. Kada čovjek svoju imovinu prepusti drugome kako bi od toga imao koristi i ne dadne mu je u vlasništvo, to se naziva iznajmljivanjem.

Također, ako čovjek pokloni nekome nešto što se ne smatra imovinom, poput alkohola ili strvine, on neće biti darovatelj niti će se to davanje smatrati darovanjem. Ako se davanje u vlasništvo ne izvrši za života darovatelja, nego bude odgođeno za period nakon njegove smrti, to će se smatrati oporukom. Ako se dar daje za neku naknadu⁶⁴⁵, bit će to kupoprodaja, i za nju će vrijediti propisi o kupoprodaji. To znači da će dar preći u vlasništvo sklapanjem ugovora i da će se raspolaganje darovatelja njime prihvatiti samo uz dopuštenje daroprimatelja. Pri tome postoji pravo na slobodan izbor i prvokupnju. Uvjetuje se da ta nadoknada bude precizirana. Ukoliko nadoknada nije precizirana, darovni je ugovor ništavan.

⁶⁴⁴ Alu Imran, 38.

⁶⁴⁵ Ebu Hanifa smatra da je darovanje uz uvjet nadoknade jedne vrsta kupoprodaje. Prema tome, taj dar prije davanja nadoknade ne može preći u vlasništvo, dok se nadoknada ne preuzme. Daroprimateelj tim darom nema pravo raspolagati dok darovatelj ne preuzme nadoknadu. Darovatelju je dozvoljeno raspolagati darom.

Apsolutni dar ne podrazumijeva naknadu, svejedno daje li se nekome istog, nižeg ili višeg ranga.

Bilo je to sažeto značenje darovnog ugovora. Njegovo šire značenje obuhvata sljedeće vrste:

1. oprost duga (*el-ibra*): darovanje duga dužniku;
2. milostinja (*es-sadaka*): dar koji se daje radi onosvjetske nagrade;
3. uvjetovani poklon (*el-bedijja*): dar koji obavezuje daroprimatelja da ga nadoknadi.

Propisanost darovanja

Allah je darivanje propisao zbog toga što ono sa sobom nosi spajanje srca i očvršćivanje veza ljubavi među ljudima. Ebu Hurejra prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

تَهَادُوا تَحَابُوا .

“Međusobno se darivajte, voljet ćete se.”⁶⁴⁶

Vjerovjesnik, s.a.v.s., primao je darove i za njih nagrađivao, pozivao je da se prihvataju i volio ih je.

عَنْ خَالِدِ بْنِ عَدِيٍّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ جَاءَهُ مِنْ أَخِيهِ مَعْرُوفٌ مِنْ غَيْرِ إِشْرَافٍ وَلَا مَسْأَلَةٍ فَلْيَقْبَلْهُ وَلَا يَرُدَّهُ، فَإِنَّمَا هُوَ رِزْقٌ سَاقَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ .

Halid ibn Adij prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: “Onaj kome stigne od brata mu dar, bez iznuđivanja i traženja, neka ga prihvati i neka ga ne odbija, jer to je opskrba koju mu je Allah, dž.š., uputio.”⁶⁴⁷

Poslanik, s.a.v.s., potiče na prihvatanje dara, makar se radilo i o nezatnoj stvari. Zbog toga ulema smatra da je pokuđeno odbiti dar, jer za njegovo prihvatanje ne postoji šerijatska zapreka.

عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَوْ أَهْدِيَ إِلَيَّ كُرَاعٌ لَقَبِلْتُ، وَلَوْ ذُعِيتْ عَلَيْهِ لَأَجَبْتُ .

⁶⁴⁶ Hadis bilježi El-Buhari, u djelu El-Edebul-mufred, te El-Bejheki. El-Hafiz veli da mu je niz prenosilaca dobar.

⁶⁴⁷ Predanje navodi Ahmed.

Enes, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Da mi bude darovan i papak⁶⁴⁸, prihvatio bih ga, i da na njega budem pozvan, na poziv bih odgovorio.”⁶⁴⁹

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي جَارَيْنِ فَلَيْ أَيْنَمَا أَهْدِي؟ قَالَ: إِلَى أَقْرَبِهِمَا مِنْكَ بَابًا.

Aiša, r.a., kazuje: “Rekoh: ‘O Allahov Poslaniče, imam dvojicu susjeda, koga od njih da darujem?’ ‘Onoga čija su ti vrata bliža’, odgovori mi Poslanik, s.a.v.s.”;

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَهَادَوْا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تَذْهَبُ وَحَرَ الصَّدْرِ وَلَا تَحْمِرَنَّ جَارَةَ لِجَارَتِهَا وَلَوْ شَقَّ فَرْسَنَ شَاةٍ.

Od Ebu Hurejre prenose se Vjerovjesnikove, s.a.v.s., riječi: “Darivajte jedni druge, jer dar odnosi zavist iz grudi. Neka komšinica ne potcjenjuje dar svoje komšinice, makar joj donijela ovčiji papak.”

Allahov je Poslanik, s.a.v.s., prihvatao poklone nevjernika. Prihvatio je darove od perzijskog cara, rimskog cezara i egipatskog Mukavkisa. I Poslanik, s.a.v.s., slao je nevjernicima poklone i darove.

Međutim, u jednom hadisu stoji

إِنَّ عِيَاضًا أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَدِيَّةً فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَسَلَّمْتَ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: إِنِّي نَهَيْتُ عَنْ رَبِّدِ الْمُشْرِكِينَ.

Ijad je dao Vjerovjesniku, s.a.v.s., poklon te da ga je Vjerovjesnik, s.a.v.s., upitao: “Jesi li primio islam?” Ijad je odgovorio: “Nisam.” Onda mu je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Zabranjeni su mi darovi mnogobožaca.”

El-Hattabi o ovome hadisu kaže: “Postoji mogućnost da je ovaj hadis derogiran, jer je Vjerovjesnik, s.a.v.s., primio darove od više mnogobožaca.”

Eš-Ševkani veli: “El-Buhari u svojoj zbirci vjerodostojnih hadisa bilježi hadis iz kojeg se zaključuje da je dozvoljeno primiti poklon od idolopoklonika. On ga je naveo u poglavlju ‘O prihvatanju darova od mnogobožaca’, u dijelu koji govori o darovima i poklonima.”

⁶⁴⁸ Dio ispod pete u životinja.

⁶⁴⁹ Hadis bilježe Ahmed i Et-Tirmizi, koji ga smatra vjerodostojnim.

El-Hafiz ibn Hadžer u djelu *El-Feth* kazuje: “Nije u pravu onaj koji zagovara da se poklon od idolopoklonika odbija, a poklon od sljedbenika Knjige ne, jer je darovatelj koji je spomenut u tom hadisu bio idolopoklonik.”

Osnovi darovnog ugovora

Darovni je ugovor valjan uz ponudu i pristanak izrečene bilo kojim izrazom koji ukazuje na davanje vlasništva bez nadoknade, recimo da darovatelj kaže: “Darujem ti”; “Poklanjam ti”; “Dajem ti” i slično; a da druga strana odgovori: “Prihvatam.” Imami Malik i Eš-Šafi smatraju da se pristanak, prilikom darovanja, mora uzeti u obzir. Neki hanefijski pravници smatraju da je ponuda dovoljna – to je mišljenje vjerodostojnije. Pravници hanbelijskog mezheba kažu da je darovni ugovor ispravan samim davanjem koje na njega ukazuje. Naime, Vjerovjesnik, s.a.v.s., darivao je i bio je darivan, a tako su i njegovi ashabi radili. Od njih nije preneseno da su uvjetovali ponudu, pristanak i slične stvari.

Uvjeti darovnog ugovora

Darovni ugovor iziskuje postojanje darovatelja, daroprimalca i darovane stvari. Za svakog od ova tri činioca postavljeni su uvjeti, koje ćemo sada spomenuti.

Uvjeti za darovatelja

Za darovatelja postavljaju se sljedeći uvjeti:

- da bude vlasnik stvari koju daruje;
- da ne bude pod skrbništvom zbog nekog od uvjeta koji nalažu skrb;
- da bude punoljetan, jer dijete nema punu pravnu sposobnost;
- da ima mogućnost slobodnog izbora, jer darovanje je ugovor za čiju se valjanost uvjetuje zadovoljstvo.

Uvjeti daroprimatelju

Za daroprimatelja uvjetuje se sljedeće:

da tokom darovanja daroprimatelj uistinu postoji. U slučaju da daroprimatelj ne postoji, ili da postoji uvjetno, recimo da je dijete u majčinoj utrobi, darovanje neće biti ispravno.

U slučaju da daroprimatelj u vrijeme darovanja postoji, a da je riječ o djetetu ili maloumnoj osobi, njegov će skrbnik, ili opunomoćenik, ili neko ko vodi brigu o njegovom odgoju, makar bio i tuđin, preuzeti za njega dar.

Uvjeti za darovanu stvar

Za sam dar uvjeti su sljedeći:

- da ta stvar uistinu postoji;
- da je riječ o imovini koja predstavlja neku vrijednost⁶⁵⁰;
- da se radi o imovini koja se može posjedovati, a to znači da je darovana stvar, nešto što prihvata prenošenje i prebacivanje vlasništva iz ruke u ruku. Prema tome, nije dozvoljeno pokloniti vodu u rijeci, niti ribu u moru, niti pticu u zraku, nit džamije i trgove;
- da ne bude čvrsto spojena sa vlasništvom darovatelja, kao što je to kad je riječ o usjevima, stablima i građevinama, bez zemljišta. Dar se mora odvojiti i predati da bi prešao u vlasništvo daroprimatelja.
- da se radi o odvojenoj imovini, što znači da se ne radi o zajedničkom vlasništvu, jer dar je ispravno preuzeti samo ako je riječ o odijeljenoj imovini, poput zaloge. Malik, Eš-Šafi, Ahmed i Ebu Sevr smatraju da se takvo što ne uvjetuje i kažu: "Darovati imovinu u zajedničkom vlasništvu, koja nije odijeljena, dozvoljeno je."

Prema mišljenju malikijskih pravnika, dozvoljeno je darovati stvari koje nije ispravno kupovati i prodavati, poput odbjegle deve, ploda prije sazrijevanja i otete imovine.

⁶⁵⁰ Hanbelijski pravници smatraju da je ispravno pokloniti psa koji služi privređivanju i nečist koju je dozvoljeno koristiti.

Darovni ugovor smrtnog bolesnika⁶⁵¹

Kada je čovjek smrtno bolestan i tada nekome nešto daruje, za taj će darovni ugovor vrijediti propisi koji vrijede za oporuku. Ako takav bolesnik daruje jednoga od svojih nasljednika, a zatim umre, pa se ostali nasljednici požale da je darovanje izvršeno u vrijeme smrtne bolesti darovatelja, a daroprimatelj bude tvrdio da mu je darovatelj poklon dao dok je bio zdrav, taj je daroprimatelj dužan dokazati svoju tvrdnju. Ako on to ne uspije, smatrat će se da je darovanje učinjeno u vrijeme smrtne bolesti darovatelja i primijenit će se propis koji taj slučaj nalaže. To znači da će taj dar biti valjan samo ako ga odobre ostali nasljednici.

U slučaju da čovjek, dok je smrtno bolestan, nekome nešto daruje, a zatim ozdravi, darivanje će biti ispravno.

Preuzimanje dara

Jedan dio islamskih učenjaka smatra da dar pripada daroprimatelju samim zaključenjem ugovora, i da preuzimanje dara ni u kojem slučaju nije uvjet. Naime, osnova kod ugovora jeste to da su oni valjani bez uvjetovanja preuzimanja, kao što je to slučaj prilikom kupoprodaje, na što smo prethodno ukazali. Taj stav zagovaraju: Ahmed, Malik, Ebu Sevr i Zahirijski juristi. Na osnovu te tvrdnje, ako darovatelj, ili daroprimatelj, umre prije preuzimanja dara, taj se darovni akt neće poništiti, jer je dar samim začetkom ugovora postao vlasništvo daroprimatelja.

Ebu Hanifa, Eš-Šafi i Es-Sevri smatraju da je preuzimanje dara uvjet valjanosti darovnog ugovora, i dok se preuzimanje ne izvrši, darovatelj nije obavezan darivanjem. Prema tome, u slučaju da daroprimatelj, ili darovatelj, umre prije preuzimanja dara, darovni se ugovor poništava.

⁶⁵¹ Smrtna bolest (meredul-mevt): To je bolest koja onemogućava bolesnika da radi i koja okončava smrću.

Darivanje cijelog imetka

Većina islamskih jurista smatra da čovjek ima pravo pokloniti drugome sve što posjeduje.

Muhammed ibnul-Hasan i drugi stručnjaci hanefijskog mezheba vele da nije ispravno darovati svu svoju imovinu, čak ni u dobrotvorne svrhe. Oni čovjeka koji to učini smatraju slaboumnim i kažu da se on mora staviti pod skrbništvo.

To je pitanje istraživao i autor djela *Er-Revdatur-nedijja*. On kaže: “Onome ko može pretrpjeti bijedu i neimaštinu, nije pokuđeno udijeliti većinu svoje imovine, ili cijelu imovinu. Onome ko će ljude za milostinju moliti, kada bude u oskudici, nije dozvoljeno udijeliti ni cijeli imetak ni njegov veći dio.

Ovo je način na koji se spajaju hadisi koji ukazuju na to da nije propisano prekoračiti trećinu imovine s hadisima koji ukazuju na propisanost udjeljivanja više od trećine imetka.”

Nagrada za dar

Poželjno je uzvratiti na poklon, ako će uzvratni poklon biti vredniji od dobivenoga.

Aiša, r.a., kazuje: “Allahov je Poslanik, s.a.v.s., primao poklone i za njih je nagrađivao.”⁶⁵²

U verziji koju prenosi Ibn Ebu Šejba stoji: “...i za njih je nagrađivao poklonima boljim od dobivenih.”

Poslanik, s.a.v.s., činio je to kako bi na lijep gest uzvratio istim i da ne bi nikome ništa dužan ostao.

El-Hattabi kaže: “Jedan je dio uleme ljudsko darovanje podijelio na tri nivoa:

- čovjekovo darivanje slabijeg od sebe, poput sluga i njemu sličnih, jeste počast i suosjećanje. Takav dar ne iziskuje nagradu;

⁶⁵² Uzvrćao je darovatelju na poklon, u najmanju ruku onoliko koliko je iznosila vrijednost primljenog poklona. Hadis bilježe: Ahmed, El-Buhari, Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi.

- dar djeteta odrasleme jeste način da se stekne naklonost i korist. Dužnost je za njega nagraditi;

- međusobno darivanje ljudi istog statusa najčešće označava ljubav i zbližavanje. Neki kažu da i ova vrsta darivanja iziskuje nagradu.

Ako čovjek primi poklon pod uvjetom da na njega uzvрати nagradom, obavezan je to i učiniti.

Zabrana privilegiranja pojedine djece nad ostalom kada je riječ o darivanju i blagonaklonosti

Nikome nije dozvoljeno preferirati neku od svoje djece nad ostalom, jer to sije neprijateljstvo i raskid veza za koje je Allah, dž.š., naredio da se uspostave. Tom su mišljenju pristupili imam Ahmed⁶⁵³, Ishak, Eš-Sevri, Tavus i neki malikijski juristi. Oni kažu da je preferiranje pojedine djece nad ostalom neispravno i nepravedno. Onaj ko to čini mora s time prestati. El-Buhari je to zabilježio. Oni svoje mišljenje zasnivaju na predanju:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: سَوُّوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ فِي الْعَطِيَّةِ، وَلَوْ كُنْتُ مُفَضَّلًا أَحَدًا لَفَضَّلْتُ النِّسَاءَ.

Ibn Abbas prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Jednako darivajte svu svoju djecu. Ako bih nekome davao prednost, onda bi to bile žene."⁶⁵⁴

⁶⁵³ Stav imama Ahmeda glasi da je zabranjeno preferirati pojedinu djecu nad ostalom, izuzev ako za to nema razloga. U slučaju da postoji razlog ili potreba za preferiranjem, onda nema zapreke. U djelu *El-Mugni* stoji: "Ako čovjek posebnu pažnju ukaže nekima od njih, iz razloga koji to iziskuje, recimo da je privilegirani u oskudici, da je teško bolestan ili slijep, da ima brojnu čeljad, da se posvetio naučnom istraživanju ili nekim drugim općekorisnim dobrom, ili ako čovjek uskrati darove pojedinoj djeci zbog njihove razuzdanosti, novotarija, ili zato što se darovima potpomažu u nepokornosti Allahu, dž.š., ili ih u tu svrhu troše, - Ahmed navodi riječi koje ukazuju da je takav postupak dozvoljen. O izdvajanju pojedine djece prilikom davanja vakufa on kaže da u tome nema ništa loše, ako za tim postoji potreba, ali takav postupak osuđuje ako je riječ o privilegiranju i darivanju u negativnom kontekstu."

⁶⁵⁴ Hadis bilježe Et-Taberani, El-Bejheki i Seid ibn Mensur. El-Hafiz ibn Hadžer, u djelu *El-Feth*, njegov niz prenosilaca navodi kao dobar.

عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ: أَخْلَجَنِي أَبِي نُحْلًا - قَالَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَالِمٍ مِنْ بَيْنِ الْقَوْمِ: نُحْلُهُ غُلَامًا لَهُ قَالَ: فَقَالَتْ لَهُ أُمِّي عَمْرَةُ بِنْتُ رَوَاحَةَ - إِيَّتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَشْهَدُهُ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ: إِنِّي نُحَلْتُ ابْنِي النُّعْمَانَ نُحْلًا، وَإِنَّ عَمْرَةَ سَأَلَتْنِي أَنْ أَشْهَدَكَ عَلَى ذَلِكَ. قَالَ: فَقَالَ: أَلَاكَ وَلَدٌ سِوَاهُ؟ قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: فَكُلُّهُمْ أُعْطِيََتْ مِثْلَ مَا أُعْطِيَتْ النُّعْمَانُ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: فَقَالَ بَعْضُ هَؤُلَاءِ الْمُحَدِّثِينَ: هَذَا جَوْزٌ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: هَذَا تَلْجِئَةٌ، فَأَشْهَدُ عَلَى هَذَا غَيْرِي.

Eš-Ša'bi prenosi predanje En-Nu'mana ibn Bešira koje glasi: "Otac mi je dao poklon⁶⁵⁵." (Ismail ibn Salim, jedan od prenosilaca, kazuje: "Darovao mu je svog mladog roba.") En-Nu'man dalje veli: "Moja majka, Amra bint Revvaha, kazala je ocu: 'Otiđi Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i pitaj ga da ti bude svjedokom darovanja.' On ode Vjerovjesniku, s.a.v.s., i spomenu mu to, rekavši: 'Svome sam sinu En-Nu'manu dao poklon, a Amra me je zamolila da tebe za svjedoka uzmem.'" Prenosilac kazuje da je Poslanik, s.a.v.s., upitao Bešira: "'Imaš li još djece?' 'Da' odgovori on. Poslanik mu postavi pitanje: 'A jesi li svakome od njih darovao to što si darovao En-Nu'manu?' 'Nisam', reče čovjek. Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaza mu: 'To je nepravda' (u drugoj verziji stoji: 'To je pribjegavanje'). 'Za svjedoka pozovi nekog drugog, osim mene!'"

قَالَ مُغِيرَةُ فِي حَدِيثِهِ: أَلَيْسَ يَسْرُكُ أَنْ يَكُونُوا لَكَ فِي الْبَرِّ وَاللُّطْفِ سِوَاهُ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَأَشْهَدُ عَلَى هَذَا غَيْرِي.

El-Mugira u svome predanju prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., tada rekao: "Zar te ne bi usrećilo da ti sva djeca jednako dobro čine i da su prema tebi jednako milostivi." Bešir odgovori: 'Volio bih.' Na to mu Poslanik, s.a.v.s., kaza: " Za svjedoka pozovi nekog drugog, osim mene!"

⁶⁵⁵ Za dar korišten je izraz en-nuhl. El-Dževheri navodi takvu formu riječi. Ostali arapski lingvisti kažu da riječ en-nuhl, ili en-nuhla, ima značenje dara koji ne iziskuje nadoknadu ni zaslugu.

ذَكَرَ مُجَاهِدٌ فِي حَدِيثِهِ: إِنَّ لَهُمْ عَلَيْكَ مِنَ الْحَقِّ أَنْ تُعَدِّلَ بَيْنَهُمْ كَمَا أَنَّ لَكَ عَلَيْهِمْ مِنَ الْحَقِّ أَنْ يَبْرُوكَ.

Mudžahid u hadisu koji on bilježi prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao Beširu: “Zaista si im dužan ispoštovati njihovo pravo – da prema njima jednako postupaš, kao što su oni tebi dužni dobročinstvo pružiti.”

Ibnul-Kajjim veli: “Ovaj je hadis pojašnjenje pravednosti koju Allah, dž.š., naređuje u Svojoj knjizi, pravednosti na kojoj su podignuti nebesa i Zemlja i na kojoj je zasnovan šerijatski zakon. Pravednost je ta koja se s Kur’anom bolje podudara nego svako drugo mjerilo na Zemaljskoj kugli. Ono je najčvršći dokaz. Odgovor na hadis koji baca sumnju ‘Svako na svoj imetak polaže više prava nego njegova djeca i svi ostali ljudi!’ glasi: to što čovjek polaže najviše prava na svoj imetak podrazumijeva da mu je dozvoljeno da njime raspolaže onako kako želi. Sporno predanje odnosi se na poklanjanje imetka tuđinima. Neophodno je da se zna da sporno predanje šalje opću poruku, a analogija na osnovu njega ne može se ispriječiti potpuno jasnom propisu.”

Hanefijski pravници te Eš-Šafi, Malik i veliki broj ostalih islamskih učenjaka smatraju da je izjednačavanje djece prilikom darivanja poželjno, a da je privilegiranje pojedinih nasljednika pokuđeno. Ako se to učini, darovni će se ugovor izvršiti. Na hadis En-Nu’mana odgovaraju s deset odgovora, koje El-Hafiz navodi u knjizi *El-Feth*. Svi su ti odgovori odbačeni. Bilježi ih Eš-Ševkani u djelu *Nejlul-entar*. Mi ih prenosimo u sažetoj formi, uz neke korisne dopune.

Prvi odgovor

Imovina koja je darovana En-Nu’manu iznosila je cjelokupni imetak njegovog oca, kako to prenosi Ibn Abdulberr. Kritika toj tvrdnji jeste da mnoge verzije ovog hadisa kazuju da se radilo o dijelu imovine, kao što to kazuje i navedeno predanje – da je dar bio mladi rob – i kao što stoji u spomenutoj muslimovoj verziji hadisa: “Otac mi je darovao dio svoje imovine.”

Drugi odgovor

Navedena nepravda nije bila izvršena. Bešir je došao tražeći od Vjerovjesnika, s.a.v.s., savjet o tome. Poslanik, s.a.v.s., savjetovao mu je da to ne čini, i on se toga prošao. Tako prenosi Et-Taberi.

Odgovor na tu tvrdnju jeste da Vjerovjesnikova, s.a.v.s., naredba Beširu da opozove darovanje ukazuje da je darovanje već bilo izvršeno. U isto nas uvjeravaju i riječi Amre: “Nisam time zadovoljna dok za svjedoka ne pozoveš...”

Treći odgovor

En-Nu'man je bio odrasla osoba i nije preuzeo dar, tako da je njegovom ocu bilo dozvoljeno povratiti ga. To navodi Et-Tahavi. El-Hafiz veli: “Spor se vodi oko onoga što većina verzija hadisa navodi, posebno Poslanikovih, s.a.v.s., riječi ‘Povrati dar!’, jer one ukazuju na to da je preuzimanje dara već obavljeno. Ono u čemu su verzije hadisa saglasne jeste to da je En-Nu'man bio dječak i da mu je otac, umjesto njega, preuzeo dar. Poslanik, s.a.v.s., naredio mu je da povrati spomenuti poklon, nakon što je poklon već bio preuzet.

Četvrti odgovor

Poslanikova, s.a.v.s., naredba “Povrati dar!” dokaz je njegove valjanosti. Naime, da darovni ugovor nije bio valjan, valjan ne bi bio ni njegov opoziv. Poslanik, s.a.v.s., naredio mu je da ga opozove, jer roditelj ima pravo povratiti ono što je darovao svome djetetu, iako je bolje to ne činiti. Međutim, poželjnost jednakosti prevladava nad takvim postupkom, te mu je Poslanik, s.a.v.s., zbog toga i naredio da povrati dar. Ibn Hadžer u djelu *El-Feth* kaže: “Takvo je argumentiranje slabo. Ono što je jasno jeste da značenje Poslanikovih, s.a.v.s. riječi ‘Povrati dar!’ glasi: ne nastavlja sa spomenutim darivanjem. Iz toga ne proizlazi da je to darovanje bilo valjano.

Peti odgovor

Poslanikove, s.a.v.s., riječi “Za svjedoka pozovi nekog drugog, osim mene!” jesu dozvola da se za taj čin pozovu svjedoci. Poslanik,

s.a.v.s., odbio je svjedočiti zato što je on bio poglavar, kao da je htio reći: “Neću svjedočiti, jer nije poglavarevo da svjedoči, njegovo je da presude donosi.” Tako kazuje Et-Tahavi, a pristalica toga je i Ibnul-Kassar. Ovaj se odgovor pobija time da nije obavezno da čovjek, zbog toga što je poglavar, odbije prihvatiti svjedočenje i svjedočiti kada da se to od njega traži. Pod spomenutim dopuštenjem podrazumijeva se pogrda na koju ukazuje preostali tekst hadisa. El-Hafiz veli: “Tako se većina islamskih učenjaka izjašnjava o tom pitanju.” Ibn Hibban kaže: “Poslanikove, s.a.v.s., riječi ‘Za svjedoka pozovi...’ došle su u formi naredbe, ali njima se želi iskazati nedozvoljenost. Taj je imperativ isti kao onaj koji je Poslanik, s.a.v.s., izrekao Aiši, r.a.:

اِشْرَطِي لَهُمُ الْوَلَاءَ .

‘Uvjetuj im skrbništvo!’”

U prilog ovoj kritici ide i činjenica da je Poslanik, s.a.v.s., to darovanje nazvao nepravdom, kako se to spominje u hadisu navedenom u ovom poglavlju.

Šesti odgovor

Držanje da Vjerovjesnikove, s.a.v.s., riječi “Zar nisi jednako prema svima njima postupio?” dokazuju da se pod imperativom podrazumijeva poželjnost, a pod zabranom odvrćanje. El-Hafiz kaže: “Ta bi tvrdnja bila u redu da nisu, pored navedene, prenesene još neke verzije, posebno ova: ‘Jednako prema svima njima postupi!’”

Sedmi odgovor

Oni kažu: U hadisu stoji

قَارِبُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ .

“Zbližavajte svoju djecu”, a ne “Izjednačite ih”.

Na tu se konstataciju odgovara: vi obaveznim ne smatrate ni zblizavanje, kao što obaveznim ne smatrate izjednačavanje.

Osmi odgovor

U poređenju koje je među njima učinjeno, riječima: "Izjednači ih" i: "Da ti jednako čine dobročinstvo" postoji kontekst koji ukazuje da imperativ podrazumijeva poželjnost. Odgovor na tu tvrdnju jeste da Poslanikovo, s.a.v.s., nazivanje nejednakosti nepravednom i njegovo izricanje zabrane privilegiranja pojedine djece ukazuju da je izjednačavanje među njima obaveza, tako da taj kontekst, onako kako je primijenjen, ne vrijedi. Da je kontekst ispravan, stvar bi bila drukčija.

Deveti odgovor

Dokaz im je Ebu Bekrov dar za Aišu i riječi koje joj je rekao "...ako ga mogneš obrađivati", kao i predanje, koje navodi Et-Tahavi, u kojem stoji da je Omer, r.a., darovao svoga sina Asima, izuzimajući ostalu djecu. Da privilegiranje pojedine djece nije dozvoljeno, dvojica halifa ne bi to učinila. Ibn Hadžer navodi: "Urva je odgovorio na priču o Aiši time da su njena braća na to pristala. Isti je odgovor i na predanje o Asimu." To znači da oni argument za svoju tvrdnju ne mogu naći u postupku dvojice halifa, pogotovo kada je on oprečan predanju od Poslanika, a.s.

Deseti odgovor

Postignut je ulemanski konsenzus o tome da je čovjeku dozvoljeno da svoj imetak dadne nekome drugome mimo svoje djece.

Prema tome, ako je čovjeku dozvoljeno da iz udjela u svom imetku isključi svu svoju djecu, kako bi ga drugome dao u vlasništvo, onda mu je dozvoljeno i isključiti pojedinu djecu, tako što bi ga nekima od njih dodijelio. To navodi Ibn Abdulberr.

El-Hafiz veli: "Slabost ove tvrdnje očita je, jer riječ je o upotrebi analogije pored postojanja zakonodavnog teksta."

Istina je da je izjednačavanje djece obavezno i da je privilegiranje pojedine djece zabranjeno. Pravnici koji smatraju obaveznost izjednačavanja, razilaze se o pitanju njegove forme. Muhammed ibnul-Hasan, Ahmed, Ishak i neki pravници šafijskog i malikijskog mezheba mišljenja su da je pravedno da muškom potomku pripadne koliko dvjema ženskima, kao kod nasljedstva. Oni svoje mišljenje argumentiraju

činjenicom da muškom potomku, ako darovatelj umre, pripada toliki udio. Ostali islamski juristi vele da nema razlike između udjela muškog i ženskog djeteta. Izjednačavanje to jasno podrazumijeva.

Opoziv darovnog ugovora

Većina islamskih učenjaka smatra da je zabranjeno povratiti darovanu stvar, makar se radilo o darovanju među braćom ili bračnim parom. Izuzetak je dar koji roditelj dadne svome djetetu⁶⁵⁶. Roditelj to darovanje ima pravo opozvati, prema predanju koje bilježe autori hadiskih zbirki, a koje prenose Ibn Abbas i Ibn Omer. U njemu stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يُعْطِيَ عَطِيَّةً أَوْ يَهَبَ هِبَةً فَيَرْجِعُ فِيهَا إِلَّا الْوَالِدُ فِيمَا يُعْطِي وَلَدَهُ. وَمَثَلُ الَّذِي يُعْطِيَ الْعَطِيَّةَ ثُمَّ يَرْجِعُ فِيهَا كَسَلِ الْكَلْبِ يَأْكُلُ فَإِذَا شَبِعَ قَاءَ، ثُمَّ عَادَ فِي قَيْتِهِ.

“Čovjeku nije dozvoljeno dati dar pa da ga potom povrati, izuzev roditelju⁶⁵⁷, tj. da opozove ono što je darovao svome djetetu⁶⁵⁸. Onaj ko dadne poklon, a zatim ga opozove, nalik je psu – jede, pa kad se prejede, povrati, a potom pojede ono što je povratio.”⁶⁵⁹

Jedno predanje od Ibn Abbasa glasi:

لَيْسَ لَنَا مَثَلُ الشَّوِّ الَّذِي يَعُودُ فِي هِبَةٍ كَالْكَلْبِ يَرْجِعُ فِي قَيْتِهِ.

“Primjer za ružan postupak onoga ko opozove svoje darovanje jeste pas koji iznova jede ono što je povratio.”

Također, dozvoljeno je tražiti povrat poklona ako je poklon dan kako bi se za njega dobila nadoknada i nagrada, a daroprimatelj to ne izvrši.

⁶⁵⁶ Imam Malik veli: “Roditelj ima pravo opozvati ono što je darovao svome djetetu, izuzev ako je riječ o stvari koja se izmijenila. Prema tome, ako se dar izmijenio, roditelj ga nema pravo povratiti.” Ebu Hanifa kaže: “Ni roditelju nije dozvoljeno povratiti ono što pokloni svome djetetu ili nekom rodaku. On ima pravo opozvati ono što pokloni tuđinu.” Ovaj stav nije pouzdan, zbog toga što je oprečan hadisima.

⁶⁵⁷ Isti se propis odnosi na oca i majku, prema mišljenju većine islamskih učenjaka.

⁶⁵⁸ Svejedno je da li je dijete odraslo ili je malodobno.

⁶⁵⁹ Hadis bilježe: Ebu Davud, En-En-Nesai, Ibn Mađža i Et-Et-Tirmizi, koji kaže da je riječ o hasen-sahih hadisu. Ovo predanje najjasnije ukazuje na zabranu opoziva darovnog ugovora.

عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ وَهَبَ عِبَةً فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا
مَا لَمْ يُثَبِّ مِنْهَا .

Salim od svoga oca prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Onaj ko dadne dar na njega polaže najviše prava, sve dok za njega ne bude nagrađen”, a to znači: ako mu poklon nije nadoknađen. To je mišljenje koje Ibnul-Kajjim smatra prevladavajućim, u svome djelu *I'lamul-muvekki'in*, kazujući: “Darovatelj kome nije dozvoljeno opozvati svoje darovanje jeste onaj ko dobrotvorno i dobrovoljno daruje, ne zbog neke nadoknade. Darovatelj koji ima pravo tražiti povrat dara jeste onaj koji je dar dao kako bi mu se on nadoknadio i kako bi iz njega izvuкао nagradu, a daroprimalatelj mu to ne ispuni. U praksu se sprovodi cjelokupan Poslanikov, s.a.v.s., sunnet; predanja nisu jedna drugima oprečna.”

Pokloni i darovi koji se ne odbijaju

عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ثَلَاثٌ لَا تَرُدُّ: الْوَسَائِدُ وَالذَّهْنُ وَاللَّبَنُ .

- Ibn Omer prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Tri se stvari ne odbijaju: jastuk, miris i mlijeko.”⁶⁶⁰

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ عَرَضَ عَلَيْهِ رِيحَانٌ فَلَا يَرُدُّهُ،
لَأَنَّهُ خَفِيفُ الْمَحْمَلِ طَيِّبُ الرِّيحِ .

- Ebu Hurejra kazuje kako je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kome bude ponuđen mirisni bosiljak, neka ga ne odbija, jer on se lahko nosi, a lijepo miriše.”⁶⁶¹

- Enes, r.a., prenosi da Vjerovjesnik, s.a.v.s., nije odbijao ponuđen miris.

⁶⁶⁰ Hadis bilježi Et-Et-Tirmizi, smatrajući ga čudnim (garib).

⁶⁶¹ Predanje navodi Muslim.

Pohvala i dova za darovatelja

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ.

- Ebu Hurejra kazuje: "Allahov je Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Onaj ko ljudima nije zahvala, nije zahvalan ni Allahu.'"⁶⁶²

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَنْ أُعْطِيَ عَطَاءً فَوَجَدَ فُلِحْزِيئَهُ، وَمَنْ لَمْ يَجِدْ فُلِحْزِيئَهُ، فَإِنْ مِنْ أَثْنَى فَقَدْ شَكَرَ، وَمَنْ كَفَرَ فَقَدْ كَفَرَ، وَمَنْ تَحَلَّى بِمَا لَمْ يُعْطَ كَانَ كَلَّاسٍ قَبِي زُورٍ.

- Džabir, r.a., prenosi Vjerovjesnikove, s.a.v.s., riječi: "Onaj ko dobije poklon, a imovinski bude dobro stajao, neka za poklon nagradi. Onaj ko ne bude u prilici na poklon uzvratiti neka pohvalu iskaže, jer onaj ko pohvalu iskaže zahvalio se, a onaj ko prešuti, zahvalu je zanijekao. Onaj ko se kiti nečim što nije dao, kao da se ogrnuo nečasnom odorom."⁶⁶³

عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ صُنِعَ إِلَيْهِ فَقَالَ لِفَاعِلِهِ: جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا فَقَدْ أُنْغِصَ فِي الشَّاءِ.

- Usama ibn Zejd penosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Neka onaj kome je učinjeno neko dobro kaže svome dobročinitelju: 'Allah te dobrim nagradio!' Tada je potpunu zahvalu izrekao."⁶⁶⁴

عَنْ أَنَسٍ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ آتَاهُ الْمُهَاجِرُونَ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا رَأَيْنَا قَوْمًا أَبْذَلَ مِنْ كَثِيرٍ، وَلَا أَحْسَنَ مَوَاسَاةً مِنْ قَلِيلٍ مِنْ قَوْمٍ نَزَلْنَا بَيْنَ أَظْهُرِهِمْ، لَقَدْ كَلَّوْنَا الْمُؤْنَةَ، وَأَشْرَكُونَا فِي الْمَهْنِ حَتَّى خِفْنَا أَنْ يَذْهَبُوا بِالْأَجْرِ كُلِّهِ، فَقَالَ: لَا، مَا دَعَوْتُمْ لَهُمْ وَأَثْبِتْتُمْ عَلَيْهِمْ.

⁶⁶² Hadis bilježe Ahmed i Et-Et-Tirmizi, uz vjerodostojan niz prenosilaca.

⁶⁶³ Predanje bilježe Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi.

⁶⁶⁴ Hadis bilježi Et-Et-Tirmizi, uz dobar niz prenosilaca.

- Enes, r.a., kazuje: “Kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., stigao u Medinu, došli su mu muhadžiri pa su mu kazali: ‘O Allahov Poslaniče, ne vidjesmo narod koji u izobilju više udjeljuje ni koji u nestašici ljepšu utjehu daje od naroda u koji smo došli. Dali su nam opskrbu i pružili učešće u lijepom životu tako da smo se pobojali da će odnijeti svu onosvjetsku nagradu!’ Allahov im Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Neće, ako za njih dovu uputite i zahvalu im iskažete.’”⁶⁶⁵

DAR NA DOŽIVOTNO KORIŠTENJE (*EL-UMRA*)

Definicija

Izraz *el-umra* označava vrstu darivanja – da se čovjeku privremeno nešto podari na doživotni period.

To znači da ako daroprimalatelj umre, ta se stvar vraća darovatelju.

Ova se vrsta darivanja iskazuje izrazom: “Doživotno ti darujem” (*ar. a'mertuke*) “ovu stvar ili ovu kuću”, što znači: tvoja je dok god si živ. Upotrebljavaju se i drugi slični izrazi.

Onaj ko to nudi naziva se privremeni darovatelj (*mu'mir*), a onaj kome se nudi nosi naziv doživotni korisnik (*mu'mer*).

Vjerovjesnik, s.a.v.s., smatrao je ideju o povratu dara nakon smrti ništavnom, i u ovoj vrsti darivanja ustvrdio je trajno vlasništvo za privremenog korisnika – za njega dok je živ, a poslije njega za njegove nasljednike koji nasljeđuju njegov imetak. Tako će biti ako privremeni korisnik bude imao nasljednike. U slučaju da ne bude imao nasljednike, darovana imovina pripast će državnoj kasi (*bejtul-mal*). Ta se imovina ni u kom slučaju neće vratiti darovatelju.

⁶⁶⁵ Predanje bilježi Fit-Et-Tirmizi, s vjerodostojnim lancem prenosilaca.

عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَعْمَرَ عُمُرِي فِيهِ لَهْ وَلِعَقَبِهِ يَرِثُهَا مِنْ يَرِثُهُ مِنْ عَقَبِهِ مِنْ بَعْدِهِ.

- Urva prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Onaj kome bude dat dar na doživotno korištenje, on pripada njemu i njegovim potomcima. Taj će dar naslijediti njegovi nasljednici, iz reda potomaka koji nakon njega dođu.”

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْعُمَرَى جَائِزَةٌ.

- Prenosi se od Ebu Hurejre da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: “Dar na doživotno korištenje dozvoljen je.”⁶⁶⁶

عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ: الْعُمَرَى لِمَنْ وَهَبَتْ لَهُ.

- Ebu Selema od Džabira prenosi da je Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., govorio: “Dar na doživotno korištenje pripada onome kome je darovan.”⁶⁶⁷

وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّمَا رَجُلٌ أَعْمَرَ عُمُرِي لَهُ وَلِعَقَبِهِ فَإِنَّهَا لِلَّذِي يُعْطَاهَا لَا تَرْجِعُ لِلَّذِي أُعْطَاهَا لِأَنَّهُ أُعْطِيَ عَطَاءً وَقَعَتْ فِيهِ الْمَوَارِثُ.

- Isti prenosilac kazuje da je Allahov Poslanik, rekao: “Ko god za sebe i svoje potomke dobije dar na doživotno korištenje, taj dar pripada onome kome je darovan i ne vraća se onome ko ga je darovao. Naime, darovatelj je dao poklon koji ulazi u nasljedstvo.”⁶⁶⁸

عَنْ طَارِقِ الْمَكِّيِّ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: فَصَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي امْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ أُعْطَاهَا ابْنُهَا حَدِيثُهُ مِنْ نَحْلِ قِمَاتٍ، فَقَالَ ابْنُهَا: إِنَّمَا أُعْطِيَتْهَا حَيَاتُهَا، وَلَهُ الْخَوَةُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هِيَ لَهَا حَيَاتُهَا وَمَوْتُهَا. قَالَ: كُنْتُ تَصَدَّقْتُ بِهَا عَلَيْهَا، قَالَ: ذَاكَ أَبْعَدُ لَكَ.

⁶⁶⁶ Hadis bilježe: El-Buhari, Muslim, Ebu Davud i En-En-Nesai.

⁶⁶⁷ Hadis navode: El-Buhari, Muslim, Ebu Davud i En-En-Nesai.

⁶⁶⁸ Predanje bilježe: Muslim, Ebu Davud, Et-Et-Tirmizi, En-En-Nesai i Ibn Madža.

- Tarik el-Mekki prenosi da je Džabir ibn Abdullah kazao: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., presudio je u korist žene ensarijke kojoj je sin darovao palmovik, a nakon toga je ona umrla. Njen je sin rekao: 'Darovao sam joj ga da ga koristi dok je živa.' On je imao još braće. Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao mu je: 'Taj palmovik pripada njoj i dok je živa i kada umre.' Sin reče: 'Udijelio sam joj ga kao pobožnu milostinju.' Poslanik, s.a.v.s., reče mu: 'Daleko si ti od toga.'"⁶⁹

Tom su stavu pristupili hanefijski pravnici te Eš-Šafi i Ahmed.

Malik kaže: "Dar na doživotno korištenje podrazumijeva davanje vlasništva nad korištenjem, ne i nad samom imovinom. Ako je čovjeku dan takav dar, on pripada njemu dok je živ i ne nasljeđuje se. Ako darovatelj dar namijeni njemu i njegovim potomcima, taj će dar ući u naslijeđe njegovoj porodici." Spomenuti je hadis argument protiv njegove tvrdnje.

DAR NA DOŽIVOTNO UŽIVANJE UZ UVJET NJEGOVA OSTANKA U VLASNIŠTVU PREŽIVJELOG (*ER-RUKBA*)

Definicija

Primjer za ovu vrstu darivanja jeste da jedna osoba kaže drugoj: "Darujem ti svoju kuću i ona je tvoja dok god si živ. Ako umreš prije mene, ona se vraća u moje vlasništvo, a ako ja umrem prije tebe, ona pripada tebi i tvojim potomcima." Strane u darivanju čekaju koja će od njih prije umrijeti. Kuća koja je pod tim uvjetom darovana pripast će strani koja ostane.

Mudžahid veli: "Darovanje *el-umru* podrazumijeva da jedan čovjek kaže drugome: 'Ovaj dar pripada tebi dok god si živ.' Kada darovatelj to izgovori, ta imovina prelazi u vlasništvo daroprimalatelja i njegovih

⁶⁹ Predanje navodi Ebu Davud.

nasljednika. Darovanje *er-rukba* biva kada čovjek kaže drugome: 'Ovaj dar pripada posljednjem od nas dvojice.'

Propisanost darivanja *er-rukba*

Darivanje *er-rukba* u šerijatskom je pravu propisano.

عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْعُمَرَى جَائِزَةٌ لِأَهْلِهَا، وَالزُّقْبَى جَائِزَةٌ لِأَهْلِهَا.

Džabir, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Dar *el-umra* dozvoljen je onima koji ga dobiju. I dar *er-rukba* dozvoljen je onima koji ga dobiju."⁶⁷⁰

Propisi o ovoj vrsti darivanja

Na darivanje *er-rukba* odnose se isti propisi kao i na darivanje na doživotno korištenje, prema mišljenju Eš-Šafija i Ahmeda.

Ebu Hanifa veli: "Doživotni dar prelazi u nasljedstvo, dok je dar *er-rukba* pozajmljena stvar."

⁶⁷⁰ Hadis bilježe: Ebu Davud, En-En-Nesai i Ibn Madža. Et-Et-Tirmizi ovaj hadis smatra dobrim.

IZDRŽAVANJE (EN-NEFEKA)

Ranije smo spomenuli da dužnost izdržavanja žene spada na muža. Preostalo nam je da kažemo nešto o izdržavanju roditelja kao obavezi djeteta, izdržavanju djeteta kao obavezi roditelja, izdržavanju bližnjih i izdržavanju životinja.

Izdržavanje roditelja i njihovo korištenje djetetova imetka

Dijete je obavezno izdržavati roditelje koji su u oskudici, ako ima za to mogućnosti.

عَنْ عَمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَمِّهِ أَنَّهَا سَأَلَتْ عَائِشَةَ قَالَتْ: فِي حَجْرِي يَتِيمٌ أَفَأَكُلُ مِنْ مَالِهِ؟ فَقَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَطْيَبَ مَا أَكَلَ الرَّجُلُ مِنْ كَنْبِهِ وَوَلَدَهُ مِنْ كَنْبِهِ.

Ammara ibn Umejr prenosi da je njegova tetka upitala Aišu, r.a.: “Pod mojim je skrbništvom siroče, hoću li iz njegove imovine jesti?” Aiša, r.a., odgovori: “Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: ‘Najčišće je čovjeku jesti ono što mu dijete zaradi, a djetetu ono što mu roditelj zaradi.’”⁶⁷¹

Kada je riječ o tome da se roditelji posluže imovinom svoga djeteta, njima je to dozvoljeno, svejedno dopušta li im to dijete ili ne dopušta. Njima je dozvoljeno raspolagati djetetovom imovinom, sve dok to ne rade rasipnički i bezumno. U prilog tome ide prethodni hadis, kao i predanje:

عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي مَالًا وَوَلَدًا، وَإِنْ أَبِي يُرِيدُ أَنْ يَجْتَاحَ مَالِي، فَقَالَ: أَنْتَ وَمَالُكَ لِأَبِيكَ.

Džabir, r.a., prenosi da je neki čovjek rekao: “O Allahov Poslaniče, imam imetka i djece, a moj mi otac hoće imetak opustošiti.” Poslanik, s.a.v.s., reče mu: “I ti i tvoj imetak pripadate tvome ocu.”⁶⁷²

⁶⁷¹ Hadis bilježe Ebu Davud, En-En-Nesai, Ibn Madža i Et-Et-Tirmizi, koji ga smatra dobrim.

⁶⁷² Predanje navodi Ibn Madža. Pripadnost imetka u ovom slučaju podrazumijeva dopuštenost korištenja, a ne vlasništvo. Djetetov imetak pripada njemu, djetetu. On je dužan za njega davati

Trojica islamskih fikhskih velikana smatraju da roditelj iz djetetove imovine smije uzeti samo onoliko koliko mu treba.

Ahmed veli: “Roditelj ima pravo koristiti imovinu svoga djeteta kako hoće: i prilikom potrebe i drukčije.”

Dužnost izdržavanja siromašnog djeteta snosi imućni roditelj

Kao što obaveza izdržavanja siromašnog roditelja spada na imućno dijete, tako obaveza izdržavanja siromašnog djeteta spada na imućnog roditelja. Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je Hindi:

خُذِي مِنْ مَّالِهِ مَا يَكْفِيكَ وَوَلَدَكَ بِالْمَعْرُوفِ.

“Uzmi iz njegovog imetka onoliko koliko je dovoljno tebi i tvojoj djeci, umjerenost.”

Ahmed veli: “Ako je dijete u oskudici ili ako nije zaposleno, dužnost njegovog izdržavanja ne spada s oca – u slučaju da dijete nema prihoda ni imovine.”

Izdržavanje rodbine

O izdržavanju siromašne rodbine na račun bogatih rođaka islamski su se pravnici posve razišli.

Neki od njih zagovaraju stav da to nije dužnost, nego da je riječ o milosrđu i održavanju veza s bližnjima.

Eš-Ševkani kazuje: “Rođak nije dužan izdržavati svoga rođaka. On će to činiti samo u svojstvu održavanja veza s bližnjima.”

On dalje nastavlja: “Razlog toga što nije obavezno izdržavati ostale rođake, izuzev održavanja veza s bližnjima, leži u činjenici da nije prenesen zakonodavni tekst koji to precizira. Preneseni su samo hadisi o održavanju veza s bližnjima, a oni nose opću poruku. Bližnji koji je u oskudici najpreči je, od svih bližnjih, da se s njime veze održe, jer Allah, dž.š., kaže:

﴿لَيَنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يَكْفِ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا﴾

“Neka imućan prema bogatstvu svome troši, a onaj koji je u oskudici – prema tome koliko mu je Allah dao, jer Allah nikoga ne zadužuje više nego što mu je dao; Allah će, sigurno, poslije tegobe, slast dati.”⁶⁷³

﴿عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدْرُهُ﴾

“...imućan prema svome stanju, a siromah prema svom.”⁶⁷⁴

Šafijski pravnici smatraju da je imućnome dužnost izdržavati rođaka, svejedno da li je riječ o muslimanu ili nemuslimanu: za pretke – očeve, djedove pa naviše – i potomke – sinove, sinove sinova te naniže; nije dužnost izdržavati ostale, osim navedenih.

Pravnici malikijskog mezheba vele da je dužnost izdržavati samo oca, majku, sinove i kćerke. Nije dužnost izdržavati djedove, ni unučad, ni ostalu rodbinu. Drukčija vjeroispovijed rođaka nije zapreka obaveznosti izdržavanja.

Hanbelijski juristi smatraju da je imućan čovjek obavezan izdržavati siromašnog rođaka koga nasljeđuje kada ovaj umre i ostavi neku imovinu. To izdržavanje prati naslijeđe, kružnim tokom, jer dobitak ovisi o ulogu, i prava su razmjenjive prirode. Pravnici ovog mezheba smatraju obaveznim izdržavanje roditelja i uzlazne loze, te izdržavanje djece i silazne loze. Prema njihovom mišljenju, nije dužnost izdržavati rodbinu koja se naziva *zevul* – *erham*, a to su oni koji ne spadaju u nasljednike Kur'anom određenih dijelova (*ashabul* – *furud*) niti u srodnike po muškoj liniji (*asabat*). Te rođake nije dužnost izdržavati, niti su oni dužni izdržavati, ako ne pripadaju ni precima (*el-usul*) ni potomcima (*el-furu'*). Razlog toga jeste slabost rodbinske spone i nepostojanje zakonodavnog teksta, ni kur'anskog ni hadiskog, koji govori o njihovom slučaju. Ibn Hazm nešto opširnije o tome kazuje: “Onaj ko ima mogućnosti prinuđen je izdržavati siromašne roditelje, njihove roditelje i uzlazno od

⁶⁷³ Et-Talak, 7.

⁶⁷⁴ El-Bekara, 236.

njih, zatim sinove, kćeri, njihovu djecu i silazno od njih te braću, sestre i supruge. Za sve spomenute bližnje jednaka je dužnost izdržavati ih i niko od njih nema prednost nad drugim. Ako nakon njihovog pokrivanja i izdržavanja preostane sredstava, imućni će biti obavezan izdržavati rođake koje nasljeđuje⁶⁷⁵; ako spomenuti ne budu ništa posjedovali i ne budu zaposleni – opskrbit će se iz preostalih sredstava. Riječ je o amidžama, tetkama po ocu i uzlazno od njih, zatim daidžama, tetkama po majci i naviše, te sinovima braće i silazno od njih. Onaj ko, od svih spomenutih rođaka, bude imao mogućnosti za život i zaradu, makar bio i bijedan, nema pravo na izdržavanje. Izuzetak su roditelji, djedovi, nane i supruge. Čovjek je obavezan zaštititi ih od bijednog življenja, ako bude u mogućnosti. Za sve bližnje koje smo naveli on će prodati imovinu bez koje može: i nekretnine, i pokretnine, i stoku.”

Izdržavanje životinja

Čovjek je obavezan izdržavati svoju stoku i živinu i pružiti joj hranu i piće koja će je održati u životu. Ako on to ne učini, pravosudni organ prisilit će ga ili na izdržavanje, ili na prodaju, ili na klanje te stoke. Ako on ni to ne učini, pravosudni organ postupit će onako kako je najbolje.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: عَذِبَتْ امْرَأَةٌ فِي مِرَّةٍ
سَجْنَهَا حَتَّى مَاتَتْ فَدَخَلَتْ فِيهَا النَّارُ، لَا هِيَ أَطْعَمَهَا وَسَقَمَهَا إِذْ حَبَسَهَا وَلَا هِيَ تَرَكَهَا
تَأْكُلُ مِنْ حَشَاشِ الْأَرْضِ.

- Ibn Omer, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Neka je žena na onome svijetu kažnjena zbog mačke koju je držala zatvorenu dok mačka nije umrla – pa je zbog nje u Vatru ušla. Ta je žena nije niti hranila niti napajala, kada ju je zatvorila, niti ju je pustila da jede životinjice iz zemlje.”

⁶⁷⁵ One čiju imovinu, kada umru, on nasljeđuje.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ فَوَجَدَ بُرًا فَنَزَلَ فِيهَا فَشَرِبَ ثُمَّ خَرَجَ فَإِذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ يَأْكُلُ التُّرَى مِنَ الْعَطَشِ فَقَالَ الرَّجُلُ: لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلَ الَّذِي كَانَ بَلَغَ مِنِّي، فَنَزَلَ الْبُئْرَ فَمَلَأَ خُفَّهُ مَاءً ثُمَّ أَمْسَكَ بِهِ حَتَّى رَقِيَ فَسَقَى الْكَلْبَ فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ فَغَفَرَ لَهُ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَإِنْ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْرًا؟ فَقَالَ: فِي كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ.

- Ebu Hurejra, r.a., kazuje kako je Vjerovjesnik, s.a.v.s., pripovijedao: "Dok je neki čovjek išao putem, silno je ožednio. Naišao je na jedan bunar, spustio se do njega pa se iz njega napio. On potom krenu pa ugleda psa koji je dahtao i od žeđi vlažnu zemlju grizao. Čovjek reče: 'Ovoga je psa žeđ umorila kao što je i mene umorila.' On se spusti do bunara, napuni svoju papuču vodom, zatim je uze u usta, dok se ne pope, te napoji psa. Allahu se na tome zahvali, pa mu Allah grijehe oprosti." Ashabi, r.a., upitaše: "O Allahov Poslaniče, zar i za izdržavanje životinja imamo nagradu?" Poslanik, s.a.v.s., odgovori: "Za svaku napojenu utrobu imate nagradu."

STAVLJANJE POD SKRBNIŠTVO (*EL-HADŽR*)

Definicija

Izraz *el-hadžr* u jeziku nosi značenje suzbijanja i sprečavanja. U tom su značenju i Poslanikove, s.a.v.s., riječi, izrečene kao odgovor onome ko je rekao: "Bože moj, smiluj se meni i smiluj se Muhammedu, i nikome se, pored nas dvojice, nemoj smilovati!" Poslanik, s.a.v.s., odgovorio mu je:

لَقَدْ حَجَرْتُ وَاسِعًا يَا أَعْرَابِي.

"Suzbio si širok krug, nomade!"

U šerijatskom pravu, pod ovim se izrazom podrazumijeva sprečavanje čovjeka da raspolaže svojom imovinom.

Vrste skrbništva

Skrbništvo se dijeli na dvije vrste.

Prva vrsta jeste skrbništvo radi zaštite prava drugih, poput stavljanja pod skrbništvo čovjeka koji je bankrot (*el-muflis*). Njemu će se zabraniti raspolaganje imovinom radi očuvanja prava njegovih zajmodavaca. Allahov Poslanik, s.a.v.s., stavio je pod skrbništvo Muaza i prodao mu je imovinu radi otplaćivanja duga. To predanje prenosi Seid ibn Mensur.

Druga je vrsta skrbništvo radi zaštite prava samog štićenika, kao što je stavljanje pod skrbništvo djeteta, te slaboumne i bezumne osobe. Njihovo stavljanje pod skrbništvo sa sobom nosi dobrobit koja se njima vraća, za razliku od pravnog ograničavanja čovjeka koji je doživio finansijski krah.

Stavljanje pod skrbništvo osobe koja je bankrotirala

Riječ *el-muflis* označava osobu koja ne posjeduje nikakvu imovinu, koja nema ništa čime bi pokrila svoje potrebe i koju je siromaštvo dovelo do takve situacije da se za takvu osobu kaže da nema ni prebijene pare.

Ta se osoba naziva finansijski propalom, makar i posjedovala neku imovinu, jer na njenu imovinu pravo polažu vlasnici dugova, tako da se taj imetak smatra nepostojećim, kao da ga nema. Islamski je pravници definiraju kao osobu čiji su se dugovi nagomilali, a nije ih u mogućnosti otplatiti, pa pravosudni organ proglašava njen bankrot.

Odugovlačenje imućnoga s vraćanjem duga

Ako osoba koja ima mogućnosti za otplatu odugovlači i ne otplati dug za čije je vraćanje istekao rok, ta se osoba smatra nasilnikom, jer Poslanik, s.a.v.s., kaže:

مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ.

“Odugovlačenje imućnika s vraćanjem duga jeste nasilje.” Većina islamskih učenjaka ovaj hadis uzima kao dokaz da je odugovlačenje bogatog čovjeka s otplatom duga veliki grijeh i da je pravosuđe dužno naložiti mu vraćanje onoga što je dužan. Ako bi on to odbio, bio bi uhapšen, u slučaju da zajmodavac to zahtijeva, jer Poslanik, s.a.v.s., veli:

لَيْ الْوَاجِدُ حِلُّ عِرْضِهِ وَعُقُوبَتُهُ.

“Imućnu osobu koja zateže s isplatom duga dozvoljeno je tužiti i kazniti⁶⁷⁶.”

Ibnul-Munzir kazuje: “Većina uleme i kadija od kojih smo učili smatraju da za dugovanje slijedi zatvor.” Omer ibn Abdulaziz dijelio je imovinu dužnika njegovim zajmodavcima, a nije hapsio.

Tako misli i El-Lejs: “Ako dužnik ustraje u neotplaćivanju duga i ne proda svoju imovinu, prodat će mu je pravosudni organ i isplatiti vlasnika imovine, kako ne bi bio oštećen.”

Stavljanje pod skrbništvo bankrotirane osobe i prodaja njene imovine

Onoga ko posjeduje imovinu, ali ne otplaćuje svoja dugovanja pravosudni organ dužan je staviti pod skrbništvo, u slučaju da tražitelji duga, ili jedan dio njih, zahtijevaju to od njega, kako oni ne bi bili oštećeni. Pravosudni organ ima odriješene ruke za prodaju dužnikove imovine, ako je on sam ne htjedne prodati. Ta će prodaja biti pravno valjana jer je pravosuđe ispunilo njegovu dužnost.

Pravna osnova tog propisa jeste predanje koje bilježe Seid ibn Mensur, Ebu Davud i Abdurrezzak, a prenosi ga Abdurrahman ibn Ka'b ibn Malik, neposredno od Vjerovjesnika, s.a.v.s.: “Muaz ibn Džebel bio je velikodušan mladić. Nije ni u čemu škrtario. Zaduživao se sve dok mu sav imetak u dug nije uronio. Otišao je Vjerovjesniku, s.a.v.s., pa ga je zamolio da razgovara s onima kojima je dužan. Da su ikome opraštali dug, oprostili bi ga Muazu, radi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.. Prodao je

⁶⁷⁶ Kazniti: uhapsiti.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., svu njegovu imovinu, tako da je Muaz ostao bez ičega.”

Eš-Ševkani, u djelu *Nejlul-entar*, kaže: “Stavljanje pod skrbništvo Muaza uzelo se kao dokaz da je dozvoljeno svakog dužnika staviti pod skrbništvo i da je pravosudnom organu dopušteno prodati dužnikovu imovinu radi otplate njegovog duga, bez razlike između onoga čiji je imetak poklopljen dugom i onoga čiji imetak nije u takvoj poziciji.”

Kada se izvrši stavljanje dužnika pod skrbništvo, on neće raspolagati svojom imovinom, jer upravo je to svrha skrbništva. Tako smatra imam Malik, a isto glasi i prevladavajući stav imama Eš-Šafija.

Imovina dužnika dijeli se u udjelima prisutnim zajmodavcima koji traže dug i čiji su rokovi za otplatu prava istekli, isključivo njima. U taj red ne spadaju zajmodavci koji su prisutni, a koji ne potražuju isplatu, ni odsutni koji nikoga za tu svrhu nisu opunomoćili, niti se to odnosi na prisutne i odsutne zajmodavce čiji rok za isplatu zajma još nije prispio, tražili oni to ili ne. Tom je stavu pribjegao imam Ahmed, a s tim se slaže i vjerodostojnije od dva mišljenja imama Eš-Šafija.

Malik smatra da je dozvoljeno uzeti dug od dužnika pod skrbništvom, ako je riječ o dugu uz odgođeno otplaćivanje.

Kada je riječ o dužniku koji je bankrotirao i umro, iz njegovog će se imetka otplatiti dugovanja svim zajmodavcima, i prisutnima i odsutnima, onima koji traže i onima koji ne traže, svakome kome je umrli bio dužan, svejedno je li riječ o dugu uz trenutačnu ili odgođenu isplatu.

Iz imovine umrlog izdvojiti će se i za neisplaćen zekat i otkupnine za narušena prava ljudi, jer Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

فَإِنَّ دَيْنَ اللَّهِ أَحَقُّ بِالْقَضَاءِ .

“Dug prema Allahu najpreče je otplatiti.”

Ebu Hanifa smatra da nije dozvoljeno dužnika staviti pod skrbništvo niti njegovu imovinu rasprodati, već da ga pravosudni organ treba uhapsiti dok ne otplati dugovanja. Prvo je mišljenje prevladavajuće, jer je u skladu s navedenim hadisom.

Čovjek koji svoju imovinu pronade kod dužnika koji je bankrotirao

Kada čovjek svoju imovinu zatekne kod dužnika koji je bankrotirao, on ima više mogućnosti, a njih ćemo u daljem tekstu navesti.

1. Onaj ko pronade svoju imovinu kod bankrotiranog dužnika, u svojstvu u kojem je i bila, na nju polaže više prava od ostalih tražitelja duga, jer Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

مَنْ أَدْرَكَ مَالَهُ بِعَيْنِهِ عِنْدَ رَجُلٍ قَدْ أَفْلَسَ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنْ غَيْرِهِ.

“Onaj ko svoju imovinu, u svojstvu u kojem je i bila⁶⁷⁷, zatekne kod čovjeka koji je bankrotirao, on na nju polaže više prava od ostalih zajmodavaca.”⁶⁷⁸

2. Ako imovina bude izmijenjena bilo da se povećala ili smanjila, njen vlasnik neće na nju polagati najviše prava, već će biti u istoj poziciji kao i ostali zajmodavci (smatrat će se jednako kao i drugi vlasnici duga).

3. U slučaju da je dužnik prodao imovinu i uzeo za nju jedan dio iznosa, vlasnik imovine bit će jednak s ostalim tražiteljima duga i neće imati pravo povratiti prodanu imovinu, prema mišljenju većine islamskih pravnika. Mišljenje koje prevladava kod imama Eš-Šafi'a kaže da prodavac na tu imovinu polaže najviše prava.

4. Ako kupac umre, a prodavac ne preuzme iznos za prodanu imovinu, pa potom prodavac pronade ono što je prodao – on na svoju imovinu polaže najviše prava, u skladu s hadisom koji je prethodio. Drugi je razlog taj što nema razlike između smrti i bankrotstva. Tako smatra Eš-Šafi'. Ebu Hurejra veli: “Presudit ću vam u skladu s presudom Allahova Poslanika, s.a.v.s.: ‘Onaj ko bankrotira ili umre, pa čovjek kod njega pronade svoju robu u nepromijenjenoj formi, on na nju polaže najviše prava.’”⁶⁷⁹

⁶⁷⁷ Nepromijenjena, tj. nije ni povećana ni smanjena.

⁶⁷⁸ Hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

⁶⁷⁹ Ovo predanje El-Hakim navodi kao vjerodostojno.

Dužnik u nevolji ne stavlja se pod skrbništvo

Pod skrbništvo će se staviti samo dužnik koji je bankrotirao u slučaju da nije dokazana njegova nemogućnost otplate. U slučaju da se dokaže njegova insolventnost, on se neće hapsiti, niti stavljeti pod skrbništvo, niti će ga njegovi zajmodavci obavezivati otplatom dugovanja, nego će se sačekati dok ih bude mogao isplatiti. Naime, Allah, dž.š., kaže:

﴿وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْرَةٍ﴾

“A ako je u nevolji, onda pričekajte dok bude imao.”⁶⁸⁰

رَوَى أَن رَجُلًا مَدِينًا أُصِيبَ فِي ثَمَارِ ابْتَاعَهَا فَكَثُرَ دَيْنُهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَصَدَّقُوا عَلَيْهِ! فَتَصَدَّقُوا عَلَيْهِ، فَلَمْ يُبْلَغْ ذَلِكَ وَفَاءَ دَيْنِهِ، فَقَالَ الرَّسُولُ لِلْغُرَمَاءِ: خُذُوا مَا وَجَدْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ إِلَّا ذَلِكَ.

Prenosi se da je neki dužnik pretrpio gubitke u plodovima koje je kupio, pa su mu se dugovi nagomilali. Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je: “Udijelite mu!”, pa su mu ljudi udijelili. Iznos koji mu je udijeljen nije mogao podmiriti dugovanja, pa je Poslanik, s.a.v.s., kazao njegovim vjerovnicima: “Uzmite ovo što je pred vama. Samo vam to pripada.”⁶⁸¹

Za sačekivanje dužnika u nevolji ahiretska je nagrada dvostruka.

عَنْ بُرَيْدَةَ أَنَّ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَنْظَرَ مُعِيرًا فَلَهُ بِكُلِّ يَوْمٍ سِتَّةٌ صَدَقَةٌ.

Burejda prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Onaj ko sačeka dužnika u nevolji, za svaki dan čekanja imat će nagradu kao da je čekao dva.”

⁶⁸⁰ El-Bekara, 280.

⁶⁸¹ Predanje bilježi Muslim.

Izostavljanje sredstava neophodnih za život

Kada pravosudni organ prodaje imovinu bankrotiranog dužnika, dužan mu je ostaviti imetak neophodan za život, kao prvo stambeni prostor, jer ne može mu se prodati kuća⁶⁸² koja mu je neophodna. Ostavit će mu i dio imetka kojim će unajmiti slugu koji služi ljude njegove klase. Ako je dužnik trgovac, ostavit će mu sredstava kojim će trgovati; ako je zanatlija, ostavit će mu alat kojim radi. Njemu i onima koje je on dužan izdržavati mora se pružiti prosječna skrb, hrana i odjeća.

Eš-Ševkani kazuje: "Vlasnicima duga dozvoljeno je uzeti sve što zateknu kod dužnika, izuzev sredstava koja su mu neophodna. To je stan, zatim ono čime se odijeva i što ga štiti od studeni te sredstva koja njega i njegovu porodicu spašavaju da ne dođe u bijedu." U komentaru ovog navoda Eš-Ševkani spomenuo je hadis o Muazu, a zatim je rekao: "Međutim, nije potvrđeno da su mu vlasnici duga uzeli odjeću koju je imao na sebi, niti da su ga izbacili iz kuće, niti da su njega i njegovu porodicu ostavili bez sredstava koja su im neophodna. Zbog toga smo naveli da se te stvari u njegovu korist izuzimaju."

Stavljanje pod skrbništvo neuračunljive osobe

Pod skrbništvo će se staviti neuračunljiva punoljetna osoba zbog njene umne slabosti i lošeg upravljanja imovinom. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا﴾

"I rasipnicima imetke, koje vam je Allah povjerio na upravljanje, ne uručujte."⁶⁸³

Ajet dokazuje da je dozvoljeno pod skrbništvo staviti neuračunljivu osobu.

⁶⁸² Tako misle Ebu Hanifa i Ahmed. Imami Eš-Šafi i Malik smatraju da mu se kuća, u tom slučaju, prodaje.

⁶⁸³ En-Nisa, 5.

Ibnul-Munzir kaže: “Većina islamskih učenjaka smatra da se svako ko bespotrebno trači svoju imovinu mora staviti pod skrbništvo, bilo da je riječ o djetetu ili odrasloj osobi.”⁶⁸⁴

U djelu *Nejlul-entar*, Eš-Ševkani navodi citat iz knjige *El-Bahr*: “Neuračunljivost zbog koje osoba kod koje se ona ustanovi podliježe skrbništvu podrazumijeva trošenje imovine u grešne svrhe, ili s takvim ciljem u kojem nema nikakve dobrobiti, ni vjerske ni ovosvjetske koristi, poput kupovine nečega što vrijedi jedan srebrenjak za stotinu takvih novčanica. Neuračunljivost ne podrazumijeva njeno trošenje na ukusna jela, skupocjenu odjeću i fine mirise. Allah, dž.š., kaže:

﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ تَفْصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾

‘Reci: ‘Ko je zabranio Allahove ukrase, koje je On za robove Svoje stvorio, i ukusna jela?’ Reci: ‘Ona su za vjernike na ovom svijetu, na onom svijetu su samo za njih.’ Eto, tako Mi подробно izložemo dokaze ljudima koji znaju.’⁶⁸⁵

Isti je slučaj i ako čovjek imovinu troši na rodbinu.”

Postupci neuračunljive osobe

Raspolaganje imovinom neuračunljive osobe, prije stavljanja pod skrbništvo, pravno je dozvoljeno, sve dok se ne donese propis o njenom skrbništvu.

Kada se izda presuda o njenom stavljanju pod skrbništvo, njeno upravljanje imovinom neće biti valjano, jer to je svrha skrbništva.

Čovjek pod skrbništvom ne može začeti ni prodaju, ni kupovinu, ni vakuf, niti mu je ispravno priznanje.

⁶⁸⁴ Elbu Hanifa kaže: “Pod skrbništvo se neće staviti osoba koja je umno sazrijela, izuzev ako ne upropaštava svoju imovinu. Ako ona pravi takve postupke, zabranit će joj se pristup imovini sve dok ne napuni dvadeset i pet godina. Kada napuni dvadeset i pet godina, imovina će joj se predati, u svakom slučaju, upropastila je ona ili ne.” Malik veli da ako osoba umno ne sazrije nakon spolne zrelosti, ostavit će se pod skrbništvom, makar i starost pod njim dočekala.

⁶⁸⁵ El-E'raf, 32.

Priznanje neuračunljive osobe na svoju štetu

Ibnul-Munzir veli: “Svi učenjaci od kojih smo učili slažu se da je priznanje neuračunljive osobe protiv sebe dozvoljeno, ako je riječ o bludu, krađi, konzumiranju alkohola, potvori ili ubistvu. Kazna za te prekršaje nad njom će biti izvršena. Ako takva osoba dadne razvod, on će biti prihvaćen, prema mišljenju većine islamskih znanstvenika.”

Ako neuračunljiva osoba odobri neku imovinu, njen iskaz bit će valjan, samo što neće biti primijenjen dok se ona ne oslobodi skrbništva.

Obznanjivanje skrbništva nad neuračunljivom i osobom koja je bankrotirala

Poželjno je obznaniti skrbništvo nad neuračunljivim i čovjekom koji je bankrotirao, kako bi ih ljudi prepoznali – da ne bi bili prevareni i da s njima surađuju na viđeno.

Skrbništvo nad djetetom

Kao što se pod skrbništvo stavlja neuračunljiva osoba, tako pod njega podliježe i maloljetno dijete. Njemu se zabranjuje raspolaganje imovinom da bi se zaštitilo od gubitaka. Dijete se skrbništva može riješiti samo uz dva uvjeta.

Prvi je uvjet da dostigne spolnu zrelost (*bulugul-bulm*).

Drugi uvjet jeste primjećivanje njegovog umnog sazrijevanja (*er-rušd*). Allah, dž.š., kaže:

﴿وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ﴾

“I provjeravajte siročad dok ne stasaju za brak; pa ako ocijenite da su zreli, uručite im imetke njihove.”⁶⁸⁶

⁶⁸⁶ F.n-Nisa, 6.

Povod objave ovog ajeta bio je slučaj Sabita ibn Rifac i njegovog amiže. Predanje kazuje da je Rifaa umro i da je iza sebe ostavio maloljetnog sina. Sabitov je amidža otišao Vjerovjesniku, s.a.v.s., pa ga je upitao: “Sin moga brata siroče je pod mojim skrbništvom. Šta mi je dozvoljeno uzeti iz njegovog imetka i kada ću mu njegov imetak predati?” Potom je Allah, dž.š., objavio ovaj ajet.

Znaci punoljetnosti

Punoljetnost se ustvrđuje jednim od sljedećih pokazatelja:

1. ejakuliranjem, svejedno desilo se ono na javi ili tokom sna, shodno Allahovim, dž.š., riječima:

﴿وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

“A kada djeca vaša dostignu spolnu zrelost, neka onda uvijek traže dopuštenje za ulazak, kao što su tražili dopuštenje oni stariji od njih.”⁶⁸⁷

عَنْ عَلِيٍّ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثٍ: عَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَحْلُمَ، وَعَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ، وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَفِيْقَ.

Alija, Allah mu lice oplemenio, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Ne bilježe se grijesi trojici: djetetu dok spolno ne sazrije, spavaču dok se ne probudi i budali, dok se razumu ne povrati.”⁶⁸⁸

عَنْ عَلِيٍّ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تُثَمُّ بَعْدَ احْتِلَامٍ.

Imam Alija, također, prenosi Poslanikove, s.a.v.s., riječi: “Nakon spolnog sazrijevanja dijete prestaje biti siroče”⁶⁸⁹;

2. navršavanjem petnaeste godine, prema kazivanju Ibn Omera:

“Doveden sam pred Vjerovjesnika, s.a.v.s., na dan Bitke na Uhudu, a imao sam četrnaest godina, pa mi nije dozvolio da se borim. Doveden

⁶⁸⁷ En-Nur, 59.

⁶⁸⁸ Predanje bilježi Ebu Davud.

⁶⁸⁹ Predanje navodi Ebu Davud i El-Buhari.

sam pred Poslanika, s.a.v.s., prilikom Bitke na Hendeku, a tada sam imao petnaest godina, pa mi je dopustio da učestvujem u bici.”

Kada je Omer ibn Abdulaziz čuo ovo kazivanje, svojim je radnicima uputio dopis da punoljetnim smatraju samo one koji su napunili petnaest godina. Malik i Ebu Hanifa smatraju da se spolno nezrelom djetetu neće suditi dok ne napuni sedamnaest godina. Zabilježeno je mišljenje Ebu Hanife, a ono je i čuenije, da je to devetnaest godina. Za djevojčice on kaže da postaju punoljetne sa sedamnaest godina.

Davud veli: “Punoljetnost se ne stječe godinama, sve dok se ne doživi ejakulacija, makar čovjek napunio i četrdeset godina”;

3. nicanjem dlaka oko spolnog organa. Pod tim se dlakama podrazumijevaju crne kovrdžave dlake, ne i svake vlasi, jer njih i djeca imaju. U pohodu na Benu Kurejza za čovjeka bi se znalo da je borac po nicanju dlaka oko spolnog organa.

Ebu Hanifa kaže: “Propis se ne utvrđuje nicanjem dlaka. To nije ni punoljetnost niti njen pokazatelj”;

4. menstrualnim pranjem i trudnoćom. Prethodnim se pokazateljima ustvrđuje punoljetnost i muškarca i žene. Za žene pokazatelji su još i menstrualni ciklus i trudnoća, prema hadisu:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَقْبَلُ اللَّهُ صَلَاةَ حَائِضٍ إِلَّا بِخَمَارٍ.

Aiša, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Namaz žene koja dobiva menstruaciju prihvata se samo ako je pokrila stidni dio tijela.”⁶⁹⁰

Što se tiče umne zrelosti, riječ je o mogućnosti ispravnog upravljanja imovinom i njenog čuvanja od propasti, tako što se neće činiti nepromišljeni i neumjereni postupci koji čovjeka skupo koštaju niti će se imetak trošiti na zabranjene stvari.

Ako čovjek ne dosegne umnu zrelost, i dalje će biti pod imovinskim skrbništvom, dok se ne uoči da je umno sazrio, bez određene starosne granice koja bi se čekala. To je u skladu s jasnom porukom kur’anskog

⁶⁹⁰ Hadis bilježi El-Buhari i drugi sakupljači hadisa.

teksta, a oprečno stavu Ebu Hanife. Čovjek će se iznova staviti pod skrbništvo u slučaju da se kod njega pojavi neuračunljivost nakon dosezanja umne zrelosti. Naime, štetu neuračunljive osobe, kako to kaže El-Džessas, osjete svi. Ako imovina neuračunljive osobe nestane kao rezultat rasipništva, on će, spasti na teret ljudima i državnoj kasi.

Bili su to propisi vezani za skrbništvo nad imovinom. Međutim, skrbništvo nad samom osobom ukida se kada ona postane umno zrela i pravno obavezna.

Ibn Abbas, kad je upitan kada se prekida status siročeta, odgovorio je: “Života mi, čovjeku će i brada niknuti, a još će biti slab za sebe privrijediti i drugome udijeliti. Kada počne za sebe privređivati dobro koje i ostali svijet privređuje, ukida mu se status siročeta.”

Seid ibn Mensur prenosi Mudžahidov komentar Allahovih, dž.š., riječi:

﴿فَإِنْ آتَوْهُمْ رُشْدًا﴾

“...pa ako ocijenite da su zreli...” On kaže: “Razuman čovjek neće siročetu predati njegov imetak, makar siroče bilo i u zreloj dobi, sve dok ne dostigne umnu zrelost.”

Predaja imovine osobi pod skrbništvo prepušta se pravosudnom organu

Jedan dio islamskih učenjaka uvjetuje da se situacija osobe pod skrbništvom prepušta pravosudnom organu i da on ustanovljava njenu zrelost, a zatim joj predaje imovinu. Postoje i oni koji smatraju da se njena situacija prepušta slobodnom mišljenju skrbnika.

U današnje vrijeme prednost ima mišljenje prvih.

Skrbništvo nad djetetom, neuračunljivom osobom i slaboumnikom

Kome polaže pravo na skrbništvo?

Skrbništvo nad djetetom, neuračunljivom i maloumnom osobom pripada ocu. Ako nema oca, skrbništvo prelazi na izvršioca oporuke, jer on je njegov opunomoćenik. Ako nema ni ovlaštenoga oporukom,

skrbništvo prelazi u ovlast pravosudnih organa. Djed, majka i ostali srodnici po ženskoj liniji nemaju pravo skrbništva, izuzev ako im se ono ne dodijeli oporukom.

Ovlašteni skrbnik i uvjeti koji se na njega odnose

Ovlašteni je skrbnik osoba koja je opunomoćena za staranje nad onim ko podliježe skrbništvu, svejedno je li opunomoćena od rodbine ili pravosudnog organa. Ta osoba mora biti čuvena po svojoj pobožnosti, pravednosti i zrelosti. Svejedno je hoće li to biti muška ili ženska osoba, jer Omer, r.a., za skrbništvo je ovlastio Hafsu, r.a.

Dužnost je skrbnika da s imovinom siročeta koji je pod njegovim skrbništvom postupa tako da ona donese porast i da se uveća.

Prema mišljenju imama Malika, skrbniku i ocu dozvoljeno je da sebi kupe od imovine siročeta ili da svoj imetak prodaju i pripoje imetku siročeta ako to ne čine za svoju korist.

Odricanje od skrbništva u slučaju slabosti

عَنْ أَبِي ذَرٍّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ: يَا أَبَا ذَرٍّ، إِنِّي أَرَاكَ ضَعِيفًا وَإِنِّي أَحِبُّ لَكَ مَا أَحَبُّ لِنَفْسِي فَلَا تَأْمُرَنَّ عَلَى اثْنَيْنِ وَلَا تَوَلِّينَ مَالَ يَتِيمٍ.

Ebu Zerr prenosi da mu je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “O Ebu Zerre, smatram te nejakim, a zaista ti želim isto što i sebi. Nemoj preuzimati položaj nadređenog ni nad dvojicom i nemoj prihvatiti skrbništvo nad siročetovim imetkom.”

Skrbnik može koristiti siročetov imetak

Allah, dž.š., kaže:

﴿وَمَنْ كَانَ عَنِيًّا فَلْيَسْعِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ﴾

“Ko je imućan – neka se uzdrži, a ko je siromašan – neka onoliko koliko mu je, prema običaju, neophodno troši.”⁶⁹¹

Ovaj ajet ukazuje na to da bogati skrbnik ne polaže pravo na siročetov imetak, i da mu nagrada za njegovo skrbništvo slijedi od Allaha,

⁶⁹¹ En-Nisa, 6.

dž.š. U slučaju da mu pravosudni organ odredi neki dio, dozvoljeno mu je trošiti ga. Ako je skrbnik siromašan, on ima pravo iz njegova imetka uzeti umjerenu količinu. Umjerena količina podrazumijeva prosječnu nadoknadu koja se uzima za posao koji skrbnik obavlja.

Aiša, r.a., o tom ajetu, kaže: “Ajet je objavljen povodom siročetova skrbnika koji se o njemu stara i koji ispravno upravlja njegovim imetkom, da, ako je siromašan, taj imetak može umjereno koristiti.”

عَنْ عُمَرَو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنِّي
فَقِيرٌ لَيْسَ لِي شَيْءٌ وَلِي يَتِيمٌ، فَقَالَ: كُلُّ مَنْ مَالٍ يَتِيمَكَ غَيْرَ مُسْرِفٍ وَلَا مُبَادِرٍ وَلَا مُتَأَتِّلٍ.

Amr ibn Šuajb, od svoga oca i djeda, prenosi kako je neki čovjek došao Vjerovjesniku, s.a.v.s., pa mu je rekao: “Siromah sam, nemam ništa, a staram se o siročetu.” Poslanik, s.a.v.s., kaza mu: “Troši imetak svoga siročeta, ali da ne pretjeruješ i da ga ne ulažeš u (nesigurne) investicije.”

Poruka je hadisa da je zabranjeno uzeti nadoknadu veću od uobičajene.

Izdržavanje djeteta

Allah, neka je uzvišen, veli:

﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ
قَوْلًا مَعْرُوفًا﴾

“I rasipnicima imetke, koje vam je Allah povjerio na upravljanje, ne uručujte, a njihov imetak za njihovu ishranu i odijevanje trošite; i priyatne riječi im govorite.”⁶⁹²

Kaže El-Kurtubi: “Skrbnik će na siroče trošiti onoliko koliko siročetov imetak i situacija u kojoj je dozvoljavaju. Ako je siroče malo dijete, a bude imalo mnogo imetka, skrbnik će za njega unajmiti dadilju i odgajateljice i ništa mu neće uskraćivati.

U slučaju da je riječ o odraslom siročetu, priuštiti će mu lijepu odjeću, kvalitetnu ishranu i sluge.

⁶⁹² En-Nisa, 5.

Ako siroče nije toliko bogato, pružit će mu se ono što mu dolikuje. Ako siroče uopće nije bogato, skrbnik će mu priuštiti primarnu hranu i neophodnu odjeću.

U slučaju da je siroče siromašno i da nema nikakvog imetka, poglavar je dužan izdržavati ga iz sredstava državne kase.

Ako to ne učini poglavar, dužnost spada na muslimane, one koji su mu redom najbliži.

Majka mu je najbliža, tako da je ona dužna dojiti ga i o njemu se starati. Za to neće imati nikakvu naknadu ni od njega ni od bilo koga drugog.”

Imaju li skrbnik, suprug i rizničar pravo udjeljivati imetak bez dozvole vlasnika

Skrbnik, suprug i rizničar imaju pravo iz imetka udjeljivati samo uz odobrenje njegovog vlasnika, izuzev ako je riječ o sitnici koja neće naškoditi imovini.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا أَنْفَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامِ زَوْجِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ كَانَ لَهَا أَجْرُهَا بِمَا أَنْفَقَتْ وَلِزَوْجِهَا أَجْرُ مَا كَسَبَ، وَلِلْخَازِنِ مِثْلُ ذَلِكَ لَا يَنْتَقِصُ بَعْضُهُمْ أَجْرَ بَعْضٍ شَيْئًا.

Aiša, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Ako žena udijeli dio hrane svoga muža, ne oštetivši ga, ona ima nagradu za ono što je udijelila, a njen muž ima nagradu za ono što je zaradio. Na rizničara se isto odnosi. Niko od njih neće umanjiti nagradu drugoga.”

OPORUKA (EL - VASIJJA)

Definicija

Izraz *el-vasijja* deriviran je iz glagola *evsa – jusi*, u značenju sprovesti i dostaviti. Oporučitelj sprovodi, nakon svoje smrti, ono što je imao u svome životu.

U šcrijatskom pravu pod ovim se izrazom podrazumijeva čovjekovo poklanjanje drugome neke imovine, ili duga, ili korištenja pod uvjetom da oporučni nasljednik dobije vlasništvo nad poklonom nakon smrti oporučitelja.

Neki islamski pravници ovaj izraz, tj. oporuku, definiraju kao predavanje imovine u vlasništvo, odgođenu za period nakon smrti i izvršenu kao dobrovoljno izdvajanje. Iz ove se definicije uviđa razlika između darovanja i oporuke. Predavanje vlasništva koje podrazumijeva darovni ugovor ustvrđuje se odmah, dok predavanje vlasništva koje podrazumijeva oporuka realizira se samo nakon smrti testatora. To je prva razlika. Druga je razlika ta što se darovati može samo imovina, dok se oporučiti može i imovina, i dug, i korištenje.

Propisanost oporuke

Oporuka je propisana i Kur'anom, i Poslanikovim sunnetom i ulemanskim konsenzusom. U Svojoj knjizi, Allah, dž.š., kaže:

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ أَنْ تَرَكَ خَيْرَ الْوَصِيَّةِ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ
حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ﴾

“Kada neko od vas bude na samrti, ako ostavlja imetak, propisuje vam se, kao obaveza za one koji se Allaha boje, da pravedno⁶⁹³ učini oporuku roditeljima i bližnjima.”⁶⁹⁴

⁶⁹³ Pravedno (*bil-ma'ruf*): ne nanoseći nepravdu nasljednicima.

⁶⁹⁴ El-Bekara, 180.

﴿مَنْ بَعْدَ وَصِيَّةٍ يُوصَىٰ بِهَا أَوْ دَيْنٍ...﴾

“...pošto se izvrši oporuka koju je ostavio, ili podmiri dug.”⁶⁹⁵

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنَكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ﴾

“O vjernici, kada vam se približi smrt, prilikom davanja oporuke neka vam posvjedoče dvojica pravednih rodaka vaših...”⁶⁹⁶

Iz Poslanikovog sunneta preneseni su sljedeći hadisi:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ بَيْتٌ لَيْلَتَيْنِ إِلَّا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ.

- Ibn Omer, r.a., kazuje: “Allahov je Poslanik, s.a.v.s., rekao: ‘Nema prava čovjek musliman, ako ima nešto što će oporučiti, da prespava dvije noći’⁶⁹⁷, a da sa sobom nema napisanu oporuku.”

Ibn Omer nastavlja: “Ni jedna mi noć nije promakla, otkako sam čuo Allahova Poslanika, s.a.v.s., kako to govori, a da sa sobom nisam imao svoju oporuku.”⁶⁹⁸

Značenje hadisa jeste da je to prava predostrožnost, jer smrt može iznenaditi.

Imam Eš-Šafi veli: “Jedini oprez i jedina predostrožnost koji preostaju muslimanu jeste da on svoju oporuku ima kod sebe zapisanu, u slučaju da ima nešto oporučiti. Naime, čovjek ne zna kad će mu doći smrt i ispriječiti se između njega i oporuke koju želi ostaviti.”

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ الرَّجُلَ لَيَفْعَلُ وَالْمَرْأَةُ بِطَاعَةِ اللَّهِ سِتِينَ سَنَةً، ثُمَّ يَحْضُرُهُمَا الْمَوْتُ فَيَصَارَانِ فِي الْوَصِيَّةِ فَتَجِبُ لَهُمَا النَّارُ.

- Od Ebu Hurejre prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Uistinu će i čovjek i žena Allahu biti pokorni šezdeset godina, a zatim će ih zateći smrt pa će u oporuci nekoga oštetiti, i to će im vatru odrediti.” Zatim je Ebu Hurejra proučio ajet:

⁶⁹⁵ En-Nisa, 11.

⁶⁹⁶ El-Maida, 106.

⁶⁹⁷ Riječ je o približavanju značenja, ne o preciziranju perioda.

⁶⁹⁸ Predanje bilježe El-Buhari i Muslim.

﴿مَنْ بَعْدَ وَصِيَّةٍ يُوصَىٰ بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ﴾

“...pošto se izvrši, ne oštećujući nikoga, oporuka koja je ostavljena ili podmiri dug; to je Allahova zapovijed! – A Allah sve zna i blag je.”⁶⁹⁹

عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ مَاتَ عَلَى وَصِيَّةٍ مَاتَ عَلَى سَبِيلِ وَسْنَةٍ، وَمَاتَ عَلَى تَمَيٍّ وَشَهَادَةٍ وَمَاتَ مَغْفُورًا لَهُ.

- Prenosi se od Džabira, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Onaj ko umre ostavljajući iza sebe oporuku umro je na Pravom putu i u skladu s Poslanikovim sunnetom, umro je s bogobojaznošću i šehadetom, umro je s Božijim oprostom.”⁷⁰⁰

Islamski se ummet usaglasio da je oporuka propisana.

Oporuke ashaba

Poslanik, s.a.v.s, preselio je Najuzvišenijem drugu, a oporučio nije ništa, jer iza sebe nije ostavio nikakvu imovinu koju bi u oporuci ostavio.

Ibn Ebu Evfa prenosi da Vjerovjesnik, s.a.v.s., iza sebe nije ostavio oporuku.⁷⁰¹

Islamska ulema, pojašnjavajući taj fenomen, kaže: “Razlog toga jeste što Poslanik, s.a.v.s., iza sebe nije ostavio nikakvu imovinu. Zemlju je uvakufio, a za oružje i mazgu kazao je da se ne nasljeđuju.”

Ovu tvrdnju navodi En-Nevevi.

Međutim, ashabi su oporučivali dijelove svoje imovine, kako bi se Allahu približili.

Oni su imali zapisane oporuke za one koji ih nakon njihove smrti nasljeđuju.

Vjerodostojnim je lancem prenosilaca stiglo predanje da je Enes, r.a., kazao: “Ashabi bi u invokaciji pisali:

⁶⁹⁹ En-Nisa, 12. Hadis bilježe: Ahmed, Et-Et-Tirmizi, Ebu Davud i Ibn Madža.

⁷⁰⁰ Predanje navodi Ibn Madža.

⁷⁰¹ Predanje bilježi El-Buhari.

U ima Allaha, Svemilosnog, Samilosnog!

Ovo je oporuka tog i tog čovjeka, da svjedoči da je samo Allah Bog, Jedini, da sudruga nema, i da svjedoči da je Muhamed Njegov rob i Njegov poslanik; da će Sudnji dan sigurno doći, u to nema sumnje, i da će Allah oživiti stanovnike grobova. Taj i taj oporučuje porodici koju iza sebe ostavlja da se Allaha boje, da među sobom lijepe odnose grade i da se Allahu i Poslaniku Njegovu pokoravaju, ako su vjernici. Taj i taj oporučuje im ono što su Ibrahim i Jakub svojim sinovima oporučili:

﴿إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ﴾

‘Allah vam je izabrao vjeru pa umrite samo kao muslimani.’⁷⁰²

Razlog propisanosti oporuke

U jednom hadisu stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

إِنَّ اللَّهَ تَصَدَّقَ عَلَيْكُمْ بِثُلُثِ أَمْوَالِكُمْ زِيَادَةً فِي أَعْمَالِكُمْ فَصَعَوْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ أَوْ حَيْثُ أَحْبَبْتُمْ.

“Allah vam je udijelio trećinu vaših imetaka, kao dodatak na vaš rad, pa je smjestite gdje želite, ili gdje volite.” Hadis je slab (*ed-daiif*).

Ovaj hadis poručuje da je oporuka pobožni čin kojim se čovjek približava Allahu, dž.š., pred kraj svog života, kako bi mu se dobra djela povećala, ili kako bi njome ispunio ono što mu je za života promaklo. Njeno dobro jeste i u tome što ona sadrži dobročinstvo ljudima i njihovo potpomaganje.

Propisi oporuke

Propis oporuke, odnosno njen zakonski status, o pitanju treba li se ona sačiniti ili ne, predmet je spora islamskih učenjaka. Mišljenja su se razdijelila u više pravaca koje ćemo sada navesti.

⁷⁰² Predanje bilježi Abdurrezzak.

Prvo mišljenje

Prvo je mišljenje da je oporuka obaveza svakoga ko iza sebe ostavlja imetak, bilo mali ili veliki. Ovaj stav zastupaju Ez-Zuhri i Ebu Midžlez.

Istog je mišljenja i Ibn Hazm. Obaveznost oporuke zagovaraju i Ibn Omer, Talha, Ez-Zubejr, Abdullah ibn Ebi Evfa, Talha ibn Mutarriif, Tavus i Eš-Ša'bi, koji kaže: "Tog je stava i Ebu Sulejman i sve naše kolege." Oni se povode Allahovim, dž.š., riječima:

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةَ لِلْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ
حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ﴾

"Kada neko od vas bude na samrti, ako ostavlja imetak, propisuje vam se, kao obaveza za one koji se Allaha boje, da pravedno⁷⁰³ učini oporuku roditeljima i bližnjima."⁷⁰⁴

Drugo mišljenje

Ono glasi da je dužnost ostaviti oporuku roditeljima i bližnjima koji ne nasljeđuju umrloga.

Ovaj stav zastupaju: Mesruk, Ijjas, Ibn Džerir i Ez-Zuhri.

Treće mišljenje

Ovo mišljenje zastupaju četverica velikana islamskog prava i zejdzitski pravnici, a ono glasi da oporuka nije farz svakome ko iza sebe ostavlja imetak, kao što se to navodi u prvom mišljenju. Oni misle da nije farz ni oporuku učiniti roditeljima i bližnjima koji nisu nasljednici, kao što glasi drugo mišljenje. Njihovo je mišljenje da se propis oporuke razlikuje ovisno o situaciji, tako da oporučivanje može biti i obavezno, i poželjno, i zabranjeno, i pokućeno, i dozvoljeno.

⁷⁰³ Pravedno (*bil-ma'ruf*): ne nanoseći nepravdu nasljednicima.

⁷⁰⁴ El-Bekara, 180.

Obaveznost oporuke

Oporuka će biti obavezna u slučaju kada čovjek ostane dužan neko zakonsko pravo za koje postoji bojazan da se neće ispuniti ako se ne oporuči. To može biti polog, ili dug prema Allahu ili čovjeku – recimo da čovjek ostane dužan zekat koji nije dao, ili hadž koji nije obavio, ili amanet koji mora izvršiti, ili dug za koji niko drugi ne zna, ili da kod sebe ima polog kojem nisu prisustvovali svjedoci.

Poželjnost oporuke

Poželjno je ostaviti oporuku, bližnjima, rođacima, siromašnima i dobrim ljudima.

Zabranjenost oporuke

Oporuka je zabranjena ukoliko njen sadržaj nanosi štetu nasljednicima.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلٍ أَهْلُ الْخَيْرِ سَبْعِينَ سَنَةً، فَإِذَا أَوْصَى جَافَ فِي وَصِيَّتِهِ فَيُحْتَمُّ لَهُ بِشَرِّ عَمَلِهِ فَيَدْخُلُ النَّارَ. وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلٍ أَهْلُ الشَّرِّ سَبْعِينَ سَنَةً فَيُعَدِّلُ فِي وَصِيَّتِهِ فَيُحْتَمُّ لَهُ بِخَيْرِ عَمَلِهِ فَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ.

Ebu Hurejra prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazivao: “Uistinu će čovjek i sedamdeset godina činiti djela koja dobri ljudi čine, pa kada u svojoj oporuci nepravdu ostavi, lošim će mu se postupkom djela okončati, i ući će u Vatru. A uistinu će čovjek činiti djela koja loši ljudi čine, i sedamdeset godina, pa će pravedno u oporuci postupiti. Djela će mu se dobrim postupkom okončati i ući će u Džennet.”

Ebu Hurejra veli: “Proučite, ako želite:

﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْدُواهَا﴾

‘To su Allahovi propisi, pa ih ne narušavajte!’”⁷⁰⁵

⁷⁰⁵ El-Bekara, 229.

Scid ibn Mensur, preko vjerodostojnog lanca ljudi, prenosi da je Ibn Abbas rekao:

“Nanošenje štete u oporuci spada u velike grijehе.”⁷⁰⁶

Oporuka poput te, kojom se namjerava neko oštetiti, ništavna je, makar ne iznosila trećinu imovine.

Također, zabranjeno je oporučiti alkohol, gradnju crkve ili objekata za ispraznu zabavu.

Pokuđenost oporuke

Pokuđeno je ostaviti oporuku ako je oporučiteljeva imovina nevelika, a on ima nasljednika, ili nasljednike, koji je potrebuju. Isto tako pokuđeno je ostaviti oporuku grešnicima, ako oporučitelj zna, ili pretpostavlja, da će oni oporučenu imovinu koristiti za činjenje grijeha i razvrat. Međutim, ako oporučitelj zna, ili pretpostavlja, da će oporučni nasljednici tu imovinu koristiti u pokornosti Allahu, tada će oporuka biti poželjna.

Dozvoljenost oporuke

Oporuka je dozvoljena kada je ostavlja bogat čovjek, bilo da je oporučni nasljednik rođak ili neki tuđin.

Osnova oporuke

Osnova oporuke jeste ponuda oporučitelja. Ponuda se očituje svakim izrazom koji oporučitelj iskaže, a koji ukazuje na predavanje vlasništva odgođeno za period nakon smrti, bez ikakve naknade. To su izrazi: “Oporučujem imovinu u korist tog i tog čovjeka, nakon moje smrti”, ili: “Poklanjam mu tu i tu imovinu”, ili: “Predajem mu, nakon moje smrti, vlasništvo nad tom i tom imovinom.”

⁷⁰⁶ Predanje navodi En-En-Nesai, a niz prenosilaca doseže neposredno do Vjerovjesnika, s.a.v.s., i sačinjen je od povjerljivih ljudi.

Kao što se oporuka začinje izrazom, isto tako ona može biti začeta i razumljivim ukazom, ako oporučitelj nema sposobnost govora. Također, dozvoljeno je da se oporuka začne pismeno.

Ako oporuka nije precizirana, recimo da je ostavljena u korist džamija, sabirnih centara, škola ili bolnica, onda joj nije potreban pristanak, već je potpuna samom ponudom. Naime, u tom slučaju, ona se smatra milostinjom. Međutim, ako je ponuda naznačena za određenu osobu, nedostajat će joj pristanak oporučnog nasljednika nakon oporučiteljeve smrti, ili pristanak njegovog staratelja, ako oporučni nasljednik nije punoljetan. Ako oporučni nasljednik prihvati oporuku, ona je začeta, a ako je odbije, oporuka se poništava i ostaje u vlasništvu oporučiteljevih nasljednika.

Oporuka spada u red dozvoljenih ugovora u kojima je oporučitelju ispravno promijeniti iskaz, ili opozvati dio oporuke koji želi, ili opozvati sve što je oporučio.

Opoziv se iskazuje riječima, recimo: “Opozivam oporuku”, a može se učiniti i postupkom koji na njega ukazuje, recimo da oporučitelj s oporučnom imovinom učini nešto što je sklanja iz njegova vlasništva, naprimjer da je proda.

Kada se stječe pravo na oporuku

Pravo na oporuku dobiva se samo nakon smrti oporučitelja i nakon izmirenja njegovih dugova. U slučaju da oporučiteljevi dugovi prekriju svu njegovu ostavštinu, oporučnom nasljedniku neće pripasti ništa, shodno Allahovim, dž.š., riječima:

﴿مَنْ بَعْدَ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ﴾

“...pošto se izvrši, ne oštećujući nikoga, oporuka koja je ostavljena ili podmiri dug.”

Ovisna ili uvjetovana oporuka

Dozvoljeno je ostaviti oporuku koja ovisi o nekom uvjetu, tj. koja je vezana i praćena nekim uvjetom, ako je taj uvjet valjan.

Valjani uvjet jeste uvjet koji u sebi sadrži interes oporučitelja, oporučnog nasljednika ili nekoga drugog, a koji nije zabranjen i oprečan odredbama Vjerozakona.

Kada je uvjet ispravan, onda se o njemu mora voditi računa, dok god pruža dobrobit. Kada nestane dobrobiti čijoj je svrsi uvjet služio, ili ako uvjet nije valjan, ne mora se ispoštovati.

Uvjeti oporuke

Oporuka iziskuje postojanje oporučitelja, oporučnog nasljednika i oporučenog dobra. Sva tri ova činioca podliježu svojim uvjetima koje ćemo spomenuti u tekstu koji slijedi.

Uvjeti za oporučitelja

Za oporučitelja uvjetuje se da je pravno sposoban donirati, da bude potpuno pravno sposoban za tu ulogu. Potpuna pravna sposobnost podrazumijeva da je oporučitelj razuman, punoljetan, slobodan, da ima mogućnost izbora i da ne podliježe skrbništvu zbog neuračunljivosti ili senilnosti. Ako oporučitelj nije u potpunosti sposoban, recimo da je riječ o djetetu, slaboumnoj osobi, robu, prinuđenome ili čovjeku pod skrbništvom, njegova oporuka neće biti valjana.

Iz tog se pravila izdvajaju dva slučaja:

- oporuka svjesnog djeteta, pogotovo kada ona u sebi sadrži pitanja njegova posmrtnog spremanja i ukopa, dok god je to u granicama dobrobiti;

- oporuka čovjeka pod skrbništvom zbog neuračunljivosti, ako je riječ o oporučivanju u humanitarne svrhe, poput podučavanja Kur'anu, izgradnje džamija, ili podizanja bolnica

Zatim, ako takva osoba ima nasljednika, a ostali nasljednici to dozvole, ona može oporučiti cijeli imetak.

Isti je slučaj i kada takva osoba uopće nema nasljednika.

Međutim, kada postoje nasljednici i oni ne odobre takvu oporuku, oporuka će se izvršiti samo iz trećine imetka te osobe. Tako smatraju pravnici hanefijskog mezheba.

Imam Malik proturječi tom stavu te dozvoljava oporuku od slaboumnog djeteta koje razumije značenje približavanja Allahu, dž.š. On kaže: "Krug naših ljudi usaglašen je da su oporuke od slaboumnih, neuračunljivih i umno oboljelih osoba koje ponekad dolaze svijesti dozvoljene, ako imaju toliko razuma da znaju šta oporučuju. Isto se odnosi i na malo dijete, ako shvaća svoju oporuku i ne kaže nešto čime bi je zanijekao. Tada je njegova poruka dozvoljena i priznata."

Zakon u Egiptu dozvoljava oporuku neuračunljivih i senilnih osoba, ako je odobri stručna pravosudna komisija.

Uvjeti za oporučnog nasljednika

Za oporučnog nasljednika uvjetuje se sljedeće:

1. Da ne bude pravni nasljednik oporučitelja.

Učesnici islamskih pohoda prenose da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., u godini oslobođenja Meke, rekao:

لَا وَصِيَّةَ لَوَارِثٍ.

"Nasljednik ne polaže pravo na oporuku."⁷⁰⁷

Ovaj hadis, iako je riječ samo o kazivanju pojedinaca (*ahad*), islamska je ulema prihvatila i usaglasila se da se propis na njemu zasnjuje.

U jednoj verziji hadisa stoji:

إِنَّ اللَّهَ أَعْطَى كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ، إِلَّا لَا وَصِيَّةَ لَوَارِثٍ.

"Allah je pravo dao svakom ko ga zaslužuje, samo nasljednik nema prava na oporuku."

⁷⁰⁷ Predanje bilježe Ahmed, Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi, koji ga smatra dobrim.

Kad je riječ o ajetu:

﴿كَبَّ عَلَىٰكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ إِنِ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُسْلِمِينَ﴾

“Kada neko od vas bude na smrti, ako ostavlja imetak, propisuje vam se, kao obaveza za one koji se Allaha boje, da pravedno⁷⁰⁸ učini oporuku roditeljima i bližnjima⁷⁰⁹, većina islamske uleme smatra ga derogiranim.

Imam Eš-Šafi kaže: “Allah, dž.š., objavio je ajet o oporuci i objavio je ajet o nasljedstvu. Moguće je da ajet o oporuci ostaje uz nasljedstvo, a moguće je da nasljedstvo derogira oporuke. Islamski učenjaci tražili su nešto što bi dalo prednost jednoj od dvije mogućnosti pa su to našli u sunnetu Allahova Poslanika, s.a.v.s. Učesnici Poslanikovih pohoda prenose da je on, s.a.v.s., u godini oslobođenja Mekke, rekao:

لَا وَصِيَّةَ لَوَارِثٍ.

“Nasljednik ne polaže pravo na oporuku.”

Islamski pravници složili su se o tome da je je dan smrti mjerilo po kojem se gleda da li je oporučni nasljednik i pravni nasljednik. Naprimjer, ako je oporučitelj oporuku ostavio svome bratu koji ga nasljeđuje – u slučaju da oporučitelj nema sina, ali mu se rodi prije njegove smrti – oporuka spomenutom bratu bit će valjana. Ako oporučitelj oporuku ostavi svome bratu, a bude imao sina, te sin umre prije svoga oca koji je oporučitelj, to se tretira kao oporuka nasljedniku;

2. stav hanefijskih pravnika glasi da se za valjanost oporuke oporučnome nasljedniku, ako je on preciziran, uvjetuje njegova prisutnost u vrijeme oporuke, stvarna ili pretpostavljena.

To znači da oporučni nasljednik u vrijeme oporuke uistinu bude prisutan, ili da se procjenjuje njegovo prisustvo, tokom oporuke. Primjer bi bio da oporučitelj oporuku namijeni plodu neke trudnice i da je plod prisutan tokom oporučne ponude.

⁷⁰⁸ Pravedno (bil-ma’ruf): ne nanoseći nepravdu nasljednicima.

⁷⁰⁹ El-Bekara, 180.

Međutim, ako oporučni nasljednik nije preciziran, onda se uvjetuje da bude prisutan u vrijeme smrti oporučitelja, stvarno ili implicitno.

Ako oporučitelj kaže da svoju kuću oporučuje djeci nekog čovjeka, a ne precizira koja su to djeca, a potom umre, ne opozvavši oporuku, oporučena kuća ići će u vlasništvo djece koja su prisutna u vrijeme smrti oporučitelja. Svejedno je da li će prisutnost djece biti stvarna ili pretpostavljena, poput prisutnosti zametka u majčinoj utrobi, makar djeca i ne bila prisutna tokom oporučne ponude. Za postojanje zametka u vrijeme oporuke, ili u vrijeme smrti oporučitelja, znat će se pouzdano ako se žena porodi za manje od šest mjeseci od tog perioda.

Većina islamskih pravnika smatra da je čovjek koji oporuči da se trećina njegove imovine razdijeli u svrhe na koje je Allah, dž.š., ukazao - učinio valjanu oporuku. Oporučeno dobro podijelit će se u humanitarne svrhe. Ništa se od toga neće uzeti niti će se šta dati nasljedniku umrloga.

S tim se mišljenjem ne slaže Ebu Scvr. To navodi Eš-Ševkani u djelu *Nejlul-entar*;

3. uvjet je da oporučni nasljednik ne ubije oporučitelja, nelegalno i neposredno.

Ako oporučni nasljednik ubije oporučitelja na zakonom zabranjen način i direktno, oporuka se poništava, jer onaj ko preurani s nečim čemu nije vrijeme, bit će kažnjen njegovom zabranom.

Takvo mišljenje zastupa Ebu Jusuf.

Ebu Hanifa i Muhammed smatraju da se oporuka neće poništiti i da ona ovisi o dopuštenju nasljednika.

Uvjeti za oporučeno dobro

Za oporučeno dobro uvjetuje se da nakon smrti oporučitelja bude moguća predaja vlasništva nad njim, na bilo koji od načina preuzimanja vlasništva. Ispravno je oporučiti svaku postojanu imovinu i svako postojano korištenje. Dozvoljeno je oporučiti plodove drвета i plod u utrobi krave, jer on nasljedstvom prelazi u vlasništvo. Dok god dobro u

stvarnosti postoji u vrijeme oporučiteljeve smrti, oporučni nasljednik na njega polaže pravo.

Prema toma, ako oporučitelj oporuči tada nepostojeće dobro, oporučni nasljednik neće na njega polagati prava.

Valjano je oporučiti oprost duga i korištenje dobara, poput stambenih prostora i pitke vode.

Nije ispravno oporučiti nešto što se ne smatra imovinom, poput strvi, niti nešto što akteri ovog ugovora nemaju pravo koristiti, kao što je slučaj s alkoholom u muslimanskom pravu.

Količina imovine koju je poželjno oporučiti

Ibn Abdulberr veli: "Rane generacije islamskih učenjaka sporile su se o pitanju količine imovine koju je poželjno oporučiti, ili koju je obavezno oporučiti, kod onih koji zagovaraju obaveznost.

Prenosi se da je Alija, r.a., kazao: 'Šesto ili sedamsto srebrenjaka nije imovina koja se oporučuje.' Prenosi se da je on rekao da je imovina koja se može oporučiti – hiljadu srebrenjaka.

Ibn Abbas kaže da osamsto srebrenjaka nije dovoljno za oporuku.

A Aiša, r.a., kaže da žena koja ima četvero djece i koja posjeduje tri hiljade srebrenjaka tu svoju imovinu ne može oporučiti.

Ibrahim i En-Nehai vele da je taj iznos od hiljadu dirhema, do pet stotina dirhema.

Ebu Katada kaže da se pod riječima Allaha, dž.š.: '*...ako ostavlja imetak...*' podrazumijeva hiljadu i više srebrenjaka.

Prenosi se da je Alija, r.a., kazao: 'Ko iza sebe ostavi nevelik imetak neka ga prepusti nasljednicima, jer to je bolje.'

Aiša, r.a., za onoga ko iza sebe ostavi osamsto dirhema, a drugu imovinu ne ostavi, kaže: 'Neka ih ne oporučuje.'"

Oporučivanje trećine imetka

Dozvoljeno je oporučiti trećinu imetka, ne i više od toga. Bolje je da se oporuci i manji iznos. O tome je postignut ulemanski konsenzus.

عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَوِّذُنِي، وَأَنَا بِمَكَّةَ - وَهُوَ يَكْرَهُ أَنْ يَمُوتَ بِالْأَرْضِ الَّتِي هَاجَرَ مِنْهَا - قَالَ: يَرْحَمُ اللَّهُ ابْنَ عَفْرَاءٍ! قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَوْصِي بِمَا لِي كُلِّهِ؟ قَالَ: لَا. قُلْتُ: فَالْشُّطْرُ؟ قَالَ: لَا. قُلْتُ: الثُّلُثُ؟ قَالَ: فَالْثُّلُثُ وَالْثُّلُثُ كَثِيرٌ. إِنَّكَ إِنْ تَدَعَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَدْعَهُمْ عَالَةً يَكْفُونَ النَّاسَ فِي أَيْدِيهِمْ، وَإِنَّكَ مِنْهُمَا أُنْفَقَتْ مِنْ بَقَعَةٍ فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ حَتَّى اللَّقْمَةُ تَرْفَعُهَا إِلَى فِي فِي أَمْرَاتِكَ، وَعَسَى اللَّهُ أَنْ يُرْفَعَكَ فَيَنْفَعَكَ بِكَ أَنْاسٌ وَيُضْرِبَكَ آخَرُونَ.

Sa'd ibn Ebi Vekkas, r.a., prenosi: "Došao je Vjetrovjesnik, s.a.v.s., da me obiđe, dok sam bio u Meki – a on je mrzio umrijeti u mjestu koje je napustio – i rekao mi je: 'Neka se Allah smiluje Ibn Afrai.' Upitah ga: 'O Allahov Poslaniče, hoću li sav svoj imetak oporučiti?' 'Nemoj!', reče mi. 'A pola?', ponovo upitah. 'Nemoj!', odgovori mi on. 'A trećinu?', upitah ga na koncu. Poslanik, s.a.v.s., kaza mi: 'Trećinu možeš, a i trećina je mnogo. Bolje ti je da svoje nasljednike ostaviš neovisnima nego da ih ostaviš kao sirotinju koja će ruke pružati da joj ljudi udijele. Uistinu, šta god ti potrošiš iz svoga imetka, ubrojiti će ti se u sadaku, čak i zalogaj koji prineseš ustima svoje žene. Allah te može podići pa da ljudi od tebe koriste imaju, a da drugima štetu pričinis.'"⁷¹⁰ Sa'd je tada imao samo jednu kćer.⁷¹¹

⁷¹⁰ Hadis bilježe El-Buhari, Muslim i drugi autori hadiskih zbirki.

⁷¹¹ Bilo je to prije nego što su mu rođena muška djeca. Nakon toga on je dobio četiri sina. El-Vakidi navodi da je Sa'd imao više od deset sinova i dvanaest kćeri.

Trećina se računa iz cjelokupnog imetka

Većina islamskih jurista smatra da se trećina računa iz cjelokupne imovine koju je oporučitelj iza sebe ostavio. Malik kaže: “Trećina se računa iz imovine za čije postojanje oporučitelj zna, ne i iz one koja mu je ostala skrivena ili koja mu se umnožila, a on s tim nije bio upoznat.”

Je li trećina koja se u obzir uzima trećina imovine koja postoji u trenutku oporuke ili u vrijeme smrti?

Imam Malik, en-Nehai i Omer ibn Abdulaziz smatraju da je riječ o trećini od ostavštine prisutne u vrijeme ostavljanja oporuke.

Ebu Hanifa, Ahmed i Eš-Šafi, u prevladavajućem stavu, kažu da se u obzir uzima trećina od imovine prisutne u vrijeme smrti oporučitelja. Takvog je stava bio Alija, r.a., i jedan broj tabiina.

Oporučivanje više od trećine imetka

Oporučitelj može imati ili nemati nasljednika.

U slučaju da oporučitelj ima pravnog nasljednika, nije mu dozvoljeno oporučiti više od trećine njegova imetka, kako smo to već ranije kazali. Ako on oporuči više od toga, oporuka će se izvršiti samo uz odobrenje nasljednika. Da bi se oporuka izvršila, neophodna su dva uvjeta:

- da odobrenje za izvršenje oporuke bude nakon smrti oporučitelja, jer prije njegove smrti onaj koji bi takvu oporuku trebao odobriti ne polaže na to pravo, tako da se njegovo odobrenje ne uzima u obzir; a ako nasljednik odobri izvršenje oporuke tokom oporučiteljeva života, on to ima pravo opozvati kad god želi. U slučaju da nasljednik odobri izvršenje oporuke nakon smrti oporučitelja, oporuka će biti izvršena. Ez-Zuhri i Rebia smatraju da nasljednik apsolutno nema pravo opozvati svoje dopuštenje;

- da nasljednik koji odobrava izvršenje oporuke bude, u vrijeme tog odobravanja, potpuno pravno sposoban za taj postupak – da ne bude pod skrbništvom zbog neuračunljivosti i senilnosti.

U slučaju da oporučitelj nema pravnog nasljednika, također ne može oporučiti više od trećine svoje imovine.

Tako smatra većina islamskih znanstvenika.

Pravnici hancfijskog mezheba, zatim Ishak, Šerik i Ahmed, u jednom svom predanju, a tog su stava i Alija i Ibn Mesud, smatraju da je dozvoljeno oporučiti više od trećine imetka.

Razlog im je taj što oporučitelj, u tom slučaju, ne ostavlja nikog za čije bi siromaštvo postojala bojazan.

Drugi im je razlog taj što je oporuka spomenuta u ajetu uopćena. Sunnet ju je, zatim, ograničio na oporuku onoga ko ima nasljednika, tako da onaj ko nema nasljednika ostaje slobodan u svome postupku.

Ništavnost oporuke

Oporuka se poništava gubljenjem jednog od prethodnih uvjeta, kao i u slučajevima koji slijede:

- ako oporučitelj nesumnjivo izgubi razum, i to gubljenje razuma potraje sve do njegove smrti⁷¹²;
- ako oporučni nasljednik umre prije oporučitelja;
- ako oporučeno dobro bude precizirana stvar, pa bude uništena prije pristanka oporučnog nasljednika.

⁷¹² Potvrđeno ili nesumnjivo gubljenje razuma jeste ono koje potraje jednu godinu, prema mišljenju imama Ahmeda. Ebu Jusuf veli da je riječ o gubljenju razuma koje potraje jedan mjesec. Na osnovu tog mišljenja izdana je fetva.

NASLJEDNO PRAVO (*EL-FERAID*)

Definicija

Izraz *el-feraid* množina je riječi *el-ferida*, a ta je riječ derivirana iz imenice *el-fard*, koja ima značenje određivanja. Allah, dž.š., kaže:

﴿فَنَصْفُ مَا قَرَضْتُمْ﴾

“...onda polovina onoga što ste odredili.”

Izraz *el-fard* u šerijatskom pravu nosi značenje određenog udjela za nasljednika. Nauka o tome naziva se *ilmul-miras* ili *ilmul-feraid* (nasljedno pravo).

Propisanost nasljedstva

Arapli su u predislamskom periodu nasljedstvo određivali samo za muškarce, isključujući iz njega žene, te za odrasle, ne uzimajući u obzir djecu. Radilo se o nasljeđivanju zasnovanom na zakletvi. Allah je sve to poništio i objavio je ajet:

﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ الشُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَقَعًا فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾

“Allah vam naređuje da od djece vaše – muškom pripadne toliko koliko dvjema ženskim. A ako bude više od dvije ženskih, njima – dvije trećine onoga što je ostavio, a ako je samo jedna, njoj – polovina. A roditeljima, svakom posebno – šestina od onog što je ostavio, ako

bude imao dijete; a ako ne bude imao djeteta, a nasljeđuju ga samo roditelji, onda njegovoj materi – trećina. A ako bude imao braće, onda njegovoj materi šestina, pošto se izvrši oporuka koju je ostavio, ili podmiri dug. Vi ne znate ko vam je bliži, roditelji vaši ili sinovi vaši. To je Allahova zapovijed! – Allah, zaista, sve zna i mudar je.”⁷¹³

Povod objave ajeta

Povod objave ovog ajeta jeste:

عَنْ جَابِرٍ قَالَ: جَاءَتْ امْرَأَةُ سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِابْنَتَيْهَا مِنْ سَعْدٍ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَاتَانِ ابْنَتَا سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ، قُتِلَ أَبُوهُمَا مَعَكَ فِي أَحَدٍ شَهِيداً، وَإِنَّ عَمَّهُمَا أَخَذَ مَا لِهَمَا فَلَمْ يَدَعْ لِهَمَا مَالاً، وَلَا يَتَكَحَّانِ إِلَّا بِنَالٍ! فَقَالَ: ”يَقْضِي اللَّهُ فِي ذَلِكَ. فَتَزَلَّتْ آيَةُ الْمَوَارِيثِ، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى عَمَّتَيْهِمَا فَقَالَ: أَعْطِ ابْنَتَيْ سَعْدِ الثَّلَاثَيْنِ وَأَمَّهُمَا الثَّمَنَ، وَمَا بَقِيَ فَهُوَ لَكَ.

Džabir kazuje: “Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., došla je žena Sa'da ibn er-Rebia, s dvije kćeri koje je s njime stekla, te mu je kazala: ‘O Allahov Poslaniče, ove su dvije Sa'dove kćeri, čiji je otac poginuo kao šhid, boreći se uz tebe na Uhudu. Njihov im je amidža uzeo imovinu i nije im ostavio ništa, a udati se bez imovine ne mogu.’ Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče joj: ‘Allah će o tome presudu donijeti.’ Potom je objavljen ajet o nasljedstvu. Poslanik posla po njihovog amidžu pa mu kaza: ‘Podaj Sa'dovim dvjema kćerima dvije trećine, a njihovoj majci osminu. Ono što preostane pripada tebi.’”⁷¹⁴

Poželjnost poznavanja nasljednog prava

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ وَعَلِمُوا النَّاسَ، وَتَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِمُواهَا، فَإِنِّي أَمْرٌ مَقْبُوضٌ وَالْعِلْمُ مَرْفُوعٌ، وَيُوشِكُ أَنْ يَحْتَلِفَ اسْمَانِ فِي الْفَرِيضَةِ، وَالْمَسْأَلَةُ فَلَا يَجِدَانِ أَحَدًا يُخْبِرُهُمَا.

⁷¹³ En-Nisa, 11.

⁷¹⁴ Predanje bilježe pterica hadiskih velikana, izuzev En-En-Nesajja.

- Ibn Mesud prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Učite Kur'an i ljude njemu poučavajte, naučite nasljedno pravo i druge njemu naučavajte, jer čovjek je smrtna, a nauk prolazan. Blizu je čas kada će se dva čovjeka sporiti oko nasljedstva i nekog pitanja pa neće naći nikoga da im pravo kaže."⁷¹⁵

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْعِلْمُ ثَلَاثَةٌ وَمَا سِوَى ذَلِكَ فَضْلٌ: آيَةٌ مُحْكَمَةٌ، أَوْ سُنَّةٌ قَائِمَةٌ، أَوْ فَرِيضَةٌ عَادِلَةٌ.

- Abdullah ibn Omer kazuje kako je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Tri stvari čine znanje, i ništa osim toga: primijenjen i jasan ajet, postojan sunnet i pravedno naslijeđe."⁷¹⁶

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: تَعْلَمُوا الْقَرَائِصَ وَعَلِمُوهَا، فَإِنَّهَا نِصْفُ الْعِلْمِ وَهُوَ يُنْسَى، وَهُوَ أَوَّلُ شَيْءٍ يُنْزَعُ مِنْ أُمَّتِي.

- Prenosi se od Ebu Hurejre da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: "Naučite nasljedno pravo i njemu podučavajte, jer ono je pola nauka, a on se zaboravlja, i to je prvo što će se od moga ummeta otrgnuti."⁷¹⁷

OSTAVŠTINA (*ET-TERIKA*)

Definicija

Ostavština (*et-terika*) jeste imovina koju umrli iza sebe ostavi, općenito.⁷¹⁸ Ibn Hazm potvrđuje ovu definiciju te kaže: "Allah je naredio nasljedstvo u imovini koju čovjek nakon svoje smrti ostavi, ne i u ostavštini koja nije imovina. Kad je riječ o pravima, nasljeđuju se samo ona koja se odnose na imovinu ili koja se smatraju imovinom, poput popratnih prava, npr. prolazak preko zemljišta, navodnjavanje, itd. Kod

⁷¹⁵ Hadis navodi Ahmed.

⁷¹⁶ Predanje navode Ebu Davud i Ibn Madža.

⁷¹⁷ Hadis bilježe Ibn Madža i Ed-Darekutni.

⁷¹⁸ To je definicija hanefijskih jurista.

pravnik malikijskog, šafijskog i hanbelijskog mezheba naslijeđe obuhvata sve što umrli iza sebe ostavi: i imovinu i prava, svedjedno da li je riječ o imovinskim pravima ili nekim drugim koja nisu imovinske prirode.

Prava vezana za ostavštinu

Prava vezanih za ostavštinu ima četiri. Nisu sva jednake važnosti, već su jedna jača od drugih, tako da im se daje prednost nad slabijima kad je riječ o izdvajanju iz ostavštine. Redoslijed je sljedeći:

1. prvo pravo: započinje se s izdvajanjem iz ostavštine umrlog za troškove posmrtnog opremanja, na način koji je spomenut u poglavlju o dženazama;

2. drugo pravo: podmiruju se dugovi umrloga. Ibn Hazm i imam Eš-Šafi daju prednost izmirivanju dugova prema Allahu, dž.š., kao što su zekat i otkupnine, nad izmirivanjem dugovanja prema ljudima.

Hanefijski pravnici dugove prema Allahu, dž.š., poništavaju čovjekovom smrću, tako da nasljednici nisu dužni otplaćivati ih, izuzev dobrovoljno, ili ako umrli ostavi oporuku za otplaćivanje svojih dugovanja. U slučaju da je umrli takvo što oporučio, takva oporuka postaje kao oporuka za tuđina⁷¹⁹. Nasljednik ili oporučni izvršilac izdvojiti će je iz trećine imetka koji preostane nakon opremanja umrlog i podmirivanja dugovanja prema ljudima. Takav je propis onda kada ostavitelj ima nasljednika. U slučaju da ostavitelj nema nasljednika, sredstva za podmirenje dugovanja izdvojiti će se iz cjelokupne imovine. Pravnici hanbelijskog mezheba izjednačavaju te dvije vrste dugovanja. Isto tako, saznajemo da su se svi oni složili da imovinski dugovi (*ed-đununul-ajnijja*) prema poznatim ljudima imaju prednost nad općenitim dugovanjima;

3. treće pravo: izvršenje oporuke iz trećine imetka koji je preostao nakon izmirenja dugova;

4. četvrto pravo: podjela preostale imovine između nasljednika.

⁷¹⁹ Onoga ko nije pravni nasljednik.

Osnove nasljedstva

Nasljedstvo podrazumijeva postojanje tri činioca:

1. nasljednika (*el-varis*) – onoga ko pripada umrlome zbog jednog od uzroka nasljeđivanja;
2. ostavitelja (*el-muris*) – umrlog, stvarno ili pravno, a primjer za pravnu smrt jeste nestala osoba o čijoj je smrti donesena presuda;
3. ostavštine (*el-mevrus*) – naziva se još i ostavštinom (*et-terika*) i nasljedstvom (*el-miras*).

Pravni povodi nasljeđivanja

Pravo na nasljedstvo stječe se jednim od sljedećih povoda, a to su:

1. stvarno srodstvo (*en-nesebul-hakikijju*)⁷²⁰; Allah, dž.š., veli:

﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ﴾

“A rodaci su, prema Allahovoj knjizi, jedni drugima preči”⁷²¹;

2. pravno srodstvo (*en-nesebul-hukmijju*)⁷²²; Poslanik, s.a.v.s., kaže:

الْوَلَاءُ لِحِمَّةٍ كَلِمَةِ النَّسَبِ.

“Skrbništvo je srodstvo nalik krvnome srodstvu”⁷²³;

3. pravno valjana bračna veza; Allah, dž.š., rekao je:

﴿وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ﴾

“A vama pripada – polovina onoga što ostave žene vaše.”⁷²⁴

⁷²⁰ Istrinsko rodbinstvo.

⁷²¹ El-Enfal, 75.

⁷²² Riječ je o starateljstvu, a to je bliskost koja proistječe iz oslobađanja ropstva. Naziva se i velaul-utak ili el-karabatul-hasila bisebebil-muvala (bliskost stečena starateljstvom) ili velaul-muvala. To je ugovor između dvije osobe od kojih jedna nema nasljednika po srodstvu i koja kaže drugoj: “Ti si moj staratelj”, ili: “Ti si moj skrbnik”; “Naslijedit ćeš me ako umrem”; “Iskupit ćeš me ako počinim krivično djelo”, a to znači: platit ćeš za mene zakonsku otkupninu u slučaju da počinim krivični prijestup nehotično, poput ubistva i stvari koje su blaže od njega. Ovaj ugovor ustvrđuje starateljstvo među njegovim učesnicima. Preuzimanje starateljstva smatra se povodom za nasljeđivanje, prema mišljenju Ebu Hanife, a prema većini islamskih učenjaka to se ne uzima za povod. Zakon se ustanovljava na osnovu mišljenja većine.

⁷²³ Hadis bilježe Ibn Habban i El-Hakim, koji ga smatra vjerodostojnim.

⁷²⁴ En-Nisa, 12.

Uvjeti za nasljeđivanje

Za nasljeđivanje uvjetuje se sljedeće:

- smrt ostavitelja, stvarna ili pravna – recimo da pravosudni organ donese presudu o smrti nestale osobe. Pravna je presuda stavlja u položaj kao da je stvarno umrla. Smrt može biti i implicitna, recimo da neka osoba nasrne na trudnicu, udarivši je, te ona pobaci plod. Tada će se implicirati život pobačenog ploda, iako se taj život još nije ni realizirao;

- život nasljednika nakon ostaviteljeve smrti, makar i pravno, poput ploda trudnice. Naime, taj je plod živ pravno, samo zato što je moguće da u njega duša još nije udahnuta. Ako se ne zna je li nasljednik živ nakon smrti ostavitelja, kao što su nestali u poplavi, požaru ili pod ruševinama, među njima neće biti nasljeđivanja, u slučaju da spadaju u red onih koji se međusobno nasljeđuju. Njihov će se imetak razdijeliti živim nasljednicima ostavitelja;

- da ne bude prisutna nijedna od smetnji nasljeđivanja, koje će biti pojašnjene.

Smetnje nasljeđivanju

Zakonski spriječen nasljednik (*el-memnu' minel-irsi*) jeste osoba koja ispunjava uvjete nasljeđivanja, ali koja se odlikuje svojstvom koje je oslobađa prava na nasljedstvo. Ta se osoba naziva i *mahrum*. Četiri su pravne smetnje nasljeđivanju:

1. ropstvo, bilo ono potpuno ili djelimično;
2. hotimično, Šerijatom, zabranjeno ubistvo; u slučaju da nasljednik bespravno ubije onoga koga nasljeđuje, on ga tada neće nasljeđivati, u skladu s predanjem u kojem Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaže:

لَيْسَ لِلْقَاتِلِ شَيْءٌ .

“Ubici ne pripada ništa.”⁷²⁵

⁷²⁵ Predanje bilježi En-En-Nesai.

Drugim ubistvima, nenamjernim i nenasilnim, ulema se različito bavi. Eš-Šafi veli da je svako ubistvo zapreka nasljeđivanju, makar ga učinilo dijete ili slaboumnik, i makar bilo i pravno opravdano, kao što je ubistvo povodom počinjenog zločina ili iz krvne osvete. Pravnici malikijskog mezheba kažu: “Ubistvo koje sprečava nasljeđivanje jeste namjerno i nasilno ubistvo, bilo da je počinjeno direktno ili posredno.” Egipatsko pravo svoj propis je zasnovalo na tom stavu, u članu broj pet tog zakona, čiji tekst glasi: “U zakonske smetnje za nasljeđivanje spada i ubistvo koje nasljednik počinji namjerno, bilo da je on njegov direktni izvršilac, ili saučesnik, ili pak svjedok čiji je iskaz doveo do smrtne presude i njenog izvršenja – ako je ubistvo bespravno i neopravdano i ako je ubica dosegao umnu zrelost i starosnu dob od petnaest godina. Opravdanim se smatra prekoračenje legitimne odbrane”;

3. različitost vjere, musliman ne nasljeđuje nevjernika, niti nevjernik nasljeđuje muslimana, shodno predanju:

عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ وَلَا يَرِثُ الْكَافِرُ الْمُسْلِمَ.

Usama ibn Zejd prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Musliman ne nasljeđuje nevjernika, niti nevjernik nasljeđuje muslimana.”⁷²⁶

Prenosi se od Muaza, Muavije, Ibnul-Musejjiba, Mesruka i En-Nehaija da musliman nasljeđuje nevjernika, ne i suprotno, kao što se musliman može oženiti nevjernicom, a nevjernik se ne može oženiti vjernicom.

Kad je riječ o nemuslimanima, oni jedni druge nasljeđuju, jer svi se smatraju jednom vjerskom zajednicom;

4. različitost domovine, pod tim se podrazumijeva različitost državljanstva. Različitost domovine ne može biti smetnja nasljeđivanju među muslimanima, jer musliman nasljeđuje muslimana gdje god mu domovina bila i koliko god krajeva svijeta promijenio. Kada je riječ o različitosti domovine nemuslimana, ulema se oko toga podvojila: neki

⁷²⁶ Hadis navode četverica hadiskih velikana.

su to smatrali smetnjom za nasljeđivanje među njima, a drugi ne? Većina islamskih pravnika smatra da različitost domovine nije zakonska smetnja nasljeđivanju među nemuslimanima, kao što nije smetnja nasljeđivanju među muslimanima. Ibn Kudama u svome djelu *El-Mugnivi*li: "Mjerilo na kojem je zasnovan moj stav jeste da se pripadnici jedne vjerske zajednice međusobno nasljeđuju, makar im se i domovine razlikovale, jer opće poruke zakonodavnih tekstova podrazumijevaju takvo nasljeđivanje. Ne bilježi se ni zakonodavni tekst ni ulemanski konsenzus koji ih precizira, a nije ispravno analogijom izvesti propis, tako da je obavezno postupiti prema općenitosti poruka." Egipatski zakon primijenio je tu osnovu, ne jednolično – primijenio je stav Ebu Hanife. Ono glasi: "Ako zakon strane države zabranjuje da se nasljedstvo ostavi ikome osim njenih podanika, onda naš zakon zabranjuje da se nasljedstvo ostavlja podanicima te strane države koja je prva iznijela takvu zabranu. Naš zakon odgovara istom mjerom, kad je riječ o nasljeđivanju." U šestom članu tog zakona stoji sljedeći tekst:

"Različitost domovine ne pravi smetnju nasljeđivanju između muslimana niti između nemuslimana, izuzev ako zakon strane države zabranjuje ostavljanje nasljedstva svima koji nisu njeni državljani."

PRAVNI NASLJEDNICI OSTAVŠTINE (*EL-MUSTEHIKKUNE LIT-TERIKE*)

Ono koji polažu pravo na ostavštinu nižu se, u hanefijskom mezhebu, kako slijedi:

1. nasljednici preciziranih udjela (*ashabul-furud*);
2. nasljednici po muškoj liniji srodstva (*el-asabatun-nesebijja*);
3. nasljednici po liniji oslobađanja od ropstva i starateljstva (*el-asabatun-sebebijja*);
4. povišenje nasljednicima preciziranih udjela (*er-redd ala ashabil-furud*);
5. nasljednici po ženskoj liniji srodstva (*zevul-erham*);
6. sporazumni staratelji (*mevlel-muvala*);
7. nasljednici kojima je priznato srodstvo s ostaviteljem (*el-mukarr lebu bin-neseb alel-gajr*);
8. oporučni nasljednik više od trećine imetka (*el-musa lebu bi ekser mines-sulus*);
9. državna kasa (*bejtul-mal*).

Redoslijed nasljednika ostavštine u nasljednom pravu koje se primjenjuje u Egiptu u sljedećoj je formi:

1. nasljednici preciziranih udjela (*ashabul-furud*);
2. sekundarni nasljednici po muškoj liniji srodstva (*el-asabatun-nesebijja*);
3. povišenje nasljednicima preciziranih udjela (*er-redd*);
4. nasljednici po ženskoj liniji srodstva (*zevul-erham*);
5. povišenje udjela jednome bračnom drugu (*er-redd ala ebadiž-zevdžejn*);
6. nasljednici po liniji starateljstva (*el-asabatun-sebebijja*);
7. nasljednici kojima je priznato srodstvo s ostaviteljem (*el-mukarr lebu bin-neseb alel-gajr*);
8. oporučni nasljednik cjelokupne imovine (*el-musa lebu bi džemil-mal*);

9. državna kasa (*bejtul-mal*).

Nasljednici preciziranih udjela (*ashabul-furud*)

Nasljednici preciziranih udjela jesu oni kojima pripada preciziran dio, jedan od šest njima tačno određenih udjela. To su: polovina, četvrtina, osmina, dvije trećine, jedna trećina i jedna šestina.

Nasljednika preciziranih udjela ima dvanaest.

Četiri ih je muška. To su otac, pravi djed, te uzlaznom linijom naviše, brat po majci i muž.

Osam ih je ženskih. To su supruga, kćerka, rođena sestra, sestra po ocu, sestra po majci, sinova kćer, majka i prava nana, te uzlaznom linijom naviše. U sljedećim recima detaljno ćemo pojasniti udio svakoga od njih.

Slučajevi očeva nasljeđivanja

Allah, dž.š., kaže:

﴿وَلَا يُوْهِيْ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الشُّدُوْسُ مِمَّا تَرَكَ اِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَاِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَتْهُ اَبْوَاهُ فَلَا تَمِيْهِ اِلَّا ثُلُثٌ﴾

“...a roditeljima, svakom posebno – šestina od onog što je ostavio, ako bude imao dijete⁷²⁷; a ako ne bude imao djeteta, a nasljeđuju ga samo roditelji, onda njegovoj materi – trećina.”

Tri su slučaja očeva nasljeđivanja: slučaj u kojem on nasljeđuje preciziran udio (*el-fard*), slučaj u kojem sekundarno nasljeđuje po muškoj liniji srodstva (*et-ta'sib*), te slučaj u kojem nasljeđuje na oba načina zajedno.

⁷²⁷ Pod djetetom podrazumijeva se silazna loza umrloga, koja ga nasljeđuje, bilo da je riječ o muškoj ili ženskoj čeljadi. Iz kur'anskog teksta shvata se da, uz udio majke i prešućivanja očeva udjela, kada nema silazne loze koja ga nasljeđuje, ocu pripada ostatak ostavštine.

Prvi slučaj

Otac nasljeđuje precizirani udio (*el-fard*) ako uz njega nasljeđuje muški potomak umrloga, bilo da je riječ o pojedincu ili više njih. U takvoj situaciji udio očevog naslijeda iznosi šestinu imetka.

Drugi slučaj

Otac nasljeđuje sekundarno po muškoj liniji srodstva (*el-asaba*), u slučaju da umrli nije ostavio potomka koji ga nasljeđuje, svejedno je li riječ o muškoj ili ženskoj osobi. On će uzeti sav imetak ako bude jedini nasljednik, ili ostatak od imetka nakon raspodjele nasljednicima s preciziranim udjelom, u slučaju da u nasljedstvu, uz njega, učestvuje i neko od njih.

Treći slučaj

Otac nasljeđuje i preciziran udio i kao asaba, -nasljednik, zajedno, u situaciji u kojoj umrli iza sebe ostavlja ženskog potomka nasljednika. Tada otac uzima šestinu, kao preciziran udio, te ostatak od nasljednika preciziranih udjela, sekundarno po muškoj liniji srodstva.

Slučajevi kada nasljeđuje pravi djed

Postoje pravi (*es-sahib*) i nepravi (*el-fasid*) djed.

Pravi je djed onaj koji se u srodstvo s umrlim može dovesti bez spone sa ženskim srodnikom, poput očeva oca.

Nepravi je djed onaj koji se u srodstvo s umrlim dovodi samo preko ženskog srodnika, kao što je majčin otac.

Nasljedstvo pravog djeda ustvrđeno je ulemanskim konsenzusom.

عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّ ابْنَ أُمِّي مَاتَ
فَمَا لِي مِنْ مِيرَاثِهِ؟ فَقَالَ: لَكَ السُّدُسُ. فَلَمَّا أَدْبَرَ دَعَاهُ فَقَالَ: لَكَ السُّدُسُ، فَلَمَّا أَدْبَرَ دَعَاهُ
فَقَالَ: لَكَ سُدُسٌ آخَرُ، فَلَمَّا أَدْبَرَ دَعَاهُ فَقَالَ: إِنَّ السُّدُسَ الْآخَرَ طُعْمَةٌ.

Imran ibn Husain prenosi da je neki čovjek došao Vjerovjesniku, s.a.v.s., pa ga je upitao: "Sin moga sina umro je. Šta od njegove ostavštine

meni pripada?” Poslanik, s.a.v.s., reče mu: “Tebi pripada šestina.” Pošto je krenuo, Poslanik, s.a.v.s., pozva ga pa mu ponovi: “Pripada ti šestina.” Nakon što je ponovo krenuo, Vjerovjesnik, s.a.v.s., pozva ga te mu kaza: “Pripada ti još jedna šestina.” Kada je ponovo krenuo, Poslanik, s.a.v.s., pozva ga i reče: “Ta druga šestina jesu živežne namirnice.”⁷²⁸

Nasljeđivanje pravog djeda poništava se očevim nasljeđivanjem, onda kada otac umrloga postoji. Djed u potpunosti preuzima mjesto oca, u slučaju da on ne postoji, izuzev u četiri slučaja:

1. očeva majka ne nasljeđuje ako je živ otac, jer ona se na njega oslanja, a nasljeđuje kada je živ djed;

2. ako umrli iza sebe ostavi oba roditelja i supružnika, majci će pripasti trećina imovine koja preostane nakon dodjele preciziranog udjela supružniku. Međutim, kada se namjesto oca nađe djed, majci pripada trećina cjelokupne ostavštine. Ovo se naziva “*el-umerijja*”, prema presudi koju je Omer, r.a., o tome donio, a naziva se i “*el-garraiija*”, zbog svoje čuvenosti po bijeloj zvjezdastoj pjezi na čelu konja (*el-kevkebul-agarr*). S tim se mišljenjem nije složio Ibn Abbas, rekavši: “Majka dobiva trećinu cjelokupne ostavštine, jer Allah, dž.š., kaže: ‘...onda njegovoj materi – trećina’”;

3. kada je živ otac umrloga, on će nasljedstva osloboditi (*el-badžb*) punokrvnu braću i sestre te braću i sestre po ocu. Međutim, djedovim postojanjem oni neće biti oslobođeni nasljedstva. Takvog su stava: Eš-Šafi, Ebu Jusuf, Muhammed i Malik. Ebu Hanifa veli: “Ti će srodnici biti oslobođeni nasljedstva postojanjem djeda, kao što bi ga bili oslobođeni postojanjem oca. Između njih dvojice nema razlike.

Nasljedno pravo u Egipatskom zakonu primjenjuje propis koji proizlazi iz prvog stava. U članu 22. tog zakona stoji:

“Kada se u nasljedstvu sastave djed i punokrvna braća i sestre, ili braća i sestre po majci, postoje dvije opcije djedova nasljeđivanja.

Prva je opcija da on s njima dijeli ostavštinu kao brat, ako se radi samo o muškim nasljednicima, ili i muškim i ženskim, ili ženskim

⁷²⁸ Predanje bilježe Ahmed, Ebu Davud i Et-Et-Tirmizi, koji ga svrstava u vjerodostojna predanja.

nasljednicima koji nasljeđuju sekundarno, po muškoj liniji srodstva uz ženske potomke (*el-fēr'*) umrloga.

Druga je opcija da djed uzme ostatak ostavštine nakon onih čiji su udjeli precizirani, kao sekundarni nasljednik po muškoj liniji srodstva, u slučaju da nasljeđuje uz sestre koje nisu nasljednici preko muške linije srodstva, ili uz ženske potomke. S tim da u slučaju da je podjela, ili naslijede, preko muške linije srodstva na način koji je prethodio, djed će biti oslobođen nasljedstva, ili će mu ono biti umanjeno, i smatrat će se nasljednikom preciziranog udjela – šestine. U toj se podjeli neće uzeti u obzir braća ili sestre po ocu koji su pravno oslobođeni nasljedstva (*el-mahdžubun*)."

Slučajevi nasljeđivanja brata po majci

Allah, dž.š., rekao je:

﴿وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ﴾

"A ako muškarac ili žena ne budu imali ni roditelja ni djeteta, a budu imali brata ili sestru, onda će svako od njih dvoje dobiti – šestinu; a ako ih bude više, onda zajednički učestvuju u – trećini."⁷²⁹

Ostavitelj u ovome ajetu nazvan je riječju *el-kelela*. Ta riječ označava osobu koja nema ni roditelja ni djeteta, ni muškog ni ženskog. Pod bratom i sestrom navedenim u ajetu podrazumijeva se bratstvo po majci. Iz ajeta proistječu tri slučaja njihova nasljeđivanja:

1. šestina pripada jednoj osobi, bilo da se radi o muškarcu ili ženi;
2. trećina pripada dvjema osobama, ili većem broju njih, u čemu su izjednačeni muškarci i žene;
3. oni ne nasljeđuju ništa ako postoje potomci nasljednici, poput djeteta i sinova djeteta, ili sekundarni nasljednici po muškoj uzlaznoj liniji umrloga, poput oca i djeda. Postojanje majke ili nane neće ih osloboditi nasljedstva.

⁷²⁹ En-Nisa, 12.

Slučajevi u kojima nasljeđuje muž

Allah, neka je slavljen, kaže:

﴿وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرِّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ﴾

“A vama pripada – polovina onoga što ostave žene vaše, ako ne budu imale djeteta, a ako budu imale dijete, onda – četvrtina onoga što su ostavile.”⁷³⁰

Ajet navodi dvije opcije za muža.

U jednoj opciji muž nasljeđuje polovinu suprugine ostavštine, u slučaju nepostojanja potomaka nasljednika, a to su sin i njegova silazna linija, kćer i sinovljeva kćer, svejedno da li su od njega ili od drugog muža. U drugoj opciji muž nasljeđuje četvrtinu ostavštine, u slučaju da postoji potomstvo koje je nasljeđuje.⁷³¹

Slučajevi kada nasljeđuje žena

Allah, dž.š, veli:

﴿وَلَهُنَّ الرِّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثَّمَنُ مِمَّا تَرَكَنَّ﴾

“...a njima – četvrtina onoga što vi ostavite, ako ne budete imali djeteta; a ako budete imali dijete, njima – osmina onoga što ste ostavili.”⁷³²

Ajet pojašnjava da supruga ima dvije opcije nasljeđivanja.

U jednoj opciji žena polaže pravo na četvrtinu muževe ostavštine, u slučaju da ne postoji potomstvo koje ga nasljeđuje, bilo od nje ili od neke druge njegove žene.

U drugoj opciji ženi pripada osmina njegove ostavštine – onda kada postoji potomstvo koje ga nasljeđuje. Ako je u pitanju veći broj žena, jednako će podijeliti četvrtinu, ili osminu koja im pripadne.

⁷³⁰ E:n-Nisa, 12.

⁷³¹ Međutim, potomstvo koje ne polaže pravo na nasljedstvo, poput kćerkine kćeri, neće se ispriječiti nasljeđivanju muža i žene.

⁷³² E:n-Nisa, 12.

Razvedena žena

Žena kojoj je dan opozivi razvod naslijedit će ostavštinu svoga muža ako on umre prije isteka *iddeta*. Hanbelijski pravnici smatraju da razvedena žena ima pravo nasljedstva prije nego što se izdvoji i osami od muža koji joj je dao razvod dok je bio smrtno bolestan, ako on umre tokom svoje bolesti dok se ona još nije preudala. Također, ona nasljeđuje i nakon osamostaljivanja, u slučaju da se nije udala i da joj nije istekao smrtni iddet (*iddetul-vefa*).

Novi zakon u Egiptu smatra raspuštenicu kojoj je muž razvod dao na samrtni zakonitom ženom, po pitanju nasljedstva, ako ona ne pristaje na razvod, a muž umre tokom te bolesti – a njoj ne istekne *iddet*.

Slučajevi u kojima nasljeđuje rođena kćer

Rekao je Allah, dž.š.:

﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَىٰ ۖ وَإِن كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلَاثَا مَا تَرَكَ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ﴾

“Allah vam naređuje da od djece⁷³³ vaše – muškom pripadne toliko koliko dvjema ženskim. A ako bude više od dvije ženskih, njima – dvije trećine onoga što je ostavio, a ako je samo jedna, njoj – polovina.”⁷³⁴

Ajet ukazuje na tri slučaja kćerkinog nasljeđivanja:

- ona nasljeđuje polovinu, ako je jedinica;
- ukoliko postoje dvije ili više kćerki, njima pripada trećina – u slučaju da ostavitelj nema jednog ili više sinova. Ibn Kudama kaže: “Znanstvenici su se složili da je udio dviju kćerki u nasljedstvu – dvije trećine. Izuzetak je krivo predanje (*eš-šaz*) od Ibn Abbasa.” Ibn Rušd veli: “Neki kažu da je općepoznati Ibn Abbasov stav u skladu s mišljenjem većine”;

⁷³³ Djeca, ar. *evlad*, sing. *veled*, obuhvaća i mušku i žensku djecu, jer riječ *veled* izvedena je iz glagolske imenice *tevellud* – rađanje.

⁷³⁴ En, Nisa, 11.

- kćerka nasljeđuje sekundarno, putem muške linije srodnosti, ako uz nju nasljeđuje i sin, ili više njih. Nasljeđivat će po propisima sekundarnog nasljeđivanja – muškome će nasljedniku pripasti koliko dvjema ženskima. Isti je slučaj i kada postoji više kćerki ili više sinova.

Slučajevi u kojima nasljeđuje rođena sestra

Allah, neka je slavljen, kaže:

﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنْ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِيهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلَثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيْنِ﴾

“Oni traže od tebe tumačenje. Reci: ‘Allah će vam kazati propis o ‘kelali’: ako neko umre, i ne bude imao djeteta, a ima sestru, njoj – polovina njegove ostavštine, a on će naslijediti nju ako ona ne bude imala dijete; a ako su dvije, njima – dvije trećine njegove ostavštine. A ako su oni braća i sestre, onda će muškarcu pripasti dio jednak koliko dvjema ženskima.”⁷³⁵

Poslanik, s.a.v.s., veli:

اجْعَلُوا الْأَخَوَاتِ مَعَ الْبَنَاتِ عَصَبَةً.

“Učinite sestre, uz kćerke, nasljednicima po muškoj liniji srodstva.”⁷³⁶

Rođena sestra⁷³⁷ ima pet opcija nasljeđivanja:

1. ona nasljeđuje polovinu ostavštine, ako je jedina i osamljena, u slučaju da uz nju ne nasljeđuje ni dijete ostavitelja, ni dijete njegova sina, ni otac, ni djed, ni rođeni brat;

2. dvije trećine pripadaju dvjema rođenim sestrama, ili većem broju njih, ako ne postoji muški nasljednik;

⁷³⁵ En-Nisa, 176.

⁷³⁶ Rođena braća i sestre (*el-efikaka*) u arapskom se jeziku nazivaju i *benul-eajan* – prvaci tog roda. Braća i sestre po majci nazivaju se *benul-illat* – djeca trpnih žena, jer svaka od njih za nuždu trpi drugu. Polubraća i polusestre po majci nazivaju se još i *benul-ahjaf* – djeca različitih korijena, jer im očevi nisu isti.

⁷³⁷ Rođena sestra (*el-ubtuš-fekika*): Svaka sestra koja sa umrlim dijeli i oca i majku.

3. ako uz njih nasljeđuje i rođeni brat, uz nepostojanje onih koji su prethodno spomenuti, on će ih učiniti asaba - nasljednicima⁷³⁸, i muškom će srodniku pripasti udio jednak udjelu dvaju ženskih nasljednika;

4. sestre postaju asaba - nasljednicima uz kćerke ostavitelja, ili kćerke njegova sina, tako da će uzeti ostatak nakon udjela kćerki ili unuka od sina;

5. njihovo se nasljeđivanje poništava postojanjem muškog potomka nasljednika, kao što je sin ostavitelja njegov sin, zatim postojanjem uzlazne muške nasljedne linije, poput oca, jedinstvenim ulemanskim stavom, i djeda, prema mišljenju Ebu Hanife, a za razliku od stavova Ebu Jusufa i Muhammeda. Već je prethodilo objašnjenje tog spora o ovome pitanju.

Slučajevi kada nasljeđuju sestre po ocu

Postoji šest slučajeva njihova nasljeđivanja:

1. sestra po ocu nasljeđuje polovinu ako je jedina takva sestra i ako ne postoji ni polubrat po ocu ni rođena sestra;

2. dvije trećine ostavštine pripast će dvjema i više takvih sestara;

3. polusestri po ocu pripast će šestina onda kada postoji jedna rođena sestra, kako bi se upotpunile precizirane dvije trećine;

4. polusestre po ocu nasljeđuju sekundarno uz drugog nasljednika, ako se uz jednu takvu sestru, ili više njih, nađe polubrat po ocu, te će tada muškom nasljedniku pripasti udio jednak udjelu dva ženska nasljednika;

5. polusestre po ocu nasljeđuju sekundarno uz drugog nasljednika, ako uz jednu takvu sestru, ili više njih, nasljeđuje kćer ostavitelja, ili kćer njegova sina. Polusestrama po ocu u tom će slučaju pripasti ostatak ostavštine, nakon dodjele preciziranog udjela njegovoj kćerki, ili kćerci njegova sina;

6. one gube pravo na nasljedstvo postojanjem sljedećih nasljednika:

⁷³⁸ *Asaba* - nasljednici: već spomenuti sekundarni način nasljeđivanja po muškoj liniji srodstva o kojem će tek biti riječ u zasebnom poglavlju. (op. prev.)

- postojanjem uzlazne ili silazne muške linije nasljednika;
- rođenog brata;
- rođene sestre, ako postane sekundarna nasljednica po muškoj liniji srodstva (*el-asaba*) uz kćer ostavitelja, ili sinovljevu mu kćer, jer ona, u tom slučaju, dolazi namjesto rođenog brata; zbog toga ona ima prednost nad polubratom i polusestrom po ocu, kada postane asaba-nasljednik uz drugog muškog srodnika;
- postojanjem dviju rođenih sestara; izuzev ako uz njih ne postoji i polubrat po ocu u jednakoj im ravni srodstva s ostaviteľem – tada će postati asaba-nasljednicima i muškome će nasljedniku pripasti koliko dvjema ženskima.

Ako umrli iza sebe ostavi dvije rođene sestre, polusestre po ocu i jednog polubrata po ocu, tada će dvjema rođenim sestrama pripasti dvije trećine, a ostatak ostavštine podijelit će se između polusestara i polubrata – muškome koliko dvjema ženskima.

Slučajevi u kojima nasljeđuju kćerke ostaviteljeva sina

Šest je opcija njihova nasljeđivanja:

1. polovina ostavštine pripast će jednoj kćerki ostaviteljeva sina u slučaju nepostojanja rođenog mu djeteta;
2. dvije trećine pripast će dvjema kćerkama od sina i većem broju njih, ako ne postoji rođeno dijete ostavitelja;
3. šestina će pripasti jednoj sinovljevoj kćerki, ili većem broju njih, ako uz nju nasljeđuje rođena kćerka – kako bi se upotpunile dvije precizirane trećine. Izuzetak je ako uz njih nasljeđuje i sin iz iste ravni srodstva, koji bi ih učinio asaba-nasljednicima. Tada će im se ostatak, nakon dodjele udjela rođenoj kćerki umrloga, podijeliti prema poznatom pravilu za asaba-nasljednike – muškome koliko dvjema ženskima;
4. one neće naslijediti ništa kada postoji rođeni sin ostavitelja;
5. također, sinovljeve kćerke ne polažu pravo na nasljedstvo u slučaju kad uz njih, kao nasljednici, postoje dvije ili više rođenih kćerki umrloga,

izuzev ako postoji i sinovljev sin⁷³⁹, u istoj ili nižoj ravni srodstva u kojoj su i one. Tada one postaju asaba-nasljednici.

Slučajevi u kojima nasljeđuje majka

Allah, dž.š., veli:

﴿وَلَا يَوْنِيهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ الشُّدُسُ﴾

“A roditeljima, svakom posebno – šestina od onog što je ostavio, ako bude imao dijete; a ako ne bude imao djeteta, a nasljeđuju ga samo roditelji, onda njegovoj materi – trećina. A ako bude imao braće, onda njegovoj materi šestina.”

Tri su opcije majčinog nasljeđivanja:

1. ona dobiva šestinu ako uz nju nasljeđuje i dijete ostavitelja, ili dijete njegova sina, ili dva brata ili dvije sestre, općenito, svedjedno jesu li to rođena braća i sestre, i s očeve i s majčine strane, ili samo s očeve strane, ili samo s majčine strane;

2. majka će uzeti trećinu cjelokupnog imetka u slučaju da ne postoji niko od prethodno navedenih srodnika.

3. Majci ostavitelja pripast će trećina preostale ostavštine u slučaju kada ne postoji muški nasljednik, nakon dodjele preciziranog dijela supružniku. Takva se podjela vrši u dva nasljednopravna slučaja koji se nazivaju *el-garraiija*.

Prvi je slučaj kada ženska umrla osoba iza sebe ostavi muža i oba roditelja.

Drugi je slučaj kada muška umrla osoba iza sebe ostavi ženu i oba roditelja.

⁷³⁹ Sinovljev sin čini asaba-nasljednicima one koji su u istoj ravni srodstva s ostaviteljem, svedjedno je li to njegova sestra ili kćerka njegovog amidže. On će asaba-nasljednicima učiniti i one iz više ravni srodstva, izuzev ako je riječ o ženskom nasljedniku preciziranog udjela (*sahibetul-fard*). Sinovljev sin oboriti će nasljedstvo srodnika iz niže ravni srodstva.

Slučajevi kada nasljeđuju nane

Kabisa ibn Zuejb kazuje: “Ebu Bekru došla je neka nana pa ga je upitala za svoj udio u nasljedstvu. On joj odgovori: ‘U Allahovoj knjizi za tebe nije određeno ništa. A ne znam da je i u praksi Allahovog Poslanik, s.a.v.s., tebi dodijeljen ikakav udio. Dođi mi ponovo, dok se kod ljudi raspitam.’ Potom je upitao ashabe.

El-Mugira ibn Šu’ba rekao mu je: ‘Nana je dolazila Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i dodijelio joj je šestinu.’ Ebu Bekr ga upita: ‘Ima li još neko osim tebe da mi to potvrdi?’ Ustade Muhammed ibn Meslema el-Ensari te mu reče isto što i El-Mugira ibn Šu’ba. Potom joj Ebu Bekr dodijeli šestinu.

Prenosilac nastavlja: “Zatim druga nana dođe Omeru pa ga upita o svom nasljedstvu. On joj reče: ‘U Allahovoj knjizi za tebe nije ništa određeno. Međutim, postoji ta šestina. Ako vas dvije nane zajedno budete nasljeđivale, dijelit ćete tu šestinu, a ako jedna bude sama nasljeđivala, ta je šestina njena.’”⁷⁴⁰

Postoje tri opcije kada nasljeđuju prave nane.⁷⁴¹

1. Njima pripada šestina – ako je samo jedna, šestina je njena, a ako ih je više, sve u njoj imaju učešće. Uvjet je da su nane jednake u ravni srodstva, kao što su majčina majka i očeva majka.

2. Bliža nana, s bilo koje strane, oslobađa nasljedstva dalju; npr. majčina majka oslobađa nasljedstva majku majčine majke, a oslobađa, također, i majku očevog oca.

3. Nane, s bilo koje strane da su, gube pravo nasljedstva postojanjem majke. One koje su s očeve strane gube pravo nasljedstva postojanjem oca, a njegovim ga postojanjem ne gube nane s majčine strane. Djed obara pravo nasljedstva svoje majke, isto tako, jer se ona na njega oslanja.

⁷⁴⁰ Predanje bilježe peterica hadiskih velikana, izuzev En-En-Nesaija. Et-Et-Tirmizi ga navodi kao vjerodostojno predanje.

⁷⁴¹ Prava nana (el-džeddetus-sahiha) jeste ona koja u srodstvo s umrlim ne ulazi preko nepravog djeda, a nepravu je djed onaj koji u srodstvo s ostavitelem ulazi preko ženske osobe, poput majčinog oca.

Sekundarni nasljednici po muškoj liniji sredstva (el-asaba)

Definicija

Izraz el-asaba množina je riječi *el-asib*, u istoj formi kao i množena *et-taleba* od riječi *et-talib*. Riječ je o čovjekovim potomcima i rođacima s očeve strane. Oni su tako nazvani zbog čvrste veze koja među njima postoji.⁷⁴²

Ovaj je izraz uzet iz glagola *asaba* u rečenici *asabel-kammu bi fulan*, a ona znači: ljudi okružuje čovjeka. Naime, sin je jedna strana, otac druga, brat jedno okrilje, amidža drugo.

Pod asaba-nasljednicima u šerijatskom pravu podrazumijevaju se osobe koje dobivaju preostalu ostavštinu, nakon što nasljednici preciziranih dijelova (*ashabul-furud*) uzmu svoje udjele. Ako nakon njih ne preostane ništa, asaba-nasljednici ništa neće ni naslijediti, izuzev ako je asaba-nasljednik sin – on, ni u kojem slučaju, ne može biti oslobođen nasljedstva.

Asaba-nasljednici jesu i oni koji polažu pravu na cjelokupnu ostavštinu, ako ne postoji niko od nasljednika preciziranih udjela, u skladu s hadisom:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَلْحِقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا، فَمَا بَقِيَ فَلَأُولَى
رَجُلٍ ذَكَرَ.

Ibn Abbas prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Precizirane udjele dodijelite njihovim vlasnicima.”⁷⁴³ Ono što preostane pripada čovjekovim najbližim muškim srođnicima.”⁷⁴⁴

⁷⁴² Naime, riječ asaba nosi i sljedeća značenja: žila, tetiva, savez, četa, skupina, trupa... (op. prev.)

⁷⁴³ To znači: precizirane udjele dajte onima koji, zakonodavnim tekstom, na njih polažu pravo. Ono što preostane pripada najbližim muškim srođnicima umrloga, iz reda asaba-nasljednika.

⁷⁴⁴ Ibn Abbas smatra da ako umrli iza sebe ostavi kćer, sestru, i brata, kćerci će pripasti polovina ostavštine, a ostatak bratu. Sestri neće pripasti ništa. Hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا أَنَا أَوْلَى بِهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، اقْرَءُوا إِن شِئْتُمْ: ﴿النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ﴾ فَإِنَّمَا مُؤْمِنٌ مَاتَ وَتَرَكَ مَالًا فَلْيَبْرِئْهُ عَصَبَتَهُ مَنْ كَانُوا، وَمَنْ تَرَكَ دِينًا أَوْ ضَيَاعًا فَلْيَأْتِنِي فَأَنَا مُؤَلَّاهٌ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Svakome sam vjerniku ja najpreči i na dunjaluku i na ahiretu. Proučite, ako hoćete, ajet: ‘Vjerovjesnik je vjernicima preči od njih samih.’ Koji god vjernik da umre i iza sebe ostavi kakvog imetka, neka ga naslijede njegovi asaba-nasljednici, oni koji to jesu. A onaj ko iza sebe ostavi neki dug, ili golog nasljednika⁷⁴⁵, taj nasljednik neka meni dođe – ja sam njegov staratelj.”

Podjela asaba-nasljednika

Asaba nasljednici dijele se u dvije grupe, a to su:

- srodnici po muškoj liniji srodstva (*asaba nesebijja*);
- nasljednici po liniji starateljstva (*asaba sebebijja*).

Asaba-nasljednici po muškoj liniji srodstva

Oni se dijele na tri kategorije, a to su:

1. neposredni muški srodnici po muškoj liniji (*asaba bi nefsihi*);
2. ženski srodnici koji su asaba-nasljednicima postali posredstvom nekog muškog asaba-nasljednika (*asaba bi gajrihi*);
3. ženski srodnici koji su asaba-nasljednicima postali posredstvom nekog ženskog asaba-nasljednika (*asaba mea gajrihi*).

Neposredni muški srodnici po muškoj liniji (*asaba bi nefsihi*)

Riječ je o svakom muškarcu u čijem srodstvu s umrlim spona nije ženska osoba. Oni se grupiraju u četiri skupine:

1. muško potomstvo, silazna linija umrloga (*džuzʿul-mejjit*);
2. srodnici po očinstvu, uzlazna linija umrloga (*asul-mejjit*);
3. srodnici po bratimstvu, bočna muška linija ostavitelja (*džuzʿu ebibi*);

⁷⁴⁵ Osoba koju umri iz sebe ostavi bez ikakvog nasljedstva.

4. srodnici po amidžinstvu, bočna muška linija ostaviteljeva oca (*džuz'ul-džedd*).

Ženski asaba-nasljednici uz muškog srodnika (*asaba bi gajrihi*)

Riječ je o ženskom srodniku čiji je udio u ostavštini polovina, u slučaju da je sama; i dvije trećine, ako ima jednu ili više sestara. Ako se uz nju, ili uz njih, nađe i brat, onda svi oni, posredstvom njega, postaju asaba-nasljednicima. Četiri su skupine ovih srodnica:

1. kćerka, ili kćerke;
2. sinovljeva kćerka, ili sinovljeve kćerke;
3. rođena sestra, ili rođene sestre;
4. polusestra po ocu, ili polusestre po ocu.

Svaka od ove četiri skupine postaje asaba-nasljednicama posredstvom muškog srodnika, a to je brat. Podjela nasljedstva među njima bit će u poznatom omjeru – muškarcu će pripasti udio jednak udjelu dvaju ženskih nasljednika.⁷⁴⁶

Ženski asaba-nasljednici uz ženskog srodnika (*asaba mea gajrihi*)

Ovdje je riječ o svakom ženskom srodniku koji, da bi postao asaba-nasljednikom, potrebuje za drugim ženskim srodnikom. Krug ovih nasljednica grupira se u samo dvije ženske skupine:

1. rođena sestra, ili rođene sestre, uz kćerku ostavitelja, ili kćerku njegova sina;
2. polusestra po ocu, ili polusestre po ocu, uz kćerku ostavitelja, ili kćerku njegovog sina; njoj, ili njima, pripast će ostatak ostavštine, nakon podjele preciziranih udjela.

Način nasljeđivanja muških asaba-nasljednika (*asaba bin-nefs*)

Prethodio je, u prošlom poglavlju, način na koji nasljeđuju ženski-asaba nasljednici uz muškog srodnika i ženski asaba-nasljednici uz ženskog srodnika.

⁷⁴⁶ Ženska srodnica kojoj nije preciziran udio u ostavštini kada ne postoji njen brat, asaba-nasljednik, neće postati asaba-nasljednicom ni u slučaju njegovog postojanja. Ako čovjek umre i iza sebe ostavi amidžu, ili tetku po ocu, sva će ostavština pripasti amidži, bez učešća tetke. Tetka po ocu neće postati asaba-nasljednikom posredstvom svoga brata (amidže), jer za nju, u slučaju njegovog nepostojanja, nije predviđeno ništa. Isto je i ako umrli iza sebe ostavi bratića i sestričnu.

U tekstu koji slijedi navest ćemo način na koji nasljeđuju neposredni muški asaba-nasljednici.

Četiri su skupine takvih asaba-nasljednika i oni nasljeđuju sljedećim redoslijedom:

- muško potomstvo koje obuhvata sinove, sinovljeve sinove i dalju silaznu liniju;

- ako ne postoji strana muških potomaka, ostavština, ili dio koji od nje preostane, prelazi srodnici po očinstvu, a ono obuhvaća oca, pravog djeda i dalju uzlaznu liniju;

- ako nema nikoga iz grupe srodnika po očinstvu živog, pravo na ostavštinu, ili njen preostali dio, polažu srodnici po bratimstvu, a ono obuhvata rođenu braću, polubraću po ocu, sinove rođenog brata, sinove polubrata po ocu, i silaznu liniju svakoga od njih;

- u slučaju da iz skupine srodnika po bratimstvu ne preostane niko živ, ostavština, ili ono što od nje preostane, prelazi na srodnike po amidžinstvu, bez razlike između te bočne muške linije od samoga umrlog, ili od njegova oca, ili od njegova djeda; jedino što se bočnoj muškoj liniji od umrlog daje prednost nad tom linijom od njegovog oca, a bočnoj muškoj liniji njegova oca daje prednost nad tom linijom od njegova djeda, i tako dalje.

Kada postoji veći broj osoba iz iste skupine srodnika, najviše prava na nasljedstvo ima srodnik koji je umrlome najbliži.

Ukoliko postoji više nasljednika koji su iz iste skupine srodnika i iste ravni srodstva s umrlim, najviše prava na ostavštinu polagat će srodnici najjači po bliskosti s ostaviteljem.

Ako umrli iza sebe ostavi osobe jednake u srodstvu s njime i po skupini, i po ravni srodstva i po jačini bliskosti, svi će na ostavštinu polagati jednaka prava, i dijelit će se po glavi srodnika.

To je pravo značenje onoga što kazuju islamski pravници, a to je da se davanje prednosti kod muških asaba-nasljednika određuje prema skupini srodnika, pa ako su u tome izjednačeni, onda prema ravni srodstva. Ako su nasljednici i u tome jednaki, onda prema jačini bliskosti s umrlim. U slučaju da su muški asaba-nasljednici jednaki i po skupini srodnika, i po

liniji srodstva, i po jačini bliskosti, svi će imati jednaka prava i ostavština će im se podijeliti prema njihovom broju.

Nasljednici po liniji starateljstva (el-asabatus-sebebijja)

Nasljednik po liniji starateljstva jeste staratelj i osloboditelj roba, bio on muškarac ili žena. Ako staratelj ne postoji, nasljedstvo pripada muškim asaba-nasljednicima.

LIŠAVANJE I NESPOSOBNOST NASLJEĐIVANJA (*EL-HADŽB VEL-HIRMAN*)

Značenje izraza el-hadžb

Izraz *el-hadžb* u jeziku nosi značenje sprečavanja. U šerijatskom pravu pod njim se podrazumijeva lišavanje određene osobe nasljedstva, cjelokupnog ili jednog njegovog djela, zbog postojanja druge osobe.

Izraz *el-birman* podrazumijeva lišavanje određene osobe njenog nasljedstva, zbog postojanja jedne od pravnih smetnji nasljeđivanju, kao što je ubistvo, ili neka druga pravna zapreka.

Vrste lišavanja nasljedstva

Dvije su vrste lišavanja nasljedstva:

- djelimično lišavanje nasljedstva (*hadžb nukšan*);
- potpuno lišavanje nasljedstva (*hadžb birman*);

Djelimično lišavanje nasljedstva jeste umanjivanje udjela jednog nasljednika zbog postojanja drugog. Tome podliježe pet osoba:

1. mužu se nasljedstvo umanjuje s polovine na četvrtinu, u slučaju postojanja ostaviteljeva djeteta;

2. ženi se udio umanjuje s četvrtine na osminu, ako postoji dijete ostavitelja;

3. majci se umanjuje udio s trećine na šestinu, u slučaju postojanja potomaka nasljednika

4. sinovljeva kćerka;

5. polusestra po ocu;

Potpuno lišavanje nasljedstva podrazumijeva lišavanje cjelokupnog nasljedstva jedne osobe zbog postojanje druge, kao što je lišavanje nasljedstva brata, onda kada se uz njega nađe ostaviteljev sin. Pod ovu vrstu lišavanja ne potpada nasljedstvo šest osoba, iako je moguće da oni djelimično budu lišeni nasljedstva. To su:

1. 2. roditelji – otac i majka;

3. 4. djeca – sin i kćerka;

5. 6. supružnici – muž i žena;

Samo ovi nasljednici ne potpadaju pod potpuno lišavanje nasljedstva.

Potpuno lišavanje nasljedstva uspostavljeno je na dva osnova:

1. svako ko je u srodstvu s umrlim posredstvom druge osobe neće nasljeđivati u slučaju postojanja te osobe. Recimo, sinovljev sin neće nasljeđivati ako postoji rođeni sin. Izuzetak su majčina djeca. Oni će uz nju nasljeđivati, iako u srodstvo s umrlim dolaze preko nje;

2. bliži srodnik ima prednost nad daljim, tako da će rođeni sin osloboditi nasljedstva sina svoga brata. Kada su nasljednici jednaki u ravni srodnosti, prednost se daje jačini bliskosti s ostaviteljem. Recimo, rođeni će brat lišiti nasljedstva brata po ocu.

Razlika između pravno nesposobnog (el-mahrum) i lišenog nasljednika (el-mahdžub)

Razlika između osobe koja je pravno nesposobna nasljeđivati i one koja je lišena nasljedstva jasno se pokazuje u sljedećim dvjema stvarima:

- pravno nesposobna osoba ni u kojem slučaju ne može nasljeđivati, poput ubice, za razliku od osobe lišene nasljedstva koja to može, ali je spriječena zbog postojanja drugog nasljednika koji na nasljedstvo polaže više prava od nje;

- osoba koja je pravno nesposobna nasljeđivati nema utjecaja na drugoga, tako da ga ne može nikako lišiti nasljedstva. Prema njoj se postavlja kao da je nema. Kada čovjek umre ostavljajući iza sebe sina nevjernika i brata koji je musliman, sva će njegova ostavština pripasti bratu, a sin neće dobiti ništa.

Međutim, osoba lišena nasljedstva ima utjecaja na drugog nasljednika, tako da ga može lišiti nasljedstva, bilo potpuno ili djelimično. Recimo, dvojica ili više braće, uz postojanje oca i majke, ne mogu nasljeđivati zbog toga što je tu otac, ali će zato umanjiti majčin udio s trećine na šestinu.

PROPORCIONALNO UMANJIVANJE IZNOSA PRECIZIRANIH UDJELA (*EL-AVL*)

Definicija

Riječ *el-avl* u jeziku ima značenje podizanja. Glagol te riječi koristi se, recimo, kada se kazuje o podizanju tasa vage. Također, ova riječ nosi značenje naklonjenosti nepravdi. Allah, dž.š., koristeći taj glagol, kaže:

﴿ذَلِكَ أَذَىٰ الْأَتَّعُولُوا﴾

“Tako ćete se najlakše nepravde kloniti.”⁷⁴⁷

Pravni eksperti pod tim izrazom podrazumijevaju proporcionalni porast broja udjela nasljednika kojima su oni precizirani, na račun smanjenja iznosa tih udjela u nasljedstvu.

Prenosi se da je u islamu prvi precizirani udio čiji je iznos bio umanjen predložen Omeru, r.a. On je taj koji je donio presudu o proporcionalnom smanjivanju iznosa udjela muža i dviju sestara. Ashabima koji su bili s njim kazao je: “Ako prvo dadnem udio mužu, ili prvo dadnem sestrama, onom potonjem neće ostati dio na koji polaže pravo. Posavjetujte me!” El-Abbas ibn Abdulmuttalib ukaza mu na proporcionalno umanjenje. Neki kažu da je to bio Alija, r.a., a postoji mišljenje da je riječ o Zejdu ibn Sabitu.

Primjeri proporcionalnog umanjivanja iznosa preciziranih udjela

- Umrla je žena, ostavljajući iza sebe dvije rodene sestre, zatim dvije polusestre po majci i majku.

Ovo se nasljedno pitanje naziva *eš-Šurejhija*, jer je neki muž nasljednik klevetao čuvenog Šurejha el-Kadija, budući da mu je on, umjesto polovine nasljedstva, dodijelio tri desetine. Muž je počeo hodati po naseljima kazujući: “Šurejh mi ne dade ni polovinu ni trećinu.” Kada

⁷⁴⁷ En-Nisa, 3.

je Šurejh za to saznao, otišao mu je, izgrdio ga i rekao: “Ružne riječi kazao si, a propisano umanjivanje (*el-avl*) prešutio si.”

- Umro je čovjek, ostavivši iza sebe ženu, dvije kćerke, oca i majku.

Ovaj se nasljedni slučaj naziva *el-minberijja*, jer je Alija, r.a., stajao na minberu Kufe, kazujući u svojoj hutbi: “Hvala Allahu, Koji samo pravedno presuđuje i Koji svakog čovjeka prema onome što je privrijedio nagrađuje. Kod Njega je utočište i mjesto povratka.” Potom je upitan o spornom slučaju, pa je pred kraj svog obraćanja kazao: “Ženina je osmina postala devetinom”, te je nastavio s obraćanjem.

Nasljedni slučajevi u kojima se može primijeniti proporcionalno umanjivanje iznosa preciziranih udjela jesu slučajevi u kojima su nasljedne osnovice šest, dvanaest i dvadeset četiri.

Šestine mogu preći u sedmine, ili osmine, ili devetine, ili desetine, dok nazivnik dvanaest prelazi u broj trinaest, ili petnaest, ili sedamnaest.

Nazivnik dvadeset i četiri može preći samo u broj dvadeset i sedam. Slučajevi koji nikako ne podliježu proporcionalnom umanjivanju iznosa udjela jesu oni u kojima su nasljedne osnovice dva, tri, četiri i osam. Proporcionalno umanjivanje iznosa nasljednih dijelova primjenjuje i nasljednopravo u Egiptu. Tekst Člana 15. tog zakonaglasila: “Kada se poveća broj preciziranih udjela u ostavštini njihovim nasljednicima, ostavština će im se dijeliti prema procentu njihovih udjela u nasljedstvu.”

Način rješavanja slučajeva proporcionalnog umanjivanja preciziranih udjela

Mora se poznavati osnova problema, odnosno izlaz iz njega, te biti upućena u udjele svakog nasljednika preciziranog dijela. Zanimarito će se osnova (nazivnik), a zatim sabrati precizirani udjeli i taj zbir učiniti novom osnovicom. Ostavština će se na temelju nje razdijeliti. Tim postupkom umanjuje se iznos udjela svakog nasljednika. Nikome se nepravda ni šteta neće učiniti, kao što je slučaj kada nasljeđuju muž i dvije rođene sestre. Osnovica ili nazivnik u ovom slučaju jeste šest. Mužu pripada polovina, odnosno tri od šest, a sestrama dvije trećine, što znači četiri

od šest. Zbir udjela jeste sedam, što je i osnova po kojoj će se izvršiti raspodjela ostavštine.

PROPORCIONALNO POVIŠENJE IZNOSA NASLJEDNIH DJELOVA (*ER-REDD*)

Definicija

Riječ *er-redd* dolazi u značenju vraćanja, recimo: "On mu je vratio dug." Također ta riječ nosi značenje odbijanja i otklanjanja, kao što je slučaj u rečenici: "Otklonio je od njega neprijateljsku spletku." Islamski pravnici pod tim izrazom podrazumijevaju davanje ostavštine koja preostane nakon nasljednika preciziranih udjela iz reda srodnika ponovno njima, shodno njihovim udjelima - u slučaju da na taj ostatak niko drugi ne polaže pravo.

Njegovi osnovi

Proporcionalno povišenje ostvarivo je samo postojanjem sljedeća tri osnova, a to su:

- postojanje nasljednika preciziranog udjela;
- ostajanje nepodijeljenog dijela zaostavštine;
- nepostojanje asaba-nasljednika.

Stav islamskih pravnika o njemu

O proporcionalnom povišenju preciziranih udjela nije prenesen zakonodavni tekst i zbog toga se ulema oko toga razilazi.

Jedni smatraju da je zabranjeno povisiti udjele nasljednika kojima su oni precizirani i da preostala ostavština, nakon što nasljednici uzmu svoje precizirane udjele, pripada državnoj kasi – jer ne postoji asaba-nasljednik.⁷⁴⁸

Drugi kažu da se može povisiti iznos svim nasljednicima preciziranih udjela, čak i supružnicima, prema njihovim udjelima.

Treći pak kažu da se povišenje može dati svim nasljednicima preciziranih udjela, izuzev supružnicima, te ocu i djedu. Prema tome, povišenje će se dati sljedećim skupinama nasljednika:

1. kćerki,
2. sinovljevoj kćerki,
3. rodenoj sestri,
4. polusestri po ocu,
5. majci,
6. nani,
7. polubratu po majci,
8. polusestri po majci.

To je oclabrano mišljenje, a njega zagovaraju Omer, Alija i većina ashaba i tabiina. Taj stav zastupaju: i Ebu Hanifa, Ahmed, neki šafijski pravnici – prema stavu na koji se oslanja – i pojedini juristi malikijske pravne škole, u slučaju da je državna kasa propala.

Oni kažu da je razlog što se supružnicima ne povisuje iznos udjela taj što se na povišenje stječe pravo na osnovu krvnog srodstva, a oni ga nemaju preko bračne veze. Ocu i djedu ne povisuju se udjeli zbog toga što se povišenje vrši samo kada asaba-nasljednika nema, a i otac i djed spadaju u asaba-nasljednike, te kao takvi i uzimaju ostatak – ne putem povišenja udjela.

⁷⁴⁸ Ovaj stav zastupa Zejd ibn Sabit, a slijede ga Urva, Ez-Zuhri, Malik i Eš-Šafi.

Egipatsko nasljedno pravo primjenjuje taj stav, izuzev u jednom slučaju u kojem se povodi Osmanovim mišljenjem, te se povisuje udio jednog od supružnika. To je slučaj kada jedno od supružnika umre i iza sebe ne ostavi drugog nasljednika, osim svog bračnog druga. Živi će supružnik naslijediti cjelokupni imetak putem uzimanja preciziranog udjela i njegovog proporcionalnog povišenja. Proporcionalno povišenje preciziranog udjela u zakonu o nasljednom pravu Egipta, prema redoslijedu prioriteta u nasljeđivanju, dolazi nakon nasljednika po ženskoj liniji srodstva. U tekstu Člana 30. tog zakona stoji: "Ako precizirani udjeli ne prekriju cijelu ostavštinu i ako ne postoje asaba-nasljednici po srodstvu, preostala ostavština daje se kao povišenje nasljednicima preciziranih udjela u skladu s njihovim dijelovima, izuzev supružnika. Ostatak ostavštine dodijelit će se supružniku ako ne postoje asaba-nasljednici po srodstvu, ili neko od nasljednika preciziranih udjela iz reda srodnika, ili u slučaju nepostojanja jednog od nasljednika po ženskoj liniji srodstva."

Metoda rješavanja slučajeva proporcionalnog povišenja

Kada uz nasljednike preciziranih udjela postoji jedno od supružnika koje ne dobiva povišenje iznosa svog udjela, taj će supružnik uzeti svoj udio koji pripada osnovici ostavštine, a ostatak, nakon dodjele preciziranog udjela, pripast će tim nasljednicima, prema njihovom broju, ako su iz iste nasljedne skupine – svedjedno da postoji jedan takav nasljednik, recimo jedna kćerka, ili veći broj njih, recimo tri kćerke. Ako ti nasljednici preciziranih udjela dolaze iz više nasljednih skupina, kao što su majka ostavitelja i njegova kćerka, ostatak ostavštine podijelit će im se prema njihovim preciziranim udjelima, a i povišenje će im se dati prema istom mjerilu.

Međutim, kada uz nasljednike preciziranih udjela ne postoji jedno od supružnika, ostatak ostavštine, nakon podjele preciziranih udjela, dodijelit će se ponovo njima kao povišenje, prema njihovom broju – ako su iz jedne nasljedne skupine. Svedjedno je postoji li jedan takav

nasljednik ili više njih. Ako oni dolaze iz više nasljednih skupina, ostatak ostavštine podijelit će im se u skladu s njihovim nasljednim udjelima. Prema tome, dio svakog nasljednika preciziranog udjela povisit će se shodno njegovom udjelu i svoj cjelokupni dio u nasljedstvu dobit će dijelom kao precizirani udio, a dijelom kao povišenje iznosa tog udjela.

NASLJEDNICI PO ŽENSKOJ LINIJI SRODSTVA (*ZEVUL-ERHAM*)

Riječ je o svakom srodniku koji ne spada u nasljednike preciziranih udjela (*ashabul-furud*) niti u sekundarne nasljednike po muškoj liniji srodnosti (*el-asaba*). Islamski pravnici podvojili su se kad je riječ o njihovu nasljeđivanju.

Imami Malik i Eš-Šafi smatraju da oni nemaju pravo nasljedstva i da ta imovina pripada državnoj kasi. Tog su stava i: Ebu Bekr, Omer, Osman, Zejd, Fz-Zuhri, El-Evzai i Davud. Ebu Hanifa i Ahmed mišljenja su da ta skupina srodnika nasljeđuje, a isto se prenosi i od Alije, Ibn Abbasa i Ibn Mesuda. Radi se o situaciji kada ne postoje nasljednici preciziranih udjela niti asaba-nasljednici. Seid ibnul-Musejjib kaže da daidža nasljeđuje uz kćerku umrloga. Nasljedno pravo u Egiptu primjenjuje potonji stav. U članovima od 31. do 38. tog zakona naveden je način na koji nasljeđuju srodnici po ženskoj liniji, a predložen je u sljedećim recima:

31 – Kada ne postoji niko od asaba-nasljednika po srodstvu, niti postoji iko od nasljednika preciziranih dijelova iz reda srodnika, ostavština, ili njen ostatak, pripast će srođnicima po ženskoj liniji.

Nasljednici po ženskoj liniji srodstva dijele se u četiri skupine i jedna nad drugom imaju prednost u nasljedstvu. Nižu se sljedećim redoslijedom:

prvu skupinu čine djeca kćeri i njihova silazna linija, te djeca sinovljevih kćeri, također sa silaznom linijom;

drugoј skupini pripadaju nepravi djed, i njegova uzlazna linija, te nepravna nana i njena uzlazna linija;

treća skupina obuhvata: sinove polubraće po majci i njihovu djecu sa silaznom linijom, zatim djecu rođenih sestara ili polusestara po jednom roditelju i njihovu silaznu liniju, potom kćerke rođene braće ili polubraće po jednom od roditelja i njihovu djecu sa silaznom linijom, te kćerke sinova rođene braće ili polubraće po ocu, uz njihovu silaznu liniju, i njihovu djecu, također sa silaznom linijom;

četvrta skupina sadrži šest podgrupa koje jedna nad drugom imaju prednost u nasljedstvu. Njihov je redoslijed ovakav:

1. amidže umrloga od majke, njegove tetke po ocu, daidže i tetke po majci od oba ili jednog roditelja;

2. djeca onih koji su u prethodnom pasusu spomenuti i njihova silazna linija, zatim kćerke amidža umrloga, po oba roditelja ili po ocu, potom kćerke njihovih sinova, i njihova silazna linija, te djeca ženskih srodnika koji su navedeni, i njihova silazna loza;

3. amidže ostaviteljeva oca od majke, njegove tetke po ocu, daidže i tetke po majci od oba ili jednog roditelja, amidže od majke umrloga, njene tetke po ocu te njene daidže i tetke po majci ili po oba roditelja;

4. djeca onih koji su spomenuti u prethodnom pasusu i njihova silazna linija; zatim kćerke amidža ostaviteljeva oca po oba roditelja ili po ocu, kćerke njihovih sinova i njihova silazna loza, te djeca spomenutih ženskih srodnika i njihova silazna loza;

5. amidže pravog djeda umrloga od majke, amidže nepravog djeda umrloga, tetke po ocu, daidže i tetke po majci njih dvojice, od oba ili jednog roditelja; zatim amidže neprave nane umrloga i nane po ocu, te tetke po ocu i po majci od njih dvije, po oba ili po jednome roditelju;

6. djeca onih koji su navedeni u prethodnom pasusu i njihova silazna loza; zatim kćerke amidže pravog djeda umrloga, po oba roditelja ili po ocu, potom kćerke njihovih sinova i njihova silazna linija te djeca navedenih ženskih srodnika sa silaznom linijom – i tako dalje;

član 32 – prva skupina nasljednika po ženskoj liniji srodstva: na nasljedstvo više prava polažu oni među njima koji su umrlome bliži po

ravni srodstva. U slučaju da su svi na istoj ravni srodstva, onda dijete nasljednika preciziranog udjela ima više prava na nasljedstvo od djeteta nasljednika po ženskoj liniji srodstva. Ako su svi oni jednaki po ravni srodstva i ako među njima ne postoji dijete nasljednika preciziranog udjela, te ako se svi vežu za nasljednika preciziranog udjela, zajednički će učestvovati u nasljedstvu;

član 33 – druga skupina nasljednika po ženskoj liniji srodstva: preči da naslijede jesu oni među njima koji su umrlome bliži po ravni srodstva. Ako su svi jednaki po ravni srodstva, prednost dobiva onaj koji se veže za nasljednika preciziranog udjela. U slučaju da su oni na istoj ravni srodstva i da među njima nema nikoga ko se veže za nasljednika preciziranog udjela, ili da se svi vežu za njega – ako su svi jednaki i po liniji bliskosti, ostavštinu će zajednički dijeliti. U slučaju da se oni razlikuju po toj liniji, dvije će trećine pripasti očevim srodniciima, a jedna trećina majčiniim;

član 34 – treća skupina nasljednika po ženskoj liniji srodstva: više prava na naslijede polažu oni među njima koji su umrlome po ravni srodstva bliži. Ako su svi oni jednaki u ravni srodstva, a među njima se nađe dijete asaba-nasljednika, ono je preče da naslijedi nego dijete nasljednika po ženskoj liniji srodstva. U suprotnom, prednost će imati onaj ko je bliži s umrlim. Onaj čije je porijeklo vezano s umrlim po oba roditelja više prava ima nego onaj čije je porijeklo vezano samo po ocu, a onaj čije je porijeklo vezano samo po ocu preči je da naslijedi nego onaj čije je porijeklo vezano samo po majci. U slučaju da su svi oni jednaki i po ravni srodstva i po jačini bliskosti, zajednički će učestvovati u nasljedstvu;

član 35 – u prvoj grupi četvrte skupine predočene u članu 31, ako postoji samo očeva linija, a to su amidže majke umrloga i njegove tetke po ocu, ili ako ostane samo majčina linija, a riječ je o njegovim daidžama i tetkama po majci - prednost će imati oni koji su u jačoj bliskosti s umrlim – tako će srodnici po oba roditelja imati prednost nad srodniciima po ocu, a srodnici po ocu prednjačit će nad srodniciima po majci. Ako pripadnici ove grupe nasljednika budu jednaki po bliskosti s umrlim, zajednički će dijeliti njegovu ostavštinu, a ako se ove dvije skupine spoje,

dvije će trećine pripasti očevoj liniji a jedna trećina majčinoj. Udio svake skupine dijelit će se na način koji je prethodio i primijenit će se propisi iz dva prošla pasusa, za grupe 3 i 5;

član 36 – u drugoj grupi četvrte skupine, prednost se daje onima koji su bliži po ravni srodstva nad onima koji su dalji, makar ne bili u istoj liniji srodstva. Ako su ti nasljednici jednaki i u ravni i u liniji srodstva, prednost će se dati onome ko je u jačoj bliskosti s umrlim – u slučaju da je riječ o djeci asaba-nasljednika ili djeci nasljednika po ženskoj liniji srodstva. Ako oni dolaze iz različitih skupina nasljednika, prednost će imati dijete asaba-nasljednika nad djetetom nasljednika po ženskoj liniji srodstva. Kod različitosti linije srodstva, dvije trećine pripast će srođnicima po ocu, a jedna trećina srođnicima po majci. Ono što svaka skupina dobije dodijelit će mu se na prethodno spomenut način i primijenit će se propisi iz dva prošla pasusa, za grupe 4 i 6;

član 37 – u obzir se ne uzima brojnost strana srođništva nasljednika iz reda srođnika po ženskoj liniji, izuzev ako se razlikuju linije rodbinstva;

član 38 – prilikom nasljeđivanja nasljednika po ženskoj liniji srodstva, muškarcu pripada udio jednak udjelima dviju žena.

FETUS (*EL-HAML*)

Fetus je dijete koje trudnica nosi u stomaku.

Mi ćemo ovdje o njemu govoriti iz ugla nasljeđivanja i perioda trudnoće.

Propisanost njegova nasljeđivanja

Fetus se može ili odvojiti od majke ili ostati u njenom stomaku. U oba slučaja slijede propisi koji se odnose na njega, a koje ćemo sada navesti.

Fetus odvojen od svoje majke

Kada se fetus odvaja od svoje majke, on se može odvojiti živ ili mrtav. Ako se odvoji mrtav, to odvajanje može biti bez ikakvog zločina ili nasrtaja na njegovu majku, a može biti i posljedica zločina prema njoj. Ukoliko se fetus rodi živ, nasljeđivat će druge, i drugi će njega nasljeđivati, prema hadisu:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا اسْتَهَلَ الْمَوْلُودُ وَرِثَ.

Ebu Hurejra prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Ako novorođenče zaplače, bit će nasljeđivano."

Plakanje novorođenčeta jeste podizanje glasa, a time se želi reći: ako se pokaže da je novorođenče živo, bit će nasljeđivano.

Pokazatelji života jesu: puštanje glasa, disanje, kihanje i sl.

Takvo mišljenje zastupaju: Es-Sevri, El-Evzai, Eš-Šafi i pravnici hanefijskog mezheba.

Ukoliko se fetus odvoji mrtav, a da nije bilo nekog zločina učinjenog prema njegovoj majci, on niti će nasljeđivati niti će biti nasljeđivan, prema jedinstvenom stavu islamske uleme.

Ako se fetus odvoji mrtav zbog nekog zločina učinjenog njegovoj majci, on će u tom slučaju i nasljeđivati i biti nasljeđivan, prema mišljenju hanefijskih jurista.

Pravnici šafijskog i hanbelijskog mezheba te imam Malik vele da on tada neće naslijediti ništa izuzev što će se zbog zločina prema njemu isplatiti pola krvarine (*el-gurre*). Fetusa neće nasljeđivati niko, izuzev njegove majke, a nju će nasljeđivati svako ko je pravni nasljednik.

El-Lejs ibn Sa'd i Rebia ibn Abdurrahman smatraju da plod, ako se odvoji mrtav posredstvom zločina nad njegovom majkom, neće nasljeđivati niti će biti nasljeđivan. Njegova će majka dobiti pola krvarine i to će biti samo njeno, jer je zločin izvršen nad jednim njenim dijelom – fetusom. Ako je zločin izvršen nad njom samom, i nagrada će pripasti njoj samoj. Egipatski zakon primjenjuje ovaj stav.

Fetus u majčinoj utrobi

Fetusu koji ostane u utrobi svoje majke ne ostavlja se ništa od ostavštine u slučaju da nije pravni nasljednik ili da je oslobođen nasljedstva drugom osobom, kako god se uzelo.

Kada čovjek umre i iza sebe ostavi ženu, oca i majku trudnu s drugim čovjekom, ne njegovim ocem, majčin plod, u takvoj situaciji, neće dobiti nikakvo nasljedstvo. Naime, plod je u svojstvu polubrata ili polusestre po majci, a polubraća po majci ne nasljeđuju ništa uz postojanje uzlazne linije umrloga. To je u ovom slučaju otac.

- Sva se zaostavština "zamrzava" do rođenja ploda onda kada je plod nasljednik i kada, uz njega, drugog nasljednika nema, ili kada je drugi nasljednik oslobođen nasljedstva njegovim postojanjem, prema jedinstvenom stavu islamskih pravnika.

Ostavština se "zamrzava" i onda kada uz plod postoje drugi nasljednici koji nisu pravno oslobođeni nasljedstva njegovim postojanjem i koji u punom broju pristaju, eksplicitnim iskazom ili implicitnim ukazom, da se imovina ne dijeli, time što će prešutjeti ili ne zahtijevati njenu razdjelu.

- Svakom nasljedniku čiji se precizirani udio ne mijenja mijenjanjem fetusa daje se njegov puni udio, a ostatak se "zamrzava". Primjer je situacija kada umrli iza sebe ostavi nanu i trudnu ženu – nani će se dati šestina, jer njen se precizirani udio ne mijenja, bilo da žena rodi muškog ili ženskog potomka.

- Nasljedniku koji gubi pravo nasljedstva u jednoj opciji fetusova rađanja, a u drugoj ne, neće se dati ništa, zbog otvorene sumnje u njegovo pravo nasljedstva. Tako onaj ko umre i iza sebe ostavi trudnu ženu i brata, bratu neće pripasti ništa, zbog mogućnosti da će trudnica roditi muškog potomka. To je stav većine islamskih jurista.

- Nasljedniku preciziranog udjela čiji se dio mijenja prema spolu fetusa dat će se manji od dva moguća udjela, a za plod zadržat će se veći mogući dio. Ako se plod rodi živ i kasnije taj čovjek bude imao pravo na taj veći dio, uzet će ga, a ako ne bude polagao pravo na veći, nego na

manji udio, uzet će manji i ostatak će biti vraćen ostalim nasljednicima. U slučaju da se plod rodi mrtav, neće imati pravo nasljedstva, a sva će se ostavština razdijeliti nasljednicima, ne uzimajući u obzir plod.

Najduži i najkraći period trudnoće

Najkraći period u kojem se fetus formira i dijete rađa živo traje šest mjeseci, prema Allahovim, dž.š., riječima:

﴿وَحَلُّهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا﴾

“... nosi ga i doji trideset mjeseci.”⁷⁴⁹ – uz riječi:

﴿وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ﴾

“... i doji ga u toku dvije godine.”⁷⁵⁰

Prema tome, ako dojenje traje dvije godine, za period trudnoće ostaje samo šest mjeseci. Tako misli većina pravnih eksperata.

El-Kemal ibnul-Hemmam, jedan od vodećih hanefijskih pravnika, kaže da je uobičajeno, u kontinuitetu, da period trudnoće traje duže od šest mjeseci i da je on mnogo vremena to pratio, a da tokom njega nije čuo za rođenje nakon šest mjeseci.

Mišljenje jednog dijela hanbelijskih pravnika jeste da je najkraći period trudnoće devet mjeseci.

Zakon u Egiptu nije prihvatio stav većine islamskih pravnika, i poveo se za mišljenjem dijela hanbelijskih jurista i tvrdnjom medicinskih stručnjaka koji kažu da je najkraći period trudnoće devet mjeseci lunarne godine (270 dana); taj je period podudaran s najčešćim i najvećim brojem rađanja.

Kako su se učenjaci razili u mišljenju o najkraćem periodu trudnoće, tako su se razili kad je riječ o njegovom najdužem periodu. Neki od njih kažu da je riječ o dvije godine⁷⁵¹, neki kažu da je to devet mjeseci, a neki opet vele da je u pitanju jedna lunarna godina. (354 dana)

⁷⁴⁹ El-Ahkaf, 15.

⁷⁵⁰ Lukman, 14. Korkutov prijevod glasi: “... i odbija ga u toku dvije godine.”

⁷⁵¹ To je mišljenje hanefijskih pravnika.

Zakon u Egiptu poveo se mišljenjem zvanične medicine.

Navodi se i da je najduži period trudnoće jedna solarna godina (365 dana)⁷⁵². Taj se period u obzir uzima prilikom ustanovljavanja porijekla, nasljedstva, vakufa i oporuke.

Egipatski zakon primjenjuje stav Ebu Jusufa, na kojem se zasniva fetva hancifijskog mezheba, a to je da se plodu ostavlja veći mogući udio, a isti se zakon povodi i za mišljenjem trojice fikhskih velikana, tj. da se za pravo na nasljedstvo uvjetuje rađanje ploda živog.

Također, egipatsko pravo primjenjuje mišljenje Muhammeda ibnul-Hakema, a to je da plod može nasljeđivati samo ako se rodi u toku godine dana od datuma smrti ostavitelja ili rastave braka između njegovih roditelja.

U članu 42, 43 i 44 tog zakona stoji sljedeće:

Član 42 – “Za fetus se od ostavštine zadržava veći od moguća dva udjela računajući na to hoće li biti muškog ili ženskog spola;

Član 43 – ako čovjek umre, ostavljajući iza sebe suprugu, ili raspuštenicu u razvodnom roku, njen će ga plod nasljeđivati samo ako se dijete rodi živo u roku od tri stotine šezdeset pet (365) dana, najviše, od datuma čovjekove smrti ili razvoda. Plod neće nasljeđivati nikoga osim svoga oca, izuzev u dva sljedeća slučaja:

- da se rodi živ u toku tri stotine šezdeset i pet (365) dana, najviše, od datuma smrti ili razvoda, u slučaju da mu je majka u posmrtnom (*iddetul-vefa*) ili razvodnom roku (*iddetut-talak*), a da ostavitelj umre tokom tog roka;

- da se rodi živ u toku dvije stotine i sedamdeset (270) dana, najviše, od datuma smrti ostavitelja, ako je plod iz postojane bračne zajednice u trenutku njegove smrti;

Član 44 – ako se umanji dio koji je ostavljen plodu i na koji on polaže pravo, ostatak će se potraživati od nasljednika čiji je udio dopao višak. U slučaju da se uveća dio ostavljen plodu, dio koji je njegov, višak će se vratiti nasljedniku koji na njega polaže pravo.”

⁷⁵² Tako smatra Muhammed ibnul-Hakem, jedan od pravnika malikijskog mezheba.

NESTALA OSOBA (*EL-MEFKUD*)

Definicija

Ako osoba nestane, i prekine se svaka vijest o njoj, te se ne zna je li živa ili mrtva, a pravosudni organ donese presudu o njenoj smrti, za nju se kaže da je to nestala osoba.

Presuda pravosudnog organa može biti zasnovana na dokazu, kao što je svjedočenje pravednih osoba; ili na pretpostavkama koje nisu validne kao dokazi, poput prolaska određenog vremenskog perioda.

U prvom slučaju, smrt nestale osobe izvjesna je i potvrđena, od trenutka u kojem je ustanovljen dokaz o njenoj smrti. U drugom slučaju, u kojem pravosudni organ donosi presudu o smrti nestale osobe na osnovu proteka određenog vremenskog perioda, ta je njena smrt samo pravna, zbog mogućnosti da je osoba još živa.

Period nakon kojeg se presuđuje o smrti nestalog lica

Islamski pravnici nisu jednoglasni kada je riječ o periodu nakon kojeg se donosi presuda o smrti nestale osobe. Prenosi se da je imam Malik kazao: "Riječ je o periodu od četiri godine, zbog toga što je Omer, r.a., rekao: 'Svaka žena koja izgubi muža i ne zna gdje je on, neka čeka četiri godine, a zatim neka ispoštuje posmrtni period od četiri mjeseca. Nakon toga je slobodna.'"⁷⁵³

Općepoznati stav Ebu Hanife, Eš-Šafija i Malika kaže da se taj period ne određuje, već da se prepušta slobodnom prosuđivanju kadije u svim vremenima. Autor djela *El-Mugni*, u jednoj od dvije verzije, o nestalom čovjeku čija je smrt neizvjesna kaže: "Niti će se njegova imovina razdijeliti niti će mu se žena preudati dok se sa sigurnošću ne bude znalo za njegovu smrt, ili dok ne protekne period tokom kojeg, inače, ne bi preživio. Ta se stvar prepušta slobodnom prosuđivanju sudije. To je stav

⁷⁵³ Predanje bilježe El-Buhari i Eš-Šafi.

imama Eš-Šafija, r.a., Muhammeda ibnul-Hasana; takvo je mišljenje i Malika, Ebu Hanife i Ebu Jusufa. Naime, pravna je osnova da je osoba živa, a pretpostavka se može promijeniti samo uz sigurno saznanje. Saznanja ovdje nema, tako da se to mora obustaviti.”

Imam Ahmed smatra da će se nestala osoba, ukoliko njen nestanak implicira propast⁷⁵⁴, i nakon detaljne istrage o njoj, proglasiti mrtvom poslije isteka četiri godine, jer izvjesno je da nije živa. To je slično postavci uvjeta o prolasku perioda koji nestala osoba inače ne bi preživjela. Ako nestanak osobe implicira da je ona živa⁷⁵⁵, slučaj će se prepustiti pravosudnom organu da o njenoj smrti presudi nakon perioda koji on odredi i nakon istrage o njoj pomoću svih raspoloživih sredstava koja mogu dovesti do rasvjetljenja istine: je li ona živa ili mrtva.

Egipatski zakon poveo se stavom imama Ahmeda da će se, u slučaju kada nestanak osobe implicira njenu propast, odrediti rok od četiri godine, a primjenjuje njegov stav i stav nekih drugih pravnika o prepuštanju odluke pravosudnom organu u drugim slučajevima nestanka.

U članu 21. zakona pod brojem 15 iz 1929. godine stoji sljedeći tekst: “Donijet će se presuda o smrti nestale osobe, za koju prevladava mišljenje da nije živa, nakon isteka četiri godine od datuma njenog nestanka. Međutim, u svim drugim slučajevima odluka o periodu nakon kojeg će se donijeti presuda o smrti nestale osobe prepušta se sudiji. Sve to dolazi tek nakon istrage o njoj na sve moguće načine koji mogu dovesti do spoznaje da li je nestala osoba živa ili mrtva.”

Njeno nasljedstvo

Za nasljedstvo nestale osobe vezuju se dvije stvari, jer ona može biti ili ostavitelj ili nasljednik. U situaciji kada je nestala osoba ostavitelj, njegova će imovina ostati u njegovom vlasništvu i neće se dijeliti njegovim nasljednicima sve dok se ne ustanovi da je mrtva, ili dok pravosudni organ

⁷⁵⁴ Kao što je onaj koji nestane na bojnopolju, ili nakon invazije, ili ko nestane među svojim – poput čovjeka koji pođe klanjati jacija-namaz, pa se ne vrati, ili pođe zbog neke potrebe u blizini, pa se ne pojavi, a o njemu se ne bude znalo ništa.

⁷⁵⁵ Kao što je slučaj s putnikom koji krene na hadž, ili radi studiranja, ili radi trgovine.

ne donese presudu o njenoj smrti. Ako se nestala osoba pojavi živa, uzet će svoju imovinu, a ako se ustanovi njena smrt, ili sudija donese presudu o njenoj smrti, naslijedit će je njeni nasljednici od vremena saznanja o smrti ili od trenutka presude pravosudnog organa. Naslijedit je neće oni koju umru prije toga, ili oni koji pravo na nasljedstvo steknu nakon toga, nestankom smetnje koja ih je sprečavala – kao što je prelazak nasljednika na islam.

Takvi su propisi ako se presuda o smrti ne odnosi i na vrijeme prije njenog donošenja. U suprotnom, naslijedit će je njeni pravni nasljednici u vremenu na koje se presuda o smrti odnosi.

U drugoj situaciji, kada je nestala osoba nasljednik imovine drugoga, njen će joj se udio iz ostaviteljeve ostavštine sačuvati, a nakon presude o njenoj smrti ta ostavljena imovina vratit će se drugim nasljednicima ostavitelja. To pravilo primjenjuje i Egipatski zakon. U Članu 45 stoji sljedeći tekst: “Udio nestale osobe u ostavštini ostavitelja “zamrznut” će se dok se njen slučaj ne razjasni. Ako se ona pojavi živa, uzet će ga, a ako se donese presuda o njenoj smrti, taj će se udio vratiti nasljednicima kojima pripada u trenutku smrti ostavitelja. U slučaju da se nestala osoba pojavi živa nakon presude o njenoj smrti, uzet će ono što preostane od njenog udjela u vlasništvu ostalih nasljednika.”⁷⁵⁶

⁷⁵⁶ Bili su to propisi koji se odnose na nasljedstvo. Međutim, propisi koji se odnose na ženu nestalog lica navedeni su u članu 22. zakona pod brojem 25, donesenog 1929. godine: “Nakon presude o smrti nestalog lica na način koji je obznanjen u prethodnom članu, njegova će supruga sačekati posmrtni rok, a ostavština će se podijeliti nasljednicima koji postoje u trenutku donošenja presude.” U članu 7. istog zakona iz iste godine navedeno je sljedeće: “Ako se nestalo lice pojavi, ili ne pojavi, a postane jasno da je ono živo, njegova će žena pripasti njemu, ako drugi čovjek nije stupio s njom u bračni odnos, ne znajući da je prvi suprug živ; ako drugi čovjek stupi s njom u bračni odnos, ne znajući da je njen prvi muž živ, pripast će tom drugom čovjeku u slučaju da njihov bračni ugovor nije sklopljen tokom posmrtnog roka u kojem je ona trebala čekati prvoga.

HERMAFRODIT (*EL-HUNSA*)⁷⁵⁷

Definicija

Hermafrodit je osoba čiji je spol nejasan i za koju se ne zna je li muško ili žensko, zbog toga što ima i penis i vaginu zajedno, ili zato što nema nijedan od dva spolna organa.

Kako hermafrodit nasljeđuje

Ako se ustvrdi da je riječ o osobi muškog spola, nasljeđivat će kao muški nasljednik, a ako se ustanovi da je ženskog spola, nasljeđivat će kao ženski nasljednik.

Muškost ili ženskost ustanovljavaju se pojavom njihovih pokazatelja. Spol se, prije punoljetnosti, poznaje po načinu mokrenja. U slučaju da takva osoba mokri preko organa kojim se odlikuju muškarci, riječ je o muškarcu, a ako mokri pomoću organa koji je odlika žena, onda se radi o ženi. Ako se dogodi da mokri preko oba navedena organa, presuđuje se prema organu koji je prvi upotrijebljen. Nakon punoljetnosti, ako hermafroditu nikne brada, ili priđe ženama, ili u snu polucira onako kako poluciraju muškarci – riječ je o muškoj osobi. Ukoliko mu se pojave grudi kakve su kod žena, ili mu potekne mlijeko, ili dobije menstruaciju, ili zatrudni – radi se o ženskoj osobi. U te dvije situacije ta se osoba naziva nekomplikiranim hermafroditom (*bunsa gajru muški*).

Kada se ne zna je li riječ o muškoj ili ženskoj osobi, tako što se ne pojavi nijedan pokazatelj spola, ili se pojave, ali kontradiktorni, riječ je o kompliciranom hermafroditu (*bunsa muški*). Islamski pravnici razišli su se u propisima o njegovom nasljedstvu. Ebu Hanifa veli da će se pretpostaviti da je ta osoba muško, a zatim da je žensko, i da će se, nakon toga, prema njemu postupiti po gorjoj od te dvije opcije. Čak ako prema jednoj pretpostavci bude nasljeđivao, a prema drugoj ne bude, u

⁷⁵⁷ Izraz *el-bunsa* deriviran je iz riječi *el-huns* koja nosi značenje nježnosti i mlakosti.

tom slučaju neće dobiti ništa. Ako prema obje opcije bude nasljeđivao, a njegov udio tada bude različit, dat će mu se manji od dva moguća udjela. Imam Malik, Ebu Jusuf i ši'ije imamiti kažu da hermafrodit uzima polovinu spojenih udjela muškog i ženskog nasljednika. Imam Eš-Šafi veli: "Svacom će se nasljedniku i hermafroditu dati manji od dva moguća udjela, jer on preostaje svakome od njih." Ahmed kazuje: "Ako postoji nada da će njegov slučaj izići na vidjelo, i njemu i ostalim nasljednicima dodijelit će manji udio, a ostatak će se "zamrznuti"; a ako se ne očekuje rasvjetljenje problema, dvospolac će uzeti polovinu spojenih udjela muškog i ženskog nasljednika." Posljednje je mišljenje i prevladavajuće. Međutim, Egipatski zakon primjenjuje stav Ebu Hanife. U članu 46 tog zakona piše: "Kompliciranom hermafroditu, a to je osoba za koju se ne zna je li muško ili žensko, pripada manji od dva moguća udjela, a ostavština koja preostane daje se ostalim nasljednicima."

NASLJEDSTVO ODMETNIKA OD VJERE (*EL-MURTEDD*)

Odmetnik od vjere neće nasljeđivati druge niti će njega drugi nasljeđivati. Njegovo će nasljedstvo pripasti državnoj kasi muslimana. Tako misle Eš-Šafi, Malik i Ahmed, prema njegovom čuenijem stavu. Pravnici hanefijskog mezheba smatraju da će ono što odmetnik zaradi prije svoga odmetništva naslijediti njegovi rođaci muslimani, a ono što stekne nakon toga pripast će državnoj kasi. O tome je detaljnije govoreno prethodno, u poglavlju o šerijatskim kaznama (*el-hudud*).

VANBRAČNO DIJETE (*IBNUZ-ZINA*) I NEPRIZNATO DIJETE (*IBNUL-MULAANA*)

Vanbračno dijete je dijete koje je rođeno van zakonske bračne veze, a nepriznato dijete jeste dijete koje zakonski otac negira da od njega potječe.

Ni kopile ni nepriznato dijete ne nasljeđuju svoje očeve, niti oni nasljeđuju njih, prema konsenzusu islamskih znanstvenika, zbog nepostojanja zakonskog porijekla. Oni se nasljeđuju sa svojim majkama. Ibn Omer prenosi da je neki čovjek, u doba Vjerovjesnika, s.a.v.s., kleo svoju ženu i poricao da je dijete njegovo. Vjerovjesnik, s.a.v.s., rastavio ih je, a dijete je dodijelio ženi.⁷⁵⁸ U drugoj verziji stoji: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., dodijelio je nasljedstvo nepriznatog djeteta njegovoj majci i njenim nasljednicima koje iza sebe ostavi." U Članu 47 zakona o nasljedstvu stoji: "Vanbračno i nepriznato dijete nasljeđuju majku i njene srodnike, a njih nasljeđuje majka i njeni srodnici."

NAGODBA O PREPUŠTANJU NASLJEDSTVA (*ET-TEHARUDŽ*)

Definicija

Izraz *et-teharudž* podrazumijeva da se nasljednici nagode oko izuzimanja nekih među njima iz udjela u nasljedstvu koji im pripada, u zamjenu za određeni dio ostavštine, ili bez ičega. Prepuštanje nasljedstva može se dogovoriti između dvojice nasljednika tako što bi jedan zauzeo mjesto drugoga u njegovom udjelu, u zamjenu za određeni novčani iznos koji bi mu on dao.

⁷⁵⁸ Hadis bilježe El-Buhari i Ebu Davud.

Propis o prepuštanju nasljedstva

Nagodba o prepuštanju nasljedstva dozvoljena je, ako se učini uz obostrani pristanak. Abdurrahman ibn Avf dao je razvod svojoj ženi Temadur bintul-Asbeg el-Kelbijji, dok je bio na samrti. Potom je on umro, a ona je ostala izdržavajući posmrtni rok, pa ju je Osman, r.a., učinio nasljednicom, uz ostale tri žene. Potom su se njih tri s njome nagodile da ona prepusti svoju četvrtinu precizirane im osmine, u zamjenu za trideset i osam hiljada, neki kažu, zlatnika, a neki srebrnjaka.

U Zakonu o nasljedstvu, u članu 48, navedeno je sljedeće: “Nagodba o prepuštanju nasljedstva podrazumijeva da se nasljednici dogovore o izuzimanju nekih među njima iz nasljedstva, u zamjenu za određenu stvar. Ako se jedan od nasljednika nagodi s drugim o prepuštanju nasljedstva, onda će on polagati pravo na njegov udio i zauzet će njegovo mjesto u ostavštini. Ukoliko se jedan nasljednik nagodi s ostalima o prepuštanju nasljedstva, ako je nagodba da mu se plati iz ostavštine, njegov će se udio njima podijeliti prema njihovim udjelima u njoj. U slučaju da mu se plaća iz njihove imovine, a ugovor o prepuštanju nasljedstva ne naznači način na koji će se podijeliti njegov udio, taj će im se udio svima jednako podijeliti.”

Nasljednici pod rednim brojevima 6., 7. i 8 – pravo na ostavštinu bez nasljedničke linije

U Zakonu o nasljedstvu, u članu 4, navedeno je sljedeće:

“Kada ne postoje nasljednici, ostavština će se dijeliti sljedećim redoslijedom:

Prvo, na nju polaže pravo onaj kome je ostavitelj priznao svoje porijeklo;

drugo, onaj kome umrli oporuci ostavštinu koja prelazi granicu do koje se oporuka izvršava;

ako ne postoji nijedna od spomenutih osoba, ostavština, ili dio koji od nje preostane, prelazi u javni trezor.”

To znači da kada ostavitelj umre, a iza sebe ne ostavi prave nasljednike, pravo na njegovu ostavštinu ima troje:

1. onaj kome je priznato ostaviteljevo porijeklo;
 2. nasljednik oporuke čiji iznos prelazi trećinu ostavštine;
 3. državna kasa – javni trezor;
- Reći ćemo nešto više o ovo troje nasljednika.

Onaj kome je priznato ostaviteljevo porijeklo

Zakon koji se primjenjuje u Egiptu kaže sljedeće: “Ako umrli svoje porijeklo prizna drugome, onaj kome je porijeklo priznato polaže pravo na ostavštinu ako je riječ o osobi nepoznatog porijekla ili za koju nije utvrđeno da potječe od nekoga drugog, a ostavitelj ne opozove svoje priznanje. U tom se slučaju uvjetuje da onaj kome je priznato porijeklo bude živ u trenutku smrti ostavitelja koji je dao priznanje, ili u trenutku donošenja presude o njegovoj smrti. Uvjet je i da se pred takvog nasljednika ne ispriječi jedna od smetnji nasljeđivanju.”

U dodatnoj napomeni stoji sljedeće: “Onaj kome je priznato ostaviteljevo porijeklo nije nasljednik, jer nasljeđivanje se oslanja na utvrđenost porijekla, a ono se ne može ustvrditi samo priznanjem. Međutim, islamski pravnici smatraju ga nasljednikom u nekim slučajevima, npr. daju mu prednost nad oporučnim nasljednikom dijela koji prelazi trećinu ostavštine – osvrćući se na taj višak. Također, oni tu osobu smatraju nekim koga ostavitelj iza sebe ostavlja kao mogućeg vlasnika, te on ima pravo biti odbijen zbog nekog nedostatka, a može dobiti i zabranu nasljeđivanja zbog bilo koje zakonske smetnje. Tako se uvidjelo da je u interesu da ga se smatra nasljednikom ostavštine, bez prave nasljedne linije, u skladu sa stvarnošću i realnošću.”

Oporučni nasljednik dijela koji prelazi trećinu ostavštine

Ako ostavitelj umre, a ne bude imao pravog nasljednika, niti nekoga kome je priznao svoje porijeklo, dozvoljeno je oporučiti tuđinu koji nije nasljednik cjelokupnu imovinu, ili bilo koji njen dio, jer ograničavanje na trećinu učinjeno je zbog nasljednika, a od njih ne postoji nijedan.

Državna kasa (bejtul-mal) – nasljednik pod rednim brojem 9.

Kada ostavitelj umre, a iza sebe ne ostavi nasljednike, niti postoji neko kome je priznato porijeklo niti oporučni nasljednik djela većeg od trećine ostavštine, njegova će se imovina položiti u državnu kasu muslimana, kako bi se utrošila za javne interese njihove zajednice.

Obavezna oporuka

Egipatski zakon izdao je obavezujuću oporuku, pod rednim brojem 71, godine 1936. (1365.god. po H.). Ona obuhvata sljedeće propise:

1. ako umrli ne oporuchi potomku svoga djeteta – koje umre za njegova života, ili umre istovremeno s njim, makar i pravno – udio jednak onome na koji bi to dijete polagalo pravo, kao nasljedstvo u njegovoj ostavštini, da je prilikom njegove smrti živo, tom bi potomku obavezno slijedila oporuka u ostavštini u iznosu spomenutog udjela, u granicama trećine ostaviteljeva imetka. Uvjet je da potomak ne bude pravni nasljednik i da mu umrli nije bez ikakve nadoknade i na neki drugi način dao udio onoliki koliki mu obavezno pripada. Ako je iznos koji je umrli dao potomku manji od onoga koji mu obavezno pripada, onda mu se mora oporučiti još onoliko koliko bi upotpunilo obavezni udio.

Ta će oporuka pripasti prvoj “generaciji” djece kćerki, te djeci sinova iz reda onih koji nisu srodnici posredstvom ženske osobe i njihovoj silaznoj liniji, s tim da će svaki srodnik po uzlaznoj liniji osloboditi nasljedstva svog potomka, ne i potomka drugog srodnika, i da će se udio svakog srodnika po uzlaznoj liniji dijeliti njegovom potomstvu i njihovoj

silaznoj liniji. Nasljedstvo će se podijeliti kao da je ostaviteljev srodnik ili srodnici po uzlaznoj liniji preko kojih se stiže do umrlog umrli nakon njega i da je njihova smrt stigla uobičajenim redom nizanja generacija;

2. ako umrli oporuči onome koga oporuka obavezno slijedi više nego što je njegov stvarni udio, taj će višak biti dobrovoljna oporuka. U slučaju da mu umrli oporuči udio manji od obaveznoga, morat će mu se dati iznos koji bi ga dopunio. Kada umrli oporuči jednom dijelu nasljednika koje oporuka obavezno sljedeće, a drugome dijelu ne oporuči, onima kojima nije ostavio oporuku mora se dati iznos koji im obavezno pripada. Uzet će se udio onoga kome nije oporučeno i izjednačit će se s udjelom onoga kome jeste, u najmanjem obaveznom iznosu, iz preostalog dijela trećine. Ako u njemu ne bude prostora za nadoknadu, namirit će se i iz njega i iz dobrovoljno oporučenog dijela;

3. obaveznoj oporuci daje se prednost nad ostalim oporukama. Ako umrli nije ostavio oporuku onima kojima ona obavezno pripada, a oporuči u korist nekih drugih osoba, onima od njih kojima ona obavezno pripada nadomjestit će se onoliko koliki je njihov udio iz preostalog dijela trećine ostavštine. Tako će biti ako se u njemu nađe dovoljan iznos. U suprotnom, nadoknada će se izvršiti jednim dijelom iz tog ostatka trećine, a drugim dijelom iz onoga što je dano "tim drugim" osobama.

Način rješavanja pitanja koja obuhvataju obaveznu oporuku

- Pretpostavi se da je dijete koje je umrlo za života jednog od svojih roditelja živo i da je nasljednik, te mu se odredi udio, kao da je uistinu prisutan.

- Iz ostavštine se izdvaja udio za umrlog nasljednika i daje se njegovim potomcima koji polažu pravo na obaveznu oporuku, ako ona iznosi trećinu ostavštine i manje od toga; ako oporuka prelazi trećinu, vratit će se u granice trećine, a zatim će se podijeliti djeci oporučnog nasljednika – muškome koliko dvjema ženskima.

- Ostatak ostavštine dijeli se stvarnim nasljednicima ostavitelja, u skladu s njihovim zakonskim udjelima.

O AUTORU

ES-SEJJID SABIK

Es-Sejjid Sabik rođen je 1915. godine u egipatskom selu Istanha. Već sa devet godina postao je hafiz Kur'ana. Nakon stjecanja visokog islamskog obrazovanja na Šerijatsko-pravnom fakultetu Univerziteta El-Ezher radi kao upravitelj džamija i islamskog obrazovanja u egipatskom Ministarstvu za islamska pitanja. Kasnije se preselio u Saudijsku Arabiju, gdje je upravljao Odsjekom za šerijatske studije na Ummul-kura univerzitetu. Po povratku u Egipat godinama radi na odgoju i obrazovanju mladih.

Bio je poznati muslimanski aktivista. Još kao student upoznao se s Hasanom el-Benaaom i postao član islamskog obnoviteljskog pokreta "El-Ihvanul-muslimun" (Muslimanska braća).

Nakon što je napisao Fikhus-sunne, u kasnim četrdesetim godina prošlog stoljeća pridružio se mudžahidima u Palestini i s njima proveo određeno vrijeme. Nastojao je ne samo da ih stručno osposobi za vođenje borbe, nego da ih i duhovno i moralno pripremi za tako velike izazove. Zbog aktivnosti u Palestini egipatska vlada ga 1948. godine zatvara, a on i to vrijeme koristi da svojim sapatnicima otkrije ljepote islama.

Nakon toga posjećuje brojne zemlje i u džamijama drži predavanja. On je prvi svršeni El-Ezhera koji je posjetio Sovjetski savez i upoznao se sa stanjem muslimana u toj zemlji. Na njegovo veliko iznenađenje domaćini su ga upoznali s činjenicom da se njegovo djelo Fikhus-sunne kod njih već koristi kao udžbenik za šerijatsko pravo.

Fikhus-sunne jeste veoma zanimljivo djelo koje obuhvata sve sfere šerijatskog prava. Pisano je veoma jednostavnim stilom, lahko razumljivo, i autor nastoji ne samo da čitaoca upozna sa šerijatskim propisima nego i da potakne i osnaži ljubav kod čitaoca prema tim propisima.

Za djelo Fikhus-sunne Es-Sejjid Sabik je 1994. god. dobio Fejsalovu nagradu za islamske studije. Novčani dio te nagrade izdvojio je za izgradnju ispostave El-Ezhera u svom rodnom mjestu.

Umro je u Egiptu, u februaru 2000. godine.

Sadržaj

ZAKLETVE (EL-EJMAN) 5

ZAKLETVE (EL-EJMAN)-----	7
Definicija-----	7
Uvjet za zakletvu je spomen Allahovog imena ili jednog od Njegovih svojstava -----	7
Ejmullah, amrullah i aksemtu alejke jesu zakletve -----	8
Zakletva muslimanskim zakletvama -----	9
Čovjekova zakletva da nije musliman i da nema ništa s islamom -----	10
Zabranjeno je zakleti se ičim drugim osim Allahom -	11
Zakletva nečim osim Allahom koja ne veliča ono čime se zaklelo-----	12
Allahovo zaklinjanje stvorenjima -----	13
Uvjet i forma zakletve -----	14
Propis vezan za zakletvu -----	14
Vrste zakletvi -----	14
<i>Isprazna zakletva (el-lagi) i propis vezan za nju-----</i>	<i>15</i>
<i>Obavezujuća zakletva (el-mun'akada)-----</i>	<i>15</i>
<i>Krivokletstvo (el-gamus) -----</i>	<i>16</i>
Zasnovanost zakletvi na uobičajenim izrazima i njihovoj namjeri -----	17
Kršenje zakletve iz zaborava ili slučajne pogreške ne uzima se u obzir -----	19
Zakletva pod prisilom jeste neobavezujuća -----	19
Izuzimanje prilikom zakletve -----	19

Ponavljjanje zakletve-----	20
Iskup (<i>el-keffare</i>) za zakletvu-----	20
<i>Definici jaskupa</i> -----	20
<i>Razlog iskupljivanja</i> -----	21
<i>Nabranjivanje siromašnih</i> -----	21
<i>Odijevanje siromaha</i> -----	22
<i>Oslobađanje roba</i> -----	23
<i>Post u slučaju nemogućnosti izvršenja jedne od tri prethodno objašnjene stvari</i> -----	23
<i>Odredivanje protuvrijednosti</i> -----	24
<i>Iskup prije i nakon kršenja zakletve</i> -----	24
<i>Dopuštenost kršenja zakletve radi dobrobiti</i> -----	25
Vrste zakletvi s obzirom na čin na koji se zaklelo-----	26
Zavjet (<i>en-nezr</i>)-----	27
Njegovo značenje-----	27
Zavjet je stari vjerski obred-----	27
Zavjet u neznabožačkom periodu-----	28
Propisivanje zavjeta u islamu-----	28
Kada vrijedi a kada nije ispravan-----	29
Dozvoljeni zavjet-----	30
Uvjetovani i neuvjetovani zavjet-----	31
Zavjetovanje mrtvima-----	31
Zavjet na vjerski čin u određenom mjestu-----	32
Zavjet u korist nekog šejha-----	33
Ko se zavjetuje na post, a ne mogne ga izvršiti-----	34
Zakletva na darivanje cjelokupne imovine-----	34
Iskup za neispunjeni zavjet-----	34
Ko umre, a ostane dužan ispuniti zavjet na post-----	35
KUPOPRODAJA-----	36
Rano kretanje za opskrbom-----	36
Dozvoljena zarada-----	36

Dužnost poznavanja propisa o prodaji i kupnji -----	37
Značenje termina kupoprodaja (<i>el-bej'u</i>)-----	38
Njena pravna propisanost-----	38
Razlog njenog propisivanja -----	39
Njene posljedice -----	39
Osnove (<i>erkan</i>) kupoprodaje-----	40
<i>Uvjeti forme</i> -----	40
<i>Pismeni ugovor</i> -----	41
<i>Ugovor posredstvom glasnika</i> -----	41
<i>Ugovor nijemog</i> -----	42
Uvjeti kupoprodaje-----	42
<i>Uvjeti strane u ugovoru</i> -----	42
<i>Uvjeti predmeta ugovora</i> -----	42
<i>Kupoprodaja muzičkih instrumenata</i> -----	46
<i>Kupoprodaja bez opunomoćenja (bej'ul-fiduli)</i> -----	48
<i>Kupoprodaja robe koja nije prisutna na mjestu sklapanja ugovora</i> -----	52
<i>Kupoprodaja robe čije je zagledanje naporno i štetno</i> -----	53
<i>Kupoprodaja nasumce (đuture)</i> -----	54
<i>Značenje termina el-kabd (preuzimanje)</i> -----	55
<i>Razlog obaveznosti preuzimanja robe</i> -----	57
Uzimanje svjedoka pri sklapanju kupoprodajnog ugovora -----	57
Kupoprodaja na kupoprodaju-----	58
<i>Ako neko kupi od dvojice ljudi, prodaja će pripasti prvome od njih</i> -----	59
<i>Povećanje cijene na ime odgode plaćanja</i> -----	60
<i>Dopuštenost posredovanja</i> -----	60
Prisilna kupoprodaja -----	61
Prodaja iz prijeke potrebe -----	62
Prodaja u bijegu-----	63
Kupoprodaja s izuzimanjem unaprijed određene stvari-----	63

Precizno mjerenje i vaganje-----	64
<i>Poželjno je pustiti vagu da prevagne-----</i>	<i>64</i>
Popustljivost pri kupoprodaji-----	65
Rizična kupoprodaja -----	65
Zabrana kupovanja otetih i ukradenih stvari-----	67
Prodaja grožđa onome ko će ga koristiti za proizvodnju vina i prodaja oružja onome ko će izazivati nered-----	67
Kupoprodaja robe koja je izmiješana sa zabranjenim artiklima-----	69
Zabrana čestog zaklinjanja prilikom kupoprodaje ----	69
Kupovina i prodaja u džamiji-----	71
Kupoprodaja prilikom ezana za džuma-namaz-----	72
Dopuštenost nekih vrsta preprodaje (<i>et-tevlja, el- murabeha, el-vedia</i>)-----	72
Prodaja i kupovina Mushafa -----	72
Kupoprodaja i iznajmljivanje kuća u Meki -----	72
Kupoprodaja vode -----	73
Privremena kupoprodaja (<i>bej'ul-vefa</i>) -----	74
Kupoprodaja naručenog proizvoda (<i>bej'ul-istisnai</i>)-----	74
Kupoprodaja plodova i usjeva-----	75
Kupoprodaja plodova vlasniku stabla, ili usjeva vlasniku njive-----	76
Kako prepoznati zrenje -----	76
Kupoprodaja plodova koji se postepeno javljaju-----	77
Kupoprodaja pšenice u klasu-----	78
Snošenje štete prouzrokovane prirodnim nesrećama (<i>vad'ul-dževaih</i>)-----	78
Uvjeti u kupoprodaji -----	80
Kupoprodaja uz kaparu (<i>bej'ul-arebun</i>)-----	82

Kupoprodaja uz uvjet nepreuzimanja odgovornosti za mahane-----	83
Spor prodavača i kupca-----	83
Propis o ništavnoj kupoprodaji -----	84
Zarada iz ništavne kupoprodaje-----	85
Propadanje robe prije preuzimanja -----	85
Propadanje robe nakon preuzimanja-----	86
Preciziranje cijena (<i>et-tes'ir</i>) -----	86
Značenje -----	86
Zabrana -----	86
Olakšica prilikom potrebe-----	88
Monopol (<i>el-ihthikar</i>) -----	89
Definicija-----	89
Propis o monopolu -----	89
Kada je monopol zabranjen -----	90
Sloboda izbora (<i>el-hijar</i>) -----	91
Izbor na mjestu sklapanja ugovora (<i>hijarul-medžlis</i>)----	91
Uvjetovana sloboda izbora (<i>hijaruš-šart</i>)-----	92
Sloboda izbora pri otkrivanju mahane (<i>hijarul-ajb</i>) ----	94
<i>Zabrana prikrivanja nedostatka prilikom kupoprodaje -----</i>	<i>94</i>
<i>Propis o kupoprodaji robe s greškom-----</i>	<i>94</i>
Spor među učesnicima u kupoprodaji -----	95
Kupovina pokvarenih jaja-----	95
Prihod shodno garanciji -----	95
Sloboda izbora pri obmani u kupoprodaji (<i>hijarut-tedlis</i>) -----	96
Sloboda izbora pri zakidanju (<i>hijarul-gubni</i>) -----	97
Presretanje trgovačkih povorki-----	99
Nadmetanje u kupoprodaji -----	99

Opozivanje kupoprodaje (<i>el-ikala</i>) -----	100
Plaćanje unaprijed (<i>es-selem</i>) -----	101
Definicija-----	101
Pravna propisanost-----	101
Njegova podudarnost sa šerijatskim pravilima -----	102
Uvjeti -----	103
Uvjetovanje određivanja roka -----	104
Prešućivanje mjesta preuzimanja robe	
ne kvari ugovor -----	105
Plaćanje unaprijed za mlijeko i svježe datule-----	105
Uzimanje druge robe umjesto one za koju je plaćeno	
unaprijed -----	106
Kamata (<i>er-riba</i>) -----	107
Definicija-----	107
Propis o kamati -----	107
· Razlog zabranjivanja kamate-----	110
Vrste kamate-----	111
<i>Kreditna kamata</i> (<i>riba en-nesia</i>) -----	111
<i>Kamata uz povišenje</i> (<i>riba el-fadl</i>) -----	111
Kupoprodaja životinje za meso -----	116
Kupoprodaja svježih datula za suhe-----	116
Kupoprodaja na “veresiju” (<i>el-'ina</i>) -----	117
Zajam (<i>el-kard</i>) -----	118
Definicija-----	118
Pravna propisanost-----	118
Ugovor o zajmu-----	120
Uvjetovanje određenog roka-----	120
Stvari koje je dozvoljeno pozajmiti -----	121
Svaki zajam koji sa sobom donosi korist jest kamata	121

Požurivanje s vraćanjem duga prije smrti-----	123
Nepravda je kada bogataš odugovlači s otplatom duga-----	125
Poželjno je da se sačeka dužnik koji je u teškoj situaciji -----	125
Otpisivanje dijela duga na ime prijevremenog vraćanja -----	126
Zalog (<i>er-rehn</i>) -----	127
Definicija-----	127
Pravna propisanost-----	128
Uvjeti valjanosti zalog -----	129
Zajmodavcu nije dozvoljeno koristiti založenu stvar	129
Troškovi i koristi zalog -----	131
Zalog ostaje dok se ne vrati dug -----	132
Prisvajanje zalog -----	132
Uvjetovanje prodaje zalog kod isteka roka-----	133
Ništavnost zalog -----	133
Obrađivanje zakupljene zemlje (<i>el-muzarea</i>)-----	133
Pohvalnost zemljoradnje -----	133
Definicija-----	134
Njena propisanost -----	134
Odgovor na predanja koja govore o zabrani zemljoradnje uz udio-----	135
Zakupljivanje zemlje za novac-----	136
Ništavno zemljoradničko poslovanje-----	136
Oživljavanje pustog zemljišta (<i>ihjaul-mevat</i>)-----	138
Definicija-----	138
Poziv na oživljavanje pustog zemljišta -----	138
Uvjeti oživljavanja puste zemlje -----	139

Dopuštenje vladara-----	139
Kada se ukida pravo vlasništva nad pustom zemljom	140
Onaj ko oživi tuđu pustu zemlju bez znanja vlasnika	141
Dodjeljivanje zemlje, ruda i voda -----	141
Oduzimanje zemlje od onoga ko je ne izgrađuje----	142
Zakup (<i>el-idžara</i>)-----	143
Definicija-----	143
Pravna propisanost-----	144
Mudrost propisanosti zakupa-----	146
Osnovi ugovora o zakupu -----	146
Uvjeti strana ugovora -----	146
Uvjeti valjanosti zakupa -----	146
Unajmljivanje osobe za izvršavanje vjerskih obreda-	148
Zarada od liječenja isisavanjem krvi (<i>el-bidžama</i>)-----	151
Uvjetovanje prijevremenog i odgođenog plaćanja	
zakupa-----	152
Polaganje prava na nadoknadu -----	153
Gubi li se pravo na nadoknadu u slučaju da bude	
uništen predmet, ako je riječ o ugovoru	
o unajmljivanju rada -----	154
Unajmljivanje dojilje -----	154
Unajmljivanje za hranu i odjeću-----	155
Zakup zemlje-----	156
Unajmljivanje životinja -----	156
Unajmljivanje stambenih prostora-----	157
Iznajmljivanje unajmljene stvari-----	157
Uništenje unajmljene stvari -----	158
Najamnik – privatni i zajednički -----	158
Zajednički najamnik-----	159

Raskid i svršetak ugovora o najmu -----	160
Vraćanje unajmljene stvari -----	161
Dioničarstvo (<i>el-mudareba</i>) -----	162
Definicija-----	162
Propis o dioničarstvu -----	162
Mudrost propisivanja dioničarstva-----	163
Osnove dioničarstva -----	164
Uvjeti dioničarstva-----	164
Poslovni je izvršilac povjerenik (<i>el-emin</i>)-----	165
Poslovni izvršilac koji ulaže dioničarski ulog -----	166
Troškovi poslovnog izvršioca -----	166
Raskid dioničarskog ugovora -----	167
Postupanje poslovnog izvršioca nakon smrti vlasnika kapitala -----	167
Uvjet je da vlasnik kapitala prisustvuje podjeli zarade	168
Prijenos duga (<i>el-havala</i>) -----	168
Definicija-----	168
Propisanost prijenosa duga -----	169
Podrazumijeva li naredba obavezu ili poželjnost ----	169
Uvjeti valjanosti prijenosa duga -----	169
Spada li prijenosom duga odgovornost s dužnika ---	170
Pravo prvokupnje (<i>eš-šuf'a</i>) -----	171
Definicija-----	171
Njegova propisanost -----	172
Mudrost propisanosti -----	172
Pravo prvokupnje zimmiije -----	172
Odobrenje partnera suvlasnika za prodaju -----	173
Lukavstvo obaranja prava prvokupnje -----	174
Uvjeti prava prvokupnje-----	174

Pravo prvokupnje između više potražilaca -----	180
Nasljeđivanje prava prvokupnje -----	180
Raspolaganje kupca posjedom -----	181
Kupčeva gradnja prije stjecanja prava prvokupnje ---	181
Nagodba o obaranju prava na prvokupnju -----	181
Zastupništvo (<i>el-vekala</i>) -----	182
Definicija -----	182
Njegova propisanost -----	182
Osnove zastupništva -----	184
Konačno i uvjetovano zastupništvo -----	184
Uvjeti zastupništva -----	185
Uvjeti opunomoćitelju -----	185
Uvjeti zastupniku -----	185
Uvjeti predmeta zastupništva -----	186
Obrazac za stvari u kojima je dozvoljeno zastupništvo -----	187
Zastupnik je povjerenik -----	187
Zastupništvo u sudskom sporu -----	188
Prihvatanje presude na štetu opunomoćitelja -----	188
Zastupnik u sporu nije ovlašten za preuzimanje imovine -----	188
Opunomoćivanje za izvršenje odmazde (<i>kisasa</i>) ----	189
Zastupnik u kupoprodaji -----	189
Zastupnikova kupovina za sebe -----	190
Zastupništvo za kupnju -----	191
Svršetak ugovora o zastupništvu -----	192
Pozajmica (<i>el-arija</i>) -----	192
Definicija -----	192
Čime se pozajmica začinje -----	193

Uvjeti pozajmice -----	193
Pozajmljivanje i davanje u zakup već pozajmljene stvari -----	193
Kada zajmodavac može vratiti pozajmljeno -----	194
Obaveza vraćanja pozajmljene stvari -----	194
Pozajmljivanje koje neće oštetiti zajmodavca, a donijet će korist zajmoprimcu -----	195
Garancija zajmoprimca -----	196
Polog (<i>el-vedia</i>) -----	197
Definicija -----	197
Propisanost pologa -----	197
Garancija na polog -----	198
Prihvata se izjava primaoca pologa uz zakletvu -----	199
Tvrdnja o krađi pologa -----	199
Onaj ko umre, a kod njega ostane tuđi polog -----	199
Otimačina (<i>el-gasb</i>) -----	200
Definicija -----	200
Propis o otimačini -----	200
Sijanje, sađenje i izgradnja na otetoj zemlji -----	202
Zabrana korištenja otete imovine -----	203
Odbrana imovine -----	204
Onaj ko svoju imovinu pronađe kod drugoga na nju polaže najviše prava -----	204
Otvaranje vrata kaveza -----	205
Nahoče (<i>el-lekit</i>) -----	206
Definicija -----	206
Propis o prihvatanju nahočeta -----	206
Ko polaže najviše prava na nahoče -----	206
Troškovi njegova skrbništva -----	207

Naslijeđe nahočeta -----	207
Prisvajanje porijekla nahočeta -----	207
Izgubljena imovina (<i>el-lukata</i>) -----	209
Definicija-----	209
Propis o izgubljenoj imovini-----	209
Izgubljena imovina pronađena u Meki-----	210
Obavješćavanje o izgubljenoj imovini-----	211
Izgubljeno bravče-----	213
Izgubljene deve, krave, konji, mazge i magarci -----	213
Troškovi za izgubljenu imovinu-----	215
HRANA (<i>EL-AT'IMA</i>)-----	216
Definicija-----	216
Hrana za koju je Zakonodavac naznačio da je dozvoljena -----	219
Morske životinje -----	219
Usoljena riba -----	220
Vodozemci-----	220
Kopnene životinje koje je dozvoljeno jesti -----	221
Hrana koju je Zakonodavac naznačio zabranjenom-----	225
Komad koji se odsiječe od žive životinje -----	226
Zabrana jedenja magaraca i mazgi -----	228
Zabrana jedenja grabežljivaca iz reda kopnenih životinja i ptica -----	229
Zabrana konzumiranja mesa životinja koje jedu nečist (<i>el-džellala</i>)-----	231
Zabrana jedenja nečisti -----	231
Zabrana jedenja mesa životinja za koje je Zakonodavac naredio da se ubiju -----	232
Hrana koja je prešućena -----	233

Meso iz uvoza -----	235
Dopuštenost jedenja zabranjenog mesa u slučaju prinude -----	236
Granica prinuđenosti -----	236
Količina koja se u slučaju neophodne potrebe uzima	237
Ne smatra se prinuđenim onaj ko se nađe u mjestu gdje ima hrane, makar ona bila i tuđa -----	238
Je li dozvoljeno kao lijek koristiti alkohol -----	239
Šerijatsko klanje (<i>ez-zekatus-šer'ijja</i>) -----	241
Definicija -----	241
Obaveze prilikom šerijatskog klanja -----	241
Klanja koja vrše sljedbenici Knjige -----	242
Životinje koje zakolju vatropoklonici i mandejci ----	243
Stvari koje su pokuđene prilikom klanja -----	245
Klanje životinja koje su na samom kraju života ili koje su oboljele -----	246
Dizanje ruke prije svršetka klanja -----	247
Ranjavanje životinje u slučaju da klanje nije moguće	247
Klanje mladunčeta -----	248
Lov (<i>es-sajd</i>) -----	249
Definicija -----	249
Propis o lovu -----	249
Zabranjeni lov -----	250
Poglavlje o beskorisnom uništavanju i upropaštavanju životinje -----	250
Uvjeti koji se postavljaju lovcu -----	251
Lov pomoću lovačkog oružja i lovećih životinja ----	251
Uvjeti lova oružjem -----	252
Uvjeti lovljenja lovećim životinjama -----	254

Učešće dvaju lovećih životinja u ulovu-----	255
Lov pomoću psa koji je u vlasništvu jevreja ili kršćanina-----	255
Zatjecanje ulovljene životinje žive -----	256
Zatjecanje ulovljene životinje mrtve nakon pogađanja-----	256
Kurban (el-udhijja) -----	258
Definicija-----	258
Njegova propisanost -----	258
Počasti klanja kurbana -----	258
Propisi o klanju kurbana -----	259
Kada je klanje kurbana obavezno-----	260
Razlog njegove propisanosti-----	260
Koje se životinje uzimaju za kurban-----	260
Uzimanje za kurban uskopljene životinje-----	262
Životinje koje nije dozvoljeno uzeti za kurban -----	262
Vrijeme klanja kurbana -----	263
Dostatnost klanja jednog kurbana za jedno domaćinstvo-----	264
Dopuštenost učešća više ljudi u klanju jednog kurbana-----	264
Podjela kurbanskog mesa -----	265
Onaj ko prinosi kurban kolje ga sam-----	265
Akika (el-akika)-----	266
Definicija-----	266
Propis akike-----	266
Sva dobra akike -----	267
Šta se kolje za dječaka, a šta za djevojčicu -----	267
Vrijeme klanja akike -----	268

Spajanje kurbana i akike -----	268
Nadijevanje imena i brijanje glave -----	268
Najpoželjnija imena -----	269
Pogrdnost pojedinih imena -----	269
Učenje ezana na uho novorođenčeta -----	270
Zabrana klanja idolima prvog devinog mladunčeta (<i>fere'a</i>)	
i klanja u slavu mjeseca redžepa (<i>atira</i>) -----	270
Bušenje uha novorođenčetu -----	271
JAMSTVO (<i>EL-KEFALA</i>) -----	273
Definicija -----	273
Propisanost jamstva -----	274
Okončavanje, odlaganje i vremensko preciziranje	
jamstva -----	275
Potraživanje otplate od jamca i dužnika odjednom --	276
Vrste jamstva -----	276
<i>Jamstvo životom</i> -----	276
<i>Jamstvo imovinom</i> -----	279
Obraćanje jamca za naknadu onome za koga je	
garantirao -----	280
Propisi vezani za jamstvo -----	280
SPORAZUMNO NAVODNJAVANJE	
(<i>EL-MUSAKA</i>) -----	281
Definicija -----	281
Propisanost sporazumnog navodnjavanja -----	282
Osnovi sporazumnog navodnjavanja -----	283
Uvjeti za sporazumno navodnjavanje -----	283
Stabla koja su dozvoljena za ovaj oblik poslovanja --	284
Dužnosti radnika -----	285
Nemoć radnika za izvršenje posla -----	286

Smrt jedne od strana u ugovoru -----	286
NAGRADA (<i>EL-DŽIALA</i>) -----	288
Definicija-----	288
Njena propisanost -----	288
POSLOVNO UDRUŽIVANJE (<i>EŠ-ŠERIKA</i>)--	290
Definicija-----	290
Propisanost poslovnog udruživanja -----	290
Podjela poslovnog udruživanja-----	291
<i>Udruživanje vlasništva -----</i>	<i>291</i>
<i>Propisi o ovom obliku udruživanja -----</i>	<i>291</i>
<i>Udruživanje ugovora -----</i>	<i>292</i>
<i>Vrste udruživanja ugovora-----</i>	<i>292</i>
Osnove poslovnog udruživanja -----	292
Propisi o poslovnom udruživanju -----	292
Udruživanje kapitala (šeriketul-inan) -----	293
Udruživanje ovlaštenja (šeriketul-mufaveda)-----	293
Udruživanje ugleda (šeriketul-vudžuh)-----	294
Udruživanje rada (šeriketul-ebdan) -----	295
Udruživanje u životinjama -----	298
Neki primjeri dozvoljenih poslovnih udruživanja----	300
Osiguravajuća društva -----	302
IZMIRENJE I NAGODBA (<i>ES-SULH</i>) -----	306
Definicija-----	306
Pravna propisanost izmirenja-----	306
Osnove izmirenja -----	307
Uvjeti izmirenja -----	308
Uvjeti miritelja -----	308
Uvjeti naknade za izmirenje -----	308

Uvjeti za pravo oko kojeg se spori-----	310
Vrste izmirenja -----	312
<i>Izmirenje uz priznanje</i> -----	312
<i>Izmirenje uz negiranje</i> -----	313
<i>Izmirenje uz prešućivanje</i> -----	314
<i>Propis izmirenja uz negiranje i prešućivanje</i> -----	314
Izmirenje u vezi s dugom na odgodu, uz uvjet isplate jednog dijela duga odmah-----	316
PRAVOSUĐE (EL-KADA) -----	317
Pravda je svrha svih Allahovih objava -----	317
Islamsko pravosuđe -----	317
Polje primjene pravosuđa -----	319
Položaj pravosuđa -----	319
Ko je sposoban za pravosudnu funkciju-----	322
Pravosuđe onih koji nisu za to sposobni -----	324
Pravosudna metoda -----	325
Mudžtehidu je obećana nagrada -----	326
Dužnosti kadije -----	328
Pismo Omera ibnul-Hattaba o pravosuđu -----	331
Kadijino zauzimanje -----	332
Pravosnažnost presude -----	333
Presuđivanje čovjeku u odsutnosti koji nema opunomoćenika -----	334
Presuđivanje u sporovima zimmiija -----	335
Izricanje nove presude suca-----	337
Primjeri pravosuđa u okrilju islamske države -----	337
Tužbe i dokazi (ed-deavi vel-bejjinat) -----	339
Definicija tužbe -----	339
Ko može podići tužbu -----	339

Tužba bez dokaza neprihvatljiva je -----	340
Tužitelj je obavezan iznijeti dokaz -----	340
Uvjetovanje nesumnjivosti dokaza -----	340
Načini potvrđivanja tužbe-----	341
Priznanje (<i>el-ikrar</i>) -----	341
Definicija-----	341
Njegova propisanost -----	341
Uvjeti valjanosti priznanja-----	342
Opozivanje priznanja -----	343
Priznanje je ograničen argument-----	343
Priznanje je nedjeljivo-----	344
Priznanje duga -----	344
Svjedočenje (<i>eš-šehada</i>)-----	345
Definicija-----	345
Prihvatljivo je samo svjedočenje utemeljeno na poznavanju slučaja -----	345
Propis o svjedočenju-----	346
Uvjeti prihvatanja svjedočenja-----	347
Svjedočenje zimiye za zimiju -----	349
Prihvata li se svjedočenje grešnika koji se pokaje ----	350
Svjedočenje neznane osobe-----	354
Svjedočenje nomada -----	354
Svjedočenje slijepog lica -----	355
Kvorum za svjedočenje-----	356
Svjedočenje četverice -----	356
Svjedočenje trojice -----	357
Svjedočenje dvojice muškaraca, ne i žena -----	358
Svjedočenje dvojice muškaraca, ili jednog muškarca i dvije žene -----	358

Svjedočenje jednog čovjeka-----	359
Svjedočenje o dojenju-----	361
Svjedočenje o plaću novorođenčeta -----	362
Zakletva (<i>el-jemin</i>) -----	363
Zakletva u slučaju nemogućnosti svjedočenja -----	363
Prihvata li se dokaz nakon zakletve-----	364
Sustezanje od davanja zakletve -----	366
Zakletva je zasnovana na namjeri onoga ko je zahtijeva -----	367
Donošenje presude na osnovu jednog svjedoka uz zakletvu -----	367
Presudna okolnost-----	368
Spor između čovjeka i žene oko pukućstva -----	369
Pismeni dokazi i vjerodostojna dokumentacija-----	369
Kontradiktornost (<i>et-tenakud</i>) -----	370
Kontradiktornost svjedoka ili opozivanje svjedočenja -----	370
Kontradiktornost tužitelja -----	371
<i>Pobijanje dokaza tužitelja</i> -----	371
Kontradiktornost dokaza -----	371
Zahtijevanje zakletve od svjedoka -----	372
Lažno svjedočenje-----	373
<i>Kazna za lažno svjedočenje</i> -----	374
Zatvor (<i>es-sidžn</i>)-----	374
Institucija zatvora daje sigurnost i opću korisz -----	376
Vrste hapšenja-----	376
Udaranje okrivljenoga -----	377
Kakav zatvor treba biti -----	378
Prisila (<i>el-ikrah</i>)-----	378
Definicija-----	378

Vrste prisile -----	379
<i>Prisila na riječi</i> -----	379
<i>Prisila na djelo</i> -----	382
Prisiljeni ne podliježe kazni -----	383
ODJEĆA (EL-LIBAS) -----	384
Propis o odjeći -----	385
Obavezna odjeća -----	385
Pohvalna odjeća -----	386
Zabranjena odjeća -----	387
<i>Odijevanje svile i sjedenje na njoj</i> -----	387
<i>Stav koji zagovara Eš-Ševkani</i> -----	390
<i>Dopuštenost odijevanja svile ženama te odijevanje u opravdanim okolnostima i odijevanje odjeće koja sadrži manji procenat svile</i> -----	391
<i>Svila izmiješana s drugom sirovinom</i> -----	392
<i>Dopuštenost odijevanja svile djeci</i> -----	392
<i>Nošenje zlatnog i srebrenog prstenja</i> -----	393
<i>Zlatno i srebreno posude</i> -----	395
<i>Posude izrađeno od drugih materijala</i> -----	396
<i>Dopuštenost ugradbe zlatnog zuba i nosa</i> -----	396
Nalikovanje muškaraca ženama -----	397
Odjeća gordosti -----	397
Ženama je zabranjeno svoju kosu nadograđivati tuđom -----	398
SLIKANJE (ET-TASVIR) -----	402
Zabrana slikanja i izrade kipova -----	402
Dopuštenost izrade dječijih lutki -----	403
Zabrana stavljanja slika u kući -----	404
Slike koje nemaju sjenu -----	405
TAKMIČENJE (EL-MUSABEKA) -----	407

Dozvoljenost takmičenja uz ulog -----	409
Forme natjecanja u kojima je ulog zabranjen -----	409
Zabrana poticanja i pridruživanja drugog konja prilikom takmičenja -----	410
Zabrana mučenja životinja -----	411
Žigosanje i škopljenje životinja -----	411
Škopljenje čovjeka -----	412
Huškanje životinja na borbu -----	412
Igranje kockama -----	413
Igranje šaha -----	414
VAKUF (<i>EL-VAKF</i>) -----	415
Definicija -----	415
Vrste vakufa -----	415
Pravna propisanost vakufa -----	415
Začetak vakufa -----	420
Pravno obavezivanje -----	421
Koju je imovinu ispravno vakufiti, a koju nije -----	422
Ispravno je vakufiti samo u korist određenih osoba ili za opće dobro -----	422
U vakuf namijenjen djetetu spadaju i djetetova djeca -----	422
Vakuf na ime zimmija -----	423
Vakufljenje zajedničke imovine -----	423
Vakuf posvećen samom vakifu -----	423
Opći vakuf -----	424
Ostavljanje vakufa u trenucima smrtne bolesti -----	424
<i>Ostavljanje vakufa tokom bolesti u korist samo nekih nasljednika -----</i>	<i>425</i>
Vakuf posvećen bogatima -----	425
Radniku je dozvoljeno jesti iz vakufske imovine -----	426
Višak vakufskog prihoda troši se u istu svrhu -----	426

Zamjena obećane i uvakufljene imovine za onu koja je od nje bolja-----	427
Zabrana nanošenja štete nasljednicima -----	429
DAROVNI UGOVOR (<i>EL-HIBA</i>)-----	431
Definicija-----	431
Propisanost darovanja -----	432
Osnovi darovnog ugovora -----	434
Uvjeti darovnog ugovora-----	434
Uvjeti za darovatelja-----	434
Uvjeti daroprimatelju -----	435
Uvjeti za darovanu stvar-----	435
Darovni ugovor smrtnog bolesnika -----	436
Preuzimanje dara -----	436
Darivanje cijelog imetka -----	437
Nagrada za dar -----	437
Zabrana privilegiranja pojedine djece nad ostalom kada je riječ o darivanju i blagonaklonosti-----	438
Opoziv darovnog ugovora -----	444
Pokloni i darovi koji se ne odbijaju-----	445
Pohvala i dova za darovatelja -----	446
Dar na doživotno korištenje (<i>el-umra</i>) -----	447
Definicija-----	447
Dar na doživotno uživanje uz uvjet njegova ostanka u vlasništvu preživjelog (<i>er-rukba</i>) -----	449
Definicija-----	449
Propisanost darivanja <i>er-rukba</i> -----	450
Propisi o ovoj vrsti darivanja -----	450
IZDRŽAVANJE (<i>EN-NEFEKA</i>)-----	451

Izdržavanje roditelja i njihovo korištenje djetetova	
imetka -----	451
Dužnost izdržavanja siromašnog djeteta snosi imućni	
roditelj -----	452
Izdržavanje rodbine -----	452
Izdržavanje životinja -----	454
Stavljanje pod skrbništvo (<i>el-hadžr</i>) -----	455
Definicija -----	455
Vrste skrbništva -----	456
Stavljanje pod skrbništvo osobe koja je bankrotirala	456
Odugovlačenje imućnoga s vraćanjem duga -----	456
Stavljanje pod skrbništvo bankrotirane osobe i prodaja	
njene imovine -----	457
Čovjek koji svoju imovinu pronađe kod dužnika koji je	
bankrotirao -----	459
Dužnik u nevolji ne stavlja se pod skrbništvo -----	460
Izostavljanje sredstava neophodnih za život -----	461
Stavljanje pod skrbništvo neuračunljive osobe -----	461
Postupci neuračunljive osobe -----	462
Priznanje neuračunljive osobe na svoju štetu -----	463
Obznanjivanje skrbništva nad neuračunljivom i osobom	
koja je bankrotirala -----	463
Skrbništvo nad djetetom -----	463
<i>Znaci punoljetnosti</i> -----	464
Predaja imovine osobi pod skrbništvo prepušta se	
pravosudnom organu -----	466
Skrbništvo nad djetetom, neuračunljivom osobom i	
slaboumnikom -----	466
Ovlašteni skrbnik i uvjeti koji se na njega odnose ---	467

Izdržavanje djeteta	468
Imaju li skrbnik, supruga i rizničar pravo udjeljivati imetak bez dozvole vlasnika	469
OPORUKA (EL-VASIJA)	470
Definicija	470
Propisanost oporuke	470
Oporuke ashaba	472
Razlog propisanosti oporuke	473
Propisi oporuke	473
Obaveznost oporuke	475
Poželjnost oporuke	475
Zabranjenost oporuke	475
Pokuđenost oporuke	476
Dozvoljenost oporuke	476
Osnova oporuke	476
Kada se stječe pravo na oporuku	477
Ovisna ili uvjetovana oporuka	478
Uvjeti oporuke	478
Uvjeti za oporučitelja	478
Uvjeti za oporučnog nasljednika	479
Uvjeti za oporučeno dobro	481
Količina imovine koju je poželjno oporučiti	482
Oporučivanje trećine imetka	483
Trećina se računa iz cjelokupnog imetka	484
Oporučivanje više od trećine imetka	484
Ništavnost oporuke	485
NASLJEDNO PRAVO (EL-FERAID)	486
Definicija	486

Propisanost nasljedstva -----	486
Poželjnost poznavanja nasljednog prava -----	487
Ostavština (<i>et-terika</i>) -----	488
Definicija -----	488
Prava vezana za ostavštinu -----	489
Osnove nasljedstva -----	490
Pravni povodi nasljeđivanja -----	490
Uvjeti za nasljeđivanje -----	491
Smetnje nasljeđivanju -----	491
Pravni nasljednici ostavštine (<i>el-mustehikkune lit-terike</i>) -----	494
Nasljednici preciziranih udjela (<i>ashabul-furud</i>) -----	495
<i>Slučajevi očeva nasljeđivanja</i> -----	495
<i>Slučajevi kada nasljeđuje pravi djed</i> -----	496
<i>Slučajevi nasljeđivanja brata po majci</i> -----	498
<i>Slučajevi u kojima nasljeđuje muž</i> -----	499
<i>Slučajevi kada nasljeđuje žena</i> -----	499
<i>Razvedena žena</i> -----	500
<i>Slučajevi u kojima nasljeđuje rođena kćer</i> -----	500
<i>Slučajevi u kojima nasljeđuje rođena sestra</i> -----	501
<i>Slučajevi kada nasljeđuju sestre po ocu</i> -----	502
<i>Slučajevi u kojima nasljeđuju kćerke ostaviteljeva sina</i> -----	503
<i>Slučajevi u kojima nasljeđuje majka</i> -----	504
<i>Slučajevi kada nasljeđuju nane</i> -----	505
Sekundarni nasljednici po muškoj liniji sredstva (<i>el-asaba</i>) -----	506
Definicija -----	506
Podjela <i>asaba-nasljednika</i> -----	507
Lišavanje i nesposobnost nasljeđivanja (<i>el-badžb vel-hirman</i>) -----	510
Značenje izraza <i>el-badžb</i> -----	510

Vrste lišavanja nasljedstva -----	510
Razlika između pravno nesposobnog (<i>el-mahrum</i>) i lišenog nasljednika (<i>el-mahdžub</i>) -----	512
Proporcionalno umanjivanje iznosa preciziranih udjela (<i>el-avl</i>) -----	513
Definicija -----	513
Primjeri proporcionalnog umanjivanja iznosa preciziranih udjela -----	513
Način rješavanja slučajeva proporcionalnog umanjivanja preciziranih udjela -----	514
Proporcionalno povišenje iznosa nasljednih djelova (<i>er-redd</i>) -----	515
Definicija -----	515
Njegovi osnovi -----	515
Stav islamskih pravnika o njemu -----	516
Metoda rješavanja slučajeva proporcionalnog povišenja -----	517
Nasljednici po ženskoj liniji srodstva (<i>ževul-erham</i>) -----	518
Fetus (<i>el-haml</i>) -----	521
Propisanost njegova nasljeđivanja -----	521
Fetus odvojen od svoje majke -----	522
Fetus u majčinoj utrobi -----	523
Najduži i najkraći period trudnoće -----	524
Nestala osoba (<i>el-mefkud</i>) -----	526
Definicija -----	526
Period nakon kojeg se presuđuje o smrti nestalog lica -----	526
Njeno nasljedstvo -----	527

Hermafrodit (<i>el-hunsa</i>)	529
Definicija	529
Kako hermafrodit nasljeđuje	529
Nasljedstvo odmetnika od vjere (<i>el-murtedd</i>)	530
Vanbračno dijete (<i>ibnuṣ-ṣina</i>) i nepriznato dijete	
(<i>ibnul-mulaana</i>)	531
Nagodba o prepuštanju nasljedstva (<i>et-teharudž</i>)	531
Definicija	531
Propis o prepuštanju nasljedstva	532
Onaj kome je priznato ostaviteljevo porijeklo	533
Oporučni nasljednik dijela koji prelazi	
trećinu ostavštine	534
Obavezna oporuka	534
Način rješavanja pitanja koja obuhvataju obaveznu	
oporuku	535
O autoru	537
Sadržaj	539